Bibliotheca Indo-Tibetica- VI

भोट-भारतीय-ग्रन्थमाला- ६

न्यायप्रवेशसूत्रम्

हरिभद्रसूरिकृत-

न्यायप्रवेशवृत्तिसहितम्

རིགས་པ་ལ་འཇུག་པའི་མདོ།

ཀུན་སྤྱོད་ཀྱི་ཆ་མཐའ་གཅིག

རིགས་པ་ལ་འཇུག་པའི་འགྲེལ་པ།

भोट विद्या संस्थानम्

अनुवादक एव सम्पादक
आ० सेम्पा दोर्जे
केन्द्रीय उच्च तिब्बती शिक्षा संस्थान,
सारनाथ, वाराणसी

बुद्धाब्द २५२६ सन १९८३

Bibliotheca Indo-Tibetica- VI

भोट-भारतीय-ग्रन्थमाला- ६

न्यायप्रवेशसूत्रम्

हरिभद्रसूरिकृत-

न्यायप्रवेशवृत्तिसहितम्

རིགས་པ་ལ་འཇུག་པའི་མདོ།

ཞེས་སྦྱར་བའི་རྣམ་པར་དག་པའི་

རིགས་པ་ལ་འཇུག་པའི་འགྲེལ་པ།

अनुवादक एवं सम्पादक

आ० सेम्पा दोर्जे

केन्द्रीय उच्च तिब्बती शिक्षा संस्थान,

सारनाथ, वाराणसी

बुद्धाब्द २५२६ सन् १९८२

Bibliotheca Indo-Tibetica- VI

भोट-भारतीय-ग्रन्थमाला- ६

प्रकाशकः-
केन्द्रीय उच्च तिब्बती शिक्षा संस्थान
सारनाथ, वाराणसी

प्रथम संस्करण ५०० प्रतियाँ
१९८३ ई०

सर्वाधिकार सुरक्षित

मुद्रकः—तिब्बती प्रेस, सारनाथ, वाराणसी

विषय-सूची དཀར་ཆག pृ०

1	དབང་སྒྲུབ་ཐབས་ཚེད་བརྗོད།	ག་
2	प्रकाशकीय	ག་
3	སྔོན་བརྗོད།	ང་
4	གླེང་གཞི།	1–136

मूलम् — རྩ་བ།

1	संग्रह-श्लोकाः	བསྡུ་རྩིག།	1
2	साधनम्	སྒྲུབ་བྱེད།	2
3	पक्षः	ཕྱོགས།	2
4	हेतुः	རྟགས།	3
5	सपक्ष-विपक्षौ	མཐུན་ཕྱོགས་དང་མི་མཐུན་ཕྱོགས།	3
6	दृष्टान्तः	དཔེ།	5
7	परार्थानुमानम्	གཞན་དོན་རྗེས་དཔག	7
8	पक्षाभासः	ཕྱོགས་ལྟར་སྣང་།	7
9	हेत्वाभासः	གཏན་ཚིགས་ལྟར་སྣང་།	11
10	असिद्धः	མ་གྲུབ་པ།	11
11	अनेकान्तिकः	མ་ངེས་པ།	13
12	विरुद्धः	འགལ་བ(དེ་རྟགས།)	19
13	दृष्टान्ताभासः	དཔེ་ལྟར་སྣང་བ།	22

14	साधर्म्येण	ཆོས་མཐུན་པས།	22
15	वैधर्म्येण	ཆོས་མི་མཐུན་པས།	25
16	प्रमाणनिरूपणम्	ཚད་མ་བསྟན་པ།	28
17	प्रत्यक्षनिरूपणम्	མངོན་སུམ་བསྟན་པ།	28
18	अनुमाननिरूपणम्	རྗེས་དཔག་བསྟན་པ།	29
19	प्रमाणफलनिरूपणम्	ཚད་མའི་འབྲས་བུ་བསྟན་པ།	30
20	प्रत्यक्षाभासनिरूपणम्	མངོན་སུམ་ལྟོས་སྣང་བསྟན་པ།	30
21	अनुमानाभासः	རྗེས་དཔག་ལྟར་སྣང་བསྟན་པ།	31
22	दूषणनिरूपणम्	སྐྱོན་འབྱེད་བསྟན་པ།	32
23	दूषणाभासनिरूपणम्	སྐྱོན་འབྱེད་ལྟར་སྣང་བསྟན་པ།	32

वृत्तिः — འགྲེལ་པ།

1	मङ्गलाचरणम्	མཆོད་བརྗོད།	37
2	འགྲེལ་པ་འདིའི་དགོས་པ་བསྟན་པ།		38
3	अनुबन्ध-चतुष्टय	དགོས་པོགས་ཆོས་བཞི།	38
4	सामान्यव्याख्याविधिः	སྤྱིར་བསྟན་བཅོས་འཆད་ཚུལ།	41
5	वाक्यार्थव्याख्या	ངག་དོན་རྣམས་འགྲེལ་བ།	48
6	पदार्थक्रमः	ཚིག་དོན་གྱི་རིམ་ངེས་ཚུལ།	52

7	प्रयोजनादौ विप्रतिपत्तिनिराकरणम्	དགོས་པོགས་ལ་སོགས་ལ་རྩོད་སྤྱོང་།	54
8	साधनस्य विस्तरेण निरूपणम्	སྒྲུབ་བ་རྒྱས་པར་བསྟན་པ།	61
9	पक्षनिरूपणम्	ཕྱོགས་བསྟན་པ།	62
10	साधनस्य स्वरूपम्	སྒྲུབ་ཚུལ་གྱི་ངོ་བོ།	70
11	प्राश्निकनिरूपणम्	ཞིབ་བདེ་མཚན་ཉིད་བསྟན་པ།	73
12	पक्षादिलक्षणनिरूपणम्	ཕྱོགས་ལ་སོགས་པའི་མཚན་ཉིད་བསྟན་པ།	77
13	व्यावर्तकस्य प्रयोजनम्	རྣམ་གཅོད་ཀྱི་དགོས་པ་ཡོད་ཚུལ།	86
14	हेतुनिरूपणम्	རྟགས་ཀྱི་ཚུལ་བསྟན་པ།	89
15	त्रिरूपनिरूपणम्	ཚུལ་སོ་སོར་བསྟན་པ།	90
16	सपक्षादिनिरूपणम्	མཐུན་ཕྱོགས་ལ་སོགས་པ་བསྟན་པ།	93
17	अवधारणस्य प्रयोजनम्	ངེས་བཟུང་གི་དགོས་པ་བསྟན་པ།	101
18	दृष्टान्तनिरूपणम्	དཔེ་བསྟན་པ།	105
19	वैधर्म्यदृष्टान्तशंकानिराकरणम्	ཆོས་མིན་མཐུན་པའི་དཔེ་ལ་རྩོད་པ་སྤྱོང་བ།	109
20	साधनावयवः	སྒྲུབ་བྱེད་ཀྱི་ཡན་ལག	112
21	साधनाभासः	སྒྲུབ་པ་ལྟར་སྣང་།	115
22	पक्षाभासनिरूपणम्	ཕྱོགས་ལྟར་སྣང་བསྟན་པ།	115
23	प्रत्यक्षविरुद्धः	མངོན་གསུམ་གྱིས་བསལ་བ།	119
24	अनुमानविरुद्धः	རྗེས་སུ་དཔག་བས་བསལ་བ།	121

25	आत्मविरुद्धः	བྱང་གིས་ཁས་ལེན་པ།	122
26	लोकविरुद्धः	འཇིག་རྟེན་གྱིས་གནོད་པ།	124
27	स्ववचनविरुद्धः	རང་ཚིག་གིས་ཁས་ལེན་པ།	125
28	अप्रसिद्धविशेषणः	ཐུན་མོང་དང་རྟགས་ཏེ་གྲུབ་པ་མ་ཡིན་པ།	126
29	अप्रसिद्धविशेष्यः	ཐུན་པར་ཅན་དམ་དུ་མ་གྲུབ་པ།	132
30	अप्रसिद्धोभयः	གཉིས་ཀ་དབང་དུ་མ་གྲུབ་པ།	133
31	प्रसिद्धसम्बन्धः	ཁབ་བོའི་ཚ་དབང་དུ་གྲུབ་རྟོགས་པ།	136
32	हेत्वाभासाः	དཔལ་ལྡན་ཟླ་བ།	141
33	असिद्धाः	མ་གྲུབ་པ།	142
34	उभयासिद्धः	གཉིས་ཀར་མ་གྲུབ་པ།	144
35	अन्यतरासिद्धः	གང་ཟག་རྒྱུད་ལ་མ་གྲུབ་པ།	145
36	संदिग्धासिद्धः	ཐེ་ཚོམ་རྟོགས་མ་གྲུབ་པ།	145
37	ज्ञानबाधितः	ཚོལ་ཅན་མ་གྲུབ་པ།	147
38	अनैकान्तिकः	མ་ངེས་པ། (མང་པོ་དེ་རྣམས་འགྲེལ་ཅན།)	151
39	साधारणः	ཐུན་མོང་བ།	152
40	असाधारणः	ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པ།	155
41	सपक्षैकदेशवृत्तिः	མཐུན་ཕྱོགས་ཀྱི་ཕྱོགས་གཅིག་ལ་ཡོད་པ།	159
42	विपक्षैकदेशवृत्तिः	མི་མཐུན་ཕྱོགས་ཀྱི་ཕྱོགས་གཅིག་ལ་ཡོད་པ།	162
43	उभयपक्षैकदेशवृत्तिः	གཉིས་ཀའི་ཕྱོགས་གཅིག་གི་ཕྱོགས་ལ་	

		འཇུག་པ།	164
44	विरुद्धाविव्यभिचारः	འགལ་བ་ལ་མི་འཁྲུལ་བ།	166
45	विरुद्धाः	འགལ་བའི་དགས།	172
46	धर्मस्वरूपविपरीतसाधनम्	ཆོས་ཀྱི་རང་བཞིན་ཕྱིན་ཅི་ལོག་ཏུ་སྒྲུབ་པ།	173
47	धर्मविशेषविपरीतसाधनम्	ཆོས་ཀྱི་ཁྱད་པར་དང་འགལ་བར་སྒྲུབ་པ།	175
48	धर्मिस्वरूपविपरीतसाधनम्	ཆོས་ཅན་གྱི་རང་བཞིན་ཕྱིན་ཅི་ལོག་ཏུ་སྒྲུབ་པ།	180
49	धर्मिविशेषविपरीतसाधनम्	ཆོས་ཅན་གྱི་ཁྱད་པར་ཕྱིན་ཅི་ལོག་ཏུ་སྒྲུབ་པ།	193
50	दृष्टान्ताभासः	དཔེ་ལྟར་སྣང་།	197
51	सर्वधर्मदृष्टान्ताभासः	ཆོས་མཐུན་བའི་དཔེ་ལྟར་སྣང་།	197
52	साधनधर्मासिद्धः	སྒྲུབ་བྱེད་ཀྱི་ཆོས་མ་གྲུབ་པ།	200
53	साध्यधर्मासिद्धः	བསྒྲུབ་པར་བྱ་བའི་ཆོས་མ་གྲུབ་པ།	202
54	उभयासिद्धः	གཉིས་ཀ་མ་གྲུབ་པ།	204
55	अनन्वयः	རྗེས་འགྲོ་མེད་པ།	206
56	विपरीतान्वयः	རྗེས་འགྲོ་ཕྱིན་ཅི་ལོག་པ།	208
57	वैधर्म्यदृष्टान्ताभासाः	ཆོས་མི་མཐུན་བའི་དཔེ་ལྟར་སྣང་།	210
58	साध्याव्यावृत्तः	བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་ལྡོག་པ་མེད་པ།	211

59	साधनाव्यावृत्तः	སྒྲུབ་བྱེད་སྤྱོག་པ་མེད་པ།	214
60	उभयाव्यावृत्तः	གཉིས་ཀ་སྤྱོག་པ་མེད་པ།	215
61	अव्यतिरेकः	སྤྱོག་པ་མེད་པ།	216
62	विपरीतव्यतिरेकः	སྤྱོག་པ་ཕྱིན་ཅི་ལོག་པ།	218
63	निगमनार्थः	བསྡུས་པའི་དོན།	219
64	प्रमाणनिरूपणम्	ཚད་མ་བསྟན་པ།	220
65	प्रत्यक्षनिरूपणम्	མངོན་སུམ་བསྟན་པ།	223
66	मानप्रत्यक्षम्	ཡིད་མངོན།	231
67	अनुमाननिरूपणम्	རྗེས་དཔག་བསྟན་པ།	233
68	प्रमाणफलव्यवस्था	ཚད་མའི་འབྲས་བུ་རྣམ་གཞག	234
69	प्रत्यक्षाभासनिरूपणम्	མངོན་སུམ་ལྟར་སྣང་བསྟན་པ།	241
70	अनुमानाभासनिरूपणम्	རྗེས་དཔག་ལྟར་སྣང་བསྟན་པ།	242
71	दूषणनिरूपणम्	སྐྱོན་འབྱིན་བསྟན་པ།	243
72	दूषणाभासनिरूपणम्	སྐྱོན་འབྱིན་ལྟར་སྣང་བསྟན་པ།	246
73	दूषणाभासभेदनिरूपणम्	སྐྱོན་འབྱིན་ལྟར་སྣང་གི་དབྱེ་བ།	247
74	समापनम्	མཇུག་གི་བྱ་བ།	248

परिशिष्टम् རྒྱུད་བཀོལ།

प्रथमपरिशिष्टम्:	རྒྱུད་བཀོལ་དང་པོ།	253
द्वितीयपरिशिष्टम्:	རྒྱུད་བཀོལ་གཉིས་པ།	267

།།ཨ། ।སྐྱོབ་དབོན་ཕྱོགས་བྱང་གིས་མཛད་པའི་ཚད་མ་རིགས་པ་ལ་འཇུག་པ་འདི་བཞིན་ནང་པའི་ཚད་གཞུང་གི་སྐྱོབ་གཉེར་ལ་མཁོ་བའི་གལ་ཆེའི་གཞུང་ཞིག་ཡིན་པར་མ་ཟད། ལྷག་པར་གསར་བྱ་ན་རྣམས་ལ་མེད་དུ་མི་རུང་བའི་བསྟན་བཅོས་ཤིག་ཡིན་པ་དང་། བོད་སྐད་དུ་འདི་ཏ་ནག་འགྲུར་དང་། ཐད་འགྲུར་གཉིས་བཞུགས་རུང་གཉིས་ཀར་ཚད་ལྡན་དང་། འགྲུར་སྐྱོན་རྣ་སྐེད་ཅིག་འདུག་ཅིང་། བོད་ཀྱི་མཁས་ཐུབ་མང་པོས་རིགས་འཇུག་དང་། རིགས་སྐོ་གཅིག་ཏུ་བཟུང་བའི་འཁྲུལ་རྟོག་རེ་ཟུང་ཡང་བྱུང་ཡོད་ཁར། རིགས་འཇུག་གི་འགྲེལ་པ་ཚད་ལྡན་གང་ཡང་བོད་དུ་འགྲུལ་མེད་སྐྱེས་བའི་སྐྱོན་གཉིས་ཀ་བསྐྱེད་དེ་བཞེན།། སྐྱོབ་དབོན་སེམས་དཔའ་རྡོ་རྗེས་ལོ་མང་ངམ་ལེགས་པར་བཙོན་པ་བསྒྱེད་དེ་བོད་འགྲུར་གྱི་ཚད་མ་རིགས་འཇུག་ལ་ཏུ་གཞུང་དང་གཏུགས་ཏེ་ཞུ་ཆེན་ཡང་དག་པ་བགྱིད་པ་མ་ཟད། སེང་བཟང་ལྷ་ལྡན་གྱིས་བཙམས་པའི་འགྲེལ་པ་ཁྱད་འཕགས་དེ་ཉིད་ཆ་ཚང་བོད་སྐད་དུ་གསར་བསྒྱུར་མཛད་དེ། བོད་ཀྱི་ཚད་མ་པ་ཆོས་ཐན་ཐོག་རྒྱབས་ཆེ་ཞིག་མཛད་འདུག་པ་དང་།

ལྷག་པར་ཡེགས་སྦྱངས་ནས་བོད་སྐད་དུ་བསྟན་བཅོས་བསྒྱུར་བའི་ལམ་སྐྱོལ་འདས་བའི་མི་ལོ་བདུན་བཅུ་ལྷག་རིང་ཐུག་ཚད་དུ་སོང་བ་དེ་ཡང་བསྒྱུར་གསོས་ཀྱིས་འཕགས་བོད་རིག་གཞུང་གི་སྐྱོབ་གཉེར་པ་ཆུ་གསར་རྣམས་ལ་ཆུ་སྐྱེས་བསྐྱེད་ཅིང་བར་མཛད་འདུག

གལ་གཉིད་ཆེ་བའི་བསྟན་བཅོས་འདི་བཞིན་འདི་གཏོག་ལག་སྤྲོབ་ཁང་གི་དཔར་བསྐྲུན་བྱ་འོས་སྙམ་མཐོང་ནས། འཕགས་བོད་ལོད་ཁྱིང་དབང་བསྐྲུན་ཞུས་པ་འདིས། ནང་བའི་ཚད་མ་རིག་བའི་སྐྱོབ་སྐྱོང་ལ་ཐན་ཐོག་ཅི་ཡོང་བའི་རེ་འདུན་ཡོད། འཁལ་ཀྱིན་དུ་མའི་དབང་གིས་འདིའི་དཔར་འདེབས་ཀྱི་བྱ་བར་འགོར་རྒྱུན་ཆ་ཙང་ཆེན་པོ་བྱུང་བར་མ་ཟད། སྤྱས་ཀ་ཡང་རེ་འདོད་ཁེང་བ་ཞིག་བྱུང་མི་འདུག་ཨོར། དཔེ་དེབ་མཁས་དབང་རྣམས་ཀྱི་སྤྱན་སྔར་འགྲེམས་ཐུབ་ཙམ་བྱང་བ་འདིས་ཆོས་ཅན་བ་བྱ་ཀུ་ལས་མ་འདས། སྤྱིབ་དབོན་སེམས་དཔའ་རྡོ་རྗེ་སྤང་ཡང་ཞེག་ཐོ་དང་བཅས།

རྡོ་རྗེ་སློབ་ཐམ་གདོང་བ་ཆུ་བཟང་བསྟན་འཛིན་གྱིས་

༡༩༨༢ ཟླ་ ༡༢ ཚེས་ ༢༧ ལ་བྱིས།

प्रकाशकीय

आचार्य दिङ्नाग कृत 'न्यायप्रवेश' बौद्ध-न्याय के अध्ययन के लिए एक महत्त्वपूर्ण ग्रन्थ है, विशेषतः प्रारम्भिक जिज्ञासुओं के लिए तो यह अपने नाम के अनुरूप अपरिहार्य ही है। इस ग्रन्थ के संस्कृत तथा चीनी भाषाओं से किये गये दो अनुवाद तिब्बती भाषा में उपलब्ध होते हैं, किन्तु दोनो अनुवादों में यत्र-तत्र त्रुटियाँ रह गयी थीं। 'न्याय-प्रवेश' तथा 'न्याय-मुख' दो पृथक् ग्रन्थों को एक ही समझकर अनेक भोट विद्वानों को भ्रम भी हुआ था। इसके अतिरिक्त 'न्याय-प्रवेश' की किसी प्रामाणिक भारतीय टीका का भोट-भाषा में अनुवाद नहीं हो पाया था। इससे 'न्याय-प्रवेश' के अध्ययन - अध्यापन में भोट-विद्वानों को असुविधा होती रही।

आचार्य सेम्पा दोर्जे ने अनेक वर्षों के अथक परिश्रम से न केवल तिब्बती-अनुवादों का संस्कृत-मूल से मिला कर संशोधन किया अपितु हरिभद्रसूरि की टीका का भी तिब्बती में अनुवाद करके भोट-विद्यार्थियों के लिये एक महान् उपकार-कार्य किया है।

संस्कृत से तिब्बती में शास्त्रों के अनुवाद कार्य का जो गत सात - आठ शताब्दियों से विच्छिन्न हो गया था, श्री सेम्पा जी ने उसको पुनरुज्जीवित और भोट - भारतीय विद्याओं में लगे विद्यार्थियों को भी प्रोत्साहित किया है। इस महत्त्वपूर्ण ग्रन्थ को संस्थान के प्रकाशन-योग्य पाकर भोट-भारतीय ग्रन्थमाला के अन्तगत प्रकाशित किया गया है। आशा है कि इससे बौद्ध-न्याय के अध्ययन के क्षेत्र में विशेष सहयोग मिल सकेगा। अनेक व्यवस्थागत कठिनाइयों के कारण इस ग्रन्थ के मुद्रण-कार्य में असाधारण विलम्ब हुआ और उत्कृष्टता आशानुसार नहीं आ पायी, तथापि यह ग्रन्थ विद्वानों के समक्ष आ सका, हम इतने से ही सन्तोष का अनुभव करते हैं। पुनः आचार्य सेम्पा दोर्जे को इस महत्त्वपूर्ण कार्य के लिए साधुवाद देता हूँ।

भिक्षु स० रिनपोछे
प्राचार्य / निदेशक

དཔལ་རིགས་པ་མ་འཕྲིག་པའི་མདོ་ཁགྲལ་བ་དང་ཐཆས་བ་ཞེའི་, རིགས་གཞུང་དོན་གཅེར་ཅན་རྣམས་ཀྱི་སྐྱེན་ཡམ་དུ་འབྱལ་ཐུབ་བར་དགའ་སྐྱོ... ཆེ་ཡ། ཁྱད་བར་དུ་གཞུང་འདི་ལ་བོད་འགྲེལ་དང་རྒྱ་ཧཉྩེལ་གང་ཡང་ལག་སོན་མ་བྱུང་སྟབས, དོན་གཅེར་ཅན་རྣམས་ཚ་དཀའ་ངལ་ཡོད་པ་མ་ཟད་, ཆེ་མཐོ་ཞི་སྐྱེས་གྲུ་ཁག་མང་པོ་ཞེས་རྟེ་ཉིད་སྐྱེས་ཚན་དུ་ཡོད་བས་དབེ་རྒྱུན་དཀོན་པའི་དཀའ་ངལ་དང་། གཞུང་དོན་ལྷ་ལ་ཆུ་ཆེ་བ་དང་། ཆོག་ཆོང་ཤིན་དུ་ཉུང་བས་གསར་བྱ་རྣམས་ཀྱིས་གོ་དཀའ་བ་སོགས་རྒྱུ་མཚན་མང... པོ་ཞེག་དང་། ལྷག་བར་ཀླ་ཀ་སིར་བོད་ཀྱི་ཆེས་མཐོ་ཞི་སྐྱེས་གྲུ་དབུ་ཚོང་བ་ནས་བཟུང་། གཞུང་འདི་དེའི་སྐྱེས་ཚན་དུ་ཡོད་ལྟབས, དཔལ་དགེ་སྐྱེས་གཅིས་གཞུང་འདི་ལ་འགྲེལ་བ་ཞེག་མེད་བའི་དཀའ་ངལ་ཡོད་བ..... དང་། ཁོ་བོས་དེ་སྐྱོན་སྐྱེས་བྱའི་གནས་སྐབས་སུ་འཚད་ཅན་ལ་ཅིར་མཁོང་མཐོང་སྟེ། སེང་བཟང་གི་འགྲེལ་བ་འདི་བོད་སྐད་དུ་བསྒྱུར་ཡོད་ཀྱང་། བར་ལམ་ཀྱ་དག་སོགས་ངེས་འདྲིས་མ་སོང་བར་ཡོད་ལ། སྐྱེས་གྲུ་འདི་གའི་སྐྱེས་སྤྱི་ལས་ཐོག་ཉ་ཟམ་སྐོང་རིན་བོ་ཆེ་མཆོག་ནས, གོང་གསལ་གནས་ཚུལ་དེ་དག་གཟེགས་ཏེ། སེང་བཟང་གི་འགྲེལ་བ་འདི, སྐད་གཅིས་ཤུན་སྐྱར་ཐོག་དབར་འདེབས་བྱེད་དགོས་སོགས་ཡང་ཡང་བསྐུལ་བར..... བཏེག། དཔལ་དགེ་ལས་འདི་མཐར་སོན་ཐུབ་པ་ཡིན་ཞེ། །མ་ཟད་དབར་རྩ་དག་ཀྱ་སོགས་ཀྱང་སྐྱེས་སྤྱི་ཉིད་ནས་འགན་འཁྲུད་གནང་ངོ་།།

དེར་བདེན་སྲོབ་སྤྱི་རིན་བོ་ཆེར་སྐྱེང་ཐག་བ་ནས་ 'ཕྱག་རྟེ་ཆེ' ཞུ་ཆུ་དང་། དེ་དང་སྦྱན་, ཤིན་སྤྱང་ལེགས་སྤྱང་ཀྱི་སྐད་ཡིག་ལ་ཡང་དབང་ཙ་དག་ཞུ་དགོས་བའི་འགན་འཁུར་འདི་གའི་ཉེ་བའི་སློབ་དབོན་ཏྲ། 'ཀ་མེ ཤྲ་རྟ་ཐ་མི་ཤྲ' ཞེཆོག་ཏུས་གནང་བས་, ཁོང་བར་ཡང་བཀའ་དྲིན་རྟེས་གསོལ་ཀྱི་རེ་བ་བཅས། ཟླ་ ८ ཚེ་ ७ ནས་བྱང་.....

སེམས་རྟོང་བས་བྱིས།

དགེ་ལེགས་འཛེལ།།

༡། །སྒོད་བའི་ཆུ་བླུང་མ་ཡུས་པ།།
ཞེ་བའི་ཆུ་གཏེར་དབྱིངས་སུ་ཐིམ།།
དེ་ལྟའང་སྐྱིང་རྡེའི་བླུང་ཤུགས་ཀྱིས།།
འཕྲིན་ལས་བྱས་ཕྱིང་ཡོལ་མི་མངའ།། ། ||

གཉིས་མེད་དབྱིངས་སུ་རོ་གཅིག་ཀྱང་།།
ཟབ་བརྟུང་ཆེས་བཀའི་ཁོར་གྱིས་ཕྱུག །
རོ་བཀྲ་བདུད་རྩིའི་སྐྱན་གྱིས་མེ།།
ནད་སེལ་འགྲོ་བའི་ཐུབ་མངར་བདུད།། ། ||

ཆོས་ཉིད་མ་ཡུས་རང་གི་དེ་ཉིད་གསལ་བར་དོགས་ནས་འཇམ་ཨ་མཉེན་ཡེ་ཤེས་གཟོང་དུ་ཞུགས།།

ཡེ་ཤེས་མ་ཡུས་མི་ཟད་ཐོབ་ཡི་མཐུ་མངའ་མཆོག་དེས་ལེན་བར་དོགས་ནས་གཟུགས་སུ་འཛོས།།

དེ་ནི་ཀུལ་བ་མ་ཡུས་ཀུན་ཁ་འཛམ་བའི་དབྱངས་ཞེས་ཡང་དང་ཡང་དུ་གྲགས་པ་སྟེ།།

དེ་དང་,དེ་ཡི་སྐུས་གཅིག་རིགས་བའི་དབང་བོ་དབང་ཕྱུག་སྟེ་བོས་མཆོད་དོ, སྐྱིང་ལ་རོལ།། ། ||

འདི་ན་ཀུལ་བའི་བསྟན་པ་ཁ་གཅིག་ཏུ་དགའ་བའི་དམ་བ་རྣམས་སྐོས་

ཅི་དགོས། རང་གི་འཆོ་བ་ཙམ་དོན་ཅུ་གཉིར་བའི་སྐྱེ་བོ་རྣམས་ཀྱང་, ཤེས་བྱའི་གནས་ལ་ཆུང་དོར་རམ་, ཕན་གནོད་ཀྱི་རྒྱུ་ལ་འདོར་ལེན་བྱེད་བ་ནི་, ཡང་དག་བའི་ཤེས་བའི་རྒྱུ་ཅན་ཅུ་གཅིགས་ཤིང་། དེ་ཉིད་ཟས་ལ་བར་བྱེད་བའི་རིང་ལུགས་ཇི་སྙེད་ཅིག་ཡོད་ཀྱང་། རྒྱ་མཚོ་འི་གླིང་དུ་ཕྱོགས་སྡོང་བའི་དེད་དམོག་ལྟར་མཐོང་སྟེ། ལས་དང་སྐྱོན་ལམ་གྱི་མཐུ་གྱུབ་བའི་སྐྱེས་བུ་ཆེན་, བོ་བདག་ཉིད་ཆེན་པོ་ཕྱོགས་ཀྱི་གླང་པོ་དེས་, 'ཡང་དག་བའི་ཤེས་ཝ' ཡན་ལག་དང་བཅས་པ་གསལ་བར་བྱེད་བའི་གཞུང་ལུགས་ཀྱི་སྒོལ་ཆེན་པོ་…… བདོད་དེ་, གཏུལ་བྱའི་སྐྱེ་འགྲོ་མ་ལུས་པ་རྣམས་ཀྱི་ལམ་ཡངས་པོར་མཛད་པ་ནི, ཡོངས་སུ་གྲུབས་པ་ལྟར་རོ།

དེ་ཡང་, སྤྱིར་ཤེས་བྱའི་རབ་དབྱེ་དང་། མི་རིགས་ཀྱི་ཤེས་རིག་ཚུལ་ཇི་འདྲ་ཞིག་ཡིན་, མ་ལུས་པར་གཏན་ལ་འབེབས་པ་ནི་, ཆེན་པོ་རྣམས་ཀྱང་སྒོམས་པར་མི་བྱེད་ན། བྱིས་བའི་སྐྱེ་གྲོས་ཀྱིས་བཟོད་པར་གཏུས།། ཡིན་ནའང་སའི་ཐེ་བྱག་འགའ་ཞིག་ཏུ, དུས་ཀྱི་ཅེ་བྱག་འགའ་ཞིག་ལ, སྐྱེས་མཆོག་དམ་པ་རྣམས་ཀྱི་གསུང་རབ་ཀྱི་གཟའ་སྐར་ཉི་ཟླ་སོར་འཚར་བ་ཡ་, བྱིས་བའི་སྐྱེ་བོ་རྣམས་ཀྱང་, གཟུགས་ཀྱི་ཐེ་བྱག་འབྱེད་པ་ལ་སོགས་བའི་བྱ་བ་ལ་ནི་ངེས་པར་འཇུག་ཅུས་བས། འདིར་ཡང་བཤད་པར་བྱ་བའི་གཞུང་གི་གླེང་གཞིའི་ཚུལ་དུ, དུས་རབས་འགའ་ཞིག་ཏུ་བྱུང་བའི…… རིག་གཞུང་རྣམས་ཀྱི་གནས་སྐབས་ཆུང་ཟད་ཅིག་བརྗོད་བ་ལ།

སྤྱིར་གྱུབ་མཐའ་བྱང་ཚུལ:—

འཇིག་རྟེན་གྱི་ཁམས་འདིར, མི་རིགས་ཀྱི་ཤེས་ཚད, ཤེས་བྱའི་

གནས་ཚུལ་དང་འབྲེལ་མིན་ཀྱི་སྐོར་ནས་བཤད་དེ། བདེན་དོན་ཐམ་གཅོད་ཐེབ་བཏོ་གཤགས་ཀྱི་རྒྱུ་མཚན་ནི, དེང་དུས་ཤང་རེ་རེའམ་ཀྱི་སདུད་གཏམ་མངོན་གསལ་ཀྱི་རིགས་གཞུང་རེམས་དང་། དེ་དག་གི་རྗེས་རབས་དང་, འབྲུང་ཁུངས་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་རེམས་པོན་ལ། སྤྱིན་ཆ་རེ་ཐུང་མ་གཏོང་འཕགས་ཡུལ་ཀྱི་གཞུང་ལུགས་ཐུབ་ཁུ་ཐབ་ཏུ་ཞུགས་ཟིན་ཏང་། ཐུབ་པ་དཀའ་ལེན་པ་དང་། འཕྲོད་བ་ལ་གྲོག་མཐའ་ཁས་མི་ལེན་པང་འདུ་ལ། ཁྱད་པར་སངས་རྒྱས་པ་རེམས་, སངས་རྒྱས་ཀྱི་མཛད་པ་དང་། ཡེ་ཤེས་དང་, དེའི་འཕྲིན་ལས་ལ་ཐོག་མཐའ་སོགས་མི་འདོད་བས, ། དེའི་གཞུང་རབ་ལའང་ཐོག་མཐའ་སོགས་ཡོད་པང་མི་འཚུགས་སོང། དེ་ལྟ་རྣང་གཞལ་བཟང་རེམ་འདྲེན་བཞི་བའི་བསྟན་པ་འདིའི་དབང་དུ་བྱས་ན། འཕགས་བའི་སྒེང་གི་གཙོ་ཡིན་ཏེ་བ, འཕགས་བའི་ཡུལ་དུ་རབ་བའི་བསྟན་བཅོས་ཀྱི་ཐོག་ཚན་ནི, རིགས་ཅེས་ཀྱི་སྒྲགས་དང་གཞུང་ལ་སོགས་བ་རེམས་ཡིན་པ་དང་། ཡོན་རྟན་ཅན་ཀྱི་མིའི་ཐ་མ་ནི, ཐུང་སྒོང་གི་རིགས་རེམས་ཡིན་པར་མངོ་དང་, བསྟན་བཅོས་མང་པོ་ཞེག་ལས་མཐུན་པར་བྱུང་ངོ་[1]། །

ནང་རིག་པ་ཟུབས་ནི:—

ཤེ་ཚར་རིམ་ཐེབ་དུས་ཀྱི་འགྲུབ་བའི་དབང་ཚན, རིགས་ཅེས་ཀྱི་གཞུང་ལ་བཞེད་བའི་ཆོ་གར་རེམས་དང་, 'ཆོས' ཞེས་བའི་དོན་དེ, ཐ་ཚུགས་

1) ཅེག་ཐ་ཚུག་ཅེག་ཆུ་མེ་བོང་—ཅོག. ། ། སྤྱི་བུག་ཆོག་ཏུ། འཕགས་བཞུ་ཐུལ་འཕྲོ་ཐབས་དང་པོ་ཐུབ་མཐའ་འཕྲུང་ཁྲིམས།

དང་; ཤ་ལ་སོགས་བའི་མཆོད་སྦྱིན་ཀྱི་ཚོ་གཅ་དྲ་སོང་བ་དང་། ཁྱད་པར་སངས་རྒྱས་ཀྱི་བསྟན་བའི་སྐུ་ལྟས་སུ, མའི་དཀྱིལ་འཁོར་སྦྱི་དང་། ཏེ་བཞུགས་ཀྱི་དགར་ནག་དང་, 'ཡྱུ་ནྱུན' ཟེར་བའི་ཡུལ་ལ་མོགས་པ་ཡུལ་དང་ཡུལ་འཁོར་མང་བོ་ཞིག་ཏུ་ནང་རིག་བའི་བསྟན་བཅོས་དང་། རྣལ་འབྱོར་ཀྱི་ཉམས་ལེན་དང་། རེ་ཁོ་ན་ཉིད་ཀྱི་དོན་དང་། བདག་གི་ངོ་བོ་དང་། འཇིག་རྟེན་འཇུག་སྡོག་གི་རྒྱུ་ལ་སོགས་པ, ཕྱི་ནང་གི་དོན་མང་པོ་ཞིག་གི་སྐོར་ལ་བསམ་གཞིག་བྱེད་པའི་གང་ཟག་མཁས་པ་མང་པོ་ཞིག་བྱུང་། ལྷག་པར་ཨཱཙཱརྱ་ཡུལ་དུ་ནང་རིག་གི་ཐུགས་གདུགས་ཀྱི་རིང་ལུགས་དང་། ཁྱད་པར་ཤཱིས་བྱའི་དེ་ཁོ་ན་ཉིད་དང་བདག་མེད་ཁོ་ནའི་སོ་སོགས་ལ་དབྱད་པའི་རིགས་གཞུང་རྒྱང་འཛངས་ཤིན་དུ་དར་བ་བྱུང་ལ། དེ་ལྟ་བུའི་གཞུང་དང་བདག་གཉན་ཐེབས་ཀྱི་མན་ངག་གི་རིགས་རྣམས་ལ, སྤྱི་མིང་དུ་ "ཤྲུབཆེན་ཁ་" ཞེས་བ་སྟེ; 'གསང་ཐ་བ' ཞེས་ཟེར་བ་ཡིན[1]། འདིའི་སྐོར་གྱི་བསྟན་བཅོས་བཀྲ་དང་བཅུད་ཙམ, དུས་དེང་སང་གི་བར་ཁ་མཁས་པའི་བྱ་བ་འཇུག་པའི་གཞིར་ཉམས་མེད་དུ་ཡོད།

ནང་བསྟན:—

ཤྲུབཆེན་ཁ་ཞེས་བའི་མཁས་བ་རྣམས་པས་ཆེར་བྱོན་ཟིན་བ་དང་།

---

1) གསང་ཐ་བའི་གཞུང་འདི་རྣམས་ཀྱ་ནང་བའི་བྱལ་མཐའ་དང་ཆོག་དེ་འདྲ་མཚུངས་ཁོ་ན་ཡིན་ཏེ་ཁེ་ཐ་ཏུ····
མང་ཐེ། ཟེ་སྐད་དུ་གྲུང་བའུང་སྡེ་ཞེས་བ་བཞི་—
རྣམ་དེག་ཙོམ་དེ་རྣ་ཏུ་རྣམ་བར་དག །ཟེ་ཐུབ་མངས་རྒྱས་རྣ་ཏུ་བྱོན་པ་ཡིན།།
ཐུང་དང་དོད་པ་མེད་ཅིང་བཟང་བ་རྣམས་པ།། ཚངས་པ་ཐུ་བའི་མེད་མར་རྣག་གཤགས་བྱེམ།། དེའི་
ཐུག་དུ་སངས་པ་—ཐེ. ན. ཞེས་སོགས་ཁེ་ཏུ་མང།

དེའི་རྗེས་སུ་དེ་དག་གི་རིགས་ཀུང་དང་, ཉམས་ལེན་གྱི་སྐོར་རྣམས་ལ་འཆད་ཉན་གྱི་རྒྱུད་འཇོག་རྣམས་ཀྱང་, སྔོན་གྱི་ཀུང་ལྷགས་ཀྱི་སྲོལ་འཇིག་པ་ཙམ་ལས, ཀུང་དང་མན་ངག་སོགས་ཀུན་རྫོགས་དང་, བཤད་བཤྱད་མེད་པར་སྨིན་མི་རིགས་ཀྱི་ཐོག་གོས་ཀྱི་འཇུག་ཐ་ངལ་གསོ་བའི་ཚུལ་དུ་གནས་ཤིང་། ཐོག་གསལ་སྐེ་བོ་འི་ཚོགས་མང་པོ་ཞིག་ཅི; སྡིད་པའི་ཚ་གཏང་གིས་ནང་གི་ཁམས་གཏུངས་པས, གྲོལ་བ་དོན་གཉེར་ཀྱི་གླང་པོ་, སོས་ཀའི་ཏེ་ཐང་སྐྱེས་ཆུ་འཆོལ་བའི་ཕྱོར་སུ་འགྲོ་བ་ལྟར་, ཞི་བའི་གནས་འཚོལ་བཞིན་པའི་སྐབས་དེར་, ཤཀྱའི་སྲས་མཆོག་གཞོན་ཉ་དོན་ཐམས་ཅད་གྲུབ་པ་ཉོན་ནོ། །གཞོན་ཉ་དོན་ཐམས་ཅད་གྲུབ་པ་, འཇིག་རྟེན་ལྷག་མཐུན་གྱི་བྱ་བ་ཐམས་ཅད་མཐར་ཕྱིན་པར་མཛད། སྣང་འཁོར་བའི་ངང་བཞིན་ཐུགས་སུ་ཆུད་དེ, དེ་ལས་གྲོལ་ཐབས་དཀའ་ཐུབ་ཀྱི་མེ་མཚོ་ཤལ་ཏེ་རྡོགས་བྱང་མངོན་དུ་མཛད་ནས་མཐར་འགྲོ་བའི་ངལ་གསོ་ཆེན་པོར་བྱུང་ངོ།།

ལྷ་བ་མེ་འདྲ་བ་བྱུང་ཚུལ:—

སྟོན་པ་སངས་རྒྱས་བའི་དུས་ལས་སྐྱ་བར་བྱུང་བའི་ 'ཕྲུགཞི[1]-དཀ' ཞེས་བའི་ལྷགས་དང་ཐའི་དུས་སྐབས་དེར་, འཕགས་ཡུལ་དང་, དེའི་ཉེ་འཁོར་གྱི ཡུལ ཀུང་རྣམས་སུ་ཆོས་ལྷགས་དང་། རིག་གཞུང་ལྷ་བ་ཐ་དད་ལ་བཅེན་པ་ཤིན་ཏུ་མང་པོ་ཞེས་དང་ཁྱབ་ཏུ་ཡོད་པར་བརྗོད་དེ། མདོ་ལས་ལྷ་བའི་རྣམ་གྲངས་མང་དུ་གསུངས་ཤིང་། དེ་དག་ཐམས་ཅད་ཀུང་སྟོན་པ་སངས་རྒྱས་ཀྱི་སྐུ་བྱོན་གོང་དུ་ཡོད་པར་མདོ་འི་གསུང་ཚུལ་ལས་གྲུབ་ཅིང་། ལྷ་བ་ཐམས་ཅད་ཀྱང་, རང་རང་གི་གྲུབ་མཐའི་རྗེས་སུ་ཟབ་པ་ཁོ་ན་ལས, གཞན་

ད་ལྟ་བའི་ཐུབ་མེ་བྱང་བས་, གྲུབ་མཐའ་ཡང་སྣ་ཚོགས་པ་ཞིག་ཡོད་པས་ངེས་སོ།།

མདོ་ལས་གསུངས་ཏེ།—

ལྟ་བ་ཐར་དང་ལྡན་ཞེས་མིའི་ལས་བཤད་པའི་ཚུལ་ནི་ཅིའོ་ཞེ་ན། གཅོམ་ལྡན་འདས་ཀྱིས་ཀྱང་ཁྱོད་ཀྱི་ཚེ་ཟག་མེད་ཀྱི་ལས་ཡང་མཚན་ཅན་གྱི་ལུ་བ་དགུ་བཅུ་རྩ་དྲུག་བཤད་ཅེའོ།། མདོ་སྡེ་ཚངས་པའི་དྲྭ་བ་ལས་ལུ་བའི་དབྱེ་བ་ཐམས་ཅད་ལུ་ངན་དྲུག་ཏུ་ཐག་རྒྱ་བསྡུས་པའང་འབྱུང་བའི་ཚུལ་རྣམས་... བཤད་དོ།།

མདོ་སྡེ་ཐེག་པ་ཆེན་པོ་ལས་ཀང་ལས་, ཚོར་བ་ཚུལ་བཞིན་མི་ཤེས་སྐྱེ་ཞིང་དྲུག་ཏུ་རྣམ་པར་འབྱེད་པ་ལ་, བཤེ་བ་མིན་པའི་ལུ་བ་ཉེར་བཅུད་

---

1) ... ཇི་བ་ཅི་ཞེ་ན། གཅིག་ལ། མི་ཤེས་པ་ཐམས་ཅད་ཀྱི་ཕུང་པོ་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་ཇི་སྐད་དུ་བཤད་པ་ལྟ་བུའོ། ཐམས་ཅད་-ཤེས་བྱ་ཁྱད་པར་ཅན་; རྣམ་པ་ཇི་ལྟར་འཇིག་པར་འགྱུར་བ་ཞེས་བྱ་བའི་ཐ་ཚིག་གོ། ཡོད་ཅེས་ཀྱང་ཟེར་ཏེ།

2) (ཀ) "དགེ་སློང་དག! དགེ་སློང་དང་ཐབས་ཅིག་ཏུ་ཁྱོད་ལས་ལུ་བ་སྟོན་ཞིང་རྣམ་པར་འབྱེད་པ་ཡང་ཅིའང་; ཐུབ་པ་ཁོའི་ཚེ་ཟག་མེད་ཀྱི་ལས་ཀྱི་རྣམ་པར་སྨིན་པ་ཡང་ཅིའང་ཡོད་དེ། ཁྱོད་ཀྱི་ཚེ་ཟག་མེད་ཀྱི་ལས་ཀྱི་རྣམ་པར་སྨིན་པ་ཡང་ཡོད་དེ།" ཞེས་བཀའ་སྩལ་ཏོ། "དགེ་སློང་དང་ཐབས་ཅིག་ཏུ་ཁྱོད་ཀྱི་ཚེ་ཟག་མེད་ཀྱི་ལས་ཀྱི་རྣམ་པར་སྨིན་པ་ཡང་ཅིའང་ཡོད་དེ།" ཞེས་པ་ཁོ་ནའོ། ཞེས་ཟེར་རོ། (ཁ) "अत्थि, भिक्खवे, अञ्ञेव धम्मा गम्भीरा दुद्दसा दुरनुबोधा सन्ता पणीता अतक्कावचरा निपुणा पण्डितवेदनीया" ... से लेकर "पुब्बन्तकप्पिका पुब्बन्तानुदिट्ठिनो" सब्बे ते, इमेहेव द्वासट्ठिया वत्थूहि" । अथवा, अपरन्तकप्पिका अपरन्तानुदिट्ठिनो, ... चतुचत्तारीसाय वत्थूहि? इत्यादि । ब्रह्मजालसुत्त० पालि० दीघनि. १।२।२६; १।३। ७४।—ཞེས་ཟེར་རོ། སྡེ་ཚན་ལྔ་པ། ཤ. ཀྱི་རྒྱས་བཤད་ལས་ཤིན་ཏུ། ཀྱི་མཐའ་ལ། ཤ. དེ་རྒྱས་བཤད་ལས་ཤིན་ཏུ།

འབྲུང་བར་འགྱུར་བར་གསུངས་ཤིང་[1]། འདི་ཐམས་ཅད་ཀྱང་རྟག་ཆད་གཉིས་སུ་འདུས་པར་སྣང་ཞིང་། ལུང་དེ་རྣམས་འགོག་པའི་ཚུལ་ཡང་, མདོ་དེ་དང་དེར་རྒྱས་པར་གསུངས་སོ།།

བསྟན་བཅོས་ལས་གསུངས་ཚུལ:—

མདོ་ལས་གསུངས་པའི་ལུ་བའི་རབ་དབྱེ་རྣམས་བསྟན་བཅོས་སུ་བཤད་ཚུལ་ཤིན་ཏུ་མང་ཡང་། གཞུང་འགའ་ཞིག་ཏུ་དེ་རྣམས་མདོར་བསྡུས་པ་དང་། ཁ་ཅིག་ཏུ་རྒྱས་པར་བཤད་པའི་ཚུལ་གཉིས་ལས་དང་པོ་ནི་དབུ་མ་རིན་ཆེན་སྒྲོན་མེ་ལས་, "ལུ་བའི་ཕྱིང་བ་སྐམ་བརྐུ་བྱ་ཆ་རྣ་གསུམ་དང་། ལུ་བ་བྱ་ཆ་རྣ་གཉིས་དང་། འཇིག་ཚོགས་ཀྱི་རི་བོ་ཅི་ཤུ་དང་། ཏེའུ་བའི་ཀྱེན་བཅུ་གཉིས་དང་། བདག་ཏུ་སྨྲ་བ་བཅུ་གཉིས་དང་། ལུ་བ་ལྔ་དང་། ལུ་བ་གསུམ་དང་། ལུ་བ་གཉིས་སོ[2]།།" ཞེས་སོགས་ལུ་བའི་རབ་དབྱེ་མང་བོ་རྣམས་སོ་སོར་ཇི་ལུར་བསྟན་ཏེ་བརྗོད་ཚུལ་རྣམས་གསུངས་ལ། སྒྲིབ་དབོན་སྨན་ཞབས་ཀྱི་ཞལ་ལུང་འབྱེལ་བར་ཡང་, ལུ་བའི་དབྱེ་བ་ལྔ་བརྒྱ་དང་བདུན་ཅུ་ཡོད་བར་གསུངས་སོ[3]། །སྒྲིབ་དབོན་ཕེགས་ལྷན་ཀྱིས་དབུ་མ་སྙིང་པོ་ནི་རང་འགྲེལ་རྩོག་གེ་འབར་བ་ལས་, ལུ་བའི་དབྱེ་བ་བརྒྱ་ཙ་བཅུ་དང་, སྐམ་བརྐུ་དང་བྱ་ཆ་རྣ་གསུམ་སོགས་སུ་བཤད་དོ[4]།།

---

1) ཟེའུ་དབུ་ གོག་ ཅ,དཔ་རྟེ, བར་གཅིག།

2) རིན་སྒྲོན་ གོག. ཁཁཅ–ཁཤ. བར། སྡེ. དབུ་མ་ ཚ.།

3) འཇམ་མགོན་ཀུན་མཁྱེན་འགྲེལ་བར་བརྗོད་པ:—དེར་གཅིག།

4) རྩོག་གེ. དབུ་མ་ ཇ. གོག. ཅ८. མར། སྡེ.།

སྐྱོབ་དབོན་ཨཐགས་པ་ལྟས་ལྟ་བའི་རབ་དབྱེ་སོགས་སྟོན་པར་བཞེད་
ནས་, "ཁོང་མྱ་ངན་བའི་གནས་ལ་ནི[1]།།" ཞེས་སོགས་གསུངས་
ཏེ།། དེའི་འགྲེལ་བར་སྐྱོབ་དབོན་བཅང་གིས་ལྟ་བ་ཐ་དད་པ་སྐལ་བཟང་དང་
བྲག་ཅ་རུ་གསུམ་ཡོད་པར་ལེགས་སྦྱན་དང་མཐུན་པར་གསུངས་སོ[2]། །
ལྟ་བ་ལྷུང་,[3] གཉེན་དང་,[4] འཛིག་ལྟ་ཉི་ཤུ་ལ་སོགས་པ་རྣམས་ནི,
མངོན་པ་ཀུན་བཏུས་དང་དབྱ་མ་འཇུག་པ་རྩ་འགྲེལ་སོགས་ལས་ལན་མང་དུ་
བཤད་ལ། དེ་རྣམས་སུ་ལྷང་མ་བསྟན་གྱི་ལྟ་བ་བཅུ་བཞི་ལ་སོགས་པ་ཡང་མདོ་
སྡེ་ཚངས་པའི་དྲྭ་བ་ལས་རྒྱང་བ་ལྟར་བཤད་དོ། །སྐྱོབ་དབོན་ཐོགས་མེད་ཀྱི་
རྣལ་འབྱོར་སྤྱད་པའི་ས་ལས་ནི, ལྟ་ཚུལ་དབྱེ་བ་བཅུ་དྲུག་གསུང་བའང་ཡོད་[5]།
ཡང་སྐྱོབ་དབོན་བྱིས་གཞི་བསྡུ་ཐ་ལས་ནི, ལྟ་བའི་དབྱེ་བ་གསུམ་དང་། དེ་
དག་གི་རྩ་བ་ཡང་འཇིག་ལྟ་ཡིན་པར་བསྟན་སོ། །གཞན་ཡང་ལྟ་བ་དེ་

---

1) འཕགས་པ་ལྷའི་ཡེ་ཤེང་-གྱི་. ८। ཀཏ་ཨ. ཚ. སྡེ.।

2) ཐུང་ཟབང་གི་ཤེ་ཡེས་ཤེང་ཚོ་གྲུབ་པ་དཔལ་ལྡན་ཆོ་ཀའི་དབུ་ཁལ་—མཚན་མར་འཁོད་པར་ལྟ་བ་ཡང་། ལྟ་བ་ལྟ་བ་མ་ཡིན་པར་ལྟ་བ་ཡང་། གཞན་སྡུར་, གོག. ३८ ཁཁ་ །ཀཏ་ཨ. ཚ. སྡེ.।

3) "सत्कायदृष्टिरन्तग्राहदृष्टिदृष्टिपरामर्शः शीलव्रतपरामर्शः मिथ्यादृष्टिः" द्र. अभिधर्मसमुच्चय० वरि० १. पृष्ठ ५। तुलना करें, "दृष्टिः अष्टधा।" अभि. को. १।४१

4) ཚོགས་ཡང་གང་ཟག་དེའི་བསམ་གཏན་གཉིས་གཟུགས།། द्र. ५६ग्, ८। ནोट-ལྟ་བ་སྐམས་ཅད་ཀྱི་ཤུ་བ་ནི་; བཅག་དུ་ལྟ་བ་ཉིད་ཐར་ངེས་ཏེ་-བཅག་ཙོར་ན་ནི་གཞན་ཀྱི་ཕེས།। [རྣམ. ३।२२८] ཞེས་ཡང་། ཡང་སོར་ངང་ཞེས་བཀག་ཁ་ཅིག་ཐུབ་ཅིང་།། ५६ག. १।३ ཞེས་ཡང་; "सर्वदृष्टिगतसन्निश्रयदानकर्मिका" अभिधर्म. समु. १। पृ. ७।

5) དེ་ལ་ཆོས་བཞིན་མ་ཡིན་པའི་ཡིད་ལ་བྱེད་པ(ན)གཉགས་པ་རྣམ་པར་གཞག་པ་གང་ཞེ་ན? དེ་ལ་སྟོམ་ནི; ཐུ་ལ་ལྷག་པ་ཐུ་མངོན་གྱུས་ལ་ཡང་།" ཞེས་སོགས. རྣལ་ཁ. ཀོག. ३०–३८।.ཡིམས་ཅ. སྡེ.

དག་པ་ཐམས་ཅད་ཀྱང་, རྒྱུ་རྣམ་པ་དུག་ལས་བྱུང་བ་དང་། དེའི་སྐོ་ནས་འཇིག་པ་ཡིན་པར་དེ་ཉིད་ལས་བཤད་དོ[1]།།

གཉན་ཡང་མི་རྣམས་ཀྱི་ཆོ་ག་ཚད་མེད་པའི་དུས་སུ་གྱངས་ཅན་2ཀྱི་… སྟོན་པ་སེར་སྐྱ་དང་, དེའི་ལྷ་བྱུང་བར་བཤད་པ་དང་། དེའི་ལྷ་བའི་རྒྱུད་འཛིན་པ་རྣམས་ལ་གྱངས་ཅན་ཟེར་བ་དང་། ཆོ་ག་ཉི་ཕྲི་བའི་དུས་སུ་དྲང་སྲོང་ཀུམ་བ་བྱུང་ཞེང་, དེའི་རྗེས་འབྲང་རྣམས་ལ, རྒྱལ་བ་བཅམ, གོས་མི་བསྟེན་པའི་དཀའ་ཐུབ་ལ་གནས་པས་གཅེར་བུ་པ་, ཞེས་བྱ་བ་དང་། དེ་བཞིན་ཀང་མིག་དང་, ཉག་པ་དང་, ཐུར་བྱ་ལ་སོགས་པའི་དྲང་སྲོང་ཆེན་པོ་རྣམས་ཀྱང་, གནས་སྐབས་དེ་དག་ཏུ་བྱང་བར་འདོད་པ་རྣམས་ནི, ཐལ་ཆེར་ཕྱི་རོལ་པའི་གཞུང་, སྟོན་གྱི་རབས་བཅོ་བརྒྱད་ (पुराण) སོགས་ཀྱི་གཏམ་རྒྱུད་ལ་བརྟེན་པ་ཤུས་ཆེ་བས་, བཤད་པ་དེ་དག་མཐའ་གཅིག་ཏུ་བདེན་པའི་དོན་ཅན་

---

1) "འཇིག་ཚོགས་ལ་ལྟ་བའི་ཤུ་བ་ལས་བྱང་བའི་ལྟ་བར་ཐུབ་པ་ཐམས་ཅད་ནི; ཆ་གཅིག་ཏུ་རྣམ་པར་གཞག་པར་དེས་པར་ཕྱོ་རྒྱ། འདི་ལྟ་སྟེ། སྟོན་ཀྱི་མཐའ་དང་ལྡན་པ་རྣམས་དང་། ཕྱི་མའི་མཐའ་དང་ལྡན་པ་རྣམས་དང་། སྟོན་ཀྱི་མཐའ་དང་ལྡན་པ་རྣམས་ཞེས། །" ཞེས་བོཌྡས་དང་། ཡང་དེ་ཉིད་ལས་–"འཇིག་ཚོགས་ལ་ལྟ་བའི་ཤུ་བ་ལས་བྱུང་བའི་ལྟ་བར་ཐུབ་པ་ཐོབ་ནི;" ཞེས་པ་དང་, "དེ་ལ་ལྟ་བར་ཐུབ་པ་འདི་དག་ཐམས་ཅད་ནི; ཀུ་རྣམ་པ་བྱུག་གིས་རྣམ་པར་གཞག་ཏུ། འདི་ལྟ་སྟེ། ཀུ་དང། བཅུད་པ་དང། བསམ་གཏན་ལ་རྟེན་པ་དང། དྲྭ་དང་ལྟ་བ་དང། བྱས་ཤིང་ལྟ་བ་དང། ཆུ་བའི་གནས་སོ།། དེ་ལ་ཐམས་ཅད་ཀུ་ཀུ་ནི; འཇིག་ཚོགས་ལ་ལྟ་བའོ།།" ཞེས་པ་དང་; "སྟག་བཟང་ཡང་ལ་ཁེན་པའི་ཁ་ཡང་མ་ཁེན་པ་དང་སྟེ་རོ།།" ཞེས་སོགས། གཞི་བསྡུས་ ཁོག. ৩৫৩–৩৮, སེམས་ཙམ. ཐི. སྡེ།

2) 'གྱངས་ཅན་' ཞེས་པ་–!सांख्य སྟ་ཁྱ' ཞེས་བའི་དོན་དུ་བསམས་ལུགས་ཀྱང་། 'སྟ་ཁྱ' ཞེས་པ་ 'གྱངས་' མེད་ཀྱི; དེ་ནི་རྟོགས་བཟམ་! མཁྱེན་བའི་དོན་རོ།།

ནམ་, དངོས་པོ་དེ་གནས་ཚུལ་ལ་རེག་བདེ་བཤད་བར་མི་སྣང་ངོ་། །དེ་དག་གི་ལྟ་གྲུབ་ཇི་ལྟར་བྱང་བདེ་ཚུལ་ཡང་, མཐའ་གཅིག་ཏུ་མ་ངེས་པས། འདིར་མི་སྨོས་ལ། ངེས་པ་རྣམས་ནི་, དབུ་ཚད་ཀྱི་གཞུང་ལས་བྱང་བ་རྣམས་དང་། དེང་སང་དེ་དག་གི་རྒྱུད་འཛིན་རྣམས་ལ་དངོས་འབྲེལ་དུ་ཡོད་པ་རྣམས་སོ།།

ཚད་གཞུང་དང་ལྡན་གྲུབ ཀྱི་འབྲེལ་བ:—

ཚད་རིག་གི་བྱང་བ་བརྟེན་པའི་སྐབས་འདིར་, ལྟ་གྲུབ་ཀྱི་བྱང་ཚུལ་གྲོས་པའི་རྒྱུ་མཚན་ཅི་ཞེག་ཡིན? ཞེ་ན་ཡོད་དེ, སྨྲིན་ཤེས་རིག་པཀྱ་བའི་མི་རིགས་རྣམས་ཀྱི་ཀུན་སྤྱོད་ (संस्कृति) གོམས་གཤིས་ (सभ्यता) དང་། དེ་དང་འབྲེལ་བའི་ཆོས་སྤྱོད་རིག་གཞུང་ལ་སོ་ཐ་རིག་པའི་གནས་ཐམས་.... ཅད་དང་། ཁྱད་པར་དུ་ཅབ་ཅིང་རྒྱ་ཆེ་བའི་ལྟ་སྤྱོད་ཀྱི་རིགས་ལམ་ལ་སོགས་པ་ཐམས་ཅད, ཡུལ་དེ་ཁོ་ན་ཉིད་དང་། ཡུལ་ཅན་ཚད་མའི་འཇུག་པ་གཉིས་ལ, འགལ་འབྲེལ་དང་, ཏ་བྱེད་རྣམ་འཇོག་གི་འཐད་སྐྱབ་སོགས་ལ་དབྱད་གཞི་འབྲལ་བ་མེད་པ་ཞེག་ཡ་མཐའ་ཐུག་མེད་ནས་བྱང་བར་བརྟེན། དཔྱའང་ཚད་མའི་སྐྱབ་བྱེད་ཡུལ་ལ་བལྟོས་པ་དང་། ཡུལ་གྱི་དེ་ཁོ་ན་ཉིད་དམ, བདེན་བའི་གྲུབ་དོན་ཚད་མ་ལ་བལྟོས་ནས་འཇོག་པ་མ་གཏོགས་གཞན་ཏ་འཇོག་ས་མེད་པ་ལྟར་སོང་བ་དང་། གཞན་ཡང, ལྟ་གྲུབ་ལ་དབྱོད་ཚོ་སྐྱབ་བྱེད་ཚད་མ་མེད་པར་མི་སྲིད་ལ། ཚད་མ་དང་འགལ་བའི་གྲུབ་མཐའ་ཁས་ལེན་ན, སྐྱ་བ་བོ་ཚད་མའི་སྐྱེས་བུར་མི་རྟང་བའི་ཕྱིར་རོ། །ཚད་མ་ལ་བརྟག་ཚོ་ཡུལ་གྱི་དེ་ཁོ་ན་ལ་མ་བལྟོས་པ་མི་སྲིད་དེ། སྲིད་ན་ཚད་མས་ཡུལ་འཇལ་བ་དོན་མེད་དུ་ཐལ་བས་, འབད་པ་ཐམས་ཅད་འབྲས་བུ་མེད་པར་ཐལ་

བར་འགྱུར་བའི་ཕྱིར་རོ། །དེ་བས་ན་, ལྟ་གྲུབ་ (दर्शन) དང་། རིགས་གཞུང་ (न्याय) གཅིག་གཤའ་བོ་ནི་ལོ་རྒྱུས་དང་། བྱང་ཆུབ་ཀྱི་དཔའ་བྱེད་ཀྱང་ཤིན་ཏུ་འབྲེལ་ཆེ་བས་, ཚད་གཞུང་གི་སྒྲིང་སྐང་ཆོ་ལྟ་གྲུབ་ཀྱི་གཏམ་སྐས་པ་ཤིན་ཏུ་ཡང་འཐད་དོ།།

ཚད་བསྟན:—

གཞན་ཡང་ལྟ་བ་གང་ཡིན་ཐམས་ཅད་ཀྱི་རྩ་བ་ཚད་མ་དང་, རྟོགས་དང་རྒྱུ་མཚན་གྱི་སྐྱབས་ཅིད་ལ་ཐུགས་པ་ཡིན་པས་, ཚད་མའི་བསྟན་བཅོས་སམ་, རིགས་པའི་གཞུང་ལུགས་རྣམས་ནི་, ལྟ་གྲུབ་ཀྱི་རྩ་བ་དང་ཡན་ལག་གི་ཚུལ་དུ་བྱང་བར་མངོན་ལ། ཚུལ་འདི་ལ་ཁས་ལེན་ན་, ལྟ་གྲུབ་ཀྱི་རྣམ་གཞག་དང་། རྟོག་གེའི་གཞུང་ངམ་ཚད་གཞུང་རྣམས་ཀྱི་བྱང་བ་དུས་མཉམ་ཡིན་པར་སྣང་རྒྱུ་ཡོད་མོད། འོན་ཀྱང་ལྟ་བ་གཅོ་བོར་སྤྱོད་པའི་གྲུབ་མཐའ་དང་། སྐྱབས་བྱེད་ཚད་མ་གཅོ་བོར་སྤྱོད་པའི་བསྟན་བཅོས་རྣམས་ཀྱི་བྱང་བ་ལ་སོ་སོར་བརྟག་ན་, ཚད་མའི་བསྟན་བཅོས་རྣམས་དུས་ཕྱིས་སུ་བྱང་བར་མངོན་ནོ། །ཚུལ་འདི་ནི་འོག་ཏུ་འཆད་པར་བྱ་ལ། འདིར་ཚད་མའི་བསྟན་བཅོས་ཞེས་པ་ནི་, མངོན་སུམ་དང་, རྗེས་སུ་དཔག་པའི་ཚད་མ་, དེའི་ལྟོག་ཆོད་དང་བཅས་པ་གཏན་ལ་འབེབས་པའི་བསྟན་བཅོས་རྣམས་ཡིན་ལ། དེ་ཡང་ 'ཚད་མ' ཞེས་ཟབ་སྐྲའི་བརྗོད་བྱར་གྱུར་པའི་ཚད་མ་དེ་ལ་, མངས་རྒྱས་པ་རྣམས་དང་། ཀླུ་པར་དྲས་རབས་བཅུ་པའི་རྗེས་ཀྱི་ཤང་པའི་སྐུལ་མཐའ་སྐྱེ་བ་རྣམས་, མངོན་སུམ་དང་། རྗེས་དཔག་གཅིག་ཁོ་ནར་འདོད་མོད། སྤྱིར་སྐྱ་ཅོར་ཡངས་པའི་དབང་དུ་བྱས་ནས། ཚད་མ་ཞེས་པའི་སྐྱེའི་དོན་མངོན་རྗེས་གཅིག་ཙམ་དུ་ཟད་

བ་མ་ཡིན་ཞིང་། དེ་ལ་ལྷང་ཚད་མ་, སྣོན་པ་ཚད་མ་, བརྟག་པ་ཚད་མ་, སྒྲུབ་བྱེད་ཚད་མ་, དཔེ་ཚད་མ་, ལྟ་བ་ཚད་མ་ལ་སོགས་པ་མང་དུ་ཡོད་ལ། འདིར་ནི་, སྒྲུབ་བྱེད་ཚད་མ་དང་། རྟོགས་བྱེད་ཚད་མ་གཅིག་ལ་ཚད་མར་བཞག་ཅེ་, དེ་དག་གཅོད་བོར་གཏན་ལ་འབེབས་བྱེད་ཀྱི་གཞུང་ཉིད་ལ་ 'ཚད་མའི་གཞུང་' ཞེས་བྱའོ། །དེ་ལྟར་ན་མངོན་རྟེས་སོགས་ཤེས་པ་ཚད་མ་གཅོད་བོར་སྟོན་པ་དང་། དཔལ་དང་སྒྲུབ་ངག་སོགས་གཅོད་བོར་སྟོན་པའི་རྟོག་གེའི་གཞུང་གཅིག་ཀ་འདིར་ཚད་མའི་བསྟན་བཅོས་ཀྱི་ཤིང་ངུ་འདུས་སོ།།

ཚད་མའི་བསྟན་བཅོས་བྱུང་ཚུལ་ :—

ཚད་གཞུང་བྱང་ཚུལ་བྱི་སྐོར་ལ་མཁས་པའི་བཞེད་པ་མི་མཐུན་པ་མང་ཡང་། ཡོངས་གྲགས་ལྟར་ན, དྲང་སྲོང་ 'གོ་ཏམ,' ཚད་གཞུང་ངམ, རིགས་ཀྱིའི་བསྟན་བཅོས་ཀྱི་ཐོག་མའི་བྱེད་པ་པོ་དང་། དེས་བྱས་པའི་ 'རིགས་པའི་མདོ་' (न्यायसूत्र) ནི་ཚད་གཞུང་ངམ, རྟོག་གེའི་བསྟན་བཅོས་ཀྱི་ཕྱི་མོར་འདོད་པ་ཡིན་ནོ། དེ་ལས་གཞན་དུ་མཁས་པ་གཞན་གྱིས་མཛད་པའི་རྟོག་གེའི་གཞུང་ཕྱི་མོ་ངང་མཚན་པ་ནི་ཡོད་བར་མི་སྣང་ལ། ཚད་གཞུང་གི་ལོ་རྒྱུས་སོགས་སུ་གསལ་བའི་གཞུང་རྣམས་ནི་གོང་སྨོས་བསྟན་བཅོས་དེའི་འགྲེལ་པ་དང་། ཁ་སྐོང་གི་ཚུལ་དུ་བརྩམས་ཚ་དང་། དེ་འགོག་པས་པའི་ཚུལ་དུ་བརྩམས་པ་སོགས་ལས་གཞན་དུ་མི་སྣང་ངོ།།

བར་ལམ, གཤའ་བོ་ཏི་ལོ་རྒྱུས་དང་། གཙུག་ལག་གི་བྱུང་རིམ་

ལ་མཁས་པ་འགའ་ཞིག[1], ཚད་གཞུང་གི་བྱེད་བོར་, དྲང་སྲོང་ 'གོ་རྟམ་' ཁོ་
ནར་འདོད་ལ། དེ་བཞིན་དུ, 'གོ་རྟམ' དང་། ཀུང་མིག་, མི་གཅིག་གི་
མིང་གི་རྣམ་གྲངས་སུ་ཡང་འདོད་དོ[2]། །རིགས་གཞུང་གི་བྱེད་པོ་ རིགས་པ་
ཅན་བདི་སྟོན་པའི་སྐོར་ལ, ཚད་ཆེན་དཀའ་འགྲེལ་དང་[3]། བོད་འགྲེལ་སྤྱི་
དང་། ཁྱད་པར་ཀུན་མཁྱེན་འཇམ་དབྱངས་བཞད་པའི་གྲྭ་མཐའི་རང་འགྲེལ་
དང་[4]། ཐོག་ཀུན་ཆོས་འབྱུང་དང་[5]། གྲྭ་མཐའ་ཆེན་མོ་ ཅི་མཆན་འགྲེལ་
དཀའ་གནས་མདུད་གྲོལ་དང་[6]། ལྷུང་སྐྱེའི་གྲྭ་མཐའ་ཐུབ་བསྟན་ལྷུན་པོ་ ཅི
མཛེས་རྒྱན་རྣམས་སུ[7], རིགས་གཞུང་བྱེད་འགམ, རིགས་པ་ཅན་བདི་སྟོན་པ་

---

1) ডা০ सतीशचन्द्र विद्याभूषण- "आन्वीक्षिकीसंस्थापकगौतमः" ཞེས་བདི་ "मङ्ग्मन्द्र" ཏེ་སྟོན་རབས་མོགས་བརྟེན་ཏེ། བདག་བདི་མཁས་པ་ལྷིར་སྐྱེ་ནེ་; གོང་སྐོས་རིགས་མདོ་བྱེད་པོ་ 'གོ་རྟམ" ཡེན་པར་ལང་རིགས་མང་པོས་སྐྱས་པར་བྱེད་དོ།। A History of I. Logic. N० 27. དེ་གཤེ་མཁས་པ་ལྷིརྒྱལ་པོ་མོགས་དང་། རྒྱས་ཁྲོགས་ཀྱི་མཁས་པ་མང་ཚོ་ཞེས་གྲུང་གོང་བཞེད་ཁས་ལེན་པར་འདུག

2) ལྷིརྒྱལ་ཁྲི–གོ་རྟམ་དང་; མེརྒྱུའི་ཁྲི་དང་; ཨུགྒྱན་རྒྱ་ཀོང་རྣམས་ཚེ་གཅིག་གི་ཚངས་ཡེན་པར་འདོད་, དེས་མཐུ་བདི་གཞུང་–A History of Indian Logic ১৩।২৩।৫৩। ১১। ২, རྣམས་སུ་གཅིགས།

3) "द्रव्यसन्तः सन्तीत्याहुरक्षपादादयः । अक्षपादशिष्यत्वादक्षपादा नैयायिकाः" इत्यादि । तत्त्व० सं० पंजा० ३४६, ५४७, पृ० २३१, बो० भा० संस्करण ।

4) "ཀོང་མེག་རིགས་པ་ཅན་བདི་སྟོན་པ་ཡེན་པ" གྲྭམ. དང་འགྲེལ. གོ་. ৮২; ཀ.

5) 'དྲང་སྲོང་མཆོག' ཞེས་པ་དང, "ལྷ་ཆེན་མཇེས་དང, གཞུང་སྡུམ་པ་ཁ་དང་བས; དྲང་སྲོང་ཀོང་མེག" ཅེས་གྲགས། གོ་ཀྱད. གོ་. ২.।

6।7) བྱམ་ཆེ་ཀོང་མེག་དེ; རིགས་པ་ཅན་བདི་སྟོན་པ་ཡེན་པར; ཀུལ་ཚོན་ཐོ་ངཐུན་པ་དང་། མཁས་གྲུབ་སྐྱབས་བདི་ཉེ་མ་གཅིག་གས་གཏུངས་ལ། ཞེ་འཆོལ་ཡས་སྐྱ་བཞེད་པར་ཁྱང་ངོ་།།" སྐྱབ་མཆོག. གོ་. ৩৮.।

དེའི་མཚན་ཉ་– ‘ཀུང་མིག’ ཅེས་པ་དང་། ‘དྲང་སྲོང་མཆེས་པ’ ཞེས་བ་ཙམ་ལས, ‘གོདྷས’ ཞེས་བཞས་ ‘གོདྷས’ ཞེས་པ་མི་འབྱུང་ངོ་། །དེས་ན་འདི་ནི་དབྱད་གཞིར་སྐང་བས, གོང་མིང་གཉིས་པོ་དེ་མི་གཅིག་གི་མིང་རྣམ་གྲངས་པར་ངེས་དགའོ་།།

གོདྷས:—

གཙ་དེ་འདིར, རིགས་པའི་མདོ་རྩོམ་པ་པོ་དྲང་སྲོང་ ‘གོདྷས’ རྗེར་བ་ཞེག་ཡོད་པ་གཞིར་གཞེག་ན། དེ་ཉིད་གཞུང་གཞན་ལ་གྲགས་པའི་1 ‘གོདྷས’ དང་དེ་གཉིས་གཅིག་ཡིན་མིན་བརྟག་ཅ་ཡང་། དེ་དག་གཅིག་ཡིན་ངར་འགྲུབ་རྒྱུ་ཡ། སྤྱིར་ན, ‘གོདྷས’ ཞེས་པའི་དྲང་སྲོང་ཞེག་སྤྱི་སྤུང་གི་རིགས་ཏེད་དེ— རིགཱའྱིད་2 (ऋग्वेद) ཞེས་པ, རིག་བྱེད་རྣམས་ཀྱི་ངོ་བོ་མར་སྐྱང་བའི་བསྟན་བཅོས་དེའི་དུས་སུ་ཡང་ཡོད་བར་ངེས་ལ། དེ་དང་རིགས་པའི་མདོ་རྩོམ་པ་པོ་ ‘གོདྷས’ ལ་འབྲེལ་བ་གང་ཡང་ཡོད་བར་མི་སྣང་བས, རིང་བའི་མདོ་རྩོམ་པ་པོ་ ‘གོདྷས་དེ་སྐུ་ཡིན་གསལ་བར་ངེས་དགའོ་། །དེ་ལྟར་ན, ‘གོདྷས’ རིགས་པའི་མདོ་རྩོམ་པ་པོར་ཁས་ལེན་པ་ལ, ཀྱང་ལྷན་དངོས་འབྲེལ་ཀྱི་སྐྱོན་བྱེད་མེད་ཚ་མིན་ཞོད, རྣེད་དགའ་བར་སྣང་ངོ་།།

རིགས་པ་ཅན་བའི་སྟོན་པ ‘གོདྷས’ དེ་བྱུང་བའི་དུས་ཀྱང, དེའི་རིང་ལུགས་འཛིན་པ་རྣམས་ཀིན་ཏུ་སྐྱ་བར་ཏེདྡ་ཀྱང་ཡོངས་གྲགས་རུམས་བའི… བཞེད་པ་ལྟར་ན, མ་སི་ཁའི་འདམ་ཡོ་ ₂₇, ཙམ་ཁམ་ཁས་ཅེན་པ་ཡིན་

1|2) ‘ऋग्वेद’ १–६२१७८, ४–४, ག་གཟེགས།

ལ[1]། རེཀས་པ་ཅན་བའི་མདོ་ནི་རྟོག་གེ་ཚོག་དོན་བཅུ་བླ་ལ་སོགས་པ་, སྒྲོབ་དཔོན་ཀླུ་སྒྲུབ་ཀྱིས་ཞིབ་མོ་རྣམ་འཕགས་ཏུ་ལེགས་པར་བཀག་འདུག་བས། དེ་སྐར་ན་རེཀས་པ་ཅན་བའི་མདོ་ དེ་དག་སྒྲོབ་དཔོན་གྱི་སྟོན་དུ་ཡོད་དགོས་... བས། གོང་གི་དུས་དེ་སྒྲོབ་དཔོན་ལས་ཆང་སྐྱ་བར་གྱུར་ལ། དེ་ལས་ཤིན་ཏུ་སྐྱ་བར་ཡང་མི་འགྱུར་སྟེ། སྒྲུབ་ཅེད་ཚད་མ་མཐོང་བའི་ཕྱིར་རོ།།

ཚད་བསྟན་དང་དུས་:—

ཡོངས་གྲགས་ལྟར་ན, ཚད་མའི་གཞུང་ངམ་རྟོག་གེའི་གཞུང་རྣམས་ཀྱི་ཐོག་མ, བཤད་མ་ཐག་བའི་རིགས་བའི་མདོ་སྟེ། བོད་ལ་ 'རིགས་པ་ཅན་བའི་མདོ་' ཞེས་གྲགས་པ་དེ་ཡིན་བར་འདོད་མོད། དེ་དུས་རབས་ཇི་ཙམ་ནས་བྱང་ངེས་པ་མེད་པར་མ་ཟད་, དེར་ཁང་བའི་གྲུབ་མཐའ་ 'རྣམ་རིག་བའི' ལུགས་སོགས་ཀྱང་ཕྱོགས་སྔར་བཀོད་ཡོད་བས, མདོ་དེའི་ཚ་ཤས་རིགས་གཞུང་གི་ཕྱི་མོར་འདོད་པར་ཉེས་པ་མེད་མོད། ཡོངས་སུ་རྫོགས་པ་ནི་མ་ཡིན་ནོ།།

སྤྱིར་རྟོག་གེའི་གྲུབ་མཐའ་དང་། དེ་སྐྱ་བའི་རྟོག་གེ་པ་རྣམས་ནི, བདག་ཅག་གི་སྟོན་པ་ལས་ཆུང་ཟད་སྦྱ་བའི་དུས་ཅིད་ནས་ཡོད་པར་གྲུབ་སྟེ། རེང་བྱེད་ཀྱི་བྱ་ སྐྱ་སྒྲིལ་ལ་སོགས་པ་སྟོམ་འཇུག་པ་དྲུག ཟབ་ཟེའུ་ཆུས་ཀྱལ་ལ་སོགས་པ་རྟེས་སྒྲུག་པ་དྲུག འོད་སྲུངས་རྫོགས་བྱེད་ཀྱི་བྱ་ལ་སོགས་པ་

---

1) A History of Indian Logic P. 16-- 26 47 112।

2) འདིའི་སྐོར་; ཞིབ་མོ་རྣམ་འགྲེལ་གོང་གསལ་ "ལེགས་སྦྱར་" དང་;རྒྱུད་སྡེ་བྱུང་བསྡུས་བའི་སྐྱིང་གཞིར་རྩང་བཤད་པ་དང་བཅས་བགོད་པའོ་; དེང་མཚན་དགོས། གོག, ཁ৪—ཁ৭।

རྟོག་གེ་ལ་དུག་སྟེ་, ཐུ་སྟེགས་ཀྱི་སྟོན་པ་བཅོ་བརྒྱད་ཡོད་བར་མདོ་ལས་1 གསུངས་སོ། །དེ་ལྟ་ན་ཡང་, རིག་བྱེད་དང་དུས་དང་། 'ཇུབནཻཀྵ' (उपनिषत) སྟེ, གསང་བ་བའི་གཞུང་ལུགས་ཀྱི་ཕྱི་མོ་, མ་ཤིཀའི་འདས་ལོའི་སྟོན་, ལོ་ངོ་སྟོང་ཕྲག་ཕྱེད་དང་གཅིག་ཅམ་གྱི་རིང་ལ་དང་བའི་བསྟན་བཅོས་ཀྱི་སྐབས་རྣམས་དང་། སྟོན་པ་ཤཱཀྱ་ཐུབཅིའི་གསུང་�←ན་རྣམས་སུ་ཡང་, དུགས་དང་། བསྒྲུབ་བྱ་དང་། དབེ་སོགས་ཀྱི་སྒོར་བ་མང་དུ་བྱུང་ཡང་། མང་ཆེ་བ་ཞིག་དབེ་ལ་དུགས་ཆོས་ཀྱི་གོ་བ་ཙམ་བསྟན་པ་ཡས་, དུག་ས དང་། སྒྲུབ་ངག་གསལ་བོར་བཀོད་པ་མི་མངོན་ཞིང་། རྟོག་གེ་ཆོག་དོན་བཅུ་བྱུང་དང་, བཀྲད་ལ་སོགས་བའི་དོན་དང་། མིང་ཆོག་སོགས་ཀྱི་རྣམ་གཞག་གང་ཡང་མི་གསལ་བས, དུས་སྐབས་དེ་དག་དུ་རྟོག་གེའི་བསྟན་བཅོས་དང་། ཁྱད་བར་རིགས་བའི་མདོ་སོགས་ཟེ་ལྟར་ཡོད, མཐའ་གཅིག་ཏུ་བཤད་པར་དཀའ་འོ།།

བློ་སྦྱོང་ཀྱི་དུས :—

དུས་ཕྱི་འཕགས་པ་བློ་སྦྱོང་ཀྱི་དུས་ཙམ་ན, རྟོག་གེའི་བསྟན་བཅོས་དང་། ཚད་གཞུང་ལ་བརྟེན་བའི་འགྲོ་བློང་མཚན་ཉིད་ཚང་བ་ཡོད་པར་འཐོ་དེ། འཕགས་བའི་གཞུང་རྣམས་སུ་རིགས་བའི་རྣམ་གྲངས་མཐའ་ཡས་པ་ཞིག, དུགས་སྒོར་དང་། སྒྲུབ་ངག་གི་སྒོར་བ་དང་། སུན་འབྱིན་གྱི་སྒོར་བ་སོགས་ཀྱི་སྐོར་ནས་བསྟན་པར་མཛད་ཅིང་། ཁྱད་པར་དུ་ཞིབ་མོ་རྣམ་

1) ཐུབཻ་ཀུ་ཏེ་དག་གེ་''''། འཇམ་དཔལ་གྲགས་པ་རྟོག་གེ་པ་རྣམ་དང་། མངོན་གཉུར. མདོ. ཀ. ཀོག ๑—๑๐ । ཐུ་བཀའ. དཀར་ཆག. ཀོག. ๑๑๒।

འཕགས་ཏུ་རིགས་བའི་མདོ་ནས་བཤད་པའི་རྟོག་གེ་ཚོགས་དོན་བཅུ་དྲུག་བོ་རེ་རེ་ནས་མིང་སྐྱོས་ཏེ་བཀག་པ་དང་། རྩོད་བརྒྱད་ཏུ་ཚད་མ་སོགས་ཀྱི་རྣམ་གཞག་ཀྱ་ཆེར་བཀག་འདུག་བས་, དུས་དེ་ཙམ་ན་, རྟོག་གེ་རིག་བའི་གཞུང་ལུགས་ལ་འཚད་ཅན་ཤིན་ཏུ་དར་བོ་མོད་པ་དང་། རིགས་བའི་མདོ (རིགས་པ་ཅན་བའི་མདོ) དེ་ཡང་ཡོད་བར་གསལ་ཞིང་། ཡིན་ནཡང་དེ་ལ་འགྲེལ་བ་སོགས་གང་ཡང་ཡོད་བར་མི་གསལ་ལོ།།

ཙཱར་ཀ་ལས་གསུངས་ཚུལ:—

སྐྱོབ་དབོན་ཀླུ་སྒྲུབ་ཀྱི དུས་ཙམ་ན, སྨན་གྱི་སྐྱོབ་དབོན་ 'ཅར་ཀ' (चरकः) ཞེས་པ་གཅིག་ཀྱང་བྱུང་སྟེ།། བོད་ཀྱི་མཁས་པ་རྣམས་དེ་ལ་ 'ཙཱ་ར་ཀ་བ' ཟེར། དེས་སྨན་གྱི་བསྟན་བཅོས་ཤིག་བརྩམས་ཡོད་པ་དེ་ལ་ཡང་

---

1) ཅར་ཀ. ཞེས་བའི་སྐད་ཀྱི་སྐྱོབ་དབོན་ཆེན་པོ་ཞེག; ཀུལ་མོ་ གཅིཀའི་དུས་སྟ་བྱང་ག། དེ་དེའི་སྐྱ་རྟེ་རྒྱ; ཀུལ་མོ་ ཧི་སྐྱེ་དགྱུ་བྱེད་མཁན་ཞེག་ཡིན་བས་ [ཐང་མཁ.–5ཚེ་ག. ཀོག. ९९९। ཞེས. ཁོཔྤེ. ཀེཔྤ. ག] བཀའ་ཡོད། བཀའ་ཤ་བའི་ཀུ་ཁག་ཀྱི་ལོ་ཀུས་དང་; ཀུད་ན་ལ་བཏེན་བར་སྐང་ཐང ཁང་ཡོད་བར་གསལ། མཁས་པ་འགའ་ཞེག, དཔལ་ཀོཏི་ [राजसत्रगिल्ली] ཞེས་བའི་གཞུང་བ་འདི་ལྟ་བུའི་ཚུལ་རྣམས་ཁྲིས་མེ་འབྱུག་པ་ཀུ་མཚན་བ་ཐུས་ཏེ། གོང་གསལ་ཀུ་ནག་གི་བཀུད་བའི་གཏམ་རྣམས་འགོག་བར་ཁྱེད། [མཏྟམཏྟཱལ་ཀ གཔྤེད་ཁ མེནྟ་ཐ] འགའ་ཞེག; 'ཅར་ཀ;' བང། སྐྱ་བཏེ་བའི འབྱེལ་ཁྱེད་ 'བཏྟེ་ཁེ' གཏེ་ཁ་གཅིག་བར་འདོད་ཅེང། 'ཅར་ཀ;' ཞེས་བའི་སྐྱ་གཞུང་ཏེ་དེའི་ཡིན་བར་འདོད། ཏྟཱ་ཤར་ཏྟཱ་གུཔྟ [डा० दासगुप्त] གོང་གསལ་འདོད་ཁ་རྣམས་ལ་རྟོག་འཕྲོད་མང་ཁྱེད་ཅང། ཅར་ཀ; བང་བཏྟེ་ཁེ་མོ་མོད་བཞེད་ཅང། ཀུ་རག་གི ཏྲང་བའི་ཁ་བའི་ཞེག། ☞ भारतीय द० इति०. भा० २. पृ. ४३१-२ । हिन्दी अनुवाद ।

'ཅར་ཀ' ཟེར་བ་ཡིན་ལ1། དེར་ནད་བརྟག་པའི་རིགས་པ་ལས་འཕྲོས་ཏེ, རྟོག་གེའི་རིགས་པ་དང་འབྲེལ་བའི་ཆོག་དོན་བཅུ་བྱ་ཚུལ་སོགས་བའི་སྐོར་····· མང་དུ་བཤད་འདུག་བས། 'ཅར་ཀ' ལ་ཡང་རྟོག་གེའི་བསྟན་བཅོས་ཀྱི་ཐུབ་ཞིབ་དུ་ཡོད་བར་གསལ། ཚུལ་འདི་ལ་བརྟག་ནས, 'ཅར་ཀ' ཡི་སྐྱོབ་དཔོན་རྟོག་གེ་དང་ཚད་རིག་ལ་མཁས་པ་ཞིག་ཀྱང་ཡོད་བར་ངེས་ཏེ། འོན་ཀྱང་དེ་ལྟར་ཡོད་བའི་བཤད་བ་དང་། ཁྱབས་ཚད་མ་ནི་མ་ཐོབ་བོ།།

ཡོངས་གྲགས་ཀྱུད་བའི་བཤད་ཚུལ་རྣམས་ལས་ནི, ཅར་ཀའི་གཉུང་ཤགྣི་ཀྱེ (अग्निवेश) ཟེར་བའི་བྱང་སྒོང་དེའིགཞུང་ལ་བརྟེན་བ་ཡིན་ལ། ཅར་ཀ་ནི་བྱང་སྒོང་དེའི་སྒོབ་མ་ཡང་ཡིན་བར་འདོད། ཤགྣི་ཀྱེའི་གཞུང་ནི, 'ཤགྣི་ཀྱེ་གསན་རྟེད' ཞེས་བ་དེ་ཡིན་ལ། དེ་ནི་རང་གི་ཐུན་མ 'ཨགྣིཡཿ' (अग्नियः) ཟེར་བའི་མན་ངག་ལ་བརྟེན་བ་དང་། 'ཨགྣིཡཿ' ཡི་ཤེས་ཡོན་ཀུན་ཀྱང་, རང་གི་ཐུན་མ་བླ་ངན་དུ (भरद्वाज) ཞེས་བ་དེའི་མན་ངག་ལ་བརྟེན་བ་ཡིན་ནོ། ।'ཐླ་རདུད' སྨན་གྱི་གཞུང་ལུགས་རྣམས་སྒྲིབ་བའི་ཆེད་དུ, ཚུའི་དབང་པོ་ནི་བྱང་ཕྱོགས་པ་དང་། དེར་དེ་བསྒྲུབ་བས, ནད་དང་། དེའི་ཕྱི་ནང་གི་རྒྱུས་རྣམས་དང་། དེའི་སྨན་ཏེ, གསུམ་གའི་དོན་མཐར་ཕྱིན་པར་ཤེས་པ་ཆ, ཐུ་དབང་མཉེས་ཏེ། གཞུང་འཆད་བར་བྱེན་གྱིས་རླབས་ཏེ། གཞན་ལ་གཞུང་དེ་འཆད་བར་གདམས་སོ་, ཞེས་གྲགས། འདི་རྣམས་ནི, ཐལ་ཆེར་བྲམ་ཟེའི་གཞུང་ 'སྦྱོན་གྱི་རབས' (पुराण) སོགས་ཀྱི་གདམ་ཀྱུད་

---

1) 'ཅར་ཀ' ཞེས་བའི་བཅུན་བཅོས་སུ་བཀྲལ་ཏང་ཐང་བ་དེ་ཕྱག་འཚད་རྟེན་བྱོན། འདིའི་སྒོར་ཀྱི་ཚོ་ཆུས་ཞིབ་འཇུག་རྣམས་-ཏུ་ཀ་ཤར་དུས་ཀུན་ཀྱའི–ཤ། ཌ ཎྜི་ཏ་གཞིགས་ ཚོགས་རྒྱས་ ཁ་ཤོ་ཆུ་ཤོ་ཁ་ཤོ་ཆུ་ཤོ་ཁ་ཤོ་ཆུ་ཤོ་

ཙམ་ལས་, ཁཤས་ཉྭེལ་གྱི་དོན་ཉུང་ཞིང་། ཡོད་པ་རྣམས་ཀྱང་འཕོངས་ཤས་མི་གསལ་ཞས་མཐའ་གཅིག་ཏུ་ངེས་བཟུང་དཀའ་བར་སྣང་ངོ་།།

ཀུན་སྤྱོད་ཀྱིས་སྐབས་སུ་ཡང་རིགས་བཞི་མདོ་དེ་ལེའུ་དང་པོ་ཀོང་བ་དང་པོ་ཙམ་ལས་གཞན་ཡོད་བཞི་ཁྲངས་མི་འདུག་ཅིང་། འཕགས་བས་ཀྱང་དེ་ཙམ་བཀག་བར་མཛད་ཚ་, ལེའུ་གཞན་རྣམས་ལ་དཀའ་བ་མ་མཛད་དོ། །སྤྱབ་དབོན་འཕགས་བཞི་སྐུ་ཆོད་སྐད་ཙམ་དང་། འཕགས་པ་ལྷའི་དུས་སུ་ཚད་གཞུང་སོགས་དང་ཆུབ་ཆེར་སོང་བར་ངེས་སོད། སྐབས་དེར་དམིགས་བསལ་ཀྱི་གཞུང་གསར་དུ་བྱུང་བ་ནི་མི་མངོན་ནོ།།

ཐོགས་མེད་སྐུ་མཆེད་ཀྱི་སྐབས་:—

ཕྱི་ལོ་བཅུ་ཐུགཀ་གསུམ་བའི་ཐ་མ་དང་, བཞི་བའི་མཚོ་ཙམ་ལ་ཐོགས་མེད་སྐུ་མཆེད་སོགས་བྱོན་བའི་སྐབས་དེ། དེ་ནས་བཅུང་ཕྱི་ཇང་ནི་གླུབ་མཐའ་རྣམས་ཤིན་ཏུ་དང་བའི་མཁོ་བཙམ་བར་སྣང་ལ། དུས་སྐབས་དེ་ནས་ཕྱི་ཇང་གཉིས་ཀར་, རྩོག་གེ་རིག་ཐ་དད་ཚད་རིག་ལ་འཆད་ཉན་ཡོད་བར་གསལ་བར་གོ་ནུས་དེ། འཕགས་པ་ཐོགས་མེད་ཀྱིས་ས་སྟེ་སོགས་སུ་ཚད་མ་དང་། གཏན་ཚིགས་རིག་བའི་སྐོར་གསལ་བར་མ་གསུངས་སོད། མངོན་པ་ཀུན་ལས་བཏུས་བར་, འབེལ་བའི་གཏམ་གྱི་རྣམ་གཞག་བཤད་བའི་སྐབས་སུ་, རྣམ་བར་ངེས་པ་བདུན་དང་1། དེའི་ཡན་ལག་ཏུ, ཡང་དག་བར་དྲི་བ་རྣམ་

1) མངོན་པ་ཀུན་བཏུས་ལས་ "འབེལ་བའི་གཏམ་གྱི་རྣམ་ངེས་པ་གང་ཞེ་ན? རྣམ་པ་བདུན་ཏེ་" ཞེས་པ་དང་ "ལྟེ་བ་དང་འགྲེ་རོ།།" ཞེས་བའི་བར་དང་།

བར་ངེས་པ་དང་། དེར་, སྣུབ་པ་དང་སྐུན་འབྲིན་བའི་ཡམ་གཏེས་སོགས་གསུངས་ཤིང་[1]། སྐྱ་བ་ (རྩོད་པ) རྣམ་བར་ངེས་པའི་ཡན་ཡག་དུ་, སྐྱ་བའི་གཞི་ལ་ བསྒྲུབ་བྱ་དང་། སྒྲུབ་བྱེད་གཏེས་གསུངས་ཤིང་། སྒྲུབ་བྱེད་ཀྱི་ཡན་ཡག་དུ་, དམ་བཅའ་དང་། གདུན་ཚོགས་དང་། དབེ་དང་། ཅི་བར་སྣོང་བ་དང་། མཐུག་བསྡུད་བ་དང་། མངོན་སུམ་དང་། རྗེས་སུ་དཔག་པ་དང་། ཡིད་ཆེས་བའི་ལུང་སྟེ[2], ཡན་ཡག་བརྒྱད་གསུངས་འདུག་བས།། འདི་དག་ལས་སྐྱོབ་དབོན་གྱི་བཞེད་པ་མདོ་ཙམ་གོ་ཤུས་ལ། དེ་ཡང་, གོང་སྐྱེས་ཡན་ཡག་བརྒྱད་པོ་དེ་རྣམས་ལས་, དམ་བཅའ་དང་, གདུན་ཚོགས་དང་, དབེ་དང་, ཅི་བར་སྣོང་བ་དང་, མཐུག་བསྡུད་པ་ལྟ་ནི་, སྐྱབ་པ་སྟེ་སྐྱབ་ངག་གི་ཡན་ཡག་དང་། མངོན་སུམ་དང་། རྗེས་སུ་དཔག་པ་དང་། ལུང་ནི་སྐྱབ་བའི་ཆུ་ཙམ་ཡིན་ཀྱི་, དངོས་ཀྱི་ཡན་ཡག་མ་ཡིན་

---

1) དེ་ལ་རྣམ་པར་ངེས་པའི་ཚམ་བཞི་སྟེ;—"སྒྲུབ་ལྟེབ་པར་ཟེར་བ་དང་། སྐྱབ་པར་ཟེར་བ་དང་། སྟོན་པར་ཟེར་བ་དང་། མཐོང་པར་ཟེར་བའོ།། [གཞན་—སྒྲུབ་ལྟེབ་ཟེར། དམ་ཅུ་ཁ་ཐེག་ཟེར། གཅོད་ཟེར; གོ་བར་ཟེར་བ་;] ཞེས་བྱང་།

2) གཅིག་ཏུ་དམ་པའཆས་པ་ནི; བདག་ལའོད་པ་བསྐྱབ་པ་; གཞན་ལ་གོ་བར་སྟོན་པའོ།། གདུན་ཚོར་ནི་, བསྐྱབ་ཐུ་ཏེ་ཉེན་ལ་མ་གྲུབས་པའི་དོན; ཡིད་ཆེས་པར་ཟེར་ཞིང་; མངོན་གྱུར་དུ་དམིགས་པ་དང་མི་དམིགས་པ་བསྟན་པའོ།། དེས་ནི་; མཐའ་མཐོང་བ་ (ཉེ) མཐའ་མ་མཐོང་བ་མཚུངས་པར་སྟོན་ཞིང་བསྟན་པའོ།། ཉེ་བར་སྟང་བ་ནི; དེའི་རིགས་ཀྱི་ཆོས་ཐུགས་མ་དེ་དང་ཐལ་བ་ལ་; དེའི་ཆོས་སྟང་བའི་ཚུལ་ཀྱིས་མཐུན་པར་བསྟན་པའོ།། མཐུག་བསྡུད་པ་ནི; མཐར་ཕྱིན་པར་བསྟན་པའོ།། མངོན་གྱུར་ནི་དང་གི་དོན་ཡོད་ཅིང་; ཐུང་ལ་མ་ནོར་བའོ།། རྗེས་སུ་དཔག་ནི་; མངོན་ཀྱི་ལྟག་མ་ལ་ཡིད་ཆེས་པའོ།། ཡིད་ཆེས་བའི་ལུང་ནི་; དེ་གཉིས་ཀ་དང་མི་འགལ་བར་སྟོན་པའོ།། མངོན་པ་ཀུན་, ཀོག་༡༡८-༡৯, ཝིམས་ཅམ་རི, རྟེ།

བས། སྒྲུབ་ངག་ཡན་ལག་ལྔ་ལྡན་འདོད་བའི་ཚུལ་ཡང་གསལ་ལོ།།

ཚད་མའི་འདོད་ཚུལ་ཡང་འདིར་དོན་དུ་བའི་ཤེས་བའམ་, ཡང་དག་བའི་ཤེས་པ་ལ་ཚད་མར་འདོད་བར་སྣང་ལ། ཚད་མའི་མཚན་ཉིད་དངོས་སུ་མ་གསུངས་མོད་, 'དོན་རྣམ་པར་ངེས་བའི་ཤེས་པ་', ཉིད་ཚད་མའི་དོན་ལྡོག་ཏུ་ཤུགས་ཀྱིས་གོ་བ་ཡང་ཡོད་ཅིང་། ཚད་མའི་གྲངས་སམ་, དཔྱོད་བའི་སྐབས་, མངོན་རྗེས་གཉིས་དང་ལུང་ཚད་མ་དངོས་སུ་གསུངས་ལ་, དཔེ་ཉིད་ཉཻཐ་གྱི་ཚད་མ་དངོས་སུ་མ་གསུངས་ཀྱང་གཏན་ཚིགས་ཀྱི་ཡན་ལག་ཏུ་, ཉེ་བར་སྟོན་པ་ཐབ་བའི་སྐབས་ལ་བརྟག་ན་, དེ་ཡང་ཡོད་པར་གསལ་ལོ། ། དེས་ན་ཚད་མའི་གྲངས་བཞིར་བཞེད་པར་ཡང་འཐད་དམ་བརྟག འཕགས་པ་སྒྲུབ་སྒྲུབ་ཀྱིས་, ཞིབ་མོ་རྣམ་འཕག་དང་། རྟོད་བརྒྱུད་སོགས་སུ, ཚད་མ་ལ་རང་བཞིན་གྱིས་གྲུབ་པ་རྟགས་པར་དགག་པ་མཛད་ཀྱང་། ཚད་མ་ལ་ཐ་སྙད་དུ་ཡོད་པ་མ་བཀག་ཅིང་། ཐ་སྙད་དུ་ཚད་མའི་རྣམ་གཞག་ཐོགས་མེད་ལྟར་བཞེད་པར་གསལ་ཏེ། འཇིག་རྟེན་གྲགས་པའི་དབང་དུ་བྱས་ནས་, མངོན་སུམ་དང་། རྗེས་དཔག་དང་། ལུང་དང་། དཔེ་ཉིད་འཇལ་ཏེ། ཚད་མ་བཞིའི་རྣམ་གཞག་སྨོན་དབོན་འཕགས་པའི་དགོངས་པ་ཡིན་པར་, ཟུར་བས་ཆོག་གསལ་ལས་གསུངས་སོ་[1]།།

---

1) ཟླ་མ་གཉེན་མ་ལ་མོགས་པ་དག་ནི་; དབ་རིབ་ཅན་མ་ཡིན་པའི་ཤེས་མ་ལ་བཙལ་ནས་; མངོན་སུམ་ཉེད་མ་ཡིན་ལ། དབ་རིབ་ཅན་ལ་མོགས་པ་ལ་ཐམ་པའི་ཤེས་པ་ནི་; མངོན་སུམ་ཉེད་ཀོ་ནའོ།། སྐོག་ཏུ་ཕུར་བའི་ཁུག་ཅན་རྟགས་བསྒྲུབ་བར་བྱ་མ་ལ་མི་འཁྲུལ་བ་ལས ཐུབ་པའི་ཤེས་མ་ནི་; རྟེན་གྱུར་བའོ།། དགང་གོ་ལས་འདས་པའི་དོན་མངོན་དུ་རིག་ཅིང་ཡིད་ཆེས་པར་ཕུར་པ་དག་གི་ཆོག་

འདི་དག་ལ་གཞིག་ན་, ཐུགས་སྐྱང་མ་བྱེད་གོང་, ཚད་མ་རིག་པའམ་གཏན་ཚིགས་རིག་པ་དང་། ཚད་མ་སོགས་ཀྱི་འདོད་རྒྱལ་ཐྱི་ནང་ཐུན་མོང་དུ་རྩོད་པ་མེད་པར་ཡོད་ཅིང་། དཔང་ཐུག་སོགས་ཚད་མ་དག་བའི་རྣམ་གཞག་གྲུབ་མཐའི་ཁོང་ཁྲོགས་འགའ་རེ་མ་གཏོགས་, སྐུབ་བྱེད་ཡུལ་ཅན་རྣམས་ཐ་སྙད་དུ་མཐུན་པར་ཉིད་པར་སྣང་ངོ་།

ཐུགས་སྐྱང་གི་གོང་དུ་, ཚད་མའི་བསྟན་བཅོས་སམ་གཏན་ཚིགས་རིག་པའི་གཞུང་དབྱིག་གཅེན་ཀྱི་རྩོད་རིགས་ཡོད་པར་ངེས་མེད། དེར་བཀོད་པའི་མངོན་རྟོག་སོགས་ཀྱི་ཚད་མའི་རྣམ་གཞག་རྣམས་སྐྱབ་དཔོན་གྱི་རང་ཞལ་ལས་..... ཁོ་ན་མིན་པ་དང་། དེ་དག་སྐྱོན་ཐྱི་སྐྱབ་དཔོན་རྣམས་ཀྱི་བཞེད་པ་བཀོད་པ་ཙམ་ཡིན་པས་ཚད་མ་ཀུན་བཏུས་པ་རྩ་འགྲེལ་ལས་ཁས་བླངས་1མོད།

སངང་ཤེས་པ་དེ་དེ་; གུང་ངོ་། འདྲ་བ་ལས་རྣམས་ཐུ་ཐྱོང་བའི་དོན་རྟོགས་པ་ནི་; རྟོ་བར་འཛིན་པ་སྟེ། དཔེར་ན་; བ་མིན་དེ་པ་ཁང་དང་འདྲའོ་; སྐབ་པ་ལྟ་བུའོ།། དེའི་ཐྱིར་; དེ་ལྟར་སྐྱོན་མ་བཞེ་ལས་འཛིག་རྟེན་ཐུ་དོན་རྟོགས་པར་འཛོག་པ་ཡིན་དོ།། ཚོག་གསལ་ ཤོག. ཁ། རྣ་ག། མཆན:–འདིར་ཚད་མ་ལ་བཞེད་གཐུངས་མ་དེ་; ཐུ་སྐྱབ་ཀྱི་བཞེད་པ་གསལ་མ་ཚོམ ཡེ་ཤེ་; ཐུ་སྐྱབ་ཀྱི་དུས་སུ་ཚད་མ་ལ་གཉེན་ལྡན་ཏེས་ཚུལ་ཁྲིམས་ཀྱི་ཐུ་བ་སྐྱེ་བ་ལ་སོགས་པ་; མ་ཁྱབ་པ་དེ་མ་ཡིན་ཏེ། དེའི་གོང་ཚད་མ་ཀུན་བཏུས་པ་སྐབས་ཅན་གཞི་ཤེས་རབ་ཀྱི་ཁྱད་པར་ཏུ་བཤད་པས་ན།། འཕགས་ཡང་ཚད་མ་མངོན་རྟོགས་གཉིས་ཀྱི་ཐུ་བ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་ཏེ་ཞེས་བཀའ་སྩལ་པས་སོ།། དབུ་ཅེར་བཏུས་གཉིས་པ་ཐུ་ཐྱོང་བ་ཤེས་རབ་ཀྱི་ཁྱད་པར་ཏུ་བཤད་པས་སོ།། དེའི་ཐྱིར་ཚད་མ་ཉིད་ཀྱི་ཐུ་བ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་ཏེ་ཞེས་བཀའ་སྩལ་པས་སོ།། དབུ་ཅེར་བཏུས་པ་ཐུ་ཐྱོང་བ་ཤེས་རབ་ཀྱི་ཁྱད་པར་ཏུ་བཤད

དེར་སྔོན་གྱི་སློབ་དཔོན་སུ་ཡིན་པ་སོགས་ནི་མི་གསལ་བས་དབྱད་པར་བྱ་བ····
ཉིད་དོ།།

མདོར་བསྡུས་:—

གོང་སྨོས་རྣམས་མདར་བསྡུས་ཏེ སྟིང་པོར་བརྗོད་ན་, རྟོག་གེ་རིག་པའམ་
གཏན་ཚིགས་རིག་པའི་གཞུང་དང་, དེ་ལ་འཆད་ཉན་གྱི་ཚམ་སྐོལ་སོགས་དུས་
ཤིན་ཏུ་སྦྱ་བར་བྱང་མོད་, གཞན་བོ་དེ་ལོ་རྒྱུས་སོགས་སུ་ཤིན་ཏུ་མི་གསལ་
བས་, མཐའ་གཅིག་ཏུ་ངེས་དཀའ་ཡང། རིག་བྱེད་མཐའ་ཡི་གསང་བ་
སྐྱ་བ་སྟེ་ཕྱུགནིཔ་དེ་དུས་དང་། ཁད་བར་ཕྱི་ལོ་མགོ་མ་ཚུགས་གོང་གི་
ལོ་བརྒྱ་ཕྲག་དུག་བའི་ནང་གཞོན་ཉ་དོན་གྲུབ་སྐྱ་ཟ་ཁྱུངས་བའི་དུས་ཙམ་ནས་,
གཏན་ཚིགས་རིག་པ་དང་བཞོན་བའི་ཚུལ་དུ་ཡོད་བར་ངེས་ཤིང་། ཀུ་སྐྱབས་
ཀྱི་དུས་ཙམ་ནས་གཏན་ཚིགས་རིག་བའི་གཞུང་ལ་ཡོ་ལང་ཆེན་གོ་ཕེབས་ནས་,
ཕྱོགས་ཀུན་ནས་ཡལ་ག་རྒྱ་མཚོར་ཀྱེས་བའི་ཚུལ་རྣམས་བྱུང་ངོ།།

དེ་ཡང་ནང་བའི་མདོ་སྡེ་དང། དེ་སྐྱའི་བསྟན་བཅོས་རྣམས་སུ,
རིག་བའི་གནས་ལྔ་སོགས་ཡོད་བའི་གནས་ཚུལ་ཙམ་ལས། གཏན་ཚིགས་
རིག་བའི་རྣམ་གཞག་ཇི་ལྟར་ཡིན་མི་གསལ་ཞིང་། སངས་རྒྱས་ཀྱི་གསུང་,
སྡེ་སྣོད་ཀྱི་གཞུང་ཕྱི་མོ་རྣམས་སུ་ཡང་, མངོན་སུམ་གྱི་རྣམ་གཞག་མང་དུ་བྱུང་
ལ།། དེའི་མཚན་ཉིད་མཚན་གཞི་སོགས་དང་། ཁྱད་བར་རྗེས་དབག་གི་ཐ་

ཀ. གག་ཅེ་, ཐོུབ་དགོས་ཀྱི་མཇུག་ཁ་ཅིག་ནགང་། གཞི་དག་བྱས་ཏེ་བྱང་ཁ་མ་ཐུབ་པའི་ཚེ་ཅིག་
ཀྱི། ཕྱིས་ཐོུབ་ཐང་ཕྱུང་ན་ན་; དེ་ལ་ཐུབ་གོ་མེད་ཁ་ངེས་པར་དགོངས་སོ།། ཚད་ཀྱི་
བཀྲིག་བཤད་; "ཁངས་ཁ་དང་རྗེ་མ་མེད་ཁ་"།། ཀུལ་དགང་ཐོུབ་མཇུག་ན། ཚད་ ཁེ་ སྟེ།།

སྐྱབ་དང་, དེའི་རྗེན་གཏན་ཚེགས་ཀྱི་འཁོར་ཚུལ་མོགས་ཇི་ལྟར་ཡིན་མི་གསལ་ལ།། “དྲྭ་བ་ལས་ནི་མེ་ཤེས་དང་།” ཞེས་སོགས་ཀྱི་མདོས་ནི་ཀུན་མཚན་དཔག་ལས་ཁྱོག་དྲུ་བྱང་བའི་དོན་ལ་ཤེས་པ་སྐྱེས་པ་ཡོད་ཐར་བསྟན་པ་ཙམ་ལས་, རྗེས་དཔག་གི་རྣམ་གཞག་གསལ་བར་མི་མངོན་ནོ།།

གལ་ཏེ (འཕགས་སྐྱེས་) སངས་དུས་ཡོངས་པའི་གནས་བརྟན་སྟེ་བའི་སྟེ་སྐོད་ཀྱི་ཐུང་ནམས་སུ་ཡང་། “རྗེས་དཔག་” ཅེས་བའི་ཐ་སྙད་དང་མིང་གསལ་ངོར་མི་འབྱུང་ཞིང་། དེ་ནམས་སུ་ “རྗེས་སུ་ཤེས་པ” (अनुज्ञातः) ཞེན་པ་དང་། “རྗེས་སུ་མྱོང་བ” (अनुविच्च[2]) ཞེས་པ་དང་། “རྗེས་སུ་དབྱེད་པ་” (अनुमज्जनः[3]) ཞེས་པའི་ཚོགས་བཤད་བྱང་མོད། འདི་དག་ “རྗེས་དཔག་” ཅེས་པའི་ཐོག་མའི་ཐ་སྙད་ཡིན་པར་ཁོ་ནས་ཀྱང་། འདི་དག་ལ་རྗེས་དཔག་ཚད་མའི་དོན་དང་, ཐཚན་ཉིད་སོགས་ཚང་ཚུལ་བཤད་པ་མི་གསལ་ལོ།།

ཐེག་པ་ཆེན་པོ་སྟེ་སྐོད་དུ་ཡང་, ཐེག་པ་ཆེན་པོ་ལ་དད་པའི་མདོ་དང་། ཀུ་ཆེར་རོལ་པ་དང་། ང་པོ་ཆེའི་མདོ་སོགས་མདོ་4མང་པོ་ཞིག་ལས་རྗེས་དཔག་དང་། རྗེས་སུ་རྟགས་པ་དང་། དེ་ལས་རྗེས་སུ་དབག་

---

1) “अनुञ्ञातपटिञ्ञान” द्र. सुत्तनिपातवसेट्ठसुत्त., ९।१९३, पृ. ३६३।सु. दि. ।

2) “अनुविच्च पपञ्चनामरूपं” । अंगुत्तरनि. अभिसुत्त. ३।६.१२९। पृ. ३४९ ।

3) “अनुमज्जन्”. अभिधम्मत्थ संग. पृ. ११६ । ཀདོང་ अनुमज्जन्, ཞེས་པ་ ཞེས་པའམ་; རྗེས་དཔྱོད་པ་ཞེས་པ་འོ་; རྗེས་དཔྱོད་ཀྱི་ཐུབ་ཀྱི་ཟང་ངམ་; དཔྱོད་པའི་ཁྱད་ཆོས་སྐྱ་གསྐྱངས་པའོ་; ཞེ་ས་རྗེས་དཔག་ཚད་མའི་དོན་ཁོ་ནར་ཁས་བླངས་པའོ།།

4) ང་པོ་ཆེའི་མདོ་གཉིས་“དེ་ལྟ་བས་ན་; ཁྱོད་རྗེས་དཔག་ན་; འཇིག་རྟེན་དུ་སངས་རྒྱས་སྐྱ་འགྱུར་བ་ཞེས་སོ།།”ང་པོ་. ཁོག. ཅ། । མདོ་. ཅ. ཐུ. ཁཁཅ.།།

ནས་, ཞེས་སོགས་ཆོག་འགའ་བྱུང་ཡང་། མདོ་འདི་རྣམས་ཐལ་ཆེད་, དུས་ཕྱིས་སྐུ་བྲེས་པ་དང་། ཡི་གེར་འཁོད་བར་ངེས་ཀྱིང་། གོང་སྐྱེས་ 'རྗེས་དཔག' ཅེས་བྱ་བ་ལ་མོགས་བའི་ཐ་སྙད་རྣམས་ཀྱང་། སྔོན་ཀྱི་ 'ཤནྟུམཏཱཏན་' (अनुमज्जन्) ལ་སོགས་བའི་དོན་དུ་བསམ་ནས་བྲིས་པ་ཡང་ཡིན་སྲིད་ལ། ཁྱད་བར་བོད་ཀྱི་བཀའ་བསྟན་, སྐད་གསར་བཅད་བས་བྱུང་ཚས་, སྔོན་ཀྱི་ ཤནྟུཀྟ (अनुज्ञात) ཞེས་བའི་དོན་— 'རྗེས་སུ་ཤེས་པ' ཉིད་ལ་— 'རྗེས་དཔག'– ཅེས་འགྱུར་བ་ཡིན་སྲིད་བས། སྐྱ་ཐོག་ནས་ལོ་རྒྱུས་ལ་དཔྱད་ཚེ་, འདི་རྣམས་དབང་བོར་འཛོག་དཀའ་བར་བརྟེན་, རེ་ཞིག་བཏང་སྙོམས་སུ་བཞག་སྟེ་, གོང་སྐོས་ལྟར་ཁས་ལྷུང་ཁ་འཐབ་དོ།།

དེ་ལྟར་ཚད་མའི་ང་བོ་དང་གྲངས་སོགས་དང་། མིང་གི་ཐ་སྙད་དང་། དེན་གཏན་ཆོགས་སོགས་མ་ཤི་ཁའི་འདས་ལོ་བཀུ་ཐུག་དང་ཐོ ཞེ་སྡེའོ་ཚམ་གྱི་བར་ལ་གསལ་བོར་ཡོད་ཚུལ་བཤད་བ་མེད་ལ། ཡིན་ཀྱང་གྲུབ་མཐའ་མཁས་བོ་རྣམས་ཀྱི་གྲུབ་མཐའི་འཛོག་ཁྱད་ནི, སྐྱབ་ཁྱད་ཚད་མ་གཏན་ཆོགས་དང་། འཇལ་ཁྱད་ཚད་མ་མངོན་རྗེས་སོགས་ལ་ཐུག་བས་, ཐམས་ཅད་ཀྱང་ཚད་མ་ལ་ཡང་དག་བའི་ཤེས་པ་ཉིད་འདོད་ཀྱང་། ཡང་དག་བའི་ཤེས་པ་ཡུལ་ལ་མི་བསྟུ་བའི་ཚུལ་དང་། དེ་ཇི་ལྟར་སྐྱབ་བའི་ཚུལ་སོགས་ནི་གསལ་བར་བཤད་པ་དམིགས་བསལ་ཡོད་བར་མ་མཐོང་ངོ།།

ཐོགས་མེད་སྐུ་མཆེད་དང་དུས་མཚུངས་སུ, རིང་པ་ཅན་བའི་མདོ་འཁྲིལ་མཁན་བོ་ 'ཀླུ་སྒྲུབ' ཟེར་བས་རིགས་མདོ་ཞི་འཁྲིལ་བ་ཞེག་མཛད་ཡོད་ཀྱང་, དེར་ཡང་དག་བའི་ཤེས་པ་ལ་ཚད་མར་འཛོག་ཚུལ་ཆུས་བར་མ་བཤད་དོ། ।

མཁས་པ་ཁ་ཅིག་ཚད་གཞུང་ངམ་རྟོག་གེ་རིག་པ་འདི་ཀུན་སྐྱབ་ལ་སོགས་ངའི··· དུས་སུ་སངས་རྒྱས་པ་རྣམས་ཀྱིས་དང་བར་བྱས་བར་ཡང་འདོད་ལ་[1], དེ་ལ་བདེན་ཚ་ཡོད་ཀྱང་འདིར་རྒྱས་བར་མི་སྨོས་ཏེ། སྐབས་གཞན་དུ་འགྱུར་བའི་ཕྱིར་རོ།།

ཕྱོགས་སྐྱང་གི་དུས :—

མ་ཤི་ཁའི་འདས་ལོ་བརྒྱ་ཕྲག་བཞི་བའི་མཇུག་ཏེ, ཐོག་མར་མེད་སྐུ་མཆེད་ཀྱི་སྐུ་ཆོའི་སྐད་ཙམ་ལ་སྨོན་དབོག་ཕྱོགས་ཀྱི་སྐྱང་བོ་བྱེད་ཏེ, སྐྱབ་ཅིང་གཏན་ཆོགས་དང་, ཤེས་བྱེད་ཚད་མ་གཉིས་ཀའི་སྐོར་རིགས་བའི་རྣམ་གྲངས་མཐའ་ཡས་བའི་སྐོ་ནས་གཏན་ལ་ཕབ་ཐ་ནས་བཟུང་, ཕྱི་ནང་གི་ཚད་མ་དང་གཏན་ཆོགས་རིག་བའི་གཞུང་ས་སོར་སོང་ཞིང་། ཕྱི་རོལ་བའི་གཞུང་ལུགས་བ་རྣམས, བདག་ལ་སོགས་བ་ནང་དང་། རྟུལ་ཕྲན་ལ་སོགས་བ་ཕྱི་རོལ་གྱི་དངོས་བོ, དཀ་རྩས་ཀྱི་བདག་ཉིད་དུ་གྱུར་བའི་ཆོག་གི་དོན་རྣམས་ག,དག་ལ་དབབ་བྱེད་གཞུང་སྟེ། དང་སྦོང་གཉིས་གྲིས་མཐོང་རྟེན་བའི་རོགས་བའི་མདོ་དི རྟེས་སུ་འབྲངས་ཤིང་། དེའི་ལུགས་གཅོ་བོར་འཛིན་ལ། སངས་རྒྱས་བ་རྣམས, མི་དཀ་སྦོང་བདག་མེད་སོགས་དབུད་གཞིར་བྱེད་ཅིང་། ཕྱོར་གྱང་གི་རྟེས་སུ་འབྲངས་སོ།།

---

1) नागार्जुन- काल से ही बौद्धों ने तार्किक वादविवाद की नैयायिक-विधि का सूत्रपात कर लिया था । परन्तु यह किसी भी प्रकार से बौद्धों तक सीमित नहीं (रह सकी) थी । नैयायिकों ने भी इस विधि को ग्रहण किया । द्र. डा. दास गुप्त, भारतीय दर्शन इ. भाग २, पृ. ११२। हिन्दी अनु, । नोट–"विधि"-तत्त्वनिर्णय के लिये तार्किक साधनों के उपयोग की विधि ।।

ཁྱད་བར་དུ་སྨོན་དབོན་མ་བྱོན་གོང་, གཏན་ཚིགས་དང་, རྟོག་གེའི་དཀྱེས་བའི་གཅོ་བོ་རྣོད་པ་ལྟུང་ལེན་བའམ་, ཕན་ཚུན་རྩོད་བའི་རྒྱལ་ཕམ་ཐམ་དུ་སྣང་ལ། ནང་རིག་པ་དང་། ཐང་པ་དོན་གཉེར་གྱི་ལམ་ལ་རྟོག་གེས་ཆང་ཟད་ཀྱང་མི་ཕན་ཞིང་། རྟོག་གེ་ (तर्क) ཞེས་པ་ཡང་རྟོག་དབྱོད་གཉིས་ལས་རྟོག་པ་དང་། དེ་ཡང་ཡོག་རྟོག་སྟེ, ཡང་དག་བའི་ཤེས་པ་ཆིན་བར, ཐུབ་སྲུབ་སོགས་རེ་ཟུང་མ་གཏོང་ཐབས་ཅད་མཁྱེན་གཅིག་ཏུ་སྐྱེ་བར་བྱེད་དོ། ། སྨྲོས་དབོན་གྱིས, རྟོག་གེ་ཡང་དག་བའི་ཤེས་པ་དང་, དེའི་སྐྱེས་བྱེད་ཀྱ་ལེགས་བར་གཏན་ལ་ཕབ་སྟེ། ལྷག་ཐས་ འདིའི་ཤིང་དུའི་སྡོལ་ཡངས་བོར་མཛད་བས, ཤིང་དུ་ཆེན་བོར་གྱུགས་སོ།།

ཕྱོགས་གླང་ :—

དེར་ལྟར་གསུང་རབ་སྤྱི་དང་, ཅི་བྱག་གྱལ་མཐའ་དང་རིའ་གཞུང་རྣམས་, གོ་རིམ་དང་ཆུན་ཕྱོགས་སོ་ སོར་ཕྱོགས་ཐམས་ཅད་ནས་དར་དང་དར་བཞིན་ བའི་སྐབས་དེ། སངས་རྒྱས་མྱ་ངན་ལས་འདས་ནས་ལོ་བཞི་བརྒྱ་རྩོགས་ཤིང་, ལྷ་བརྒྱ་བཅུ་ནང་ནས་བཙུང་, སངས་རྒྱས་ཀྱི་བསྟན་པ་སྤྱི་དང་། ཁྱད་བར་ཐེག་པ་ཆེན་པོ་ བསྟན་པ་སྨད་གསོ་བའི་ཚུལ་དུ་དར་བར་མགོ་བཙུམ་བ་ནས, ཕྱི་ལོ་བརྒྱ་ཕྲག་དགུ་པ་ཅམ་ཀྱི་བར་དེ, འཕགས་ཡུལ་གྱི་རིག་གནས་སྤྱི་དང་། སྐོས་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ བསྟན་པ, ཁྱད་བར་ཐེག་པ་ཆེན་པོ་ བསྟན་པ་གསེར་བཟང་ཁོ་ནར་མདང་འཕྲོ་བཞིན་བའི་དུས་ཡིན་ལ། དུས་སྐབས་དེའི་ནང་, ས་འདི་མཛེས་བར་བྱེད་བའི་རྒྱན་དུག་ལ་སོགས་པ་ཤཱཀྱ་པ་དང་, གྲྭ་ཁའི་སྐྱེ་བོ་མཐའ་ཡས་པ་ཞིག་བྱོན་ཏེ། རྗེགས་སྟན་འབྲས་བུའི་དུས་དེ,

སྐྱར་ས་འདིར་འཚོས་པ་ལྟ་བུའི་ཡ་མཚན་དུ་བྱས་སོ།།

དེ་ཡང་, འབྲས་བུ་ལ་སོགས་པའི་དུས་གཏེས་པ་རྣོགས་དེ། གསུམ་པའི་ཐུན་མཐའ་ཙམ་ནས་, ཤིང་དུ་ཆེན་པོ་རྣམ་གཏེས་ཀྱི་ཅི་ཟེར་གྱིས་རེག་པས་, ཕྱི་ནང་གི་ཁམས་ཡོངས་སུ་སྐྱིན་པའི་སྡུག་ཙམས་, ཆུ་གློས་ཀྱི་པརྦ་ཁྲོག་གཅིག་ཙམ་རྣོལ་བའི་ང་མཚན་གྱི་ཀང་འགྱང་ཀུན་ནས་འཕྱུར་བས་, གསལ་བའི་སར་ཆེན་འདི་ཤིས་པར་བྱས་པ་ན། ཕྱོགས་ཀྱི་མཛེས་མ་རྣམས་ཀྱིས་ཡ་མཚན་གྱི་གླུ་ད་ "ཕྱོགས་ཀྱི་གླང་པོ" ཞེས་ཡང་ཡང་བསྒྲགས་པས་, ཕྱོའི་ཀྱི་གླང་པོར་གྱགས་པ་སྟེ། དུས་དེར་སྐྱེ་བོ་རྣམས་ཀྱི་བསོད་ནམས་ཀྱི་བགོ་སྐལ་དུ་བྱོན་པ་ཡིན་ནོ།།

དེ་ལ་འདིར་སྐྱབ་དབོན་འདིའི་སྐོར་ལ་ཤེས་བྱེད་ཀྱི་ཚ་ཀྱེན་ནི་ཤིན་དུ་ཉུང་ཟད་ཅིག་ལས་མ་ཐོབ་ཅིང་། བོད་དང་, ཏ་ཏག་དང་, ཏ་གང་གི་ཆོས་འབྱུང་ལོ་རྒྱུས་རྣམས་སུ་ཡང་, སྐྱབ་དབོན་འདིའི་མཛད་རྣམ་རྒྱས་བར་མི་གསལ་ཞིང་། དེར་བཅེན, སྐྱབ་དབོན་གྱིས་མཛད་བ་དང་, རྣམ་པར་ཐར་བའི་སྐོར་ལ་གཤེད་བོ་ནི་ལོ་རྒྱུས་ཁང་འབྲེལ་བའི་དོན་གཅད་གཏན་འབེབས་བྱེད་བ་དཀའ་མོད། ཁ་འཐོར་ལོ་རྒྱུས་རྣམས་དང་། སྐྱབ་དབོན་གྱི་གསུང་རབ་རྣམས་དང་། དེའི་དགོངས་ཐ་འགྲེལ་བའི་འགྲེལ་བྱེད་རྣམས་ཀྱི་མཛད་བ་རྣམས་ལ་བཅེན་ནས་གོ་ཆུས་བ་དེ་དག་མདོར་བསྡུས་ཏེ་བརྗོད་བ་ལས་,།

མདོ་ལས་གསུངས་ཚུལ :—

སྤྱིར་རྒྱ་གར་གྱི་གྲུབ་མཐའ་བ་རྣང་རིག་ལ་དད་བའི་མཁས་པ་རྣམས་.....
འཇོན་དང་བཅས་པ་ཐམས་ཅད་, ལྷ་དང་སྲིན་སྡེ་ལ་སོགས་བའི་ཡུང་བསྟན་.....

བའི་མ་འོངས་བའི་དོན་དངོས་འབྲེལ་ཏུ་འདོད་པ་དང་། ལུང་གིས་རིན་བའི་སྐེ་བོ་ཆེན་པོ་རྣམས་ཚད་མར་བྱེད་ཚུལ་ལ་མི་མཐུན་པ་མེད་པ་དང་། ཁྱད་པར་དུ་སངས་རྒྱས་པ་རྣམས་, སངས་རྒྱས་ཀྱི་ལུང་གིས་རིན་བའི་སྐེས་བུ་དེ་ལུང་དོན་འགྲེལ་ཐ་ལ་ཚད་མ་ཡིན་བའི་སྐྱབས་བྱེད་དུ་འདོད་པ་སྤྱི་སྦྱོལ་ལྟར་ཡིན་ལ།། དེ་ཐཞིན་དུ་སྨོན་དགོས་འདི་ཡང་ལུང་གིས་རིན་བའི་སྐེས་བུ་དང་འཇམ་དཔལ་རྫ་བའི་རྒྱུད་ལས་:—

དང་པོ་ཡི་གེ་ན་ཞེས་པ།།
ལྟོ་ཡི་ཕྱོགས་སུ་ཡང་དག་བརྟེན།།
བདག་ཉིད་ཆེན་པོ་སྤྲུགས་བཟློ་ལྟ།།
ངེས་བར་བྱང་ཆུབ་གཞོལ་བར་འགྱུར[1]།།

ཞེས་གསུངས་པ་ལྟར་, སྨོན་དགོས་འདི་ལུང་གིས་རིན་བའི་སྐེས་བུ་དམ་པ་ཞིག་ཡིན་ལ། དེ་ཡང་ནང་པ་སངས་རྒྱས་པ་ཐེག་པ་ཆེན་པོ་ཚད་མར་ཁས་ལེན་པ་རྣམས་, སྟོན་བའི་ལུང་དབྱད་པ་གསུམ་ཀྱིས་དག་པར་ཁས་ལེན་བས་, དེ་ཚད་མ་ཡིན་པ་ལ་དོགས་པ་མེད་ཅིང་། འཇམ་དཔལ་རྫ་རྒྱུད་སངས་རྒྱས་ཀྱི་གསུང་ཡིན་པར་འདོད་བས་, སྨོན་དགོས་འདི་ལུང་གི་རིན་པར་

---

1) ལུང་འདི་ཅིག་སྐྱར་རྫ་བའི་ལུང་བསྟན་ཀ་མེ་འདུག་ཅིང་། མོད་དམེ་ཕྱོ་དགར་བྱབང་ལུང་འདི་མ་གོལ། སྐྱིར་རྫ་ཤུད་ཀ་འབྱུང་མང་ཞིང་། ཤུ་དག་གི་སྐབས་ལ་འདི་ཁེ་ཀྱིས་ཀཀྱམ་བཤྱར་འདུག་ཅིང་། འཕྱུར་སྐྱ་ཕྱི་རྣམས་ཅི་ཀྱངས་མེ་མཐུན་ལ། མོད་འཕྱུར་གྱུག་སྐྱོ་ཁྲོས་ཤུད་པར་ཡང་ཅི་ཀྱངས་ ༤༥, ལས་མེད་ཅིང་། (དེ་ཁྱོ་དགར་ཤུད་ ཐ. ནར་བཞུགས) དཔལ་ཅིཀྱས་སྐྱར་བྱ་ཙོད་ན་ (गणपतिशास्त्री- सम्पादित) ལ ལེའུ་ ༡༨, འགྲེལ་པས; དཔྱང་ཙང་འདི་ལས་ཀཁན་བྱ་ཙོད་སྐྱེད།

གྱུབ་ལ། ཐུ་མ་གོང་མ་རྣམས་ཀྱང་, གོང་གསལ་ལྟང་དེ་, སྨྲོས་དབྱེ་ཕྱོགས་གླང་ལྟང་བསྟན་བའི་ཚུལ་ཆོག་དེ་བཞིན་ཁ་ལ་དོགས་པ་མེད་དྲང་། དེས་རབས་ཅི་ཟ་བའི་རིགས་གསར་ཆུ་སྨྲོས་གཅེར་མ་རྣམས་ནི་, ཚུལ་རའི་ཐབ་སྟོལ་དང་, ཆོས་ཀྱང་གི་ལོ་རྒྱུས་དེ་ཙམ་གྱིས་ཆོས་དཀའ་བས་, ལྟང་འདི་ཨང་གཏུད་གཞི་དང་འཚམ་པ་ཞེས་ཏུ་སྣང་ངོ་[1]།།

གཞན་ཡང་རང་རེ་ནང་པ་སངས་རྒྱས་པ་རྣམས་དང་, ཁྱད་ཡར་དུ་ཐེག་པ་ཆེན་པོ་རྒྱུད་པ་ལ, སྔོན་བྱོན་ཀྱི་མཁས་གྲུབ་རྣམས་ཀྱི་བཤད་པ་ཪྣམས་ཡོད་ཀྱང་དྲང་, བར་མཚམས་ཤིག་ནས, སོ་སོ་འི་སྨྲོས་དབྱེ་ནང་, རྒྱུད་བའི་རྣམ་གྲངས་ཀྱི་ཆེ་བ་དང་, ཡུན་རིང་བཤོལ་བའི་ཚེ། སྨྲོས་དབྱེ་དང་རྒྱུད་འཛིན་སོགས་ཆེན་མོ་རྣམས, བཅོམ་ལྡན་འདས་ཀྱིས་ལུང་བསྟན་པ་དང་། སངྒྷའུ་ཏྲ་ཡི་ལུང་གིས་ཟིན་པ་དང་། དེ་སངས་རྒྱས་བྱང་སེམས་སོགས་ཀྱི་སྨྲས་བ་ཡིན་པ་སོགས་ཀྱི་བརྡོལ་ཚུལ་ཡོད་པ་རྣམས་ཀྱི་ཤིན་ཏུ་མང་ལ། ལོ་རྒྱུས་དེ་དག་ལ་ངབྱུད་གཞི་ཤིན་ཏུ་མང་ལ། རྣམ་པར་ལོ་རྒྱུས་དེ་རིགས་ཀུན་ལ, དངོས་འབྲེལ་རྒྱུ་རྐེན་ཚང་ས་ལོད་བའང་སྨྲས་སྨིད་པ་མེན་མོད། སྨྲས་དཀའ་བ་ཞིག་ཡིན་པར་ཤེས་སྐྱེས་ཀྱི་དགོས་པ་ཡིན་ནོ། །ཁྱོང་ལྟར་ཡང་, སྨྲས་དབྱེ་ཆད་, མཁས་པའི་ལོན་དུན་དང་, བཟང་པོ་ངང་ཚུལ་དང་, བརྩོན་པའི་བརྟུལ་ཞུགས་དང་, སེམས་སྐྱེད་དང་, བསྟོན་པ་ལྟུན་གྱིས་སྐྲག་པའི་སྐྱེས་བུ་རབ་པ་ལོན་པ་

---

1) གོང་གི་ཀུང་ཚོགས་དེ་ཕྱོགས་སྒྲོང་གི་ལྟང་བསྟན་ཚེག་ལ་ཙམ་དང་བཟྱིགས་ཀས་ཤུ་ཤགས་སྐྱེ། ཕྱི་སྐད་བོད་སྐད་ཐོག་ཕང་གི་དཔང་སྐྱ་ཐུབ་ཀྱང་། ཤེས་གི་ཤ་ཁ། ཕྱོགས་སྒྲོང་གི་སྟོག་མང་མེ་བོང་བའི་ཕྱིར་ཞེ། དེ་ནས་-བང་པོ་ཚེ་གི་ 'ཤ' ཞིག་ཁ་ཕྱུར་ལ་ཙོག་པ་དེ་ཁོ།།

ནི་རྩོད་མེད་ཡིན་ནོ།།

སྐུ་འབྲུངས་ཚུལ་—

དེ་ལྟ་བུའི་འཕགས་པའི་ཆོས་ཀྱིས་ཕྱུག་པའི་སློབ་དཔོན་འདི་ སྐུ་བལྟམས་པ་ལ་སོགས་པའི་ཡུལ་ནི་, ཏུ་གང་ལྷོ་ཕྱོགས་དེ། ཡུལ་འཁོར་ཀ་ནྲི་ཅེར་བའི་གྲོང་ཁྱེར་དང་ཉེ་བའི་སའི་ཚ་, 'སིངཧཔྟན[1]' ཞེས་བྱ་བའི་གྲོང་དུ་ འབྲུངས་པ་ཡིན་ལ། སྐུ་འབྲུངས་པའི་དུས་ནི་, སྟོན་པ་ཞི་བའི་དབྱིངས་ གཤེགས་ནས་ལོ་ང་སྟོང་ཙམ་ལོན་པ་ལ་ཉེ་བ་དང་། མ་ཧི་ཁའི་འདས་ལོ་ བརྒྱ་ཕྲག་བཞི་པ་དང་, ལྡ་བའི་བར་ཡིན་ནོ།།

འདིའི་རིགས་ནི་, རིགས་བཞི་ལས་བྲམ་ཟེའི་རིགས་ཡིན་བར་བཤད་ ཅིང་། རིགས་ཀྱི་ཚོ་ག་[2]རྣམས་བྱས་དེ། བྲམ་ཟེའི་མཐུན་མོངས་ (སྐྱ་རིག་ གསོ་བ་སོགས་རིག་བའི་གནས་དང་, ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་སོགས་) དང་། མཐུན་མོངས་མ་ཡིན་བའི་གཞུང་ (རིག་བྱེད་ཀྱི་སྟགས་དང་, ཚོ་ག་ དང་། བྲམ་ཟེའི་ལས་བྱ་དང་། ནང་རིག་པ་བདག་གི་དངོས་པོ་སོགས་ གདན་ལ་འབེབས་བའི་གཞུང་) རྣམས་ལ་མཁས་པར་སྣང་སོ [3]།།

---

1) कांची के निकट सिंहवक्त्र के ब्राह्मण परिवार में जन्म लिया था । बौद्धधर्म वि. इति. गोविन्दचन्द्र पाण्डेय । पृ. ४४७।

2) རེ་ཞས་ཀྱི་ཚོ་ག་སྐྱེ་རྒྱས་སོགས་ཚོ་ག་བཅུ་བདུན་ནོ།།

3) རེ་ཞའི་གཙས་ལ་སྡོང་བའི་ལོ་ཚད་ཀྱང་། ཕྱི་གཞུང་རྣམས་ཐུ་ལོ་ ཐ་བའིམ་བར་གཤད་ཅིང་། སྒོམ་པོའི་ཐུན་ཚོད་ཀྱང་ཡོད་ཅིང་། དེ་ཡང་ཐུང་སྟེ། དེ་མ་ཐག་ བསྒེན་བར་རྫོགས་ཏེ། མཚན་ཐོག་ཀྱི་སྒང་སོར་གསོལ་བར་བྱེད་ཅེས་ཏེ། དེ་ནི་དགེ་སློབ་རྫོགས་ཀྱི་ མཚན་ཉིད།།

ནང་བསྟན་ལ་ཞུགས་ཚུལ་:—

དེ་ནས་རིམ་ཀྱིས་ནང་བའི་བསྟན་པ་ལ་དད་བས་, དེ་ལ་ཞུགས་བར་འདོད་དེ, ཕ་མར་ཤུས་པས་གནང་བ་ཐོབ་པ་དང་། ཡུལ་དུས་དེར་ཆེན་པོར་གྱུགས་པའི་གནས་མ་བྱུ་བའི་གནས་བདུན་ཆེན་པོ་, མཁན་པོ་སྒང་པོ་བྱིན་(नागदत्त) ལས་རབ་ཏུ་བྱུང་ཞིང་བསྟེན་བར་རྫོགས་བར་བྱས། མཚན་དུ་ཡང་མཁན་པོ་ཞི་མེང་གི་ཟྭར་ཆ་དང་ལྡན་པར་ཕྱོགས་ཀྱི་སྒང་པོར་བདུགས་སོ།།

ཡོན་ཏན་ལ་སྦྱངས་ཚུལ:—

རབ་ཏུ་བྱུང་བའི་ཐ་ཐོར་མ་དང་, མཁན་པོ་དེ་ཉིད་ཨས་, སངས་ཀྱས་ཀྱི་གསུང་རབ་སྦྱི་དང་། རྒྱས་པར་གནས་མ་བྱུ་བའི་གཞུང་ལུགས་མན་ངག་དང་བཅས་པ་ལ་ལེགས་པར་བྱང་བར་སྦྱངས་པ་དང་། ཤས་ཉི་ག་ཚོ་སྐོང་བ་བསམ་གཏན་གྱི་གདམས་ངག་ཞུས་པ་ན་, མཁན་པོས, "བཙོད་དུ་མེད་པའི་དོན་སྐོམས་ཤིག," གསུང་ནས, སྟེ་བ་རང་ལུགས་ཀྱི་མཐུན་མོང་མ་ཡིན་པའི་གདམས་ངག་རྣམས་དང་། ཁྱད་པར་བཙོད་དུ་མེད་པའི་བདག་(དུག་མི་དུག་དང་། ཕྱང་གོ་དང་ཁ་ཅིག་ཐད་དུ་མཐོ་གཅོད་དུ་མེད་ཅིང་, ཕྱང་གོ་མ་ཡིན་པའི་བདག) སྐྱབ་པའི་རིགས་པ་དང་། མན་ངག་རྣམས་བསྟན་པས, སྐྱོབ་དགོས་སྐྱེས་ཀྱི་ཐུབ་པ་ན, དེ་ཁོ་ནས་ཀྱང་ཉམས་ཤིང་བཏང་ཞ

ཁྱང་དང་སྐྱོ་ཐམས་ཅད་བསལ། མཚན་མོ་ཕྱོགས་བཞིན་མར་མེ་སྐྱང་ཏེ། ཡུས་གཅེར་བྱར་ཕྱུང་ནས་, ཕྱི་ནང་ཀུན་ཏུ་ཡང་ཡང་བལྟ་བར་བྱས་སོ། ། སྐྱོབ་དཔོན་གྱིས་དེ་ལྟར་བྱེད་པ་གྲོགས་ཀྱིས་མཐོང་ནས་མཁས་པོ་ལ་བཤད་པ་ན། མཁན་པོས་, དེ་ལྟར་ཅེའི་ཚུ་མཚན་དེས་པ་ལ། ལན་དུ་སྐྱོབ་དཔོན་གྱིས་, "བདག་ནི་ཆོ་ཏུལ་ཞིང་དམན་ལས་, མཁན་པོས་བསྟན་བའི་གདམས་ངག་གི་དེ་ཉིད་གང་ཡིན་པ་དེ་ནི་བདག་གིས་མ་མཐོང་ཞིང་། དོགས་པར་མ་ཟུས་ལ། དེས་ན་དེ་ཉིད་སྒྲིབ་ཅེད་གཞན་གྱིས་བསྒྲིབས་རམ་སྙམ་སྟེ, དེ་ལྟར་སྐྱོ་སོགས་བསལ་བར་བྱས་ཏེ་བལྟ་བ་ཡིན།" ཞུས་པས, མཁན་པོ་ཁྲོས་ཏེ། "ཁོ་བོའི་གྲྭ་མཐའ་ལ་ཆུང་ཟ་བ་ཁྱོད་འདིན་མ་འདུག་ཅིག" ། ཅེས་བསྒྲད་པ་ན, དེར་གྲྭ་པའི་མཐའ་ལ་མཁན་པོ་དང་རྩོད་པ་འོས་མ་ཡིན་པར་དགོངས་ནས, ལུགས་དང་མཐུན་པར་མཁན་པོར་ཕྱག་བཙལ་ཏེ་ཕྱིར་ངོན་ནོ, ཞེས་གླགས་སོ།[1]།

དབྱིག་གཉེན་གྱི་དྲང་དོན་ཚུལ:—

དུས་སྐབས་དེར, སྐྱོབ་དཔོན་དབྱིག་གཉེན་འགྲན་ཟླ་མེད་པའི་མཁས་པའི་གླགས་པ་དང་བཅས, ཏཱལ་བའི་བསྟན་པ་ལ་འཚད་རྩོད་རྩོམ་གསུམ་གྱི་རྣམ་འཕྲེད་སྟེལ་བཞེན་པར་མཁාཆང་བཞུགས་པར་གྱུར་ནས, ཕྱོགས་ཀྱི་ཟླྷང་གོ་མཐའ་ཡིས་སྐྱོབ་དཔོན་དབྱིག་གཉེན་དྲང་དོན། སྐྱོབ་དཔོན་གྱི་སྐྱོབ་མའི་

---

1) (ཀ) རྗེ་བཙུན་ཐུབ་བསྟན་ཆོས་ཀྱི་ཉི་མའི་རྣམ་ཐར་, ཤོག. ཁཁ-ཁཅ,. དཔེ་གཞུགས།

(ཁ) ཡོན་ཏན་རྒྱ་མཚོ་དཀར་ཆག་གོཏམ་བཤད་ཀུན་ལྡུས་ཀྱི་ཐྲེ་མེག་ ཤོག. ཁ་ཁ-ཁཁ།

ཚུལ་དུ་བཞུགས་ཏེ། ཐེག་པ་ཆེ་ཆུང་གི་གཞུང་ལུགས་སྦྱི་དང་། ཏྲད་བར་ཐེག་པ་ཆེན་པོ་ཉིད་གྱུབ་པའི་མཐའ་ཀུན་དང་། སྔགས་བར་རྣམ་རིག་པའི་མཐུན་མོང་མ་ཡིན་པའི་གྱུབ་མཐའི་གནད་རྫོགས་བར་གསན་ཅིང་སྒྲུབ་པས་, གཞུང་ལུང་ཀུན་ལ་ཟླ་གྲོས་ཀྱི་པན་ཏི་ཏ་ཤོགས་བཏུར་རོལ། ཐེག་པ་ཆེ་ཆུང་གི་གཞུང་མདོ་ལུ་བཏུ་ཙམ་ཐུགས་ལ་བཟུང་བར་ཡང་གྲགས་སོ 1།།

དེའི་རྗེས་, སྔགས་མཁན་བྱི་སྐྱབ་དབོན་ཞིག་2ལས་, རིག་སྔགས་ནོས་ཏེ་བསྒྱབས་པས་, འཕགས་པ་འཇམ་དཔལ་གྱི་ཞལ་མངོན་སུམ་དུ་བཟོས། དེའི་རྗེས་རྗེ་ལྷར་བཞེད་པ་ན་, དེ་ལས་ཆོས་གསན་བར་མཛད་ཅེས་གྲགས། སྐྱབ་དབོན་འདི་སྔགས་ལམ་ལ་ཤུགས་པའི་སྐོར་རྣམས་ནི་ཤིན་ཏུ་མི་བཟད་ལ་··· བས་, འདིར་བྱིར་མ་སྐྱོངས་ལ། སྤྱིར་ཤིང་ཏ་ཆེན་པོ་རྣམ་གཉིས་ལ་སོགས་པ་, ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་སྐྱབ་དབོན་རྣམས་སྔགས་ལམ་ལ་མ་བསྟེན་པ་མི་སྲིད་པ་ལྟར་སྣང་ལ། ཐོགས་མེད་སྐུ་མཆེད་སོགས་སྐྱབ་དབོན་ཕལ་ཆེ་བ་སྔགས་ལམ་ལས་དངོས་གྲུབ་ཐོབ་པ་ཤུ་སྟག་ཡིན་མོད་, སྐྱབ་དབོན་ཆོས་ཀྱི་བྱ་གཤགས་བའི་རིང་ཐམ་ནས་གསང་སྔགས་མངོན་གསལ་དུ་བྱང་བ་མ་གཏོགས་, དེའི་སྟོན་གྱི་སྐྱབ་དབོན་རྣམས་གསང་སྔགས་ཤིན་ཏུ་གསང་བ་ཡིན་བས་3,

---

1) གྲངས་འདི་ནི་; ཐེག་པ་ཆེ་ཆུང་དང་། གཟུང་སྔགས་ཚུལ་ཆད་བསྟོམ་མའོ།། ཞེས་ཐུབ་དབང་ཀུན་དགའ་བཟང་། གཏུ-2ཁ, ཤོག. 720།

2) "འདི་སྔགས་མཁན་ཐུབ་དབོན་"-ཞེས་པ་ཙམ་ཞེས་གསལ་ལས; དེ་ནུ་ཡིན་པ་མོགས་ནི་; འདི་སྐོང་ཐུ་གཞུང་དུ་གསལ་བ་མ་མཐོང་ངོ།། ཡིན་ཀྱང་འདི་ 'གྲུབ་ཆེན་སྐུས་ཞེས་བཀའ་' མེད་རྣམ་སྐྱམ།

3) ཐུབ་དབང་ཀུན་དགའ་བཟང་ སྐྱབ་ཏམོང་ཆེན་པོ་ཆོག་ཀྱི་གྲགས་པ་ཡན་ཆད་, ལེ, 20 ཤོག. 720།

རྣམ་པར་ཡོངས་སོགས་སུ་དེ་སྐོར་མི་གསལ་ལོ།།

རྩོད་པ་དང་སྤྱད་པ་མཛད་ཚུལ་:—

དེ་ནས་ 'ཨོ་རྒྱཱ་ཏྱ་བམ' (དེང་སང་ཨོ་རིས་རིར་བ་དེ་སྤྱ་ཐྲིང་ཆག་ཅ་ཡིན་ནམ་སྙམ་) ཞེར་བའི་ཡུལ་དེར་ཕེབས་པ་དང་། དེར་ནགས་ཚལ་ཤིན་ཏུ་དབེན་པ་ཞིག་གི་ཐོག་ཏེ་ 'ཆོས་སེལ[1]' ཞེས་བྱ་བའི་བྲག་ཕུག་ཅིག་ཏུ་བཞུགས་ཏེ་, ཡུན་རིང་དུ་བསམ་གཏན་ལ་བརྩོན་ཅར་མཛད་དོ། །སྤྱད་པ་སྐྱེང་བོར་མཛད་པ་ཡས་རྒོགས་པ་ཇི་ལྟར་སྐྱེ་ཚུལ་སོགས་ནི་བརྗོད་དཀའ། །

དེ་ལྟར་དབེན་པར་བཞུགས་ཏེ་ལོ་ངོ་འགའ་སོང་བ་ན་, 'ཤཱལ་ཧ་' ཉ་ཐྱི་རོལ་པ་དང་རྩོད་པ་བྱུང་བས་, དེ་བཟློག་པའི་ཐབས་ལ་ཤཱལ་ཧ་ཁྱིའི་གནས་བརྟན་རྣམས་བཀའ་བགྱིས་ཏེ་, ཤུན་ཐྱི་གས་ནས་སློབ་དཔོན་ཐྱི་གས་ཀྱི་བླང་བོ་སྤྱན་དྲངས་དགོས་ཞེས་ཞལ་མཐུན་ཏེ་, དེ་ལྟར་བྱས་སོ། །དེ་ནས་སློབ་དཔོན་ཤཱལ་ཧ་ཁྱི། སུ་ཇ་ཏ (সুজাত) ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པའི་སྐུ་སྟེགས་པ་མང་པོ་རྩོད་པས་ཐམ་པར་བྱས་ཏེ་ནང་བར་བཙུངོ། །གཞན་ཡང་དེར་མངོན་པ་དང་མདོ་སྡེ་མང་པོ་ཡུན་རིང་དུ་འཆད་ཅིང་རྒྱས་པར་མཛད། རྣམ་རིག་པའི་གྲྭ་ཐམ་པར་ཕྱིན་པ། རྟོག་གེ་དང་ཚད་མའི་བསྟན་བཅོས་མང་དུ་མཛད་དེ། དེ་དག་བསྡོམས་པ་ལ་, 'ཚད་མའི་བསྟན་བཅོས་བཏུ་རྩ་བཏུད' ཅེས་གྲགས་སོ། །

---

1) 'ཆོ་ཏྲ་སེལ་' ཞེས་པ་ལྷོ་ཕྱོགས་ཀྱི་ཁུལ་སྣར་ཀྱི་མིང་ཡིན།

2) 'རྣ་ལན་དྲ་' ཞེས་པ་དང་, 'ཤྲཱ་ནུ་ལན་དྲ་' ཞེས་པ་ལྷ་ཁའི་ཐོག་སྐོས་དེང་མང་ཙོང་ཁར་གྲགས་དང་། ཁྱད་པར་སྐོན་ཚེ་རྟེ་ཞེན་ཁེག་ཚོགས་ཀ་གསལ་ལ། ཤོ་དེ་དེའི་ནུབ་རྣམས་ཀྱ་མིང་ཁ་རྩེ་ལྟར་ཐྱེས་པ་ཞིག་ཡིན་ལ། དེང་དུས་ཤོ་དེ་ཀུན་ལས་ 'ནལེནྡ' དང་'ནལེནྡ' ཞེས་བྱང་བ་ཅི་མ་དེག་པར་མངོན།།

དེ་ནས་སློབ་ཚོ་ཏི་ཀྲིཥྞ་དེ་ཡུལ་ཕྱོགས་སུ་གཤེགས་སོ།།

བསྟན་པ་ལ་བྱ་བ་གཉིས་མཛད་ཚུལ:—

དེ་ནས་སློབ་ཁྲོ་ཕྱོགས་སུ་བྱོན་ནས་, ཡུལ་ཐ་དད་པ་མང་པོར་ཕྱི་རོལ་པ་དང་རྩོད་ནས་, ཐམ་པ་རྣམས་ནང་བར་བཙུད་པ་དང་། ཆོས་གཞི་ཉམས་པ་རྣམས་སློང་གསོ་བ་དང་། གསར་དུ་བཙུགས་པ་སོགས་, བསྟན་པ་ལ་བྱ་བ་མང་དུ་མཛད། དེ་ནས་སློབ་ 'ཚོ་ཏི་ཀྲིཥྞ་བར་' བྱོན། ཡུལ་དེའི་རྒྱལ་པོ་ཁྲོན་པོ་ 'ཟླ་བཟང་ཤིཀ' (भद्रपालित) ཞེར་བ་ཞིག་ཡོད་པ་དེ་ནང་བའི་བསྟན་པར་བཙུད། དེས་སློབ་དཔོན་གྱི་བཀའ་བཞིན་དུ, གཙུག་ལག་ཁང་ཆེན་པོ་བཅུ་དྲུག་དང་། དེ་དག་གྱུ་དགེ་འདུན་གྱི་སྡེ་ཆེན་པོ་ངཔྲུགས་སོ།།

དེ་ལྟར་བསྟན་པ་དང་འགྲོ་དོན་ཡུན་རིང་མཛད་དེ། 'ཚེ ཏི་ཀྲིཥྞ་པ་' སྟེ་ཡུལ་དེའི་ནགས་ཚལ་དབེན་པ་ཞིག་ཏུ་སྐུ་འདས་[1]སོ།།

ང་མཚན་གཞན:—

གཞན་ཡང་, སློབ་དཔོན་འདིའི་རྣམ་བར་ཐར་པ་ལས, ནགས་དབེན་པར་ཡུང་དེ་མནལ་དུ་སོང་བ་ན, མནལ་ལམ་དུ་སངས་རྒྱས་མང་པོ་ཞལ་མཐོང་བ་དང་། དེང་ངེ་འཚེན་མང་བ་ 'ཐོབ་པ་དང་། ཕྱི་རོལ་དུ་ལྷ་རྣམས་ཀྱིས་མེ་དོག་འཐོར་བ་དང་། ནགས་ཀྱི་ཤིང་སློབ་དཔོན་གྱི་ཕྱོགས་སུ་དུད་པ་དང་། ནགས་ཀྱི་ཐྲུང་ཆེན་མང་པོས་རང་གི་ལུས་ཀྱིས་སློབ་དཔོན་

1) སློབ་དཔོན་འཕེལ་གྱི་ཐུགས་ཀའི་སྐྱོ་ཤ་མཉེ་ཚོམ་མང་ཞེང; དེ་འགས; སློབ་དཔོན་ཕྱིས་སྡོད་བས་ཐམ་བའི་ཕྱོ་རོལ་བའི་སློབ་དཔོན་ཞེག་གི་སློབ་མས་ནགས་དཔེན་བར་ མཐོང་ས་ཡེན་ཞེས···དེང་སང་བྱེས་མཁན་མང་།

ལ་བསིལ་གྱིབ་བྱེད་པ་དང་། བྲམ་ཟེ་ཞིག་གི་སྐྱེད་ཚལ་ན ‘སུཥྚ་ཧརིཏཀ1’ (सुष्टहरितक) ཞེས་བའི་ཤིང་སྟོང་, དེའི་འབྲས་བུས་ནད་ཀུན་སེལ་བ་ཞིག་ཡོད་པ་དེ་བསྒམས་པ་ལ་, སྨྲོས་དགོས་ཀྱིས་བདེན་ཚིག་བརྗོད་པས་, ཤིང་སྟོང་སྐུར་སོང་ཆུད་པ་སོགས་, ང་མཚར་བའི་རྣམ་བར་ཐར་བ་མང་ངོ་། ། གཞན་ཡང་, ཡེ་དམ་ཀྱི་ལྷས་ཞལ་གཟིགས་ཤིང་, གསུང་གི་གནང་བ་ཐོབ་པ་དང་། སེམས་བསྐྱེད་ལས་ཕྱིར་མི་ལྡོག་པར་བྱས་པ་སོགས་མང་སྟེ། ཇི་སྐད་དུ་དབལ་ཆོས་ཀྱི་གྲགས་པས —

‘གང་ལ་འཕགས་པ་ཉིད་བྱོན་རྗེས་བཟུང་དེ་ནི་དབལ་ལྡན་དྲི་མེད་ཟླ་མཚའ་སྟེ2། ཞེས་སོགས་གསུངས་པ་ལྟར་རོ།།

རྣམ་ངེས་ཀྱི་ལུང་དེའི་འགྲེལ་པར་སྨྲོས་དགོས་ཆོས་མཆོག་གིས་ཀྱང་། ‘སྨྲོས་དགོས་འདི’ བཅོམ་ལྡན་འདས་འཕགས་པ་འཇམ་དབལ་ཀྱིས་དངོས་སུ་རྗེས་སུ་བཟུང་བ་སྟེ། དེ་ཡང་སྨྲལ་པ་དང་འཁོར་བཏང་བ་ལྟ་བུའི་སྒོ་ནས་མ་ཡིན་པར་, འཕགས་པ་ཉིད་དངོས་སུ་བྱོན་ཏེ, རྗེས་སུ་བཟུང་བར་བཤད་དོ།།3 ཇི་ལྟར་རྗེས་སུ་བཟུང་བའི་ཚུལ་སོགས་ནི་, ཀུན་བཏུས་སམ་ཚད་མ་མདོ་རྩོམ་

---

1) ཨཱཡུ་ནག་ཆང་གི་ཉེ་བྱག་ཁྲུད་པར་ཁ་ཞེག་ཡིན་པར་བཤད།···

2) ‘ཚད་མ་རྣམ་ངེས—།།ཅ । གོག་ ཅ, ཚད་ ཅ. གོག. ཅཀཁ. སྟེ. ।

3) “བཅོམ་ལྡན་འདས་འཇམ་དཔལ་ཉིས་; གང་ལ་རྗེས་སུ་བཟུང་བ་དེ། འདི་ལྟ་བུའི་ཡོན་ཏན་ལྡན་པ་ཡིན་རོ།། ‘ཉེ་བ་’ ཅེས་བྱ་བ་ནི་; ཐུགས་པ་དང་; འཁོར་བཏང་བ་མ་ཡིན་རོ།། ‘ཉོན་’ ཞེས་བ་ནི་; དོན་བྱ་མ་གཉེར་བར་རོ།།” ཞེས་པ་སྟེ—རྣམ་ངེས. འགྲེལ་ལྟ་ཆ་པ. གོག. ཧ། ཚད་མ. ཐོ. སྟེ।

བའི་སྐབས་དང་འབྲེལ་བས་དེར་བཤད་བར་བྱའོ།།

སྒོམ་དབོན་ཀྱིས་མཛད་བའི་བསྟན་བཅོས་:—

གང་སྐྱེས་ལྡན་སྒོམ་དབོན་འདིས་མཛད་བའི་བསྟན་བཅོས་ཐོར་བྱ་བ····
བཀྲ་ཤི་བཀྲའ་དུ་གྲགས་པ་རྣམས་ནི་, རྟོག་གེའི་གཞུང་དང་འབྲེལ་བ་རྣམས་
ཡིན་ལ་དེ་རྣམས་ལས་དལ་དངོས་ཡོད་ནི་, རིགས་པ་ལ་འཇུག་པ་དང་།
དམིགས་བཟུང་ཤ་འབྱེལ་དང་། ཚད་མ་མདོ་སོགས་བསྟན་བཅོས་བྱུང་ཙམ་
ལས་གཞན་མེད། གཞུང་གཞན་དང་གཞན་དུ་ལྷང་བྱངས་པ་དང་, དཀའ་
ཆགས་སོགས་ལས་སྒོམ་དབོན་གྱི་རྟོག་གེའི་བསྟན་བཅོས་སྔོན་བཅོ་ལྔ་ཙམ་བྱི···
མཚན་གསལ། དེ་ལས་གཞན་མངོན་པ་དང་, ཕར་ཕྱིན་དང་, བསྡུད་པ་
སོགས་སྔོན་བས་གཞུང་བཏུབ་དེ་, བསྟན་བཅོས་ཉེར་གསུམ་ཙམ་ཡོད། །གཞན་
རྣམས་ནི་, ཡི་ཀ་རྩིང་ལོ་རྒྱུས་ལ་བྱགས་1པ་ཙམ་ལས་, གཞུང་དེ་དང་དེ་དག་
གི་མིང་དང་བརྗོད་བྱ་སོགས་གང་ཡང་མི་གསལ་ཞིང་མ་ཐོབ་བོ། །གོང་
གསལ་ཚད་མའི་བསྟན་བཅོས་ཐོར་བྱ་རྣམས་རྩོང་བོ ཇི་ཙམ་བྱུང་བཤད་པ་ནི་,
ཚ་དམ་ཀུན་ལས་བཏུས་པ་ཡིན་ནོ།།

ཚད་མ་ཀུན་བཏུས་བཅམ་ཚུལ:—

དེ་ཡང་, སྔོན་གྱི་གནས་འབྲེལ་གཏུག་ལག་གི་ལ་རྒྱུས་རྣམས་སུ····
འདི་ལྟར་བྱང་སྟེ། སྐྱོབ་དབོན་ཕྱོགས་ཀྱི་སྨྲང་བོས, ཚད་མ་ཀུན་ལས་བཏུས་
པ་རྩོམ་པར་བཞེད་ནས་, གཞུང་གི་མཆོད་བརྗོད་ཀྱི་ཚུལ་དུ—

'ཚད་མར་གྱུར་པ་འགྲོ་ལ་ཕན་བཞེད་པ།།'

1) གྱམ་འདེ་ཐག་ཆེར་ཀ་རྒྱུ་ག་བརྟེ་བར་ཐུང་ངོ།།

ཞེས་སོགས་ལློག་གཅིག་, རོ་རྒྱས་ཀྱིས་དཔལ་ལ་བྱིས་པས། དེར་ས་གཡོ་བ་ལ་སོགས་པའི་ལྟས་ཡ་མཚན་པ་མང་དུ་བྱུང་ངོ། །དེ་དང་ཉེ་བའི་བསྟི་གནས་ཤིག་ན་བྲམ་ཟེའི་སྐྱེས་དབོན་ཆེན་[1]པོ་ཞིག་ཡོད་པ་དེས་, ས་གཡོ་བ་ལ་སོགས་པའི་ཡ་མཚན་དེ་དག་ཐུགས་བློང་གིས་གཞུང་རྩོམ་པའི་སྐུ་ལྟས་སུ་ཤེས་ཏེ་, དེ་བཟློག་པའི་ཕྱིར་, དེ་སྐྱེས་དབོན་གྱི་གནས་ག་ལ་བ་དེར་འོངས།། དེ་ནས་རིམ་གྱིས་དེ་སྐྱེས་དབོན་དང་འཕྲད། བསྟན་པ་དབང་དུ་གཏུགས་ཏེ་རོད་པས་, སྐུ་སྟེགས་ཀྱི་སྐྱེས་དབོན་དེ་ལན་མང་དུ་ཐམ། སྐྱེས་དབོན་གྱིས་, ‘དུ་ཁྱོད་སངས་རྒྱས་བའི་བསྟན་པ་ལ་ཞུགས་ཤིག’– གསུངས་པས་, ཁོ་ཁྱེས་ཏེ།། རིག་སྔགས་བཟློས་པའི་ཐལ་བ་གདོན་པས་, སྐྱེས་དབོན་གྱི་ཡི་བྱད་རྣམས་ཆོག སྐྱེས་དབོན་རང་ཡང་ཆོག་ལ་ཁད་དུ་བྱུང་། དེ་ནས་སྐུ་སྟེགས་ཀྱི་སྐྱེས་དེ་ནས་སོང་ངོ།།

སེམས་བསྐྱེད་བརྩང་བར་འཇམ་དཔལ་གྱིས་རྗེས་སུ་བཟུང་ཚུལ་:—

དེ་ནས་སྐྱེས་དབོན་གྱི་དགོངས་པར་, བདག་གིས་འདི་གཅིག་ཏུའི་དོན་

---

1) འདི་མིང་ཅ་གཞུང་འགར་ ‘ཐག་པོ་’ ཞེས་པ་དང་། ‘ཐམ་ཅེ་ཐག་པོ་’ ཞེས་པ་སྐྱང་། ཏཏྭ. ཀྱི. ཚེ. ཧཀ། གོག. ཁཁཅ། ཙང་གཞུང་འགར་–‘ཐུབ་ཆུལ་ཐག་པོ་’ ཞེས་པ་དང་། ‘ཐག་པོ་ཐུབ་ཆུལ་’ ཞེས་སྐྱང་། ཐུ. བཀའ. དཀར་ཚག. གོག. ཁཁཧ-ཁཅ། འདིར་ ‘ཐག་པོ་’ ཞེས་པ་དེའི་མིང་ཟླས་དང་། ‘ཐུབ་ཆུལ་’ ཞེས་པ་མིང་དངོས་ལམ། ཙང་ན་–‘ ཀྲཥྞཱཛཡ’ ཞེས་པ་དེའི་མིང་ཡེ་ཐག་བཤད་པས་མོད། བོད་ཀྱི་ཁ་ཆུད་ལ་ནང་བའི་མཁས་པའི་སྙོན་བཟུ་ཆེ་བ་ལ་ ‘ཐག་པོ་’ ཞེས་ཟླ་བའི་ཚུལ་ལང་ལོ་ཡོད་པས་སྐྱེ་ཐག་པོ་ (ཤ་སཱཀྱ་ཀྱི་སྙོན་ཟླ) དང་། འཕྲོག་ཀྱིད་ཐག་པོ་དང་། ‘ཐག་པོ་འཕྲོག་ཀྱིད་ཐག་པོ་’ ཟེར་བ་མོགས་ཏེ། འདི་དག་ཐལ་ཆེར་དང་ཐོ་བ་མ་རེག་པའི་ཁྱམ་ལྟ་བུར་ཤུང་ཞིང་། ཆུ་ཁུར་གཤེག་པོ་དེ་ལོ་ཆུས་རྣམས་ཀྱ་ཡང་; མིང་དེ་དང་དེའི་སྔོན་ཀྱི་མཁས་པ་མི་འདུག་པས། བཏུག་པར་ཐ་པོ་ནོག།།

ཡང་བྱ་མ་ཤུས་ན། གཞན་འགྲ་བ་མཐའ་ཡས་པ་རྣམས་ཀྱི་དོན་བྱ་བར་གལ་ཤུས་, སྙམ་ནས། སེམས་བསྐྱེད་གཏོང་བར་བཞེད་པ་ན་[1], འཕགས་པ་འཇམ་དཔལ་དངོས་སུ་བོན་ཏེ།—

"བྱ་ཁྱོད་དེ་ཉང་མ་བྱེད། སྐྱེ་བོ་དམན་པ་དང་ཕྲད་པ་ལས་ཐུབ་བཅོམ་ལྡན་པ་སྐྱེ་སྟེ། ཁྱོད་ཀྱི་བསྟན་[2]བཅོས་འདི་ལ་, མུ་སྟེགས་ཆོགས་ཀྱིས་གནོད་མི་ཤུས། ཁྱོད་ཀྱིས་སངས་རྒྱས་མ་ཐོབ་བར་དུ་[2]དགེ་བའི་བཤེས་སུ་ང་འགྱུར་གྱི། ཕྱི་མའི་དུས་སུ་བསྟན་བཅོས་ཀུན་གྱི་མིག་གཅིག་ཏུ་ནི་འདི་འགྱུར་རོ།།"

ཞེས་གསུངས་པ་ལ་, སྐྱོབ་དཔོན་གྱིས་འཕགས་པ་ལ —

"བཅོམ་དཀའ་སྤྱག་བསྡུལ་དུ་མ་དང་ལྡན་བརྟག་དཀའ་ལ།།
སེམས་ཀྱང་དམ་པ་མིན་པའི་སྤྱོད་པ་ལ་དགའ་ཞིང་།།
སྐྱེ་བོ་དམ་པ་འཕྲད་དཀའ་གལ་ཏེ་ཁྱོད་ཀྱི་ཞལ་མཐོང་ཡང་།།
བདག་ལ་བྱིན་གྱིས་མ་བརླབས་དེ་ལ་ཅི་བསྒྲི་མཆི།།"

ཞེས་ཞུས་པས་, "བྱ་ཁྱོད་ས་དགའ་བ་ན་བྱེད་ཅིག, ཉམ་ང་བ་ཐམས་ཅད་ལས་བདག་གིས་བསྲུང་ངོ་," ཞེས་གསུངས་ཏེ་མི་སྣང་བར་གྱུར་ཏོ།།

འདི་ནམས་ནི་, བོད་ཀྱི་ཆོས་འབྱུང་སྤྱི་དང་། ཕྱོགས་རྒྱ་ནག་གི་ཡིག་

---

1) གཞུང་གཉན་དུ་—སྐྱོབ་དཔོན་གྱིས— "ཚད་མར་གྱུར་པ་འགྲོ་བ་ཐན་བཞེད་པ།།" ཞེས་མོགས་བྱེས་པའི་རྟེ་རྣམ་མཁའ་ལ་བོང་པ་ཤཱཀྱ་ཀུ་ལ་ཤྲཱི་བྷདྲ་འབྱུག། ཕྱི་ མཁའ་དཀར་ཅག་ གཏང་ཅག་ གཏོ། ཅ།ཨ-ཅ།།

2) "ལ་མ་ཐོབ་བར་ ।" ཅེས་མཆོག་རྡམ་ངེས་འཕྲུང་ ཆེ་ གཏོ། ། ཚད་ ཅོ་ སྟེ་ དེའི་འགྲེལ་པ་ཁགདེ་ཁེས་དགེ་བཤང་གསུང་། གཏོ། ཅ།ཨ། ཚད་ ཆོ་ སྟེ།

ཚང་སོགས་ལས་བཏུས་བའི་གཙུག་ལག་གིས་ལོ་རྒྱུས་རྣམས་1དང་། ཁྱད་པར་བྱ་སྟེན་དང་། དཔལ་ནགས་ཚལ་འབྱུང་2སོགས་ལས་གསུངས་ཚུལ་ཡིན་ལ།། སྒོམ་དབོན་ཆོས་མཆོག་ཚ་སོགས་ཐའི་བཞེད་པ་ནི་, འདི་ལས་ཆུང་ངར་ཁ་དད་ཀྱ་བཀོད་འདུག་ཅིང་། རྗེ་བཙུན་དཔལ་ནགས་ཚལ་འབྱུང་ནི་, མཁའ་རྨི་བཅུའི་ས་དབང་བཟང་བོས་བསྒོམས་ཐའི་བྱང་ཁ་དང་། བཅིང་བོ་སྐྱེན་གྱིས་མཛད་བའི་ནང་བའི་སྡོན་ཚ་བས་ (**ཐུབ་པུ་རཱཎ**) དང་། བྱམ་ཟེའི་བཅིང་ཁྲུ་བྱང་ཀྱི3 (**ཁཊྭཱཾག**) བྱས་ཐའི་སྒོམ་དབོན་རབས་ཀྱི་གཏམ་གཞུང་དང་། གཏམ་རྒྱུད་མེ་དཀྱ་ཡྱེང་བ་སོགས་ལ་གཅོ་བོར་བསྡེབ་པར་བཤད་པས། ཁྱང་བཟང་ཡང་, གོང་སྐྱེས་གནའ་གཞུང་དེ་རྣམས་དུས་ཕྱིས་སུ་བྱིས་ངར་གསལ་ཞིང་། ལོ་རྒྱུས་དེ་དག་དུ་འཁོད་བའི་གཏམ་རྣམས་རྒྱ་ནག་གི་གནས་བསྐོར་བ་ཡེན་ཆོག4གམ་, དེང་སང་ཅུན་སང་, ཡང་ཟེར་བ་དེས་བཀོད་ཐའི་གཏམ་རྒྱུད་དང་ཡང་ཐལ་ཆེར་མཐུན་པས། ཐབས་ཆེར་དངོས་ཉེན་གྱི་ལོ་རྒྱུས་སུ་ངེས་སྟ།། དེ་ལྟའང་, ཕྱོགས་གྲུང་གི་སྐོར་རྣམས་ནི་, ཆོས་མཆོག་དང་, ཕྱོགས་གྲུང་དུས་ཅི་ཡ5། དེ་སྐོར་ལ་ཆོས་མཆོག་ལྟ་བུའི་མཁས་དབང་ཞིག་ལ་འཁྲལ་

---

1) ལྷང་གྲུའི་གཙང་དང་། ཐོད་ཀྱིན་ཆོས་འབྱུང་ས་སོགས་འདི་ཡང་ཤེར་ཕྱིན།

2) རྒྱལ་དབང་ཆོས་འབྱུང་མང་ཡང་—འདི་དེའི་ཀུ་ཁུར་ཆོས་འབྱུང་ཡིན་-འདི་སྐོར་ གོ་གྲ. ९२९-९२८ བར། སྤྱང་རྒྱུ-१७७९

3) 'ཁྲུཊྚཱཀ' རྒྱལ་ ཆོས. གོ་གྲ. २८७।

4) ཕྱེན་ཆོག་གམ་ 'ཁྲི་རྒྱལ' གི་རྒྱབ་རབས་ནི་- ७२७—७९८, ཙོམ་ལ་འཇོག

5) ཆོས་མཆོག་ཀ་རྒྱབ་རབ་ལ་མེ་མཐུག་ཁ་མང། (ཀ) राहुल० ९२५। ॐ. लादन्याय भूमिका और परिशिष्ट १२ (ख) चन्द्र शेखर शास्त्री, ८४७। न्याय वि. भूमिका–पृ. १०।

བ་རགས་བ་དེ་ཙམ་མི་བྱང་བས་, འདི་ཆོས་མཆོག་གི་གསུང་ཉིད་ཚད་མར་བྱས་ན་ལེགས་པར་སེམས་སོ། །དེ་ཡང་ཇི་སྐད་དུ—

"སློབ་དཔོན་ཕྱོགས་ཀྱི་གླང་པོ་, རི་ཕུག་དབེན་པ་ཞིག་ན་སྐོམ་པ་ལ་བརྩོན་པས་གནས་པ་ན། གནས་སྐབས་འགའ་ཞིག་ཏུ, འཕྲོ་བ་ལས་ཡིད་བྱུང་ནས་སེམས་ཅན་ཀྱི་དོན་ལས་གཞན་དུ་ཕྱོགས་ཏེ། གཅིག་ཏུ་གློམ་པར་འདོད་པ་ན། སྐད་ཅིག་དེ་ལ་འཕགས་པ་ཇཉམ་དཔལ་བྱོན་ཏེ། "བྱ, སྐྱེ་བོ་ངན་པ་དང་རྟེས་སུ་མཐུན་པར་སེམས་སྤངས་བའི (སྤང་བས) གཞན་གྱི···· དབང་དུ་བྱུང་ཏེ། སེམས་ཅན་ཀུན་ལ་ཕན་པར་ཤུས་བའི་རིམས་ཡོད་བཞིན་དུ, ཅིའི་ཕྱིར་བཏང་སྙོམས་སུ་བྱེད?" ཞེས་གསུངས་པ་དང་། སློབ་དཔོན་གྱིས་ལན་དུ— "བཅོམ་ལྡན་འདས? འཕྲོ་བ་འདི་ནི་བཟོད་པར་དཀའ་བའི་སྡུག་བསྔལ་དུ་མ་དང་ལྡན་པས, བསྒྲུབ་པར་མི་ཤུས་ལ། སེམས་ཀྱང་དམ་པ་མིན་པའི་སྐྱེ་བོ་ལ་དགའ་བས, གཡོ་བར་སྣང་ཅིང་། ཁྱེད་མཐོང་ཡང, བདག་ལ་བྱིན་གྱིས་མ་བརླབས་ན, དེ་ལ་ཅི་ཞེག་བགྱིར་མཆི?" ཞེས་ཞུས་པ་དང་, ལན་དུ— "ཇི་སྲིད་སམ་ཐོག་ཀྱི་བར་དུ་ཁྱོད་ཀྱི་དགེ་བའི་བཤེས་གཉེན་ནོ་ང་ཉིད་དོ", ཞེས་གསུང་ངེ། མི་སྣང་བར་གྱུར་ཏོ[1]། །ཞེས་སོགས་བྱུང་སྟེ། དེ་བཞིན་དུ་སློབ་དཔོན་ཡེ་ཤེས་དཔལ་བཟང་ངོས་ཀྱང་

(ग) दलसुख भाई मालपणिय สฏ้ฐ้ฐ้ฐ้ฐ;धर्मोत्तर प्रदीप भूमिका. ।

1) འདི་དག་འཕགས་པ་ཐུང་བ་ཕྱུང་བ་གོང་མ་ཉིད་—འཕགས་པ་ཐུང་ བོག. ཐ། ཚན. ཚོ. ཐྱེ.

གསུངས་1ཏེ། ཐལ་ཆེད་དོན་གཅིག་བར་སྣང་ངོ།།

རྗེས་ཅོང་ཁ་བས་ཀྱང་ གོང་སྨོས་རྣམས་ཚད་མར་བཞེད་བར་གསལ་ཏེ།། རི་སྐད་དུ་ —

འཇམ་བའི་དབྱངས་ཀྱིས་ཕྱོགས་ཀྱི་གླང་བ་ལ།།

དངོས་སུ་འདི་རྟམ་འདི་ནི །།2

ཞེས་སོགས་གསུངས་ཏེ། ཀུན་བཏུས་རྩོམ་བའི་ཚུལ་འཇམ་དབྱངས་ཀྱི་ལུང་བསྟན་ཡོད་བར་གསལ་བར་བཤད་དོ།།

དེགས་གཅོད་ :—

དེ་ལ་འདིར་, ཆོས་མཆོག་གི་ཉན་ཐོས་དང་འབྲེལ་བའི་བཤད་བྱ་རྣམས་སུ, འཕགས་པ་འཇམ་དཔལ་དང་སློབ་དཔོན་ཀླུ་ད་བ་དྲི་ལན་དང་། ཚད་མ་ཀུན་བཏུས་རྩོམ་པའི་ཐོག་མར་དེའི་མཆོད་བརྗོད་ཀྱི་ལ་དྲིས་བའི་སྐབས་

---

1) འཕགས་སྡེད་འགྲེལ་བཤད་ལས་— "དེ་ཡང་འདི་སྐད་ཀྱང་ངོ། ཐོག་དགོད་ཕྱོགས་ཀྱི་ཐུང་ཚེ་བསྡུད་བཅོས་མཐའ་དག་ཅེས་ཐམས་ཅད་མཛད་དམ; དགོད་བའི་ཕྱོགས་ཤེས་ཏུ་རུག་པོས་ཀྱི་ལས་ཀྱིས་ཤེས་པར་བྱ་ཞིང་ཐུབ་པ་ཁ་ཅིག་བའི་ཕྱིར་བསྡུས་པ་ཁ། འཕགས་པ་འཇམ་དཔལ་ཤེས་ཀྱི་ཀུན་བྱང་གཤེགས་པས— "ཅིས་ཀྱང་ཁྱོད་ཐོག་མེད་ཅིང་ཐ་མ་མེད་པ་ཞིག་ཏུ་དོན་བྱ་བའི་ཕྱིར་བཅོད་པ་མིན་ནོ། རྟེན་ཅིང་འབྲེལ་བར་སྨྲ་བའི་ཕྱིར་ ? འདི་སྐོང་ཚམ་ལ་མིམས་ཅན་ཤེས་དགོས་སོ།"; རྡོག་གསུངས་སོ།། དེ་དག་སྨོས་དགོད་ཀྱི་ཚུལ་གསོལ་ལ— "འཕགས་ན་ བདག་ཀྱི་མིམས་གསོ་བ་འདི་ཅི་ཞེས་ཤེས་སོ།།" འཕགས་པས་གསུངས་པ། "སྐྱེད་མཚམས་ཆུབ་ཀྱི་སར་ མ་ཕྱེད་བར་དུ་ཚ་ཚོང་མཐའ་ཡས་ཤེས་གྱིས་" དོགས་པད་མ་ཉེད་ཅེག"། དེ་དག་སྨོས་དགོད་ཀྱི་དག་ཅ་ཉིད་ཁ་ཅིག་ཁང་བ་ཙམ་ཡོད་ཀྱི་ཁ་འཛེག་ཏུ་ཤེས་ལ་ཤན་པར་མཛད་དོ།། ཞེས་བྱང་- འགྲེད. ཚ. འགྲེལ་ཆུགས. ཤེག. ཅ་ཚ། ཚོད་ཚོ. ཐེ.།

2) རྟོག་བརྟེད་མཐུན་ལེགས་—ཤེག. ཁཁ།

ཀྱི་གནས་ཚུལ་ལ་འབྲེལ་བ་ཡོད་པར་དངོས་སུ་མི་གསལ་ལ། ཆུལ་ཚབ་ཆོས་རྗེས་, རྣམ་ངེས་ཀྱི་དགོངས་པ་འགྲེལ་བ་ནི, ཆོས་མཆོག་གི་བཤད་པ་སོགས་ལོ་རྒྱུས་སྦྱ་ཕྱི་གྱང་བསྒྲིགས་ཏེ། དགོངས་པ་མཐུན་པར་བྱས་འདུག[1]ཀྱང་། མཐའ་གཅིག་ཏུ་དོགས་པ་མེད་པ་ལྟ་བུ་ནི་མ་ཡིན་ཟོ། །

འདི་ལྟར་ལྷང་ལས་བྱང་བའི་ལོ་རྒྱུས་རྣམས་ཆོག་རིས་མི་མཐུན་པ་དང་། རྒྱ་གཞུང་གི་ལྷང་རྣམས་ཆོག་གི་བརྗེད་ཚུལ་དང་, སྨོན་ཚུལ་མི་མཐུན་པ་ཤིན་ཏུ་མང་ལ། དེ་དག་ཀྱང་ཐལ་ཆེར་ལོ་ཙ་བའི་འགྱུར་མི་མཐུན་པ་དང་། ཁ་ཅིག་དོན་གཅིག་པར་བསམ་ནས, ཆོག་གང་བྱང་བཆག་པ་དང་། དབར་གཞི་ཆོར་པ་སོགས་འབྲུལ་གཞི་མང་སྤུབས, སྨོས་དབོན་ཐུགས་བླང་དང་, འཕགས་པ་

---

1) དར་རིག་ལས་-"སྨོན་དགོད་དཔེ་གཉིས་རེ་ཐུགས་ངེགས་ཏེ་བཀྲལས་ཏོ"; སྒྲས་པ་མཛད་པ་ཐ། དྲྭ་རེ་ཞེགས་ཅོག་ཚོད་མ་ཀུན་ལས་བརྟམ་པ་བསྡུམ་པར་(སྡུམ་པར་)བཞེད་དམ། ཐུགས་ཀྱི་ངོས་ལ་- "ཚོད་མ་ཡང་དག་འགྲེ་ལ་ཟབ་བཞེད་པ།། ཞེས་ཐུ་མ་ལ་མོགས་པའི་ངག་ལས་པ་ཡགོད་པ་དང་། མ་གཞོ་བ་ལ་མོགས་པའི་ཕྱག་ཆེན་སྐོ་ཐུང་བས། རེ་འབའི་ཚེ་ཀྱི་ཐུགས་ཁ་ཕྱི་རོལ་པའི་བློ་ངོང་སྨོང་ 'དགེ་ཚོ་' ཞེས་ཐུ་བ་མངོན་གཅིག་ཅན་ཞེས་གཤགས་པམ་གཅིག་ཏུ། བར་ཆད་ཐབོ་ཐུམ་དགས་; ཁ་དགས་མེ་ཏུང་བ་ལ་མོགས་པས་སྨོན་དགོད་ལ་ལག་རྟེད་པ་ཆུན་ཚོ་ཁྱབ་པར།། མ་རྟང་བའི་མཐས་ཅན་རེ་ཡུ་ཐུ་མཐོང་བས་ཐུགས་ཀེན་རྟེ་ཐུམ་ཐུགས་, དེ་ས་ལ་ཡུང་མ་ཐུག་ཐེག་པ་དགས་པར་ཁཞོལ་བར་བཞེད་དམ་དང་། ཇི་བཞིན་དངོས་ཐུ་ཅོག་དམ།" ཞེས་མོགས་མོ།། རྟོ. དད. ཤོག. ༧, ཀ།

མཆན:—འདེར་"བྱང་ཆུབ་དམ་ཚོག་" ཞེས་བྱིས་འདུག་ཀྱང་། དྲྭ་དེ་ཙམ་ཁ་བྱང་ཆུབ་རྣམས་འབྱུང་བ་ཐུན་ཆད་ཅེས་ཏེ། ནང་གཉི་དཀྱུ་བཅོམ་པ་རྣམས་ཐུང་བ་ཐད་པ་ན; ཚལ་ཆེར་ཐུ་རོལ་གཉི་ཐུན་པ་ལ་ཡང་བྱང་ཆུབ་རྣམས་མངོན་ཁུ་ཐུང་བ་མི་ཐུང་བས། འདེར་ 'བྱང་ཆུབ' ཞེས་པ་ཡི་གེ་མ་དག་པའམ་; ཡང་ན་ཐུན་གོང་པ་ཡིན་དམ་ཐུམ་ཐུ་དཀའ།

འཇམ་དབལ་གྱི་དྲི་བ་དྲི་ལན་གྱི་ངག་གི་རང་བཞིན་གང་ཡིན་, རྟོགས་དཀའ་ལ། དེ་ལྟའང་, འཇམ་དབལ་དང་, སྐྱབས་དབོན་གྱི་དབང་དྲི་བ་དྲི་ལན་བྱུང་བ་ཙམ་ཞིག་ནི་གསལ་བར་ངེས་ཤུས་སོ།།

གཞན་ཡང་, འདེར་ལོ་རྒྱུས་ཕལ་ཆེ་བར་, ཚད་མ་ཀུན་བཏུས་སྐྱོན་དབའ་གྱིས་རི་ཕྱག་ཅིག་ཏུ་བརྩམས་བ་དང་། དེ་རྩོམ་པའི་བྱ་བར་ཞུགས་ཚེ་ས་གཡོ་བ་སོགས་དང་། སྐྱབས་དབོན་གྱིས་—'ཚད་མར་གྱུར་བ'—སོགས་མཚོད་བརྗོད་ཀྱི་ཚོགས་བཅད་དེ་བྱག་རིའི་ངོས་ལ་བྱིས་པ་རྣམས། རྟོ་གཡུམ་ལྟ་བྱིས་ཟེར་བ་དང་། བྱམ་ཟའི་སྟོན་པ་དང་རྩོད་པའི་རྗེས་ཀྱི་མ་ཕྱག, རྟོ་གཡུམ་ཤ་ཆམས་མཁར་འཕངས་པ་དང་། རེ་འཁྱམས་ཐོད་ལེ་ཀོང་ནམ་མཁར་བསྐྱུར་ཟེར་བ་དང་ ཁ་ཅིག་འཇམ་དབལ་གྱིས་རྟོ་གཡམ་དེ་ནམ་མཁར་བཟློང་བ་ཡིན་ཟེར་བ་དང་། འཕགས་པས་སེམས་བསྒེད་བརྟན་པར་བྱས་རྗེས་རབ་ཏུ་བྱེད་པའི་གཞུང་མང་པོ་བརྩམས་པ་ལ་སོགས་པ་སེམས་གྱི་དོན་མཛོད་ཟེར་བ་དང་། ཡང་ཁ་ཅིག་གཞུང་ཐོང་བ་རྣམས་ནལ་ཆུ་རྩ་བཞུད་སྐབས་སུ་མཛོད་ཟེར་བ་ལ་སོགས་པ་རྣམས་ནི་, ཐག་ཆོད་མི་མཐུན་པ་ཙམ་དུ་མ་ཟད། འདིའི་སྐོར་ལ་ཡིད་གཏན་དུ་རྩང་བའི་ངེས་པ་བརྟན་པོ་ཞིག་མེད་པའི་ཚེ་ཁོ་ནར་སྣང་ངོ་། དེས་ན་གོང་སྐྱས་ལོ་རྒྱུས་ཚོགས་རྣམས་ལ་བདེན་དོན་མེད་པ་མི་སྲིད་མོད། སྙིན་ངག་གི་རྒྱུན་དང་། རང་བཟོ་དང་། ཆུང་ཟད་ངེ་དད་ཅན་གྱི་ཐུགས་ལ་ཡིན་པས་དགག་བཞག་གི་སྐྱེས་པ་དོར་ན་ལེགས་ལ། དེ་ལྟ་ན་ཡང, ཐ་སྙད་དུ་རང་ཚོག་སྟུ་ཤི་མི་འགལ་ཙམ་ཞིག་ནི, འཇིག་རྟེན་ཡོངས་ལ་ཐུན་མོང་དུ་དགོས་བས, ཐམས་ཅད་བདེན་པར་གཟུང་

ནས་འགལ་འདུའི་ཁྱད་བཟོད་དཀའ་ལ། ཡང་ན་གཅེར་བུ་བའི་གྲུབ་མཐའ་ལྟར་ཕྱན་ཆད་སྨྲའོ་ཞེས་པ་ (स्याद्वाद) ཁས་ལེན་དགོས་ནའང་མི་རིང་བས་, བདེན་དོན་ངེས་པར་ཡོད་དགོས་སོ།།

དེ་ཡང་ཀུན་བཏུས་རི་ཐུག་ཏུ་བརྩམ་པ་དང་། རོ་གཅིག་ནམ་མཁར་བསྐྱེད་ཞིང་, དེ་འཇམ་དཔལ་གྱིས་གཟུང་བ་སོགས་ནི་, ཇི་ལྟར་ཡིན་ཡང་ཅུང་།། བསྟན་བཅོས་འདི་རྩོམ་པའི་ཚུལ་འཇམ་དཔྱངས་ཀྱི་སྐུ་ཞལ་གཟིགས་ལུང་བསྟན་པ་སོགས་ནི་, དངོས་འབྲེལ་དང་།། བསྟན་བཅོས་རྩོམ་པའི་ཚུལ་ལྟར་1ནང་ཚན་གཅོད་ཅེས་སོ།།

ཀུན་བཏུས་འདི་སློབ་དཔོན་གྱིས་ཀྱི་རྩོམ་ཡིན་པར་གཞུང་རང་ཞལ་····· གསལ་ཏེ།—

ཚད་མ་བསྒྲུབ་ཕྱིར་རང་གི་གཞུང་ཀུན་ཞས།།

བཏུས་ཏེ་སྡུ་ཚོགས་འཕྲོད་རྣམས་འདིད་གཅི་བྱ།། (ཚད་. ཀུན. ༡།༡)

---

1) ཕྱི་ལྟ་སྟེ; རེག་པའི་གནས་ལྟ་ལ་མཁས་པ་དང་། མན་ངག་ཟོངས་ཀྱི་ཚིང་ཤེས་པ་དང་། བཤད་ཐའི་དོན་ལ་སློབ་འདོགས་ཀྱི་ཟོངས་དང་། གཞན་གནང་ཐུབ་ཀྱང་སྤྱོད་པ་དང་། ཡེ་དམ་ལྷའི་ཞལ་གཟིགས་ཤིང་གཏུང་གི་གནང་བ་ཐོབ་པ་རྣམས་ཡིན་པར་བཤད་ལ། རེ་འཁྲུང་; གཞན་གནས་ཀྱིན་སྤྱོང་གི་ཚེན་ཏུ་ "བཤད་བྱ་དོན་དང་ལྡན་" ཞེས་ཟེར་སྤྲོལ་ཐང་འཁྲག ཐང་ཙམ་ལས་རེས་ལས་ཀི་ཆུ་གཤྱིམ་གཏུང་མ་ཐུ། ཇི་སྐད་དུ་—"དེ་ལྟར་སྐྱབ་པའི་དགོངས་པ་གཞལ་བར་ཆུད་པའི་གཞུང་སྟོམ་པ་ལའང་ཐུན་སྐོམ་ཚོགས་པའི་ཆུ་གཤྱིམ་ཡོད་དེ། ལའོ་ལྟར—ཤེས་བྱ་རེག་པའི་གནས་ལྟ་ལ་མཁས་པ་དང་། དེ་དག་གི་དོན་རྟམས་སུ་ཤེས་པའི་གནད་ཀྱི གདམས་ངག་ཐར་དག་ཤེར་ཇོགས་པའི་ཁངས་ཆུས་གཤྱིང་ཆུ་དམ་ངམ་ཚེད་ཀ་ལས་ཤཆུད་ཁའི་ཤན ངག་ང་སྟོན་ཤ་དང་། ཡེ་དམ་ལྷའི་ཞལ་གཟིགས་དང་གཏུང་གིས་གནང་བ་ཐོབ་ཟགོ།། ལས. ཚེད. ཀོག. ཅ། ཇེ. ན.།

ཞེས་གསུངས་པ་ལྟར་།།

ཚད་མ་ཀུན་བཏུས་:—

དེ་ལ་འདིར་ཐེག་པ་ཆེན་པོ་སྒོམ་དབྱེན་རྣམས་ཀྱིས་, གསུང་རབ་ཀྱི་དགོངས་པ་འགྲེལ་ཚུལ་དང་། ཤེས་བྱའི་གནས་ལུགས་གཏན་ལ་འབེབས་པའི་ཚུལ་མི་འདྲ་བ་དྲུ་མ་ཞིག་བྱུང་སྟེ། མགོན་པོ་ཀླུ་སྒྲུབ་ཡབ་སྲས་རྣམས་ནི་, གཟུགས་ནས་རྣམ་མཁྱེན་གྱི་བར་གྱི་ཆོས་རྣམས་དེག་ནས་བྱུང་བའི་བྱ་རྒྱུད་ལ་མི་བསྟུ་བའི་ཚ་ནས་ཀུན་རྫོབ་བདེན་པ་དང་། དེ་རྣམས་ལ་རང་བཞིན་གྱིས་གྲུབ་པ་རྣམ་པ་ཐམས་ཅད་དུ་བཀག་པའི་ཚ་ནས་དོན་དམ་བདེན་པའི་རྣམ་··· གཞག་སྟེ། བདེན་པ་གཉིས་ཀྱི་སྐོ་ནས་གསུང་རབ་མཐའ་དག་འཆད་པར་བྱེད་ལ། སྒོམ་དབྱེ་ཐོག་མེད་སྐུ་མཆེད་ལ་སོགས་པ་ནི་, ཤེས་བྱ་ཐམས་ཅད་ཀུན་བཏུགས་, གཞན་དབང་, ཡོངས་གྲུབ་དང་གསུམ་དུ་བསྟན་ཏེ་དེའི་སྐོ་ནས་གསུང་རབ་མཐའ་དག་འཆད་པར་བྱེད་དོ། །འདི་དག་ནི་སྤྱིར་གསུང་རབ་ཀྱི་དགོངས་པ་འགྲེལ་ཚུལ་ཡིན་ལ། འདིར་ནི, ཤེས་བྱའི་གནས་མཐའ་དག་གཏན་ལ་འབེབས་བྱེད་ཀྱི་ཐབས་ཀྱི་གཙོ་བོ་ཚད་མ་ཡིན་ལ། ཚད་མའང་ཡང་དག་བའི་ཤེས་བའི་རྣམ་གཞག་སྐྱོན་མེད་པ་ཞེག་ཤེས་ཏེ, དེའི་རྗེས་སུ་ཞུགས་ན། མངོན་པར་མཐོ་བ་དང་, ངེས་པར་ལེགས་པའི་ཚུལ་གང་ལའང་མ་བསྟུ་བར་ངེས་ཤིང་། ཚུལ་འདི་ལེགས་པར་ཐུགས་སུ་ཆུད་ནས་, སྒོམ་དབྱེ་ཀྱེས་ཤེས་བྱ་མཐའ་དག་གཏན་ལ་འབེབས་བྱེད་ཀྱི་ཐབས་དམ་པ་, ཚད་མ་སྐྱེད་པའི་གཞུང་འདི་རྩོམ་པར་མཛད་དོ། །དེ་ལ་འདིར་བསྐྱེད་

བྱའམ་, མཆོག་བྱ་དོག་གྱི་ཚད་མ་ནི་, འབྲས་བུའི་ཚུལ་དུ་བསྟན་ལ། སྒྲུབ་བྱེད་དབེའི་ཚད་མ་ནི་, ཐམས་ཅད་ལ་ཁྱབ་བའི་ཚད་མཉམ་, ཡང་དག་བའི་ཤེས་པ་ཉིད་ཡིན་ལ། དེ་ཉིད་ཀྱི་མཚན་ཉིད་དམ་ངོ་བོ་དང་། གྲངས་དང་། སྤྱིད་ཡུལ་དང་། འབྲས་བུའི་ཚུལ་ལ་ལོག་བར་ཞུགས་པའི་ལོག་ཞུགས་རྣམས་, ཀུན་སྤངས་གཞན་ཤེས་ལས་ཁྱད་ཞུང་བའི་སྐོ་ནས་ལེགས་པར་གསལ་··· བར་བྱས་ཏེ། ཤིང་རྟའི་སྒེལ་ཕྱེ་ཞིང་། གསུང་རབ་མཐའ་དག་གི་དགོངས་པ་འཚེལ་བར་མཛད་དོ།།

ཚད་མ་སྒྲུབ་པའི་ཚུལ་དེ་ཡང་མདོར་ན་རྣམ་པ་གཉིས་སུ་འདུས་ཏེ། ཤེས་བྱའི་གནས་རང་ཉིད་ཀྱིས་ངེས་པའི་ཐབས་དང་། གཞན་ལ་ཐྱིན་ཅི་མ་ལོག་པར་སྟོན་པའི་ཐབས་གཉིས་སོ། །དེ་ལ་དང་པོ་ནི་མངོན་རྟོགས་གཉིས་ཡན་ལག་དང་ལྡན་པ་སྟོན་པའི་གཞུང་རྣམས་ཀྱི་བཤད་དེ། མངོན་སུམ་ལེའུ་དང་།། རང་དོན་ལེའུ་དང་། དེ་ལས་འཕྲོས་པ་མེལ་བ་བརྟག་པ་སྟེ, ལེའུ་གསུམ་གྱིས་རྒྱས་པར་བཤད་དོ། །ཕྱི་མ་ནི་, སྒྲུབ་ངག་དང་, སྐྱེ་འབྱིན་སྟོན་པའི་གཞུང་ཡན་ལག་དང་ཐབས་པ་རྣམས་ཀྱིས་བཤད་དེ། གཞན་དོན་ལེའུ་དང་, དེ་ལས་འཕྲོས་པ་དབེ་བརྟག་པ་དང་། སྟག་ཆོད་བརྟག་པ་སྟེ། ལེའུ་སྟག་མ་གསུམ་གྱིས་བསྟན་ཏོ། །དེ་སྟར་ལེའུ་དྲུག་གིས་དོན་རྗོགས་པར་བཤད་[1]དོ།།

---

1) ཡང་དག་མའི་གཞས་པ་དེ་ཉིད་, སློབ་དཔོན་ཕྱོགས་ཀྱི་གླང་པོས་དོན་ཚན་དྲུག་ཏུ་བཏུས་པས, ཉིག་ཅེ་མ་ལོག་པར་གྲུབ་ལ་འཇུག་པ་ (ཚ) ཚད་མ་ཀུན་ལས་བཏུས་པ་མཇད་དེ། དེར་ནི་མངོན་སུམ་

དེ་ལྟར་ན་, ཡང་དག་པའི་ཤེས་པ་འབྲས་བུ་དང་བཅས་པ་ལེགས་པར་གྲུབ་ལ་འབེལས་པ་ནི་, འདིར་བརྗོད་བྱ་དང་། གྲུབ་ལ་ཐག་པའི་དོན་ལེགས་པར་རྟོགས་པ་ནི་དགོས་པ་དང་། དེ་ལས་དོན་དམ་པའི་ཚད་མ་ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པའི་ཡེ་ཤེས་ཐོབ་པ་སོགས་ནི་, འདིར་དགོས་པའི་དགོས་པར་··· བཞེད་པར་སྣང་ངོ་། །མདོ་ལི་དར་དེཀ་ཏུ, "བསྟན་པ་དང་སྡོམ་པ་སྐྱོན་མེད་པར་སྐྱབ་པའི་ཕྱིར་ཏུ་, གཞན་ཀྱི་ཚད་མ་དགག་པ་དང་། རང་གི་ཚད་མ་རྒྱས་པར་བསྒྲུབ་པ་བརྗོད་བྱ་དང་1།" ཞེས་སོགས་གསུངས་པ་ནི, སངས་རྒྱས་པའི་བཤད་ཚུལ་ཁྱད་པར་བ་ཙམ་ཞིག་ཡིན་ལ། གཞུང་འདིར་ནི་, ཕྱི་ནང་དང་། རང་གཞན་ཚོང་གི་ཡང་དག་པར་དབྱ་མ་བྱས་པར་, ཤེས་བྱའི་གནས་ལུགས་ཉེ་བར་ཚོར་བོར་བྱས་ཏེ་, རེ་ལ་མི་སླུ་བའི་ཤེས་པ་ཉིད་སྐྱེས་བྱའི་འདོད་དོན་གྲུབ་པའི་འབྲས་བུ་ཅན་དུ་བསྟན་པར་མཛད་ལ། ཉེ་ཉིད་ཤེས་པ་རྒྱུད་ལྡན་གྱི་སྐྱེ་བོ་ཐམས་ཅད་ཀྱི་བློ་ནས་གཞལ་བར་བྱེད་པའི····· གསལ་བྱེད་ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པར་གྲུབ་པ་ན་, དེ་གང་ལ་མངའ་བའི་སྐྱེ་བོ་དེ་ཡང་བླང་དོར་གྱི་གནས་སྟོན་པ་ལ་ཚད་མར་བྱེད་དགོས་ཆུལ་སོགས་བསྟན་པའི་སྐོ་ནས་ཡང་དག་པའི་བསྟན་པ་དང་, སྡོམ་པ་ཚད་མའི་ཆུལ་དུ་སྤྱིར་སྐྱབ་པ····· ཡིན་གྱི། བྱེ་བྲག་རང་གཞན་གྱི་ཕྱོགས་སུ་ལྷུང་བའི་བསྟན་པ་དང་སྡོམ་པ་སོ་ང་ངང་།། ཚད་མ་ལ་དགག་སྐྱབ་མཛད་པར་མི་སྣང་ངོ་། །དེ་ཡང་དབལ་ཆོས་ཀྱི་གྲགས་པས་ཇི་སྐད་དུ་ཞེ:—

མི་ཤེས་སྡོམ་པར་བྱད་པ་ལ། །

---

1) ཚད་མར་གྱི་རྣམ་འགྲེལ་, གཞི་. ཥ ད. གཙང་དགས།

འཕྲལ་བར་དོགས་པ་ཅན་རྣམས་ཀྱིས། །
དེས་བཤད་ཚན་ཉན་བྱ་བའི་ཕྱིར། །
ཤེས་ལྡན་འགའ་ཞིག་ཆོལ་བར་བྱེད།། ३१ ।।

ཅེས་དང་། གཞན་ཡང་ :—

ཆུང་དང་དོར་བྱའི་དེ་ཉིད་ནི། །
ཐབས་དང་བཅས་པ་རིག་མཛད་པ། །
གང་དེ་ཚད་མ་ཉིད་འདོད་ཀྱི། །
ཐམས་ཅད་རིག་མཛད་མ་ཡིན་ནོ།། ३२ ।।
རིང་བོ་མཐོང་ངམ་མིན་ཡང་རུང། །
འདོད་བའི་དེ་ཉིད་མཐོང་བ་ཡིན།། ३३ ।।

ཞེས་སོགས་གསུངས་པ་ལྟར་རོ།།

ཀུན་བཏུས་ཀྱི་འགྲེལ་པ :— ཚད་མ་ཀུན་ལས་བཏུས་པ་འདི་ལ་འགྲེལ་པ་མང་མོད་, ཀུན་གྱི་ཕྱི་མོ་ལྟ་བུ་ནི་, སྒོམ་དབོན་ཉིད་ཀྱི་རང་འགྲེལ་ཡིན་ལ[2]། རྩ་འགྲེལ་གཉིས་ཀའི་འགྲེལ་བཤད་ཀྱི་ཚུལ་དུ་མཛད་པ་སྒོམ་དབོན་ཆུལ་དབང་བློ་ཡི་འགྲེལ་པ་– 'ཡང་པ་དང་བྱི་མ་མེད་པ་དང་ལྡན་པ'– (**विशालामलवती**) ཞེས་པ་ཉིད་གྲགས་ཚེ་ཏེ། །ཆུལ་དབང་བློ་འདི་རྣམ་

---

1) ཚད་རྣམ, ཚད་ཐུབ. ཁ. ।

2) ད་ལྟ་ཁོད་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་གཙང་ས་ཅི་བའི་ཀུན་ལས་མི་ཀཉ་བའི་དགང་གི་ཁ ‹འང་ཀྱིས› མེ་ཀཉ་པ་གཉིས་པའུགས།

འགྲེས་མ་རྩོམ་གོང་གི་འགྲེལ་བྱེད་ཡིན་བར་མཁས་པ་རྣམས་ལ་གྲགས་པ་1
ལྟར་འཕྲད་དམ་སྙམ། རྟེའི་རྗེས་སུ་རྣམ་འགྲེལ་གྱི་ཚུལ་དུ་ཚད་མ་རྣམ་འགྲེལ་
དགོངས་འགྲེལ་གྱི་ཚུལ་དུ་རྣམ་ངེས། དཀའ་འགྲེལ་ཡམ་དོན་བསྡུས་ཀྱི་ཚུལ་
དུ་རིགས་ཕྱེག་དང་། གཞན་ཡང་ཡན་ལག་ཐོར་བུའི་འགྲེལ་པ་རྩོད་རིགས་
ལ་སོགས་པ་, ཚོས་ཀྱི་གྲགས་པའི་སྡེ་བདུན་དང་། རྟེའི་རྗེས་སུ་ཟིན་པའི་ཚོད་
མའི་བསྟན་བཅོས་རྗེ་བྱང་ཕམས་ཅད་དོངས་སམ་རྒྱུད་པ་ཅི་རིགས་གྲོལ་ཞིང་ཚད་
མའི་བསྟན་བཅོས་ཀུན་ལས་བདུས་པའི་འགྲེལ་བར་མ་སོང་བ་མེད་པ་ལྟ་བུ་
ཡིན་ནོ། །

མེད་གསས་བརྗོད།— དྲྭམེགས་པ་བརྗོད་པ་སྟེ, དབང་ཤེས་ལྷའི་
གཟུང་ཡུལ་དུ་གྱུར་པའི་དཔེགས་ཀྱིན་ཐྱི་རོལ་གྱི་དོན་བརྗོད་པ་, ཞེས་པ་ཡིན་
ལ། འདིའི་བརྗོད་བྱ་ནི, བསྟན་བཅོས་ཀྱི་མིང་ཉིད་ཀྱིས་གོ་ཤུས་ལ། འདི་ནི་
རྣམ་རིག་པའི་གྲུབ་མཐའི་རྩ་གཞུང་ལྟ་བུ་ཡིན་ཏེ། དེ་ཡང་རྣམ་རིག་པའི་གྲུབ་
མཐའི་དགག་བྱའི་གཙོ་བོ་ནི, མིག་སོགས་དབང་ཤེས་ལ་ཐྱི་རོལ་དོན་དུ་
སྣང་བའི་གཟུགས་སོགས་བདེན་པར་གྲུབ་པ་ཉིད་ཡིན་ལ། དེ་དག་ཐ་སྙད་དུ་
ཡང་ཡོད་པར་ཚད་མས་སྒྲུབ་མེད་དུ་མ་ཤེའ་ན། རྣམ་རིག་ཙམ་གྱི་དོན་བརྗོད་
བྱས་སྟོང་ལ། དེ་ཡང་ཐྱི་དོན་ཐུབ་ནས་མ་ཤེའ་ནས་ཀྱི་གཟུགས་སོགས་
ཀྱང་ཐུབ་སོགས་འགོག་པའི་རིགས་པ་རྣམས་ཀྱི་གཞད་རྣམས་འདིར་ལེགས་
པར་བཤད་དོ། །དེ་ཡང་དེ་ཉིད་ལས:—

---

1) "ཐུབོ་དགོད་ཀའི་རྣམ་གཞག་མཛད་པའི་སྡེ་དོག་དུ་བྱུང་བར་ཞེམས་དཔག་ཚེན་པོ་གྱི་ལུང་གི་"
མཛེད་དོ།།" རྣམ. ཤད་རྟིག. ཀོག. ཨ ཐུག. ཨ· གཙོང་ཁམས།

དབང་བོ་ངི་རྣམ་བར་རིག་བའི་ཐུ། ।
ཕྱ་རབ་རྒྱལ་དག་ཡིན་མོད་ཀྱི། ।
དེར་མི་སྣང་ཕྱེར་དེ་ཡི་ཡུལ། ।
རྒྱལ་ཕྱན་མ་ཡིན་དབང་བོ་བཞིན། ། ༥ ། དམིཏ་ཅ ॥

ཞེས་སོགས་གསུངས་པ་ལྟར་རོ།།

བསྟན་བཅོས་འདིའི་གཞུང་ཚད་ནི, ཅ་བའི་ཚུལ་དུ་ཐོག་བཏུབ་དང་། དེའི་རང་འགེལ་གྱི་ཚུལ་དུ་དེ་ལས་གསུམ་འགྱུར་ལྟུག་ཅམ་ཞིག་ལས་མེད་དོ། ། གཞུང་ཚད་ཤིན་དུ་ཉུང་མོད་, འདི་ནི་ཤིན་དུ་གཏགས་ཆེ་སྟེ། རིགས་བའི་རྣེས་འབྲངས་ཀྱི་སེམས་ཙམ་པ་རྣམས་ཀྱི་གཞུང་ཐུ་མོ་ལྟ་བུ་དང་། རྣམ་ཤེས་ཚོད་བྱ་བ་དེ་ཁོ་ན་སྟེ་བའི་སེམས་ཙམ་པ་, གཅིག་སྟང་གི་དེ་ཁོ་ན་ཉིད་ཡོང་གྲུབ་པ་འདོད་པ་རྣམས་ཀྱི་ཅ་གཞུང་ལྟ་བུ་ཡིན་ནོ།།

དུས་གསུམ་བཏུག་པ:— དུས་གསུམ་བཏུག་པ་འདི་ཡང, གཞུང་གི་རིང་བའི་འགྲེས་དམིགས་བཏུག་དང་མཐུན་ཞིང་། འདིའི་དབུད་གཞི་ནི་དུས་རྣམ་གྲངས་ཡིན་ལ། འདིའི་ཐུགས་སྐྱ་ཡང་རང་གཞན་གྱི་སྡེ་བ་ཉེ་སྐྱེ་སོང་དུས་རྣམ་གྲངས་དུ་སྐྱེ་བ་ཐམས་ཅད་དང་། མདོ་སྡེ་བ་ཁ་ཅིག་ཀྱང་ཡོད་བར་སྣང་ངོ།། འདི་ཡང་རིགས་བའི་འགྲེས་ལ་བལྟས་ནས་སེམས་ཙམ་བའི་རང་གཞུང་ལྟ་བུར་སྣང་བས་དཀའ་བའི་ 'སྐད་ཅིག་མ་འཇིག་བར་སྐྱེ་བའི་' གཞུང་རྣམས་སོ།།

གཏོར་ཆོག་ཀྱི་འཁོར་ལོ་:— གཏོན་ཆོག་ཀྱི་འཁོར་ལོའམ་ཐུགས་ཆོས་འཁོར་ལོ་ཡང་, བསྟན་བཅོས་ཐོར་བྱ་བའི་ནང་ཚན་ཞིག་སྟེ། འདི་ལ་གཞུང་ཚད་ཤུག་བཅུ གཅིག་དང་ཀོང་པ་གཅིག་ཡོད་ལ། ཐལ་ཆེར་ཚད་མ་རིགས་པ་ལ་འཇུག་པའི་དོན་བསྡུས་ལྟར་འདུག་ཅིང་། བོད་ཀྱི་ཚད་གཞུང་མར་བོར་འདི་ནས་ལྷུང་བྱང་, སྨན་ཐང་དང་, སྟེ་དགེའི་བསྟན་འགྱུར་ནང་བཀྲིགས་པའི་དཔེ་གཉིས་སུ་ལྷུང་འདྲེན་གྱི་ཆོག་དེ་དག་དང་... ཆོག་རིས་ཤིན་ཏུ་མི་མཐུན་པ་མང་བོ་འདུག་ཅིང་། དེ་རྣམས་གཞུང་ཐ་དད་པའམ་ལོ་ཙ་བའི་འགྱུར་ཁུལ་ཡིན་དབྱད་དགོས་ཀུང་ཞེགས་སྐྱོན་ཀྱི་མ་དཔེ་མ་ཐོབ་པས་དཀའ་བར་སྐྱོང་། །

རིགས་པ་ལ་འཇུག་པ:— ཚད་མ་རིགས་པ་ལ་འཇུག་པ་འདི་རྟོག་གེའི་བསྟན་བཅོས་ཀྱི་ལྷས་ཆ་ཚང་ལ་, གནད་ཀུན་བསྡུས་པ་ཞིག་སྟེ། རིཏ་བཏི་མད་ཀུན་ལས་ཁུལ་བར་དུ་འཕང་པ་ཞིག་གོ །འདི་ནི་སློབ་དཔོན་ཀྱི་རྟོག་གེའི་བསྟན་བཅོས་ཀུན་ཀྱི་ཐྱེ་མེ་དང་། ཇ་བ་ཅིད་དུའང་སྟང་སྟེ། ཀུན་ལས་བཏུས་པ་ལ་སོགས་ཚད་གཞུང་གཞན་རྣམས་ཀྱིས་ནི། འདི་ཉིད་ཀྱི་བརྗོད་བྱ་རྟོག་གེ་རྩོག་དོན་བཀྲད་ཁོ་ན་ཙམ་དུ་བདོག་ནས་བཤད་པ་ལས་རྟོག་གེ་ཚོག་དོན་རྒྱས་པ་གཞན་གང་ཡང་མ་བཤད་དོ། །འདི་ལྟ་བུའི་གཞུང་འདི་ལ, ཐྱི་ནང་གཉིས་ཀའི་ཐྱོད་ནས་མཁས་པ་རྣམས་ཀྱི་འགྲེལ་པ་འགྲེལ་བཤད་ཡོད་པ་མི་གསལ་ལ... ལ། སྨན་ཐང་བསྟན་འགྱུར་དཀར་ཆག་ཏུ་འདི་ལ་ཀུ་གར་གྱི་འགྲེལ་པ་ཞིག་ཡོད་པ་གསལ་ཡང་། དེ་དུ་ལྟ་ཡག་སོན་སྨན་ཐང་བསྟན་འགྱུར་ནང་བཞུགས་མེ་འདུག་ཅིང་། ཀུ་བོད་ཀྱི་ཚད་གཞུང་ཆེན་མོ་རྣམས་སུ་ཡང་དེ་ཡོད་བཞི་

ཀྱངས་མི་མངོན་ནོ།།

རིགས་འཇུག་དང་རིགས་སྐྱོ:— བསྟན་བཅོས་འདིའི་མཚན་ལ, 'ཚད་མ་རིགས་པ་ལ་འཇུག་པའི་སྐྱོ 'ཞེས་བོད་ཀྱི་མཁས་པ་ཀུན་དང་, གཞུང་ལ་གྲགས་ལ། དཔྱ་ལེགས་སྦྱར་ཙ་བའི་གཞུང་ད་ 'न्याय प्रवेश' ཞེས་པ་སྟེ, 'རིགས་པ་ལ་འཇུག་པ' རྣེར་བ་ཙམ་ལས, 'ཚད་མ' ཞེས་པ་དང་། 'སྐྱོ' ཞེས་པའི་ཆོག་སྟ་ཡི་གཉིས་ཀ་མེད་ལ། དེས་ན་འདི་རིགས་སྐྱོ་ཡིན་མིན་ལ་དཔྱ་བ་ཤིན་ཏུ་མང་ང་། །འདིའི་སྐོར་ལ, སྟེ་བསྟན་དཀར་ཆག་ལས། "ཀྱའི་དབེ་ལ་'རིགས་པ་ལ་འཇུག་པ' ཞེས་སྦྱང་། རྟེང་སང་བོད་རྣམས་ལ 'རིགས་པའི་སྐྱོ' ཞེས་གྲགས་སོ། །འདི་རིགས་སྐྱོ་དང་གཅིག་ཏུ་འདོད་པ་མི་འཐད་དེ། ཚད་མའི་འགྲེལ་ཆེན་རྣམས་སུ, རིགས་སྐྱོ་ནས་ལུང་དྲངས་པ་རྣམས་འདི་ན་མི་སྣང་བའི་ཕྱིར་རོ།" །ཞེས་གསུངས་ཤིང་། དེ་ཉིད་ཀྱི་མཆན་གྱི་ཚུལ་དུ "རིགས་སྐྱོ་ལ་'ནྱཱཡམུཁ' [न्यायमुख] ཟེར་ལ, འདི་ལ་'ནྱཱཡཔྲཝེཤ' [न्यायप्रवेश] ཟེར་ཏ[1]" ཞེས་པ་བྱང་། དེ་ལྟར་ན, རིགས་སྐྱོ་དང་། རིགས་པར་འཇུག་པ་གཉིས་བསྟན་བཅོས་ཐ་དད་པ་གཉིས་སུ་འདོད་དགོས་སོ། ।

ནུལ་འགྲེལ་རང་འགྲེལ་དང་2། སྐྱོ་དབོན་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་གཞུང་དང་།

---

1) ཚད་མ་རྟེ། གོག. ८८ ཐེ།

2) "एष तावन्न्यायो यदुभयं" इत्यादि । यह न्यायमुख का ही वाक्य है, ऐसा आचार्य कर्णगोमी ने लिखा है ।- "एष इत्यादि वाक्यं दिङ्नागस्य न्यायमुख०" । द्र० कर्ण० स्ववृत्ति टी० पृ० ५८ । तथा मनीरथ "। टी० पृ० २३५ ।

"प्रतिक्षिपति आचार्यदिङ्नागः न्यायमुखे" द्र० कर्ण० बही० पृ० ५-८ ।

སྒོབ་དབོན་ཡིད་ཀྱི་ཤིང་ཏ་དགའ་བོ་དེ་འགྲེལ་བ་དང་1། ཚད་ཆེན་ཙ་འགྲེལ་2 རྣམས་སུ་ 'ནུ་ཡུ་ཡན་ཀཱ' ཞས་དྲངས་བའི་ལུང་མང་ལ། གཞུང་དེ་དག་ཏུ་རིགས་པ་ལ་འཇུག་པ་ 'ནུ་ཡུ་ཡཏྣ་ཝེ་ཤ' ཞེས་བའི་མིང་མི་སྣང་ངོ།།

ཕྱི་ལོ་བཅུ་ཐུག་ལྟ་བ་ (৺৫८) ཙམ་གྱི་ཤང་, ཀྱའི་མཁས་པ་ 'བར་མཐྭ' [परमार्थ] ཞེས་བས་, ཕྱོགས་གླང་གི་བསྟན་བཅོས་འགའ་ཀྱའི་སྐད་དུ་བསྒྱུར་བ་དང་།། ཚད་མའི་སྐོར་ལ་འགྲེལ་བ་འགའ་མཛད་ཡོད་ཚུལ་གྱི་ལོ་རྒྱུས་འདུག་3 ཅིང་།། དེའི་སྐོར་བསྟོམ་པས་དེང་སང་ཀྱའི་སྐད་དུ་ཀུན་བཏུས་མ་གཏོགས་པ་གཞན་ཕྱོགས་གླང་གི་བསྟན་བཅོས་བཅུ་ཙམ་ཡོད་བར་སྣང་ལ། དེར་ཡང་རིགས་སྒོ་དང་, རིགས་པ་ལ་འཇུག་པ་སོ་ སོར་ཡོད་ཚུལ་གསལ་བས་, དེ་གཉིས་ས་ སོར་ངེས་སོ།།

གོང་གསལ་རིགས་སྒོ་དང་། རིགས་འཇུག་གཉིས་བསྟན་བཅོས་གཅིག་གི་མིང་ཐ་དད་པར་འདོད་བའང་ཡོད་དེ། ཀྱལ་ཚབ་ཆོས་རྗེ་སོགས་བོད་ཀྱི་མཁས་པ་མང་པོ་ཞེག་, རྟོག་གེའི་བསྟན་བཅོས་ཀྱི་ལུས་རྣམ་གཞག་བཤད་སྐབས་ "སྒྲུབ་པ་དང་ནི་སུན་འབྱིན་ཉིད།།" ཞེས་སོགས་རིགས་པ་ལ་འཇུག་བའི་ལུང་དེ་འདྲེན་པར་བྱེད་ཅིང་། ལུང་འདྲེན་ཚེ་, ཐམས་ཅད་མཐུན་པར་, 'རིགས་སྒོ་ལས' ཞེས་འདོན་པར་མཛད་དོ།4 །གཞན་ཡང་, དེང་སང་གི་མཁས་པ, སངྒྷ་ཤྲཱི་ཙཉྫ་ཡི་ དབྱན་ཏ་' དང་། ཡིན་ནེ་ཤེའང་ཐུབ་དབྱངས་ཀྱི་ Porf ui. Sugiura Tucei ལ་

1) "न्यायमुखे तेन कृत्यान्तेन..." मनोरथ- श्लोक० ८८ की टी० पृ० ३६१ ।

2) "एवं न्यायमुखग्रन्थो व्याख्यातव्यो..." तत्त्व० सं० १२३६ । पृ० ४५६ ।

3) गोविन्द० पा० बौद्धधर्म० वि० इति० पृ० ४४७। 4) ཚད་མའི་དབང་ཐེག་ཚན. ཀ།

སོགས་པ་རྣམས་ཀྱིའི་གཏམ་རྒྱུད་དང་, བོད་ཀྱི་ཁ་བྱོན་རེར་སྦྱོལ་ལ་བརྟེན་ཏེ། རིང་སྐྱོ་དང་རིགས་པ་ལ་འཇུག་པ་གཉིས་གཅིག་ཏུ་བསམ་ནས་, 'རིང་པ་ལ་འཇུག་པ་' ཞེས་པ་ཡོད་ས་གང་ཡིན་ལ་ 'རིགས་སྐོ་' ཞེས་འགྲམ་དུ་མཆན་བྱི་ཚུལ་དུ་ (.....) དགས་འདིའི་ནང་ཨགོད་བར་བྱེད་ཅིང་། དེ་བཞིན་དུ་ 'རིགས་སྐོ་' ཞེས་པ་ཡོད་ས་ཀྱགས་ཏེ་ 'རིང་པ་ལ་འཇུག་པ་' ཞེས་གོང་གསལ་ཚིག་དགས་རིའི་ནང་འགོད་བར་བྱེད་སྦྱོལ་བསྟན་འདུག གཞན་ཡང་, ཀུན་བཏུས་རང་འགྲེལ་ལས། "ཚད་མ་བསྒྲུབ་བར་བྱ་བའི་ཕྱིར་, རང་གི་རབ་ཏུ་བྱེད་པ་རིགས་པའི་སྐོ་ལ་སོགས་པ་རྣམས་ལས་, འདིར་གཅིག་ཏུ་བསྡུས་ཏེ། ཚད་མ་ཀུན་ལས་བཏུས་པ་བརྩམ་བར་བྱའོ།།" ཞེས་པའི་བོད་སྐད་ལེགས་སྦྱར་དུ་ངསྒྲུབ་ཏེ **'स्वप्रकरणन्याय-द्वारादिभ्य (न्याय प्रवेशादिभ्य)'** ཞེས་པ་བྲེས་འདུག་ལ། ཡིན་ན་ཡང་ཀུན་བཏུས་རང་འགྲེལ་དེའི་ལེགས་སྦྱར་རྩ་བར་,**(न्याय-मुख)** 'ནྱཱཡམུཁ' ཞེས་པ་ཡོད་ཀྱི། **(न्याय द्वार)** 'ནྱཱཡདྭར་' ཞེས་པ་མི་གསལ་ཏེ། གོང་གི་རང་འགྲེལ་ཀྱི་ཚོགས་དེ། གཅེར་བུ་པའི་རིགས་གཞུང་ "རིགས་པའི་འཁོར་ལོ་ རྩིབས་བཅུ་གཉིས་པ" ཞེས་པའི་རྒྱར་བཀོལ་དང་བོར་དྲངས་པ་ལས། **"एवं गुण शास्तरं प्रणम्य प्रमाण-सिद्धयै स्वप्रकरणेभ्य न्यायमुखादिभ्य इहैकत्र उच्चित्य प्रमाणसमुच्चयः करिष्यते पर प्रमाणनिषेधाय.....१"** ཞེས་བྱུང་བས་སོ། །འདི་དག་ལ་གཞིག་ན་ 'ནྱཱཡདྭར' ཞེས་པ་དང་། 'ནྱཱཡམུཁ' ཞེས་པ་འདི་གཉིས་ཀྱང་གཅིག་པ་མ་ཡིན་པར་གོ་ཆུས་ལ། ཚད་གཞུང་གཞན་རྣམས་སུ་ཡང་ 'ནྱཱཡདྭར་' ཞེས་པའི་མིང་མི་

---

१) प्रमाणसमुच्चय-स्ववृत्ति० उद्धृत, द्वादशारं नयचक्रम्, प्रथम-परिशिष्टे पृ० ९९। आत्मनन्दसभाद्वारा प्रकाशित-१९६६ ।

གསལ་བས་ 'དཔྱད་'ཞེས་བའི་ཚོག་འདི་ཐྱིས་སྒྲུབ་བ་མིན་ནམ་སྙམ་སྟེ་.....
དབྱར།།

མདོར་ན་ 'རིགས་སྐོ་' ཞེས་བ་དང་རིགས་བ་ལ་འཇུག་བ་གཉིས་མིང་
པ་དག་བའི་བསྟན་བཅོས་གཉིས་ཡོད་བར་གྱུར་ལ། ལེགས་སྒྲུབ་ཀྱི་མིང་
'ནཱ་ཡཉྩ' ཞེས་བ་འདི་གང་ཡིན་མ་ངེས་ཀྱང་། ཆུ་ཡཐྱུང་དང་། ནཱ་ཡཉྩ་ཀྱེ་ཤེ་
གཉིས་རོམ་བཞེན་རིགས་སྐོ་དང་རིགས་འཇུག་ཡིན་བར་ངེས་བས། དབྱད་
མི་དགོས་སོ།།

མཚན་ཀྱི་ཁྱད་བར་:—བསྟན་བཅོས་འདིའི་མིང་ཡང་མཐའ་གཅིག་ཏུ་མ་
ངེས་ཏེ། བོད་སྐད་བསྟན་འགྱུར་ནང་བཞུར་བའི་དབེ་ནམས་སུ་འདིའི་མིང་དུ་
'ཚད་མ་རིའ་བ་ལ་འཇུག་བའི་སྐོ་ཞེས་བྱ་བའི་རབ་ཏུ་བྱེད་བ།1)' ཞེས་བ་
ཡོད་ལ། རེའི་ལེའ་སྦྱར་དུ།''न्यायप्रवेशनाम- प्रमाणप्रकरणम्'' ཞེས་བགོད་
འདུག ཀུ་ནག་གི་སྐད་དུ་འདིའི་མཚན་ལ་, 'གཡོན་མིང་གཞིབ་ཅིང་ལེའི་ལྷན་
ཞེས་བ་ལས་ལེགས་སྒྲུབ་ཀྱི་མིང་དབྱར་བཞག་མེད་ཅིང་། ཀུ་སྐད་འདིར་ཡང་,
'ཚད་མ' ཞེས་བ་དང་, 'བསྟན་བཅོས' ཞེས་བ་དང་། 'རིགས་བ་ལ་
འཇུག་ཟ་'ཞེས་བའི་ཚོག་རྣམས་ཡོད་བར་སྣང་ངོ་།།

དཔྱ་ལེགས་སྒྲུབ་དུ་ཡོད་བའི་རྒྱ་འབྲེལ་རྣམས་ནི་, བོད་སྐད་སོགས་
གཞན་ལས་བསྒྲུབ་བ་ལྟ་བུ་མ་ཡིན་བར་ལེགས་སྒྲུབ་ཀྱི་མ་དབེ་ཅིད་ལས་བྱིས་
བ་ཡིན་ལ། འདི་རྣམས་སུ་ཡང་མིང་གི་ཁྱད་བར་རྣམས་མཐའ་གཅིག་ཏུ་མ་

1) སྒེ་ཁཐུན་ཚེད་. ཅེ). ཚོག. ८०। ३. p. 130-3-2।

ངེས་དེ། རྩ་བའི་དབྱངས་ 'न्यायप्रवेशकसूत्रम्' 'རིགས་པར་འཇུག་པའི་མདོ' ཞེས་བྱུང་ལ། སེང་བཟང་ལྷ་སྲས་ཀྱི་འགྲེལ་པར། 'न्यायप्रवेशवृत्तिः' ཞེས་པ་ཙམ་ལས་, 'ཀ' དང་ 'སූත්‍ර' ཞེས་པ་གཏེས་མེད་ཅིང་། ཡང་འགྲེལ་བའི་གཤམ་དུ་བསྡུ་བའི་སྐབས་སུ། 'न्यायप्रवेशकं यद्व्याख्याय···' ཞེས་ 'ཀ' ཞེས་པ་ཡོད་ཀྱང་, 'སූත්‍ර' ཞེས་པ་མེད། པདྨ་ཀུན་བྱུ་ (पार्श्वदेव) ཡིས་མཛད་པའི་དཀའ་འགྲེལ་གྱི་དབུ་ཞབས་གཏེས་ཀར་, 'न्यायप्रवेशवृत्तिपञ्जिका' ཞེས་པ་དང་། ཡང་བསྡུ་བའི་སྐབས། 'न्यायप्रवेशशास्त्र' ཞེས་པ་འདུག་པས་,1 བསྟན་བཅོས་འདིའི་མིང་གང་ཡིན། འདི་ཡི་གེ་ཇི་ཙམ་གྱི་ངག་གི་རང་བཞིན་ཡིན་པ་བརྗོད་པར་དཀའ་མོད། འདིའི་ཐུ་ཚིན་སྐད་དུ་ཡོད་པའི་ཚུལ་མཚན་དུ་, སྤྱི་ 'सූත්‍ර' ཞེས་པའི་ཚིག་མིང་ཟུར་ན་ཡོད་པ་དེའི་སྐོན་ལ་བསམ་དབྱད་མང་དུ་བྱས་འདུག་པས་, དེར་གཟིགས་དགོས་ཤིང་2།། སེང་བཟང་གི་འགྲེལ་པ་དང་། པདྨ་ཀུན་བྱའི་དཀའ་འགྲེལ་གཉིས་ཀར་3 'न्यायप्रवेशकसूत्रं' ཞེས་པའི་ 'ཀ' དང་ 'सූත්‍රम्' སྟེ་ཚིག་གཉིས་

---

1) དཀའ་འགྲེལ་ཤོག. ७, ३७, २८, ४८, ४२, རྟགས་སུ་གཟེགས།

2) Notes P. I., ii P. I. Title & 1–3

3) (क) "न्यायप्रवेशकाख्यं शास्त्रमारभ्यते" न्या. प्र. वृत्ति० पृ० ९।

(ज) न्यायप्रवेशकाख्यम् । तत्र नितरणीयन्ते गम्यन्ते गत्यर्थानां····· " इत्यादिनः "न्याये प्रवेशयति बदमिज्ञं करोति शिष्यं यच्छास्त्रं श्रूयमाणं तत् 'न्यायप्रवेशकम्' । तस्य व्याख्याम्, विशेषेणाख्यायते 'सूत्रम्' अनयेति (सूत्रमनयेति) व्याख्यावृत्तिग्रन्थः । न्या०प्र० वृ० पञ्जिका पृ० ३८ ॥

ཀའི་འགྲེལ་པ་གསལ་བར་བཀོད་འདུག་པས་, བསྟན་བཅོས་རྩ་བའི་མིང་དུ། **'न्यायप्रवेशकसूत्रम्'** ཞེས་པ་ཡོད་བར་དེས་སོ། །དེ་ལ་བོད་སྐད་དུ་ 'རིགས་པ་ལ་འཇུག་ཏུད་ཀྱི་མདོ' ཞེས་བྱའོ།།

འདི་དག་ལ་གཞི་ན་, རྒྱའི་ཡི་ཧ་བ་དང་བོད་ལི་རྣམས་ཀྱིས་ 'ནྱཡཔྲཝེ་ཤཀ' (**न्यायप्रवेशक'**) ཞེས་བའི་ཀ་ཡིག་གི་དོན་དུ་བསམ་ནས་ཚད་མ་རིགས་པ་ལ་འཇུག་པ་····། ཞེས་ 'ཚད་མ' ཞེས་བའི་སྒྲ་གསར་དུ་སྦྱང་བར་མངོན་ཏེ། དེ་ལྟ་བུའི་ཀ་ཡིག་གྱབ་མཐའ་དང་ བསྟན་བྱ་དང་། བསྒྲུབ་བྱ་དང་། སྒྲུབ་བྱེད་སོགས་ལ་འཇུག་ཚུལ་ཡོད་བར་རྩ་ཤེས་ཀྱི་འགྲེལ་པ་ཤེས་རབ་སྒྲོན་མེ་ལས་བཤད་བ་ལྟར་རོ།[1]།

'སྒོ' ཞེས་བའི་ཚིག་ནི་, འདིའི་མཚན་ཐུབ་ཚེ་དངོས་སུ་ཡོད་བར་མི་སྣང་ལ། 'ནྱཡམཁྱབ' ཞེས་བའི་སྒྲུབ་དབོན་གྱི་བསྟན་བཅོས་གཞན་ལས་ཁྱབ་བ་ཡང་སྤྲིད་ལ། 'རིགས་པ་ལ་འཇུག་པ' ཞེས་བའི་ཚིག་གི་ལྷག་མར་བསམ་ནས་, 'སྒོ' ཞེས་ཕྱིས་སྨོན་བྱས་བའང་སྤྲིད། ཡང་, བསྟན་བཅོས་ཀྱི་བྱེད་ལས་ལ་བལྟོས་ཏེ་, 'སྒོ' ཞེས་པ་ཕྱིས་སུ་ཁྱད་བར་གསལ་བྱེད་ཀྱི་ཚུལ་དུ་སྨྲས་བའང་སྤྲིད་དེ། དཔེར་ན་, བོད་སྐད་བཀའ་འགྱུར་ནང་བཞུད་བའི་མདོ་ཐམས་ཅད་ཀྱི་མཚན་དུ་ 'ཐེག་པ་ཆེན་པོ་ཞི་མདོ' ཞེས་བའི་ཚིག་ལེགས་སྦྱར་ལ་ཡོད་བང་, མེད་བང་། བོད་སྐད་ཀྱི་མཚན་དུ་ཐམས་ཅད་ལ་

---

1) འགྲེལ་པ་ཤེར་སྒྲོན་དུ་ 'མདུམཀ' ཅེས་བའི་ཀ་ཡིག་དབུ་མའི་ཐུག་མཐའ་ལ་འཇུག་པར་བཤད། ཤེར་. ཟ—རྀ, དབུ་མ་ཚ. སྡེ.།

ཡང་ན་ 'ཀ' ཞེས་བའི་མིང་གིས་བརྗོད་བས་དབུ་མ་ཞེས་བྱ་སྟེ། རྗེ་བོངྐ་པ་ལུ་རེ་ཀ་ གོ་ག. ཀ་

མཐུན་བར་ཡོད་པ་བཞིན་ནོ།། དེས་ན, བོད་སྐད་དང་། ཀྱེའི་སྐད་ལ་ཡོད་པའི་ཆོག་ཤེར་ཐམས་ཅད་ལེགས་སྦྱར་གྱི་རྩ་བར་ཡོད་མི་དགོས་སོ།།

སྤྱིར་ཕྱི་ལོ་བཅུ་ཐུག་ལྟ་བ་དྲུག་བ་ཙམ་གྱི་བར་ལ, བཀའ་བསྟན་ཐལ་ཆེ་བའི་སྐྱེས་སྤྱང་, འཚད་ཉན་རྣམས, ངག་ཐོག་ནས་བྱེད་པ་ལས, ཡིག་ཐོག་ནས་བྱེད་པའི་ངེས་པ་མེད་ལ། བསླབ་བྱའི་གཞུང་རྣམས་ཀྱང་ཡིག་འཇོད་ཁོ་ན་ཡེན་པའི་ངེས་པ་མེད་དོ།། དུས་དེ་ཙམ་ན་མཁས་པ་རྣམས་ཀྱི་ངག་ཤིན་ཏུ་དག་པས, བྱི་བའི་ཚེ་ཡང་ངག་ཐོག་ནས་བྱེས་པ་ལས, ཐུགས་སྐང་སོགས་རྩ་བའི་གཞུང་བྱེད་པོ་རྣམས་ཀྱི་ཐུག་ཏུ་ཤེས་བྱའི་ཡུལ་ཤིན་ཏུ་ཟབ་ཅིང་བྱེས་པའི་ཕྱིར་ཏེ་ཐུགས་ཁོ་ན་ལ་ཡོད་དགོས་པའང་རྟ་ཡང་འབེལ་པའི་ཁྱམས་དྲུ་མི་སྣང་ངོ་།།

རིགས་བར་འཇུག་པ་གང་གིས་མཛད་ཚུལ :—

བསྟན་བཅོས་འདི་ཐུགས་སྐྱབ་གིས་མཛད་པ ཡིན་བར་བོད་ཀྱི་མཁས་པ་རྣམས་ལ་དོགས་པ་མེད་མོད། སྤྱིར་གསར་རྙིང་གི་མཁས་པ་རྣམས་ལ་འདི་སྐོར་དོགས་པ་མེད་པ་ལྟ་བུ་ནི་མ་ཡེན་ནོ།། ཀྱེའི་མཁན་བོ་ཕྱིན་ཆོགས་ (ཇེ་ན་སྡང) ཀྱི་ཀུ་གང་གཞས་སྐོར་གྱི་ལོ་རྒྱུས་ལས་[1], རིགས་སྐོའམ་རིང་འཇུག་འདིའི་སྐོར་ཇི་ལྟར་གསལ་བའི་ཚུལ་ནི། ཕྱིནཆོགས་ཀྱིས་རིགས་འཇུག་རྩོམ་སའི་ས་ཆ་དེ་ཀུ་གང་ལྟོ་ཐུགས་ 'ཇོངྡྲ' ཟེར་བའི་ཡུལ་ཞེག་ཏུ་གཟིགཔ་

---

1) ह्वेनसाङ् की भारत यात्रा (विवरण)- पृ० ३५७-५८-५९ । हिन्दी० अनु०

བར་བཤད་དེ། དེ་ཡང་, ཡུལ་དེ་ན་དགྲ་བཅོམ་པ་ 'ཁ་ཡོ་མེད་' (अचल1) ཀྱི་གཙུག་ལག་ཁང་ (संघाराम) ཞིག་ཡོད་ལ། དེ་ནས་ལྷོ་ཤུབ་དུ་ཐལ་ཆེར་མེ་ལེ་བཞི་ཙམ་སོང་བ་ན་, རི་སྟོང་ཞིག་གི་རྩེ་ན་རྡོ་བོ་མཆོད་རྟེན་ཞིག་ཡོད་ལ། ས་ཆ་དེ་ཉིད་དུ་རིའུ་འཇུག་འདི་, 'བྱང་སེམས་ཆུལ་བ་' ཞེས་བའི་བདག་ཉིད་ཆེན་པོ་ཞིག་གིས་བརྩམས་བར་བཤད་དོ།2། འདིར་ 'བྱང་སེམས་ཆུལ་བ་' (जिन बोधिसत्त्व) ཞེས་པ་, སྤུ་ཡིན་གསལ་བར་མ་བཤད་ལ། དེས་སངས་ཀྱས་ཆུས་མྱ་ངན་ལས་འདས་པའི་རྗེས་སུ་གོང་གསལ་བསྟན་བཅོས་དེ་བརྩམས་····· བར་བཤད་བས, དེ་ཉིད་ཐེག་ཆེན་དང་བའི་དུས་ཀྱི་བྱང་སེམས་ཤེག་གོ །དེ་ཉིད་ཕྱོགས་བྱང་ཡང་ཡིན་རྡུང་། ཡིན་བའི་ལོ་ཆུས་དེར་མི་གནས་ལ། ཡིན་ནའང་, བྱང་སེམས་དེས་ངི་ཕྱག་ཏུ་བསྟན་བཅོས་རྩོམ་བར་བཞེད་པ་དང་། རྩོམ་བའི་བྱ་བ་ལ་ཞུགས་ཆོ་ས་གཙོ་བ་སོགས་ཀྱི་ངོ་མཚར་བའི་གནས་རྟུལ····· བྱང་བ་དང་། ས་སྟེགས་ཀྱི་སྒོབ་དཔོན་དང་ཕྲད་བའི་སྐོར་ཆུའི་ལོ་ཆུས་དེར་མེད་ཀྱང་། དེར་བྱང་སེམས་དེ་ཆུལ་བོ་ཞེག་དང་འཕྲད་དེ, སེམས་བསྐྱེད་གཏོང་བར་རྩོམ་པ་དང་། དེའི་ཚེ་འཕགས་པ་ཉཻམ་དཔལ་དངོས་སུ་བོན་ཏེ, རྗེས་སུ་བཟུང་བ་དང་། དེའི་རྗེས་བསྟན་བཅོས་རྩོམ་པའི་བྱ་བ་ལ་ཞུགས་པ་སོགས་, མདོར་ན་ཚད་མ་ཀུན་བཏུས་རྩོམ་པའི་ཐོག་མར་བྱང་བའི་གནས་རྟུལ་འགའ་ཞིག་, གོང་སྨོས་བསྟན་བཅོས་དེ་རྩོམ་པའི་སྐབས་སུ་བྱང་བར་བཤད་

---

1) འདིའི་མིང་ཀ་ཆུ་སྐད་དུ་ 'ཨ་ཙ་ལ' (अचल) ཞེས་བའི་དོན་འདྲུག་གྱང་། ཨཻཏཀཏའི་ཐུག་གི་རྣོ་ཡིག་ཀ་དཔྱ་བཅོམ་དེའི་མཚན་འགོད་བར་—'अचल' གཤོ་མེད་ཅེས་བ་འདྲུག ཐ་ཚིག. मा० यात्रा हिन्दी अनु० पृ० ३५७ नोट.।

2) ཐ་ वही० पृ० ३५८ ।

འདུག་བས་, བྱང་སེམས་དེ་ཕྱོགས་བློང་ཡིན་ནས་སྐུམ་སྟེ་དབུད་གཞིར་སྐྱང་།

ལྷེན་ཆོགས་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་དེར་དབྱིག་གཉེན་ཆོས་སྐྱོང་སོགས་ཐམས་ཅད་ཀྱི་མཚན་རྟགས་ལ་ 'བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་' ཞེས་བའི་སྒྲ་སྦྱོར་སྲོལ་འདུག་ཅིང་ 'ཀུན་བ'འི་སྐད་དོད་ལ་, 'ཇིན' ཞེས་པ་དང་ 'ཀྲིཡ' ཞེས་སོ་ཡོད་པ་ལ་ཀུའི་སྐད་དུ་ཇི་ལྟར་བསྒྱུར་ཡོད་ཁྲེས་མ་ཐོབ་ཀྱང་,[1] 'བྱང་སེམས་ཀུན་བ' ཞེས་བའི་ཀུའི་སྐད་དེ་ལ་ 'ཕྱོགས་ལས་རྣམ་ཀུན་' ཞེས་པ་དང་ཅི་བའི་ཆོག་གཅེག་ཡོད་སྟང་བས། དེ་ཅིད་སྤྱི་མིང་གི་ཚུལ་དུ་ཕྱོགས་བློང་ལའང་གོ་ཚུལ་ཡོད་བས་, གོང་གསལ་བྱང་སེམས་དེ་, ཕྱོགས་བློང་ཡིན་བར་དོགས་གཞི་ཆེ། ཡིན་ཀྱང་བསམ་ཚུལ་འདི་ལ་དབྱད་པ་ཞིབ་མོ་ཞིག་དགོས་མོད་, མང་བས་འཇིགས་ནས་མ་བྱིས་སོ།།

གོང་གི་བྱང་སེམས་དེས་བརྒམས་བའི་བསྟན་བཅོས་དེའི་མཚན་དུ་ཀུ་སྐད་རུ་བར། "གཡོན་མིང་ལྷན་" (ནགར་འི་ཡི་གེར་ ཇིནམིནལན་ 'इनमिङ्ग-लन' ཞེས་བྱིས་འདུག) ཞེས་པ་ཅམ་ཞིག་འདུག་བར་བཤད་ལ2། དེ་ནི་, "གཡིན་མིང་གཞིའ་ཅིང་ལིའིལྷན" ཞེས་པ་འདི་ཆོག་སྐུད་ཀྱི་ཚུལ་དུ་བྱིས་པ་ཅམ་ཡེན་ལ། དེ་བོད་སྐད་དུ་བསྒྱུར་ཀ་, 'ཚད་མའི་བསྟན་བཅོས་རིགས་པ་

1) ཀཱ་དཱ་ཙ་ཡིན་སྐད་དང་། ཅིག་སྟེང་ལ་ཡོངས་སུ་རྟེན་པ་ཡིན་ལ་ཆུ་ཤེ་སྡུ་པ་མ་སྤོངས། ཚེན. भारत यात्रा पृष्ठ ३५८ । के नोट ।

2) "इस स्थान पर गड़बड़ है । मूल पुस्तक में केवल -इन मिङ्ग-लन लिखा है" द्र० वही

ལ་འཇུག་པ་" ཞེས་བྱ་བ་ཡིན་ནོ[1]།། དེས་ན་, གོང་གསལ་བསྟན་བཅོས་དེ, རིགས་བར་འཇུག་པ་འདི་ཉིད་ཡིན་ངེས་སྟང་སྟང་། ཀུབ་ཕྱོགས་ཀྱི་མཁས་པ་སྐུ་ཞབས་ 'ཇུལියན' (जुलियन) མཆོག་ནས་གོང་གསལ་རྒྱ་སྐད་ཙ་བ་དེ་ལ ཞུ་དག་བཏང་སྟེ། དེ་ཉིད་ 'ཨིན་མིང་ཅིང་ཚི་མེན་ལན་' (इन मिङ्ग चिङ्ग-ली मेन लन)ཞེས་ཡིན་བར་བྱས་ཏེ། དེའི་དོན། "न्यायद्वार तार्कशास्त्र" 'རྟོག་གེའི་བསྟན་བཅོས་རིགས་བའི་སྒོ' ཞེས་བ་ཡིན་བར་བྱས་འདུག2། མཁས་མཆོག་འདིའི་བཞེད་པ་ལ་བདེན་ཚ་ཡོད་སྲིད་ཀྱང་, གོང་གསལ་ཉིད་ཁྲིས་བཟང་ངོ།།

གཞན་ཡང་, ཁྱེན་ཆོགས་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་དེ་ཉིད་ལས། གོང་གསལ་བསྟན་བཅོས་དེར་, རྟོག་གེའི་གྲུབ་མཐའ་ཟབ་ཅིང་དཀའ་བའི་དོན་ཐམས་ཅད་ཤིན་ཏུ་གསལ་ཞིང་། དབེའི་སྒོ་ནས་བསྟན་བར་བཤད་[3]འདུག་བས་ཀྱང་བསྟན་བཅོས་དེ་རིགས་འཇུག་འདི་ཉིད་ཡིན་བར་གསལ་ཏེ། འདིར་རྟོག་གེའི་ཆོག་དོན་ཐམས་ཅད་ཡན་ལག་དང་བཅས་པ་དབེའི་སྒོ་ནས་བསྟན་བས་སོ།། ཁ་ཅིག་

---

1) ཀྲི་དགེ་བསྟེན་ 'ཨིང་ཀྲང་ ཀཇས' དང་། བོད་ཚོ་ཆུ་གཤེད་ (ཀུགས་པ་ཀུན་མཚན་) ཀྲིས་རིགས་བར་འཇུག་པ་ཀྲི་སྒྲ་དམ་པོད་སྒྲ་ཏུ་བསྒྲུབ་བའི་མཚན་ཏུ་དེ་ལྟར་བྱེས་ཚོད། སྡེ. ཚད. ཅ། གོག. ८०.।

2) དེའི་དེབ་གོག. ४७८। ह्वेन. भा. या. पृष्ठ ३५८ वही नोट ।

3) उस समय उसको फिर वही भय उत्पन्न होगया कि विद्यार्थी इस के सूक्ष्म सिद्धांतों को नहीं समझ सकेंगे और·····। इस लिये उसने हेतुविद्याशास्त्र के बड़े बड़े सिद्धान्तों और गूढ़ शब्दों को उदाहरण सहित सुस्पष्ट करके सुगम कर दिया । ह्वेन. भारत यात्रा वही. पृ० ३५९ ।

གོང་གསལ་བསྟན་བཅོས་དེ་ཀླུ་སྒྲུབ་ཀྱིས་མཛད་ཟེར་ཡང་། ཚིང་གྱབ་ཁྲངས་ཡོད་དུ་མི་སྣང་བས་, རེ་ཞིག་བཞག་གོ །དེས་ན་འདིའི་མཛད་པ་པོ་ཕྱོགས་བྱང་ཤས་གཏུམོ་དོགས་མེ་དགོས་སོ།།

འདིའི་མཛད་ཁ་ཐོ་བའི་སྐྱེད་བདག་ཡིན་མིན་ཡང་ མཁས་པ་མང་པོ་ཞིག་ཀྱི་རྒན་གཞི་ལོ་ཀྱུས་འགོད་བཏེན་ནས་, རིགས་པ་ལ་འཇུག་པ་འདི, སྤྱོད་དཔོན་ཕྱོགས་སྒང་གི་མིན2 བར་དེའི་དབོས་སྐྱོབ་—ཞེས་བྱེད་བདག་པོ་ ’ས་..... མཛད་པ་ཡིན་བར་བཞེད་ལ། ཀྱཉི་ལོ་ཀྱུས་འགན་འདི་བདེ་རྟེད་བདག་གི་ནི་ (शंकर स्वामी) ཡེན་ཟེར་སྤྱོལ་འདུག དེ་ལྟར་ཡིན་མི་སྲིད་པ་མིན་མོད།

---

1) (ཀ) The Nyaya pravesa is not Dignaga's work. Prof. Ui denies Dignaga's authorship after having examined the opinions of almost all the scholars who had ever touched this question. Cf. Ui. H. Immyoshorionour-on-Kaitsu (Indoletsugaaku-kenkyu Vl. 5 p. 522 Tokyo 1922).

11- A Study of short philosophical treatise ascribed to Dignaga, p, 430.

(ग) CP. Randle H. N. Fragments from Dignaga. London 1962. Cf. Hattori M. Fragments of pramanasamuccaya (Journal of Indian & Buddhist studies Vl. No. 1, 1958) p. no. 430

Japani book according to Prof. Tucci the Sanskrit title of the Yin ming ching li men lun is Nyayamukha Cf. footnote, 7. K. P. S. R. I. Patana, 1953

གཞུང་འདིའི་ཕྱིར་བོ་བའི་ཕྱིར་བརགཱ་བོ་ཡིན་པར་ཁས་ལེན་པའི་ཐུགས་ཁ་, སྐྱབ་ཕྱིར་ཀྱི་རིགས་པ་གསལ་ཁ་མེད་སྟབས་ཡིད་དཉན་དགའ་བ་དང་། ལྷག་པར་ཚད་མ་ཀུན་བཏུས་ཀྱི་སྐད་ལ་ཡོད་པ་མེ་གསལ་ཞིང་། འདི་དང་ཐུགས་སྐྱང་གི་སྐོར་ལ་དེར་སྐྱང་གཏམ་ཡང་མང་ཙམ་ཡོད་སྟངང་ངོ་།།

གཞན་ཡང་, ང་ལྟ་ཅོར་བོད་ཀྱི་གར་སོགས་ལ་བཞུགས་ཡོད་པའི་ནང་པའི་བཀའ་བསྟན་དང་། དེ་དག་གི་ལོ་རྒྱུས་དང་། མཁས་པའི་བྱང་རིམ་སོགས་ལ་, ཐུགས་སྐྱང་གི་སྐོབ་མར་གྱུར་པའི་བདེ་བའི་ཕྱིར་བརགཱ་བོ་ཟེར་བའི་སྐོབ་དཔོན་ཞེག་ཡོད་བར་མི གསལ་ལ། དེས་མཛད་པའི་བསྟན་བཅོས་གཞན་དང་ཁྱངས་ལྡན་ལོ རྒྱུས་མ་ཐོབ་ཅིང་། སྔོན་མཁན་ཆེར་ 'བདེ་ཕྱིར་བརགཱ་བོ' ཞེས་བ་ལྟ་ལས་ཐུལ་བྱང་གི་བསྟོད་པ་མཛད་མཁན་ཞིག་བྱུང་མོད། དེ་ནི, འཕགས་པ་ཀླུ་སྒྲུབ ལས་ཀྱང་སྔ་བས་, ཐུགས་སྐྱང་གི་སྐོབ་མར་འངོ་དོན་མེད། 'བདེ་ཕྱིར་དགའ་བོ' ཞེས་པའི་སྐོབ་དཔོན་ཞིག་དུས་ཐྱིས་བྱུང་མོད་, དེ་ནི་སྐོབ་དཔོན་ཆོས་གྲགས་ལས་ཀྱང་དུས་ཐྱིས་བས་, ཐུགས་སྐྱང་གི་སྐོབ་མ་ཡིན་པ་མི་སྲིད་དོ།། སྐོབ་དཔོན་དཔང་ཐུག་སྟེ་དང་བདེ་ཕྱིར་བརགཱ་བོ་ཀྱི་སྐད་ལ་མིང་གི་ཕྱིའས་དོན་འདྲེས་ཏེ་མིང་དེ་གཉིས་རྣམ་གྲངས་སུ་སོང་བའང་སྲིད་མོད་, འོན་ཀྱང་བདེ་ཕྱིར་བརགཱ་བོ་རིགས་པར་འཇུག་པ་འདིའི་ཕྱིར་བ་བོར་འདོད་པ་རྣམས་ཀྱིས་དེ་གཉིས་ཀའི་མཚན་ཐ་དད་བཀོད་འདུག་བས་I,

---

१) (क) Dhruva's: Nyayapraves'a, Introduction-P. xiii.

(ख) धर्मोत्तरप्रदीपभूमिका- पृ० ४१, - दलसुखभाई

(ग) न्यायविन्दुभूमिका पृ० ८, -चन्द्रशेखर शास्त्री ।

རྣམ་གྲངས་བར་སྣུབ་བཤད་དཀའོ།།

ཚད་ཅེན་རྩ་འགྲེལ1་དུ་, ཆོག་གི་དོན་བརྗག་པའི་སྐབས་དང་། མངོན་སུམ་བརྗག་པའི་སྐབས་རྣམས་སུ་, 'བདེ་བྱེད་བདག་ཉོ་' (शंकरस्वामी) ཞེས་པའི་མཚན་ལན་མང་དུ་བྱུང་མོད། དེ་ནི་བྱེ་བྲག་པའི་གཞུང་འཛིན་པའི་མཁས་པ་ཞེག་སྟེ། དེའི་གྲུབ་མཐའ་དང་, ཁས་ལེན་ཀུན་དེ་དང་མཐུན་པས, དེ་ཕྱོགས་གླང་གི་སྒོབ་མར་མི་སེམས་སོ།། དེས་ན་, རིགས་བར་འཇུག་པའི་མཛད་པ་ཉོ་, ཕྱོགས་གླང་དང་དུས་མཚུངས་སུ་ཡོད་པའི་མཁས་པ་ཞིག་ཡོད་པའི་ཁྲོངས་དང་སྣུབ་བྱེད་འབྲེལ་ཡོད་གང་ནས་ཀྱང་མི་གསལ་བས་, གཏམ་དེ་རྒྱུད་ཁ་རྒྱུན་ཙམ་ལ་བརྟེན་ནས་སྨོས་སོ།།

ཕྱོགས་གླང་དང་, དེའི་བསྟན་བཅོས་ཀྱི་སྐོར་ལ་རྒྱ་ནག་གི་ལོ་རྒྱུས་རྣམས་མཐའ་གཅིག་ཏུ་བརྟེན་བར་ཡང་མ་ངེས་དེ། 'ལག་པའི་ཚད་ཀྱི་རབ་ཏུ་བྱེད་པ་' (हस्तवालप्रकरणकारिका) རྩ་འགྲེལ་གཉིས་ཀ་, རྒྱུད་བསྟན་འགྲུབ་ནང་ཕྱོགས་གླང་གིས་མཛད་བར་བཤད་ཅིང་, དེའི་ཁྲོངས་སུ་གཞག་ཡོད་ལ2། 'ཁར་སྒྲོ' ཞེས་པ་དང་ 'ཨིད་སིང་' ཞེས་ངའི་རྣ་ཁམས་པ་

(घ) न्यायप्रवेशभूमिका पृ० ६–७ -A. B. Dhruva ।

(ङ) बौद्धधर्म के विकास का इतिहास० पृ० ४४७ । * गोविन्दचन्द्रपा०।

१) तत्त्व-संग्रह एवं उसकी पञ्जिका, पृ० २४८, २५३, २५४, ३०१, ३०६, ३१४, ४८७, ४८६, ४९१, ५३० । बौ० भारती संस्करण ।

२) 'हस्तवाल-प्रकरण-कारिका' हस्तवालप्रकरणवृत्ति इति च····, चीनभाषानुवादे संस्कृत-नाम्नो न निर्देशः, तथापि कथञ्चित् चीननामसाहाय्येन 'हस्तवाल-प्रकरणं' इति नाम सम्भाव्यते । दिङ्नागग्रंथानां चीनभाषानुवादेषु एतद्भाषानुवादस्यान्तर्गतत्वाच्चीनपर-

གཉིས་ཀྱིས་འགྲུབ་རྣམས་བསྡུས་ཏེ་སོ་སོར་བཞག་པར་ཡོད་བའི་གཞུང་ཚན་... གཉིས་ཀར་ཡང་, གོང་གསལ་བསྟན་བཅོས་གཉིས་ཀ་ཕྱོགས་བླང་ཏིས་མཛད་པར་བཞག་མོད། བསྟན་བཅོས་དེ་གཉིས་ཀ་སློབ་དཔོན་འཕགས་པ་ལྷའི་ཡིན་པར་བསྟན་བཅོས་རང་གི་བརྗོད་བྱ་ཉིད་ལས་གསལ་ལ། བོད་ཀྱི་ལོ་ཙ་བ་རྣམས་ཀྱིས་ཀྱང་དེ་གཉིས་འཕགས་པ་ལྷའི་ཡིན་པར་མཛད་དེ, དབུ་མའི་སྟེ་ཚན་དུ་ལེགས་སྦྱར་ཀྱི་མིང་དང་བཅས་ཏེ་བཞག་འདུག། པ་ཊིད་བདེན་པར་སྨྲང་ངོ།།

ཀུ་ནག་ལ་ཡང་འདི་ཕྱོགས་བླང་གི་ཡིན་ཚུལ་ :— གཞན་ཡང, རིགས་པ་ལ་འཇུག་པ་འདི, ཀྱའི་ལོ་ཙ་བ་ 'ཐང་ཙང་' གིས་ཤེགས་སྦྱར་ནས་ཀྱའི་སྐད་དུ་བསྒྱུར་ཅིང་། དེ་ཉིད་སྔར་ཀྱའི་དགེ་བཤེས་ 'ཤིང་ཀུང་རྩེས' དང, བོད་ལོ་སྟོན་གཞོན་ཀྱིས་ཀྱའི་སྐད་ནས་བོད་སྐད་དུ་བསྒྱུར་བ་དང་། སྔར་དུས་ཕྱིས་ཀུ་ནག་ཆེན་པོ་ལྷའི་བཙུན་པ་ 'ཆོས་ཀྱི་རིན་ཆེན་གྱིས་' ཀྱའི་དབེ་དང, བོད་ཀྱི་དབེ་གཉིས་ཀ་ཉུགས་ཤིང་བཅོས་དེ། དཔལ་ས་སྐྱའི་གཙུག་

स्वरानुसारेण उभयोरपि दिङ्नागो रचयिता ।" द्र० द्वादशारनयचक्रे-भोटपरिशिष्टे, पृ० १३६, ।

(ख) Journal of the Royal Asiatic society, London, April, 1918, Dr० F० W० Thomas. ।

1) འགགག་ལྡན་གཞུང་འདི་གཉིས་, རྒྱ་བསྟན་དབུ་མ་ ཅ ।གག. ཐ८ཐ. དང་ དབུ་མ་ཚ. གོག་ ཐཨ རྒྱ. བོད་གོཔ་འོག་གཉིས་ཐུ་ཀཡུང་མི་ཀཏྟ་ཁ་གཉིས ཀའུག་རེང ། གོང ཁ་དེ་, ཐུ་ཀུང་ལྡི་མཁན་ཁོ 'ཤཀྱཀཡཨྱ' དང་། ཁང་ཁོ་རེག་ཆེག་ཁཐང་ཁོཁ་བསྒྱུང་ཀའུག་ཀ། ལྡི་ཁ་ཐུ་ཀུང་ཐྱི་ཁཁག་ཁོ་དུཁཀྱི ཀ་དང་། ཁོང་ཁོ་དཀྱི་སྒྱང་དཁག་ཁཀྱོང་ཐྱིང་ཁོཁ་བསྒྱུང་ཁ་དང་། དུཁ་ཕྱིཁ་དཁག་ཁཅྱུགཁ་དཀྱིཏུཁ་ཐུཁ་ཁཏྱག་ཁ་ཁཁཁ་ཁོ, ཞེཁ་དཀག་ཆཁ་དང ཁཐྱང་ཁང་ཁཁོང་ཁཀྱི་དབུག ཁཐྱང་ཚེག་གཉིས་ཀ་ཁོ་ཅ་ཁའི་ཁཐྱུང་ཁ་ཅཁཁ་ཁཁ, ཐུ་ཁ་ཐུ་དད་ཁ་རེ་ཁ་ཁེག་རོ།།

ལག་ཁང་དུ་དག་བར་བསྒྲུབ་[1]འདུག་པ་དེ་ལ་ཡང་, 'ཚད་མའི་བསྟན་བཅོས་རིགས་པ་ལ་འཇུག་པ་ཞེས་བྱ་བ, སློབ་དཔོན་ཆེན་པོ་ཕྱོགས་ཀྱི་གླང་པོས་མཛད་པ' ཞེས་བཀོད་བས། རྒྱའི་དགེ་བཤེས་གཅིག་ཀ་ལ, ཕྱོགས་གླང་དང་, དེའི་ཚད་གཞུང་གི་རྒྱས་ཞྭ་ཡོད་བར་ངེས་ཤིང་། རྒྱ་ནག་གི་སྐད་དུ་བཞུར་བའི་བསྟན་བཅོས་འདི་སྐོར་ལའང་རྒྱས་ཞྭ་འདུག་ཅིང་། དེ་གཅིག་ཀས་འདི་ཕྱོགས་གླང་གི་ཡིན་པར་གསལ་བར་བཤད་འདུག་བས, འདི་བའི་ཅིད་བཏགས་པོས་མཛད་བར་དོགས་དགོས་དོན་མེད་དོ།།

དྲྭ་རབས་མི་འགྲིག་ཚུལ་:— དྲྭ་རྩལ་ཀྱི་དཔང་དུ་བྱས་ནས་ཀྱང་བསྟན་བཅོས་འདི་བཀའ་སྩལ་བཏགས་པོས་ཡིན་པར་མི་འཐད་དེ། ཕྱོགས་གླང་གི་དུས་ ३८४–४२४ བར་ (མ་ཀྱི་ཁའི་འདས་ལོ) ཡིན་ལ[2]། བའི་ཅིད་བདག་པོ་ཕྱོགས་གླང་གི་སློབ་མར་འདོད་པ་རྣམས་ཀྱི་ལྟར་ན, དེ་ནི་ཕྱི་ལོ་ ४४० [3]རྣམས་མི་མཚུངས་ཤིང་། ཕྱི་ལོ་ ७७८–४७७། ནང་སློབ་དཔོན་ 'ཕར་མཐུ' (परमार्थ)[4] བྱུང་ཞིང་། དེའི་སྐུ་ཚེའི་སྨད་ཙམ་ལ (ཕྱི་ལོ་ ४७०–४४४ བར་) ཕྱོགས་གླང་གི་གཞུང་རྒྱ་ལ་ཡོད་

---

1) སྒེ་བསྒྲུབ, ཚོད་, ཅ། གོག་ ०१।

2) (क) तत्त्वसंग्रह-प्रस्तावना पृ० ७३, -विनयतोषभट्टाचार्य ।

(ख) धर्मोत्तरप्रदीपप्रस्तावना पृ० ४०, -दलसुखभाई ।

3) न्यायबिन्दुः, भूमिका पृ० ८, -चन्द्रशेखर शास्त्री ।

4) བོད་མཚན་ཚ་—'ཕར་མཐུ' ཞེས་སྒྲོག་བྱེད་

བ་རྣམས་ཀྱིའི་སྐད་དུ་བསྒྱུར་ཞིན་ལ།1 དེའི་ནང་རིགས་འཇུག་འདི་ཡང་ཡོད་བས་, བདེ་ཅིད་བདག་བོ་ཐོགས་བློང་གི་སྐྱེས་མ་ཡིན་བ་དང་, གཞུང་འདིའི་ཅིད་བོ་ཡིན་བར་ཧགྱི་འོ།།

ཐྱི་ཙོ་ ༩༥০-৸৸০, ནང་ཅོན་བའི་ཟུལ་ན་བའི མཁས་མཆོག་ 'སེང་བཟང་ལྷ་ལྷན' (हरिभद्र सूरि) ཀྱིས་ཀྱང་, གཞུང་འདིའི་འགྲེལ་བར་, འདི་བདེ་ཅིད་བདག་བོས་མཛད་བར་མ་བཤད་ཅིང་། དེའི་མིང་ཙམ་ཡང་མ་སྐྱེས་ལ་, མ་ཟད་འདི་ཐོགས་བློང་གིས་མཛད་བར་བཤད་དོ།། གཤམ་གསལ་'ཁྲི་རྒྱ ཅུ' ཞེས་བ་དེ་ལ་ཡང་, འདིའི་རྒྱས་འདེབ་བས་, འདི་བདེ་ཅིད་བདག་བོ་ཉིད་ཡིན་བ་མི་འཐད་དོ།།

བསྟན་བཅོས་ཀྱི་ཆེ་བ:— སྐྱེས་དབོན་ཀྱི་གཞུང་འདི་, གཞུང་ཚད་ཤིན་ཏུ་ཉུང་ལ་, ལུས་ཆུང་ངུ་ཞིག་ཡིན་ཀྱང་། བརྗོད་བྱ་ཆེ་ཞིང་, རིགས་བའི་འགྲེས་ཤིན་ཏུ་ནས་ཀྱང་རབ་ཅིང་དངོས་བོ་ཅི་གནད་ལ་རེག་བས་, ཆེས་ཁྲད་ཅུ་འཕགས་བ་ཞེག་ཡིན་ཏེ། ཇི་སྐད་དུ་སོང་བཟང་གིས།

"བསྟན་བཅོས་ (ལུས) ཀྱི་ཚུལ་ཅུ་ནི་, འདིའི་སྟེགས་བམ་ཆུང་མོད་ཀྱང་། འཇིགས་རྟེན་ཡོངས་སུ་ཁྱབ་ཅེད་ཀྱི་རིགས་པ་རྣམས་སུ་བསྟན་བའི་ཕྱིར་རོ་, ཞེས་གྱུར་བོ་ཅི་སྨྲ་བའོ།།2" ཞེས་གསུངས་པ་ལྟར་རོ།།

---

4) ཀ་ཅེག–ཐུགས་སྐྱེང་གི་གཞུང་རྣམས་ཀྱི་སྐད་ཅུ་ཅི་ལོ་ ৮৮০ དང་৮৮৯ བར་ལ་འགྲུལ་བར་འདོད།
बौद्धधर्म के विकास का इतिहास पृ० ४४८–गो० च० पाण्डेय ।

5) 'འདེར་ཡོན་བའི་སྐྱབས་བ' བཤད་ཞེས་ཀྱི་ནི་ཁྱབ་ཅིག་ཅེ་ཐུག་ཅེས་ཀྱི་ཡིན། དེ་ལས་ 'བཤད་ཚིག་' ཞེས་སྨོས་དགོས་དབྱེ་གཉིས་ཀྱང་ཁང་མཚན་མཐུན་བ་ཞེས་ཡེས་བར་ཐུགས་ཏེང་; མཐོང་

བསྟན་བཅོས་ཀྱི་མཛད་དུ་ཡང་།—

སྤྱིར་ཚད་མའི་བསྟན་བཅོས་སམ་, རྟོག་གེའི་གཞུང་རྣམས་ཀྱི་གདུགས་དབབ་བྱའི་གཙོ་བོ་ནི་, བསྒྲུབ་བྱ་སྒྲུབ་བྱེད་སོགས་དང་། ཚད་མ་རྣམ་པ་གཉིས་ལ་སོགས་པའི་སྐོར་ནས་, ཤེས་བྱའི་གནས་ལུགས་ཇི་ཅི་མ་ལོག་པར་རྟོགས་པ་ཉིད་ཡིན་ལ། ཐབས་དེ་ཉིད་འདིར་, བདག་དང་གཞན་གྱི་ཕྲད་པར་གྱི་རྣམ་པ་གཉིས་སུ་བྱས་ཏེ། རྟོག་གེ་ཚོག་དོན་བརྗོད་དུ་བརྟུས་ནས་བསྟན་པར་མཛད་དོ།། ཚོག་དོན་བརྗོད་ཀྱི་རབ་དབྱེ་འདི་ནི་, རྩོད་ཀྱི་སྤྱིར་བ་དང་, དབུ་སྲོང་གཞན་ཀྱིས་མ་འགེན་པའི་རིན་པོ་ཆེའི་གདམ་ཀྱི་སྒྲིབ་བ་ཞིག་སྟེ། ཕྱི་ལོ་བརྒྱ་ལྷག་ལྟ་བའི་འགོ་ཙམ་ནས་དལ་ལྡི་དུས་རབས་ཅི་ཤྱ་བ་འདིའི་བར་ལོ་བརྒྱ་ལྷག་བཅོ་ལྔ་ལྷག་ཙམ་ཞིག་གི་རིང་ལ་, རིགས་བའི་གཞུང་ལུགས་སྤྱི་དང་། ཁྱད་པར་བརྡེ་བར་གཤེགས་པའི་རིང་ལུགས་བ་རྣམས་ཀྱི་ཚད་མའི་བསྟན་བཅོས་ཐམས་ཅད་ཀྱི་རྩ་བ་དང་བཤད་བྱ་འབྲི་རྩོམ་ནས་སྣང་ངོ་།། དེ་ཡང་, བསྟན་བཅོས་འདིའི་བརྗོད་བྱ་ཐམས་ཅད་ཀྱི་དོན་བསྡུས་ཏེ་ལུས་མདོར་བསྟན་གྱི་ཚུལ་དུ་དང་པོར་ཤ:—

དང་ཁྱབ་བྱ་ཡང་—''आश्रयमूतरूहणदित्यपरे'' ཞེས་སྨོས་དགོས་དེའི་ཁོར་ཡ་ཐགོར་ཁྲུག་ཅིང་। अभि० को० भाष्य-पृ० ४५। དེའི་ཁྱེའུ་ཡཁད་དོན་ཁམས་ (ཤུལ་རྗེས་ཚ་) བྱ་དེའི་ཐད་ इति, वृद्धाचार्यवसुबन्धुः' ཞེས་དེའི་མཚན་དང་མཐོད་ཁྲུག་ཡམ་, ཁའི་ཁྱེག་ཁྱེན་ཁམ་སྐྱ་ཡང་སྐྱ་ཁ།། भाष्यस्फुटार्थः-पृ० ४५-४६। ཁཁཁ བྱ་ཁའི་བྱམ་—ཕྱི་ལོ་–१९०–१८०་ཞེས་ཡང་ཡཁང་ཁ། द्र० धर्मोत्तरप्रदीपप्रस्तावना पृ० ४५। प्रो० फ्राउवेल्नर–On the Date of Vasubandhu-1951, P. 54-55.

སྒྲུབ་པ་དང་ནི་སྡུན་འབྱིན་ཏེད། །
ལྷར་སྣང་བཅས་པ་གཞན་རྟོགས་ཕྱིར། །
མངོན་སུམ་དང་ནི་རྗེས་སུ་དཔག །
ལྷར་སྣང་བཅས་པ་བདག་རིག་ཕྱིར། ། །

ཀུན་བཏུས་དང་རིགས་འཇུག་གི་རིམ་པ་ :— ཡོངས་སྤྱཱས་ལྟར་ན་, ཚད་མ་ཀུན་ལས་བཏུས་པ་, སློབ་དཔོན་གྱི་ཚད་མཛོད་བསྡུན་བཅོས་ཀུན་གྱི་ སྟིང་བོ་དང་ཕྱིས་རྩོམ་ཡིན་པར་འཐད་ཀྱང་། དེ་ལ་དོགས་པ་མེད་པ་ལྟ་བུ་ནི་མ་ཡིན་ ཏེ།། རིགས་འཇུག་འདིའི་གཤམ་དུ་བརྟན་བཅོས་ཀྱི་མཇུག་བསྡུ་བའི་སྐབས་སུ།།

'དང་པོར་ཕྱོགས་ཙམ་སྨྲས་པའི་ཕྱིར། ।
ཚོགས་དོན་ཙམ་ཞེག་རབ་བསྟན་བྱ། ।
ཁྱང་དེར་རིགས་བཞམ་མི་རིགས་པ། ।
དེ་ནི་གཞན་དུ་ལེགས་དབྱད་དོ། ।'

ཞེས་བྱང་ལ། དེ་ཡང་, **'सुविचारित' "སུཝིཙཱརིཏ"** ཞེས་པ་ལེགས་དབྱད་དོ, ཞེས་པ་དང་། ལེགས་དབྱད་ཟིན་, ཞེས་པ་གཉིས་ལ་འཇུག་ལ། དེའི་འཐད་ཀྱི་སེང་བཟང་གི་འགྲེལ་པར་ཡང་, 'གཞན་ནི་, ཚད་མ་ཀུན་ལས་བཏུས་པ་ལ་སོགས་པ་ལའོ།། ལེགས་དབྱད་ཟེན་ནོ, སློས་པ་དང་བཅས་ཏེ་ ལེགས་པར་བསྟན་, ཞེས་བྱ་བའི་དོན་ནོ།།' ཞེས་བྱང་བས། འདི་ལ་བཙུན་, འདི་ཀུན་བཏུས་ཀྱི་ཕྱི་རྩོམ་ལྟར་གོ་ལ། དེ་ལྟར་ཁས་ལེན་ཤའབང་འཐད་ པར་མི་སེམས་ཏེ། རྒྱུ་མཚན་མང་དུ་ཡོད་ཅིང་། དེས་ན་འདི་དབྱད་གཞིར་ སྣང་།། འདིར་ 'གཞན་དུ' ཞེས་པ་ 'རིགས་པ་བཏགས་པ' ལ་རོགས་ པར་, ཞེས་བྱ་སྟེ, སོགས་ཁོངས་ན་ཀུན་བཏུས་ཀྱང་ཡོད་ཅིང་། 'ལེགས་

དབྱད་དུ་' ཞེས་བ་ནི་དེ་དང་དེ་དག་ཏུ་ཡེགས་བར་དབྱད་ཟིན་ཅང་བྱོད་བར་ཡང་ལག་ཏུ་ང་ཨོ་ཞེས་ཅོག་སྟོན་བྱས་ཏེ་གོ་བ་ཆང་ན་མི་ཡེགས་པ་མེད་ཙམ་འབྱང་ངོ།།

འདི་ཕྱི་རོལ་དུ་བྱས་ནའང་མི་འཐད་དེ། འདིར་སྐྱབ་པ་ལ་སོགས་པ་བསྟན་པ་ཉམས་, ལས་དང་བོ་བར་བསྟན་པའི་ཚུལ་ཙམ་ལས་, ཆོག་ཆུང་གི་དོགས་གཅོད་སོགས་གསལ་བོར་མ་མཛད་ཅིང་། སྤྱིར་བཏང་ཁོ་ནའི་དབང་དུ་མཛད་འདུག་ལ། ཀུན་བཏུས་སུ་དེ་དག་ངེ་ནས་གསལ་བར་བྱས་འདུག་སྟེ།། དབེར་ན་འདིར།

"དེ་ལ་ཕྱོགས་ལ་སོགས་པ་བརྟེན་པ་ཉམས་སྐྱབ་བར་བྱེད་པ་སྟེ། ཕྱོགས་དང་, གཏེན་ཚིགས་དང་, དབེ་བརྟེན་པ་ཉམས་ནི་, ཕྱིར་ཁྲོལ་བ་ཆགས་ཀྱི་མ་དོགས་པའི་དོན་རབ་ཏུ་སྟོན་བར་བྱེད་དོ།།"

ཞེས་ 'ཕྱོགས་ཆོག' སྐྱབ་ངག་གི་ཡན་ལག་ཡིན་པ་ལྟར་ལན་གཉིས་སུ་བརྟེན་འདུག་ཅོང་། དེ་དེའི་ཡན་ལག་ཡིན་མིན་གསལ་བོར་མ་གསུངས་ཤིང་, དོགས་པ་མ་བཅད་ཀྱང་། ཀུན་བཏུས་སུ་ཉིད་དགས་གཅོད་དང་བཅས་ཏེ་ཀྱས་བར་གསུངས་ཏེ། ཪ་སྐད་དུ།

'གཞན་དོན་རྟེས་སུ་དབག་པ་ནི། །
རང་གིས་མཐོང་དོན་རབ་གསལ་བྱེད།།' ། ། ||

ཅེས་གསུངས་པ་ལྟར་རོ།།

འདིའི་ཐད་ཀྱི་རང་འགྲེལ་ལས་ཀྱང་། "རྟེ་ལྟར་རང་ལ་ཚུལ་གསུམ་པའི་

དཔག་ལས་; དཔག་ཚན་གྱི་ཤེས་པ་སྐྱེས་པ་དེ་བཞིན་དུ། གཞན་ལ, དྲི་ཚན་གྱི་ཤེས་པ་བསྐྱེད་བར་འདོད་ཞས་, ཚུལ་གསུམ་པའི་དཔག་བརྗོད་པ་ནི་, གཞན་གྱི་དོན་རྗེས་སུ་དཔག་པ་སྟེ། ཏུ་ལ་འབྲས་བུ་བཏགས་པའི་ཕྱིར་རོ།།"

ཞེས་བས་སྒྲུབ་ངག་ལ་ཚུལ་གསུམ་བརྗོད་པ་ཞིག་དགོས་བར་གསལ་བར་··· གསུངས་སོ།། སྒྲུབ་ངག་གི་ཡན་ལག་དུ་དམ་བཅའ་དཔག་བྱ་བརྗོད་ན་ཡང་ སྒྲུབ་པ་སྟེགས་བའི་སྐོན་དུ་འགྱུར་རོ་, ཞེས་པ་ནི། དེ་ཉིད་ལས།

"གལ་ཏེ་རྗེས་སུ་དཔག་བར་བྱ་བ་སྟོན་ན་ཡི་, དམ་བཅའ་བ་བྱལ་ཏེ།"

ཞེས་སོགས་གསུངས་པ་ལྟར་རོ།།

དེ་ལྟར་ན་, རིགས་པ་ལ་འཇུག་པ་སོགས་སུ་དམ་བཅའ་བརྗོད་པ་, སྒྲུབ་ངག་གི་ཡན་ལག་ཏུ་བཤད་པ་སྟེ། རང་ཆོག་སྟ་ཕྱི་འགལ་བར་འགྱུར་རོ་, ཞེ་ན། དེའི་ལན་དུ་ཀུན་བཏུས་ལས།

དེ་ལ་དཔག་བྱ་བསྟན་པ་ནི། །

དཔག་ཀྱི་དོན་གྱི་ཡུལ་དུ་འདོད། །ཅ།ཟ། ཚད །།

ཅེས་གསུངས་ཤིང་། དེའི་ཐད་ཀྱི་རང་འགྲེལ་ལས་ཀྱང་།

"ཡན་ལག་རྣམས་ནས་, ·····གང་རྗེས་སུ་དཔག་བར་བྱ་བ་བསྟན་པ་ དེ་ནི་, ཁོ་བོ་ཅག་གི་ (སར།) སྒྲུབ་བྱེད་ཉིད་དུ་ཤི་འདོད་དེ། དེ་ཉིད་ཐེ་ཚོམ་སྐྱེད་བར་བྱེད་པའི་ཕྱིར། དེ་ནི་དེས་བསྒྲུབ་བར་བྱའོ།།"[1]

ཞེས་གསུངས་པ་ལྟར་རོ།།

---

1) ཚད་ཀུ. ཁང་. ཀོག. ་ཝ། ཚད་. ཅོ་. རྡེ. "དེ་ཅི་ཚེག་དུ་སྒྲུབ་བར་བྱེད་དོ་" ཞེས་བྱུང་། མཁས་དེ་ཀ. ཀོག. ་ཨ. ཁི་ཀུ. ་ཝ།

དེ་ཡང་, 'ཡན་ལག་རྣམས་ནས' ཞེས་སོགས་ནི་, ཀུན་བཏུས་མ་རྩོམ་གོང་གི་ཚད་མའི་བསྟན་བཅོས་རིགས་སྐོ་ལ་སོགས་བ་ཡན་ལག་གི་ཚུལ་དུ····ཡོད་བ་རྣམས་ནས་, ཞེས་བའོ།། གང་རྟེས་སུ་དབག་བ་བསྟན་བ་དེ་ནི, ཞེས་བ་ནི། སྒྲུབ་བ་གཏན་ལ་དབབ་བའི་ཚེ་སྟེ། དེའི་མཚན་ཉིད་ལ་སོགས་བ་བསྟན་བའི་སྐབས་སུ་ 'ཐོག་མ་ལ་སོགས་བ' ཞེས་བ་དང་། ཐོག་མ་དང་གཏན་ཚིགས་དང་། ཞེས་བའི་ངག་དག་གི་ཟས་དབག་བྱའམ་ཐོག་མ་སྟན་བ་ནི། སྒྲུབ་བྱེད་དེ་, སྒྲུབ་ངག་གི་ཡན་ལག་ཉིད་མི་འདོད་དོ།། དེ་ལྟར་འདོད་བ་ལ་དགོས་བ་ཡང་མེད་དེ། སྒྲུབ་བྱེད་ནི་, དབག་བྱའི་ཤེས་བྱེད་ཡིན་ལ། དབག་བྱ་ལ་ཐེ་ཚོམ་ཟ་བའི་ངོར་, དབག་བྱ་བརྗོད་ན་ཐེ་ཚོམ་ཉིད་ལས་མི་འདས་སོ་, ཞེས་བྱ་བ་ཡིན་ནོ།།

དོན་དེ་དང་ཉིག་སོགས་ལས་བཤད་ཚུལ:— གོང་གསལ་རིགས་འཇུག་དང་ཀུན་བཏུས་སོགས་སུ་, ཐོག་མར་ཚིག་སྒྲུབ་ངག་གི་ཡན་ལག་དུ་བསྟན་བའི་བཤད་བ་མཛད་སྐབས་, ཀུལ་ཚབ་ཚོས་རྗེའི་མདོ་ཞི་དང་ཉིག་མཐའ་འཇོག་གཅང་འཇོམ་དུ་,:— "སྒྲུབ་ངག་གིས་ཐོག་མར་དངོས་སུ་མ་བསྟན་ན་, གཏན་ཚིགས་ཀྱི་བྱེད་བ་འཇུག་བའི་ཡུལ་མི་ཤེས་བ་དང་། དེས་གཏན་ཚིགས་ཀྱི་ཚོག་འབྱེན་བའི་ཕྱིར། ཐོག་མར་ཚིག་སྒྲུབ་ངག་གི་ཡན་ལག་ཡིན་ནོ་, ཞེ་ན་, ཚུལ་གསུམ་གསལ་བར་བྱེད་བ་སྒྲུབ་ངག་དུ་བསྟན་བ་དེ་ལ། དཔགས་ཀྱི་དབག་བྱ་ཐོག་མར་དངོས་སུ་བསྟན་བ་ནི། སྒྲུབ་ངག་གི་ཡན་ལག་དུ་མི་རིགས་བར་ཐལ། ཐོག་མར་དེ་ནི་, དཔགས་ཀྱི་དོན་གྱི་བྱེད་བ་འཇུག་བའི་ཡུལ་དུ་འདོད་རིགས་བའི་ཕྱིར།" ཞེས་བ་ཙམ་ཞེག་ལས། གོང་གི་དྲི་བ་དེ་ངང་ནས་འོང་, དོགས་

བའི་གནད་གང་ཡིན་པ་སོགས་ཆང་ཟད་ཀྱང་མ་བཤད་ལ། དེར་གཞུང་གི་ཚོག་འགྲེལ་ཙམ་ཞིག་མཛད་འདུག[1]

སྒོབ་དཔོན་ཆོས་མཆོག་ལ་གནད་དེའི་ཐུགས་རྒྱས་གསལ་བོར་ཡོད་པར་སྣང་སྟེ། ཇི་སྐད་དུ་འཐད་ལྡན་ལས།

"ཕྱོགས་སྒྲུབ་ངག་གིས་སྟོན་པར་མི་རིགས་ཤིང་། གལ་ཏེ་སྟོན་ན་ཡང་མཚན་ཉིད་འདི་ལྟ་བུ་དང་ལྡན་པ་ཞིག་བསྟན་དགོ་བ་ཡིན་?ནོ།།" ཞེས་སོ་གསུངས་ཏེ། འདིའི་དོན་ནི་, རིགས་པ་ལ་འཇུག་པ་སོགས་སུ་ "དེ་ལ་, ཕྱོགས་དང་, གཏན་ཚིགས་དང་, དབེ་བརྗོད་པ་རྣམས་ནི།" ཞེས་སོགས་ཀྱི་སྐབས་སུ། སྒྲུབ་ངག་ལ་ཕྱོགས་ཆོགས་བསྟན་པ་དེ་, སྒྲུབ་བྱེད་ཀྱི་བྱ་བ་འཇུག་པའི་གཞིར་བསྟན་པ་ཡིན་པས། སྒྲུབ་བྱེད་ཀྱི་ཡན་ལག་ཏུ་བསྟན་པར་འདོད་པ་མིའི་རིགས་སོ་, ཞེས་པའོ།།

མཁས་གྲུབ་ཆོས་རྗེས་, གོང་སྨོས་ཀྱི་དོགས་པ་དེ་ཇི་ལྟར་བྱང་བའི་གནད་རྣམས་ལེགས་པར་བཤད་དེ། རང་འགྲེལ་གྱི་གཞུང་དོན་བཤད་མཐར་, "དཔྱོད་ཀྱི་དོན་གྱི་ཡུལ་དུ་འདོད་" འགའ་ཞིག་ "གཏན་ཚིགས་དོན་གྱི་ཡུལ་དུ་འདོད།" ཞེས་ཀྱང་བྱང་།[2] ཞེས་པའི་དོན་བཤད་པ་ནི་ "དེ་ནི་དེས་སྒྲུབ་པར་བྱེད་དོ།།[4] ཞེས་གསུང་པ་ཉིད་ཀྱིས་བརྗོད་རིང་བསྟན་པར་

---

1 - ཚད་མའི་ཞི་ཁ་རྒྱ་མཐའ་ཁྱོད་གཅིག་ཁོ་ན་ཉིད་ཀྱི་ཚོག་ཅ་, ། ཤེབ་རྟ་ང).གཞོང་ཁགས།

2 - དང་རྒྱ་ཐུབས་ཤ་– གོག. དེ་ཉིད།

3) ཚད་ཀྱི་ཤེབ་རྟ་ང, གོག. । 4) ཚད་ཀྱི་. དང. གོག. ཅ०। ཚད་. ཤེ. ཉེ.;

བཤད་དེ། ཚུལ་གསུམ་གྱི་ཤུས་པ་འཇུག་པའི་ཡུལ་ཅིན་བའི་བསྟུབ་བྱར་ གསལ་བས, རང་ཉིད་ལ་བསྟུབ་བྱ་བསྟུབ་པའི་ཤུས་པ་མེད་པར་འཕང་བའི་ ཕྱིར་རོ, ཞེས་བཤད་ན། ཤིན་ཏུ་འགྲིག་པར་མངོན་ནོ།།[1]” ཞེས་གསུངས་ ཏེ, ལེགས་བཤད་དུ་སྣང་ངོ།། སྒྲིབ་སྟུབ་ངག་ཡན་ལག་ལྔ་ལྡན་རང་ལུགས་ སུ་བྱེད་བཞང་ཡོད་དོ།།[2]

སྨྲོང་དོན། དེ་ལ་རེགས་འཇུག་འདིར་ ‘དེ་ལ་ཕྱོགས་དང་’ ཞེས་སོགས་ དང་། ཀུན་བཏུས་སུ་ ‘དེ་ལ་དབག་ཏུ་བསྟུན་པ་ནི།།’ ཞེས་བྱ་ལ་སོགས་ བའི་གཞུང་འདི་དག་གི སྐབས་སུ། བསྟུབ་བྱའམ དབག་ཏུ སྟུབ་ངག་གི་ཡན་ ལག་ཏུ་བསྟུན་པ་སྟེ, སྐྱོས་པ་ནི། སྟོབ་མ་ལ་དགོས་ཀྱི་བྱ་བ་འཇུག་བའི་ གཞི་བསྟུན་བའི་དབང་དུ་བྱས་པ་ཡིན་དེ། དགོས་འདིས་བསྟུབ་པར་བྱ་བ་ནི་ དེ་ལྟ་བུའོ, ཞེས་གོ་བར་བྱ་བའི་དོན་དུའོ།། སྐབས་ཀྱི་བསྟུབ་བྱ་ལ་ཤེས་ འདོད་ཞུགས་བའི་ཚིལ་བ་ལ་སྟུབ་ངག་གི་སྒོར་བ བཀོད་བའི་ཚེ་ན། དེ་དེའི་ ཡན་ལག་ཏུ་འགོད་པར་མི་བྱས་དེ། དགོས་ཆོག་ཡན་ལག་ཅུག་བའི་སྐྱོན་དུ་ འགྱུར་བའི་ཕྱིར་རོ།། དེས་ན, བསྟུན་བཅོས་སྒྲུབ་མ་ལ་ཁྱིད་དགང་བྱ་བྱས་ དེ།། བརྗོད་བྱ་གཏན་ལ་འབེབས་ཚུལ་དང་། ཚོལ་བ་རྟོག་ལྡན་དང་བྲི་བ་བྲི་ ཡན་ཀྱི་སྐབས་སུ, ཕྱི་ཚོལ་ལ སྟུབ་ངག་གི་ཡམ་ནས་དོན་གཏན་ལ་འབེབས་ ཚུལ་གཉིས་, རྣམ་པ་ཐམས་ཅད་དུ་གཅིག་ཡིན་པར་འཁྲུལ་བར་མི་བྱའོ།།

---

1) རྣམ་འགྲེལ་མཚམས་ཀྱི་. ཞོག. ११—१३། ལེའུ་ ०། གཞོང་།

2) (ཀ) “प्रसन्नपदा”-पृ० ६-७ द्र०। (ཁ) འདིར་ཡང་སྟུབ་ངག་གི་ཡན་ལག་ལྔ་སྟུབ་ཀྱི་ ལུགས་སོ།།’ མཚམས་རྟེའི་དྲྭ་ཀྱི་དོན་བསྡུས. ཞོག. १८। གཞུང་ ཁ.།

མདོར་ན། ལོ་ཆུས་ཐག་གྱན་དང་། རྟོག་བཟོས་ཀྱི་སྣང་གཏམ་དང་། རིགས་བ་ལྤང་སྐང་རེ་ལ་སྐྱབས་བཅོལ་བའི་གཏམ་རྣམས་ལ་ངདེན་ཆ་རེ་ཡོད་ཀྱང་། མཐའ་གཅིག་ཏུ་ངེས་བ་མེད་ལ། དངོས་པོ་བི་གནས་ལུགས་དང་འབྲེལ་བའི་སྐྱབ་ཐེད་ཙམ་ཞིག་ཀྱི་བདེན་བ་ལྤ་བུ་ནི་མ་ཡིན་ཏེ། བཏགས་དབྱད་ཀྱི་གནས་ཀྱི་ན་ཡིན་པས་, བདེན་བའི་དབང་པོ་དང་བསྦུན་ཏེ། རིགས་བས་བླང་དོར་ལ་འཇུག་བར་བྱ དགོས་སོ།།

གཞན་ཡང་རིགས་བ་ལ་འཇུག་བའི་ཐབྱེད་བྱ་རྣམས་དབྱད་གཞིར་བྱས་ཏེ། ཕྱི་རོལ་བའི་རྟོག་གེའི་གཞུང་དང་, གྲུབ་མཐའི་ཁས་ལེན་སོགས་དང་མཚུངས་བསྦུར་གྱིས་བཤད་བྱ་མང་མོད་' མང་བས་འཇིགས་ཏེ་མ་བྱེས་སོ།།

གཞུང་གྲངས་དགས་རིམ།

སྒྱིར་སྤྱི་དབོན་གྱིས་མཛད་པའི་གཞུང་མང་མོད་, ད་ལྟ་དངོས་ཡོད་དང་། གཞུང་གཞན་དང་གཞན་དུ་བྱངས་པའི་གཞུང་གྲངས་དང་, མཚན་རིགས་རིམ་ཙམ་ཞིག་བཀོད་བར་:—

གྲངས་	མིང་	རྒྱུན་བཤད་
১	ཚད་མ་ཀུན་ལས་བཏུས་པ།	ཚད་ཅེ། སྡེ་ སྣ་ ཅི།
২	ཀུན་བཏུས་རང་འགྲེལ།	” ” ” ” ”
৩	དམིགས་པ་བཏགས་པ།	” ” ” ” ”
৪	དམིགས་བཏགས་རང་འགྲེལ།	ཚད་ཅེ། སྡེ་ སྣ་ ཅི།

འདི་ལེ་སྤྱིར་ལའང་ཡོད།

 འདི་ལེའུ་སྦྱངས་ལ་ཡོད།

৮ རིགས་པ་ལ་འཇུག་པ། " " "

ལེགས་སྦྱངས་ནས་བོད་.....

སྐད་དུ་བསྒྱུར་བ་དང་།

ཀུ་སྐད་ནས་་་བོད་སྐད་དུ་་

བསྒྱུར་བ་སྟེ་མི་འདྲ་བ་....

གཉིས་བཞུགས།

৯ ཕྱོར་དགུའི་གཏན་ཚིགས་ཀྱི་འགྲེལ་ལོ། ཚད་ ཅེ་ དེ་ཉིད།

১০ རིགས་སྒོ་1 (न्यायमुख) འདི་ཀུ་ནག་བསྟན་འགྱངས་

ནང་ན་བཞུགས།

১১ གཏན་ཚིགས་ཀྱི་སྒོ་ (हेतुमुख) འདིའི ལུང་ཚད་ཆེན་དཀའ་

འགྲེལ་དུ་དྲངས་འདུག་

১০৪৬. ཕྱོག་ ৩১৮ འདི་

ཀུ་ལོ་ཨིད་སངོང་གི་ལོ་རྒྱུས

དང་། དེར་བསྟུས་བའི་

ཕྱོར་བྱང་གི་བསྟན་བཅོས་

བརྒྱད་ཀྱི་མིང་ཐོར་ཡང་...

འཁོད་ཡོད།

---

1) ད་ཅིག་ཅའི་ཕྱོགས་བྱང་གི་སྟོན་དུ་ཨོད་པར་ཅུའོ།–धर्मोत्तर प्रदीप प्रस्तावना पृ० ४१।
ད་ཅིག་ཀུན་འདུས་ནས་སྟ་ཪོམ་ཨེའ་ཅེས།

๑ སྤྱི་མཚན་བརྟག་པ།
(सामान्यलक्षणपरीक्षा)

སྒོབ་དཔོན་ཀ་ཏྱེག་ མིས····
(कर्णगोमिक)
མཛོད་པའི་རྣམ་འགྲེལ····
རང་འགྲེལ་གྱི་འགྲེལ·····
བཤད་དུ་འདི་ནས་ལྷང···
དྲངས་འདུག རྣམ་ རང་
ཤོག་ ३३१, ལེའུ་ १ ।
རྒྱའི་བསྟན་འགྲྭར་ནང·····
དབང་བཀྲིགས། འདི་ཡོད
པ་, 'द्वादशारनयचक्रमक्रू'
ཞེས་པའི་རྒྱལ་བ་པའི·····
གཞུང་དུ་བཤད།
पृ० ५७, वही ।

๒ རིགས་པ་བརྟག་པ།
(न्यायपरीक्षा)
འདི་ཡོད་པ་ ཚད་ཀྱི་
རང་ ཤོག་ ८४, ཚད་མེ།
སྡེ་ ལ་བཞུད་ཅིང་། ཞི་
འཚོས་མཛོད་པ་རྩོད་རིགས་
གི་འགྲེལ་པ་ཤོག་ ३३४
བདང་བཤད།

११	གོང་གསལ་དེ་དག་ལས་གཞན་བའི་སྐྱེས་དབོན་གྱི་གཞུང་ཞེག་ཏུ་སྣང་ཀ་ཡོད།	འདི་ཏྲའི་བསྟན་འགྲུབ་ཤང་བཞུང་ཀྱང་དེའི་དབུས་ལེའུ་སྐུར་ཀྱི་མིང་མེད་བས་མ་གོ
१२	ཅེ་བྱག་བའི་རིགས་བ་བརྟག་བ།	འདི་ཡོད་བ་ཚད་ཀྱན་ རང་ཤོག. ८४। ཚད. ཅེ། སྟེ།
१३	ཀོང་མིག་གི་རིགས་བ་བརྟག་བ།	” ” ”
१४	རྩོད་བའི་རབ་བྱེད། (वादप्रकरण)	བསྟན་བཅོས་འདི་གཉིས་ཤིང་བ་བརྟག་བའི་ཡན་ལག་ཡིན་ནས་དབྱད། འདི་ཡོད་བ་རྣམ་བཤད་ཐང་ལམ་གསལ་བྱེད་སོགས་ཀྱན་ལ་གྲུབ་ཆེ། འོན་ཀྱང་ གཞུང་དེ་དང་དེར་འདེའི་ ཡུང་འབྲེག་ཚོ་, ‘རྒྱང་གི་ རབ་བྱེད་ལས’ ཞེས་མཚོན་ སྐོས་ཏེ་བྱངས་ཡོད། དེ་ནི་ ‘ཁྱད’ དང་ ‘ཁྱད’ ཞེས་བའི་ སྐྱ་གཉིས་ནོར་བའི་སྐྱེན་ད།

འདིའི་ལེའུ་སྦྱར་དུ་ 'ཕྲག་བཀར་' ཞེས་པ་ཡོད་ལ། བོད་སྐད་དུ་བསྒྱུར་ན་ 'རྩོད་བའི་རབ་ཏུའོ་' ཅེས་པ་ཡིན་པས། ལོ་ཙ་བ་ཐུབ་མཁན་བར་མ་བཞུང་བའི་གཏམ་གྱི་རེས་སུ་འབྲང་བ་ཙམ་མོ།།

๑๙	དུས་གསུམ་བརྟག་པ།	འདི་སྐྱེ་སྟ་ཅི་ཚད་ཅེ། ཤོག་ ๑๒ ན་བཞུད། འདི་ཡང་གཅོ་བོ་ཚད་མའི་སྐོར་ཡིན།།
๒๐	མཐོང་འགྲེལ་གཞད་ཀྱི་སྒོག་མེ།	འདི་སྐྱེ་སྟ་མངོན་པ་ཉེ། བར་བཞུད་འདི་ལ་ཤོ་ལོ་ཀ་ ๑๐๐๐། ཡོད། མངོན་པ་འདི་གཅིག་བྱར་སྟང་།
๒๑	ཤེར་ཕྱིན་དོན་བསྡུས།	འདི་སྐྱེ་སྟ་ཤེར་ཕ། བར་བཞུད།། ཤེར་ཕྱིན་འདི་ཙམ་མོ།།
๒๒	བཟང་སྤྱོད་འགྲེལ་བ།	འདི་སྐྱེ་སྟ། ཆ། བར་བཞུད།

		མདོ་འགྲེལ་ཡང་འདི་ཙམ།།
১৩	འཇམས་དབྱངས་ཀྱི་སྡོད་པ།	འདི་ སྟེ. མདོ. ཀྱ། བར་ བཞུགས།ཿ
২০	རྣལ་འབྱོར་ལ་འཇུག་པ(དེ་སྐོ)	” ” ” ཏེ། བར་ བཞུགས།ཿ
২১	སྤྱིད་བའི་སྐྱོན་ལམ་ཀྱི་ (སྤྱི) དོན།	འདི་ སྟེ. ཏེ། བར་བཞུགས།
২২	ཡོན་ཏན་མཐའ་ཡས་བསྡོད་བའི་ འགྲེལ་བ།	འདི་ སྟེ. མདོ. ཀྱ། བར་ བཞུང་ཿ
২৩	བསྡོད་པ་བཀྱ་ལྟ་བཅུ་བར་ཡང་སྤྱིས་ དབོཏཀྱི་སྤེལ་ཆོག་ཡོད།	ལམ་རིམ་བྱ་ཀྱུད་རྣམ་ཐར་ ཀྱ་འདི་ཕྱོད་གླང་དང་དབའི་ བོ་, ཏྲི་བ་ཏྲི་ལཀ་ཀྱི་ཚུལ་ ཀྱ་བཙུམས་བར་བཤད་ཀྱང་ འཐད་བར་མི་སེམས་སོ།། 1

1) འདི་རྣམས་དེ་, ཐུན་དགོད་ཀྱི་བསྡུད་བཅོམ་ད་ལྟ་, ཏ. ཐེ. ཏེ. དགར་མ་རྣམས་ཏེ། གཐུང་འཁ་ཀྱི་དགར་ཕྱེ་མ་རྣམས་ཀྱ་བཞུགས་ན་རྣམས་དང་། གཐུང་གཞན་དང་གཞན་གསལ་བྱང་བའི་མཚན་གྱི་དཔར་རིས་ཙམ་ཞིག་བགོད་ཅེས་གསལ། དེ་ཡང་ ཏ. ཐེ. ཏེ. བསྡུད་ལྟུང་ཀ་ད་ལྟ་དང་ཁོས་ཁོད་ཀ་བཞུགས་བའི་ བསྡུད་བཅས་གྲངས་བཅོ་ལྔ་དང་། ཀྱ་རིག་གི་སྒད་ཁོ་ནར་བཞུགས་ན་གཏན་དང་། ལྟ་དེ་ཚད་གཐུང་གཞན་ཀྱ་གྱང་བྱངས་བའི་སྐབས་ཀྱ་མཚན་ཐུང་བ་དེ་རྣམས་བགོད་ཀ་ཡིན་ལ། དེ་དག་གི་ལུས་དང་,

ཕྱོགས་བློང་དང་དེའི་གཞུང་གི་ཁྲད་ཆོས།

སྒོབ་དབོན་ཕྱོགས་ཀྱི་བློང་པོས་, ཚད་མ་རིག་བའི་ཤིང་རྟའི་སྒོལ་ཇི་ལྟར་ཕྱེས་པའི་ཚུལ་ཆུང་ཟད་གོང་དུའང་བཤད་ཟིན་ལ། དེ་ཡང་སྒོབ་དབོན་འདེས་རིགས་གཞུང་དེ་ཁྲལ་བར་དུ་བྱས་ཚུལ་ནི, སྐྱིར་ཤིང་རྟ་ཆེན་པོ་རྣམ་གཅིག་ལ་སོགས་པ་སྟོན་གྱི་མཁས་མཆོག་རྣམས་ཀྱིས་, ཆུལ་བའི་གསུང་ངག་ལས་བྱུང་བའི་ཟབ་པ་དང་ཆུ་ཆེ་བའི་ཚུལ་དང་། གཞི་ལམ་འབྲས་བུ་དང་བཅས་པའི་རྣམ་པར་བཞག་པ་རྣམས་ཅིའ་མོ་ལྟར་གསལ་བར་མཛད་མོད། དུས་དང་, ཐོ་ཁྲོས་ཀྱི་ནུས་པའི་དབང་གིས་, འགྲོ་བ་མང་པོ་ཞིག་, གཞུང་ལུགས་དེ་དག་ལས་ལྡོག་པར་མཐོང་ཞིང་། ཁྲད་པར་དུ་, འཇལ་བྱེད་ཚད་མ་དང་, གཞལ་བྱ་ཡུལ་གྱི་གནས་ལུགས་ལ་ལོག་པར་རྟོག་པའི་སྐུན་མཆོ་རྣོལ་དེ། ཡང་དག་པའི་ཤེས་པ་དང་ཤེས་བྱའི་གནད་ལ་ལེགས་པར་བྱེད་པའི་ཐེ་··གོམ་འགྲོས་འཁྲིད་བཞིན་པར་གནས་པའི་ཚེ། ལས་དང་, སྐྱོན་ལས་གྱི་མཐུ་གྱིས་ཅིང་། ཐོ་ཁྲོས་ཀྱི་ནུས་པ་ཇོགས་པའི་སྒྲུབ་དབོན་བདག་ཉིད་ལྟ་བུའི་བྱེན་ཆེན་པོ་འདི་བྱེད་རྗེས་འཕགས་ཡུལ་གྱི་ཚད་མ་རིག་པའི་གཞུང་ལུགས·····ཀུན་ལ། ཆུ་མཆོ་འབྲུགས་པ་ལྟ་བུའི་གཡོ་འགྱུལ་ཆེན་པོ་ཞེག་བྱུང་ཞིང་། རིགས་གཞུང་གི་གཟའ་སྐར་ཉི་ཟླ་སོགས་ཕྱོགས་ཐམས་ཅད་ནས་མཁྲུག་ལ·····

མཚན་བྱ་སོགས་ཇི་ལྟར་ཙོག་མ་ངེས་སོ།།

དཔལ་བོད་ཡིག་, བཙན་ཁྲག་བཙུགས་བའི་སྐྱེས་ཕྱི་བྱིས་མ་དགེ་རྟིང་གི་དགེ་མཛོད་རྣམས་ཀྱ་, སྒྲོག་དགོན་འདི་བསྐྱན་བཅོས་དང་། རྣམ་བཤད་ཐུབ་ཀ་མེགས་ཀྱི་སྒེར་མང་དུ་ཡོད་སྐྱེད་བས། ཆོས་ལྡན་གེས་ཐབའི་གཏམ་ལ་སྒྲོ་ལ་མེ་དམན་བ་རྣམས་ལ་, དེ་ཁ་དང་བཅས་ཏེ། ཕྱུ་བའི་མིག་རྟུལ་ཀྱིས་མ་ཐྲལས་པ་ཞེས་མཛོད་ཅེས་སྒྲོས་ཏོ།།

འཕོས་བས་, འཇིག་རྟེན་མ་ལུས་པ་གསལ་ཚུལ་ཞིག་བྱུང་ངོ་།།

དེ་ཡང་སྔོན་རྟོག་གེ་དང་, རིགས་གཞུང་ཀུན་, ཆོས་དང་གྲྭབ་མཐའ་དང་, སྨན་སྤྱད་སོགས་ཀྱི་ཉེར་མཁོ་ལྟ་ཚུལ་དུ་གནས་པ་ཙམ་ཡས་, རང་མཚན་དུ་ངང་ཚུགས་ཐུབ་པའི་ཚུལ་དུ་མེད་ཅིང་། ཚད་མཉམ་ཡང་དག་པའི་ཤེས་པ་བསྒྲུབ་བྱེད་ཚུལ་དུ་གཏན་ལ་འབེབ་པའི་རྣམ་དབྱེད་ཅན་བྱེད་མེད་ལ། སྒྲོབ་དཔོན་འདིས་ངང་གི་རྣམ་དབྱེད་ཀྱི་ཤུས་པས་, 'ཡང་དག་པའི་ཤེས་པ་' ཉིད་, སྐྱེས་བུའི་དོན་ཐམས་ཅད་འགྲུབ་པའི་རྒྱུ་དང་། ཟླང་དོར་ལ་འཇུག་ལྟོག་གི་བྱ་བ་ཐམས་ཅད་དེའི་རྩ་བ་ཅན་དུ་མཐོང་སྟེ། ཡང་དག་པའི་ཤེས་པ་སྟེ། བསྒྲུབ་བྱ་ཚད་མའི་རྣམ་གཞག་དང་། དེ་ཉིད་དོན་ལ་མི་སླུ་བའི་སྒྲུབ་བྱེད་ཚད་མའི་རྣམ་གཞག་གིས་, གྲུབ་མཐའ་དང་། ལུ་པ་སོགས་གང་གིའང་ཐུབ་སྐུ་མ་ལྷུང་བར་, དངོས་པོ་འི་གནས་ལུགས་ཉིད་དབང་དུ་བཞག་སྟེ། རྒྱས་ཐབ་གཏན་ལ་ཕབ་བར་མཛད་དང་། དེ་ཡང་ཤེས་བྱའི་གནས་ལུགས་སྟོན་པའི་ལུང་རིགས་དང་, རྣམ་དབྱེད་ཐོགས་རེ་བ་ཙམ་དང་། ལོ་རྒྱུས་དང་། གཞུང་ལུགས་གཞན་ལ་སྐྱབས་བཅོལ་བའི་ཚུལ་ཙམ་དུ་མ་ཡིན་བར། ཤེས་བྱ་མཐའ་དག་ཆོག་དོན་བརྒྱད་དུ་བསྡུས་ཏེ། དངོས་པོ་སྟོབས་ཞུགས་ཀྱི་རིང་པ་ཉིད་ཀྱི་སྐོ་ནས་བསྟན་པས་མཁས་པ་ཀུན་གྱི་ཡིད་ངང་དབང་མེད་པར་འགྲོག་ཏེ། ཐམས་ཅད་ཀྱིས་རྩོལ་བདག་གིར་བྱས་པའི་ཚེ་ཤིན་ཏུས་བའི་རང་གཤིས་ (གྲུབ་མཐའི) མ་ལུས་པ་བཏང་སྟེ། རིགས་ཚུལ་འདིན་ཞགས་པ་ལྟ་བུར་གྱུར་ཏོ།། དུས་དེ་ཙམ་ནས་བཟུང་, རང་གཞན་གྱི་སྡེ་བའི་ཕྱོགས་གཅིག་ཀ་ནས་སྒོབ་དཔོན་གྱི་ལུགས་དེ་གཞིར་བཞག་སྟེ,

དཀའ་སྐྱབ་ཅི་རིད་བའི་སྐོར་ནས་, འཕགས་ཡུལ་འདིར་, ཚད་མའི་གཞུང་དང་། རོ་གེའི་རིད་བའི་ཚུལ་རྣམས་ཐུབ་ཀུན་ནས་དར་ཞིང་། ཁྱད་པར་ཇེ་ཤེ་ཡའི་གླང་ཆེན་བོ་འདིར་, དེ་ཁོ་ན་ཉིད་ལ་དབྱེད་པའི་ཆོས་གཅིག་ལས་འདས་པ་ཞེག་དེ་སྟོན་བྱེད་མེད་ལ། དེ་དག་ཐམས་ཅད་ཀྱང་, རང་རང་གི་ཐུབ་གྲགས་ཤེས་ཅའི་ངོ་བོ་ལ་རྟོག་ཚུལ་དང་། རྣམ་དབྱེད་ཀྱི་ཤོར་གྱིས་ཤིན་དུ་ཕྱུག་མོད། ཤེས་བྱའི་མཐའ་འཆིང་བྱེད་ཀྱི་རིགས་ཚུལ་གྱི་ལྷས་ཡོངས་སུ་མ་རྫོགས་པས། ཚད་མ་དང་, གཞལ་བྱའི་གནས་མཐའ་ཡས་པ་ཞེག་ཁ་འགོར་དུ་ལྷས་པ་ལྟར་སོང་བ་ན། སློབ་དཔོན་གྱིས་, ཤིན་དུ་ཉུང་ངུའི་ཚོག་གིས་, གནས་ལུགས་ཀྱི་དོན་ཀུན་ནས་གསལ་བ་དང་། ལྷས་ཆ་ཡོངས་སུ་རྫོགས་པར་Iསྟོན་པའི་ཚད་གཞུང་2ཀུན་བཏུས་ལ་སོགས་པ་མཛད་དེ། གནས་ལུགས་ཀྱི་དོན་ལ་བབྱེད་པའི་དམ་པ་རྣམས་ཀྱི་ཐུགས་ཀྱི་ཁྲང་, ཐམས་ཅད་དུ་ཡང་བར་མཛད་པ་ན།

---

1) ཨི་སྒྲ་ད་—‘ཚད་ལྡན་’ ‘‘ཡུལ་ན་ཀུན་མཁྱེན་ཀུན་ལ་སྐྱབ། འགྲོ་བའི་ཐུ་མར་ཕྱག་འཚལ་ཏེས། ཤྲུང་ཆ རྣམ་གསལ་ཡང་དག་རྗེ་གསལ། སྐྱེ་མེ་མཚན་ཉེད་གཙོ་བར་ཐ།།’’ ཞེས་གཐུངས་ན་ལས་ཚོག་བསྡུར་ཐུབ་ཅེ་—‘‘ཚད་མའི་མཚན་ཉིད་བཤད་ཐ།’’ ཞེས་སོ་བར་ཐའོ།། ‘ཚད་ལྡན’ ཞོ་ཚོ་ཀ ,ཝ ,ཅ ། འདི་ཀཾ་བཤད་བའི་ཉེན་ཅིར་ཀྱི་གསུང་། ཀ, བར་ཡང་བཤུགས་སོ།།

2) མངས་ཀྱས་ན་རྣམས་ ‘ཚད་མ’ ཞེས་བའི་སྐྱེ་མེ་སྐྱ་བའི་ཤེས་ན་ཉིད་ལ་ཐུབ་ཀུན་ནས་ལེའུ་ཏུ་བྱས་པས་ན་སོགས་རེ་, ‘ཁྱབ་བྱ་’ ཞེས་ན་ཚད་མ་ཉིད། མངོན་གྱས་ཀྱི་ཁྱབ་ལ་གཟུགས་བར་འདོད་པ། ཐུབ་མཐའ་གཞན་ཉི་སོགས་རེ་, ‘ཁྱབ་ཅེ་’ ཞེས་ན་ཚད་མ་ཉིད། ཤེས་བའི་ངང་ལ་ཐུབ་ཀུན་ནས་ཀྱི་ཚད་མ་ལ་རེ་—‘ཁྱབ་ཅེ་’ (प्रमेति) ཞེས་ན་ཉིད། ‘ཚད་ལཽལ’ ཞེས་ཅེས། རེ་ལ་འདིར་ནང་བའི་བགད་ཚུལ་ཀྱི་རབང་དུ་ཐུབ་ཀེང། དེ་ལང་སྐྱ་ལང་བའི་དབང་དུ་ཐུབ་ཉི། སྐྱབ་ཉེད་ཚད་མ་དང་། འཐལ་ཉེད་ཚག་མ་གཉིས་ཀ ‘ཚད་མ’ ཞེས་བའི་སྐྱེ་བཟོད་ཐུབ་ཐེ། རྟོག་གེ་ཚོག་དོན་ཡོངས་རྫོགས་དང་། ཤྲུགས་རེ་ལ་རྟོན་བའི་གཞུང་ཀུན་ཚད་ཀྱཽང་དུ་ཐུབ་མདོ།།

ཞེས་གས་ཀྱི་སྒང་བོས་རིགས་གཞུང་གི་ཤིང་རྟའི་སྲོལ་ཕྱེས་སོ།། ཞེས་,མཁས་པ་ཀུན་ལ་ཡོངས་སུ་གྲགས་ཤིང་། ཐམས་ཅད་ཀྱིས་སྨོན་དངོན་འདི་ཚད་རིག་གི་ཤིང་རྟའི་སྲོལ་འབྱེད་དུ་ཞལ་གྱིས་བཞེས་སོ།།

དུས་རབས་ཅི་ཤྲི་བའི་མཁས་པར་གྲགས་ཚུལ།

སྨོན་དབོན་ཞི་དབྱིངས་སུ་ཐིམ་སྟེ་, འདས་ཡོ་བཀུ་ཐུག་བཅོ་ལྔ་འཁལ་བར་ཅི་བའི་དེང་གི་དུས་སུ་ཡང་, སྨྲ་བའི་ཕུལ་བྱུང་དེའི་གསུང་རབ་རྣམས་ལེགས་བཤད་ཀྱི་ཁ་ཆྭང་དང་མ་བྲལ་བར་, གཤས་ལུགས་ཀྱི་ར་ཞིམ་པ་བྲོ་བཞིན་དུ་, བཤེད་བྱ་དོན་གྱི་ཡང་ཆོ་མཆོག་ཏུ་དང་བའི་ཡན་ལག་རིང་པོ་དག་, གདུང་ཀྱི་མེ་དོག་གི་མདའ་ཀུན་ཟིལ་གྱིས་གཏོན་པའི་རིགས་ཚུལ་གྱི་སོར་མོ་ཕྱོགས་ཀུན་དུ་བསྐྱོད་ཅིང་, མཁས་གྲུབ་ཡོངས་ཀྱི་མགྲིན་བ་དག་ལ་ཡོངས་སུ་འཐུད་པ་ཡ། ཏྲི་ལྷ་མ་ལུས་པ་དགའ་བའི་དུས་སྟོན་དུ་འོངས་ཏེ། ཡ་མཚན་བའི་སྐྱ་དང་ལྡན་ཅིག་ཏུ་, ཕྱོགས་ཀྱི་སྒང་པོ་, རིགས་པའི་དབང་ཕྱུག་, ཤིང་རྟ་ཆེན་པོ་, འཕགས་ཡུལ་རིགས་གཞུང་གི་ཡབ་གཅིག[1] ཞེ་ཤི་ཡའི་རིགས་ཚུལ་ཀྱི་ཡོ་ལང་ཆེན་པོ་ངེ་དེད་དབོན། ཞེས་བ་དང་། འདེའི་ཚད་རིག་གི་ཀུ་ཏོུན་ཀུལ་བ་ཀུག་ཐུབ་པའི་འཕྲིན་ལས་

---

1) (a) Dinnaga is justly regarded the Father of Mediaeval Logic....History of Indian Logic.....

(b) मध्यकालीन भारतीय 'न्यायशास्त्र के पिता' पद दिङ्नाग को विद्वानों ने दिया है, वह उन के व्यक्तित्व का पूरापरिचायक है ।—धर्मोत्तरप्रदीप भू० पृ० ४१ ।

དང་མཉམ་མོ་,[1] ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་བའི་གླུ་དབྱངས་སྐན་པོ་དག་གིས་དཔལ་ཡང་སྐྱེ་བོ་རྣམས་ཀྱི་རྣ་བའི་ལམ་ཀུན་ཤིས་བར་བྱེད་བཞིན་དུ་ཡོད་པ་ནི་, ངོ་མཚར་བས་ཀྱང་ཆེས་ངོ་མཚར་རོ།།

ངོ་མཚར་བའི་གཏམ་དེ་དག་ནི་, ཕྱོགས་སུ་ལྷུང་བ་དང་, དད་པའི་བའི་དབང་ལས་འཕྲོག་པ་ཙམ་མ ཡིན་གྱི། སྐྱེས་བུ་དེའི་གསུང་རབ་ལེགས་བཤད་རྣམས་, ཤེས་བྱའི་དེ་ཁོ་ན་ཉིད་དང་ལྡན་ཅིག་ཏུ་ཞུགས་ཏེ་, ཚ་དགར་རོལ་བའི་ངང་ཚུལ་གྱིས་ཡིད་འཕྲོགས་བས་, དངོས་པོ་ཇི་རང་གཤེགས་ལས་འཕྲོག་པ་ཙམ་མོ།། འདི་རྣམས་ནི་སྒྲིབ་དང་ཉི་ཆེ་བ་ཤར་ཕྱོག་མ་གྲགས་པ་རྣམས་སོ།།

ཕྱི་རོལ་སོགས་ལ་དར་ཚུལ། :— དུས་རབས་ཉི་ཤུ་པ་ཚུལ་ཁྲིམས་ཀྱི་ལེབ་ཕེ་སྐབས་འདིར་, ཕྱི་འབྱུང་བའི་ཇས་སྟོར་ལ་བཏེག་བའི་མཚན་རིག་པ་འཕད་རྩོལ་འབྲས་བཅས་སུ་སོང་བའི་དཔང་གེས་, ཡུལ་དུས་ཀྱི་རིང་ཚ་ལ་དབང་བྱས་ཏེ། མི་རིགས་ནང་ཕན་ཚུན་མཇལ་ཕྲད་དང་། ཤེས་ཡོན་དཔལ་འབྱོར་སོགས་, ཕྱི་ནང་གི་ཚ་ཀྱེན་གང་ཟོན་འབྲལ་ལེན་གྱི་བྱ་བ་རྣམས་, ཡུལ་དུས་ཀྱི་ཉེ་དེང་ལ་མ་ལྟོས་བར་བྱེད་ཐུབ་པ་དང་། སྐྱུབ་ཐུབ་བར་བཏེག།

སྔོན་ཚེ་ཤི་ཡའི་ཡུལ་ཆ་འཁབ་ཞིག་ལ་མ་གཏོགས་མེད་བའི་ཕྱི་

---

1) It is the lost of a series of three works dislined to elucidate what is perhaps the most powerful movement of ideas in the history of Asia, a movment which, originating in the vi Century BC. B. Logic. F. Th. Stcherbatsky. P. xi (ii).

ནང་གི་ཚད་རིག་རྣམས་, དེང་དུས་ཤར་ནུབ་ཡོངས་ལ་ཁྱབ་བ་ལྟ་བུར་སོང་ཡོད།།

དེ་སྔོན་ཡུ་རོབ་དང་ཨ་རི་སོགས་ཀྱི་མཁས་བ་རེ་རྣང་མ་བཏུགས་, ཡོངས་གྲགས་ཀྱི་བསམ་ཚུལ་ལ། དངོས་བོ་ དི་གནད་དོན་འབའི་ས་སྟེ, དེ་ཁོ་ན་ཉིད་ལ་དབྱེད་བའི་གྲུབ་བའི་མཐའ་རྣམས་, ནུབ་ཕྱོགས་ཡུ རོབ་ལ་མ་གཏུགས་ཡུལ་གཞན་ལ་མེད་སྙམ་བ་དང་། དོག་གེའི་གཞུང་བཤད་ཀྱང་། ནུབ་ཕྱོད་ཀྱི་མཁས་བ ཨེ་རིས་ཏོ་ཏཝ (Aristotle's) ཞེས་བ་དེས་གདུན་ལ་ཐབ་བ་ཉིད་, མཐར་ཐུག་བའི་བཤད་བ་ཡིན་སྙམ་བ་ཡས་མེད་ཅིང་། ཇི་ཤི་ཡའི་སྒྲིང་ཆེན་པོ་འདིའི་ནང་, དེ་ལྟ་བུའི་གྲུབ་མཐའ་དང་རིག་གཞུང་ཡོད་བའི་དོགས་བ་ཙམ་ཡང་མེད་བར་གནས་ཡོད།1 དེ་ནས་ཕྱི་ལོ་བཏུ་ཐུག་བཅོ་བཏུད་བའི་མཇུག་དང་, བཅུ་དགུ་བའི་འགོ་ཙམ་ནས་, ནང་བའི་རིགས་གཞུང་དང་, ཆོས་དང་གྲུབ་མཐའ་སོགས་ཀྱིས་སྐོར་ནུབ་ཕྱོགས་ཡུ རོབ་ཕྱོགས་སུ་ཆེར་དར། དུས་རབས་དེ་དག་ཏུ, 'ཨ་རྣལ' ཞེས་བའི་ཡུལ་དུ་ 'ངུ་རན་ནུབ' (E. Burnouf) ཞེས་བ་དང་། ཇིན་ཡུལ་དུ་ 'ཀོ་ལབྲུཀས' (H. Colebrooks)

---

1 (A) It is a logic, but it is not Aristotelian, it is epistemalogical, but not Kantian.

(B) There is a widely spread prejudice that positive philosophy is to be found only in Europe. It is also a prejudice that Aristotle' s treatment of logic was final; that having had in this field no predecessor.- Prefoce- B- logic. I.p. 12. F. To Stcherbatsky. ॥

ཞེས་པ་དང་། 'ཇཱརམན, ཡུལ་དུ་ 'བོན་ཚེའི' (Th. Bonfey) ཞེས་ཀ་ རྣམས་བྱང་ཞིང་། མཁས་པ་དེ་རྣམས་ཀྱིས, ཤེ་ཤི་ཡ་དང་། ཆུད་པར་ ཏུ་གང་གི་རིག་གཞུང་, གྲུབ་མཐའ་རྣམས་ཤུབ་ཕྱོར་སུ་དར་བར་བྱས་སོ།།

དེའི་རྗེས, ཕྱི་ལོ་ ᱨᱮᱥᱟᱱ–ᱨᱚᱢᱟᱱ, ངི་ནང་, 'རུསྱ' འི་མཁས་ མཆོག་ 'ཛཱཅེར་བཊྚསཀི' (F. Th. Stcherbatsky) ཞེས་བྱ་བ་དེ་བྱུང་ཞིང་། དེས་ཤེར་ཕྱིན་མངོན་རྟོགས་ཆུན་ལ་སོར་པ, ནང་བའི་གཞུང་མང་ པོ་ཤིག་དང་ ཆུད་པར་ཚད་མའི་གཞུང་གི་སྐོར, ཏུ་ནག་དང་། ཅོད་དང་། སོག་པོ་ལ་སོགས་པའི ཡུལ་ཐ་དད་པ་ནས་ཡོད་པ་ཐམས་ཅད་ཀྱི་དུ་དབྱད་..... སྤྱང་བྱས་ཏེ། ཤེས་སྐད་དུ་བསྟན་བཅོས་གནད་དུ་སྨིན་པ་འགའ་ཞིག་ཡོད། དེ་ ནས་བརྒྱང, ཡུ་རོབ་ནང་ཡོད་པའི་གོང་གསལ་ལྟ་གྲུབ་མཆོག་འཛིན་ཀྱི་ ཚེག་རྟོག་ཐམས་ཅད་, ཙ་བ་དྲུང་ཕྱུང་བའི་རྟྭ་ལྟར་སོང་སྟེ། དེ་གའི་མཁས་ པ་རྣམས་ཀྱི ཨོ་གྱོས་ཀྱི་རྒྱུན་ཕྱོགས་ཤེ་ཤི་ཡའི་རིག་གཞུང་གི་ཕྱོགས་སུ..... ཕྱོགས་པ་དང་། མཁས་པ་རྣམས་ཀྱིས་འབད་བརྩོན་ལྷོད་ཅེད་དུ་ཐུབ་འགྱུར་ བ་ལས, ཡུ་རོབ་ཀྱི་ཤེས་ལྡན་རྣམས་ཀྱིས་འདི་གའི་ཆོས དང་གྲུབ་ མཐའ་དང་, ཁྱད་པར་རིགས་གཞུང་གི་གནད་དོན་ཤེས་ དོགས ཡོད་པ་འདི་ བྱུང་བ་ཡིན།།

ང་མཚན་ལོ་རྒྱུས་ལས་མཐོང་ཚུལ་ :— དེ་ལྟར་ཤར་ཀྱའི་མཁས་ མཆོག་རྣམ་དབྱེད་ཀྱི་སྤྱན་ཡངས་པ་རྣམས་ཀྱིས, ཤར་ཀྱའི་ཞི་རྒྱལ་ འཕྲོར་ཆེན་པོ་དེར། སྤྱ་ལས་བྱང་ཆེན་མི་རིགས་ཀྱི་ཤེས་ཚད་དང་། རིག་གཞུང་སོགས་ཀྱི་ལུས་སྟོབས་ལང་ཚོ་སོགས་དང་ཚུལ་ཇི་འདྲ་ཞིག་བྱུང་...

ཡོད་སྙམ་སྟེ། དེ་ཉིད་འཆོལ་ཐབས་སུ, སྔོན་རབས་ལོ་རྒྱུས་དང་། སངས་, རྒྱས་, རིའི་, ཆུ་ཀླུང་སོགས་ཀྱིས་བདག་གིར་བྱས་ཡོད་བའི་རྟོ་ཕེག་དང་ཟངས་ལྷུགས་གསེར་དངུལ་ལ་སོགས་ཀྱི་བླུགས་བྱང་བྱེས··· ཡོད་བའི་གནའ་བྱེས་སོགས་དང་། ཁྱད་པར་དུས་རབས་དེ་དང་དེར་བྱང་ཡོད་བའི་གསུང་རབ་གཞུང་ལུགས་ཡིག་ཐོག་ལ་འཁོད་པ་རྣམས་དེ། སྔོན་གནས་གསལ་བྱེད་ཀྱི་ཆ་ཤེན་གསུམ་ཚོགས་ཀྱི་མེ་ལོང་ཆེན་པོར་ཡང་དང་ཡང་དུ་དཔྱས་པས། སོད་དུ་བྱང་བའི་གནས་ཚུལ་མང་དུ་མཐོང་ཞིང་། ཁྱད་པར་དུ, བར་ལམ་ (ཕྱི་ལོ་མ་ཚུགས་གོང་བཏུ་ལྷག་དུག་བ་ནས་, ཕྱི་ལོ་བཏུ་ལྷག་ལྟ་བའི་བར་) ཤེས་བྱའི་དཀྱིལ་འཁོར་ཆེན་གོ་འདི་ལ་, མི་ཟད་པའི་རྣམ་དབྱེད་ཀྱི་ཏུས་མཐུ་མང་བ་རྣམས་ཀྱིས, རིགས་པའི་གོམ་འཕྲིས་ཐུང་ཟད་སྤྱོ་བ་མ་བཟོད་པས་, དེ་ལ་གཡོ་འགྱུལ་ཡོ་ལང་རྩེན་པོ (क्रान्ति या Movement) ལན་གསུམ་ཙམ་བྱུང་བར་མཐོང་ཞིང་། (སངས་རྒྱས་དང་, བྱུ་སྐྱབ་དང་, ཕྱོགས་བཅུ་གྱི་སྐབས) དེ་ཡང་ཕྱི་མ་ཕྱི་མ་སྔ་མ་སྔ་མའི་དོན་དང་སྦྱིང་པོ་གསལ་བར་བྱེད་པའི་གསལ་བྱེད་ཀྱི་ཚུལ་དུ་སྟེ། ཙ་བ་དང་, སྦྱིང་པོ་གསལ་བར་བྱེད་པའི་རྣམ་བཤད་, འགྲེལ་བཤད, དཀའ་གནས་གསལ་བྱེད་ཀྱི་ཉི་མ་གཞོན་ནུ་དུ་མ་དུས་དང་ཕྱོགས་ཀུན་ནས་ཏླ་བྱོས་ཀྱི་ཆུ····· གཏེར་ལས་གནས་ལུགས་ཤེས་བྱའི་ནམ་མཁར་འཕོས་བར་མཐོང་བ་ན། འདི་དག་གི་བྱེད་པོ་སུ་ཞིག་ཡིན་སྙམ་སྟེ་བཙལ་བས་, གོ་རིམ་བཞིན, ཀུན་མཁྱེན་བྱ་རམ་ཤིང་བ་དང་, བསྟན་བའི་གསལ་བྱེད་ཀྱའི་མཚན་ཅན་དང་། ཁྱད་

བར་ཤེས་བྱའི་ཐྱོགས་ཀུན་མ་ལུས་པ་རྣམ་དབྱེད་ཀྱི་ཚད་ལ་འཇལ་བཟོད་པའི་
ང་མཚར་ཀྱི་གླང་པོ་མ་དཀྲི་བ་མཛའ་ཤ་ཆུགས་ཅན་དེ་ཡིན་པར་ཀུན་གྱིས་ལེགས་
པར་གཟིགས་སོ།།

སྐྱིང་དོན་:— མདོར་ན་, ཕྱི་ལོ་འགོ་མ་ཆུགས་གོང་གི་འདས་ལོ་
བཅུ་ཐུག་དུག་པའི་ནང་, ཆུལ་བ་ཉི་མའི་གཉེན་བྱེན་ཏེ། མ་འདིའི་ཤེས་ཚད་
རིག་གཞུང་སོགས་, ཕྱི་ནང་གི་ཀུན་སྤྱོད་གཤིས་ཐུགས་ཐམས་ཅད་ལ་ སྟོན་
མེད་སྐྱང་བ་གསར་པ་ཐོབ་སྟེ། མི་རིགས་ཐམས་ཅད་དེའི་གསུང་རབ་དང་
ལེགས་བཤད་ཀྱི་ར་ལ་ལོངས་སྤྱད། དེ་ལྟར་སྐལ་བཟང་འབྲས་བུའི་དུས་ཀྱི་
ཀྱི་སྐང་བ་དེ, ལས་དང་དུས་ཀྱི་སྟེན་པས་ཆུང་ཟད་ཉམ་དམའ་བར་སོང་བ་ན།
འཕགས་པ་ཀླུའི་མཚན་ཅན་ལ་སོགས་པས་བསྟན་པའི་ཉེན་བྱེད་སྐུར་ཡང་ཤར་
རིའི་སྒོ་ལ་མངའ་གསོལ། དེ་ཡང་རིམ་གྱི་ཟླ་བའི་ཤུས་པ་དམན་པ་དང་། གཞུང་
ལུགས་ཀྱི་དྲི་མ་མང་བོས་ནག་ཏོག་ཏུ་བྱས་པར་གཟིགས་ཏེ། གཞལ་བྱ་ཡུལ་
བྱེ་གནས་ལུགས་དང་། འཇལ་བྱེད་ཚད་མའི་ཚུལ་ལ་མ་རྟོགས་པ་དང་། ལོག་
པར་རྟོགས་པའི་སྐྱོན་དང་དྲི་མ་མ་ལུས་པར་བསལ་ཏེ། ཆུལ་བསྟན་གསལ་
བ་དང་ལྡན་ཅིག, སྐུས་བྱའི་དོན་ཐམས་ཅད་གྲུབ་པའི་འབྲས་བུ་ཅན་, ཡང་
དག་པའི་ཤེས་པ་ཆུ་དང་བཅས་པ་ཆུས་པར་བཤད་དེ། གཞལ་བྱའི་གནས་
གསུམ་དང་། འཇལ་བྱེད་མངོན་རྟེས་ལ་སོགས་པའི་ཚད་མ་འབྲས་བུ་དང་
བཅས་པ་ལེགས་པར་གཏན་ལ་ཕབ་པ་ན། སྐུང་གྲྭིང་འདོར་རྣམ་དབྱེད་རིགས་
ཀླུང་གི་ཚུལ་ལ་ཉུས་པ་དང་, མཐུ་ཐུབ་དུ་བྱང་བའི་འགྱུར་བ་ཆེན་པོ་ཞེག་

བྱང་བ་ཡིན་ཞིང་། འགྱུར་བ་དེའི་ཤིང་རྟའི་སྲོལ་འབྱེད་ཆེན་པོ་ནི་, སློབ་དཔོན་ཐྱོགས་ཀྱི་བླང་པོ་ཡིན་ལ། ཚུལ་དེ་མཐོང་ན་, སློབ་དཔོན་དང་། དེའི་གསུང་རབ་ཀྱི་བསྟན་བ་མང་པོ་ཞེག་, དེས་འདིར་ཡང་ཤུབ་ཀྱི་མཁས་བ་ཀུན་གྱིས་སློ་བཞིན་དུ་ཡོད་དོ།།

སྐུ་ཐུགས་རྡོང་འཇུག་ཚངས་བའི་སྦྱི་བླུག་ལས།།
ལེགས་འཐོན་ཆུལ་བསྟན་ལྟ་ཡི་གཏྨམ།།
ས་གསུམ་གནོན་བའི་ཚུལ་དུ་འོངས་པ་ཀ།།
ཆེར་སྨིགས་དབང་ཐུག་རལ་བའི་ཚོམས་བྱར་ཞུགས།། ༡ །།

སྨད་ཡང་མ་ཐམ་ཀྱི་ཡི་དབང་པོ་ཡིས།།
བྱོ་གསལ་སྐལ་ལྡན་ཤིང་རྟའི་རྗེས་བཟུང་ཡང་།།
དུས་ཀྱི་ཁྲང་དང་དཀའ་ཐུབ་ཀྱིས་ངལ་བའི།།
ཪཀྵཀུ་ཡིས་མཚིན་བའི་ལམ་དུ་དྲངས།། ༢ །།

དེ་ནས་ཐྱོགས་ཀུན་རིགས་བའི་ཁྲན་སྣ་དང་།།
བཅས་ཏེ་བྱོ་ལྡན་བླང་པོ་ཉི་ཁྲུ་མཆོག་དེས།།
དེ་ལས་ཐུབས་ཏེ་ཤེས་བྱའི་ས་ཆེན་འདི།།
ཤིས་དང་འགྲོ་འདི་དྲང་སྲོང་དམོད་ལས་བསྒྲལ།། ༣ །།

རིགས་ཚུལ་ཀུ་མཆོ་ཀྱུ་འདིས་ཆེར་འཁྲུགས་ལས།།
ལེགས་འཐོན་ལེགས་བཤད་གཟའ་སྐར་མཁའ་དབྱིངས་འཁོར།།
ས་གསུམ་གཞལ་བྱའི་གནས་གསུམ་ཀུན་གསལ་བས།།

སྐལ་བཟང་དགའ་བས་ཅ་ཅོ་ཀུན་ནས་འཆོར།། ༥ ।।

དེས་ན་དེའི་ལེགས་བཤད་འདི།།

འདོ་དང་ཕྱི་མའི་ལམ་གསལ་མཆོག།

མཆོག་ཏུ་ཆེས་ཐུབའི་རིགས་ལམ་ལས།།

ལས་ཀྱིས་དྲངས་པ་ལྟ་བུའང་བྱས།། ༦ ।।

ཞེས་བྱ་བ་ནི་བར་སྐབས་ཀྱི་ཚིགས་སུ་བཅད་པའོ།། ।।

གོང་སྨོས་ལྟར་སྨོས་དགོས་ཀྱི་གསུང་རབ་ཀུན་ལས་རིགས་འཇུག་འདི་གཞུང་འགའ་ཞེ་ལ་ཟབ་གསལ་ཅན་ཞེས་ཞེ་ལ་ཡེན་པ་ལ། དགོངས་འགྲེལ་གྱི་གཞུང་བྱེད་བྱང་མི་འདུག་མོད། ཆུལ་བ་བའི་མཁས་མཆོག་སེང་བཟང་ལྟ་ལྟན་ཀྱིས་འདི་ལ་དཀའ་གནད་ལེགས་བར་འགྲེལ་བའི་འགྲེལ་པ་ཞིག་མཛད་....འདུག་ཅིང་། དེའི་རྗེས་ཆོས་ཀྱུང་དེ་གཉི་མཁས་མཆོག་ 'ཌ་རྣ་ཤྲཱི་ཛྙཱ་ན' ཞེས་བྱ་བས་ཀྱང་དཀའ་འགྲེལ་ཞིག་མཛད་འདུག་ལ། དེ་ལ་སེང་བཟང་ནི་ཙ་བའི་འགྲེལ་བྱེད་མཁན་བོ་ཡིན་ལ་, 'པ་དྨ་ཤྲཱི་ཛྙ' ནི་དེའི་འགྲེལ་བཤད་ཅིད་བོ་འོ།།

སེང་བཟང་ལྟ་ལྟོས་ :—

དེ་ལ་འདིར་གཞུང་ཙ་བའི་འགྲེལ་བྱེད་སྨོས་དགོས་སེང་བཟང་ལྟ་ལྟོས་གྱི་རྣམ་བར་ཐར་པ་དང་འབྲེལ་བའི་ལོ་རྒྱུས་ཆུང་ཟད་བཀོད་ན། མཁས་མཆོག་འདི་ཆུལ་བ་བའམ་མེང་གཞོན་གཅིར་ཡུ་བ་ཡང་ཟེར་བའི་ཚེས་ཀྱུང་འཛོམ་པ....ཞིག་སྟེ། འདི་དེ་སྐོོན་གཅིར་ཡུ་བ་ལས་གཞོན་བྱམ་རྟའི་སྨྲ་དགོས་རིགས་པ་

ཅན་པ་ལ་སོགས་པའི་ཆུང་འཪོན་ཆེན་པ་ཞེག་ཡིན་མོད། ཕྱིས་ཆུལ་བ་པའི་ཚོས་ཆུང་ལ་ཞུགས་ཤིང་། གཞང་ལྷགས་ཀུན་ལ་ཤིན་དུ་མཁས་ཤིང་ བྱགས་པ་ཐོབ་པ་ཞིག་སྟེ། སློབ་དཔོན་འདིས་, ཆུལ་བ་པའི་སྡེ་ཀྱི་གཞུང་དང་, ལྷང་སྐྱེང་པ་རྟོགས་རཀའ་བ་མང་པོ་ལ་ཡང་འགྲེལ་པ་རཔཔ་ཡོད་དེ། དེ་ལ་

वशवैकल्पिक, जीवाभिगम, प्रज्ञापना, नन्दी, अनुयोगद्वार और पिण्डनिर्मुक्ति,

ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པའི་གཞུང་འདི་རྣམས་ལ་, སློབ་དཔོན་འདིའི་འགྲེལ་པ་རྣམས་དཔལ་ཆོས་ཆུང་དེའི་མཁས་པ་རྣམས་ཀྱིས་ཐོས་བསམ་བྱེད་པ་ཞེན་དུ་ཡོད།།

སེང་བཟང་གི་དུས། སློབ་དཔོན་འདིའི་དུས་རབས་ཀྱི་སྐོར་ལ་གནད་བོ་ནི་ལོ་ཆུས་ལ་མཁས་པ་རྣམས་འདོད་པ་མི་མཐུན་པ་མང་ཞིང་། ཡོངས་གྲུབ་ལྟར་ན་, སློབ་དཔོན་འདི་བྱང་བའི་དུས་ནི་, ཕྱི་ལོ་བཅུ་པྲག་བཏུན་པའི་མཇུག་དང་། བཅུད་པའི་ནང་ཡེན་ལ། ཆུལ་བ་པའི་རིང་ལུགས་འཪོན་པའི་ཆུང་པའི་བཤད་སྒོལ་ལྟར་ན། སེང་བཟང་འདི་རྣམ་གཞན་གྱི་འདས་ལོ་ (विक्रम संवत्) ४८४, འམ་, དཔའ་བོ་ནི་འདས་ལོ་ (वीर संवत्) ७०४४ བའམ་, ཡང་ན་ཕྱི་ལོ་ ४३४ ལ་དགོངས་པ་རྗེགས་པ་ཡིན་, ཞེས་འདོད།། དེ་ལྟར་འདི་ནི་ཆུང་ཟད་ཐེ་ཚོམ་གྱི་གནས་སུ་དཔྱད་དེ། གལ་ཏེ་སློབ་དཔོན་འདི་ཕྱི་ལོ་ ४३४ རེས་སུ་མ་བཞུགས་ན། ཕྱི་ལོ་བཅུ་པྲག་དྲུག་པའམ་བཏུན་པའི་ནང་ (४४०–७००) བར་རམ་, མཁས་པ་ཁ་ཅིག་ ७४०–४००।) བྱོན་པའི་སློབ་དཔོན་ཆོས་ཀྱི་གྲགས་པ་དང་ཆ་ཤས་ཙམ་དུས་མཚུངས་པ་ཙམ་

ལས།། དེ་ན་སོ་གཞོན་བའི་དུས་སུ་བཞུགས་མི་སྲིད་ལ། བོན་ཀུང་སློབ་དཔོན་འདི་ལ་, ཆོས་གྲགས་ཀྱི་ཚད་མ་སྟེ་བདུན་ཀྱི་རྒྱས་ཡོད་བར་སྣང་ཞིང་། འདིས་མཛད་བའི་རིགས་འཁྲུག་གི་འགྲེལ་བར་ཡང་, ཆོས་བྱགས་ཀྱི་བཞེད་པ་བཀོད་འདུག་པས1། འདི་ཆོས་གྲགས་ཀྱི་ཕྱིས་ཀྱི་མཁས་པ་ཡིན་པ་ལེ་བར་གྲུབ་བོ།།

ཡང་ཡུ་རོབ་ཀྱི་མཁས་པ་ 'ཇར་མནྡེ་ཀོ་བི' ཞེས་ངའི་འདོད་པ་ཡང་གོང་གསལ་བཞེད་པ་དེའི་རྒྱབ་སྐྱོར་དུ་གསལ་བར་སྣང་ངོ།། འདི་ལྟར་ན, 'ཕྱི་ལོ་ ৩৮০, ནང་ཡོད་བའི་ཆོས་ཀྱི་གྲགས་པའི་དེ་ཁོ་ན་ཉིད་ལ་རབྱོད་ངའི་ཚུལ, སེང་བཟང་ལ་རྒྱས་འདུག་པས, སེང་བཟང་ ৮২৮| མཇུག་ལ་མ་བཞུགས་པ་མེ་སྲིད་དོ།།1 རྒྱལ་བ་བའི་རིང་ལུགས་པ་ 'ཇིནཱ་ཝིཛཡཛཱི' (जिनविजयजी) རྒྱལ་བ་རྣམ་རྒྱལ་ལགས་དེ, སེང་བཟང་གི་འཁྲུངས་དུས་, བཏུ་ཕྲག་བརྒྱད་བའི་བཅུ་ཚན་དང་བོར་འདོད་དོ།།2

ཡང་ན, ཇ་དུལ་ཡོད་ན་ (उद्योतन) ཞེས་བྱ་བའི་རྒྱལ་བ་བའི་སློབ་དཔོན་ཞིག་གིས་མཛད་བའི་– ཀུ་ཝ་ལ་ཡ་མཱ་ལ (कुवलयमाला) ཞེས་བྱ་བ་རང་བཞིན་གྱི་སྐད་རིགས་ (प्राकृत) ལ་ཡོད་བའི་བསྟན་བཅོས་དེ། ཤཀ་ཞེས་བའི་འདས་ལོ (शक-संवत्) བདུན་བརྒྱ་བའི་(৮০০) ཚེ་མཐའ་ལ་སྟེ། ཕྱི་

---

1) "यदुक्तं वादिमुख्येन तदपि संगतमेव"—न्याय. प्र. वृत्ति. पृ० १५। ཁོ་སར་དགག་ཁྱེས་པས། ततश्च यदुक्तं वादिषु-मुख्येन धर्मकीर्तिना तदपि संगतमेवेति योमः । न्या. प्र. वृ. पञ्जिका-पृ० ४४ । ཞེས་སྨོས་པ་དེར་ཁྱེགས;

2) जैन० वृहद्- इति० मे उद्धृत- द्र० भाग ३ पृ० ३५९–३६३।-१९६६।

ཚོས་ ༢༧ ཟླ་བ་ ༢ ལོ་ ༡༩༥ (༢༧།༢།༡༩༥) ལ་རྫོགས་བར་བྱིས་བ་
ཡིན་ལ།1 བསྟན་བཅོས་འདིའི་དབུ་ཞབས་གཉིས་སུ་, སློབ་དཔོན་ ཤུདྡྷོ
དན་ བྱིས་, སེང་བཟང་རང་གི་བློ་མ་ཡིན་བའི་ཚུལ་རྣམས་བྱིས་འདུག་ཅང་།
དེར་བསྟན་བཅོས་གཞན་མང་པོ་ ཞེག་གི་མཚན་དང་། དེ་དག་བྱེད་པོ་ སེང་
བཟང་ཡིན་བར་བཤད་འདུག་བས། སེང་བཟང་གི་དུས་ཀྱི་མཐའ་ཡི་ལོ་
༡༩༥། ལས་སྟོན་དུ་འཛུགས་དགོས་ཤེང་། དུས་སྐབས་དེར་སློབ་དཔོན་ཤོང་
བར་ཡང་གྲྭབ་བས་, མདོར་ན་སློབ་དཔོན་འདིའི་དུས་རབས་, ཕྱི་ལོ་བཀྲ་
ཤྲིས་བདུན་བའི་བཅུ་ཚན་མཐའ་མ་ནས། བཀྲ་ཤྲིས་བཀྲད་བའི་བཅུ་ཚན་བཀྲད་
བའི་བར་ཉིད་དུ་ (ཅ༠-༨༠) ངེས་སོ།།

ཡང་རྒྱལ་བ་བའི་ལོ་རྟྭས་མཁན་ 'ཨོཏ་ནལཔཨཱརྱ' ཞེས་བའི་མཁས་
བ་རེས་ནི་, སློབ་དཔོན་འདིའི་དུས་རབས་ཕྱི་ལོ་ ༨༠-༩༠ བར་ཡིན་བར་
བཞེད་དོ།། སློབ་དཔོན་འདི་སྐུ་ཚེ་ཐོག་བཞུགས་གསལ ཁ་མི་འདུག་ཀྱང་།
དགུང་གྲངས་ ཅ༠ ནས ༨༠, བར་ནི་ངེས་བར་བཞུགས་ཡོད་བར་གསལ་ལ་
དེ།2 བསྟན་བཅོས་བརྒྱ་ལ་ཉེ་བར་རྩོམ་མཁན་གྱི་མཁས་བ་ལ་ལོ་དྲུག་ཅུ་
ཙྪང་མཐར་སྣང་ངོ།།

འགྲེས་ཡུལ་:— སློབ་དཔོན་འདིའི་འགྲེས་ཡུལ་གྱི་སྐོར་ལ་མཁས་
བའི་བཞེད་བ་མི་མཐུན་བ་མ་མཐོང་ཞེང་། ཐམས་ཅད་མཐུན་བར་, འདིའི་

1) जैन. साहित्य संशोधक संख्या-१, पृ० ५८, ।

འབྲུངས་ཡུལ་ 'ཅིཏྲཀཱུཊ' (चित्रकूट) སྟེ། དེང་སང་ཡུལ་དེ་ལ་ 'ཅི་ཏོ་ཊ' चितोट) ཟེར་བ་དེ་ཡིན་བར་བཞེད་དོ།།

རིགས་དང་མཁས་བའི་གྲགས་པ་ཐོབ་ཚུལ་ :— སློབ་དཔོན་འདི་རིགས་ནི་བྲམ་ཟེ་ཡིན་བར་ངེས་ཏེ། དེའི་མཚན་ཡང་ཆུལ་བ་བའི་བསྟན་པ་ཁ་མ་ཞུགས་གོང་ཏུ་ 'སེང་བཟང་ཐོ་བཙན་' (सङ्घहरिभद्र) ཟེར་བ་ཡིན་ལ། ལོ་རྩྭ་འཁོར་འདིའི་རིགས་ 'ཁྱིའུ་རྣལ་གཙུག' (विद्याधरगच्छ) ཟེར་བཞང་འདུག་བས་, འདི་བྱམ་ཟའི་ཆོས་རིགས་ཀྱི་བྱེ་བྲག་ཅིག་ཡིན་པའང་སྲིད་ལ། མིང་འདིའི་རིགས་ཐམས་ཆེར་ཆུལ་བ་བའི་རིང་ལུགས་འཇོག་བའི་ཕྱིར་མང་ངོ་། དེ་ནས་སློབ་དཔོན་འདི་ཆུང་ངུ་ནས་བྲམ་ཟའི་ཆོས་རིགས་སོ་ག་ས་རིག་བའི་ཀེནས་ཀུན་ལ་ལེགས་བར་སྦྱངས་བས་རིམ་ཀྱིས་མཁས་བའི་སྐྱེས་བུང་དུ་གྱུར་ཡོད་བའི་སྐབས་ཏེ། དེ་ཡང་, དུ་ནས་ལོ་བཅུ་ལྷག་ཕྱེད་དང་བཅུ་གསུམ་ཙམ་འདས་བའི་སྔོན་དུ་, ཡུལ་དེར་ 'ཇེཏྲཱརི (जितारि) ཞེས་བའི་ཆུལ་བ་ 'ཞི་ག་ཆུལ་སྲིད་བྱེད་བཞེན་དུ་ཡོད་ལ། སེང་བཟང་ཆུང་ངུ་ནས་རིག་བའི་གནས་མཐའ་དག་ཐུགས་སུ་ཆུད་ཅིང་། མཁས་བའི་མཁས་བར་གྱུར་བར་ཐོས་ཏེ། ཆུལ་བ་དེས་དེ་ཉ་མར་བསྟེན། མཁས་བའི་གྲགས་སྒྲིབ་ཅིང་ཆུལ་བ་འི་ཉ་མ་ཡིན་སྟབས་, ཚུལ་གས་ཐམས་ཅད་ནས་མཁས་བ་ཉན་ཀྱིས་ཀློང་ཁེངས་ཏེ། རང་ཉིད་ལས་མཁས་པ་ས་སྟེང་ན་མེད་བར་བསམ་ཏེ། ང་ཉིད་ཀུན་ལས་མཁས་བ་ཡིན་ལ། གལ་ཏེ་, མཁས་པ་གཞན་གྱིས་སྨྲ་བའི་

དོན་, ཁོ་བོས་མ་གོ་བ་དང་, མ་ཤེས་པ་བྱུང་ན། ཁོ་བོ་དེ་ཉིད་ཀྱི་སློབ་མར་ཁས་ལེན་པར་བྱའོ་, ཞེས་དམ་བཅས་སོ།།

དུས་དེ་ཞེག་གི་ཚེ་, མཁས་པ་དེ་, ཐུལ་བོ་ འི་ཞོ་བྲང་གི་ཕྱི་རོལ་དུ་གྲོང་ཁྱེར་འགྲིམ་པར་ཕྱིན་པའི་ཚེ། ཟེབས་བྱམ་ནང་དུ་ཞུགས་ཏེ་, སྐྱེ་བོ་མང་པོ་ཞལ་དུ་བ་དང་བཅས་ཏེ་ལམ་དུ་ཞུགས་པ་ན། ལམ་ཁ་ཞོག་ཏུ་མི་མང་པོ་སྐད་ངན་འཆོར་བཞིན་དུ་ བྱོས་པ་དང་། ཆོ་ཏེ་འདེབས་པའི་ཀུ་ཅོ་ཚོར་བས་, སློབ་དཔོན་གྱིས་ཡོལ་བ་ཕྱེས་ཏེ་བལྟས་པ་ན། གླང་ཆེན་ནག་པོ་སྐྱོན་པ་ཞིག་, ཐམས་ཅད་ལ་བཟོས་བཞིན་དུ་ཡོང་བ་མཐོང་ནས། བྱོས་ས་གཞན་མ་རྙེད་པས། ཏེ་འབྲས་ཞོག་ན་ཐུལ་བ་བཞི་ལྷ་ཁང་ཞིག་འདུག་པ་དེའི་ནང་དུ་བྱོས་སོ།། དེར་ཕྱིན་པས་སྨོག་ཐར་བ་དང་། བྲམ་ཟེའི་གཞུང་ལས་ – ‘གླང་ཆེན་གྱིས་ནི་གདུངས་པཞིན་དུའང་།། ཐུལ་བའི་ལྷ་ཁང་འགྲོ་མི་བྱ།།’[1] ཞེས་པའི་གཞུང་ཚིག་དོན་མེད་དུ་གོ ལྷ་ཁང་དེར་དཔའ་བོ་ཆེན་བོ་ དེ (མཧཱཝཱིར mahāvīr) སྐུ་ཞིག་འདུག་པ་དེ་མཐོང་ནས་, ཀུན་ཀའི་ཚུལ་དུ། “མངར་ཁ་ཡི་ནི་ཟས་རྣམས་ཟོ་བ་སྟེ།། ཁྱོད་ཀྱི་ལུས་ཉིད་ཀྱིས་ནི་གང་ལ་བར་བཤོད།།” (वपुरेव तथाऽऽचष्ट स्पष्टं मिष्टान्नभोजनम् ॥) ཅེས་བཤོད་དོ།།

ཐུལ་བ་པའི་བསྟན་པར་ཞུགས་ཚུལ :— སློབ་དཔོན་འདི་དེ་ལྟར་ཐུལ་བ་པའི་སྡོམ་དང་བསྟུན་པ་ལ་, ཀུ་རེ་དང་ཀུལ་ཀའི་གནས་སུ་བྱེད་བཞིན་ཡོད་པ་ལ། དུས་གཞན་ཞེག་གི་ཚེ་, སློབ་དཔོན་ཐུལ་བོ་ འི་ཞོ་བྲང་ནས་རང་གི་ཁྱིམ་

1) ‘हस्तिना ताड्यमानोऽपि न गच्छेद् जैनमन्दिरम्’ ।

དྲ་འགྲོ་བའི་ཚེ། ཡམས་ཁ་ཞིག་ན་བསྟེ་གནས་ཞིག་ཡོད་པའི་སྟེང་ན་, ཤུལ་བ་བའི་རིང་ལུགས་འཛིན་པའི་བཙུན་མ་རྣམས་རང་རང་གི་ཆོས་ཀྱི་སྒོབ་སྦྱོང་... བྱེད་བཞིན་དུ་ཡོད་པ་ཡ། གཅིག་གིས་ཚིག་ཞིག་ 'འཕགས་པའི་དབྱངས་' སྐད་འདོན་པའི་སྐྱ་ཞིག་སྒོབ་དཔོན་གྱི་རྣ་ལམ་དུ་གྱུར་པ་ན། དེ་རང་བཞིན་གྱི་སྐད་(प्राकृत) དུ་ཡང་པས་སྒོབ་དཔོན་གྱིས་མ་གོ སྐབས་ནས་གྱིས་ཉན་པས

"चक्कीदुगं हरिपणगं पणगं चक्कीण केसवो चक्को ।
केसव चक्की केसव दुचक्की केसव चक्कीय ॥

ཞེས་པའི་ཚོག་གསལ་བོར་གོ་ཡང་དེན་མ་གོ དེའི་ཚེ་གོང་སྨོས་ལྟར་སྐྱབས་དཔོན་གྱི་མཚན་ 'ཧཱ་ཏཱ་ཧཱ་ཏཱ' (महाहरिभद्र) སྟེ, 'སེང་བཟང་ཐོ་བཙུན་' ཞེས་ཟེར་བས, སེང་བཟང་ཐོ་བཙུན་གྱས་བ་དང་བཅས་ཏེ། བཙུན་མ་གོང་གསལ་ཐུགས་འདྲིན་པ་དེའི་སར་ཕྱིན་ནས་སྐྱས་པ, 'ཀ་ཡེ་མ་ ཁྱེད་ཀྱི་ཚེ་བཅད་འདེད་ 'ཅག་ཅ་ཀ' ཤིན་ཏུ་མང་པོ་ཞིག་གསུངས་སོ་' ཞེས་བྱས་པས། བཙུན་མ་དེས་གྱས་བ་དང་བཅས་ཏེ་, ཐབས་མཁས་པའི་ཚུལ་དུ། "དཔལ་དང་ལྡན་པ། དང་པོ་གསར་བྱའི་གནས་སྐབས་སུ་དེ་ལྟ་རང་གི་ཡོང་།" ཞེས་སྐྱས་སོ།།

བཙུན་མ་དེའི་མིང་ལ་ 'མཉྙཀ' ཟེར་བ་ཡིན་ལ། 'མཉྙཀ' ཡི་ཚོག་དེ་ཐོས་པས་སྒོབ་དཔོན་གྱིང་ཆུལ་ཆག་ དེ་དང་ལྡན་ཅིག་རང་གི་དམ་བཅའ་བྱེན། དེ་ཅིད་དུ་ 'མཉྙཀ' ལ་ 'བདག་སྒོབ་མར་གཟུང་དུ་གསོལ' ཞེས་ནན་གྱིས་ཞུས་པས, དེས, 'ཁོ་མོ་བཙུན་མ་ཡིན་པས་སྐྱེས་པ་སྒོབ་མ་བྱེད་ཆྱུའི་གནང་བ་མེད། ཁྱེད་སྒོབ་མ་བྱེད་འདོད་དང་། ཚོགས་བཅད་དེའི་དོན་ཤས་འདོད་ཡོད་ན། ཁོ་མོ་ཇི་ཟབ་མ་ 'རྗེནཔྤཏྟ' जिनभद्र) ཞེས་

པ་དེ, གྲོང་ཁྱེར་འདི་ན་ངང་བཞུགས་ཡོད་པས, དེའི་སར་སོང་ན, འདོད་དོན་འགྲུབ་པར་འགྱུར་རོ' ཞེས་སྨྲ་བ་བཞིན་ཉས་སོ།།

དེར་འགྲོ་བའི་ལམ་ཁར, སྟོན་གྲང་ཆེན་སྐྱེས་པ་ལས་བྲོས་ནས་འགྲོ་སའི་ལྟ་ཁང་དེ་ཡང་མཐའ་བས་ནང་ཏུ་སོང་བ་དང་སྟོན་པ་དེའི་སྐུ་དེ་ཡང་..... མཐའ། མཁས་པ་ཆེན་པོ་ཆགས་ནས་འགྱུར་སྟེབས་ཆེ་བས, སྐུ་དེ་སྟང་ཀུ་རེ་དང་ཀུལ་ཀའི་ཡུལ་ཡིན་པ་ལ། དལ་ལ་དང་བའི་ཡུལ་དུ་སོང་བས, སྐད་སྐས་པ།

"བཅོམ་ལྡན་ཁྱོད་ཉིད་ཆགས་བྲལ་མཆོག་ནི་ལུས་ཉིད་ཀྱིས་ནི་རབ་ཏུ་བརྟེན།།"

ཞེས་བྱ་བས་བསྟོད་དོ།། དེ་ནས་རིམ་གྱིས་ 'ཇིནབྷདྲ' ཞེས་བའི་སྐོབ་དཔོན་དེའི་དྲུང་ཏུ་ཕྱི། ཀུལ་པ་བའི་རིང་ལུགས་ཀྱི་བསྐྱབ་པ་བཟློང་ངོ།། སྐོབ་དཔོན་འདི་དེའི་སྟོན་ཉས་མཁས་བའི་གྲགས་པ་ཆེར་ཐོབ་ཡོད་བར་བརྟེན, ཀུལ་པ་བའི་ལུགས་དེ་ཕྱོགས་ཐམས་ཅད་དུ, སྐོ་ཀུན་ཉས་སྐྱེལ་ཞིང་བར་བར་བྱས་སོ།

མདོར་ན, སྐོབ་དཔོན་འདིའི་ཚོས་ཀྱི་ཟླ་མ་ནི, ཇིནབྷདྲ, ཡཀིནིམཧཏྟར (जिनभट्ट, जिनदत्त, याकिनीमहत्तर) ལ་སོགས་པ་ཡིན་ལ།[1] རིགས་ནི་གོང་སྐྱེས་ལྟར་ 'ཀྲིཏྟ་བཛྲཱཙཱརྱ' ཡིན་ལ། ཚོས་ལུགས་ནི, གོས་དཀར་ཅན་པ[2] (श्वेताम्बर) ཞེས་དེ (ཀུལ་པ་བའི་ཚོས་ལུགས་ཤིག་གི་མིང་

---

1) प्रभावकचरित० पृ० (···)

2) आवश्यकनिर्मुक्तिटीका के अन्त में, द्रष्टव्य- जैनवृहद्–इतिहास पृ० ३६१, भाग–३।

ཡིན་ནོ།།

སྒོམ་དབོན་གྱིས་མཛད་པའི་བསྟན་བཅོས་ :— སྒོམ་དབོན་འདིས་མཛད་པའི་ བསྟན་བཅོས་ཀྱིན་ཏུ་མང་བར་གྲགས་པ་ཡས་, རྣམས་རིམ་དེང་སང་ཀྱི་བར་ དུ་ཡོད་པ་མཚན་དངོས་ཡོད་རྣམས་ནི་འདི་ལྟར་ :—

གྲངས་ མིང་།

१) अनुयोगद्वारसूत्रवृत्ति,
२) अनेकान्तजयपताका,
३) स्वोपज्ञटीका,
४) अनेकान्तप्रघट्ट,
५) अनेकान्तवादप्रवेश,
६) अष्टकः
७) आवश्यकनिर्मुक्तिलघुटीका,
८) आवश्यकनिर्मुक्तिबृहट्टीका,
९) उपदेशपद,
१०) कथाकोश
११) कर्मस्तववृत्ति,
१२) कुलक,
१३) क्षेत्र (क्षत्र) समासवृत्ति,
१४) चतुर्विंशतिस्तुतिः सटीका,
१५) चैत्यवन्दनभाष्य,
१६) चैत्यवन्दनवृत्तिललितविस्तार,
१७) जीवाभिगमलघुवृत्ति,

१८) ज्ञानपञ्चकविवरण,
१९) ज्ञानाविंशिप्रकरण,
२०) दशवैकल्पिक-अवचूरि,
२१) दशवैकल्पिकवृहट्टीका,
२२) देवेन्द्रनरकेन्द्रप्रकरण,
२३) द्विजवदनचपेटा (वेदांकुश)
२४) धर्मविन्दुः ,
२५) धर्मलाभसिद्धिः ,
२६) धर्मसंग्रहणी,
२७) धर्मसारमूलटीका,
२८) धूर्ताख्यान (धूर्ताख्यान,भी)
२९) नन्दीवृत्ति,
३०) न्यायप्रवेशसूत्रवृत्ति
३१) न्यायविनिश्चय,
३२) न्यायामृततरंगिणी,
३३) न्यायावतारवृत्ति,
३४) पञ्चनिग्रन्थी,
३५) पञ्चलिङ्गी,
३६) पञ्चवस्तु-सटीका,
३७) पञ्चसंग्रह,
३८) पञ्चसूत्रवृत्ति,
३९) पञ्चस्थानक,
४०) पञ्चाशक,
४१) परलोकसिद्धि,
४२) पिण्डनिर्मुक्तिवृत्ति (अपूर्ण)

४३) प्रज्ञापनाप्रदेशव्याख्या
४४) प्रतिष्ठाकल्प,
४५) वृहन्मिथ्यात्वमन्थन,
४६) मुनिपत्तिचरित्र,
४७) यतिदिनकृत्य,
४८) यशोधरचरित्र,
४९) योगदृष्टिसमुच्चय,
५०) योगविन्दु,
५१) योगशतक,
५२) लग्नशुद्धि (लग्नकुण्डलि)
५३) लोकतत्त्वनिर्णय,
५४) लोकविन्दु
५५) विंशति (विंशती, विंशिका)
५६) वीर-स्तव,
५७) वीरांगदकथा,
५८) वेद-बाह्यतानिराकरण,
५९) व्यवहारकल्प,
६०) शास्त्रवार्तासमुच्चय, (सटीका)
६१) श्रावकप्रज्ञप्तिवृत्ति,
६२) श्रावकधर्मतन्त्र,
६३) षडदर्शनसमुच्चय
६४) षोडशक,
६५) संकितपचासो,
६६) सग्रहणीवृत्ति,
६७) संपंचासित्तरी,

६८) संबोधसित्तरी,
६९) संबोधप्रकरण,
७०) संसारदावास्तुति,
७१) आत्मानुशासन,
७२) समराइच्चकहा,
७३) सर्वज्ञसिद्धिप्रकरण, (सटीका)
७४) स्याद्वाद कुचोद्यपरिहार, 1

གོང་གསལ་དཀར་ཆག་ཏུ་འཁོད་པ་དེ་རྣམས་ལས་གཞན་ཡང་སྨོས་དགོས་
འདིས་མཛད་པའི་བསྟན་བཅོས་མང་པོ་ཞིག་ཡོད་པར་བྱགས་ཏེ། དེ་ཡང་ཀུན་
འཇོམ་པ་རྣམས་ཀྱི་བཞེད་པ་ལྟར་ཐ་སྨོས་དགོས་འདིས་མཛད་པའི་བསྟན་བཅོས་
1000 ཡོད་པར་འདུག་ཅིང་། དེའི་ཀུན་མཆོག་ཡང་, སྨོས་དགོས་འདི་
ཀུལ་བ་པའི་བསྟབ་པ་ལ་མ་ཞུགས་གོང་དུ། ཤེས་ཡོན་ཀྱིས་དྲེགས་ཏེ།
'སངས་ཀྱས་པ (འི་ལུགས་འཇོམ་པ) 1000, འཇིག་རྟེན་ཕ་རོལ་དུ་གདོང་
དགོས་' ཞེས་དམ་བཅས་པས, ཕྱིས་འགྲོད་དེ, དེའི་སྡིག་པ་བཤགས་

---

1) མིང་འདི་རྣམས་ལས་བོད་སྐད་དུ་བསྒྱུར་མེ་ཁའི་ཚ་མང་ཞིང་, བོད་ཡིག་ལ་ཤིས་ཤད་སྒོ་ཁ་ཤོས་
ཁའི་ཚ་སོགས་ཁོང་ཐུབས་དགའོའི་ཡེ་ཤེད་སྤིས་ཚ་ཡིན། སྒྱུ་མིང་ལ་ཡང་སྒྱ་བསྒྱུར་ན་ཚོ་ཚ་སྒོ་ཁ་
ཐུ་བསྐོ་ཡའ་མོད། མིང་བསྒྱུར་ཚ་ལ་སྒྱུ་ཁང་མང་ཙམ་ཁོང་སྤྲོད་ཁོའ་བས་ ཁེའོ་ངཁ་ཚ་
མ་ཐུབ་སོ།།

གོང་གསལ་དགེ་སྒོ་དགར་ཆག་ཏེ་ནེ་, 'ཐུལ་ཚ་ཚའི་གྱབ་མཐའ་' ཞེས་ཚའི་ཚོ་ཆུབ་ཀྱི་
སྤྱིང་གཞིའི་ཁང་རབས་སྤིས་ཚ་ཡིན་ལ། ཁའོ་ཁང་ཁོའ་ཚའི་མིང་ཁགས་, བོའ་དགི་ཚབྱ་ཁཐུང་
ཁང་ཚཁྱགས་མིང་ཁགས་ཞེས་ཆ་མཐུན་ཚས་, དཐུའ་དགོས་མོའ་ཀྱང་། ཐུལ་ཚ་ཚའི་ཚོང་
གསལ གཁྱང་རྣམས་ཁགས་ཚ་མང་དུ་ཐུས་ཀྱང་ཚགས་ཁོའ་མ་ཐུང་ཚས་ ཁའོ་མཐུའ་ཆོའ་དོགས
གཅོའ་ཆུའ་མ་ཐུས། དེ་ཁང་ཚའི་ཚབྱ་ཚཅོས་གཁྱས་ཁང་མིའ་དམ་ཐུས་ཚའི་དོགས་གཁེ་ཆེ།

ཐབས་སུ་རང་གི་ཟླ་མ་ 'ཇིནཔྲཱདཱ' ཞེས་བ་དེས་, གཞུང་,ཨཨཨ, རྩོམ་དགོས་, ཞེས་བཀའ་གནང་བ་ལ་བཏེག་ནས་, དེ་སྐྱེད་ཀྱི་གཞུང་བརྩམས་ས་ ཞེས་གྲགས་སོ།།

སྐྱེང་དོན་ :— སློབ་དཔོན་འདིས་བསྟན་བཅོས་ཆེག་སྟོང་བཞི་བརྒྱ་ཞེ་བཞི་ཆ་ཚང་བརྩམས་བ་སོགས་ནི་ཇ་ལྟར་ཡིན་ཡང་རྟུང་། ཤི་ལོ་ཀ་དང་། ཆོགས་བཅད་རེ་གཉིས་ཀྱི་བདག་ཉིད་ཐམས་ཅད་སྟོམ་བས་དེ་ལྟར་ཡིན་བའང་ སྤྱིད་མོད། གང་ལྟར་ཡང་, འདི་ཤིན་དུ་ཕྱལ་དུ་བྱུང་བའི་ཚེ་ གྲོས་ཀྱི་ཧོར་གྱིས་ཕྱུག་བ་ཞེག་ཡིན་བ་ནི་, དངོས་འབྲེལ་ཚད་གྲུབ་ཡིན་ལ། འཕགས་པ་ཀླུ་སྒྲུབ་ཀྱི་རྗེས་སུ་འདི་ཙམ་གྲངས་མང་བའི་གཞུང་རྩོམ་པ་བོ་ཕལ་ཆེར་ཀུ་ ཀུར་དུ་མ་བྱུང་བ་ལྟ་བུར་སྣང་ངོ།།

དངོས་བོ་དེ་གནས་ལུགས་དང་, གཞུང་ལུགས་ལ་སློབ་དཔོན་འདིའི་ལུ་ཚུལ་ཡང་ཤིན་དུ་ལེགས་པ་ཞིག་སྟེ། དེ་ཉིད་ཀྱི་གསུང་ལས། "ལུ་བ་དམན་པ་, ཁྱང་དོག་པ་རྣམས་བསྡུས་ནས་, དེའི་ཕྱོགས་འཛིན་གྱིས་ཁེངས་དེ། གཞན་ཀྱི་ལུ་བ་དང་, གྲུབ་མཐའ་ལ་གུས་བཀུར་མི་བྱེད་པ་དང་། སྐྱོན་བ་ནི་, དངོས་བོ་དེ་གཤིས་མ་རྟོགས་བའམ་, མ་གོ་བའི་སྐྱོན་ཡིན། ཕྱི་ཚུགས་ཅན་གྱི་མི་འགའ་, རང་གི་གྲུབ་མཐའི་སྐྱབ་བྱེད་དུ་རིགས་པ་མང་པོ་བཙལ་དེ། རིགས་པ་དེ་རྣམས་རང་གི་གྲུབ་མཐའ་དང་དམ་བཅའི་ཕྱོགས་སུ་ཅི་ཐུབ་ཀྱིས···· འདྲེན་པར་བྱེད་པ་ཡིན། ཕྱོགས་མེད་ཀྱི་སྐྱེས་བུ་ཆེ་ལྟ་རྣམས་ནི་, རིགས་པས་གྲུབ་པའི་དངོས་པོ་དེ་གནས་ལུགས་སམ་, རང་བཞིན་གྱི་གཤིས་དེ་ཁས་

ལེན་ཞིང་གོ་བ་ཉིད་, རང་གི་ཐུབ་གྲོས་ཀྱིས་འབད་བའི་འབྲས་བུར་འདོད་བ་ཡ་ཡིན་ནོ་"1 ཞེས་གསལ་བར་བྱང་སྟེ། ཇི་སྐད་དུ་:—

आग्रही बत निनीषति युक्तिं तत्र यत्र मतिरस्य निविष्य ।
पक्षपातरहितस्य तु युक्ति यत्र तत्र मतिरेति निवेष्यम् ।।
(लोकतत्त्वनिर्णय.·····हरि.·····सूरी2

སྒྲུབ་དབོན་འདི་རིམ་མེད་མཁས་པའི་ངང་ཚུལ་ཅན་ཞེས་ཡིན་བར་, གོང་གསལ་གཏམ་ཚུལ་ཉིད་ལས་ངེས་སོ།།

ཉི་ཟླའི་རྒྱུ་ལམ་གཅིག་ཏུ་ངེས་པ་ལས།།
སེམས་མེད་ས་ཆེན་འདི་ལའང་ཕྱོགས་མང་སྣང་།།
ཕྱོགས་མེད་མཆོག་གི་ས་ལ་མ་རེག་བར།།
སེམས་ཡོད་རྣམས་ལ་ཕྱོགས་ཡོད་ཅེ་ཞེག་མཚངས།། ། །།
དེ་སྣང་མཁས་པའི་གོ་འཕང་མཆོག་རྟེས་པའི།།
མཁས་པའི་མཁས་པ་འགའ་ལ་དེ་མི་སྣང་།།
སྐྱ་བའི་སེང་གེ་སྐལ་བཟང་རྣ་བའི་བཅུད།།
དབྱངས་སྙན་མགྲིན་བར་ལྡན་ལ་ཚུལ་འདི་མཐོང་།། ། །།
ཐུབ་ཞེས་ཤེས་བྱའི་དེ་ཉིད་འབྱེད་ལ་ཆུལ་མཆོག་རྣམས་ཀྱིས་དབང་བསྒྱུར་བ།།
ཐོང་བྱལ་ཐོང་རྣམས་ཡོངས་སུ་ངཀུལ་བའི་ཕྱོགས་ཀྱི་གླང་པོ་ཁི་གཞུང་ལུང་དེ།།

---

1) द्र० न्यायविनिश्चय की प्रस्तावना–पृ० २९ ।

2) इस सम्बन्ध में विस्तृत विवरणार्थ द्र० जैन वृहत. इति० पृ० ३५९-३६३ ।

རྣམ་འབྱེད་རྣམ་དག་མཐྱོན་པ་མངའ་བའི་སེང་བཟང་ལྟ་ལྡན་ཏུལ་བྱུང་ཅིག །
ཅེས་ནི་བློ་ལྡན་སྐྱེང་གི་དགའ་མས་མཐྱོན་བའི་ཚམ་ཤས་ཡང་ཡང་སྨྲག ། །
ཅེས་བྱ་བ་ནི་, བར་སྐབས་ཀྱི་རྩོགས་སྐུ་བཅད་པའོ།།

རིགས་པ་ལ་འཇུག་པའི་ འགྲེལ་པ།:— སློབ་དཔོན་གྱི་འགྲེལ་པ་ ‘སློབ་མ་ལ་ཕན་པ་’ མོང་དོན་མཐུན་པ་སྟེ། དོན་གཉན་ལ་ཚོགས་ཉུང་གཤད་ལ་རེག་བའི་ཁྱད་ཚོས་མཐུན་མོང་མ་ཡིན་པ་ཞེག་ཅི། བསྟན་བཅོས་ཀྱི་སྒྲ་དོན་ལ་ལྷག་བར་ཤུས་པ་སྟོན་ཏེ་, དོན་གྱི་གཤད་གཏུན་ལ་འབེབས་བར་སྟང་སྟེ། དེ་ཡང་, གྲུབ་མཐའ་མ་ཤི་བར་གྱི་ཚོན་ཁྲ་མང་པོས་, གཞུང་དོན་ཕྱི་ཡོལ་ལེགས་ལེགས་ལྟར་ཁས་བསྒྲུབ་པ་ཙམ་མ་ཡིན་བར་, དེའི་ཚོག་ལམ་དང་བོར་སྟོང་སྟེ། དོན་གཤད་ཀྱི་འབྲས་བུ་ལེགས་པ་ཉིད་, སྒྲ་ཚད་ཀྱི་ཐ་བའི་སྐྱེང་བོ་ཡིན་ལ་, དེ་ཉིད་འདི་ན་འཇུག་བའི་ཕྱིར་རོ།།

སྒྲ་ལས་གོ་བ་ལེན་ཚུལ།:— རིགས་བར་འཇུག་པའི་གཞུང་འདིར་དཀའ་གནད་ཆེ་བ་ཞེག་ལ་, སྒྲུབ་ངག་གི་ངོ་བོའམ་རང་བཞིན་སྟོན་པའི་ཚེ། ‘དེ་ལ་ཕྱོགས་ལ་སོགས་པ་བརྗོད་པ་རྣམས་ནི། སྒྲུབ་བར་བྱེད་པ་སྟེ།’ ཞེས་སོགས་ཀྱི་སྐབས་སུ་ ཕྱོགས་སམ་དམ་བཅའ་བརྗོད་པ་སྒྲུབ་ངག་གི་ཡན་ལག་ལྟར་སྟོན་པ་སྟེ། གཞུང་འདི་ལ་གོ་བ་ལེན་པའི་ཚུལ་མི་མཐུན་པ་ཤིན་ཏུ་མང་པོ་ཞེག་, དུས་ཡུན་རིང་པོ་ཞིག་གི་བར་ལ་བྱུང་ངོ།། དེ་ཡང་སྐབས་འདིར་ཕྱོད་པ་སྒྲུབ་ངག་གི་ཡན་ལག་ཏུ་དགོས་བར་བསྟན་བར་གོ་ནས། སློབ་དཔོན་དབང་ཕྱུག་སྟེ་ལ སོགས་པ་མང་པོ་ཞེག་སྒྲུབ་ངག་ཡན་ལག་ལྟ་སྟོན་དང་།

གཏན་ཚིགས་ཚུལ་དུག་པ་ལ་སོགས་བའི་བཤད་པ་མང་དུ་མཛད་ལ། མཁས་པ་གཞན་རྣམས་, གོང་སྨོས་ལྟར་ 'དེ་ཉིད་དོན་གྱི་ཡུལ་དུ་བསྟན་པ་ཡིན་' ཞེས་ཟེར་བ་དང་། 'མཚན་གཞི་ཡིན་བར་བསྟན་' ཟེར་བ་དང་། 'བཏགས་པ་མཐའ་གཅིག་གི་དབང་དུ་བྱས་ན་དེ་ལྟར་བསྟན་' ཟེར་བ་ལ་སོགས་པ་མང་ཡང་། དེ་དག་ཐམས་ཅད་དོན་དང་དེ་ཙམ་ཉེ་བར་མ་མཐོང་ལ། འདིར་ནི། གྲུབ་མཐའི་སྐྱོས་པ་གཞན་མི་བྱེད་པར། སྣའི་མཚམས་སྐྱོར་དང་། ཆོག་སྤྱད་ཀྱི་ཚ་གཅིག་ཙམ་བཏེན་ནས་, ཤིན་ཏུ་གོ་བདེ་ལ་, དཀའ་ངལ་མེད་པ་ཞིག་གི་ཐོག་ནས་དེ་དེའི ཡན་ལག་མིན་པར་བཤད་དེ། རྗེ་སྐད་དུ།

"འདི་ནི་, འབྲུ་མང་པོ་ཆོག་སྤྱད་དེ།" ཞེས་པ་ནས་, "འདི་ནི་འདོད་དེའི་ཡོན་ཏན་ཤེས་པའི་འབྲུ་མང་པོར་རིག་པར་བྱ་སྟེ། དཔེར་ན་:— 'རི་ལ་སོང་པའི་ཞིང་' དང་། 'ཆུ་གླང་ལ་སོགས་པའི་ནགས་' ཞེས་པ་སྟ་བྱའོ།।[1]" ཞེས་སོགས་གསུངས་པ་སྟར་དེ། དེ་ཡང་, 'ཐོག་ལ་སོང་པ་རྣམས་དེ' ཞེས་བྱ་བ་ལ་, དེ་སྟར་སྨས་པ་ན་ཐོག་བརྗོད་པ་དེ, 'བརྗོད་པ་རྣམས་' ཞེས་པའི་ཡན་ལག་སྟེ། བརྗོད་པ་གང་དག་ལ་སྐྱབ་ངག་དུ་འཇོག་པ་དེ་དག་གི་ཡན་ལག་ཡིན་མེ་དགོས་དེ། དཔེར་ན་, 'ཆུ་གླང་ལ་སོགས་པའི་ནགས་' ཞེས་བརྗོད་པའི་ཚེ། ནགས་སུ་འཇོག་རྒྱུའི་དངོས་པོ་དེའི་ཁོངས་སུ་ཆུ་གླང་མེ་

---

1) བཅོ་ལྔ་གི་ཁེལ་སྡུད་—अयं बहुव्रीहिसमासः । ... अयमिह तद्गुणसंविज्ञानो बहुव्रीहिः वेदिव्यः, यथा पर्वतादिकं क्षेत्रम्, नद्यादिकं वनमिति । द्र० न्यायप्र० वृत्ति० पृ० १३ ।

འཇོག་པ་བཞིན་ནོ། དེ་སྟར་ན་, 'ཐོག་མར་དང་, གཏན་ཚིགས་དང་,[1] དབེ་བཤད་པ' ཞེས་རོགས་ཀྱི་སྐབས་སུ་ཡང་། 'ཐོག་མར་' ཞེས་པ་མཚོན་བྱེད་དུ་འཇོག་པ་ཡིན་ཀྱི། 'བཤད་པ' ཞེས་པའི་སྒྲའི་བཤད་བྱར་འཇོག་མི་དགོས་ཏེ། 'རེ་ཞིག་སོགས་པའི་ཞིང' ཞེས་པའི་བཤད་བྱ་ཞིང་ཡིན་ཀྱི་, རི་མོན་པ་བཞིན་ནོ།།

གཞན་འགྲེལ་པ་འདིར་, མ་ངེས་པ་དང་། མ་གྲུབ་པའི་དཔགས་ཀྱི་རྩོད་སྤོང་དང་། ཆོས་ཅན་ཀྱི་རང་བཞིན་དང་, ཁྱད་པར་ཐུན་ཚེ་ལོག་དུ་སྐྱེས་པའི་འགལ་དཔགས་ཀྱི་སྐབས་དང་། དབེ་ཆོས་ཅན་དང་། དབེ་ཁྱེར་སྟངས་གི་བཤད་པ་ཙམ་སོགས་པའི་སྐབས་སུ, མཁས་ཁྱད་ཐོག་པའི་ལེགས་བཤད་མང་དུ་འདུག་མོད་, གཞུང་རང་ལས་གོ་དགོས་ཤིང་། འདིར་མང་བས་འཇིགས་དེ་མ་བྱིས་སོ།།

འགྲེལ་པའི་ཁྱད་ཆོས་:— སྤྱིར་འགྲེལ་ཏེད་སུ་འདུ་ཞིག་ཡིན་ཡང་, འགྲེལ་བྱ་རྩ་བའི་གཞུང་གི་དགོངས་པ་རང་གི་ལུགས་ཐོབ་ནས་འགྲེལ་བ་དང་། དེ་ལྟར་མ་འགྲེལ་བར་གཞུང་དོན་བོར་བཤད་པའི་མཁས་ཁྱད་དཔལ་ལྡན་ཡང་། རང་གི་ལུགས་དང་, བསམ་ཚུལ་གྱི་མཆོག མདང་གཞུང་འགྲེལ་ཀྱི་ལུས་ལ་མ་ཐོག་པ་ན་, མི་སྲིད་པ་ལྟ་བུ་ཡིན་པ་ནི། གང་ཟག་གི་ཐུགས་ཀྱི་གཏོས་སུ་གནས་པ་ཞིག་ཡིན་ན་ཡང་། རྣམ་དབྱིད་ཀྱི་འཇུག་པ་ཐོག་ལྟར་ཡང་ཤར་

1) འདིར་ཤེག་སྤྱད་དུ་བསྟན་པའི་ཚེག་རྟེན་ཀྱི་བཤད་པ་ཐུབ་པའྱུ་ཡིང་, ཨོད་སྤྱད་ཀྱི་ཐུབ་པ་, ཤེག་སྤྱད་ཀྱི་ཚ་ག་རྟེད་མོ་བའེ་པས་, འདིར་ 'དང' སྒྲ་ཨོད་ག་ཞུབ་པ་ཅིན་ཀ། ཞེས་པར་ཤེག་སྤྱད་ཁས་ག་དགོས་མོ།།

ཞིང་། ཆོ་དེ་ཙམ་རྫོགས་པ་འགའ་ཞིག་ལ་ནི་, དེ་ལྟ་བུའི་སྐྱོན་མི་མངའ་བའང་ཡོད་ལ། སྨོན་དབོན་ཀྱི་འགྲེལ་པ་འདིར་ནི་, གོང་སྨོས་སྐྱོན་རྣམས་མི་མངོན་ཞིང་། གཞུང་རྩ་བའི་དགོངས་བའི་རང་མདོག་ལེགས་བར་ཐོན་པ་ད་། ཐ་ཅག་ཆོག་གི་སྤྱོར་བ་ཙམ་ལ་ཡང་, རང་གི་གྲུབ་མཐའི་ (གཅིར་བུ་བ་དང་གཞན་སོགས) རང་སྐད་ཐོག་མི་འདུག་པ་ནི། འགྲེལ་བྱེད་དང་། དེའི་འགྲེལ་པ་འདི་གཞན་ལས་གོང་ཁ་འཕགས་པའི་སྒྲུབ་བྱེད་ཚད་མར་ངེས་སོ།། །

འགྲེལ་བ་འདི་ཆོག་བརྟེན་ལ་ཉུང་བས་, དེ་དག་གི་གསལ་བྱེད་ཁ་, ‘བར་ཤཱུདྲེས་’ དཀའ་འགྲེལ་ཞིག་མཛད་འདུག་ཀྱང་། དེར་མཛད་པ་བོར་ཏེ་གི་བསམ་ཆོད་ལ་སོགས་པ་འགའ་ཤོར་འདུག་བས། གསར་བྱ་རྣམས་ཀྱི་རྣ་བར་ཅུང་མི་འོས་བར་བསམ་ནས། འདིར་འགྲེལ་པ་དང་མ་སྦྱར་ལ། མཁས་པ་རྣམས་ལ་ནི་, གཞུང་འདི་གོ་བ་དཀའ་འགྲེལ་ལ་ལྟོས་མི་དགོས་པས, དེ་ཉིད་རྩ་བའི་འགྲེལ་བ་འདི་དང་སྦྱར་ཏེ་བསྒྲུབ་བའི་ངལ་བ་མ་བྱས་ལ། ལས་དང་ཆོ་ལ་ཁོམས་པ་བྱུང་ན། དེ་ཡང་མཁས་པའི་སྤྱན་སྔར་འདྲེན་ཐུབ་པའི་རེ་འདུན་དང་བཅས། དཔལ་མཁས་པ་རྣམས་ལ་དགེས་པའི་མཆོད་སྤྲིན་དུ་འདི་ཙམ་ཞིག་གོ ।

འགྲུབ་དང་ཞུ་དག་ — འདི་ནས་རྒྱལ་བའི་བཀའ་བསྟན་བོད་ (ཏིཾ) ཀྱི་སྐྱ་སྐད་ཀྱི་ཁྲི་ལ་མངའ་གསོལ་བྱེད་པའི་སྐོལ་བཟང་དབུ་བརྟེས་ནས་ལོ་བཀྲ་ཤིས་བྱུ་སྟེ་ཟླ་ཚེས་ཉི་ཤུ་ལས་གནའ་བོ་དེ་ལོ་རྒྱུས་དང་, དུས་ཀྱི་ཐོ་གར་འཁྲབ་བཞིན་པའི་ཚུལ་ངོ་

མཚན་བ་མང་པོ་ཞིག་མཐོང་ཞིང་། བར་ཐམ་བསྟན་ཅའི་ཉི་མ་, ཐས་དང་ཀུས་ཀྱི་སྒྲིན་བས་བསྒྲིབས་བས་, ལོ་བཅུ་བརྒྱ་ཕི་ཆོགས་རྣམས་རང་གནས་བཏང་སྟེ། ཞིང་གཞན་དུ་གཤེགས་བས་, བྱང་ཕྱོགས་བསྟན་བའི་ས་ཆེན་དེ་, སྤྱོང་བ་ལྟར་སོང་བ་ནི་ཡོངས་གྲགས་ལྟར་ཁ། སྐར་ཡུལ་དེར་ཐས་ཀྱི་ཆོས་འཕྲུལ་ཚབས་ཆེར་བྱང་བར་བརྟེན་, བསྟན་བའི་མེ་རྩ་ནུབ་ཅ་ཉི་བ་ན། རྣམ་དཀར་ཀྱི་འཕེན་བ་ཆུང་ཟད་མ་རྫོགས་བར་ལུས་བས་, བོད་ཀྱི་ཤེས་རིགས་ཀྱི་གཏྲ་འཕགས་ཡུལ་ཀྱི་གཞི་ཆེན་བོར་འོང་ཤེང་། དེ་དང་ལྡན་རང་ཉིད་ཀྱང་ཐས་ཀྱི་དབང་བཅོན་བོས་འཕགས་ཡུལ་འདིར་ཞེགས་སྐྱབ་ཀྱི་སྒྲ་སྐད་ཅ་ཐོས་པཐམ་ཅིང་བའི་སྐབས་ཤིག་ཐོབ།།

དུས་སྐབས་དེར་, ཀྲིཥྞ་ནི་ཆེས་མཐོ་ཤེ་ཞེགས་སྐྱབ་སྐྱོབ་གྲུ་སོགས་ཆོས་མཐོ་ནི་སྐྱོབ་གྲུ་མང་བོར་ནང་བའི་ཚད་གཞུང་སོགས་ཀྱི་སྐྱོབ་གཉེར་ཐུ..... མཐུད་བྱེད་སྐྱོལ་ཡང་འདུག་ཅིང་། རིགས་པ་ལ་འཇུག་པ་འདི་ཡང་སྐྱོབ་ཚན་དུ་འདུག་ཐ། ཡིན་ཀྱང་, དེ་གའི་མཁས་པ་རྣམས་གཞུང་བཤད་སྐབས་, ལེགས་སྦྱར་གྱི་སྒྲ་ལས་གོ་བ་ཆུང་ཟད་དེ་ལེན་པ་མ་གཏོགས་, ཚད་གཞུང་མན་ངག་དང་འབྲེལ་བའི་འཁྲིད་ཚུལ་མི་འདུག་བས། སེམས་ཁམ་ཆེན་པོ་བྱང་ཞེང་། ཐོས་མ་བཟོད་དེ, དེ་གའི་སྐོབ་དཔོན་ཆེན་པོ་རྣམས་ལ་,[འཁྲིད་ཚུལ་དེ་ལྟ་མིན་བའི་གདམ འགའ་སྐྱས་བས་, ཁོང་རྣམས་ཀྱིས་ངོས་ལེན་གནང་སྟེ། དེ་སྐད་ཤིན་ཏུ་བདེན་, དཔྱོད་ཀྱིས་ཚད་མ་འཁྲིད་ཚུལ་ཇི་ལྟར་ཡིན་ང་ཆོར་བསྟན་དགོས, གསུངས་བར་, ལོ་འགའ་ཚུལ་དེར་འབད།

རིགས་པ་ལ་འཇུག་པ་འདི་ལ་ཡང་, འགྲེལ་པ་ཐུན་གྱན་འགའ་བོད་སྐད་དུ་བྱིས་ཏེ། དེ་གཞན་རྣམས་ལ་ཅིཀ་སྐད་སོགས་སུ་བཤད་བས། ཀུན་གྱིས་དོན་ཆ་ཀོ་བ་ཞེག་བྱུང་། ཕྱིས་སུ་འདིའི་ལེགས་སྦྱར་རུ་བ་དང་། གོང་གསལ་འགྲེལ་པ་རྣམས་ཐོབ་བས, དེ་ཤིན་དུ་ལེགས་བར་མཆོང་ལ། རུ་འགྲེལ་མ་དཔེ་ལ་བལྟས་བས, བོད་སྐད་དུ་བཞུགས་ཡོད་བའི་རིགས་འཇུག་དེ་ལ་ཡང་, མ་དག་བ་དང་། གཞུང་ཆོག་ལྷག་ཆད་དུ་ཤོར་བ་མང་ཙམ་འདུག་བ་དེ་རྣམས་ལ་བསྟུན་བཅོས་བྱས་ཏེ་ལན་འགའ་བྱིས། དེ་བཞིན་དུ, རང་ཉིད་གོ་བ་ལེན་བ་དང་གཞན་ལ་བཤད་བའི་ཚུལ་རྣམས་མཐོང་ནས, སེང་བཟང་གེ་འགྲེལ་བ་དེ་ཡང་བོད་སྐད་དུ་བསྟུན་ཏེ་ལོ་འགའ་འཆད་ཉན་ཐག་ཐུག་རེ་བྱས། ཕྱིས་འདི་ལ་ཐོས་བསམ་བྱེད་བ་མང་བར་མཐོང་སྟེ། སྔར་གྱི་འགྲུབ་མ་ལེགས་བ་རྣམས་དང་, མ་དག་བ་རྣམས་ལེགས་བར་བཅོས། ཀུ་དཔེ་རྙེ་བ་དང་། རུ་བའི་བོད་འགྲུབ་སྟ་སྟེ་ཉི་ཁྲོང་སགས་ཀྱི་བསྟན་འགྲུབ་ཀང་བཞུགས་བ་རྣམས་སུ་ཡང་ཆོག་རིས་མཐུན་མིན་བྱུང་བ་རྣམས་ལ་དབྱད། ལེགས་སྦྱར་གྱི་དཔེ་གསུམ་འགྲེལ་བ་དཀའ་འགྲེལ་དང་བཅས་བ་རྣམས་ལ་གཏུགས་ཏེ་ལེགས་བར་བཅོས་སོ།།

ཟླར་བཤོད་:— རུ་གཞུང་འདི་ལེགས་སྦྱར་ལས་བོད་སྐད་དུ་, ཁ་ཆེའི་བཙུན་ཆེན་བོ་ཐམས་ཅད་མཁྱེན་བ་དཔལ་སྦྱང་དང་། བོད་ལོ་ཀྱྱའི་དགེ་སློང་སྒགས་བ་ཀྱལ་མཚན་དཔལ་བཟང་བོས་བསྒྱུར་ལ། ཡང་ཀུ་ནག་གི་སྐད་ལས་བོད་སྐད་དུ་, ཀུའི་དགེ་བཤེས་སེང་ཀྱང་ཐྲེ་དང་། བོད་ལོ་སྟོན་གཞོན་

ཀྱིས་བསྐྱངས་ཞིང་། དུས་ཕྱིས་རྒྱུད་དགེ་བཤེས་སྣ་བཙུན་ཆོས་ཀྱི་རིན་ཆེན་ཀྱིས་ཐུབ་ཆེན་བྱས་པ་ཀཻཤ་བཞུགས་ལ་, འདི་ཀཻཤ་ལ་ཆོག་དོན་མི་མཐུན་པ་ཤིན་ཏུ་མང་བས། དོན་ལ་དབྱད་དེ་ལེགས་ཚ་བློང་། དོགས་གཞི་ཆེ་བ་རྣམས་རྒྱུར་མཆན་ནས་བཤོད་ཀྱི་ཚུལ་དུ་གཤམ་དུ་ཨང་རྟགས་དང་བཅས་དེ་བཀོད།

གཞན་ཡང་འགྲེལ་བའི་ཆོག་རྣམས་ལས་དོན་མ་ནོར་བར་ཐོབ་པ་དང་། ཁྲངས་ལེགས་བར་ཐོབ་པའི་ཕྱིར་དུ, ཕྱི་ནང་གི་ཚད་གཞུང་ཆེན་མ་རྣམས་ཡ་ཧང་ལེགས་བར་གཏུགས་ཤིང་། དེ་དང་ཕྱོགས་མཐུན་གྱི་གཞུང་མང་བོ་ཞིག་ལ་ཧང་མཚུངས་བསྡུར་སོར་ཀྱིས ཞིབ་དབྱོད་བྱས་ཏེ། གོང་ལྟར་རྒྱས་མཆན་བྱིས་བཏྲུན་དེ། ཙ་བ་ལོགས་སུ་བསྐྱངས། འགྲེལ་བར་ཡོད་པའི་ཙ ཆོག་རྣམས་ཀྱང་, ཙ་བ་དང་མཐུན་བར་བྱས་དེ, ལེགས་བར་བསྐྱངས་པ་ཡིན་ནོ།། ཆོག་བསྡུད་རྣམ་དབྱེ་སོགས་ལེགས་བོད་མི་མཐུན་པ་རྣམས་སྐབས་དང་[1]སྦྱར་དེ་བསྐྱངས་རོ།།

སྐྱ་དོན་བྱེ་དཀའ་ངམ :— འགྲེལ་པ་འདིའི་འགྱུར་ལ་དཀའ་ངམ་ཆེ་བ་ཞིག་ནི, སྔར་བོད་ལོ་ཆེན་པོ་རྣམས, བཀའ་བསྟན་བསྐྱངས་སྐབས་བཏོན་དགོས་སྐྱོད་བའི་རིང་ལུགས་ལ་ཐོག་པ་མེད་པ་དང་། གཞུང་དོན་མ་ནོར་བར་བཀྲོལ་ནུས་པ་མང་པོ་གྲུབ་སྙམ་, སྐྱ་བསྐྱངས་དོན་ལ་མ་རེག་བའི་ཉེས་པ་ཡོང་དོགས་མེད་ལ། དུས་འདིར་ནི, དེ་ལྟ་བུའི་བཏྲེགས་སུ་འདེ་སྐྱོང་བར་སོང་བའི་དབང་ལས། བཅིད་དང་ལོ་ཙ་བའི་བྱ་བ་གཉེས་ཀ་རང་གིས་ཏེད་དགོས་བཞས་པས། གཞུང་བསྐྱངས་བར་དང་བོ་སྐྱ་སྐྱོང་གྱི་དཀའ་ངམ་ཤིན་ཏུ་ཆེ་

---

1) ཀཻཤ, དེ་སྐྱར་སྐབས་དང་སྦྱར་དགོས་ཀྱི་ཁྲངས, མོ་དོང་གཡུའི་དོན་འགྲེས་ ཤོག. ཅ།

བར་བྱང་ལ། དེ་ནས་དབྱངས་ཅན་མ་དང་, བ་རྟེ་ཁ་ལ་སོགས་བའི་གཞུང་ལ་འདྲིས་བར་བྱས་ཏེ། ཡི་གེ་དང་, ཚོག་སྦྱོར་དང་, དེ་དག་གིས་དོན་སྟོན་བའི་ཚུལ་ལ་སོགས་པ་རྣམས་, འདིར་མ་ཟོར་བར་སྐྱེལ་ཡང་། སོ་སྐྱེས་བྱས་བར་དགོངས་ཏེ, ཟོར་བ་རྣམས་ནི, མཁས་པ་རྣམ་དབྱངས་ཀྱི་སྤྱན་མངའ་བ རྣམས་ཀྱིས་དག་བར་མཛད་དགོས་པ་ལས་ཐབས་གཞན་མེད་དོ།།

འདིར་སྨྲས་པ:—

ཉེས་ན་འདི་སྐྱེན་ཉེས་ཀུན་བཤགས།།
ཉེས་བའི་ཆུ་མཚོ་སྐམ་པ་དང་། ।
ལེགས་ན་ལེགས་བྱས་ཚོགས་སུ་བསྡོམས།།
ཐག་བདེ་ནམ་སྐབའ་གང་བར་སྐྱོན། ।
ཞེས་བྱ་བ་འདི་ནི་བར་སྐབས་ཀྱི་ཚོགས་སུ་བཅད་བའོ།། ॥

ཚོག་དང་ཡི་གེའི་གཅོད་མཚམས:—

བྱང་བ:— སྦྱིང་གཞུང་དོན་ལ་དབྱེད་བའི་ཚེ་, དོན་གྱི་ཡན་ལག་དང་, མིང་ཚོག་ཡི་གེ་སོགས་ཆ་ཤས་ཀྱིས་སིལ་ཐུང་ཕྱེས་ཏེ, གཅེས་ལེགས་ཚུལ་གཅིག་དང་། ཆ་ཤས་ཡོངས་སུ་བསྡོམས་བའི་སྐོ་ནས་ལུས་ཡོངས་རྫོགས་ཀྱི་གོ་བ་ལེན་ཚུལ་གཅིས་ལས། རིགས་གསར་གྱི་མཁས་མཚོག་རྣམས་ནི་ཐུགས་དང་བོ་ཅིད་གཅོ་ཆེ་བར་བྱེད་པས། གཞུང་ཡིག་ཐོག་ཏུ་འགོད་ཚེ, ངག་ཚོག་ཡི་གེ་ལ་སོགས་བའི་མཚམས་འབྱེད་བྱེད་ཀྱི་ཡིག་རྟགས་སོགས་མང་བོ་ཞེག་གི་སྐོ་ནས་གཞུང་དོན་གཏན་འཁེལས་བྱེད་པ་ཡོངས་གྲུབས་ལྟར་ཡིན་ནོ།།

བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་སོགས་ལ་ནི་, གོང་གསལ་ཚོག་མཚམས་འདྲེད་དྲེད་ཀྱི་ཚམ་སྦྱོལ་ཆེས་ཐོག་མ་ཉིད་ནས་དར་ཡོད་བ་གསུང་རབ་ཀྱི་སྒྲིང་བམ་མཐོང་བ་ཉིད་ལས་དེས་ཟུས་སོ།།

མཚམས་འབྲེད་ཐོག་མར་ཡོད་ཚུལ:— དེ་སྔོན་བོད་དང་བོད་ཆེན་པོ་རྒྱ་ཡི་ཁྱོན་ཀུན་ལ་གནས་པའི་སྐད་དང་, ཡིག་སྦྱོལ་མང་པོ་ཞིག་ནི། དུས་ཀྱི་འགྱུར་བ་དང་, འཕྲལ་ཀྱེན་སོགས་ཀྱི་དབང་ལས་ཉམས་དེ། འདས་པའི་ལོ་རྒྱུས་དང་། ཆོས་འབྱུང་གི་ཡི་གེ་ཙམ་ཞིག་སྣུག་མར་ཁུས་པར་སྣང་ལ། འགའ་ཞིག་གསུང་རབ་ཁོག་པས་བསྡུས་ཀྱི་ཡི་གེ་རྣིང་བ་དང་། དཔར་རྣིང་རྣམས་ནང་མངོན་གསལ་དུ་ཡོད་ཀྱང་། བོད་ལམ་མཁས་པ་རྣམས་ཀྱི་བཤད་སྦྱོལ་དང་། བྱི་སྦྱོལ་ལ་མི་འོང་བ་ཤིན་དུ་མང་བས, དེ་དག་གི་རྣམ་གཞག་ཐམས་ཅད་འདིར་སྤྱི་མེ་ལང་ལ། ཆོག་དང་ཡི་གེའི་བར་གྱི་མཚམས་འབྲེད་བྱེད་ཀྱི་ཡིག་དུགས་ཀྱི་རྣམ གཞག་མང་པོ་ཞིག་ནི, ཅི་སྔོན་གྱི་གསུང་རབ་བྱི་སྡུམ་ལ་དཔྱད་སྒོམ་བྱེད་པའི་ཚེ་, ཆོག་ཤེས་པ་བདུན་གྱིས་བདུབ་སྟེ་གཏན་ལ་དབབ་པའི་སྐབས་སུ་ཡང་, ཆོག་ཤེས་དབྱུ་ཐུང་ལ་མོགས་པའི་ཡི་གེ་ཆོག་བར་གྱི་འབྲེད་མཚམས་མང་པོ་ཞིག་སྤེ་རྣམ་གཞག་མཛད་ཡོད་པ་དེ་དག་གི་གནད་བོ་ཅི་བྱང་བ་ལས་ཤེས་སོ།།

དེ་ལྟར་ན, དཔྱད་ཐུང་, ཆོག, ཆོག་ཤེས, ཅིས་ཤྲད, བཞི་ཤད, སྦྱལ་ཤེས་དང་བྲག་ནི, སྒོབ་དཔོན་ཐོན་མིས་ཡིག་སྦྱོལ་གཏེར་ཙམ་ནས་ཡོད་བར་ཐལ་ཆེར་ངེས་བས, སྒོབ་དཔོན་ཅིད་ཀྱིས་བཞེད་བར་གསལ་

ལོ། །དེ་ཡང་ཡིག་བར་གྱི་ 'ཆོག' ནི་, བོད་ཡིག་ཉིད་ཀྱི་ཁྱད་ཆོས་ལྟ་བུ་ཡིན་ལ་, གཞན་ལྟ་ནི་སྔོན་གྱི་ཚངས་བའི་ཡི་གེ་སོགས་ལའང་ཡོད་ལ། ཚངས་བའི་ཡི་གེ་སྟེ་, ལན་ཅང་། 'ཀྱཏུལ' འམ 'ནཱགེར' སྟེ་, ཀླུའི་ཡི་གེ་རྣིང་བ་རྣམས་སུ་བཞེ་ཤད་མ་མཐོང་ཡང་, ཕྱི་ལོ་བཅུ་ལྔ་གསུམ་བ་ནས་བྱུག་བའི་བར་གྱི་རྗེ་ཡིག་འགར་, རྩོགས་མཐར་བཞེ་ཤད་ཀྱང་བྱིས་འདུག་བས་བོད་ཡིག་གི་མ་དབེ རྣམས་ལ་ཡེག་རྒྱས་དེ་དག་དེ་སྟོན་དུ་ཡོད་བར་མངོན་ནོ།། འདི་དག་གི་བྱུང་བ་དང་དབེར་བརྩེད་རྣམས་རེ་རེ་ནས་བཀོད་ན་ཅ ཅང མང་བར་འགྱུར་བས་འཚེགས་དེ་འདིར་མ་བྱིས་སོ།

སྒོལ་ཉམས་བ:— དེང་དུས་བོད་ཡིག་གི་བྱི་སྒོལ་ལ་, ཕྱར་ཤད་དང་། ཆོག་དང་། སྐྱོག་ཤད་དང་། དབུ་ཁྱུད་དེ, བཞི་ཙམ་ལས་གཞན་བྱི་སྒོལ་མེད་བ་ལྟར་སོང་ངམ་སྙམ་སྟེ། བེད་སྤྱོད་ཆེར་མི་མངོན་ནོ། །ད་ལྟ་སྐྱག་བར་དབུ་མེད་ཀྱི་བྱེ་སྒོལ་དར་ཆེ་ལ། དེར་ནི 'ཤད' དང་སྤྱལ་ཤད་ལ་སོགས་བ་བརྟ་སྤྲོད་ཀྱི་གཞུང་ལ་ཐལ་ཆེར་ལྟོས་མི་དགོས་བ་ལྟར་སོང་སྟབས། ཆོག་དང་ཡེག་བར་འབྲེད་བྱེད་ཀྱི་དགས་དང་། ཆོག་གི་གཅོད་མཚམས་སོགས་ཀྱི་སྐོར་རྣམས་, ཐལ་ཆེར་སྣང་ཚུང་མཁོས་མེད་དུ་ཡུས་ཏེ། ཙོད་མེད་ཀྱི་གནས་སུ་འཁོད་རྒྱང་། རྒྱས་ཆེན་དུས་ཀྱི་འགྱུར་བ་དང་། ཐུལ་བྱང་ཁྲོ་ཡི་འཇུག་བ་དང་། ལྷག་བར་ཞེས་རྩིང་འབྲེད་བའི་རིགས་བའི་འཐུལ་འཁོར་དུས་ཀྱི་རྒྱང ལྟར་ཐོག་ཀུན་ཏུ་ཁྱབ་ཅིང་རྒྱས་བའི་དུས་རབས···

ཉི་ཤུ་བའི་སྐབས་འདིར་, རང་རང་གི་གོམ་གཤིས་དང་རང་ཆས་སུ་འབྲེལ་བའི་རིགས་གཞུང་གི་ཀ་བའི་ཡི་གེའི་འཇུག་ཐ་སོགས་བཤང་སྟོམས་སུ་བཞག་བཅམ་, དེ་དག་ལ་ཤུ་ཆོམ་ཅུ་འཇུག་བཅམ་, ཏོག་དབྱིད་ཀྱི་སྟང་བ་ཙམ་ཡང་མེད་པར་, སྟང་མེད་ཁག་ཕེབས་སྟུག་བོང་འདུག་པ་འདི་ནི་ལེགས་ཆ་ཞིག་ཡིན་བར་མི་སྟང་ངོ།།

མཁས་པ་སོ་སོའི་བཞེད་པ:— བོད་ཀྱི་ཡི་གེའི་ཁོངས་གཏུགས་ཡིག་བར་དང་, ཆོས་བར་འབྱེད་བྱེད་ཐ་སོགས་པའི་ 'དཀྱུས' སམ, ཡི་གེའི་ཡན་ལག་རྣམས་ཀྱི་རྣམ་གཞག་བཤད་སྐབས, དུས་ཕྱིས་ཀྱི་མཁས་པ་རྣམས་ཤ་ཚོང་ས་མཐུན་མཐུན་ལྟར་མངོན་པ། མི་མཐུན་པ་ཡང་འགའ་རེ་འདུག སྤྱིར་ཡི་གེའི་གར་མཚམས་ཅིའི་བྱེད་བྱེད་ཅི, དཔྱངས་དང་རྣམ་དབྱེ་གཉིས་ཡིན་ཞེ = དེ་ལྟང་དཔྱངས་ཀྱི་ཚ་ནི་ཡི་གེ་རྣམས་མ་འདྲེས་བར་སོ་སོར་བཏོད་པའམ་ཆད་ཅུས་པ་ཅན་དུ་བྱེད་ཐ་ཡིན་ལ། རྣམ་དབྱེ་དང, དེའི་ཁོངས་གཏུགས་པའི་རྣམས་ཀྱིས་ཅི་ཞེ་ཅི་ཡང་ཤེས་ཀྱི་ཡི་, ངག་ཆོག་མིང་ལ་སོགས་པ་རྣམས་སོ་སོར་མ་འདྲེས་བར་བྱས་ཏེ་བཏོད་བྱ་སྟེག་པར་བྱེད་དོ། །དེ་ལ་འདི་སོད་ཀྱི་ཡི་གེ་ཤང་, སྐད་ཀྱི་རང་བཞིན་ལ་ནི, མིང་ཆོག་གང་ཡིན་གྱི་ཡི་གེ་རྣམས་སོ་སོར་མ་འདྲེས་བར་བྱས་པའི་ཐྱི་རང་, ཆོག་དང་། ཆོག་གི་གནོད་མཚམས་སོ་ཤ་སོ་སོར་མ་འདྲེས་བར་བྱས་བའི་ཐྱི་ར་;, ཐུང་ཤད་ལ་སོགས་པའི་རྣམ་གཞག་མང་སྟེ་གོང་སྐྱོས་ལྟར་ཡིན་ལ། དེ་དག་ཐམས་ཅད་ཀྱང་དབྱངས་ཡིག་ 'ཨ' ཉིད་ལ་ཡན་ལག་ཁོན་ཆ་ཤས་སེལ་བོར་བྱས་ཏེ། ཡིག་མཚམས་ཆོག་མཚམས་

སོགས་སུ་འགོད་རྒྱུའི་ 'དཔེ་' ཡོངས་གྲུབ་ནི་བཏུན་ཏེ། ཆོག་ ' ' དང་། ཐུབ་ཤད་དེ་དེའི་ནང་གསེས་ཀྱི་དབྱེ་བ་ཆིག་ཤད་ ' । ' དང་། ཉིས་ཤད་ ' ॥ ' དང་། བཞི་ཤད་གསུམ་ ' ॥ ॥ ' དང་། སྦྱལ་ཤད་ ' ོ ' དང་། རིན་ཆེན་སྦྱངས་ཤད་ ' ◌ྂ ' དང་། དབྱ་ཁྱད་ ' ~ ' དེ། བཏུན་བཤད་དོ།། དབྱ་ཁྱད་འདི་ལ་ 'དང་ཀྱོག' དང་། ' བེཀ ' ཡང་ཟེར་རོ།།[1] ཨེག་དཔགས་འདི་རྣམས་ལ་དབྱངས་གསལ་གྱི་ཡི་གེ་སྦྱི་ལྡང་, མིང་གཞི་ལ་སོགས་བའི་ཚུལ་དུ་འོངས་ཏེ་དོན་སྟོན་བའི་ཐུས་ཐ་མེད་མོད། དབྱངས་གསལ་གྱི་ཡི་གེ་གཞན་གྱིས་དོན་སྟོན་པ་ཀྱེན་འདི་དག་ལ་ཅི་རིད་བའི་སྐྱོ་ནས་... ངེས་བར་ལྟོས་དགོས་བས་, འདི་རྣམས་ལ་ 'ཀྱེན་གྱི་ཡི་གེ' ཞེས་བྱའོ།།[2] འདི་རྣམས་ཀྱང་, དབེར་ན་གཱི་གུ (གུག་གུ) འགྲེང་བོ་ (སྐྱེང་བོ) ཀ་ངོ (ཤ་ཟ་)[3]རྣམས་དབྱངས་ཀྱི་ཡན་ལག་ཡིན་ཐ་ལྟར་, 'ཆོག' ཚ་སོགས་བ་རྣམས་ཀྱང་དབྱངས་ཏེ་ 'ཨ' ཡིག་གི་ཡན་ལག་ཉིད་དུ་ངེས་སོ།། འདི་རྣམས་ནི་བོད་ཡིག་དབུ་ཆེན་གྱི་ཡི་གེ་ཀུན་ལ་གྲུབ་མོང་ཁ་ཡོད་བའི་བྱི་སྐལ་བཤད་སྐྱོལ་རྣམས་སོ།།

བད་སྐྱོད་སྐད་བའི་སྐྱོན་མེ:— བདག་ཉིད་ཆེན་པོ་ 'འཇིགས་མེད་ཤམ་མཁའ་རྡོ རྗེའི' ་གསུང་ཆུན་ལས་བྱིས་པ, བད་སྐྱོད་སྐྱེད་བའི་སྐྱོན་མེ་ལས, དཀར་ཤད་ ' । ' དང་། ཤག་ཤད་ ' ། ' དང་། ཆོག་ཤད་ ' ་ ' དང་།

---

1) བརྡ་སྐྱོད་མཆན་འགྲེལ་ངོ་མཚར་འགྲུ་ལ་ཐུབ་ཆེས།— (གཞེས་ཉོག) ཤོག. ཁ, ལས་དགལ།

2) ཐུབ་ཀྱི་ཤེ་ལོ་གང་ཞེ་ན། དབྱ་དང་ཤད་གཉིས་ལོ།—མཆན་འགྲེལ་ཤོག. དེ་ཉིག།

3) 'གུག་གུ' ན་ངོ, གཞེས་ཉོག—དེ་ཉིག། 'གེ་གུ', རྡ་ངེ་།— ཞེ ཉུ་འགྲེལ་ཆེན་ ཤོག. ཁ

དྲག་ཤུད་ ‘ཽ’ ཡང་ན་ ‘ཻ’ དང་། སྐྱལ་ཤད་ ‘ོ’ དང་། སྐྱོག་ཤད་དེ་[1] ‘ ྀ ’ དང་། རིན་ཆེན་སྐྱངས་ཤད་ ‘ཱུ’ དང་། དབུ་ཚུད་ ‘ ྲྀ ’ དེ་, བདུན་ཚམ་བཏུད་ཀྱི་རྣམ་གཞག་བཤད་འདུག དེ་ལ་འདིར་ ‘དཀར་ཤད’ ཅེས་པ་ནི་, མིང་མི་འབྲ་བ་ཙམ་ཡས་, དོན་དུ་ཤད་རང་ཡིན་ཞིང་། ཤག་ཤད་ཅེས་བྱ་བ་ནི་, སྔོན་གྱི་ཚངས་བའི་ཡི་གེའམ་ (‘ལཱུ’) དང་། ནུགར་ཡི་ཡེ་གེ་སོགས་ལ་ཡོད་བའི་ཤད་རིང་དེ་ཡིན་གྱི། བོད་ཡིག་གི་རང་བཞིན་ལ་དེ་བྱེ་སྨོལ་མེད་རིང་། ཡིན་ཡང་, སྔོན་གྱི ‘འབྲུ་ཚ’ རྩེར་བའི་ཡི་གེ་རྣིང་བ་རྣམས་སུ་དེ་བྱེས་པའང་མངོན་གོ།།

‘དྲག་ཤད’ ཅེས་པ་ནི་, ལེགས་སྦྱར་གྱི་སྐད་ལ་རྣམ་དབྱེ་ ‘སུ’ ཙ་སོགས་པ་ལས་གཟུགས་འགྱུར་བའི་ ‘བྱིས་ཀ’ འམ, བོད་སྐད་དུ་ ‘རྣམ་པཅད’ ཅེས་པ་སྟེ། མིང་ཚིག་གི་མཐར་དཔགས་ ‘ཽ’ འདི་ལྟ་བུ་བྱི་ཚུལ་ཡོད་པ་དེ་ལས་བྱུང་བ་སྟེ། དེ་ཡང་གཟུགས་མ་འགྱུར་བ་ནི་, ‘ཽ’ འདི་ལྟ་བུ་དང་། གཟུགས་ཆུང་ཟད་འགྱུར་བ་ནི་, ‘ཻ’ འདི་ལྟ་བུ་སྟེ། དེ་ཉིད་ཡིན་པར་མངོན་གོ།། འདི་དང་སྐྱལ་ཤད་ཀྱི་ཚ་ཤས་སུ་བྱུང་བའི་སྐྱོག་ཤད་དེ་ ‘ ྀ ’ དཔགས་འདི་གཉིས་ནི་, བོད་ཡིག་གི་བྱི་སྨོལ་སྟེ་འགྲོ་ལ་མེད་ཀྱང་། ལྷགས་སྨོལ་འགའ་ཞིག་ལ་འདིའི་བྱེ་སྨོལ་སྟུ་མོ་ནས་དཔར་མ་ཉམས་པར་ཡོད་པས། ཡི་གེའི་བཤད་པ་རྣམས་སུ་འདི་གཉིས ལ་འགྲེལ་བཤད་ཡོད་དགོས་ཀྱང་། བདུ་སྐྲད་ཀྱི་གཞུང་ཐལ་ཆེར་ལ་དེ མི་འདུག་ཅིང་། ཡོད་པར་

---

1) ཨཾ་གཅིག་གཡ་ཀ་དཀར་གཡ.དང་།། ནག་གཡ་ཆོག་གཡ་ཏག་གཡ་དང་།།

སྒྲུབ་གཡ་སྐྱོག་གཡ་དང་ཏུག་ཅེའ།། བདུ་སྐྲ་ སྡེའ་ཚན. གོག. ००। ཁྲུང་སྐྱབ་གཞུང་།

ཡང་མ་ངེས་པས་, དེ་སྐོར་འདིར་གསལ་བ་རྣམས་ནི་ལེགས་བཤད་དུ་ངེས་སོ།། དེ་ལྟའང་ 'དུག་ཤད' ཅེས་པའི་སྒྲ་དོན་དང་, སྒྲ་བཤད་ཇི་ལྟར་ཡིན? གཞུང་རྩ་འགྲེལ་དུ་མི་གསལ་ཞིང་། གོ་བ་གཞན་ཡང་མ་ཐོབ་པས་བརྟག་དགོས་སོ།། ། 'སྐྱེག་ཤད' ཅེས་པའི་དཀྱུས་ '་' འདི་ནི, སྒྲུལ་ཤད་ཀྱི་ཚ་ཤས་ལས་བྱུང་བར་མངོན་ཏེ། སྒྲུལ་ཤད་ལ་བྱི་སྒྲོལ་ ' ུ ' ' ཱུ ' ' ེ ' འདེ་ལྟར་ཡོད་པ་ལས་, མདོར་བསྡུས་ཀྱི་ཚུལ་དུ་ '་' འདི་ལྟར་བྱིས་པར་སེམས་སོ།། འདི་སྐོར་འོག་ཏུའང་བརྗོད་པར་བྱའོ།།

ཨ་ལག་ཤ་སོགས་ཀྱི་བཞེད་པ :— ཨ་ལག་ཤ་ངག་དབང་བསྟན་དང་ཀྱི་མཁས་པའི་ཁ་ཆུན་ལས, ཤད་ཀྱི་རྣམ་གཞག་བྱ་སྟེ། ཤྲད་ཀྱི་ནང་གསེས་ཀྱེས་དབྱེ་བ་བྱ་བ་ཤད། དེ་ཡང་, ཆོག་དང་། ཆིག་ཤྲད་དང་། ཉིས་ཤད་དང་། བཞི་ཤྲད་དང་། སྒྲུལ་ཤྲད་དང་། རིན་ཆེན་སྒྲངས་ཤད་དེ་བྱག་གི་འཇུག་ཚུལ་གསུངས1། འདིར་ཡིག་དྲགས་གཞན་རྣམས་ཀྱི་བཤད་པ་མི་གསལ་ལོ།།

དེ་བཞིན་དུ, དབྱངས་ཅན་གྱི་བའི་རྡོ་རྗེའི་གསུང་ལྟོན་དབང་ཚུ་འགྲེལ་2 དང་། དེའི་འགྲེལ་བཤད, ཐུབ་ཆེན་སོགས་ལས་ཀྱང་ཆོག་དང་། ཤད་

(1 'ང' མཐའ་ཅན་ཀྱི་གཅིག་མཚམས་སུ་ཆོག་དང་། གཏ་གྱེས་ག་ཐེ', ཞེས་པ་སོགས, "ཐེག་མཆོད་ཚེ་ག་གཅིག་ལུས་ཆོ", རེན་རེན་སྒྲངས་གདུ་དང་།" ཞེས་སོགས་ཏེ་—ཚེག. མཁས. ཆུས. གོག. ४०। རྡ་ས་དེབ།

2) ཆོག་བཅད་ག་མཐུར་ཆིག་གདུ།། རྡོ་གས་ཆོག་..... ।। ཞེས་པ་སོགས་ཆོག་མེད་དེ་སོགས་ཞེས་ཏུ་བཤད།། སེགས. ཐྲོ་ས. གོག. ५३—५४।

གཉིས་ལས་གཞན་བའི་ཀུན་རྫས་ཀྱི་བཤད་པ་མི་གསལ་ལོ།། འོན་ཀྱང་དབེ་ཚ་རང་ངེ— དང་སྐྱེ་གམ་དང་ཀྱོ་དང་, སྣུལ་ཤད་སོགས་ཀྱང་བྱིས་འདུག་བས་, དེ་དག་ཀྱང་ཡོད་བར་བཞེད་སྣང་ངོ།།

དཔལ་ཁང་བའི་ངག་སྒོན་ངེ། ཆོག་དང་, ཤད་གཉིས་ལས་གཞན་མ་གསུངས་ཏེ། ཇི་སྐད་ངེ —

"ཡིག་ཤད་ང་ཡིག་མ་གངོགས་པ།།
ཤད་གོང་རྫས་སུ་ཕྱི་ཆོག་སྣང་[1]། །"

ཞེས་པ་ཙམ་ཞིག་གསུངས་བས་སོ།།

བྱི་སྤོལ་ལས་བྱང་ཚུལ :— གོང་སྐྱེས་ཡིག་རྟགས་མམ, ཀུན་རྫས་ནི, བརྟ་སྤྲོད་བའི་གཞུང་འགར་བྱང་བའི་བཤད་པ་དང་འདྲེལ་བའི་རྫས་གཞག་རྫས་ཡིན་ལ། སྤྱིར་བོད་ཡིག་གི་བྱི་སྤོལ་གཤའ་བ་ཞི་གནས་སྡུངས་དངོས་ཡོད་རྫས་ལྟ་ཅི, ཡིག་ཆོག་གི་ 'བར' ད་འོངས་བའི་ཚ་ཀུན་ཡིག་རྟགས་ཤེན་ཏུ་མང་པོ་ཞིག་ཡོད་བར་མངོན་ཏེ། གསུང་རབ་ཐོག་ཉན་གསལ་ཀྱི་དབང་གིས་རྫོང་རྫས་དང་། གྲ་གེ, ལ་དྭགས་[2] ཁྲ་ཤུ[3], སྐུ་སྡུང་[3]སོགས་, ཏུ་པོད་ཀྱི་ས་མཚམས་ཁག་གི་ས་ཁུལ་རྫས་སུ, སྟོན་ལོ་

---

1) ངག. ཁམ་བྱག་དགད. ཀོག. རཅ།

2) ལ་དྭགས—རྟོག་ཚུལ་པོ་ནི་མཁར་ད་ཡོད་བའི་ཨཀའ་ཤུད—ཤའི་ཚུལ་པོ་མེང་གེ་རྟམ་ཚུལ····དྲན་ལ་བྱིས་པ་ཡེད་ཅེད།

3) ཁ་ད་ 'ཀྲ་སྒྲོང་' དོང་ཆང་ 'ཐུ་རེ' ལ་ཡོད་བའི་ཤུཐམ, ཤའི་དཀྲ་ལོ་ཆེད་རེད་ཆེད་བཅང་པོ་ནི་དྲས་བྱིས་ཅེད། སྐུ་སྲང་གིས་ཡེ་སྒྲོང་གེ་ཨཀའ་ཤུད་བྱིས་ཚ།

བཏུ་རྣམས་གསུང་རབ་ཐམྦུ་སྐབས་སུ་བྱིས་བའི་གསུང་རབ་འགའ་ཞིག་ལས་ཁྲལ་དེ་དག་གི་རྒྱལ་བློན་མི་ཚེན་རྣམས་ཀྱིས་, གཞེན་རྫུལ་ལ་སོགས་ཐའི་ཡི་གེར་བྱིས་འདུག་པ་དེ་རྣམས་སུ་ཡང་, ཡིག་ཆོག་སོགས་ཀྱི་མཚམས་འབྱེད་ཀྱི་དུགས་སྐྱ་ཆོགས་པ་ཞིག་བྱིས་འདུག་ཅིང་། ལ་དུགས་ས་ཁྲལ་ཁང་རྣམ་པ་, དང་ལྡང་ཡང་ཡི་གེ་དབུ་ཅན་གྱི་སྐྱོན་གྱི་བྱེ་སྐྱལ་རྣམས་མ་ཉམས་བར་འདུག་ལ། ཡིག་ཆོག་བར་གྱི་མཚམས་འབྱེད་ཀྱི་དུགས་རྣམས་ཀྱང་, ཐལ་ཆེར་བེད་ (བྱེད) སྐྱོད་བྱེད་བཞིན་བར་འདུག་བས། དེ་དག་ལ་ལྟས་ན, ཡིག་དུགས་ཀྱེན་རྣམས་ཀྱི་རྣར་གྲངས་, བཟོ་དབྱིབས་དང་། དེ་རྣམས་ཀྱི་ཐོག་མཚམས་སོགས་ཤིན་ཏུ་མང་བར་སྣང་ངོ།།

དཔག་ཤད་སོགས།— དེ་ཡང་གསུང་རབ་དང་བྱི་སྐྱལ་དེ་རྣམ་གྲངས་ཡང་། ཆོག་དང་། ཤད་དོ་ཆིག་ཤད་དང་། ཅིས་ཤུག་དང་། བཞི་ཤུད་དང་། སྐྱལ་ཤད་དང་། རིན་ཆེན་སྐྱངས་ཤད་དང་། དབུ་ཁྲུད་རྣམས་ནི་, སྐར་བཤད་བ་ལྟར་ཐུན་མོང་ཏུ་ཁྱབ་བ་ལྟར་དང་། དམིགས་བསལ་སྐྱོན་ཀྱི་དབེ་རྩེ་རྣམས་ཀྱི་ཁྱབ་ཚུལ་ཡོད་ཀྱི་ཤེས་བྱ་ཞིག་གི་ཐུན་མོང་ཏུ་ཁྱབ་ཚུལ་ཡོད་ཀྱི་ཤེས་བྱ་ཞིག་ཡིན་ཏེ་ཁྱབ་བྱ་ཁྱབ་བྱེད་ཀྱི་ཚུལ་ལ་ཤེས

མ་མཐོང་ཞིང་། བརྟུལ་སྡུད་སྲིད་བའི་སྐྱོན་མེར་འདི་ལ ‘དྲག་ཤུལ’ རེས་འཇའ་ཐ་སྙད་བྱས་ཡོད་ཚུལ་གསལ་བྱེད་རེ་ཟེར།། །གོང་གི ‘དབུ་ཁྲུད’ ཀྱི་གཟུགས་དེ་རྣམས་ལ, བྲི་སྲོལ་དེ་ལྟར་བྱེད་དགོས་པའི་བཤད་བ་དང་འགྲེལ་བཤད་ཡོད་མ་མཐོང་། ཡིན་ཀྱང་དེ་དག་གི་བཟོ་དབྱིབས་དང་བགོད་པ་ལ་བརྟེན་ནས། དེ་དག་དབུ་ཁྲུད་ཀྱི་ཐོག་མའི་གཟུགས་ཡིན་པ་དང་། དཔལ་དབུ་ཁྲུད་ཀྱི་བཟོ་དབྱིབས་འདི་ ‘ ᳚ ’ ཕྱོགས་སུ་ལེགས་བཅོས་རིམ་བར་སོང་བའི་གཟུགས་ཡིན་པ་དང་། འདི་ཉིད་ཡི་གེ ‘ཨ’ ཡི་ཚ་ཤས་ཡིན་པར་མངོན་ལ། ཀྱ་གར་ཀྱི་ཡི་གེ་རྣམས་ཀ་ཡང་དབུ་ཁྲུད་མཆོན་བྱེད་ཀྱི་རྟགས་རྣམས་དབྱངས་ཀྱི་…… ཡན་ལག་ཡིན་བར་གོ་ཚུལ་ཡོད་བར་མངོན་ནོ།།

དེའི་ཁྲུད་དང་ཡེག་བར་གྱི་རྟེ་སོར་:— སྤྱིར་དབུ་ཁྲུད་འདི་ལ་ཀྱག་ཆའི་ཚུལ་ཏུ་སྤྲེང་འོག་ཏུ་ཕབ་ཏུ་རི་མོ་མང་པོ་ཞིག་བྲིས་འདུག་ཀྱང་། དེ་རྣམས་ཡོ་གེའི་ཀྱེན་ནས་ཐོབ་སྤྱངས་སྤུ་མ་མཐོང་བས་འདིར་མི་དགོས་ལ། དབུ་ཁྲུད་དང་, ཡི་གེ་བར་ལ་ཆེག་ཤུལ་བྱེད་པ་དང་། ཉེས་ཤུལ་བྱེད་པ་དང་། རིན་ཆེན་སྤུངས་ཤུལ་བྱེད་པའི་ཚུལ་རྣམས་ནི་དབེར་ན་ ‘ ᳚ ། དེ་བཞེག་གཡེར།’ ཞེས་པ་དང་། ‘ ᳚ ། །དེ་ནས་བཅོམ་ལྡན་འདས…།’ ཞེས་པ་དང་། ‘ ᳚ ། །འདིའི་སྐོན་ལམ་རྣམ་པར་དག་པས……།’ ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་ལྟ་བུའོ།། ཡང་གོང་གསལ་ཤད་གཉིས་ཀྱི་བར་ལ་དགའ་བཞུགས་ཀྱི་རྟགས་དེ, དཔེར་ན་རྟགས་ ᳚ ། ‘ ᳚ ’ །འདི་འབྲ་ཞིག་ཀྱང་འབྲི་སྲོལ་འདུག་ཅིང་། འདི་ནི་སྔོན་ ‘ཀུ་གི’ རེར་བའི་ (སྔོད་ཀུ་གི) དབུ་ཅན་བྲི་སྲོལ་

ལ་ནཀྵ་མོད། དབྱས་གཅང་གི་བྷ སྒོལ་ལ་ཡོད་མེད་གཉིས་ཀ་གསལ་ལོ།།

སྒོ་ཤད:— ཤད་སོགས་ཀྱི་རྣམ་གཞག་བྱེད་སྐབས, གོང་སྐོས་ལྟར་སྒོ་ཤད་ཅས་བའི་དཀས་དེ, ཤད་ཀྱི ཁོངས་གཏོགས་སམ་དབྱ་བར་བྱ་འདྲ་ཀྱང་དེ་ནི་ 'ཤད་ཆོག' གང་ཡང་ཡིན་པར་མི་སེམས་ཏེ། ཤད་ཆོག་རྣམས་ནི་ཨེ གེ་དང་ཆོག་གི་བར་མཚམས་འབྱེད་བྱེད་ཀྱི་ཐ་ཚན་ཁོ་ན····· ཡིན་ཞེང། དབྱ་ཁྱུད་སོགས་ཀྱང་དབྱ ཞབས་གོ་མི་སྣོག་ཅ་ལ་སོགས་བའི་འཇོག་བྱེད་ཡིན་པས, ཐ་ན་དེ་ཉིད་དང་སྣོན་ལ། སྒོ་ཤད་ལ་ནི་ཐ་ན་མེད་དེ, དེ་ནི་དགེ་ལེགས་དང། ཆེ་བ་དང། ཤིས་པ་འབྱེན་པའི་དཀས་སམ་མཚོན་བྱེད ཙམ་ཞིག་སྟེ། དཔེར་ན— "དེ་ཡང་ ཚ་གོང་ས་ ཚ སྐྱབས་མགོན་རྒྱལ བའི་དབང་པོ", ཞེས་པ་སྟ་བྱའོ། །དེ་ལ་དཀས་འདིས་ཤིས་པ་ལ སོང་བ་མཚོན་པའི་དབང་དུ་བྱས་ན་, དགའ་འཆྱལ་གྱི་ 'དཀས' དེའི་རྣམ་འགྱུར་དུ་ངེས་ལ། དབང་ཆའམ, དབང་ཐུག་བརྒྱལ་ལ་སོགས་པ་མཚོན་པའི་དབང་དུ་བྱས་ན་, གོང་གི་དཀས་སམ་མཚན་མ་དེ, སྐྱལ་ཤད་ཀྱི་ཡན་ལག་དུ་གྱུར་པའི་མགོ་འི་ཆོད་བྱ་འཇོག་པའི་དཀས་ 'ཐུ' འདི་ཡིན་པར་ངེས་སྟེ། ཀླུ དབང་ཆུ་མཆོ་དང་ཆོད་བྱ་སོགས་ཀྱི་བདག་པོ་དང། དེའི་མགོ་ལ་གཙུག་རྒྱན་ཆུ་ཤོད་བའི་ཤ་ཚོན་བྱེད་སྐྱལ་ཤད, རང་གང་ལ་སྐྱེན་བྱའི་ཡུལ་དེ་ལ་དེ་ཉིད་ཡོད་པར་མཚོན་པ་བཞིན་ནོ།། དཀས་འདི་ལོ་བཅུ་རྣམས་ཀྱི་གསུང་རབ་སྐྱི་འགྲེའི་བྱ སྒོལ་ལ་དར་སོ་ཆེ་བར་མི་མངོན་ཡང, ཕྱིས་ཀྱི་ཡིག་ཆ་རྣམས་སུ་མིང་སོགས་དང་འབྲེལ་བ་མང་བས, ཕྱིས་སུ་དར་

བ་ཡིན་ཏམ་དབྱད། སྒྲོངས་དོན་ཡང་མ་ངེས་སོ།།1

སྒྲུབ་ཚུལ་:— བར་ཐམ་སྒྲུབ་ཤེད་འདི་ཡིག་ཆོག་བར་ཐ་བྱ སྐོལ་དང་ཆེ་བར་འདུག་ཀྱང་། བྱིས་ངེས་མེད་ལྟར་སྣང་ལ། ཆོག་མགོ་ཆོག་མཇུག་ལེའུ་ཡི་མཚམས་འཇིད་སར་སོགས་ལ་སྒྲུབ་འདུག་རེ་། འབའ་ཞིག་ཏུ་ཆོགས་བཅད་ཐ་སོགས་བའི་ཆོག་ཚང་ཐ་མང་དོན་ཚན་འབྱེད་ཡིད་དུ་སྒྲུབ་འདུག་པས། འདི་སྒྲུབ་བའི་དཀྱུག་ཐ་དགོས་པ་སོགས་དང་། གང་གི་མཚོན་ཐེད་ཡིན་; ངེས་མེད་ལྟར་སྣང་སྟེ། དཔེར་ན་—

1 ཆོག་མཁོངས་སྒྲུབ་བ་ 'ཕྱེ' ཟུག་ཀང་ཀྱི་ཤཱལི་སྟེ་དབྱངས་བཅུ་དྲུག |ཞེས་པ་དང་། 'ཕྱེ' དཔལ་ལྡན་ཨ་མའི་སྐུ་ཚེ་བརྟན་བ་དང་། ཞེས་པ་དང་། 'ཕྱེ' འབྱང་བོ་གང་དག་ཕྱོགས་འདིར་ཚུགས་འགྱུར་ཏེ2" |ཞེས་པ་ཚ་སོགས་པ་དང་།

2 བར་དུ་ཤད་ཚབ་དུ་སྒྲུབ་བ་—"ཤང་དུ་འགྲོ་བའི་'ཕྱེ' རིལ་བོ་དཀྱིལ་འཁོར3 ཞེས་དང་། ཁམས་ཀུན་ |། 'ཕྱེ' འབྱུང་མང་བོས་བསྐྱས་ལ····4| ཞེས་པ་ལྟ་བུ་བྱ་དང་།

3 ཆོག་ཤས་བཅད་བར་དུ་སྒྲུབ་བ་— མེད་ཀ་མི་འབྱང་ངེས་ཕྱིར་རོ། 'ཕྱེ'།

---

1) ཅིག་ཆུང་ཀ་མཁས་པ་རྣམས་: 'ཆེ་མཁོ་' ཞེས་པ་ཐུབ་ཅེའོ།།

2) བཀའ་ཆུད་ཚོགས་སྐྱེ་····· |ཀཱཏ. ·····|

3) དཔྱད་རིག་སྐྱེ་ཀ་—མཆོག་གསལ་. ཀཱཏ. ཟ०| ཁ་ཤང་དགར་—ཏྲ་ཏྲ་སྐྱ།

4) དཔྱད་རིག་.—ཀུན་ལ་སྐྱེད་. ཀཱཏ. ཟ०| ཐུ་དགར་. འདུ་ཤེས་ཚངས་ཅན་ལྟར།།

གཏན་ཚིགས་ལྟར་སྣང་དེ་ལས་གཞན།[1] །ཞེས་དང་།

๕ ཚིགས་བཅད་ཀྱི་ཚིགས་བར་དུ་སྦྱོར་ཚུལ— "དཔག་ཞི་སྟན་པ་ 'ཕྱོ་' བད་སྦྱོད་སྐྱ་བྱེད་མིང་[2]"— ཞེས་པ་ལ་སོགས་པ་ལྟ་བུའོ།།

๖ ཚིགས་བཅད་སོགས་ཚིག་རྩོགས་མཐར་སྦྱོར་ཚུལ — བདག་ཀྱང་སངས་རྒྱས་གོ་འཕང་ཐོབ་བར་མཛོད། 'ཕྱེ་'[3] །ཞེས་པ་ལྟ་བུ་དང་།

๗ ལེའུའི་མཚམས་སུ་སྦྱོར་ཚུལ — 'ཞེས་པ་བརྗོད་པ་དབྱངས་ཅན་ཀྱི་མདོ་ལས་, ཀྱིའུ་སོགས་བའི་ངབ་ཏུ་བྱ་བ་རྣམས་རྫོང་སོ།།' ཕྱེ ।।"[4] ཞེས་པ་དང་། ཅབྦ་བའི་མདོ་ལས་སྐབས་དང་བོ་ནི་ཀོང་པ་དང་བོ་རྫོགས་སོ།། ཕྱེ[5] ।।" ཞེས་པ་ལྟ་བུའོ།།

๘ དོན་ཆེན་རྫོགས་མཐར་སྦྱངས་པ— "ཞེས་བྱ་བ་བར་སྐབས་ཀྱི་ཚིགས་སུ་བཅད་བའོ།། ཕྱེ ।।"[6] ཞེས་པ་ལ་སོགས་པ་ལྟ་བུའོ། །གཞན་ཡང་འདིའི་སྦྱོར་ཚུལ་ཤིན་ཏུ་མང་མོད་, འདིར་ནི་དབེ་མཚོན་པ་ཙམ་ཞིག་གོ ।

---

1) ཚད་རྣམ. ཙ. ཁོ་ཁོག. ३।१। འབྲས་སྒྲོང་དགའོ།།

2) ལྷག. ཙ. ཁོག. ९। སྐུ་འབྱམ་ཐམས་དགའོ, འཐམ་པའོ།

3) གཉན་རྒྱ་ཁའི་སྒོན་ལམ. ཁོག. २।

4) དབྱངས་ཅན. གསལ་སྒྲོན་ ཁོག. १४०। ཅི་ཤེ།

5) ཙཱནྡྲ་བའི་མདོ. ཁོག. १० གཙོ་བསྡུས་པའི་རྟེན་ཅིང་འབྲེལ་པ་ཞེས་, ག། སྟེ.

6) ཚད་ཀུན. ཁོག. १०। བཀྲ་ཤིས་དགའོ།

སྨྲ་ལ་ཤད་ཀྱི་རྣམ་འགྱུར་གཞན་ :— ཡིག་ཆོག་རྫོང་ མཐར་བཞི་ཤད་ཀྱི་བར་དུ་སྨྲ་བཤད་ཀྱི་རྒྱས་གཞན་ཞིག་ཀྱང་བྱེ་སྲོལ་འདུག་སྟེ། དབེར་ན་ ཨ་དེ་ལྟ་བུ་དང་། ཨ་དེ་ལྟ་བུ་དང་། ཨ་དེ་ལྟ་བུ ལ་སོགས་པ་བཞིན་ནོ། །དེ་ཡང་— དེ་ལྟར་རྣམ་དབྱེའི་འཇུག་ཡུལ་ཞིབ་མོར་སྟོན་པ་བྱེད་ཅན་གྱི་ལེའུའི་དོན་ཆང་ཟད་བཤད་ཟིན་ཏོ།། ।།ཀ་ཅི་ཆོག་སྡུད་ཀྱི་ལེའུའི་གཞུང་····[1]། ཞེས་པ་ལྟ་བུའོ། །འདི་ཡང་ཡིག་མཁན་གྱིས་འདོད་མོས་ལྟར་བྱེ་བ་ཙམས་, འཇུག་ཡུལ་དང་། འབྱེ་དགོས་ངེས་ཅན་དུ་མི་སྣང་ངོ་།།

ཕྱེད་ཤད་སོགས :— གཞན་ཡང་, ཕྱེད་ཤད་དང་འབོད སྐྱའི་རྣམ་གཞག་སོགས་དེང་སང་རིགས་གསར་བྱེ་གཞུང་ལ་དར་ཡོད་པ་དེ་ཡང་། སྟོན་ཀྱི་བོད་ཡིག་ལ་ཅི་རིགས་པར་ཡོད་ངེས་ཏེ། ཕྱེད་ཤད་ དུ་དབེར་ན— 'སྐྱར་ཡང; ཐུ་མ་རིན་པོ་ཆེ ! བདག་གི་ཐོུ་ཆོས་སུ་འགྲོ་བར་བྱིན་གྱིས་བརླབས་ཏུ་གསོལ།།[2] ཞེས་པ་ལྟ་བུ་དང་། 'མདོ་རྟེའི་སྟེ་སྟོད་དང་;'[3] ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་ལྟ་བུའོ།། དེ་བཞིན་འདུལ་བའི་ཐྲིང་འབྲུམ་སོགས་ལའང་རྣམས་ ' ། ' འདི་མང་དུ་བྱུང་ངོ་།།

---

1) དཔྱངས་རྩི་ཀ. མཆོག་གསལ་–ཞོག. ༡༠༡། གཙོང་དགར་–རྩ་རྟ་གྲྭ། ''རིགས་སྒྲ་སྦྱོང་ཐེག. ཞོག ཧཅ། ཐུབ་དགར།

2) དགེ་འདུན་ཆུ་མཆོ ཏི་གཏུང་ཐོར་བུ་ཐུ་མའི་རྣལ་འབྱོར་ ཞོག. ཧ–ཧ། མཁའ་ཅ། གཙོང་དགར།

3) ཆུབ་སྟེ་སྦྱི་རྣམ. མཁས་རྟེ།

དེ་བཞིན་དུ, ཆོག་སྐྱ་ཤྱི་མཚམས་སྦྱོར་བའི་རྣམས་ནི་དབེར་ཏ་:— 'ཐུན་ཐྲོད་.....སྐྱེན་མ་གསལ་བའོ།། —:ཡུལ་བྱང་ཁྲལ་བའི་འདུས་གང་ཡིན།'[1] ཞེས་བ་དང་། 'ཡེ་ཤེས་ཀྱི་སྐུ་ཀུན་ཇོ་བོ་:— ཡེ་ཤེས་དེ་...।'[2] ཞེས་བ་དང་། 'ཡི་གེ་གསུམ།— ཞེས་བས་-ས་མ་ཇི་སྙེ་འདུས་བའོ།'[3] ཞེས་བྱ་ཚུལ་བྱང་བ་ལྟ་བུའོ།།

དེ་བཞིན, བོད་ཡིག་གི་བྷི་སྦྱ་ལ་ཡིག་ཆོག་དང་འབྲེལ་བའི་རྣམས་ཀྱིན་དུ་མང་སྟེ། རྩོམ་གཞུང་རྣམས་སུ་དཔལ་— ཅ ཀྵ ཁྱ་ཞེས་བའི་ལྟ་བུ་དང་། དཀར་ཆག་དང་དཔེ་ཡིག་འགར— ཀྵ ཁྱ ཁྱི[4] འདི་ལྟ་བུ་དང་། ཆོག་ལྡན་མ་ཡིད་སར-དེའི་ནས- 'དེ་གཞིན་ཁ་ཤེགས་བ་རྣ་རྡེ་སྐྱིང་བོ་ལ+ ।' ཞེས་བ་དང་། མ་དོག+ །བཏུག་སྦྱོས+ །ཞེས་སོགས་ལས་བྱང་བ་འདི་ལྟ་བུ་རྣམས་སོ། །གྲངས་ཚན་དུ་སྦྱང་བ—"སྐྱེ་ཀ+དོན་གཅིག"—ཅེས་བ་ལྟར་རོ། །སྐབས་འདིར་དཔལ་ '+' འདིས་བཏུ་གྲངས་མཆོན་བ་ཡིན་ཏེ། 'བཏུ་དོན་གཅིག' འབྱི་རྒྱུ་ཡིན་བ་ལ་ '+ དོན་གཅིག' ཅེས་བྱོས་བ་ལྟར་རོ།།

སྐྱེང་དོན:— འདི་རྣམས་ལ་གཞིག་ན, ཡིག་བར་ཞོང། ཆོག་

---

1) སྦྱོར་གསལ་མཚན་ཐུབ་ཀྱི་-གོག. ཨ། རྡོ. ང།

2 དེ་ཉིད་ གོག. 21

3) དེ་ཉིད་ གོག. ཀ།

4) དེགས་སྡུག་སྤྱིང་གེག་ གོག. ཀཨ། ཐུ་དགས།

བར་དང་། ཕེབ་ལ་སོགས་བའི་མཚམས་འབྱེད་བྱེད་ཀྱི་རྟགས་རྣམས་ཀྱི་སྐོར་ལ་, བོད་ཀྱི་བརྡ་སྤྲོད་བའི་རིང་ལུགས་བ་ཆེན་བོ་རྣམས་ལ་, དཀའ་ངལ་དང་, དེ་ཉིད་སེལ་བའི་ཐབས་ཤྱོགས་སུ་བསམ་ཚུལ་སྟ་ཕྱི་མི འདྲ་བ་དྲུ་མ་ཞིག་བྱུང་ཡོད་བར་སྣང་ཞིང་། དེའི་གཏན་འབྲས་ཀྱི་ཚུལ་དུ་ཐོན་བའི་གོང་སྨོས་ཕེགས་ལ་སོགས་བའི་མཚམས་འབྱེད་བྱེད་ཀྱི་རྟགས་ཐུམས་ཅད་, དུས རབས་སོ་སོར་རིམ་གྱིས་བྱུང་བར་གསལ་ཏེ། ཕེགས་རྟགས་དེ དཀྱིལ་གྱི་བོད་བོ་, མཁན་བོ ཐྲོན་མི་ཉིད་ཀྱིས་བྱས་བ་དང་། དེའི་དུས་སུ་ཡོད་བར་ནི་མ་ངེས་སོ། །དེ་ཡང་རྟགས་འདི་རྣམས་ཁ་ཅི།, །།' ནི, ཐོན་གྱི་ཚངས་བའི་ཕེགས་སུ་ལྟུ་དང་། ཨགར་ཀྱི་ཕྱི་གོ་སོགས་ལའང་ཡོད་ལ། དེ་དཀྱི་ལས་འོང་པའང་སྨྲིད། ཁྱད་བར་རིན་ཆེན་སྤྲེངས་ཤད་ནི, 'ལྕང་གར་ལེའི་གཅི་ཡིག་ལས་བྱང་བར་སྣང་སྟེ། ཡི་གེ་དེ་ཐོན་མིའི་ཡི་གེའི་སྤྱལ་མ་གཉིད་གོང་བོད་ལ་དར་ཡོད་བར་ 'བོན' ཀྱི་གཙུག་ལག་ལོ་རྒྱུས་སོགས་ལས་བཤད་མོད། དེ་རྗེས་ལྟར་ཡིན་ཡང་། ཡི་གེ་དེ་བར་ལམ་ཞང་ཞུང་ལ་དར་ཡོད་ཅིང་། དལ་རོ་འགའ་ཞིང་ཞུང་གི་གཅི་ཅིག་ཡིག་ཀུང་རེར་རོ། །དེ་ལ་ཤད་མཚམས་འབྱེད་བྱེད་ཀྱི་རྟགས་ ' ' ཞེག་བྱི་སྤྲོལ་འདུག་ཅིང་། དེ་ཉིད་ཆང་ཟད་འགྲུར་ཏེ། རིན་ཆེན་སྤྲེངས་ཤད་དུ་སོང་བར་ངེས་སོ། །དེ་ཡི་གཅེ་ཡིག་ནི་དབེར་ན—

1) ཨཱཙཱརྱ་དེ་ ཀོཏ. ཐ། ཁྲུང་སྤྱི་ལ་ཨཱཙཱརྱ་ཆེད་དམ་སངས་རྒྱས་ཏེ།

འདི་ལྟ་བུ་ཞེས་པའི་སྒོམ་དུ་ཡོད་དོ། །དེས་ན་, གོང་སྨོས་ཡི་གེའི་ཀུན་ནས་, བར་མཚམས་འབྱེད་བྱེད་ཀྱི་དགས་དང་། ཏུན་ཀྱི་ཚུལ་དུ་བྱ་སྒོམ་ཡོད་པ་རྣམས་ཡིག་སྒྲོམ་གཞན་གྱི་དམེ་ལས་འོངས་ཐ་འགའ་ཡོད་ཀྱང་། མང་ཆེ་བ་ཞིག་ནི་, བོད་རིགས་སྐྱོ་གསལ་ལྟར་ཤུགས་ཀྱི་བརྡ་སྤྲོད་ཀྱི་རྣམ་དབྱེད་ལས་སྤོས་པ་ཁོ་ནར་སྣང་ངོ་།།

གསར་བྱང་འབྱེད་དགས་ :— རིག་གཞུང་འདི་ལས་ཁ་ཕྱིར་ཕྱོགས་ཏེ་བལྟས་ན་ཡང་། འཛམ་གླིང་ཕྱི་ནང་ཀུན་དུ་ཕྱི་ལོ་བརྒྱ་པ་བཅུ་བཞི་བཅོ་ལྔ་ཙམ་གྱི་སྔོན་ལ་, ཡི་གེའི་བྱི་སྒོམ་དང་། བར་གྱི་དགས་སོགས་ཀྱི་རྣམ་གཞག་ཀུང་མཐའ་གཅིག་ཏུ་མ་ངེས་ཤིང་། ངེས་པ་མེད་པ་ལྟར་ཡོད་ལ། ཕྱི་ལོ་བརྒྱ་པ་བཅོ་ལྔ་བའི་མཇུག་ཙམ་ནས་དུས་རབས་བཅུ་དགུ་པའི་བར་དེར། རིག་གཞུང་སྤྱི་དང་། ཡི་གེའི་སྐོར་སོགས་ལ་ཞིབ་འཇུག་ལྟག་པར་སོང་སྟབས་, ཡི་གེའི་ཚུལ་ལ་རྟེན་པའི་ཆ་ཀུན་ཤིན་ཏུ་མང་ཞེང་། དེ་དག་རེ་རེས་ཀུང་བརྗོད་བྱ་སྟོན་ཚུལ་ཐུན་མོང་མེད་པ་རེ་ཡོད་པས་, ཤིག་ཆོག་པར་ཀྱི་ཡིག་དགས་སམ་ཀུན་རྣམས་ཀུང་ཐལ་ཆེར་ངེས་ཅན་ཁོ་ནར་མངོན་གོ།།

དེ་ཡང་, ཡོངས་གྲགས་ཡི་གེ་དང་ཆོག་གི་བར་མཚམས་འབྱེད་བྱེད་ཀྱི་–དགས་–ཅི་ཚུལ་ལ, མཚན་རིགས་ཀྱི་གཞུང་དང་། དེ་ལས་གཞན་བའི་བསྟན་བཅོས་རྣམས་སུ་བྱི་ཚུལ་ཆུང་ཟད་མི་མཐུན་ཞིང་། ཀུན་དེ་དང་དེས་དོན་སྟོན་ཚུལ་ཡང་མི་མཐུན་པ་མང་བས, དེ་དག་ཐམས་ཅད་འདིར་བྱོང་མི་ལང་ལ། ཐུན་མོང་བྱི་སྒོམ ཡོད་པ་འགའ་ཞིག་འདིར་མཆོན་བྱེད་ཙམ་བཀོད་ན—

๑	ཆོག་མཇུག་མ་རྟོགས་གོང་ཆུང་ཟད་ངལ་གསོས་བའི་དགས-	(')
๒	ཕྱེད་ཤད-	(;)
๓	ཚིག་ཤད་དམ་ཆོག་རྫོགས་བའི་མཐར་ངལ་གསོས་བཞི་དགས-	(।)
๔	དན་ཚ་དྲི་བ་ཡོད་ན, དེ་གསལ་བྱེད་ཀྱི་དགས-	(?)
๕	འབོད་བ་དང་, ཡ་མཚན་གསལ་བྱེད་ཀྱི་དགས-	(!)
๖	མཚམས་སྦྱོར་གསལ་བྱེད་ཀྱི་དགས-	(—)
๗	ངེས་སྟོན་གསལ་བྱེད་ཀྱི་དགས-	(-)
๘	ཆོག་གོང་མ་དང་འོག་མ་གཉིས་ཀྱི་རོན་ལ་འབྲེལ་བ་གསལ་བྱེད་ཀྱི་ དགས-	(:—)
๙	ལྟུང་སྐངས་བའི་ཆོག་དེ་མ་འབྲེས་བར་གསལ་བྱེད་ཀྱི་དགས	(“ ”)
๑๐	ཆོག་ཁག་དང་ཆེན་དམིགས་བསལ་ངེས་འབྱེད་ཀྱི་དགས-	(, ,)
๑๑	རེ་མིག་ཆུང་ཐ-	( )
๑๒	རེ་མིག་འབྲིང་-	{ }
๑๓	རེ་མིག་ཆེ་ཐ	[ ]
๑๔	རྟོག་གེའམ་རྩོད་པ་གསལ་བྱེད་ཀྱི་དགས-	(*)
๑๕	མཆན་ནམ་རྒྱུད་བརྗོད་འབྲེན་བྱེད་ཀྱི་དགས-—	†, ‡,
๑๖	ཡིག་མང་བསྡུས་བའི་དགས-	(০)
๑๗	མ་ཚང་བའི་གསལ་བྱེད་ཀྱི་དགས-	(+)
๑๘	ལེའུ་སོགས་རྟོགས་དགས-	(-০-)
๑๙	ནོར་བ་ཡོད་བའི་དགས-	(।~।)

ཨི་གེ་དང་ཆོག་ལྡན་མ་ཡིན་ཀང་མི་གསལ་བའི་དགས– (····)

དགས་འདི་རྣམས་སྔ་མོ་ཞིག་ནས་དང་ཞིང་། དེང་སང་ཡིག་རིགས་ཐལ་ཆེ་བའི་བྱེ་སྲོལ་ལ་དང་ཞེང་སྐོང་བྱེད་བཞིན་ཡོད་ལ། འདི་ལ་དགོས་པ་ཡང་དམིགས་བསལ་ཡོད་བར་སྣང་ངོ།།

གོང་གསལ་ཡིག་དགས་གསར་འདུག :— དུས་མཚུངས་དགོས་མཁོ་ཡོད་པ་དང་། གཞན་ཡང་, གོང་སྐྱེས་གནའ་བོ་ཅི་གནས་སྡུངས་གསལ་བྱེད་ཀྱི་མེ་ལོང་ཆེན་པོར་, རང་གཞན་གྱི་བློ་གྲོས་ཡུན་རིང་དུ་འབྲག་བའི་གྲུབ་འབྲས་ལྟ་དབང་གཟུགས་ཀྱི་སྣང་བརྙན་ཡུན་རིང་མཐོང་བས་, སོར་མོ་འི་འདུ་བྱེད་དེའི་ཕྱོགས་སུ་རང་བཞིན་གྱིས་འགྲོ་བ་སྟེ། འདིར་བཀྲགས་རིགས་པ་ལ་འདུག་པའི་འགྲེལ་བ 'སྐྱོབ་མ་ལ་ཞན་པ' འདི་ལེགས་སྐྱེས་ནས་, བོད་སྐད་དུ་བསྒྱུར་སྐབས་སུ་ཡང་། སྔོན་གྱི་ལོ་བརྒྱ་རྣམས་ཀྱི་བསྒྱུར་ལམ་ཆེན་པོར་ཅི་ནུས་ཀྱིས་འགྲུབ་ཡང་, དུས་ཀྱི་རང་སྐད་དང་། ཕྱི་ནང་གི་ཆ་ཀྱེན་མང་པོ་ཞིག་གི་གཞན་དབང་དུ་སོང་སྟེ། གནས་ཚུལ་ཅང་ཟད་མི་མཐུན་པ་བྱུང་ཚོད་དེ། དབེར་ན–

སྐད་གཏིས་ཤན་སྦྱར་དུ་ཡི་གེ་ཡང་ཤན་སྦྱར་དང་། དེ་སྔོན་ཙ་ཆོག་དང་འགྲེལ་ཆོག་སོ་སོར་འཛོག་སྲོལ་མེད་ཀྱང་། འདིར་དེ་ལྟར་བྱས་ཡོད་པ་དང་། དོན་ཚན་ཆུང་བ་རེ་རྗེས་ཆེ་ཡིག་འཕྲིང་གོང་འོག་བཏེགས་པ་དང་། དོན་ཚན་རྗེས་ཆེ་བར་དུ་ཤོག་སྟོང་འཛོག་པ་དང་། ཤོག་གྲངས་རེ་རེ་བཞིན་མགོ་དབྱུ་ཁྲུད་མི་འཛོག་པ་དང་། ཆོག་དོན་གང་ཡིན་ལ་རྒྱང་མཚན་ནམ་, རྒྱང་

བཟོད་དགོས་རིགས་དེ་ལ་ཨང་ཏུགས་སོགས་བཀོད་དེ་དེ་མཚུངས་ཨང་ཏུགས་ དང་ལྡན་ཟད་བཟོད་གཤམ་དུ་སོ་སོར་བཀོད་བ་དང་། ལྷང་ཆོག་གང་ཡིན་ལ འགྲེལ་ཆོག་ཁང་མི་འདེས་བའི་ཏུགས་ཀྱིས་བརྟན་ཏེ, ཟླུར་བཟོད་དུ་ཁྲེས་གང་ ཡིན་ཀྱི་གཞུང་མིང་, ཤོག་གྲངས་སོགས་བཀོད་བ་དང་། དེབ་མགོར་གློང་ བཟོད་དང་། གློང་གཞི་སོ་སོར་ཐཞག་ཡོད་བ་དང་། ལྷག་དོན་དང་, ཟླུར་ བཀོལ་དེབ་གཤམ་དུ་བཀོད་བ་དང་། ཆོག་གི་གཅོད་མཚམས་རྣམས་སུ་གཅོད་ མཚམས་ཆུང་འབྲིང་ཆེ་བའི་དབྱེ་བས་བར་ཏུགས་, , ; । འདི་རྣམས་ལས་ གཉིས་གསར་འཛུགས་བྱས་པ་དང་། གཞན་ཡང་, དྲི་ཏུགས་དང་, མཚམས་ སྦྱོང་, ལྷང་འབྲེལ་, གཏད་གསམ, རྣམ་གྲངས་གསལ་བྱེད་ལ་སོགས་བའི་ ཏུགས་རྣམས་ཀྱང་ཅི་རིགས་བར་སྣང་ངེ། ཆོག་དང་ཡི་གའི་གོ་དོན་གཉིས་ ཀ་མ་ལུས་བར་བསྒྲུབ་པའི་འབད་བ་བྱས་སོ།།

འདི་ལྟ་བུའི་ཁྲེར་འཁྲེར་བ་ཡང་, སྤྱིར་གཞན་ཐན་ལ་རེ་བ དང་། ལྷག་ བར་རིག་གཞུང་ལ་སྐྱན་བའི་འདུན་བ་ཙམ་ཞིག་ཡིད་ལ་བནྡགས་པ་ལས, ཁྱད་ཐོན་གྲགས་ཐོབ་ཀྱི་དོན་གཉེར་བྱེད་ནི་མ་ཡིན་ནོ། །ཚུལ་འདི་རྣམས་ཀྱང་, བློ་གསར་རྣམ་དབྱོད་ཀྱི་མེག གསར་དུ་བྱེས་པ་རྣམས་ཀྱི་ནུ་བར་མི་འོས་བ་ཆེར་ མི་འོངས མོད། བསྟན་འཛིན་མེས་བོ་ཞི་ཁྲར་འཚང་རྒྱས་དང་ དབང་སྒྱུར་ཆེན་ བོ་ཞི་བཀའི་རོ ཡུན་རིང་དུ་མྱུར་བ་ལས, སྒྲ་དོག་སྤྱོས་བའི་ནད་ཟད་ཅར་ཉེ་ བས་རྣ་བའི་དབང་བོ་ར་ང་གནས་སུ ཞུགས་པ་རྣམས་ལ་རྣ་བའི་ཆོར་མར་འགྱུར་ དོགས་ཀྱང་ཆེ བས་བཟོད་གསོལ་དང་། གཞན་ཡང་འདུས་བྱས་མི་དུག་བའི་ ངང་ཚུལ་ལས, ས བོན་ལས་སྐྱ གྲའི་རང་བཞིན་ཟུང་ཟད མི་འབྲ བའི་ཏྲེན་

ལས་, སྐུ་གྲྭ་ལ་སྐྱེ་བ་འདེབས་བཅས་དེ་སྤོང་བ་ནི། 'མཛངས་བའི་ཆོས་ལྟུགས་སྐུའང་མི་སེམས་སོ།། འདི་དག་གི་སྐོར་ལ་ཐབས་བཅུ་བ་མང་ཡང་སྐབས་མ་ཡིན་ལ། འདིར་ནི་, ཅིས་བ་རྣམས་ལ་ངོ་སྤྲོད་དང་། མཁས་པ་རྣམས་ལ་དབྱད་གཞིའི་ཚུལ་ཅུང་ཟད་ཅིག་བཀོད་པ་ཙམ་ཞིན་ནོ།། ||

ཐུབ་དོན་ཆུ་ཡི་གཏེར་ནང་དུ།།
མི་འགྱུར་ཆོས་ཀྱི་དེ་ཉིད་གཤེགས།།
འཆོལ་ལ་མི་ངལ་མཚན་རིགས་ཀྱི།།
ཀུལ་ངེ་ཐུབ་གས་བཀྱར་དུས་འདིར་བརྟུངས། ། ।

དེས་ན་ནང་གི་ཤེས་བྱ་རྣམས།།
མི་སྐྱེའི་བདུལ་ཞུགས་འཇོག་ཏམ་སྙམ།།
དེ་ལྟའང་ཆོས་ཅ་ནང་གི་ཀདཀ།།
སེལ་བའི་སྐན་ཐབས་ཐུབ་མ་རྟེད། ། ।

མཁའ་དབྱིངས་སྐུམ་འཁོར་བ་ཟད།།
ཅི་གཏོལ་མེད་བྱང་དེད་དགོན་བཞིན།།
མཚན་རིགས་སྐྱ་བའི་ངང་ཚུལ་འགའ།།
མཐོང་ཆོ་སྐྱེ་ཡང་ཁམ་འདིར་སྐྱེ། ། ।

དེས་ན་སྐལ་བཟང་སྐྱེ་བོ་མ།།
ཚེ་ཁས་ཤཱཀ་བདུད་རྩིའི་འབྲུང་ཁྲངས་འདི།།
ལེགས་སྦྱར་བཙུན་མཛད་ཡིས་བང་ཞུས་ལས།།
བདེན་དེ་སྐལ་བཟང་མཁྱེན་དུ་བྱའམ། ། །

། མཁས་བའི་སྐྱེན་སྔར་ཉེས་རྣམས་བཤགས།།
སྐལ་མཉམ་རྣམས་ལ་དགའ་སྟོན་ཡིན།།
རྣམ་དཀར་གང་དེས་འགྲོ་འདི་ཀུན།།
། དྲི་མེད་ཤིས་རབ་ཐོབ་ཕྱིར་བསྟོ།། ། །

न्यायप्रवेशकसूत्रम् १

རིགས་པ་ལ་འཇུག་པའི་[སྒོ] མདོ།།

संग्रहश्लोकः

१) साधनं दूषणं चैव साभासं परसंविदे।
प्रत्यक्षमनुमानं च साभासं त्वात्मसंविदे॥

བསྡུ་དོན།

སྒྲུབ་པ་དང་ནི་སྐྱན་འབྱེད་ཉིད།།
ལྟར་སྣང་བཅས་པ་གཞན་དོན་གྱིས་ཤིར།།
མངོན་སུམ་དང་ནི་རྗེས་སུ་དཔག།
ལྟར་སྣང་བཅས་པ་བདག་ངོ་ཤིར།།

२) इतिशास्त्रार्थसंग्रहः

ཅེས་བྱ་བ་བསྟན་བཅོས་ཀྱི་དོན་བསྡུ་བ་ཡི།།

མཆན - བསྟན་བཅོས་ཤེའི་མཚན་དུ་-'सूत्र' སྨ ཐ''-ཞེས་པ་ལོང་དགེ་ཁང; ཐུའི་དགེ་རྒྱམ་ཚ་མེད་ཀ། ཤེའི་མེང་གེ་སྒོར་མེ་མཐུན་པ་མང་ཞོང་། ཁ་ཅིག་''ཤེའི་རིགས་སྒོ་དང་གཅིག་ཡེན་པ་མེ་འགྲུའ་ཅེག་ཀྱང་མེད་དོ། །སྒེ་བཐུན་དགག་ཚག་ཏུ-''ཚད་མ་རིགས་པ་ཁ་འཇུག་པའི་སྒོ'' (न्याय प्रवेश द्वार) ཞེས་ཀྱང་ཀ། སྒེ་དགང་དུ-''ཚོད་མཐོ་བཐུན་བཅོས་རགས་ཀ་ལ་འཇུག་པ''(हे.ते.८८)। ཐུ་དགང་ད-'བཐུན་བཅོས' ཞེས་ཀ་མེད་ཀ - ཚད་མ་རིགས་པའང་འཇུག་པའི་སྒོ''ཞེས་ཀྱང་(१८३ते.) - དེའི་གྲུང -'' न्याय प्रवेश नाम प्रमाण प्रकरणम'' ཞེས་ཀྱང་། ཐུ་དགང་ད་ཁང- དེ་བཞེག་ཁོ་ན་འདུག་ཅེང། ཐུ་རྒག་གི་གྲུང་ད -''ཀཱའེས - མེང-ཀྱེའི-ཅེང-ཁེད་''ཡིན་ཞེས་ཀྱང་ [द्रष्टव्य दे. तन पृ०८८, ते.] । དེང་ཁང་ཁེཁག་སྒྲུང་ད་ཁོད་པའི་ (G.o. Sanskrit Book Re-Print Series-से प्रकाशित) ཐོ་ཡང - ''न्याय प्रवेशक सूत्रम''-

साधनम् = སྒྲུབ་ཅེད་

३ तत्र पक्षादिवचनानि 'साधनम्'।

དེ་ལ་ཕྱོགས་ལ་སོགས་པ་བརྗོད་པ་རྣམས་ནི་སྒྲུབ་བར་བྱེད་པ་སྟེ།

४ पक्षहेतु दृष्टान्तवचनैर्हि प्राश्निकानामप्रतीतोऽर्थः प्रतिपाद्यत इति।

ཕྱོགས་དང་, གཏན་ཚིགས་དང་,དཔེ་བརྗོད་པ་རྣམས་ཀྱིས་ནི་,ཕྱིར་ཞོལ་བ་རྣམས་ཀྱི‡་མ་རྟོགས་པའི་དོན་རབ་ཏུ་རྟོགས་པར་བྱེད་པའི་ཕྱིར་ཞེས་པའོ།།

पक्षः = ཕྱོགས་

५ तत्र'पक्षः' प्रसिद्धो धर्मी, प्रसिद्धविशेषेण विशिष्टतया स्वयं साध्यत्वेनेप्सितः।

དེ་ལ་ཕྱོགས་ནི་, རབ་ཏུ་གྲུབ་པའི་ཆོས་ཅན་, རབ་ཏུ་གྲུབ་པ་ཁྱད་པར་གྱིས་ཁྱད་པར་དུ་བྱས་པས་རང་གིས་བསྒྲུབ་བྱ་ཁོར་ཉིད་འདོད་པ་སྟེ།

ཞེས་དང་། དེའི་འགྲེལ་པར(हरिभद्रसूरिकृत)- 'न्याय प्रवेशक' ཞེས་དང་། དེའི་དགག་འགྲེལ(पार्श्वदेवकृत पृ० ३८)ལས་-''न्यायप्रवेश शास्त्र'' ཞེས་དང་། ཨཱི་སྒྲུབ་ཏུ་ཡོད་པའི་མཚན་ལས་-न्याय प्रवेश सूत्रम,-न्यायप्रवेशकसूत्र'' 'ཀ' ཡོད་མེད་གཉིས་ག་ཡོད་ལ། གང་ལྟར་ཡང་ 'ཀ' དང་སྟ 5-सूत्र'ཞེས་པ་སྦྱོར་དགོས་ཀྱི་གཞུང་ལ་ཡོད་པར་རྟོང་སྟེ། འགྲེལ་པ་གཉིས་གར་ཚིག་དེ་གཉིས་ལ་ཉམས་པའི་ཕྱིར་རོ། ।གཙང་རྣམས་ནི; མིང་འཛིན་ཚུལ་ཅམ་ལ་གཙང་སྦྲ་ཡི་མ་མཐོང་བས་རྣམ་གྲངས་ཅམ་མོ། ।སྔ་བསུན་དགར་ཚག་(ཚད་གཞུང་(ཅེ) པོག. ८८) དུ:-'ཤུའི་དབེ་ལ་ རེགས་པ་ལ་འཇུག་པ་'' ཞེས་སྟང་ལ; རིང་མང་པོད་རྣམས་ལ་ ''རིགས་སྒོ'' ཞེས་གྲགས་སོ། ।འདི་རིགས་པའི་སྒོ་དང་གཅིག་ཏུ་འདོད་པ་མི་འགྱུར་རེ། ཚད་མའི་འཇུག་ཚེན་རྣམ་གྲངས་སྒོ་ནས་བྱང་བའི་ལུང་རྣམས; འདིར་མེ་འབྱུག་གའི་ཕྱིར་རོ། ।ཞེས་ཐུང་། དེའི་མཚན་དུ ''རིགས་སྒོ་ལ་-'न्यायमुख'' ཟེར་ལ; འདོ་ལ་ ''न्यायप्रवेश'' ཟེར་རོ།། ཞེས་བྱང་ངོ་།།

‡ གཐལ་བསྒྲུར་-གཉིས་ཀར་ (ཐུ་དགར; སྟེ་དགར་) ཕྱིར་ཞོལ་བ་རྣམས་''ཀྱིས'-ཞེས་བྱེད་པ་ཐམས་ཅུའི་ཀྱི་སྒྲ་སྤྱར་འདུག་ཀྱང; ལེགས་སྤྱར་ཐ་དད;- 'प्राश्निकानाम्'- ཐ་ཏྱུཀྱུམ་''-ཞེས་རྟུག་པའི་མང་ཚོག་འདུག་ཅང་། དེ་ཉིད་འགྲེ་བར་ཡང་ཤེམས་སོ། ।

६) प्रत्यक्षाद्यविरुद्ध इति वाक्यशेषः । तद्यथा- नित्यःशब्दोऽनित्यो वेति ।१ ॥

མངོན་སུམ་ལ་སོགས་བས་གནོད་པ་མེད་པ་2,ཞེས་པ་བརྗོད་པ་ལྷག་མའོ།།

འདི་ལྟ་སྟེ། སྒྲ་མི་རྟག་པ་(ཞེས་པ)འམ,རྟག་པ,ཞེས་པ(ལྟ་བུ)འོ།། ཅོ ॥

हेतुः རྟགས་

७) हेतुस्त्रिरूपः ।२

གཏན་ཚིགས་ནི,ཚུལ་གསུམ་མོ།।

८) 'किं-'पुनस्त्रैरूप्यम् ? पक्षधर्मत्वम्; सपक्षेसत्त्वम्; विपक्षेचासत्त्वमिति ।

ཚུལ་གསུམ་པོ་དེ་ཡང་གང་(ཞེ་ན)?ཕྱོགས་ཀྱི་ཆོས་ཉིད་དང་,མཐུན་པའི་ཕྱོགས་ལ་ཡོད་པ་ཉིད་དང་,མི་མཐུན་པའི་ཕྱོགས་ལ་མེད་པ་ཉིད་(དུ་ངེས་པ་ཁོ་ནའོ)དོ།། ॥

सपक्षविपक्षः མཐུན་ཕྱོགས་དང་མི་མཐུན་ཕྱོགས་

९) कः पुनः सपक्षः को ऽन विपक्ष इति ? वा

སྟེང་, མཐུན་པའི་ཕྱོགས་དེ་ཡང་གང་, མི་མཐུན་པའི་ཕྱོགས་དེ་ཡང་ གང་ ཞེ་ན?

1– བོད་གསལ་དུ་ "སྒྲ་མི་རྟག" ཞེས་པ་ཙམ་ཞེས་བྱང་ངོ་། ।"शब्दोऽनित्य" इति तिब्बती पाठः ॥

2– "ཁྱེ་དགེ་ཕྱང་ད "མངོན་གྱུར་ལ་སོགས་པ་དང་མེ་འགལ་བ;" ཞེས་དགོས་ཀྱང; གཞུང་མང་པོར་-གཏོད་པ་མེད་པ'-ཞེས་བྱང་བས་དེ་ཕྱུང་གཞན་པ་ཡེད; དོན་ཡང་མི་འགལ་ལོ། ।འགལ་'ཞེས་ཏྱ་-མངོན་གྱུར་ལ་སོགས་བས་མ་བསལ་བ་-ཞེས་ཀྱང་བྱང་ངོ་། ।སྤྱི་དགར་བྱ་-"གཏོད་པ་མེད་པ་ཅན"-ཞེས་བྱང་ངོ་॥

3– 'ཧེཏུ་' ཞེས་པ་ལོ་ཚེན་འགའ་ཞེག་གིས་-'རྟགས' ཞེས་པར་བསྒྱུར་འདུག་ཅིང; འགའ་ཞིག་གིས་-'གཏན་ཚིགས'-ཞེས་པར་བསྒྱུར་འདུག་ལ། དེ་གཉིས་ལ་-'གཏན་ཚིགས'-ཞེས་པ་བསྒྱུར་ལེགས་སོར། ཡེན་ཀྱང; 'ཧེཏུ-ཉིད་'ཞེས་པའི་སྒྲ་དོན་ནི- ཐུབ་ཅེར, རྟགས་ཅེར; གོ་ཅེར;སོགས་རྟེ། སྒྲའི་ཅུང་ཟད་དོན་བཅས; འགྲེལ་པའི་མཚན་དུ་བྱེ་ཁོར་པས་དེར་བཤད་པར་ཐབས།།

१०) साध्यधर्मसामान्येन समानोऽर्थः सपक्षः। तद्यथा अनित्ये शब्दे साध्ये घटादिरनित्यः सपक्षः।

བསྒྲུབ་བར་བྱ་བའི་ཆོས་དང་སྤྱིའི་སྒོ་ནས་1མཚུངས་པའི་དོན་ནི་, མཐུན་ཕྱོགས་ཏེ། འདི་ལྟ་སྟེ། སྒྲ་མི་རྟག་པར་སྒྲུབ་པ་ལ་, བུམ་པ་ལ་སོགས་པ་ མི་རྟག་པས་2, མཐུན་ཕྱོགས་སོ།། ཅོ་ ॥

११) विपक्षो यत्र साध्यं नास्ति। यन्नित्यं तदकृतकं दृष्टं; यथाकाशमिति।

མི་མཐུན་པའི་ཕྱོགས་ནི་, གང་ལ་བསྒྲུབ་བར་བྱ་3བ་མེད་པ་སྟེ། གང་ རྟག་པ་ཡིན་པ་དེ་, མ་བྱས་པར་མཐོང་སྟེ། དབེར་ན་, ནམ་མཁའ་བཞིན་ ཞེས་བའོ།།

१२) तत्र कृतकत्वं प्रयत्नानन्तरीयकत्वं वा सपक्ष एवास्ति; विपक्षे नास्त्येव। इत्यनित्यादौ हेतुः ॥

དེ་ལ་བྱས་པ་ཉིད་དམ་, རྩོལ་མ་ཐག་ཏུ་བྱང་བ་ཉིད་ནི་, མཐུན་པའི་ ཕྱོགས་ཉིད་ལ་ཡོད་པ་དང་། མི་མཐུན་པའི་ཕྱོགས་ལ་མེད་པ་ཉིད་དོ་, ཞེས་

---

1) ཀུ་དམིར་"སྤྱིས"-(सामान्येन) ཞེས; སྤྱི་སྒྲ་ག་ཅིར་སྒྲ་'ས'སྤུར་བ་ཙམ་ག་མེད་ཀྱང; དེ་དེ་ཆོས་སྤུར་ཀྱི་དབང་དུ་ཐུས་པ་ཡིན་ག; བོད་སྐད་དུ་ཅིར་ཀའྱས་པ་ཕྱི་ན་དེ;~ཆོས་སྤུད་པཎ་ཆེས་པ་"ཡིན་དོ། །དེ་ལང,གོ་བ་བེད་བདེ་བའི་དབང་དུ་ཐུས་པའོ།།

2) འདིར་'མི་རྟག་པས'-ཞེས་པ་དེ; སྤྱིའི་ཚེས་མི་རྟག་པ་སྟེ། མི་རྟག་པ་ཡིན་པར་སྒྲ་དང་ཐུས་པ་ གཅིག་ཀ་མཚུངས་པ་ཡིན་པའི་ཕྱི་མཚན་ཉིས; 'ཐུས་པ' སྒྲ་མི་རྟག་པར་སྒྲུབ་པའི་མཐུན་ཕྱོགས་ཀྱ་..... པོང; ཞེས་པའོ།།

3) འདིར;-'བསྒྲུབ་པར་ཐུ་བ་མེད་པ'-ཞེས་པ་དེ; ཐུས་པའི་རྟགས་ལས; སྒྲ་མི་རྟག་པར་སྒྲུབ་པའི་ཚེ; མི་མཐུན་ཕྱོགས; ནམ་མཁའ་ལ། བསྒྲུབ་ཐ་'སྒྲ་མི་རྟག་པ' མེད; ཞེས་པ་མེད་ཀྱི །དེ་ལ; བསྒྲུབ་ཐའི་ཚེས; 'མི་རྟག་པ' ཕྱ་ཐུ་མེད; ཅེས་པའོ་ད་ཏོ། ।

བྱ་བ་ནི་, མི་རྟག་པ་ལ་སོགས་པ་ (སྒྲུབ་པ) ལ1་, གཏན་ཚིགས་སོ།། ཅི ।

दृष्टान्तः ऽमे;–

१३) दृष्टान्तो द्विविधः । साधर्म्येण वैधर्म्येण च ।

དབེ་ནི་, རྗམ་པ་གཉིས་དེ། ཚོས་མཐུན་པ་དང་, ཚོས་མི་མཐུན་པས་སོ།།

१४) तत्र साधर्म्येण तावत् यत्र हेतोः सपक्ष एवास्तित्वं रख्याप्यते । तद्यथा यत्कृतकं तदनित्यं दृष्टं यथा घटादिरिति ।।

དེ་ལ་, ཚོས་མཐུན་པ་ཉིད་ཀྱིས་2ནི་, རེ་ཞིག་གང་3ལ་ (དེར་) གཏན་ཚིགས་ཀྱི་མཐུན་པའི་ཕྱོགས་ཁོ་ན་ལ་ཡོད་པ་ཉིད་སྟོན་པ་སྟེ། འདི་ལྟ་4སྟེ། གང་བྱས་པ་ཡིན་པ་དེ་, མི་རྟག་པར་མཐོང་སྟེ། དཔེར་ན་བུམ་པ་ལ་སོགས་པ་བཞིན་,ཞེས་བའོ།། ཅི ।।

---

1) འདིའི་དོན་ནི;–ཐམ་པ་ཉིད་དམ; སྒོམ་མ་ཐག་ཏུ་བྱང་བ་ཉིད་ནི; ཚོམ་ཅན་སྐྱེ་དང; བུམ་པ་ལ་སོགས་པའི་སྐྱེང་། མེག་རྟག་པ་ལ་སོགས་པ་སྐྱེས་པར་བྱེད་པའི་དབང་དུ་ཐམ་པ; རྟག་ཁང་དག་གོ; ཞེས་བའོ།། འདིའི་འཐད་ཐུགས་པའམ་ན-མི་རྟག་པ་ལ་གྲུབ་ཚོགས་ཤོ; "ཞེས་བྱང་(ཐུ་ཅ་ཛ་.ཅ. རྟ་ཁ་ཤོག་ ཧ) ।

2) བོད་ཁམས་གཉིས་ཀར་'ཉིད་ཀྱིས་-ཞེས་པ་མེད་(ཐུ་ཅ་ཛ་.ཅ ཀ) ।

3) 'གང་ལ...' ཞེས་སོགས་ཀྱི་དོན་ནི; ཚོམ་མཐུན་པའི་དཔེ་ནི; དཔེར་གཟུང་བ་གང་ཞེན་པ་དེ་ལ; ཁྱད་གཞིའི་ཚུལ་དུ་ཐམ་ཉི། དེའི་ཕྱིར་དུ; ཁྱད་ཚོམ་གྱད་ཚོགས་ཀྱི་མཐུན་པའི་ (སྒྲུབ་པའི་དོན་མཐུན་པ་ཉི; འགོད་ཚུལ་དང་མཐུན་པའི་) སྒྲུབ་པོ་ན་ཡོད་པ་ཉིད་-སྟོན་པ; ཞེས་ཐ་བའོ། ।

ཐ. ཛ. གཉིས་པར་འདིའི་འཐད་-"གང་ལ་གྱད་ཚོགས་ཀྱི་མཐུན་པའི་ཕྱོགས་ཉིད་ལ་ཡོད་པ་ཉིད་པ་ཉི" ཞེས་བྱང་ཉི། མ་དག་པར་མངོན་པོ།།

4) 'འདི་ལྟ་སྟེ'-ཞེས་པ་-ཐ.ཛ.(ཅ.)གཉིས་པར་མེད།།

१५) वैधर्म्येणापि – यत्र साध्याभावे हेतोरभाव एव कथ्यते। तद्यथा - यन्नित्यं तदकृतकं दृष्टं, यथा-आकाशमिति ।

ཚོས་མི་མཐུན་པ་ཉིད་ཀྱིས་ཀྱང་, གང་ལ་བསྒྲུབ་བར་བྱ་བ་མེད་པ་ལ་, དཔེས་ཀྱི་མེད་པ་[1]ཉིད་སྟོན་པར་བྱེད་པ་དེ། འདི་ལྟ་སྟེ། གང་རྟག་པ་ཡིན་པ་དེ་, བྱས་པ་མ་ཡིན་པར་མཐོང་སྟེ། དཔེར་ན་, ནམ་མཁའ་བཞིན་, ཞེས་བའོ།། ।

१६) नित्यशब्देनात्रानित्यत्वस्याभाव उच्यते। अकृतक शब्ददेनापि कृतकत्वस्याभाव; यथा भावाभावोऽभाव इति ।।

རྟག་པའི་སྒྲས་ནི་,འདིར་མི་རྟག་པ་ཉིད་ཀྱི་མེད་པ་བརྗོད་ལ། བྱས་པ་མ་ཡིན་པའི་སྒྲས་ཀྱང་[2]བྱས་པ་ཉིད་ཀྱི་མེད་པའོ།། དཔེར་ན། ཡོད་དང་མེད་ལ་མེད་པ་,[3]ཞེས་བའོ།།

---

1) འདིར་གོང་འོག་གཉིས་ཀར; 'རྟག་ཀྱི་ཡོད་པ' -ཞེས་པ་དང་། 'རྟག་ཀྱི་མེད་པ'-ཞེས་པར་ཀྱི་'ཀྱི' ཞེས་པའི་སྒྲ་བསྡུས་ཏེ; གོང་སྐད་དུ་-'གཏན་ཚིགས་ཡོད' ཅེས་དང་། 'རྟག་མེད་པ'-ཞེས་བྱུང་ཡང; འདིར་'ཀྱི'སྒྲ་ཡོད་པ་དེ; ཀུ་སྐད་ལས་དུས་པ་ཐོག་པའི་ཚུལ་བསྒྲུབ་པམ་ཡིན་ལ། དེ་བཞིན་དུ་ཉེད་སྒྲ་དང; རྣམ་གཅོད་ཀྱི་སྒྲ་ལ་ཡང་ཤེས་དགོས་སོ།།

2) གོད་འགྱུར་དུ–"རྟག་པའི་སྒྲས་དེ; འདིར་མི་རྟག་པ་ཉིད་མེད་པ་བརྗོད་པ་ཡིན་ལ; ཐུམ་པ་ཉིད་མིད་པ་ལའོ; ཞེས་བྱང་།

3) གོད་འགྱུར་ལ་- "ཡོད་དང་མེད་ལ་ཡོད་པ;- भावाभावोभावः ཞེས་བྱང་ངོ་། ।དེ་ནི; भावाभावोऽभावः ङ्ख्ख्ङ्ख्ख्.”–ཞེས་པའི་ཚོག་གིང་ཀྱིས་པ་དང; ཀུཀུམ་པའི་པར་ཀྱི་-'ཨ' ཡེག་མཚམས་སྦྱོར་ཀྱི་ཚོ་ག་དེ་དཔང་ལས་བསྒྲུབ་ཡོད་པའམ; དེ་བསྒྲུབ་རྟག་-'ད' འདི་དོ་ནོ་.... མ་ཀོ་བའི་སྐྱོན་དུ་མངོན་ཏོ།། ।རྟག་པ་-'ད'-འདི་མཚམས་སྦྱོར་ལས་'ཨ' བསྒྲུབ་གྱལ་དུ་འཇོག་མིན; བརྟག་སྦྱོར་བའི་ཀཁང་'དཔང་མདོ, ཁ་ཅེ་བའི་མདོ་སྡེ་ལས) ལ་ཀུམ་ང་ཅན་དུ་བཤད་པས; ཀུ་དེས་(དེཀས་སྦྱོ་ཤུ་བ་)འགལ་མི་སྐང་ཡང; འཁའ་ཞེག་ཏུ་ཁས་ལ་སོང་ངོ, འཕྲལ་ལས་ཀྱང་ཡོད་པར་བཤད་པས, ཡོད་པར་འགྲུབ་བོ། ।

१७) उक्ताः पक्षादयः ।

ཕྱོགས་ལ་སོགས་པ་བཤད་ཟིན་ཏོ།།རྟོ།།

परार्थानुमानम् གཞན་དོན་རྗེས་དཔག ।

१८) एषां वचनानि परप्रत्यायनकाले 'साधनम्' ।

འདི་རྣམས་ཀྱི་བརྗོད་པ་རྣམས་ནི,གཞན་གྱིས་རབ་ཏུ་རྟོགས་པར་བྱེད་[1]

པའི་དུས་ན་, སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་སྟེ།

१९) तद्यथा, अनित्यः शब्दः इति 'पक्षवचनम्' ।

कृतकत्वाविति 'पक्षधर्मवचनम्' । यत्कृतकं तदनित्यं दृष्टं, यथा घटाविरिति 'सपक्षानुगमवचनम्'। तथानित्यं तथाकृतकं दृष्टं यथाकाशमिति 'व्यतिरेकवचनम्' ॥

འདི་ལྟ་སྟེ། 'སྒྲ་མི་རྟག་[2]' ཅེས་པ་ནི,ཕྱོགས་བརྗོད་པའོ།། 'བྱས་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་' ཞེས་པ་ནི, ཕྱོགས་ཀྱི་ཆོས་བརྗོད་པའོ། །གང་བྱས་པ་ཡིན་པ་དེ,མི་རྟག་པར་མཐོང་སྟེ། དཔེར་ན,བུམ་པ་བཞིན། ཞེས་པ,མཐུན་ཕྱོགས་ལ་རྗེས་སུ་འགྲོ་བར་བརྗོད་པ་འོ།། གང་རྟག་པ་ཡིན་པ་དེ, བྱས་པ་མ་ཡིན་པར་མཐོང་སྟེ། དཔེར་ན, ནམ་མཁའ་བཞིན། ཞེས་པ, ལྡོག་པ་བརྗོད་པའོ།།རྟོ

२०) एतान्येव त्रयोऽवयवा इत्युच्यन्ते ॥

འདི་རྣམས་ཁོ་ན་ལ, ཡན་ལག་གསུམ་ཞེས་བརྗོད་དོ།།རྟོ།།

पक्षाभासः ཕྱོགས་ལྟར་སྣང་:-

---

1) ཀྱགས་འགྱུར་དུ-'དག་ཅུ་རྟོགས་པའི་དུས་ན་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་ཞེས་བྱང་ངང། རྟོགས་པའི་དུས་ན་སྒྲུབ་བྱེད་མེད་ཀྱི; རྟོགས་པར་བྱེད་པའི་དུས་ན་སྒྲུབ་བྱེད་དོ། ।

2) འདིར་'སྒྲ་མི་རྟག'- ཅེས་པའི་ཚིགས་སུར་བྱི་དོན་ནི;སྒྲ་ཆོས་ཅན; མི་རྟག་ཉི; ཞེས་པའོ། ।

२१) साधयितुमिष्टोऽपि[1] प्रत्यक्षादिविरुद्धः पक्षाभासः ।
བསྒྲུབ་བར་བྱ་བར་འདོད་པ་ལ་ཡང་, མངོན་སུམ་ལ་སོགས་པས་བསལ་[2]
བ་(འགལ་བ)རྣམས་ནི་, 'ཕྱོགས་ལྟར་སྣང་བ' སྟེ།

२२) तद्यथा — (१) प्रत्यक्षविरुद्धः (२) अनुमानविरुद्धः (३) लोकविरुद्धः (४) आगमविरुद्धः (५) स्ववचनविरुद्धः (६) अप्रसिद्धविशेषणः, (७) अप्रसिद्ध-विशेष्यः, (८) अप्रसिद्धोभयः, (९) प्रसिद्धसम्बन्धश्चेति ।
འདི་ལྟ་སྟེ། (1)མངོན་སུམ་གྱིས་བསལ་བ་,(2)རྗེས་སུ་དཔག་པས་བསལ་བ་, (3) འཇིག་རྟེན་པས་བསལ་བ་,(4) ལུང་[3]གིས་བསལ་བ་, (5) རང་ཚིག་གིས་བསལ་བ་, (6) ཁྱད་པར་རབ་ཏུ་གྲགས་པ་མ་ཡིན་པ་, (7) ཁྱད་པར་ཅན་རབ་ཏུ་གྲགས་པ་མ་ཡིན་པ་, (8)གཉིས་ཀ་རབ་ཏུ་གྲགས་པ་མ་ཡིན་པ་དང་། (9) འབྲེལ་བ་རབ་ཏུ་གྲུབ་[4] པ་, ཞེས་བྱའོ།།

---

1) བསྒྲུབ་པར་ཐུབ་པར་འདོད་པ་ལ་ཡང་;-साध्यत्वेनेष्टोऽपि–इतिमोटानुवाद पाठः

2) (ཐུ་ཅ.ཅ.རྣ་ཁ ,ཀ) - རྣམས་སུ;'विरुद्ध:'-ཞེས་བའི་དོན་-'བསལ་བ་དང་'-'གཏོད་པ' ཞེས་མོགས་སུ་བསྒྲུར་འདུག་ཀྱང་། 'विरुद्ध'-ཞེས་པ་ནི་འགལ་བ་-ཞེས་པ་ཡིན་ལ; འདིར་འགལ་བ་དང་;'བསལ་བ'-རྣམ་གྲངས་པར་ཐུབ་ཞེང;གྲགས་ཆེ་བས;དེ་ལྟར་བཞག་གོ ।འདིའི་འཁྲུལ་ཞུ་རིག་གི་འགྱུར་ལ་ཡང་-'བསལ་བ'ཞེས་བྱའོ་ཅོ་། (སྡེ་བསྡུད་ཅེ་ཀཱ. ८८)।

3) བོད་འགྱུར་དུ་-ཡིད་ཆེས་པས་བསལ་བ;-ཞེས་བྱའོ; (ཐུ.སྡེ་ཅ་ ,३०)।

4) ཡང་དེ་རྟེན་ལས་-གྲགས་པས་བསལ་བ་ཡང་ངོ;-ཞེས་འདུག ।-འདིར་-'འབྲེལ་བ་རབ་ཏུ་གྲུབ་པ'-ཞེས་པར་-གྲགས་པས་བསལ་བ་ཞེས་པ་ཞེས་དང་། གོང་དུ:-'ལུང་གིས་བསལ་བ'-ཞེས་པར་-'ཡིད་ཆེས་པས་བསལ་བ'-ཞེས་བྱའོ་ཞེ; ཚད་མ་གཉིས་ཀྱི་རྣམ་གྲངས་སུ་དངོས་སུ་ཡོས, ཡིད་ཆེས,གྲགས་པའི་ཚད་མ; ཞེས་པའི་དོན་ལ་བསམ་པ་འདྲ་ཡང་། དེ་ལྟ་ན;འོན་ཏུ་ཅུས་པཁད་གསུངས་ཀྱི་ཡང; གྲུབ་པས་བསལ་བ;ཞེས་མོགས་འངས་དགོས་པ་ཡ;དེར:-'དམ་ཏུ གྲགས་པ་ཡང་འབྲེལ་ཏུ'-ཞེས་བྱང་བས། མདོར་བསྡུན ཅུས་པཁད་འགལ་བས;མི་འཐད་ཅིང་། ཅུ་དམེ; རྩ་བ;འཁྲུལ་པ, དཀའ་འཁྲུལ་གཉུམ་ཀ་དང་ཡང་མི་མཐུན་པས; རོར་བར་མངོན་དོ། ।

२३) तत्र प्रत्यक्षविरुद्धो यथा—अश्रावणःशब्द इति ।

དེ་ལ་, མངོན་སུམ་གྱིས་བསལ་[1] བ་ནི། དཔེར་ན་, སྒྲ་མཉན་བྱ་མ་
ཡིན་,ཞེས་བཞིན།།

२४) अनुमानविरुद्धो यथा—नित्यो घट इति ।

རྗེས་སུ་དཔག་བསམ་བསལ་བ་ནི་, བུམ་པ་རྟག་པ་ཡིན་, ཞེས་པ་ལྟ་····
བུའོ།།

२५) आगम-बिरुद्धो यथा— वैशेषिकस्य नित्यः शब्द इति साधयतः ।

ལུང་གིས་བསལ་བ་ནི། བྱེ་བྲག་པས་སྒྲ་རྟག་ཅེས་སྒྲུབ་པ་ལྟ་བུའོ།།

२६) लोकविरुद्धो यथा— शुचि नरशिरःकपालं, प्राण्यङ्गत्वाच्छङ्खशुक्तिवदिति ।

འཇིག་རྟེན་གྱིས་བསལ་བ་ནི། 2 མིའི་མགོ་ཐོད་གཙང་སྟེ། སེམས་
ཅན་གྱི་ཡན་ལག་ཡིན་པའི་ཕྱིར། དུང་དང་ཉ་ཕྱིས་བཞིན་, ཞེས་པ་ལྟ་བུའ།།

२७) स्ववचनविरुद्धो यथा— माता मे वन्ध्येति ।

རང་གི་ཚིག་གིས་བསལ་བ་ནི། ངའི་མ་མོ་གཤམ་ཡིན་, ཞེས་པ་ལྟ་
བུའོ།།

२८) अप्रसिद्धविशेषणो यथा— बौद्धस्य सांख्यं प्रति विनाशी शब्द इति ॥

ཁྱད་པར་ངན་ཏུ་གྲགས་པ་[3] མ་ཡིན་པ་ནི། སངས་རྒྱས་པས་གྲངས་

---

1) འདིའི་སྐབས་ཀྱགས་འགྱུར་སྟ. ཀྱ་. གཉིས་ཀར་མངོན་གསུམ་གྱིས་གནོད་པ་ནི;-ཞེས་བྱང་ལ། དེ་
ནི་-མདོར་བསྟན་ཀྱི ཚིག་དང་མི་མཐུན་པ་དང་། དེ་བཞིན་གཞན་ཡང་མང་བས; ལོ་ཅོ་པ་ཐུགས་
མཉམ་པར་མ་བཞག་པའི་སྐབས་སུ་བྱེས་ནས་སྐབས་མོ། ।

2) གྲགས་འགྱུར་བ་-འཇིག་རྟེན་གྱིས་བསལ་བ; དང་པོར་བྱང་; དེའི་རྗེས་ལ་གིས་བསལ་བ་བྱང་ངང;
ཀྱ་དམིར་དེ་གཉིས་གོ་སྟོག་ནས་འདུག་པས། འདིར་ཀྱ་དེ་ལྟར་བྱེས་པ་ཡིན། སྐྱེར་གོ་རིམ་ཡང་འདི་
འཐད་པ་འཇ་འདུག ।

3) འདིར་གོང་འགེ་རྒམས་ཐུ་-ཁོད་ཅུ་གྲགས་པ་-ཞེས་པ་ནི; 'प्रसिद्धः' ཞེས་པའི་སྐད་དོད་ཡིན་ལ;

ཅན་གྱི་ངོར་, སྒྲ་འཇིག་པ་ཅན་, ཞེས་པ་སྟེ་བྱའོ།།

२९) अप्रसिद्धविशेष्यो यथा— सांख्यस्य बौद्धं प्रति चेतन आत्मेति ॥

ཁྱད་པར་ཅན་རབ་ཏུ་གྲགས་པ་མ་ཡིན་པ་ནི། གྲངས་ཅན་པས་སངས་རྒྱས་པའི་ངོར་, བདག་ནི་སེམས་པ་ཅན་ཡིན་[1] ནོ་, ཞེས་པ་སྟེ་བྱའོ།།

३०) अप्रसिद्धोभयो यथा— वैशेषिकस्य बौद्धं प्रति सुखादिसमवायिकारण-मात्मेति ॥

གཉིས་ཀ་རབ་ཏུ་གྲགས་པ་མ་ཡིན་པ་ནི། དེ་བཞག་པས་, སངས་རྒྱས་པའི་ངོར་, བདག་ནི་, བདེ་བ་ལ་སོགས་པ་འདུ་བ་ཅན་གྱི་རྒྱུ་ཉིད་དོ་, ཞེས་པ་སྟེ་བྱའོ།།

३१) प्रसिद्धसम्बन्धो यथा— श्रावणः शब्द[2] इति ॥

འབྲེལ་བ་རབ་ཏུ་གྲུབ་པ་ནི་, [3] སྒྲ་མཉན་བྱ་ཡིན་, ཞེས་པ་སྟེ་བྱའོ།

प्रसिद्ध= ཐམས་ཅད་ཤེས་པ; རབ་ཏུ་གྲུབ་ཤེས་པའི་དོན་ཅན་ཡིན་ལ; འདི་ ཀྱང་བོད་དུའི་མངའ་ཐང་འདིའི་ལུང་དྲངས་པ་ཡིན; 'རབ་ཏུ་གྲགས་པ' ཤེས་བྱངས་འདྲགས་ཅིང; བོད་འགྱུར་མངའ་ཐང་ཡང་དེ་བཞིན་བྱུང་པས; འདིར་ཡང་དེ་བཞིན་བཞག་པ་ཡིན་ནོ། །'རབ་ཏུ་གྲགས་པའི་དོན་' ཚད་མས་གྲུབ་པའི་དོན་དུ་ཕྱིས་བྱང་ཆུབ་མཆོག་པ་རྣམས་ཀྱི་གཞུང་ལ་ (ཀུལ་ཚལ, མཁས་གྲུབ་སོགས་ཀྱི་རྣམ་འགྲེལ་ངོས་ཀྱི་རྣམ་བཤད་ཆེན་མོ་སོགས་ལ;) ཡང་ལན་མང་དུ་བཤད་འདུག་པས; གོ་དོན་ནོར་བའི་དོགས་པ་སྐང་ངོ་། ।

1) བོད་དཔེ་དང་,བོད་འགྲིལ་མངའ་ཐང; དཔེ་འདི་ལ་'བདག་ནི་སེམས་པ་ཅན་ དུ་-ཞེས་སྐང་མོད; དོན་ནི; ངང་པཎྜི་ཏ; རྣམ་འགྱུར་གཉིས་ལས; 'སེམས་པ་ཅན་' འདི་གང་ཡིན། ཞེས་པ་ལ། 'སེམས་པ་ཅན་ནི; དེ་གཉིས་གང་ཡང་མིན་ལ། དེ་ནི; དེ་གཉིས་ཀ་ལ་ལོངས་སྤྱོད་པ་མོ་ དེ་བཞག་གོ; ཞེས་བཀའ། ।

2) ཞོटभाषायाम् अग्निरनुष्ण इति पाठः— བོད་འགྱུར་དུ་—'མེ་ཚ་བ་མ་ཡིན་, ཞེས་པ་སྟེ་དོ"-ཞེས་སྐྱང་།

3) གྲགས་འགྱུར་དུ་—"རབ་ཏུ་གྲགས་པ་ཡང་འབྲེལ་ཏེ་,—ཞེས་སྐྱང་། ।

३२) एषां वचनानि धर्मस्वरूपनिराकरणमुखेन प्रतिपादनासम्भवतः साधनवैफल्यतश्चेति प्रतिज्ञादोषाः ।

འདི་རྣམས་ཀྱི་བརྗོད་པ་རྣམས་ནི། ཆོས་ཀྱི་རང་བཞིན་འགོག་པར་ཟེན་བའི་སྐོན་ཏམ་, རབ་ཏུ་སྒྲུབ་པར་ཟེན་མི་སྲིད་བས་, སྒྲུབ་པར་ཟེན་པ་འབྲས་བུ་མེད་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར། དམ་བཅས་བའི་སྒོན་རྣམས་སོ་, ཞེས་བྱའོ།།

३३) उक्ताः पक्षाभासाः ॥

ཕྱོགས་ལྟར་སྣང་བ་རྣམས་བཤད་ཟིན་ཏོ།།[1] ॥

हेत्वाभासः = གཏན་ཚིགས་ལྟར་སྣང་

३४) असिद्धानैकान्तिकविरुद्धा 'हेत्वाभासाः' ।

ཡོངས་མ་གྲུབ་པ་, མ་ངེས་པ་, འགལ་བ་རྣམས་ནི་, 2 གཏན་ཚིགས་ལྟར་སྣང་བ་རྣམས་སོ།།

असिद्धः = མ་གྲུབ་པ་

३५) तत्रासिद्धश्चतुःप्रकारः । तद्यथा- (१) उभयासिद्धः, (२) अन्यतरासिद्धः, (३) संदिग्धासिद्धः, (४) आश्रयासिद्धश्चेति ॥

དེ་ལ་, མ་གྲུབ་པའི་རྣམ་པ་བཞི་སྟེ། འདི་ལྟ་སྟེ། གཉིས་ཀ་ལ་མ་གྲུབ་པ་, གང་ཡང་རུང་བ་ལ་མ་གྲུབ་པ[3]་, ཤེ་ཚོམ་ཟ་ནས་མ་གྲུབ་པ་དང་, གཞི་མ་གྲུབ་པ་རྣམས་སོ་, ཞེས་བྱའོ།།

---

1) སོར་འགྱུར་འགག་ཅིག་ཏུ–ཞེས་བརྗོད་པ་ནི་, ཕྱོགས་ལྟར་སྣང་བ་རྣམས་སོ་,–ཞེས་བྱའོ།།

2) སོར་རྣམོར–འགག་པ་སྟེ། གཐུམ་མོ་རྣམས་ནི; གཏན་ཚིགས་ལྟར་སྣང་བ་རྣམས་སོ། །ཞེས་བྱའོ།

3) འདིའི་ཁེགས་སྦྱར་བ་–'अन्यतरासिद्धः'-ཞེས་ཨོ་ག། དེ་ནི་-'གཞན་ལ་མ་གྲུབ' ཞེས་པ་ཡིན་ལ; དེ་ཡང་འདིར;'གཞན་ཞེས་པ:— གཉིས་ཀ་ལ་མ་གྲུབ་པ་ལས་གཞན་'-ཞེས་པ་ཡིན་པས; 'གང་ཡང་རུང་བ་ལ' ཞེས་དོན་ཐུབ་གོ་བས; དེས་ན་-'གང་ཡང་རུང་བ་ལ་མ་གྲུབ་པ'-ཞེས་པ; དོན་གསུང་ཐུབ་པའོ།།

३६) तत्र शब्दानित्यत्वे साध्ये चाक्षुषत्वादित्युभयासिद्धः ॥

དེ་ལ་, སྒྲ་མི་རྟག་བར་སྒྲུབ་པ་ལ་, མིག་གིས་གཟུང་བར་བྱ་བ་ཉིད་ཀྱི ཕྱིར།། ཞེས་པ་, གཉིས་ཀ་ལ་མ་གྲུབ་བའོ། ।

३७) (२) कृतकत्वादिति, शब्दाभिव्यक्तिवादिनं[२] प्रत्यन्यतरासिद्धः ॥

སྒྲ་མངོན་བར་གསལ་བར་སྒྲས་བ་རྣམས་ཀྱི་ངོར་, (སྒྲ་མི་རྟག་བར་སྒྲུབ་པ་ལ) བྱས་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར། ཞེས་པ་, གང་ཡང་བྱང་བ་ལ་མ་གྲུབ་བའོ།།

३८) (३) वाष्पादिभावेन संदिह्यमानो भूतसंघातोऽग्निसिद्धावुपदिश्यमानः संदिग्धासिद्धः।

རླུང་པ་ལ་སོགས་པའི་དངོས་བོས་ཐེ་ཚོམ་ཟ་བ་ན། འབྱུང་བ་འདུས་པ (འི་དངོས་བོ་ཉིད) ལས་, མེ་སྒྲུབ་པར་ (འདོད་ནས་, བྱ་རྟགས་སུ) ཉེ་བར་བརྗོད་པ་ནི་, ཐེ་ཚོམ་ཟ་ནས་མ་གྲུབ་བའོ།། [3]

३९) (४) द्रव्यमाकाशं गुणाश्रयत्वादित्याकाशासत्त्ववादिनं प्रत्याश्रयासिद्धः ॥

ནམ་མཁའ་རྫས་སུ་ཡོད་དེ། ཡོན་ཏན་གྱི་གཞི་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར། ཞེས་བྱ་

---

1) ཞེས་པ་ལ་སོགས་པ;= གྲགས་ཀ་ཀྱུར་- གོག.२९. । ཡིན་གྱང་འདི་ནི,'त्व.द्' = 'དྲུ་' ཞེས་པ་ལ་-'इति-ཡོ་ཏ; ཞེས་བའི་ཚཚིག་སྒྲོད་ཡོད་པར་མ་གོ་བའི་འགྲུལ་བའོ།།

2) शब्दाभिव्यक्तिवादिनं = मीमांसकं कापिलं वा,–(न्या.वृ.पृ. २६.४)

3) འདི་སྒྲ་དོན་ལ་བརྗགས་ནས་བསྒྲུབ་པ་ཡིན་ཀྱི–དོན་ནི; སྐང་པ་ལ་སོགས་པའི་དངོས་པོ་མཐོང་བས; དུ་བ་ཡིན་མིན་ཐེ་ཚོམ་ཟ་བ་ན། དེ་ལྟ་བུའི་ཐེ་ཚོམ་ཟིན་ཀྱང་དུ་ཕྱུར་བའི་ཀབྱང་བ་འབྱུང་བའི་དངོས་པོ་སྐྱེ་འཕྱུར་བ་དང་ལྡན་པའི་རྟགས་ལ་དམིགས་ནས། དེའི་རྟགས་ལས་མེ་སྒྲུབ་པར་འདོད་ནས; འདི་ན་(སྐྱེ་འཕྱུར་བའི་རྟགས་དང་ལྡན་པའི་གཞི་འདི་ན) མེ་ཡོད་དེ། དུ་བ་ཡོད་པའི་ཕྱིར། ཞེས་རྟེ་བར་བརྗོད་པའི་ཚེ་ན; དུ་བ་དེ; དེ་སྒྲུབ ཀྱི་ཐེ་ཚོམ་ཟ་ནས་མ་གྲུབ་པའི་རྟཀ་ སོ; ཞེས་བའོ། । གྲགས་ཀ་ཀྱུར་དུ–"སྐང་པ་ལ་སོགས་པའི་དངོས་པོ་ལ་ཐེ་ཚོམ་ཟ་བར་ཀྱུར་བའི་འདུས་པ་ནི། མེ་སྒྲུབ་པར་བརྗོད་པ་ལྟ་བུ་ལ; ཐེ་ཚོམ་ཟ་ནས་མ་གྲུབ་བའོ;" ཞེས་བྱང་།། (२८)

བ་ནི, ནམ་མཁའ་དངོས་མེད་ཅིད་དུ་སྒྲ་བ་རྟགས་ཀྱི་ང་ བོར་, གཞི་ 1 མ་གྲུབ་ བའོ།། ।।

अनैकातिकः म་ངེས་པ

४०) अनैकान्तिकः षट्प्रकारः । (१) साधारणः, (२) असाधारणः, (३) सपक्षैकदेशवृत्तिर्विपक्षव्यापी, (४) विपक्षैकदेशवृत्तिः सपक्षव्यापी, (५) उभयपक्षैकदेशवृत्तिः, (६) विरुद्धाव्यभिचारी चेति ।

ཨོཾ་ མ་ངེས་པ་ནི་, རྣམ་པ་དྲུག་སྟེ། ཐུན་མོང་བ་, ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པ་, མཐུན་ཕྱོགས་ཀྱི་ཡུལ་གཅིག་ལ་འཇུག་ཅིང་ । མི་མཐུན་ཕྱོགས་ལ་ཁྱབ་པ་, མི་ མཐུན་ཕྱོགས་ཀྱི་ཡུལ་གཅིག་ལ་འཇུག་ཅིང་ । མཐུན་ཕྱོགས་ལ་ཁྱབ་པ་, གཉིས་ ཀའི་ ཕྱོགས་གཅིག་གི་ཡུལ་ལ་འཇུག་པ་དང་། འགལ་བ་ལ་མི་འཁྱལ་བའོ་, ཞེས ྏབོ། ।

४१) (१) तत्र साधारणः, शब्दः प्रमेयत्वान्नित्य इति।

དེ་ལ་, ཐུན་མོང་བ་ནི། 'སྒྲ' དྲུག་པ་ཡིན་ཏེ། གཞལ་བྱ་ཅིད་ཀྱི་ ཕྱིར་, ཞེས་བའོ།།

४२) तद्धि नित्यानित्यपक्षयोः साधारणत्वादनैकान्तिकम् । किं घटवत्प्रमेयत्वा–दनित्यः शब्दः, आहोस्विदाकाशवत्प्रमेयत्वान्नित्य इति ।।

དེ་ནི་, དྲུག་པ་དང་, མི་དྲུག་པའི་ ཕྱོགས་དག་ལ་ཐུན་མོང་བ་ཅིད་ཀྱི་ ཕྱིར་, མ་ངེས་པ་སྟེ། ཅི་བུམ་པ་བཞིན་དུ་, གཞལ་བྱ་ཡིན་པའི་ ཕྱིར་, སྒྲ་མི་དྲུག་པ་ཡིན་ནམ། ནམ་མཁའ་བཞིན་དུ་, གཞལ་བྱ་ཡིན་པའི་ ཕྱིར་, དྲུག་པ་ཡིན། ཞེས་བའོ།།

---

1) གཞི་ཆོས་ཅན་མ་གྲུབ་བའོ།། དེ་ཡང་རྟགས་འདི་ཕྱི་ཐག་བཅད་པའོ། མ་ཡིན་ཏ; འདིའི་ཆོས་ཅན་དུ་ ཐུབ་པའི་ནམ་མཁའ་ནི; དངོས་ཐུབ་ཕྱི་ནམ་མཁའོ། ।

४३) (२) असाधारणः, श्रावणत्वान्नित्य इति[1] । तद्धि नित्यानित्यपक्षाभ्यां व्यावृत्तत्वान्नित्यानित्यविनिर्मुक्तस्य चान्यासंभवात्संशयहेतुः । किंभूतस्यास्य श्रावणत्वमिति ।

ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པ་ནི། མཉན་བྱ་ཅིའི་ཕྱིར, [2] དྲྭ་བའོ་, ཞེས་བའོ།། དེ་ནི་, དྲྭ་མི་དྲྭ་གི་ཐོག་ལས་ལྡོག་པ་ཅིའི་ཕྱིར[3] དང་། དྲྭ་མི་དྲྭ་རྣམ་བར་སྦྱངས་པའི་གཞན་ཡང་མི་སྲིད་པའི་ཕྱིར་ཏེ་ཆོས་གྱི་ཆུ་སྟེ། མཉན་བར་བྱ་བ་ཅིའོ་, ཅི་ གྱུར? ཞེས་པའོ།།

४४) (३) सपक्षैकदेशवृत्तिविपक्षव्यापी,—यथा—अप्रयत्नानन्तरीयकः शब्दोऽनित्यत्वात् ।

མཐུན་ཐོག་ཀྱི་ཡུལ་གཅིག་ལ་འཇུག་ཅིང་, མི་མཐུན་ཐོག་ལ་ཁྱབ་པ་ནི། སྒྲ, རྩོལ་བ་ལས་བྱུང་བ་མ་ཡིན་ཏེ། མི་དྲྭ་བ་ཅིའི་ཕྱིར། ཞེས་པ་ལྟ་བུའོ།།

---

1) श्रावणत्वान्नित्यः शब्दः, इति भोट पाठः ।

2) འདིར་གྲགས་འགྱུར་དུ་ མཉན་བྱ་ཅི་ཕྱིར; སྒྲ་རྟག; ཅིས བའོ; ཞེས་སྐྱང་། འདི་ནི་, ཕྱི་དགེར་ཆས་ཅན་མེ་གསལ་ཞེང་, ཁོང་ན་གཤན་པ, གསལ་བར་བྱས་པར མངོན་ཏེ། དེ་བཞིན་གཤེགས་དྲྭང་སྐྱང་ལ། གོ་བ་ལེགས ཀྱང་བསྒྲུར་མེ་ལེགས་སོ། ।

3) འདིར་-'མཉན་བྱ' རྟག་མེ་རྟག་གི་ཕྱོགས་དག་ལས་སྡོག་པ་-ཞེས་པ་ནི་, རྟག་པ་ལ་ངོ་བོས་སྡོག་ལ, མི་རྟག་པ་ལ་འགོད་ཀྱི་ཐུབ་ཀྱིས སྡོག་ཅིང་། གཞན ཡང་སྒྲ་ཁྱད་གཞིར་བཟང་ནས, མཉན་བྱ་རྟག་སྙ་བགོད་པ་ན། མཉན་བྱ་ལ་མེ་རྟག་པས་ཁྱབ་པ་ངེས་པ་ནི་, སྒྲ་ལ་ཡང་མི་རྟག་པས ཁྱབ་པ་ངེས་ཤོས་པས, མཉན་བྱ་སྒྲ་ལ་རྟག་མེ་རྟག་སོགས་དགག་སྒྲུབ་མི་བྱེད་, ཅེས་པའི། །འདིར་-'མཉན་བྱ་མེ་རྟག པ་ལས་སྡོག' ཅེས་པའི་ཐུ་བའི་དོན་ནས་ཐུབ་ཙམ་ཞིག་ནི་, 'མཉན་བྱ་སྒྲི་ཐུན་མོང་མ

४५) (अत्र)– अप्रयत्नानन्तरीयकः पक्षः1 । अस्य विद्युदाकाशादिः सपक्षः । तत्रैकदेशे विद्युदादौ विद्यतेऽनित्यत्वं नाकाशादौ । अप्रयत्नानन्तरीयकः पक्षः2 अस्य घटादिर्विपक्षः ।

(འདིར) རྩལ་མ་ཐག་ཏུ་བྱང་བ་མ་ཡིན་པ་ནི་ ཞེས་3 སོ། །གློག་དང་,ནམ་མཁའ་ལ་སོགས་པ་ནི་, འདིའི་མཐུན་ཞེས་སོ། །དེ་ལ་, ཡུལ་གཅིག་གློག་ལ་སོགས་པ་ལ་ནི་, མི་རྟག་པ་ཉིད་ཡོད་ལ། ནམ་མཁའ་ལ་སོགས་པ་ལ་ནི་, མི་རྟག་པ་ཉིད་མེད་དོ། །རྩལ་མ་ཐག་ཏུ་བྱང་བ་མ་ཡིན་པ་ནི་, ཞེས་ཡིན་ལ4། བྱམ་པ་ལ་སོགས་པ་ནི་, འདིའི་མི་མཐུན་ཞེས་སོ།།

४६) तत्र सर्वत्र घटादौ विद्यतेऽनित्यत्वम् । तस्मादेतदपि विद्युद्घटसाधर्म्येणानैकान्तिकम् । किं घटवदनित्यत्वात्प्रयत्नानन्तरीयकः शब्दः, अहोस्विद् विद्युदादिवदनित्यत्वादप्रयत्नानन्तरीयकः इति ॥

དེ་ལ་, བྱམ་པ་ལ་སོགས་པ་ཐམས་ཅད་ལ་, མི་རྟག་པ་ཉིད་ཡོད་ལ་, དེའི་ཕྱིར། (རྟགས་) འདི་ཡང་གློག་དང་, བྱམ་པ་ (ལ་) ཆོས་མཐུན་པ་

ཡིན་གདི་ཆོས་ཡིན་པ་ཉེ།། དོ། །ད་ཡང་མཐུན་ཐ་ལ་མི་རྟག་པས་ཁྱབ་པ་སྒྲུབ་པ་ཉེ་, མ་གྲུབ་བཞི། ।

1) अस्य विपक्षः प्रयत्नानन्तरीयकः, इति भोट-पाठः (जा.-182 A.P.ন5-1-1) यही पाठ नंरथङ् संस्करण-ङे] मे भी उपलब्ध है ।

2) भोटानुवादपाठे– "अप्रय-नानन्तरीयकः सपक्षः"– इति पाठः [वही...]

3) གྲགས་ལགྱུར་- སྡེ་ཚུ་,ཉེ. ངས་རྣམས་སུ-'འདིའི་མི་མཐུན་ཞེས་ནི; རྩོལ་བ་ལས་བྱུང་བའོ། - ཞེས་བྱང་ (ཉེ. 182 A.) । རྒྱའི་སྐད་ལས་བསྒྲུབ་བར,-"འདིར་མཐུན་ཐུའི་ཆོས་རྩོལ་མ་ཐག་ཏུ་བྱང་བ་མ་ཡིན་ཏེ;- ཞེས་བྱང་ (སྡེ་ཚུ.-གོག. ८৩) । སྒྲ་མི་མཐུན་ཀྱང; དོན་ནི་རྒྱའི་ཀལྱུར་ཉིད་ལེགས་སྒྲུར་དང་མཐུན་པར་ཐུང་སྟེ། འདིར་ལེགས་སྒྲུར་གྱི་ཚིག་(पक्षः) ཞེས་གདི་སྒྲ་མཐུན་ཐུའི་ཆོས་ཀྱི་དོན་ཅན་ཡིན་པས་ས། ।

4) འདིའི་མཐུན་ཚིག་-"རྩོལ་མ་བྱང་དང་"।- (ཉེ.-ङे 182. A)

ཉིད་ཀྱི་སྐྱོན་ནས་མ་ངེས་པའོ། ། (དེ་ཡང་)ཅ, 1 བྱམ་པ་བཞིན, མི་རྟག་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར། སྐྱ, རྩོལ་མ་ཐག་ཏུ་བྱང་བ་ཡིན་ནམ? སྐྱོག་ལ2་སོགས་པ་བཞིན, མི་རྟག་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར། རྩོལ་མ་ཐག་ཏུ་བྱང་བ་མ་ཡིན་པ་ཉིད་ཡིན ? ཞེས་པའོ།།།

४७) (४) विपक्षैकदेशवृत्तिः सपक्षव्यापी, यथा–प्रयत्नानन्तरीयकः शब्दोऽनित्य–त्वात्। प्रयत्नानन्तरीयकः पक्षः। अस्य घटादिः सपक्षः।

ཕྱོ མི་མཐུན་ཕྱོགས་ཀྱི་ཡུལ་གཅིག་ལ་འཇུག་ཅིང་, མཐུན་ཕྱོགས་ལ་ཁྱབ་པ་ནི། དཔེར་ན་, སྐྱ, རྩོལ་མ་ཐག་ཏུ་བྱང་བ་ཡིན་ཏེ། མི་རྟག་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་(ཞེས་པའོ)། །རྩོལ་མ་ཐག་ཏུ་བྱང་3 བ་ནི་ཕྱོགས་དང་། བྱམ་པ་ལ་སོགས་པ་ནི་, འདིའི་མཐུན་ཕྱོགས་སོ།།

४८) तत्र सर्वत्र घटादौ विद्यतेऽनित्यत्वम्। प्रयत्नानन्तरीयकः पक्षः४ । अस्य विद्युदाकाशादिर्विपक्षः।

དེ་ལ་, བྱམ་པ་ལ་སོགས་པ་ལ་, མི་རྟག་པ་ཉིད་ཐམས་ཅད་དུ་ཡོད་ལ། རྩོལ་མ་ཐག་ཏུ་བྱང་བ་ནི་ཕྱོགས་དང་5། སྐྱོག་དང་, ནམ་མཁའ་ལ་སོགས་པ་ནི་, འདིའི་མི་མཐུན་ཕྱོགས་སོ།།

---

1) ཐེ་ཚུལ;བྱམ་པ་ཁ་སོགས་པ་བཞིན། མི་རྟག་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་དང་། རྩོལ་བ་ཁམ་བྱང; ཞེས་པ་ཚུལ་བཞིན (ཏི. 182,A ཐ.-གོ.ཅ०)।

2) འདིར;'སྐྱོག ལ ' ཞེས་པ་མཐ་ཆད་ལོ་ཅོ་ཐལ་བསྐྱར་སྐྱབས་ཆད་པར་ཐུང་སྟེ། ལེགས་སྦྱར་ཀྱི་རྩ་འགྲེལ་དེ་གསུམ་དུ་མཐུད་པར་བྱང་ཞིང་། ཀུ་རྟག་གི་འཕྲུར་དུ་ཡང་-དེ་མཐ་ཆད་ལེགས་སྦྱར་དང་ཆོག་གྱངས་མཐུན་པར་བྱང་བས་སོ།།

3) ཐུ་དང་པོ་སྐྱ; འདིར ''རྩོལ་བ་ཁམ་བྱང་བའི་སྐྱ''-ཞེས་བྱང་ (ཐུ. ཅ०,ཏི,182.A.)

4) अयं पाठः भोटभाषायां नोपलभ्यते ।

5) ''རྩོལ་མ་ཐག་ཏུ་བྱང་བ་ནི; ཀྱོགས་དང''-ཞེས་ན; (ཐུ. ཏི.-. 182,A.) གཏི་གར་མི་

४९) तत्रैकदेशे विद्युदादौ विद्यतेऽनित्यत्वम्, नाकाशादौ। तस्मादेतदपि विद्युद्घट-साधर्म्येण पूर्ववदनैकान्तिकम् ॥

དེ་ལ, ཡུལ་གཅིག་བློ་ལ་སོགས་པ་ལ, མི་རྟག་པ་ཉིད་ཡོད་ལ། ནམ་མཁའ་ལ་སོགས་པ་ལ་ནི་མེད་དོ།། དེའི་ཕྱིར, འདི་ཡང་[1] བློ་དང་, བྱམ་པ(ལ)ཆོས་མཐུན་པ་ཉིད་ཀྱི་སྐྱོན་ནས་སྦྱ་མ་བཞིན, མ་ངེས་པའོ།།

५०) (५) उभयपक्षैकदेशवृत्तिः, यथा—नित्यः शब्दोऽमूर्तत्वादिति। नित्यः पक्षः। अस्याकाशपरमाण्वादिः सपक्षः।

གཉིས་ཀའི་ཕྱོགས་གཅིག་གི་ཡུལ་ལ་འཇུག་པ་ནི། དབེར་ན, སྒྲ, རྟག་སྟེ། ལུས་ཅན་མ་ཡིན་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར, ཞེས་བའོ།། རྟག་པ་ནི, ཕྱོགས་དང་། ནམ་མཁའ་དང་, རྡུལ་ཕྲ་རབ་ལ་སོགས[2] པ་ནི, འདིའི་མཐུན་ཕྱོགས་སོ།།

५१) तत्रैकदेश आकाशादौ विद्यतेऽमूर्तत्वम्, न परमाणौ। नित्यः पक्षः। अस्य घट-सुखादिर्विपक्षः।

དེ་ལ, ཡུལ་གཅིག་ནམ་མཁའ་ལ་སོགས་པ་ལ་ནི, ལུས་ཅན་མ་ཡིན་པ་ཉིད་ཡོད་ལ། རྡུལ་ཕྲ་རབ་ལ་ནི་མེད་དོ།། རྟག་པ་ནི་ཕྱོགས་ཡིན་ལ,

---

བྱང་། ཀུ་རཀ་གི་བསྟན་གཞན-"སྒྲ་བ་ཐམ་བྱང་བ་བསྟན་ཐུའི་ཚེས"-ཞེས་བའི་ཚེག་ཙོད་བྱང; གོང་འོག་འཚོལ་ཐམ་གསལ་པོར་མེད་ཚོར།། དེས་དེའི་རྗེང་མ་དགོ་ལ་གོང་གསལ་ཚོག་དེ་ཙོད་པར་གྱུར་པོ།། 1) ཐ. ཕྱེ. 182.A³ གཉིས་གར;-'འདི་ཡང··· ཞེས་ན་རམ',-'སྒྲ་རམ'ཞེས་བའི་བར་མེ་བྱང་ངོ།།

2) འདིར་རྡུལ་ཕྲ་རབ་དང་ནམ་མཁའ་སོགས་དགོད་པ་ནི་-རྟག་བའི་དང་བཞེན་དང', དངོས་ཀྱུར་ཀྱི་ནམ་མཁའོ།།

བྱམ་བ་དང་, བདེ་བ་ལ་སོགས་བ་ནི་འདིའི་མི་མཐུན་ཕྱོགས་སོ།།[1]

५२) तत्रैकदेशे सुखादौ विद्यतेऽमूर्तत्वम्, न घटादौ। तस्मादेतदपि सुखाकाशसाधर्म्येणानेकान्तिकम्।

དེ་ལ་, ཡུལ་གཅིག་བདེ་བ་ལ་སོགས་པ་ལ་, ལུས་ཅན་མ་ཡིན་པ་ཉིད་ཡོད་ལ། བྱམ་པ་ལ་སོགས་བ་ལ་མེད་དོ།། དེའི་ཕྱིར་འདི་ཡང་, བདེ་བ་དང་, ནམ་མཁའ་(ལ)རྟོག་མཐུན་པ་ཉིད་ཀྱི་སྐྱོན་ཏས་, མ་ངེས་པའོ།།

५३) (६) विरुद्धाव्यभिचारी, यथा—अनित्यः शब्दः, कृतकत्वाद् घटवत्। नित्यः शब्दः श्रावणत्वात् शब्दत्ववदिति।

འགལ་བ་ལ་མི་འབྱུང་བ་ནི། དབེར་ན་, སྒྲ་མི་རྟག་སྟེ་བྱས་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་, བྱམ་པ་བཞིན། སྒྲ་རྟག་སྟེ། མཉན་བྱ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར། སྒྲ་ཉིད་བཞིན།[2] ཞེས་པའོ།།

५४) उभयोः संशयहेतुत्वाद् द्वावप्येतावेकोऽनैकान्तिकः समुदितावेव ।।

འདི་ནི་, གཅིག་ཀ་ཡང་གཅིག་ལ་(ཡོད་པ་)ནི་, གཅིག་ཀ་ལ་ཐེ་ཚོམ་གྱི་རྒྱུ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར། མ་ངེས་པར་ཤེས་པར་བརྗོད་པ་ཉིད་[3]དོ།།

---

1) ཅི་དགར་བྱ-"འདི་མི་རྟག་པའི་ཕྱོགས་བྱམ་པ་དང་། བདེ་བ་ལ་སོགས་པ་ནི;མི་མཐུན་ཕྱོགས་སོ།" ཞེས་བྱང་(ཐ་,དགར་ཁུངང་དེ་ཕྱར་རོ།།)

2) ཅེ་, ཐ་ གཅིག་བྱ-'སྒྲ་བཞིན་'-ཞེས་བྱང་། ।

3) ཅི་དགར་བྱ,- འགལ་བའི་དོན་དག་གཅིག་ལ་ཡོད་པ་ནི; གཅིག་ཀ་ལ་ཐེ་ཚོམ་གྱི་རྒྱུ་ཉིད་དོ;" ཞེས་བྱང་(ཅི. 182 A.) ॥ -'འདི་འགལ་བ་ལ་མི་འབྱུང་བ'-ཞེས་པ་ནི་རྟགས་གཅིག་ཏོག་ལ་གཅིག་ལ་ཡོད་པའི་དབང་བྱ་ཐུབ་པར་མངོན་ཏེ། དེ་ལང་རྟགས་འདི་ གཅིག་ཀ; ཐན་ཆོད་འགལ་བའི་དོན་(རྟག་པ་དང; མི་རྟག་པ་) དག; གཅིག་ཚོམ་ཅན་གཅིག་ལ་ཡོད་པར་(ཚོམ་ཅན་སྒྲའི་ཆོང་བྱ) སྒྲ་ཡིན; གཅིག་ཀ་ཐེ་ཚོམ་གྱི་རྒྱུ་ལས་མི་འདོད་པས། དེའི་ཚེ, གཅིག་ཀ་'མ་ངེས་པའི་ རྟགས་སོ;

विरुद्ध–འགལ་བ།

५५) **विपक्षश्चतुःप्रकारः । तद्यथा– (१) धर्मस्वरूपविपरीतसाधनः, (२) धर्म–विशेषविपरीतसाधनः, (३) धर्मिस्वरूपविपरीतसाधनः, (४) धर्मिविशेष–विपरीतसाधनश्चेति ।**

ཕྱོགས་བསལ་བ་ནི་རྣམ་པ་བཞི་སྟེ། ཆོས་ཀྱི་རང་བཞིན་ཕྱིན་ཅི་ལོག་དུ་སྒྲུབ་པ་དང་། ཆོས་ཀྱི་ཁྱད་པར་ཕྱིན་ནི་ལོག་དུ་སྒྲུབ་པ་དང་། ཆོས་ཅན་གྱི་རང་བཞིན་ཕྱིན་ཅི་ལོག་དུ་སྒྲུབ་པ་དང་། ཆོས་ཅན་གྱི་ཁྱད་པར་ཕྱིན་ཅི་ལོག་དུ་སྒྲུབ་པའོ།།[1]

५६) **(१) तत्र धर्मस्वरूपविपरीतसाधनो यथा–नित्यः शब्दः कृतकत्वात्, प्रयत्नानन्तरीयकत्वाद्वेति । अयं हेतुर्विपक्ष एव भावाद्विरुद्धः ।**

དེ་ལ་, ཆོས་ཀྱི་རང་བཞིན་ཕྱིན་ཅི་ལོག་དུ་སྒྲུབ་པ་ནི། དཔེར་ན་, སྒྲ་, རྟག་སྟེ། བྱས་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་, ཞེས་བཅས། རྩོལ་མ་ཐག་དུ་བྱང་བ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ། ཞེས་པ་སྟེ། རྟགས་འདི་ནི་, མི་མཐུན་ཕྱོགས་ཁོ་ན་ལ་ཡོད་པའི་ཕྱིར། འགལ་བའོ།།

५७) **(२) धर्मविशेषविपरीतसाधनो यथा,- परार्थाश्चक्षुरादयः संघातत्वाच्छयनासनाद्यङ्गविशेषवदिति ।**

ཆོས་ཀྱི་ཁྱད་པར་ཕྱིན་ཅི་ལོག་དུ་སྒྲུབ་པ་ནི། མིག་ལ་སོགས་པ་, གཞན་གྱི་དོན་ཡིན་ཏེ། འདུས་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར། མལ་ཆ་དང་, སྟན་ལ་སོགས་

ཞེས་བཤད།། འགལ་བ་ལ་མི་འཐུལ་བའི་ངོ་རྟོག་རྗེ་དགའ་བས; འགྲེལ་བའི་སྐབས་ཀྱི་ཚིག་བཞིན་ཐབས་ཐོན།།

1) འདོད་པོད་འཇུར་དུ་-ཆོས་མཐའ་ཀྱི་ལ་-སྒྲུབ་པར་ཟེད་པ་–ཞེས་བྱང་ངོ་། ।(ཤ་,182,)

བདེ་ཡན་ལག་གི་ཁྱད་བར་1 བཞིན་, ཞེས་བའོ།།

५८) अयं हेतुर्यथा पारार्थ्यं चक्षुरादीनां साधयति तथा संहतत्वमपि परस्यात्मनः साधयति । उभयत्राव्यभिचारात् ।

དཔག་འདོས་, ཇི་ལྟར་མིག་ལ་སོགས་པ་གཞན་དོན་ཉིད་དུ་སྒྲུབ་བར་ བྱེད་པ་ན། དེ་ལྟར་འདུས་པ་ཉིད་ཀྱང་གཞན་གྱི་བདག[2]ཉིད་དུ་སྒྲུབ་པར་བྱེད་ དེ།། གཉིས་ཀ་ལ་མི་འཁྲུལ་བའི་ཕྱིར་རོ།[3]

५९) (३) धर्मिस्वरूपविपरीतसाधनो यथा– न द्रव्यं न कर्म-न गुणो भावः, एकद्रव्यवत्त्वात्; गुणकर्मसु च भावात्, सामान्यविशेषवदिति ।

ཆོས་ཅན་གྱི་རང་བཞིན་ཕྱིན་ཅི་ལོག་དུ་སྒྲུབ་པ་ནི། དངོས[4] བོ་(ཡོད་

---

1) ཐུ་ དགར; ཏི་ དགར་གཉིས་ཀར་-'ཁྱད་པར་-ཞེས་བའི་སྒྲ་མེ་འབྱུང་ངོ་། (དེ་ཉིད)

2) ཏི་དགར, ཐུ་དགར, རྟ་ན་དགར; वा.सं.वि.वि, དགར་རྟམས་སུ;-'བདག་ཏི་དེ་'-ཞེས་བའི་སྒྲ་མེ་ འབྱུག་ཀྱང; ཆད་པར་མངོན་ནོ།།

3) དམེ་རྣིང་-ཀུན་ལས་མཐུན་པར་-''གཉེན་ག་ལ་མེ་འཁྲུལ་བའི་ཕྱིར་རོ།། -ཞེས་ན་མེ་འབྱུང་མོད། ཀུ་ དག་དང; ལེགས་སྦྱར་ཀྱི་དམེ་བཞེ་ལས་མཐུན་པར་འབྱུང་བས; ཆོག་དེ་གོ་དུ་དམིར་ཆད་པར་མངོན་ ནོ།།- རྟགས་འདི་སྒྲ་ཐེན་ལ་ཡང་དག་ཡེན་ཡང; དེའི་བསྒྲུབ་བྱའི་ཆོས་-''གཞན་དོན་ཞེས་ཞེས''- ཞེས་བའི ཆོག་གོང་སྔ་མ་ 'གཞན'-ཞེས་བའི་སྒྲའི་ཞེན་འདོད་ཀྱི་དོན་ལ་ཚུར་ལ་ཡེན་ཏེ། འདིར་གཞན ཞེས་བ; གཅིག་བྱ་རྟེར་བཞེ་ལས་གཞན་ཏེ། ''བདག་གཅིག་དེ་ཁོ་ནའི་ཕྱིར་བྱའོ''།། འདིར་-'གཉེན་ག་ ལ་མེ་འཁྲུལ་བ'-ཞེས་བ་འགྲེལ་དགག་ཡང; འོག་ཏུ་འགྲེལ་བའི་སྐབས་སུ་རྟོང་ཐག་བར་བྱའོ།།

4) སྒོང་བ་འདི་འགོད་ཚུལ་མང་ལ; ཏི་ དགར་ཐུ་དགར; རྟ་བའི་དགར ས་གསལ་ལ་མཐུན བར;- ཇི་ སྐད;ལས་ཏང; ཡོད་ཏེ་ས་ས་མོད མེད་དེ། དངོས་པོ་ རི་ཇི་ཁ་ཅིག་ བ་ཅན་ཏེ་ཉིད་ཏང་། ཡོད་ ཏེ་ཏང་ལས་ཀྱི་ཏང་བཞིན་ཡེན་བའི་ཕྱིར། གྲུ་ཏང་ཁྱད་པར་བཞེན;-ཞེས་བྱང་(ཏི. 180 B, ཐུ་ ཀོག. ००)। ཀུ་དག་གི་འགྲུལ་ལས-''ཡོད་པ་ཏེ་ད་; ཇི་ཏང་ཡོད་ཏེ་ཏེ་ལས་མ་ཡེན་ཏེ། ཇི་ ཁ་ཅིག་ཡོད་བའི་ཕྱིར་ཏང་། ཡོད་ཏེ་ད་ཏང་ལས་ཡོད་བའི་ཕྱིར། ཅེ་ཐག་བཞིན། ཞེས་བཤད་ད;'' ཞེས་བྱང་། ཐུ་, ཀོག. ००।

བ་ཉིད་)[1] ནི་, ཇས་མ་ཡིན་, ལས་མ་ཡིན་, ཡོན་ཏན་མ་ཡིན་ཏེ། ཇས་གཅིག་བ་ཅན་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་དང་། ཡོན་ཏན་དང་, ལས་རྣམས་ལ་ཡང་ཡོད་བའི་ཕྱིར། སྐྱེ་དང་, འྱུད་པར་བཞིན་, ཞེས་བྱ་བའོ།།

६०) **अयं हि हेतुर्यथा,– द्रव्यादिप्रतिषेधं भावस्य साधयति; तथा भावस्याभावत्वमपि साधयति। उभयत्राव्यभिचारात्।**

དཔག་2འདིས་, ཇི་ལྟར་དངོས་པོ་ལ་ཇས་ལ་སོགས་པ་དགག་པ་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་ལྟར་, དངོས་པོ་ཉིད་མེད་པ་ཉིད་ཀྱང་སྒྲུབ་པར་བྱེད་དེ། གཉིས་ཀ་ལ་མི་འཁྲུལ་བའི་ཕྱིར་རོ།།

६१) **(४) धर्मिविशेषविपरीतसाधनो यथा,– अयमेव हेतुरस्मिन्नेव पूर्वपक्षेऽस्यैव धर्मिणो यो विशेषः सत्प्रत्ययकर्तृत्वं नाम तद्विपरीतमसत्प्रत्ययकर्तृत्वमपि– साधयति। उभयत्राव्यभिचारात्॥**

ཆོས་ཅན་གྱི་ཁྱད་པར་ཕྱིན་ཅི་ལོག་ཏུ་སྒྲུབ་པ་ནི། དཔག་3 འདི་ཉིད་

---

1) འདི་དང་འབྲེལ་པ་; ཞེས་བའི་སྐད་དོད་ལ་ "भावः" ཟེ་བྱ: ཞེས་པ་ཡོད་ལ; དེ་ཉིད་པ་གསལ་འགྱུར་བྱ་-'དང་འབྲེལ་པ་; ཞེས་བར་བསྒྱུར་ལ; རྒྱ་ནག་གི་འགྱུར་ལས་-"ཡོད་པ་ཉིད" ཅེས་བར་བསྒྱུར་འདུག་གྱང་། འདི་ནི་སྒྱེལ་ཡོད་བའི་དོན་ཅན་མེད་ཀྱི; 'ཉིད' ཅེས་བའི་སྐྱེའི་དོན་དུ་ཀྱང་བའི་དངོས་པོ་ འོ།།

2) གཞན་དུ; འདིའི་རྟགས་ཐ་སྐྱར་ཇས་ལ་སོགས་བའི་མ་ཡིན་པ་ལ; སྒྱུ་བར་བྱེད་བའི་དངོས་པོ་མིན་པ་ཉིད་ལྡོར་དངོས་པོ་ཉིད་ལ་ཡང་སྒྱུ་བར་བྱེད་པ་ཡིན་ཏེ། གཉིས་ཀ་ལ་མེ་འཁྲུལ་བའི་ཕྱིར་རོ།" ।-ཞེས་བྱང་(ནྱ་རྣ་ཀོག. ,2, ཕྱི. 182 A. 9)॥

3) གཞན་དུ-འདི་ཉིད་ནི; ཕྱོགས་སྐ་མའི་རྟགས་འདི་ཉིད་ལ; ཆོས་ཅན་གྱི་ཁྱད་པར་གང་ཡོད་པ་ཉིད་བྱས་ཐུབ་པ་ཉིད་དང་། དེའི་བཟློག་པ་མེད་པ་ཉིད་བྱས་ཐུབ་པ་ཉིད་ལ་ཡང་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་ཡིན་ཏེ། གཉིས་ཀ་ལ་མེ་འཁྲུལ་བའི་ཕྱིར་རོ།" ।-ཞེས་བྱང་(ནྱ་རྣ་ཀོག. ,3)। ཅི་ཞག་ཅས་བསྒྱུར་བ་ལས་-"ཆོས་ཅན་གྱི་ཁྱད་པར་དང་འགལ་བའི་གཏན་ཚིགས་ནི; དམེ་སྐར་གྱི་གཏན་ཚིགས་དེ་ཉིད; བསྒྲུབ་ཐའི་ཆོས་ཅན་ཁྱད་པར་ཡོད་པ་ཉིད་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་དང་། གཞན་དུ་ན; འདི་དག་དང་འགལ་

ཀྱིས་, ཐོག་མར་བྱ་མ་འདི་ཉིད་ལ་, ཆོས་ཅན་འདི་ཉིད་ཀྱིས་ཁྱད་པར་གང་ཡིན་པ་, ཡོད་པའི་ཀུན་གྱི་ངེད་པ་ཡོ་ཉིད་, ཅེས་བྱ་བ་, དེ་ལས་ཕྱིན་ཅི་ལོག་པ་, མེད་པའི་ཀུན་གྱི་ངེད་པ་ཡོ་ ཉིད་ཀྱང་སྒྲུབ་པར་བྱེད་དེ། གཉིས་ཀ་ལ་མི་འཁྲུལ་བའི་ཕྱིར་རོ།།

दृष्टान्ताभासः— དཔེ་ལྟར་སྣང་བ་:—

६२) दृष्टान्ताभासो द्विविधः । साधर्म्येण वैधर्म्येण च ।

ཡོ དཔེ་ལྟར་སྣང་བ་རྣམ་པ་གཉིས་དེ། ཆོས་མཐུན་པ་ཉིད་དང་, ཆོས་མི་མཐུན་པ་ཉིད་ཀྱིས་སོ།།

(क) साधर्म्येण:— ཆོས་མཐུན་པས་ནི:—

६३) तत्र साधर्म्येण तावद् दृष्टान्ताभासः पञ्चप्रकारः । तद्यथा,– (१) साधन–धर्म्मासिद्धः, (२) साध्यधर्मासिद्धः, (३) उभयधर्मासिद्धः, (४) अन–न्वयः (५) विपरीतान्वयश्चेति ।

དེ་ལ་, དེ་ཞེས་ཆོས་མཐུན་པ་ཉིད་ཀྱིས་དཔེ་ལྟར་སྣང་བ་ལྔའོ།། འདི་ལྟ་སྟེ། སྒྲུབ་པར་བྱེད་པའི་ཆོས་མ་གྲུབ་པ་, བསྒྲུབ་པར་བྱ་བའི་ཆོས་མ་གྲུབ་པ་, གཉིས་ཀའི་ཆོས་མ་གྲུབ་པ་, རྗེས་སུ་འགྲོ་བ་མེད་པ་དང་། རྗེས་སུ་འགྲོ་བ་ཕྱིན་ཅི་ལོག་པ་, ཞེས་བ་རྣམས་2སོ།།

བའི་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་ཡོད་པ་ཉིད་མ་ཡིན་པར་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པར་འགྱུར་ཏེ། རྗེས་ལ་མོགས་པ་འགྲོག་པ་གཞིན་དུ་གཉེན་ཀ་ངེས་པའི་ཕྱིར་རོ།" (སྡེ་ ཀོག. ৯০) ॥

1) इदंसूत्रं (दृष्टान्त···) मोटदेशीयानुवादे नोपलभ्यते; सम्भवतः स्खलितमिदम्, इति प्रतीयते । = མདོ་ཚོག་འདི་བོད་ཀྱི་རྣམ་གྲངས་མེ་འབྱུང་ཚང; ཀུ་དཔེ་རྫ་འགྲིལ་གྱི་ཀང; ཀུ་ཐག་གི་དཔེ་ལ་ཡང་འདི་དོ་ད་ཡོད་པས; ཆད་པར་མངོན་རོ།།

2) ཉི་ཤར་ཀང; ཐུ་ཤར་གཉིས་ཀྱ་ 'རྣམས་སོ; ཞེས་བའི་དེ་མ་ཐག་ཆོས་མི་མཐུན་བའི་དཔེ་རྣམས་

६४) (१) तत्र साधनधर्मासिद्धो यथा– नित्यः शब्दो ऽमूर्तत्वात्, परमाणुवत्। यदमूर्तं तन्नित्यं दृष्टं यथा परमाणुः। परमाणौ हि साध्यं नित्यत्वमस्ति, साधनधर्मोऽमूर्तत्वं नास्ति; मूर्तत्वात्परमाणूनामिति ॥

དེ་ལ་, སྒྲུབ་བར་བྱེད་པའི་ཆོས་མ་གྲུབ་པ་ནི་, དབེར་ན། སྒྲ་, དཔག་སྟེ། ཡུས་ཅན་མ་ཡིན་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར། རྡུལ་ཕྲ་རབ་བཞིན། གང་ཡུས་ཅན་མ་ཡིན་པ་དེ་, དཔག་བར་མཐོང་སྟེ། རྡུལ་ཕྲ་རབ་བཞིན། རྡུལ་ཕྲ་རབ་ལ་[1], བསྒྲུབ་བར་བྱ་བ་དཔག་པ་ཉིད་[2]ཡོད་ལ། སྒྲུབ་བར་བྱེད་པའི་ཆོས་ཡུས་ཅན་མ་ཡིན་པ་ཉིད་མེད་དེ། རྡུལ་ཕྲ་རབ་རྣམས་ཡུས་ཅན་[3]ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ་, ཞེས་བའོ། ।

६५) (२) साध्यधर्मासिद्धो यथा– नित्यः शब्दोऽमूर्तत्वाद् बुद्धिवत्। यदमूर्तं तन्नित्यं दृष्टं यथा बुद्धिः। बुद्धौ हि साधनधर्मोऽमूर्तत्वमस्ति, साध्यधर्मो नित्यत्वं नास्ति; अनित्यत्वाद् बुद्धे रिति।

བསྒྲུབ་བར་བྱ་བའི་ཆོས་མ་གྲུབ་པ་ནི་, དབེར་ན། སྒྲ་, དཔག་སྟེ། ཡུས་ཅན་མ་ཡིན་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར། ཐོ་བཞིན[4]། གང་ཡུས་ཅན་མ་ཡིན་པ་དེ་, དཔག་བར་མཐོང་སྟེ། དབེར་ན་, ཐོ་བཞིན་ (ཞེས་པ་ལ)། ཐོ་ལ་སྒྲུབ་བར་བྱེད་པའི་ཆོས་ཡུས་ཅན་མ་ཡིན་པ་ཡོད་ལ། བསྒྲུབ་བར་བྱ་བའི་ཆོས་དཔག་པ་

ཀྱང་མཐུངས་ལྟོག ।

1) ཐུ་དགར་ཏུ་-'རྡུལ' ཞེས་པ་མེ་བྱང་ལ; (རྡ་ས་གོཏ. ११)। རྡེ་དགར་ལས་- 'རྡུལ' ཞེས་པ་ཙོད་པས, དེ་མེད་པ་མ་དག་གོ ।

2) བདེར་རྡུལ་ཕྲ་རབ་དཔག་གཟུངས་པ་ནི་ཉེ་བྱག་བཤེ་ལའོ་, བཤེ་ དཔང་དུ་ཐུས་སོ།।

3) ཀུ་ནག་གི་ལགྱུར་ལས''ཐོགས་པ་མེད་པཤེར''-ཞེས་བྱང་།(སྟེ་ གོཏ.७०) ।।.....

4) 'ཐོ་བཞིན'-ཞེས་པ་ཐུ་དགར; སྟེ་ངགར; རྡེ. དགར་རྡམས་སུ་མེ་བྱང་।।

ཏིད་ནི་མེད་དེ། བློ་མི་རྟག་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ་, ཞེས་བའོ།།

६६) (३) उभयासिद्धो द्विविधः सन्नसञ्चेति। (क) तत्र घटवदिति विद्यमानोभयासिद्धः, अनित्यत्वान्मूर्तत्वाच्च घटस्य।

གཉིས་ཀ་མ་གྲུབ་པ་ནི་, རྣམ་པ་གཉིས་དེ། ཡོད་པ་དང་, མེད་པའོ།། །དེ་ལ་, 'བུམ་པ་བཞིན་' ཞེས་པ་ནི་, གཉིས་ཀ་མ་གྲུབ་པའི་ཡོད་པ་སྟེ། བུམ་པ་[1]ནི་, མི་རྟག་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་དང་། ལུས་ཅན་ཉིད་ཡིན་པའི་ཕྱིར་རོ།།

६७) (ख) आकाशवदित्यविद्यमानोभयासिद्धः। तदसत्त्ववादिनां प्रति।

ནམ་མཁའ་བཞིན་, ཞེས་པ་ནི་གཉིས་ཀ་མ་གྲུབ་པའི་མེད་པ་སྟེ། དེ་མེད་[2]པ་ཉིད་དུ་སྨྲ་བ་རྣམས་ཀྱི་ངོར་རོ།།

६८) (४) अनन्वयो यत्र विनान्वयेन साध्यसाधनयोः सहभावः प्रदर्श्यते। यथा—घटे कृतकत्वमनित्यत्वं च दृष्टमिति।

རྗེས་སུ་འགྲོ་བ་མེད་པ་ནི། གང་ལ་རྗེས་སུ་འགྲོ་བ་མེད་པའི་སྐོར་ནས་བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་དང་, སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་དག་གི་ལྷན་ཅིག་གནས་[3]པ་སྟོན་པར་

---

1) ཐ.སྐྱེ་ཉི་-དཔང་རྣམས་ཀྱ་-'བུམ་པ'-ཞེས་པའི་སྒྲ་མེད་དོ།།

2) བཀའ་-དེ་མེད་པ་ཉིད་དུ་སྨྲ་པ་རྣམས་ཀྱི་ངོར་-ཞེས་པ་ནི; མངོན་ཕྱོགས་པའི་ངོར་, ཞེས་པ་ཡིན་ཏེ། 'མེད་པ' ཞེས་པ་ཙང་, སྐྱེད་རྒམ་མཁའ་མེད་པར་སྨྲ་པ་ཞེས་པ་མིན་ཀྱི། དངོས་ཀྱང་ཀྱི་རྒམ་མཁའ་མེད་ཅེས་བའོ། དེ་ཙང; བཀའ་སྩལ་བྱག་པ་དང་སྔོན་པའི་སྐབས་ཡིན་པས་མཚོ།།

3) བཀའ-ཕྱུད་ཅིག་གནས་པ; ཞེས་པ་ནི; དེ་གཉིས་ཀྱི་བཟློག་པའམ་གཞི་གཅིག་ལ་གནས་པ་སྟེ། सहभावः, སཧབྷཱཝཿ, ཞེས་པའི་སྒྲའི་དོན་ནོ།།

ཟེར་[1]ཨ་སྟེ། འཇིག་ན་, རྒྱུ་ཐ་མ་ — བྱས་པ་ཉིད་དང་, མི་རྟག་པ་ཉིད་ཀྱང་མཐོང་, [2]ཞེས་བའོ།།

९६) (५) विपरीतान्वयो यथा, यत् कृतकं तदनित्यं दृष्टमिति वक्तव्ये, यदनित्यं तत् कृतकं दृष्टमिति ब्रवीति ॥

ཁེས་སུ་འགྲོ་བ་ཕྱིན་ཅི་ལོག་བ་ནི། གང་བྱས་པ་ཡིན་པ་དེ་, མི་རྟག་པར་མཐོང་སྟེ། ཞེས་བརྗོད་དགོས་པ་ལ། གང་མི་རྟག་པ་ཡིན་པ་དེ་, བྱས་པ་ཉིད་དུ་མཐོང་སྟེ་, ཞེས་ཟེར་བ་སྟེ་བྱའོ།།

वैधर्म्येण:—ཆོས་མི་མཐུན་པས་དེ

७०) वैधर्म्येणापि दृष्टान्ताभासः पञ्चप्रकारः, तद्यथा—१. साध्याव्यावृत्तः २. साधनाव्यावृत्तः, ३. उभयाव्यावृत्तः, ४. अव्यतिरेकः, ५. विपरीतव्यतिरेकश्चेति ।

ཆོས་མི་མཐུན་པ་ཉིད་ཀྱིས་ཀྱང་དཔེ་ཁྱད་པར་དུ་བྱས་པ་ཉམས་པ་ལྟའོ། །འདི་ལྟ་སྟེ། (1)བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་ལྡོག་པ་མེད་པ་དང་། (2)སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་ལྡོག་པ་མེད་པ་དང་། (3)གཉིས་ཀ་ལྡོག་པ་མེད་པ་དང་། (4)ལྡོག་པ་མེད་3པ་དང་། (5)ལྡོག་པ་ཕྱིན་ཅི་ལོག་པ་ཞེས་པ་དང་ (ལྟ་) བའོ།།

---

1) ཀ་དགང་ར་-"དག་ཀྱ་གེས་པར་བྱེད" ཅེས་འབྱུང་ཀྱང་(རྣ་ས་གོཏ. ,०) "प्रदर्श्यते-ཐུབ་ཀྱི"-"ཞེས་ཐ; ཀྱོ་བར་བྱེད་པའི་དོན་ཅན་ཞེས་ཀྱི། གེས་པར་བྱེད་པར་མི་མཐས་སོ། ।

2) འདིའི་དོན་ནི་-ཁྱབ་པའི་དོན་དམ་ཁྱད་པར་དུ་མ་ཐུབ་པར; དེའི་ལ་རྟགས་ཆོས་ཁྱིས་གཏན་ཚིགས་མ་ཚིག་ཅེས་བཤད་པའོ; ཞེས་བའོ། ।

3) སྒྲུབ་པ་མེད་པ་ནི; དཔེའི་ཁྱད་པུ་སྒྲུབ་ཐུབ་པ་བཤད་པས;རྟགས ཆོས་མེད་པ་ཚིག་ཅེས་སྒྲུབ་པའི་དཔེ ཞེས་པས། ཐུང་ཐུང་ན; ཞེས་པ་ཞེས་ལ། སྒྲུབ་པ་ཕྱིར་ཅི་ལོག་པ་ནི་ཆོས་རྟགས་གོ་སྒྲུབ་དམ་བཟོད་པའོ། འདི་ལྟ་དགེ་སྡེ་འཁྱིལ་གཤུམ་དང; ཚེས་ཤར་ངང་ཁམྱེལ་བའི་ཚུལ་དང་། ཀུ་དགེ་ཀ་འགྲུར་ལས;-བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་སྒྲུབ་པ་མེད་པ་དང་མོར་ཐུང་ལ། ཐུགས་འགྲུར་ཐ.ཏི. དགེ་

७१) १. तत्र साध्याव्यावृत्तो यथा, नित्यः शब्दोऽमूर्तत्वात्[1] ,परमाणुवत् । यदनित्यं तन्मूर्तं दृष्टं, यथा परमाणुः । परमाणोर्हि साधनधर्मेऽमूर्तत्वं व्यावृत्तम्, मूर्तत्वात्परमाणूनामिति । साध्यधर्मो नित्यत्वं न व्यावृत्तम्; नित्यत्वात् परमाणूनामिति ॥

དེ་ལ་, བསྒྲུབ་བར་བྱ་བ་སྒྲུབ་པ་མེད་པ་ནི། དབེར་ན་, སྒྲ, རྟག་སྟེ།། ལུས་ཅན་མ་ཡིན་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར། རྣལ་ཕྲ་རབ་བཞིན། གང་མི་རྟག་པ་དེ་, ལུས་ཅན་ཉིད་དུ་མཐོང་སྟེ། དབེར་ན་, རྣལ་ཕྲ་རབ་ (བཞིན་)। (ཞེས་བཀོད་པ་ན) རྣལ་ཕྲ་རབ་ལ་ནི་, སྒྲུབ་བར་བྱེད་པའི་ཆོས་ལུས་ཅན་མ····· ཡིན་པ་ཉིད་སྒྲུབ་སྟེ། རྣལ་ཕྲ་རབ་རྣམས་ལུས་ཅན་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ། । བསྒྲུབ་བར་བྱ་བའི་ཆོས་, དཔེ་བ་ཉིད་སྒྲུབ་པ་མེད་དེ། རྣལ་ཕྲ་རབ་རྣམས་རྟག་པ་[2]ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ་, ཞེས་བའོ། ।

७२) २. साधनाव्यावृत्तो यथा कर्मवदिति । कर्मणः साध्यं नित्यत्वं व्यावृत्तम्, अनित्यत्वात्कर्मणः । साधनधर्मोऽमूर्तत्वं न व्यावृत्तम्, अमूर्तत्वात्कर्मणः ॥

སྒྲུབ་བར་བྱེད་པ་སྒྲུབ་པ་མེད་པ་ནི[3]། དབེར་ན་, ལས་བཞིན[4]། ཞེས་བའོ། ।ལས་ལ་བསྒྲུབ་བར་བྱ་བ་རྟག་པ་ཉིད་སྒྲུབ་སྟེ། 'ལས་' རྣམས་

རྣམས་ སུ་-སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་སྒྲུབ་པ མེད་པ་དང་པོར་བྱང་ངོ། [ཏེ. 183. ཅ]

1) ཀུ་རཀ་གི་དཔེ་དང་; ཀུ་རཀ་གི་སྒྲུབ་ཚན་བསྒྲུབ་བའི་དཔེ་རྣམས་སུ; 'अमूर्तत्वात्'–ཞེས་པ་-'གྲུབ་པ་མེད་པ་'-ཞེས་པར་བསྒྲུབ་བའྱུག་པ་སྟང་མེ་ལེགས་སོ།

2) རྣལ་ཕྲན་རྟག་པར་འཛིག་ཀྱང་གོང་ལྟར་རོ།།

3) ཀུ་རཀ་གི་འགྲུལ་ལས–''དཔེར་ན; གཞན་ཕྱི་ལས་བཞིན། ཞེས པ་བསྒྲུབ་བྱ་སྒྲུབ་པ; སྒྲུབ་བྱེད་མེ་སྒྲུབ་པ་སྟེ།''–ཞེས་བྱང (ཏེ་ཅ. གོཁ. ཅ།)

4) སྒྲུབ་འགྲུལ་སྟེ་ཏེ་ དཔེར་གཏེ་ཚ་ཐུ; ''དཔེར་ན; ལས་བཞིན།'' ཞེས་པ་མེ་བྱང་། (ཏེ. 185-A, ཐ་ དེ་ གོཁ. ཅ།)

མི་དག་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ། །སྒྲུབ་པར་བྱེད་པའི་ཚེས་, ཁྱབ་ཅན་མ་ཡིན་པ་ཉིད་ལྟོས་ཀ་མེད་དེ། ཁས་ལྷགས་ཁྱབ་ཅན་མ་ཡིན་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ། ।

৭২) ३. उभयाव्यावृत्तः, आकाशवदिति । तत्सत्त्ववादिनं प्रति । ततो नित्यत्वममूर्तत्वञ्च न व्यावृत्तम्, नित्यत्वादमूर्तत्वाच्चाकाशस्येति ।

གཉིས་ཀ་ལྡོག་པ་མེད་པ་ནི། ནམ་མཁའ་བཞིན་, ཞེས་པ་སྟེ། དེ་ཡོད་2པ་ཉིད་དུ་སྒྲུབ་རྟགས་ཀྱི་ངོར་རོ། །དེ་ལ་ (ནམ་མཁའ་ཙ) དཔུང་པ་ཉིད་དང་, ལྡོག་ཅན་མ་ཡིན་པ་ཉིད་ལྟོས་པ་མེད་དེ། ནམ་མཁའ་ནི་, དཔུང་པ་ཉིད་དང་། ལྡོག་ཅན་མ་ཡིན་པ་ཉིད་ཀྱི་ཡང་ཕྱིར་རོ་, ཞེས་བའོ། ।

৭৪) ४. अव्यतिरेको यत्र विना साध्यसाधननिवृत्या तदुपलम्भाभावो निदर्श्यते, यथा-घटे मूर्तत्वमनित्यत्वं च दृष्टमिति ।

ལྟོས་པ་མེད་པ་ནི། གང་ལ་བསྒྲུབ་བྱ་བསྒྲུབ་བྱེད་, སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་ལྟོས་པ་ (བསལ་བ) མེད་བར་ (མ་བསྟན་པར་), དེ་མི་མཐུན་ཕྱོགས་ལ་ཡོད་པར་སྟོན་པར་བྱེད་པ་སྟེ། དཔེར་ན་, བུམ་པ་ལ་ལྡོག་ཅན་ཉིད་དང་། མི་

---

1) वस्तुत्वेन सत्ववादिनं प्रति-इति-अभिप्रायः ।

2) ནམ་མཁའ་དངོས་པོར་ཟད་སྒྲ་རྟགས་ཀྱི་ངོར་ཞེས་བའི་དོན་རོ།।-ཐུན་ཏེ, དགར་རྟགས་ཐུ-'དེ་ཡོད་པ་ཉིད་དུ་སྒྲུབ་རྟགས་ཀྱི་ངོར་'-ཞེས་པ་མེད་ལ། ཐུ་ཁྲག་གི་འགྲུལ་པས་-'དེ་ཡོད་པའི་བསྒྲུབ་བཟོས་ཀ་སྒྲུབ་པ་'-ཞེས་བྱང་(ཐུ.ཅ. གོག.ཁ།) ।

3) ལྟོག་པ་མེད་པ་ ཞེས་པ་ནི་'-ཚང་བ ... ཞེས་པ་བཞིན; ཞེས་བྱའོ། ཞེས་པའི་ཚིག་གང་-ཆོག་དོན་གཉིས་ཀ་མི་མཐུན་པར་བྱང་ཐུ། (ཕི་ཐུ.ཅ)-ལྟོག་པ་མེད་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་ཞེས་བྱ་བ་ནི་ནམ་མཁའ་ཐུག་པ་ཉིད་དང་། ཁ་ཅིག་ན་ཡོད་ཉིད་ཐོབ་པའོ; ཞེས་པ་སྟེ་ཐུ་(ཐུ. 184 B, ཅ, ཐུ. ད. གོག. ཁཀ) । ཐུ་ཁྲག་ཅུ་ལ་བཤད་ པ་ལྟོག་པ་བཟུང་བ་ནི་; དཔེར་ན། བུམ་པ་བཞིན། ཞེས་བཟློད་པ; མི་ཐུག་པ་མཐོང་བ་ཉིད་དང་། ཐོག་བཅས་ཐུ་མཐོང་བའི་ཕྱིར་རོ།' ཞེས་བྱང་(ཐུ.ཅ.གོག.ཁཅ) ये सब परम्परागत आचार्यों के मौखिम अनुसरण प्रतीत होते हैं।

དཔག་པ་ཉིད་ཀྱང་མཐོང་, ཞེས་པ་སྟེ་བྱའོ། ।

७५) विपरीतव्यतिरेको यथा, यदनित्यं तन्मूर्तमिति वक्तव्ये, यन्मूर्तं तदनित्यं दृष्टमिति ब्रवीति ॥

ལྡོག་པ་ཕྱིན་ཅི་ལོག་པ་ནི། དཔེར་ན་, གང་མི་རྟག་པ་དེ།[1] ལུས་ཅན་ཡིན་པར་མཐོང་སྟེ། ཞེས་བརྗོད་དགོས་པ་ལ། གང་ལུས་ཅན་ཡིན་པ་དེ་, མི་རྟག་པར་མཐོང་སྟེ་, ཞེས་ཟེར་བ་ (སྐྱ་བྱ) འོ།॥

७६) एषां पक्षहेतुदृष्टान्ताभासानां वचनानि साधनाभासम् ।

འདི་རྣམས་ཏེ། ཕྱོགས་, གཏན་ཚིགས་, དཔེ་ལྟར་སྣང་བ་རྣམས་ཀྱི་བརྗོད་པ་རྣམས་ནི་, སྒྲུབ་བྱེད་ལྟར་སྣང་བའོ།॥ ॥

प्रमाणनिरूपणम् - ཚད་མ་གཉིས་པ་

७७) आत्मप्रत्ययनार्थं तु प्रत्यक्षमनुमानं च द्वे एव प्रमाणे ।

ཕྱོ བདག་ཉིད་ཀྱིས་རབ་ཏུ་རྟོགས་པར་བྱ་བའི་དོན་དུ་ནི། མངོན་སུམ་དང་, རྗེས་སུ་དཔག་པ་སྟེ། ཚད་མ་ལ་གཉིས་ཁོ་ནའོ།[2] ।

७८) प्रत्यक्षम्:– तत्र प्रत्यक्षं कल्पनापोढम्, यज्ज्ञानमर्थे रूपादौ नामजात्यादि–कल्पनारहितम् । तदक्षमक्षं प्रति वर्तत इति प्रत्यक्षम् ।

प्रत्यक्षनिरूपणम् मངོན་སུམ་གཉིས་པ།

---

1) ཀྱེ. ཐ. དགར་གཉིས་ཀྱ; 'ཐུབ་པ་མ་ཤེས' ཞེས་བྱང་(ཀྱེ. 184. A. ཅེ), ཞེང་ཀྱང་ཐུབ་གཞོན་ཤུགས་ལྡན་དག་དགེ་གཉིས་ཀ་ལས་-'ཐོག་མའང་ཐམས་ཅད་ཤེས་ཤེས་ཀྱི་ཐུབ་པར་མཐོང་བ་ཤེས་དོ། । ཞེས་བརྗོད་པ་ལྟ་བུའོ།॥ ཞེས་བྱང་(ཀྱེ. ཅེ. ९,)

2) ཀཱེ་དགེ་བའི་ངེས་པ་ཐབས་ཚོམ་གཅོད; སྒྲུབ་བྱེད་ཐུབ་ཐབས་ཀ་ཐབས་ཏུ; དཔྱ་ཐའི་ཤུ་མཚན་ཐོག་གཅིག་དེ; གྲུབ་ཐབས་ཐབ–"མངོན་སུམ་དང་དེ་རྗེས་སུ་དཔག་། ཚད་མའོ,མཚན་ཉིད་གཉིས་ལྡབ་ཅ། । དེ་ལ་དབང་སྐྱེད་ཤེས་མ॥ གཞན་དེ་ཙོ་ཤེ་ཐ་མ་ཤེས་དོ॥"= प्रत्यक्षमनुमानं च प्रमाणं हि द्वि लक्षणम् । प्रमेयं तत्प्रयोगार्थं न प्रमाणान्तरं भवेत । (प्र. स. प्र. १/२) ཞེས་ཙོག་གཉ་

དེ་ལ་, མངོན་སུམ་ནི་, རྟོག་པ་དང་བྲལ་བ་སྟེ། ཤེས་པ་གང་གསལ་ལ་སོགས་པའི་དོན་རྣམས་ལ། མིང་དང་, རིགས་ལ་སོགས་པའི་རྟོག་པ་དང་བྲལ་བའོ། །དེ་ནི་, དབང་པོ་དང་, དབང་པོ་ སོ་ སོ་ལ་ཡོད་པ་སྟེ།; མངོན་སུམ་1མོ།། ॥

अनुमाननिरूपणम्:– རྗེས་དཔག་བསྟན་པ་

७६) अनुमानं लिङ्गादर्थदर्शनम् ।

ཡོངྟ་ རྗེས་སུ་དཔག་པ་ནི་, དུགས་ལས་དོན་མཐོང་བའོ།།

८०) लिङ्गं पुनस्त्रिरूपमुक्तम् । तस्माद् यदनुमेयेऽर्थे ज्ञानमुत्पद्यतेऽग्निरत्र, अनित्यः शब्दः इति वा, तदनुमानम् ।

སྒྲུབ་ཡང་, དུགས་ནི་ཚུལ་གསུམ་ཚང་བ་ལ་བརྟེན་ལ། དེ་ལས1 རྗེས་སུ་དཔག་བར་བྱ་བའི་དོན་གང་ལ་, ཤེས་པ་སྐྱེས་པ་སྟེ། འདི་ནི་མེ་ཞེས་བའམ། སྒྲ་མི་རྟག་, ཅེས་པ་ (སྟུ་བྷ་) དེ་ནི་རྗེས་སུ་དཔག་པའོ།། ॥

གྲོས་དགོས་སོ།།

1) ཚིགས་སྤྱད་ཀྱི་སྒྲ་ཀྱི་བྱེད་པའང་བསྟན་ཏ–“དབང་པོ་དང་; དབང་པོ་ག་ཡོད་པ་སྟེ། དབང་པོ་ སོ་ སོ་ལ་ཡོད་པའོ།།”–ཞེས་བསྟན་དགོས་ཀྱང་། ཚོ་ཆེན་སྒྲ་རྣམས་ཀྱིས་ཚད་མའི་གཞུང་ལས་ཆེ་བར་-འཚོལ་སྲམ་?–ཞེས་བསྟན་འདུག་པས; དེའི་ཡང་དེ་སྐད་བཞག་གོ། དེའི་མཚོན་སྐྱ་ཀྱི་མིང་དོན་ཀ་ཆོག་དོན་མེ་ཤན་པ་མང་ཡང; དེའི་མ་ཐགོད་ལ ।
ཀུན་དུས་ཀྱི་ཤེས་ཀའོད་རྣམས(སྟུ་བསྟན-ཅི. གོག. ཅ་-ཆ,) བསྟུ་བར་ཐའོ།།

2) བོད་ཀྱུང་གཞན་དུ་གང་ལས; རྗེས་སུ་དཔག་བའི་ཤེས་པ་སྐྱེས་པ། འདིར་མེ་དང་། ཐུན་པ་མེ རྟག; ཅེས་པ་འདི་ལ་མོཁས་པ་འདི; རྗེས་སུ་དཔག་པའོ།' (ཐུ.རྣམ.གོག.ཅཆ, ཇ.ཅ.184-A)

यहां अनुमान की व्युत्पत्ति के सम्बन्ध में कुछ प्रकारान्तर दृष्टिगत होता है।–अनुमितिर–नुमानम्(न्या.वृ.पृ.३६,G.O.S.) मीयतेऽनेनेति मानम्,'''लिङ्गग्रहण–सम्बन्धस्मरणस्य पश्चात् मानम्, अनुमानम्। (धर्मो.प्र.प्र. पृ. ३६, K.J.R.I)।

प्रमाणफलनिरूपणम् - ཚད་མའི་འབྲས་བུ་རབ་ཏུ་

८१) उभयत्र तदेव ज्ञानं फलमधिगमरूपत्वात् ।

གཉིས་ཀ་ལ་ཤེས་པ་དེ་ཁོ་ན་འབྲས་བུ་སྟེ། དོགས་པའི་བདག་ཉིད་ཡིན་པའི་ཕྱིར་རོ།1 ।

८२) सव्यापारवत्ख्यातेः प्रमाणत्वमिति ।

བྱ་བ་དང་བཅས་པ་ཅན་གྱིས་ཡང་དག་པར་རྟོགས་2པ་ནི, ཚད་མ་ཉིད་(ཀྱི་རྟོན་ནོ) ཞེས་བྱའོ།། ॥

प्रत्यक्षाभासनिरूपणम - མངོན་སུམ་སྣང་ཚུལ་རབ་ཏུ་

८३) कल्पनाज्ञानमर्थान्तरे प्रत्यक्षाभासम् । यज्ज्ञानं घटः पटः इति वा विकल्पतः समुत्पद्यते, तदर्थस्वलक्षणाविषयत्वात्प्रत्यक्षाभासम् ॥

---

1) ཀུནཏ་ལའུར་-"གཟུགས་ལ་མོཧཱ་མ་རྟོག་མ་རྟེན་ཏེ་ཕྱིར་རོ། (ཐ.རྣ.མ.གོཀ. ११६; རྟེ. 184,A.) "འདིར་གཟུགས་ལ་མོཧཱ་མ," ཞེས་བྱའོ་མ་ནི; ཀུནཏ་མཐུམ་པར་མ་བཞག་པའི་ཕྱིར་རྟེ།– "फलमधिगमरूपत्वात्" ཞེས་པའི་-फलम = འབྲས་བུ, अधिगम = རྟོགས་པའམ་གཏན་དུ་ཚད་མ་ 'रूप' = བཟག་རྟེན་དམ་བདེན་བདག་ཉིད། 'त्वात्' = ཕྱིར་;ཞེས་པའི་རྟོན་ནས་ནོ།། གཞན་དུ་ན, "དུ་མ'ཁུ" ཞེས་པའི་ཐུགས་ཚོད་-'གཟུགས'-ཞེས་པར་བཟུང་ཀྱིམ་ན; ཏ་ཅང་ཐུག་གུར་འགྱུར།།

2) ཀུནཏ་ལའུར་-(ཚད་མ་ཡང་དེ་རྟེན་ནོ། དེ་ཉིད་དུམ་མ་ཡང་ཀ་ལ་རྟོགས་པའི་ཕྱིར་; ཞེས་པའོ;' ཞེས་བྱང་(རྟེ. ནི. 184' A,ཏ་མ་གོཀ. ११६) ।=ཀེར་"ཐ་ན་སྙད་པའམ་པ་ནས" ཞེས་པ་ནི་-ཞེས་པ་གང་ཐུག་ཐུ་རྣམ་པ་ཀཱ་ཏེ་ན་ཐ་ཆད་ཐུ་ཤ་ཐུག་པའི་ཐ་ན་ཐུག་ཐུག་ཐུ་རྣམ་པ་ཅན་དུ་ཐུག་ཅིང་ཐུག་ཐུག་རྟོགས་ན་ནི; ཞེས་པའམ་ཐེ་རྟེ་ཚད་མ་ཞེས་པའི་ཐུག་ཐུ་རྣམ་པར་ཐུག་ཐེར་ནོ; ཞེས་པའི་རྟོན་ནོ།।= सह व्यापारेण विषयग्रहणलक्षणेन वर्तत इति सव्यापारम् ।–(न्य.वृ.पृ. ३६) རྟོགས་པ་ཡང; འཛིན་ཐུངས་ཐུག་ཐུ་ཀྱམ་པང་ཐུག་པ་ཐུ། = ख्यातिः प्रतीतिरर्थसादृश्यं ज्ञानस्यार्था–कारता–(न्य.वृ पजिका.पृ.७९) ཐུག་པཐུ་ཁག་ཐུང.-सव्यापारप्रतित्वात् = ཐ་ཅང་བཅས་པར་རྟོགས་པའི་ཕྱིར། ।ཞེས་པ་ནོ།। (ཐུག.१/७ ।).

ཞེ་དོན་གཞན་ལ་[1], དོག་པའི་ཤེས་པ་དེ། མངོན་སུམ་ལྟར་སྣང་བའོ། །ཤེས་པ་གང་, བྱམ་བའམ་, སྣམ་བུའོ་, ཞེས་པའི་རྣམ་པར་དོག་པའི་ཚུལ་.... ངར་བ་ཉ་སྐྱེས་པ་སྟེ། དེའི་དོན་ (ཡུལ), རང་གི་ཚན་ཉིད་ཀྱི་ཡུལ་མ་ཡིན་པའི་[1]ཕྱིར། མངོན་སུམ་ལྟར་སྣང་བའོ།། ॥

अनुमानाभासनिरूपणम् རྗེས་དཔག་ལྟར་སྣང་བསྟན་པ།

---

८४) हेत्वाभासपूर्वकं ज्ञानमनुमानाभासम् । हेत्वाभासो हि बहुप्रकार उक्तः, तस्माद्यदनुमेयेऽर्थे ज्ञानमव्युत्पन्नस्य भवति, तदनुमानाभासम् ॥

ཞེ་དཔག་ལྟར་སྣང་བ་སྔོན་དུ་སོང་བ་ཅན་གྱི་ཤེས་པ་ནི། རྗེས་སུ་དཔག་པ་ལྟར་སྣང་བའོ། །དཔག་ལྟར་སྣང་ནི་, ཐམ་པ་མངའ་དྲྭ་བརྟེན་ཟེ་ལ། དེ་ལས་, རྗེས་སུ་དཔག་བར་བྱ་བའི་དོན་གང་ལ་, མ་རྟོག་པའི་ཤེས་པ་ (འཇིག་སྟེན་ཡུལ་གྱི་མཚན་ཉིད་ལ་མ་ཞུགས་པའི་ཤེས་པ) བྱུང་ལ། དེ་ནི་རྗེས་སུ་

---

1) འདིར་ཚོག་ཟིན་ལ་རྟོག་པ་གང་ཞེན་མངོན་སུམ་ལྟར་ཐུབ་དུ་བསྟན་པ་ཙམ་དུ་ཐུབ་ཁང་། "དོན་གཞན་ལ"-ཞེས་པའི་ཚོག་གི་དགག་པ་ལས; གང་མ་དེ་སྐྱེ་ཐུབ་ཀྱི་གེས་པ་དང་། དུང་དགར་མེར་པོར་ཐུབ་པའི་དཔང་ཀྱེས་པོགས་ཀྱིང; མངོན་སུམ་ལྟར་དུ་བསྟན་པར་གོ བར་ཐའོ།། ཀུན་བརྟགས་ཀྱ་མངོན་སུམ་ལྟར་ཐུབ་བགདར་སྐལས རྟོག་པའམ་རྟོག་མེད་ཀ་ཤུ་གཅིག་ལ་བསྟན་པས་ཀྱང་ཀེས ས།།—

भ्रान्तिसंवृतिसज्ज्ञानमनुमानानुमानिकम् ।
स्मरणंचाभिलाषश्चेत्यक्षाभासं सतैमिरम् ॥ (८)

འཕྲུལ་དང་ཀུན རྟོག་གེས་པ་དང་།། རྗེས་དཔག་རྗེས་སུ་དཔག་ལས་བྱུང་།།
དྲན་དང་མངོན་པའོ་ཅེས་ཐུ་བ།། མངོན སུམ་ལྟར་སྣང་རབ་རིས་བཅས།། (प्र.प. १।८) ।
ཞེས་མངོན་གྱུ་ལྟར་སྣང་བཏུན་ཏུ་བཤད་དོ།།

2) འདིར; "དོན་དང་གི་མཚན་ཉིད་ཀྱི་ཁྱབ་མ་ཡིན་པ"-ཞེས་པ་ནི; དང་གི་མཚན་ཉིད་དུ་ལྟུང་བའི་ཁྱབ་མ་ཡིན; ཞེས་པ་སྟེ། གེས་པ་དེའི་སྣང་ཁྱབ་དང་མཚན་མ་ཡིན; ཞེས་བའི་དོན་ཏོ།།

དམ་པ་ལྟར་སྦྱང་བའོ།། ॥ दूषणनिरूपणम् གནོད་བྱེད་བསྟན་པ།

८५) साधनदोषोद्भावनानि दूषणानि।

སྒྲུབ་བསྡེ་བྱེད་བའི་སྐྱོན་འབྱིན་པ་རྣམས་ནི་, སུན་འབྱིན་པ་རྣམས་སོ། ।

८६) साधनदोषो न्यूनत्वम्। पक्षदोषः प्रत्यक्षादिविरुद्धत्वम्। हेतुदोषोऽसिद्धानैकान्तिकविरुद्धत्वम्। दृष्टान्तदोषः साध्यधर्माद्यसिद्धत्वम्।

སྒྲུབ་བསྡེ་བྱེད་བའི་སྐྱོན་ནི་, མ་ཚང་བ་ཉིད་དོ། །ཐུགས་ཀྱི་སྐྱོན་ནི་, མངོན་སུམ་ལ་སོགས་པས་བསལ་བ་ཉིད་དོ།1 །རྟགས་ཀྱི་སྐྱོན་, མ་གྲུབ་པ་དང་། མ་ངེས་པ་དང་། འགལ་བ་ཉིད་དོ།2 །དཔེའི་སྐྱོན་, སྒྲུབ་བསྡེ་བྱ་བའི་ཆོས་ལ་སོགས་པ་མ་གྲུབ་པ་ཉིད་དོ། ।

८७) तस्योद्भावनं प्राश्निकप्रत्यायनदूषणम्।

དེ་(སྒྲུབ་བྱ་)ཡི་(སྐྱོན་) བརྗོད་པ་(དེ་དག་)ནི་, ཤེས་ཀོལ་གྱིས་རབ་ཏུ་ཤེས་པ་(དེ་དྲན་)ཏེ་, སུན་3འབྱིན་པའོ།། ॥

दूषणाभासनिरूपणम् - གནོད་བྱེད་སྣང་ངམ་བསྟན་པ་

८८) अमूतसाधनदोषोद्भावनानि दूषणाभासानि।

སྒྲུབ་བསྡེ་བྱེད་བའི་སྐྱོན་མིད་ལ་, སྐྱོན་བརྗོད་པ་རྣམས་ནི། སུན་འབྱིན་པ་ལྟར་སྣང་བ་རྣམས་སོ།།

८९) सम्पूर्णे साधने न्यूनत्वचनम्। अदुष्टपक्षे पक्षदोषवचनम्। सिद्धहेतुकेऽसिद्धहेतुकं वचनम्। एकान्तहेतुकेऽनैकान्तहेतुकं वचनम्। अविरुद्धहेतुके विरुद्धहेतुकं वचनम्। अदुष्टदृष्टान्ते दुष्टदृष्टान्तदोषवचनम्। एतानि दूषणाभासानि।

---

1) ཐུགས་ཀྱི་སྐྱོན་ནི་ "མངོན་སུམ་ལ་སོགས་པས་གཙོ་བོ་ཉིད་ཀྱང་ངོ་(ཏེ་ ཅེ་ 184 A; ཏོ་ས་ ,,)

2) དེ་ནི་རྟགས་ཀྱི་ཁྱད་ཆོས་ཉིད་ཀྱང་ངོ།།

3) འདིར་'སུན་'ཞེས་; སྐྱེས་བུ; "འཕྲོས་པ་" ཞེའི་ཚིག་ཁང་བཞིར་ཡོད་; བརྡོར་མཁོ།།

(དེ་ཡང་) ཡོངས་སུ་ཚང་བའི་སྒྲུབ་བར་བྱེད་པ (དེ་ངག་) ལ་, མ་ཚང་བ་ཉིད་དུ་བརྗོད་པ་དང་། ཤུགས་སྐྱོན་མེད་པ་ལ་, ཤུགས་སྐྱོན་བརྗོད་པ་དང་། གྲུབ་བའི་དགས་ལ་, མ་གྲུབ་བར་བརྗོད་པ་དང་། གཅིག་གི་མཐའ་ཅན་གྱི་དགས་1ལ་ (ཁྱབ་པ་ངེས་པའི་དགས་ལ་), མང་པོ་ནི་མཐའ་ཅན་གྱི་དགས་2 (མ་ངེས་པའི་དགས) སུ་བརྗོད་པ་དང་། མི་འགལ་བའི་དགས་ལ་, འགལ་བའི་དགས་སུ་བརྗོད་པ་དང་། སྐྱོན་མེད་པའི་དབེ་ལ་, དབེ་སྐྱོན་ཅན་དུ་བརྗོད་པ་སྟེ། (དྲུག་པོ་) འདི་རྣམས་ནི་, སུན་འབྱིན་པ་ལྟར་སྣང་བ་རྣམས་སོ།།

ཉ০) न हृत्येभिः परपक्षो दूष्यते, निरवद्यत्वात्तस्य ।
འདི་རྣམས་ཀྱིས་ནི་, གཞན་གྱི་ཕྱོགས་སུན་འབྱིན་བར་མི་བྱེད་དེ1།
དེ་ (རྣམས) བསལ་བར་བྱ་བ་མ་ཡིན་པ་ (སྐྱོན་མེད་པ) ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ།། ॥

ཉ১) इत्युपरम्यते ॥
ཞེས་ཉེ་བར་རྫོགས་སོ།།

ཉ২) पदार्थमात्रमाख्यातमादौ दिङमात्रसिद्धये ।
यात्र युक्तिरयुक्तिर्वा सान्यत्र सुविचारिता ॥ (২)

---

2) གཅིག་གི་མཐའ་ཅན་གྱི་རྟགས་ནི་-མཐའ་ཕྱོགས་གཅིག་ཁའི་རྫེས་སུ་འགྲོ་བ་ཅན་ཉི། མཐའ་ཕྱོགས་ཏོ་ན་ལོངས་པ; ཞེས་བཞོ།། འདི་ནི་- "एकान्तहेतुके" ཞེས་བའི་སྒྲ་ཐུབ་པས་ཐུས་པ་ཡིན་གྱི། དོན་ནི་ཁྱབ་པ་ངེས་པའོ།།

3) དེ་བཞིན་མང་པོ་ནི་མཐའ་ཅན་ཞེས་པ་ལང་-'अनैकान्तिक'-ཞེས་པའི་དོན་ཉི། མཐའ་ཕྱོགས་དང; མི་མཐའ་ཕྱོགས་གཉིས་པའི་རྫེས་སུ་འགྲོ་སྟོག་ཅེས་པའི་དོན་ནོ།།

1) ཀྱཀས་འགྱུར;-"འདི་རྣམས་ཀྱིས་གཞན་གྱི་ཕྱོགས་ལ་སྐྱོན་མེད་པ་མ་མཐོང་ངོ" ཞེས་བྱང་(རྣ་བ, ཥ, ཉེ་ཅ. 184.B.) འདི་ནི་མ་དག་པར་མངོན་ཉི། 'སྐྱོན་ཙམ་ཡང་མ་མཐོང་-ཞེས་འོང་ངག་སོ།།

སྦྱོན་ལ་ཕྱོགས་ཙམ་སྨྲས་བའི་ཕྱིར།།

ཚོགས་དོན་ཙམ་ཞིག་བཤད་པ་ཡིན།།

གང་ལ་རིགས་བའམ་མི་རིགས་པ།།

དེ་ནི་གཞན་དུ་ལེགས་དབྱད་ཟིན།[2] । (2)

ཇ३) इति न्यायप्रवेशसूत्रम्
समाप्तम् ॥

ཞེས་བྱ་བ་སྟེ, རིགས་པ་ལ་འཇུག་པའི་མདོ་
རྒྱས་སོ།། ॥

2) གཤག་ཀཡུར་ཏང་, ཞིང་གྱང་ཇྲིའི་ཀཡུར་རྣམས་སུ་ཚོག་བཅཱ་ཀའི་ཚོག་དོན་ཐུང་ཟད་མེ་མཐུན་
པར་སྣང་ངོ།། ॥

शिष्यहितानाम न्याय-प्रवेशवृत्तिः

རིགས་པ་ལ་འཇུག་པའི་འགྲེལ་པ་ སློབ་མ་ལ་ཕན་པ་ཞེས་པ

ཐབ་གས་སོ།།

[illegible]

हरिभद्रसूरिकृता

ཏྱེ་ཕྲུ་སྒས་རིགས་ཙཱ་བའི་,

न्याय[1]प्रवेशवृतिः ।

རིགས་2བ་ལ་འཇུག་པའི་འགྲེལ་པ།

१) श्रीसर्वज्ञाय नमः ॥

དཔལ་ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ་ལ་ཕྱག་འཚལ་ལོ།།

२) सम्यग्ज्ञानस्य वक्तारं प्रणिपत्य जिनेश्वरम् ।
न्यायप्रवेशकव्याख्यां स्फुटार्थां रचयाम्यहम् ॥ (१)

རྒྱལ་དབང་ཡང་དག་ཡེ་ཤེས་ཀྱི།།

གསུང་བ་པོ་ ་དེར་རབ་བརྟུད་ནས།།

ངོན་གསལ་རིགས་བར་འཇུག་པ་ཡི།།

རྣམ་བཤད་བདག་གིས་བརྩམ་པར་བྱ།། (1)

---

1) 'न्याय'- से अभिप्राय, नितरामीयन्ते-गम्यन्ते-गत्यर्थानां ज्ञानार्थत्वात्-ज्ञायन्तेऽर्थे अनित्य-त्वास्तित्वादयोऽनेनेति = न्यायः, अर्थात् तर्कमार्ग को ही न्याय कहते हैं। 'न्याय' शब्द 'नि'पूर्वक 'इण्' धातु से (करणे) 'घञ्' प्रत्यय लगा कर सम्पादित है । इसका अर्थ है, 'औचित्य' अर्थात् "उचित अर्थ के अनपचार" को ही न्याय कहा जाता है।

2) 'རིགས་པ' ཞེས་བའི་སྒྲ་དོན་ནི; ངེ་བཞིམ; དོན་ཏ, ཞེས་པ་སྟེ། དེ་ཙང་ཤེས་སྦྱར་ཏུ་བྱེད་པ་ 'न्याय = རྒྱུ' ཞེས་ཆོད་པ། དེ་དེ་-नितरामीयन्तेऽनेनेति-'न्याय' དེ་ཏ་ཀྱེ་ཤེ་ 'རྒྱུ' ཞེས་ཐ་པ་སྟེ, = གང་གིས་དབ་ཏུ་རྟོགས་པར་བྱེད་པས་ན; 'རིགས་པའོ; ཞེས་པ་ཆེད་ཀ། དེ་ཙང; 'उचित' ཨུཙིཏ-ཞེས་བའི་སྒྲ་དོན་ཏུ་སྦྱོར་པས་སྟེ། 'उक्' ཞེས་བའི་བྱེད་པ་དོན་ཏ; ཤེས་པར་འཇུག་པ་ཆེད་པས; དོན་ཏུ་ངང་ཚེད་བའི་དང་ཤེས་བའི་སྒྲ་ཐམ་རྟོགས་པར་བྱེད; ཞེས་པའོ།།

" पुनरयं न्यायः प्रमाणैरर्थपरीक्षणम्"-न्या.मा, १।१।९ समस्तप्रयाणव्यापारावर्थाधि-गति-'न्यायः' इति। (न्या.वा. १।१।१)

ཁཉེས་པ་ཁདེ་ཁགོས་པ་པསྐབས།

३) रचितामपि सत्प्रज्ञैर्विस्तरेण समासतः ।
असत्प्रज्ञोऽपि संक्षिप्तरुचिः सत्त्वानुकम्पया ॥
ཤེས་མཆོག་རྣམས་ཀྱིས་ཀྱང་ཆེ་བར།།
བརྩམས་ཀྱང་མདོར་བསྡུས་ལ་སྦྲུལ་བའི།།
འགྲེལ་པ་བཀྲེ་བས་ཤེས་རབ་ཅི།།
མཆོག་དང་བྲལ་ཡང་མཐུ་བར་བྱ།།

अनुबन्धचतुष्टय ཁགོས་སོགས་ཚོལ་བ།:—

४) तत्र च –
དེ་ལ་ ཡང་ —
साधनं दूषणं चैव साभासं परसंविदे ।
प्रत्यक्षमनुमानं च साभासं त्वात्मसंविदे ॥
སྒྲུབ་བྱ་དང་ནི་སུན་འབྱིན་ཏེ།།

---

1) དོན་དེ; ཐུགས་ཀྱི་རྒྱང་གི་ལ་ལོགས་ཏ; གཞན་དང་མཚོག་དང་ལྡན་པ་ཡང (सत्प्रज्ञैः) རྣམས་ཀྱིས; རེགས་པ་ཅི་འཐུག་པ་ཁེའི་ལུགས་ཁའི་དོན་རྣམས; སྨྲ་ཤས་ཆེ་ཞིང་ཆེར་བཤད་ཟིན་ཀྱང་། གཞན་ཡང་དོན་བསྡུ་བ་ལ་སྦྲུལ་ཁའི་སྐྱོན་དེ་ཡིན་ཏེ; སྐྱོན་ཡོད་གོང་ཁ་རྣམས་ཀྱི་ཤེས་པས" མཆོག་དང་མི་ལྡན་ཡང (= असत्प्रज्ञोऽपि) བསྡུ་བའོི་དགོངས་པའི་དོན་རྣམས; ཤེས་པར་བསྡུས་པའི་ཚིག་དུ་བཤད་པའོ་ཡིན་ནོ།; ཞེས་བྱའོ།།

2) ཀུ་བཀ་བས་བསྡུར་བ་ལས་ "སྒྲུབ་ཅུང་དང་སྐབས་ཀྱིས་ཅུ་ཞིག་ཅེས་བྱ་བ་ साध्यते अनेन,- साधयितुं समर्थः, ཞེས་པའི་ཚིག་བསྡུས་ཀྱི་དོན་ལ་བསམས་པར་ཐལ་བས་ན་དཀའ་བ་ཅི་ཡང་མེད་དོ།། चीनी अनुवाद में = 'साधनं' के अनुवाद "साधयितुं सामर्थ्यम्" -शब्द के अर्थ में लिखा है; पर यह 'साधन' शब्द का शब्दानुवाद न कर इसके विग्रह के साधन पर अर्थानुवाद

ལྟར་སྣང་བཅས་པ་གཞན་དོགས་ཕྱིར།།

མངོན་སུམ་དང་ནི་རྗེས་སུ་དཔག།

ལྟར་སྣང་བཅས་པ་བདག་རིག་ཕྱིར།།

५) **इत्यादावेव**

श्लोकः ।

ཞེས་པ་འདི་སྐྱོག་དང་བོ་ཉིད་དོ།།

६) **आहास्य किमादावुपन्यास इति ? उच्यते ।–**

(རེ་ཞིག) ཅིའི་ཕྱིར་, འདི་1དང་བོར་ཉེ་བར་འཇོག་པ་ཡིན? ཞེས་

ཟེར་རོ། ।(དེ་ལ) བརྗོད་བར་བྱ་སྟེ།

७) **इह प्रेक्षापूर्वकारिणः प्रयोजनादिशून्ये न क्वचित्प्रवर्तन्त इत्यतोऽधिकृत-शास्त्रस्य प्रयोजनादिप्रदर्शनेन प्रेक्षावतां प्रवृत्त्यर्थमिति ॥**

འདིར་, རྟོག་2པ་སྔོན་ཏ་བཏང་ནས་འཇུག་པར་བྱེད་པ་རྣམས་ནི་,

किया प्रतीत होता है।

1) འདིར་དང་ཐོ་ཞེས་པ་ནི་-'སྣུམ་པ་དང' ཞེས་སོགས་ཀྱི་གཤོག་དོ།།

2) འདིར་-'རྟོག་པ'-ཞེས པའི་དོན་-བརྟག་'ཐུར་ལ་བརྟེན་ནས་འཇུག་ཐའི་ལས་ཀྱི་ཤོས་པ་སོགས་'རྟོགས་པ' སྟོན་ཏུ་སོང་བའི་སྟོ་ནས་བསྟན་བཅོས་ལ་འཇུག་པའི་དོན་ཡིན་ལ; དེ་ལྟར་ན་ 'རྟོགས་པ'-ཞེས་འོངས་དགོས་ལ། ཀུ་དམིར་ཡང་-'प्रेक्षापूर्वक' ཞེས་བྱང་ལ; 'प्रेक्षा' ཞེས་པ་-མཐོང་བ་ལམ; རྟོགས་པའམ, ཤེས་པའི་དོན་ཡིན་མོད། སྟ་ལགྱུར་ཀྱི་ཚེ་ཆེན་རྣམས་ཀྱི་ 'ཆོག་དེ་རྟོག་པར' བསྒྱུར་ལྟུག་ཅིང; གཞུང་མང་པོར་ཡང་དེ་ལྟར་བྱང་སྟེ།–དཔེར་ན-'རྟོག་སྟན་ཀྱི་ཐ་ལ་སོགས་པ་ཙོར་གས་ཁྱབ་གས'- རིགྷ ཆེན་ ।। ཀོག་ ८. ६) । 'རྟོག་པ་སྟོན་བྱ་གཏོང་བ་རྣམས'-(དྲུལ་ཕྱིའི་རེག་ཤེག་ལྷག་ལགྲིལ བ' (कलकत्ता संस्करण) ।) ཀོག. ३।) । དེས་ན་འདིར་-'རྟོག་པ'-ཞེས་བཞག་པ་ཡིན་ལ། དོན་ནི;-ཐ་ན་ལ་'རྟོག་དཔྱོད་ཀྱང་སྟོན་བྱ་སོང་བའི་སྟོ་ནས་འཇུག'-ཞེས་བཀོ།།

དགོས་པ་ལ་སོགས་པས་སྟོང་པར་ནམ་ཡང་འཇུག་པར་མི་བྱེད་དོ་, ཞེས་པ་སྟེ། དེས་ན་, སྐབས་སུ་བབས་པའི་བསྟན་བཅོས་ཀྱི་དགོས་པ་ལ་སོགས་པ་རབ་ཏུ་བསྟན་པས་, དོག་པ་དང་ལྡན་པ་རྣམས་འཇུག་པར་བྱེད་པའི་རྒྱུ་བྱའོ།། ।।

८) शास्त्रार्थकथनकालोपस्थितपरसंभाव्यमानानुपन्यासहेतुनिराकरणार्थं च न्याय-प्रवेशकाख्यं शास्त्रमारभ्यते इत्युक्ते सम्भवत्येवंवादी परः ।

(འདིར་) བསྟན་བཅོས་ཀྱི་དོན་འཆད་པའི་སྐབས་སུ་ཉེ་བར་གནས་པའི་ (ཉེ་བར་འབྱུང་བོས་ཀྱི་དྲི་བ)་, (བསྟན་བཅོས་རྩོམ་པའི་) རྒྱུ་མཚན་ཉེ་བར་མ་བཀོད་དོ་ (སྟེམ་པའི)་, གཞན་དག་ལ་ངེས་པར་འབྱུང་བཞིན་པའི་ (དོག་པ) ངེས་པར་བསལ་བའི་ཚེད་དང་། ཡང་ན་, རིགས་པ་ལ་འཇུག་པ་ཞེས་བྱ་བའི་བསྟན་བཅོས་བརྩམ་པར་བྱའོ་, ཞེས་བརྗོད་པ་ལ། ཕྱོགས་སྔ་སྨྲ་བ་གཞན་དག་, འདི་སྐད་ཅེས་རྟེད་སྨོད་དེ།

९) नारब्धव्यमिदं प्रयोजनरहितत्वात्, उन्मत्तकवाक्यवत् । तथा निरभिधेय-त्वात् । काकदन्तपरीक्षावत् । तथा असंबद्धत्वात्, "दश दाडिमानि-षडपूपाः कुण्डमजाजिनं पललपिण्डं-सर कीटिके"१त्यादिवाक्यवत् ।

འདི་ནི་བརྩམ་པར་མི་བྱ་སྟེ། དགོས་པ་དང་བྲལ་བའི་ཕྱིར་, སྨྱོན་པའི་ངག་བཞིན་ནོ། །དེ་བཞིན་དུ་,– བརྗོད་བར་བྱ་ཐ་དད་བྲལ་བའི་ཕྱིར་, བྱ་རོག་གི་སོ་བཟུག་བ་ (དེ་བསྟན་བཅོས)བཞིན, གཞན་ཡང་, (ཚོག་སྡུ་ཕྱི) འབྲེལ་

1) द्रष्टव्य–पातञ्जलमहाभाष्य-१.१.३.-"वृद्धिरादैच्" न.स. पृ. १४०।

བ་མེད་བའི་ཕྱིར། སེ་འབྲུ་བཅུ་རྣམས་, ཐུ་བྱ་དུག་[1] (ཐུ་ཊ་བ་དུག)། ། གཏུན་ཁྲང་– ར་ཤའི་བགས་བ་དང་། །ཤ་ཁྲི་ཁོང་ཐུ– རྡིང་བུ་དང་།– སྨིན་བུ་ཆུང་ངུ་བུ་བ་དང་། །ཞེས་ཐུ་བ་ལ་སོགས་བའི་ངག་གཞིན་ནོ, ཞེས་ཟེར་རོ།།

१०) **तदमीषां हेतूनामसिद्धतो ऽज्ञापयिषया प्रयोजनादिप्रतिपादनार्थमादौ श्लोकोपन्यासः । अयं चाभिधेयप्रयोजने एव दर्शयति साक्षात् संबन्धं तु सामर्थ्येन ।**

དེས་ན, 'དགས་འདི་རྣམས་' ཅ་གྱུབ་པ་ཉིད་ཀྱ་བསྟན་པར་བྱ་བའི་སྐོ་ནས་, དགོས་པ་ལ་སོགས་པ་སོ་སོར་བསྟན་པའི་དོན་ཀྱ, 'ཤ་ཀྱ' འདི་ཐོག་མ་ཉིད་ཀྱ་ཉེ་བར་བཀོད་པ་ཡིན་ནོ། །འདིས་ཀྱང, བརྗོད་བྱ་དང, དགོས་པ་དངོས་སུ་སྦྱོན་པར་བྱེད་ཅིང་། ཐབྱེལ་བ་ནི་ཀུས་པས (དེ་ དོན་གྱིས་སམ་ཤུར་ཀྱིས)སོ།།

११) **यथा चैतदेवं तथा सुखप्रतिपत्त्यर्थमेव लेशतो व्याख्याय दर्शयिष्यामः ॥**

འདི་དག་ཀྱང, ཇི་ལྟ་བ་དེ་བཞིན་ཀྱ་བདེ་ཐྲག་ཏུ་རྟོགས་པར་བྱ་བ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར། འདི་ལྟར་ཆང་ཟད་ཅིག་གིས་རྣམ་པར་བཤད་བའི་སྐོ་ནས་བསྟན་པར་བྱའོ།།

सामान्य- व्याख्यानं विधिः སྤྱིར་བསྟན་པའོས་བཤད་ཚུལ:–

१२) **'व्याख्या' च पदवाक्यसंगतेति । उक्तं च –**

'རྣམ་པར་བཤད་པ' ཡང, ཚིག་དང, ཀྱང་པ་[2]རྣམས་འགས་པར་

---

1) ཆོག་བཅད་འདི་སྐྱ་གྲ་རྟ་བའི་ཐུའི་འཁྲིལ་བ(पातंजलमहाभाष्य) ལ་འབྱུག–१।१।१, १।२।४५/

2) འདིར་ཤྲང་ཐབས་ཆོག་དང; ངག་དོན་ཤེགས་པར་འཕྲོལ་བའི་སྐོ་ནས་འཁྲིལ་པ; ཞེས་ཐ་སྙེ། དེ་ཡང; ཆོག་དོན་འཆད་པ་དེ་འདིར་ཤེགས་སྐུར་ཀྱི་དགང་ངུ་ཐུབ་པ་སྟེ། བོག་རྟས་འབྱང་པ་ཐུར; སྐྱེ་

འགྲེལ་བ་, ཞེས་བྱ་བ་སྟེ། ཇི་སྐད་དུ།—

१३) शास्त्रप्रकरणादीनां यथार्थावगमः कुतः ।
व्याख्यां विहाय तत्त्वज्ञैः सा चोक्ता पदवाक्ययोः ॥

བསྟན་བཅོས་རབ་དུ་བྱེད་པ་ལ་སོགས་པའི།།
རྣམ་པཀྱད་རྣམ་པར་སྦྱངས་ནས་ཇི་ལྟ་བར།།
དོན་བཞིན་མི་རྟོགས་དེ་ཉིད་མཁྱེན་པ་ཡིས།།
དེ་གསུངས་དེ་ཡང་ངག་ཚོགས་2དག་གི་འོ།།
ཞེས་གསུངས་སོ།།

བྱིངས་པང་; ཀྱིས་པང་; རྣམ་པཀྱེ་པང་; ཚོགས་སྡུད་སོགས་ཀྱི་ཚོ་ག་པང་བཅས ཉེ་ཞེས་པར་འཆད་པ་སྟེ; ཚོགས་ཇེ་ཕྱར་སྦྱས་པ་པང་; ཁྱབ་བའི་ཚུལ་འཆད་པའོ།། འཆད་ཚུལ་དེ་ཕྱ་བྱའི་སྒྲོ་གཞ་བསྒྲུབས་བའི་ཚོགས་དེས་བཟློ་ཐ་ཇེ་འཇུ་ཞིག་ཀྱིས་ཚུལ་འཆད་པ་ནི་ཚོགས་དོན་ནོ།། དེ་ལང་འདིར་ཚོགས་པང་'ངག' རྣམ་གྲངས་སུ་ཐུབ་ལ; འོག་ཏུ་ཚོགས་པང་ 'ཤངས' པ་རྣམ་གྲངས་སུ་ཐུབ་པ་ནི; པོད་སྐད་ཀྱི་ཅིངས་ལ་ཚོགས; ངག, ཤངས་བའི་དོན་མཐའ་གཅིག་ཏུ་མ་ངེས་པས; གོ་བའི་ཁ་ཤམ་ཕྱི་ཅཁང་བུ་ཐུབ་ཀོ། འདིར་'ཚོགས་པང' 'ངག' པལ་ཚེར་དོན་གཅིག་ལ། 'ཤངས' ནི་སྒེལ་སྒྲོར་ཐབ་པཁད་བའི་ཤངས་པ་མིན་ཕྱི; པརྟའ་སྒྲོར་བའི་གཞང་ཐབ་པཁད་པ་སྟེ། ཇི་སྐད་དུ;—सुप्तिङन्तं पदम् (२९/१-४-१४, सिद्धान्त-कौमुदी पृष्ठ ३४) = "སུབ་པང; ཏིང་གི་མཐའ་ཅན་ནི་ཤངས་པའོ" ཞེས་པ་ལྟར་རོ།།

1) व्याख्या के विना शास्त्र (सामान्य-शास्त्र) प्रकरण (सूत्रप्रकरणादि) के अर्थ अभिप्राय का अवबोध नही हो पाता है। इस लिये तत्त्व के ज्ञाता विद्वानों ने अल्पबुद्धि वालों के अनुग्राहार्थ व्याख्यानों का कथन किया है । 'व्याख्या' (= विशेषेणाख्यने इति का अर्थ है विशेषेण ख्यानं इति 'व्याख्या') भी क्रमशः 'पद' (सुप्तिङन्तं पदम्) एवं वाक्य (पदसमूह) के विभाग-परिभाग एवं उनके अर्थावबोधक विवेचना द्वारा की जाती है। तदनुसार यहां भी आरम्भ करने जा रहा है ।

2) ངག་ཞེས་པ་-"वाक्य = ཕྲུག" ཞེས་པའི་དོན་པང་། ཚོག་ཞེས་པ་ 'पद-पद' ཞེས་པར་གོ་པཁོས་

१५) तत्रापि पदसमुदायात्मकत्वाद्वाक्यस्यादौ पदार्थगमनिरंका न्याय्या । सा च पदविभागपूर्वेत्यतः पदविभागः ।

དེ་ལ་ཡང་, (བརྗོད་བྱེད་ཀྱི) ངག་ནི་, ཚིག་ཚོགས་བའི་བདག་ཉིད་ཡིན་བའི་ཕྱིར། ཐོག་མར་ཚིག་གི་དོན་རྟོགས་བར་བྱེད་པ (རྣམ་བར་བཤད་པ) ཉིད་རིགས་བའོ། །དེ་ (ལ) ཡང་, ཚིག་རྣམ་བར་འབྱེད་པ་སྟོན་ཏ་འགྲེ་བ་ལའོ་, ཞེས་བ་སྟེ། དེས་ན་, ཚིག་རྣམ་བར་འབྱེད་པ་ (ལ)་,

१६) साधनम् दूषणं च एव साभासम् परसंविदे प्रत्यक्षम् अनुमानम् च साभासम् तु आत्मसंविदे इति पदानि ॥

'སྒྲུབ་པ་དང་ནི་སུན་འབྱིན་ཉིད།།
ལྟར་སྣང་བཅས་པ་གཞན་རྟོགས་ཕྱིར།།
མངོན་སུམ་དང་ནི་རྗེས་སུ་དཔག།
ལྟར་སྣང་བཅས་པ་བདག་རིག་ཕྱིར།།'

ཞེས་བ་སྟེ་, (འི་རྣམས་ཏེ) ཚིག་རྣམས་སོ།།

१७) अधुना पदार्थं उच्यते ।– साध्यते अनेनेति सिद्धिर्वा साध्यतीति वा साधनम् । तच्च पक्षादिवचनजातम् । वक्ष्यति च- 'पक्षादिवचनानि साधनम्'२ ।

དང་ནི་, ཚིག་གི་དོན་རྣམས་བརྗོད་བར་བྱ་སྟེ།–

ཐ་སྙད་ཀུན་ལྡུར་རོ།།

1) 'गमनिका' गमनं-व्याख्यानं तदेव गमनिका; अर्थात् पदार्थों के (पद एवं अर्थों के) क्रमशः विभाग एवं सम्बन्धों का उपाख्यान या व्याख्यान करना ही उचित होगा, युक्ति युक्त है।

2) इसकी व्याख्या आगे की जायगी,- 'དོན་' ཞུས་ཤགས་ཀྱི་སྐབས་སུ་ཤགས་ཤར་ཐུབ་ཅེས་ཤའི་དོན་རོ།། དེ་ཤཉིད་དུ་ཀཤད་རྣམས་ཀ་ཡང་སྐུར་ཤར་ཐུབོ།།

གང་གིས་བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་, ཞེས་པ་འམ། སྒྲུབ་པས་ནའམ་, སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་, ཞེས་བྱ་བ་ནི་, སྒྲུབ་བའོ། །དེ་ཡང་, ཕྱོགས་ལ་སོགས་པའི་བརྗོད་པ་ལས་བྱུང་བ་སྟེ།

'ཕྱོགས་ལ་སོགས་པ་བརྗོད་པ་རྣམས་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ' (ཞེས་པར་) བཤད་པར་བྱའོ།།

१८) विषयश्चास्य धर्मविशिष्टो धर्मी ।

དེའི་ (སྒྲུབ་པར་བྱེད་པའི) ཡུལ་ (གཞི་) ཡང་, (བསྒྲུབ་བྱའི་ཆོས་) ཀྱིས་ཁྱད་པར་དུ་བྱས་1པའི་ 'ཆོས་ཅན་ནོ།།

१९) तथा दूष्यतेऽनेन, दूषयतीति वा दूषणम् । तच्च साधनदोषोद्भावनं वचनजातमेव । वक्ष्यति च साधनदोषोद्भावनानि दूषणानि ।

དེ་བཞིན་དུ་, གང་གིས་སྐུན་འབྱིན་པར་བྱ་བའམ་, སྐུན་འབྱིན་པར་བྱེད་པ་ནི་, 'སྐུན་འབྱིན་ནོ་'། །དེ་ཡང་, སྒྲུབ་བྱེད་ཀྱི་སྐྱོན་གསལ་བར་བྱེད་པའི་བརྗོད་པ་ལས་བྱུང་བ་ (སྐྱེས་པ) ཉིད་དེ།

དེ་ (ཡང་) སྒྲུབ་པར་བྱེད་པའི་སྐྱོན་བརྗོད་པ་རྣམས་ནི་, སྐུན་འབྱིན་

---

1) འདིར་'ཆོས་ཀྱིས་ཁྱད་པར་དུ་བྱས་པ'-ཞེས་པའི་དོན་ནི; ཆོས་ཅན་དེ; ཕྱི་ཚོལ་གྱི་ཐུབ་ངོར་བསྒྲུབ་བྱའི་ཆོས་ཀྱིས་ཁྱད་པར་དུ་བྱས་སྟེ་གྲུབ་པ; ཞེས་པ་མིན་ཞེ། སྒྲ་ཚོལ་གྱིས་སྒྲོང་བ་ཐགོད་པའི་ཚོ; བསྒྲུབ་པར་བྱ་བའི་ཆོས་ཀྱིས་ཁྱད་པར་དུ་བྱས་པ་སྟེ; དེའི་རྟེན་ཆོས་ཅན་དུ་བཟུང་བ; ཞེས་པ་ཡིན་ཏེ། དེ་ཡང; ཤེས་འདོད་ཆོས་ཅན་དོ། །དེས་ན; 'ཕྱོགས་ལ་སོགས་པ་བརྗོད་པ'-ཞེས་པའི; 'ཕྱོགས' ཞེས་པའི་ཚིག་ཉིད་ཁྱེ་གྱས་ནི; 'སྒྲུབ་ཕྱོགས' ཞེས་པའི་ཕྱོགས་མིན་ཏེ། ཤེས་འདོད་ཆོས་ཅན་ལ་'ཕྱོགས'-སུ་བྱས་པའི་ཕྱོགས་སོ; ཞེས་པའོ།། དེ་ལྟ་བུའི་ཕྱོགས་ལ་སོགས་པ་བརྗོད་པའི་སྒྲུབ་ངག་གི་ཁྱད་ཏེ; 'བསྒྲུབ་ཕྱ'ི་བསྒྲུབ་བྱའི་ཆོས་ཀྱིས་ཁྱད་པར་དུ་བྱས་པའི་ཆོས་ཅན་ཏེ། དཔེར་ཁ་སྐྱ་མི་རྟག་པ་ལྟ་བུའོ; ཞེས་པའོ།།

བ་རྟགས་སོ་, (ཞེས་བར་) བཤད་བར་བྱའོ།།

२०) **विषयश्चास्य साधनाभासः, न सम्यक्साधनम् । तस्य दूषयितुमशक्यत्वात् ।**

དེའི་ཡུལ་ཡང་ སྒྲུབ་བྱེད་ལྟར་སྣང་བ་སྟེ། སྒྲུབ་བྱེད་ཡང་དག་ནི་, (དེའི་ཡུལ) མ་ཡིན་ཏེ། དེ་ནི་སྐྱན་འབྱིན་བར་བྱེད་མི་ནུས་པའི་ཕྱིར་རོ།།

२१) **"ननु वक्ष्यति साधनदोषोद्भावनानि दूषणानीति तदेतत्कथम् ?"**

གལ་ཏེ་, སྒྲུབ་བར་བྱེད་པའི་སྐྱོན་བརྗོད་པ་རྣམས་ནི་སྐྱན་འབྱིན་པ་ཉིད་སོ་, (ཞེས་བར་) བརྗོད་བར་བྱའོ་, ཞེས་པ་དེ། ཅི་ལྟར་ཡིན་ཞེ་ན?

२२) **उच्यते । साधनाभास एव किंचित्साम्येन साधनोपचारात्दोषः । इत्येतच्च तत्रैव निर्लोठयिष्यामः । 'च'शब्दः समुच्चये । एवकारोऽवधारणे । स चान्ययोगव्यवच्छेदार्थ इत्येतद्दर्शयिष्यामः ।**

བརྗོད་བར་བྱ་སྟེ། སྒྲུབ་བྱེད་ལྟར་སྣང་བ་ཉིད་, འདྲ་བ་ཙུང་ཟད་ཙམ་གྱི་སྐོར་ནས་སྒྲུབ་བྱེད་ཀྱི་ཚེ་བར་བདག་ཉམ་, 'སྐྱོན་མེད་' ཅེས་བྱ་བ་སྟེ། འདི་ཉིད་ཀྱང་ (སྒྲུབ་འབྱེད་བཤད་པའི་སྐབས) དེ་ཁོ་ནར་ངེས་བར་བྱེད་བར་བྱའོ།།

'དང་' གི་སྒྲ་ནི་ (འོག་མ) བསྡུད་པའོ། ।'ཉིད་ཀྱི་སྒྲ་ནི་ངེས་པར་གཟུང་བ་(དེ་དོན) ལ (ཏེ) སྟེ། དེ་ཡང་, གཞན་སྤངས་པ་རྣམ་པར་གཅོད་པའི་དོན་ཏོ་, ཞེས་ (འོག་ཏུ) དེ་ལྟར་བསྟན་པར་བྱའོ།།

२३) **तथा आभासनमाभासः । सह आभासेन वर्तते साभासम् । साभासशब्द प्रत्येकमभिसंबध्यते । साधनं साभासं, दूषणं साभासम् ॥**

---

1) निर्लोठयिष्यामः ८ ལ་དེར་-'निर्लोठन' ཞེས་བའི་སྒྲའི་དོན་-བཀག་པ; གཞག་པ; གཞེས་པ; ཕྱིར་བ; དབྱེ་བ; སྣང་བར་བྱེད་པ་མོག་ག་ལཏྭ་ཅིང; དེ་ཡང། སྒྲའི་བྱིངས་-लुठ्=ཀྱིཏ་' ལ་'ནི;' ཞེས་བའི་ཉེ་བསྒྲུར་སྟོན་དུ་བཞག་པ་ལ; ཤེད་ཀྱེན་སྒྲུར་བས; བྱིངས་དོན་-ཀྱིས་བདས; བསྡུ་བ་

དེ་བཞིན་དུ་, ལྟ་བྱད་སྣང་བ་ནི་, ལྟར་སྣང་བ་འའོ། །ལྟར་སྣང་དང་བཅས་པ་ནི་, ལྟར་སྣང་དང་ལྡན་ཅིག་རྟུ་གནས་པའོ། །ལྟར་སྣང་གི་སྐྱེ་ནི་, དེ་རེ་ལ་ཡང་མངོན་བར་སྨྲས་བར་བྱ་སྟེ།

སྐྱབ་པར་བྱེད་པ་ལྟར་སྣང་དང་བཅས་པ་, སུན་འབྱིན་པ་ལྟར་སྣང་དང་བཅས་པ།

२४) तत्र साधनाभासं पक्षाभासादि । वक्ष्यति च, "साधयितुमिष्टोऽपि प्रत्यक्षादिविरुद्धः[1] पक्षाभास इत्यादि" ।

དེ་ལ་, སྐྱབ་པར་བྱེད་པ་ལྟར་སྣང་དང་། ཇི་ལྟར་ལྟར་སྣང་ལ་སོགས་པ་ཡང་ངོ་། (དེ་ཡང་)

བསྒྲུབ་པར་བྱ་བར་འདོད་པ་ལ་ཡང་, མངོན་སུམ་ལ་སོགས་པས་བསལ་བ་རྣམས་ཇི་ལྟར་ལྟར་སྣང་བའོ', ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པར་བཤད་པར་བྱའོ། ।

२५) दूषणाभासं चामूतसाधनदोषोद्भावनानि । वक्ष्यति च, "अमूतसाधनदोषोद्भावनानि" दूषणाभासानीति ॥

སུན་འབྱིན་པ་ལྟར་སྣང་བ་ཡང་, སྐྱབ་པར་བྱེད་པའི་སྐྱོན་མི་འབྱུང་བ་ལ་, སྐྱོན་བརྗོད་པ་རྣམས་དེ། (དེ) ཡང་,-

'སྐྱབ་པར་བྱེད་པའི་སྐྱོན་མི་འབྱུང་བ་ལ་, སྐྱོན་བརྗོད་པ་རྣམས་ནི།

ཡིན་ཏུང་། ཅེ་བསྒྲུར་ཞུ་དགང་ལས་ཕྱེ་བའམ; དཔེ་བའི་དོན་དུ་སོང་བའོ།།

1) प्रत्यक्षादिविरुद्धः = མངོན་སུམ་ལ་སོགས་པ་དང་འགལ་བ; ཞེས་གོང་དགོས་པ་ཁ; བོད་ཀྱུར་མ་དགེ་དང; ལང་གི་ཚུལ་དུ་དཔལ་ཁ་མང་སོར;-མངོན་སུམ་ལ་སོགས་པས་གཙོ་དགའ་མ··· ། ཞེས་པ་དང; པམས་པ; ཞེས་བྱང་བས; ཀདེར་ཙང་དེ་བཞེས་སྐབས་ཚེ་ཐའི་དགང་གིས་བཞག་གོ།།- མོང་ པাঠों में

སྐྱན་འབྱིན་པ་ལྟར་སྣང་བ་རྣམས་སོ་', ཞེས་བར་བཤད་བར་བྱའོ།།

२६) परसंविदे इत्यत्र-परे प्राश्निकाः, संवेदनं संविद् अवबोध इत्यर्थः ।

གཞན་དོགས་ཕྱིར་, ཞེས་བྱ་བ་འདིར། 'གཞན་[1]' ནི་དྲི་བ་པོ་ (སྡེ་སྣ་ཚོགས་) རྣམས་[2]སོ། །ཤུགས་བསྟེ་, རིག་པ་ཞེས་པ་ནི་, ངེས་པར་རྟོགས་པ་, ཞེས་པའི་དོན་ནོ།།

२७) परेषां संवित् परसंवित् तस्यै परसंविदे परावबोधाय । इयं तादर्थ्ये चतुर्थी । यथा यूपाय दारुः ।

इति पदार्थः ॥

གཞན་རྣམས་ཀྱིས་རྟོགས་པ་ཅི, གཞན་དོགས་དང་, དེའི་ཕྱིར་ཏུ་ན་, གཞན་རྟོགས་ཕྱིར་ཏེ། གཞན་དག་གིས་རྟོགས་པར་རྟོགས་པའི་ཕྱིར་བྱའོ་, ཞེས་བྱའོ། །(གཞན་རྟོགས་ཕྱིར་, ཞེས་པ་) འདི་ནི་, དེ་ཉིད་ཀྱི་དོན་ཏུ་ (རྣམ་དབྱེ་) བཞི་པ་སྟེ། མཆོད་སྦྱོང་གི་ཚེད་ཏུ་བྱས་པའི་ཤིང་ (ལ་མཆོད་ཤིང་, ཞེས་པ) བཞིན་[3]ནོ། །

'प्रत्यक्षादिविरुद्धः' की जगह प्रत्यक्षादिना निराकृतः बाधितः, आदि पाठ ही उपलब्ध होता है।

1) འདིར་'གཞན' ཞེས་པ་ཕྱི་རོལ་ཏུ་དོན་ཅན་ཡིན་ཀྱང་; ཕྱོགས་གཅིག་ཏུ་མཐོང་བ་སྟེ་ཏཱརྐིཀ་ལ་སོགས་པ་ཐམས་ཅད་; གཅིག་གཞན་ཐམས་ཅད་ཀྱི་ཚེ་ན་ཡོད་ཀྱི་དོན་ཐམས་ཅད་ཤེས་པ་སྟེ་; ཡོད་ཀཱཏ་རྣམས་ཀྱི་དེ་ལ་ཕྱི་རོལ་ = "प्रतिपक्षी" ཞེས་བྱང་བ་ཡི་; ཏི་ཀ་ལ་དམ་བཅས་པ་ཉིད་དམིགས་བྱ་བའི་དབང་དུ་བྱས་པར་མེཾས་སོ།།

2) 'རྣམས་ཞེས་ཀ; མང་ཚིག་དེ་ཤང་ཐུགས་ཀ་དམང་དུ་བྱས་སོ།།

3) འདིར་རྣ་དཔྱེ་ཚན་ཏེ་ཤ; ཞེས་པ་དེ་'གཞན་རྟོགས་ཕྱིར་ = ཞེས་པའི་ཐ་དམིགས་-'परसंविदे' ཞེས་པ་ཏེ; བཞི་པ་ཐབ་པ་ཡིན; ཞེས་པ་སྟེ། ཨ་པཧྣ་ན-पराय-संविदे, ཞེས་ཚོད་བའི་དོན་ནོ།།

ཞེས་བྱ་བ་ (འདི་རྣམས་) ནི་ཚིག་གི་དོན་ནོ།[1] ।

वाक्यव्याख्या: ངག་དོན་རྣམ་པར་དཔྱོད་པ་ནི:–

२८) **वाक्यार्थस्त्वयम् । साधनदूषणे एव साभासे परसंविदे; परावबोधाय न प्रत्यक्षानुमाने । परसंवित्फलत्वात्तयोः ।**

ངག་གི་དོན་ནི་འདི་ཡིན་ཏེ། སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་དང་, སུན་འབྱིན་པ་ཁོ་ན་ལྟར་སྣང་དང་བཅས་པ་གཞན་རིག་པའི་ཕྱིར་དུ་སྟེ། གཞན་རྟོགས་པའི་ཕྱིར་དྲྭའོ།། མངོན་སུམ་དང་རྗེས་སུ་དཔག་པ་ལ་ནི་མ་ཡིན་ཏེ[2]། དེ་དག་གཞན་རིག་པའི་འབྲས་བུ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ།།

२९) **यथा पार्थ एव धनुर्धरः पार्थे धनुर्धारयति सति कोऽन्यो धनुर्धारयति इति ।।**

དཔེར་ན, སྤྱིར་སྒྲུབ་ཁོ་ན་གཞུ་འཛིན་པའོ, (ཞེས་པ་སྟེ)། སྤྱིར་སྒྲུབ་གཞུ་འཛིན་པར་བྱེད་པ་ལས, གཞན་སུ་ཞིག་གཞུ་འཛིན་པར་བྱེད་པ་ཡོད, ཞེས་པ་ (སྟེ་བྱ་) འོ ।

३०) **प्रत्यक्षम्–इत्यत्र अक्षमिन्द्रियम् ततश्च प्रतिगतमक्षं प्रत्यक्षं कार्यत्वेनेन्द्रियं प्रतिगतमित्यर्थः :**

མངོན་སུམ, ཞེས་པ་འདིར། འགྲུར་མེད་[3]ནི, དབང་པོ་ཡིན་ལ།

---

1) འདིར་ཚིག་དོན་ནི་ ཚིག་དང་ཞེ་གི་ཚེ་ སོ་སྐྱ་རྣམ་དེ་དག་གི་དོན་དང་འབྲེལ་ཚུལ་བགཏ་བ་ཡིན ཀུང་དོན་དེ་ རྟོག་གེའི་ཚིག་དོན་ནོ།།

2) འདི་དོན་ནི་-གཞན་རྟོགས་བའི་ཐབ་ཅ་དང་ངོས་ནི་མངོན་སུམ་ངང་རྗེས་དཔག་ཅ་མེན་དེ། དཔ་གཅེས་ཐབ་ཅ་དེའི་འབྲས་བུ་ཡིན་བའི་ཕྱིར; ཞེས་བའོ།།

3) འདིར་དབང་པོ་ནི་སྐད་དོད་ལ་ 'अक्ष'-अक्ष' ཞེས་པ་ཡོད་ཀ། 'अक्ष'-अक्ष' ཞེས་བའི་"क्ष" ནི་ ཐད་ཀ; རྟམས་ཅ; འགྲུང་ཅ; འཇིག་ཅ; རྣམ་ལ་མཐུན་པར་འཇུག་ཀ། དེ་ལ་དཀག་ཚོག་"अ"आ" སྐྱེ་བཅ; རྟམས་མེད; ཐད ཀེད; འགྲུང་མེད་ཞེས་སོགས་སུ་འགྲུང་པ་ཀ; འདིར་སྐྱོན་ཀྱི་ལོ་ཙོ་བ་ རྣམས་ཀྱི་ 'अक्षर' ཞེས་བའི་ཡེ་གཤེའི་སྐད་དོད་ནི་-འགྲུང་མེད་དུ་བསྐྱེ་འདུག་པ་ཁྱེ་བསྐྱེ་བ་

དེ་ནས་དབང་པོ་ནི་ང་བོར་གྱོབ་པ་སྟེ། དབང་སྟེ་ (མངོན་སུམ་ཞེས་པ་) འོ། । (དེ་ཡང་) འབྲས་བུ་ཅིར་ (ཤེན་པའི་ཚུལ་གྱིས) ཀྱི་སྐྱོ་ནས་དབང་པོ་ནི་ང་བོར་གྱོབ་པ་, ཞེས་བྱ་བའི་དོན་ནོ།།

३१) इदं च वक्ष्यति; प्रत्यक्षं कल्पनापोढम्, इत्यादि ।

འདི་ཡང་,- 'མངོན་སུམ་རྟོག་པ་དང་བྲལ་བ'— ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པར་བཤད་པར་བྱའོ།།

३२) तथा मीयते अनेनेति मानं परिच्छेद्यते इत्यर्थः । अनुशब्दः पश्चादर्थे । पश्चान्मानं अनुमानम् ।

དེ་བཞིན་དུ། གང་གིས་དཔག་པར་བྱེད་པས་ན, དཔག་པ་ (འཇལ་བ) ཞེས་བྱ་སྟེ། ཡོངས་སུ་གཅོད་པར་བྱེད, ཅེས་པའི་དོན་ནོ། །'རྗེས་སུ་' ཞེས་པའི་སྐྱེ་ནི, 'ཕྱིས་སུ' ཞེས་པའི་དོན་དུ་ཏེ། ཕྱིས་སུ་དཔག་པ་སྟེ, རྗེས་སུ་དཔག་པའོ།།

३३) पक्षधर्मग्रहणसंबन्धस्मरणपूर्वकमित्यर्थः । वक्ष्यति च-"त्रिरूपाल्लिङ्गाल्लिङ्गिनि ज्ञानमनुमानम्" । च शब्दः पूर्ववत् ।

(དེ་ཡང་) ཕྱོགས་ཀྱི་ཆོས་བཟུང་བ་དང་། འབྲེལ་བ་བྱན་པ་སྟོན་དུ་

ཡིན་ནོ། ।དོན་ནི; ३མས་མེ་དཔའ་བ་སྟེ། དཔང་འབྱོར་བ་དང་སྡེན་པའི་དོན་ནོ།।-"अक्षमिन्द्रियम्" ।। དེ་ནས་འདིར་'प्रत्यक्ष'=ཨཏྱཀྵ' ཞེས་པའི་སྐད་དོར་མངོན་སུམ་དུ་བསྒྲུབ་པ་ནི; དོན་གཅོ་ཆེ་བར་དགོངས་ནས་འདིར་ཀུན་ཤེས་བསྒྲུབ་བར་ཐལ་ངོ། ।ཤུ་སྐད་ཀྱི་ཆོག་དོན་སྤྱི་ནས་བསྒྲུབ་ན་-'མིག་སྐྱེས'ཏེ། འདིར་'ཁམ' ནི་མིག་ལ་སྟེ་དཔང་པོ་དང་། དེ་མིག་གི་ངོ་པོའི་ཁང་གི་བཀག་ཏེ་སྤྱིས་བས་ན; མིག་སྐྱེས་སོ།།དོན་ནི་མིག་ལ་བརྟེན་པའི་དབང་གིས་སོ; ཞེས་པའོ།། དེ་ཡང་མིག་ལ་དབང་ཁུལ་སྐྱེས་པར་འཇོད་པའི་དབང་གིས་གཅོ་ཆེ་བའི་དབང་དུ་ཐུས་ནས་སྐྱ་བཤད་པ་ཅམ་མོ། ।'ཁམ' ཞེས་པའི་སྐྱེ་ལས་-'མངོན་སུམ' ཞེས་པའི་སྐྱེ་གྱུལ་ཏུ་ཐུང་ནི་ཐུང་བའོ་ག་

འགྲོ་བ་ཅན་ནོ་, ཞེས་བའི་དོན་སྟེ།

"རྟོག་གསུམ་པའི་རྣམས་ལས་ (བྱང་བའི) རྣམས་ཅན་གྱི་ཤེས་པ་ནི་, རྗེས་སུ་དཔག་པའོ་", — ཞེས་པར་བཤད་པར་བྱའོ། །'དང་' གི་སྒྲ་ནི་, སྐབས་བཞིན་ནོ། ।

३४) 'साभासम्' इत्यादि । वक्ष्यति च 'कल्पनाज्ञानमर्थान्तरे प्रत्यक्षाभासम्' इत्यादि ।

'ཡང་སྣང་སྐང་དང་བཅས་པ', ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་ནི་,- 'དོན་གཞན་ལ་རྟོག་པའི་ཤེས་[2]པ་ནི་, མངོན་སུམ་སྣང་སྐང་བའོ'- ཞེས་སོགས་སུ་བཤད་པར་བྱའོ།।

३५) तथा "हेत्वाभासपूर्वकं ज्ञानमनुमानाभासम्" इत्यादि च । तु शब्दस्त्वेवकारार्थः । स चावधारण इति दर्शयिष्यामः ॥

དེ་བཞིན་དུ་,- 'རྣམས་སྣང་སྐང་སྔོན་དུ་འགྲོ་བ་ཅན་གྱི་ཤེས་[3]པ་ནི་,

---

ཐུ་བཤད་པར་ཐུའོ།।

1) यद्यपि-"कल्पनाज्ञानमर्थान्तरे प्रत्यक्षाभासम्- का अर्थ-कल्पना एवं अर्थान्तर में प्रवृत्तज्ञान प्रत्यक्षाभास है, ऐसा प्रतीत होता है क्यों कि प्रमाण समुच्चय आदि मे अनेक स्थलों पर प्रत्यक्षाभास के विवेचना के अवसरों मे कल्पनागत प्रत्यक्षाभास एवं प्रत्यक्षगत (इन्द्रिय–ज्ञानगत) प्रत्यक्षाभास' ये दो भेद स्पष्ट दृष्टिगत होते है। परन्तु इसी में (इसीग्रन्थ में) आगे विस्तार के सन्दर्भ में–"यज्ज्ञानं घटः पट इति वा विकल्पयतः"–ऐसा पाठ है। अतः यहाँ अर्थान्तर (सामान्यलक्षण) में विकल्पतया प्रवृत्तज्ञान प्रत्यक्षाभासत्वेन अभीष्ट है।

2) འདིར་དོན་གཞན་ལ་ཐ་དད་མིན་འདིར་མངོན་སུམ་སྐྱེ་རྟོག་མེད་ཀྱི་ཤེས་པ་ཉིད་ཡིན་ཏེ་, ཇི་ལྟར་ཞེ་ན་, དེ་ལྟར་ཐ་དད་ཀྱང

རྗེས་དབག་ལྟར་སྟང་བའོ།།'– ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་ཡང་དོ། །'ཉི' སྐྱེ་ནི་, ཁོ་ནའི་དོན་ཅན་ཏེ། དེ་ཡང་, ངེས་པར་གཟུང་བའོ་, ཞེས་བསྟན་པར་བྱའོ།།

३६) 'आत्मसंविदे' इति । अततीत्यात्मा जीवः । संवेदनं संवित् । आत्मनः संवित् आत्मसंवित् । तस्यै आत्मसंविदे आत्मावबोधाय ।

བདག་རིག་ཕྱིར་, ཞེས་པ་ནི། ཐུན་དུ་འགྲོ་བར་བྱེད་[1]པས་ན་, བདག་སྟེ།། 'སྲོག་ཆགས, ཞེས་པའོ། །སྡུང་བར་བྱེད་པ་ནི་, རིག་པ་སྟེ། (དེ་ཡང་) བདག་ཉིད་ཀྱིས་རིག་པར་བྱེད་པས་ན་, བདག་རིག་དང་། དེའི་ཕྱིར་དུ་ན་; བདག་རིག་ཕྱིར་དེ། བདག་ཉིད་ཀྱིས་ངེས་པར་རྟོགས་པའི་ཚེད་དུའོ་, (ཞེས་བྱ་བའོ་) ། ।

३७) आत्मा चेह चित्तचैत्तसंतानरूपः परिगृह्यते न तु परपरिकल्पितो नित्यत्वादिधर्मा । तत्प्रतिपादकप्रमाणाभावात् । इति पदार्थः ॥

'བདག' ཀྱང་འདིར་, སེམས་དང་སེམས་ལས་བྱུང་བའི་ཀུན་གྱི་རང་བཞིན་ (ཉིད) ཡོངས་སུ་བཟུང་བར་བྱ་ཡི། གཞན་གྱིས་ཡོངས་སུ་བརྟགས་པའི་– རྟག་པ་ཉིད་ལ་སོགས་པའི་ཆོས་ནི་, མ་ཡིན་ཏེ། དེ་ཉིད་སྒྲུབ་བྱེད་ཀྱི་ཚད་མ་མེད་པའི་ཕྱིར་རོ།།

---

1) ཞེས་སྦྱར་ཏུ་–'བདག'–ཅེས་བཤེ་ཆོག་གི་འཐུ་ལ་འགྱེལ་པ་བཀོད་བཏུག་པས; དེ་ལ་ཡྱོས་ན་– 'ཐུན་ཏུ་འགྲོ་བར་བྱེད་པ'–ཞེས་པ་ཡིན་ཀྱི; 'ཐུན་ཏུ་འགྲོ་བ' –ཞེས་པ་བདག་གི་སྒྲིས་སྦྱིངཔ་ཆོག་ཏུ་སྐྱེས་ཚེ་ལ་ཡྱོས་ཏེ; ངེས་ཆོག་གི་བཤད་པ་ཐབ་པ་ལས་གཞན་ཏུ་སྐད་ཀྱི་དོན་ནི་མ་ཡིན་ནོ།། དེ་ཡང;– 'अतति'इति–'आत्मा'–'अऽऽ' ཨིའི་'अतृऽम्'–ཞེས་པ་སྟེ། अऽऽ'–अतति, ཞེས་པ་ནི; 'अतृ = अऽऽ'–ཞེས་པའི་སྒྲུབཔ་ཁ་རྟགས་ཀྱི་དོན་ནི= 'तिङ्' སྒྲུག་ཅ་ལས་སྐྱུབ་བའོ།། སྒྲུབཔ་དེའི

ཞེས་བྱ་བ་ (འདི་རྣམས་) ནི་, ཚོག་གི་དོན་རྣམས་སོ།།

३८) **वाक्यार्थस्त्वयम् । प्रत्यक्षानुमाने एव साभासे आत्मसंविदे, आत्मावबोधाय; न साधनदूषणे, आत्मसंवित्फलत्वात् तयोः ।**

ངག་གི་དོན་ནི་འདི་ཡིན་ཏེ། བདག་ཉིད་རིག་པར་བྱེད་པ་ནི་, མངོན་སུམ་དང་ རྗེས་སུ་དཔག་པ་, ལྟར་སྣང་དང་བཅས་པ་ཉིད་ལ་སྟེ། བདག་ཉིད་ཀྱིས་ངེས་པར་རྟོགས་པའི་ཕྱིར་1དབྱེ། །སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་དང་, སྐྱོན་འབྱིན་པ་ལ་ནི་ (དེ་ལྟར་) མ་ཡིན་ཏེ། དེ་དག་ནི་, བདག་ཉིད་རིག་པར་བྱེད་པའི་འབྲས་བུ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ།།

पदार्थक्रमः = ཚོག་དོན་གཉུག་གོ་རིམ་ངེས་ཚུལ་

३९) **आह, ननु साधनमपि वस्तुतोऽनुमानमेव ततश्चानुमानमित्याद्युक्ते साधनाभिधानं न युज्यते । अस्मिन्वा प्रागुक्ते अनुमानाभिधानमिति२ ?**

(ཁ་ཅིག་) "གལ་ཏེ་, སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་ཡང་, དོན་དུ་རྗེས་སུ་དཔག་པ་ཉིད་དེ། དེའི་ཕྱིར་ཡང་, རྗེས་སུ་དཔག་པ་, ཞེས་སོགས་ཟེར་ཞིང་ལ། སྒྲུབ་པ་ (དང་ཞེས) མངོན་པར་བརྗོད་པ་རིགས་པ་མ་ཡིན་ནོ། །འདི་ལྟར་, སྔར་བཤད་པ་དེ (ར་ཡང་)། 'རྗེས་སུ་དཔོག་པ་' (ཞེས་) མངོན་པར་བརྗོད་པར་

(अत्)དོན་ནི་-པར་མཚམས་མེད་པར་འགྲོ་བ; ཞེས་བྱ་བ་ཡིན་ཏེ། ॥ ཇི་སྐད་དུ་ཁས་སྤྲོད་པའི་གཞུང་ལས,–'अत'-सातत्यगमने = 'ཨཏ་' སྟུ་དུགམནེ"–"ཨཏ་' ཤྟུན་ དུ་འགྲོ་བ་ལའོ་'-ཞེས་བྱུང་བ་ལཞེས་སོ།-(सिद्धान्तकौमुदी, अष्टाध्यायी = གྲུབ་མཐའ་ཀུམུ་དི་ཀོར་ཨེར, སྒྲ་ཀ་ཏ- ३८)

1)-འདི་ཡང་གོང་མ་རྣམས་སུ་'ཕྱིར་ཞེས་བའི་སྒྲ་ནི་; ཚེགས་སྐྱར་ཐུ་བཞི་བ་ལས་བསྐྱར་བ་ཡིན་པས་-'ཆེད་' ཞེས་བའི་དོན་ཅན་རོ།།

2) यद्यपि-'अनुमानं' ज्ञानस्वरूपम्, साधनं च पक्षादिवचनात्मकं, तथापि साधनमप्यनुमानमेव । वस्तुतः तस्यापि ज्ञानोत्पादकत्वादिति, परानुयोगस्याशयः (द्रष्टव्य-पंजिका = पृ० ४१,

བྱའོ་” ཞེས་ཟེར་རོ།།

४०) नैष दोषः । स्वार्थपरार्थमेदेनाभिधानात् । तत्र साधनं परार्थमनुमानमिदं पुतः स्वार्थम् ।

སྒྲུབ་དེ་རྗེས་མེད་དེ། རང་གི་དོན་དང་, གཞན་གྱི་དོན་གྱིས་དབྱེ་བས་ (སྒྲོ་ནས་དེ་ལྟར་) མངོན་པར་བརྗོད་གཞི་ཡིན་རོ། །དེ་ལ་, སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་ནི་, གཞན་དོན་རྗེས་སུ་དཔག་པ་དང་། འདི་ནི་[1]སྨར་ཡང་ འཆད་དོན་ནོ།།

४१) अपरस्त्वाह । आदौ साधनदूषणाभिधानमयुक्तं प्रत्यक्षानुमानपुरःसरत्वात्तत्प्रयोगस्य ?

གཞན་དག་ནི་, “དང་པོར་སྒྲུབ་པ་དང་, སུན་འབྱིན་པ་མངོན་པར་བརྗོད་པ་མི་རིགས་ཏེ། མངོན་སུམ་དང་། རྗེས་སུ་དཔག་པ་ནི། སྒོང་བ་དེ་དག་གི་སྔོན་དུ་འགྲོ་བ་ཅན་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ”[2], ཞེས་ཟེར་རོ།།

B.O.T.) । ततश्च श्लोकमध्ये एकमेव साधनपदमनुमानपदो वा न्यस्यतामिति च ।

1) ‘འདི་ནི’ ཞེས་པ་-རྗེས་དཔག་འདི་ནི་སྟེ། འདིར་རྗེས་སུ་དཔག་པ་-ཞེས་པ་ནི; “དང་དོན་རྗེས་སུ་དཔག་པའོ”,-ཞེས་པའི་དོན་ནོ།།

2) འདི་ནི; རྟོག་གེ ཚོགས་དོན་གཉིས་ཀྱི གོ་རིམ་ལ་སྟོང་པ་ཡིན་ཏེ། དེ་ལང་གོང་དུ་མཐུན་པའོངས་ཀྱི་དོན་མཐུན་ཏེ་མདོར་བསྡུས་པའི་གོ་རིམ་ལ་སྟོང་པ་ཡིན་རོ། །ཤོག་པའི་ཐེམས་པ་ནི; ཕྱོགས་ཀྱི་གོ་རིམ་ལ་སེམས་པའོ། །འདི་ནི་དོགས་པ་བསྒྲུབ་ཚེམ་ཡིན་ཏེ; གྲུབ་མཐའ་གཞན་ཀྱིས་ཤོག་པ་ནི་མ་ཡིན་རོ།།

3) ‘तत्फलत्वात्’ से अभिप्राय साधन और दूषण पर संवित्फल होने के कारण प्रथमतया उनका निर्वाचन किया गया है।अर्थात् पर (वादी के) सन्तान से उत्पन्न होने वाले प्रत्यक्ष एवं अनुमान साधन और दूषण का फल है। अतः ये दोनों कार्य–कारण के क्रम से प्रथमतया उपन्यस्त है।

४२) उच्यते । सत्यपि तत्पुरःसरत्वे, शास्त्रारम्भस्य परसंवित्प्रधानत्वात्साधनदूषणयोरपि तत्फलत्वात्प्रत्यासत्तेरादावुपन्यासः ।

བཤད་པར་བྱ་སྟེ། དེ་ལྟར་ (སྒྲུབ་བ་དང་, སུན་འབྱིན་པ་གཉིས་) དེ་ (མངོན་སུམ་དང་, རྗེས་སུ་དཔག་པ་) སྔོན་དུ་འགྲོ་བ་ལ་ (བརྟེན་པ་) ཡིན་ཀྱང་། བསྟན་བཅོས་རྩོམ་པའི་ (དགོས་པའི་) previous དེ་, གཞན་རིག་པར་བྱ་བ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་དུ་ཡིན་ལ། སྒྲུབ་པ་དང་, སུན་འབྱིན་པ་དག་ཀྱང་, དེའི་འབྲས་བུ་ཅུར་ཡིན་པའི་ཕྱིར། དེ་མ་ཐག་པའི་སྐར་རལ་དུ་ཉེ་བར་བཞག་པ་ཡིན་ནེ།

४३) परार्थनिबन्धनः स्वार्थ इति न्यायप्रदर्शनार्थमन्ये ॥

རང་གི་དོན་ནི་, གཞན་གྱི་དོན་གྱི་རྒྱུ་ཅན་ནོ་, ཞེས་པའི་ཚུལ་[1] (རིགས་པ་) གཞན་ (དག་) ལ་རབ་ཏུ་བསྟན་པར་བྱ་བའི་དོན་དུའོ།།

४४) कृतं प्रसङ्गेन ॥

འཕྲོས་ (དོན་) གྱི་དབང་གིས་བྱས་པ་ (རྗེགས་སོ་)།। ॥

प्रयोजनदौ विप्रतिपत्ति निराकरणम्:— དགོས་པོགཞན་ལ་སྐུར་བཏབ་:—

४५) प्रकृतं प्रस्तुमः ।

དཀྱུས་མ་བརྒྱུད་པར་བྱ་སྟེ།—

४६) इह च साध्यनाद्ययोऽष्टौ पदार्थाः अभिधेयतया उक्ताः ।परसंवित्यात्मसंसंवित्त्योरत्र प्रयोजनरूपेण, सम्बन्धस्य च सामर्थ्यगम्य एव ।

---

1) འདིར་'ཚུལ' ཞེས་པ་ 'न्यायः'= 'དུས:' ཞེས་བའི་ དོན་ལས་ཀྱང་ཡིན་ལ་; ལོ་ཅོག་སྒྲུ་མ་རྣམས་ཀྱི་ཁུངས་ནི་ཕྱུང་བསྡུར་ལྟག་ཅིང་། སྒྲུབ་ 'न्यायः' ཞེས་པ་-'འབྲེལ་བ'དང་། 'འཁྲུལ་བ'དང་། 'རྟོགས་པར་བྱེད་པ'' སོགས་ལ་འཇུག་ཁུངས་། འདིར་ཚུལ་འབྲས་བུ་འབྲེལ་བའི་ ཚུལ་ལོ།།

2) प्रयोजनम्, येन प्रयुक्तः प्रवर्तते तत् प्रयोजनम्–(न्या.भा.१।१।१। पृ.३, मिथिलाविद्यापीठतः

འདིར་ཡང་, སྒྲུབ་བར་བྱེད་པ་ལ་སོགས་པ་ཚིག་དོན་བརྒྱད་ནི་, བརྗོད་བར་བྱ་བའི་ཚུལ་དུ་བསྟན་ལ། གཞན་རིག་བར་བྱ་བ་དང་། བདག་རིག་བར་བྱ་བ་དག་ནི་, འདིར་དགོས་པའི་ཚུལ་དུའོ། །འབྲེལ་བ་ཡང་, ཤུས་པས་ (ཏེ། དོན་གྱིས་) གོ་བར་བྱ་བ་ཉིད་དོ།།

४७) **स च कार्यकारणलक्षणः । कारणं वचनरूपापन्नप्रकरणमेव । कार्यं तु प्रकरणार्थपरिज्ञानम् । तथाहीदमस्य कार्यमिति संबन्धलक्षणा षष्ठी ।**

དེ་ཡང་, རྒྱུ་དང་འབྲས་བུའི་མཚན་ཉིད་ཅན་ཏེ། རྒྱུ་ནི་, ཡོངས་སུ་རྫོགས་[1]པའི་ངག་གི་རང་བཞིན་, རབ་ཏུ་བྱེད་པ་ཉིད་ཡིན་ལ། འབྲས་བུ་ནི་, རབ་ཏུ་བྱེད་པའི་དོན་ཡོངས་སུ་ཤེས་པའོ། །དེ་ལྟ་བས་ན་– 'འདི་ནི་འདིའི་འབྲས་བུ' –ཞེས་འབྲེལ་བའི་མཚན་ཉིད་ཅན་གྱི་དྲྭ་བའོ།།

४८) **आह–यद्येवं परसंवित्त्यात्मसंवित्त्योः प्रकरणार्थपरिज्ञानेन व्यवहितवाद-प्रयोजनत्वमिति ?**

(ཁ་ཅིག) "གལ་ཏེ་འདི་ལྟར་, གཞན་རིག་པར་བྱེད་པ་དང་། བདག་རིག་པར་བྱེད་པ་དག་ནི། རབ་ཏུ་བྱེད་པའི་དོན་ཡོངས་སུ་ཤེས་པས་བར་དུ་

प्रकाशितम्) ।

1) འདི་ར་-'ཡོངས་སུ་རྫོགས་པ་-ཞེས་པ; དོན་ཡོངས་སུ་རྫོགས་པའི་དོན་མེད་ཀྱི། རྫོ་བྱེད་ངག་གི་རང་བཞིན་དུ་-ཤུར་པ -ཞེས་པ་ཡིན་ལ། དོན་ནི་རྒྱུ་ནི; རྫོ་བྱེད་ངག་གི་རང་བཞིན་དུ་ཤུར་པའི་རབ་ཏུ་བྱེད་པ་(བསྟན་པའོ་) ཉིད་ཡིན་ལ;-ཞེས་པའོ།། 'आपन्न'-ཞེས་པ་-སྐྱེས་པ, འཐུར་པ, ཤུར་པ, ཅན; ཡོངས་སུ་གང་པ, ཡོངས་སུ་རྫོགས་པ་ཉོགས་དོན་མང་པོར་འཇུག་གྱང་། འདིར་'ཅན' དང, 'ཤུར་པའི་གཞི་མཐུན་ཀྱི་དོན་ཅན་ནོ།།

ཆོད་བའི་ཕྱིར། དགོས་པ་མ་ཡིན་པ་ཉིད་དུ་འགྱུར་རོ་," ཞེས་རེར་ན་

४९) न, व्यवहितस्यैव विवक्षितत्वात् ।

མ་ཡིན་ཏེ། བར་ཆོད་པ་ཉིད་, རྣམ་པར་བཤད་པར་འདོད་པ་བའི་ཕྱིར་རོ། ।

५०) किमर्थं व्यवहितमेव विवक्षितमिति ?

(སྨྲས་ཡང་) "དོན་ཅིའི་ཕྱིར་, བར་དུ་ཆོད་པ་ཉིད་རྣམ་པར་བཤད་པར་འདོད་," ཅེ་ན་ ?

५१) उच्यते । उत्तरोत्तरप्रयोजनानां प्राधान्यख्यापनार्थम् । तथा चेहानुत्तरप्रयोजनं परमगतिप्राप्तिरेव ।

བཤད་པར་བྱ་སྟེ། དགོས་པ་རྣམས་, གོང་མ་གོང་མ་ (འོག་མ་ལས) གཙོ་ཆེ་བ་ཉིད་དུ་རྟོགས་པར་བྱ་བའི་ (བསྟན་པར་བྱ་བའི་) དོན་དུའོ། །དེ་ལྟར་ཡིན་པ་ཡང, འདིར་བླ་ན་མེད་པའི་དགོས་པ་ནི་, 'འགྲོ་བ་མཆོག[2]' ཐོབ་པ་ཉིད་དོ།།

५२) तथा चोक्तम्,–

सम्यङ्न्यायपरिज्ञानाद्धेयोपादेयवेदिनः ।
उपादेयमुपादाय गच्छन्ति परमां गतिम् ।।

---

1) འདིར་-ཤ་རེ་ལ་བོས་-གཞན་ཁོང་དུ་ཆུད་པ་དང; དང་ཁོང་དུ་ཆུད་པ་གཉིས་པས་ཐུབ་པའོ་ཞེས་ཟེར་ཏེ། དེའི་སྟོན་དུ་ བསྟན་པ་བོས་ཁོང་དུ་ཆུད་པ་དགོས་པས; དེ་ཉིད ཀུན་པར་དུ་ཆོད་པའི་ཕྱིར; ཐུ་ཤ་ལ། ལན་དུ;-བར་དུ་ཆོད་པ་ནི་འདོད་ལ། དེ་ལྟ་ནའང་དེ་དགོས་པ་མེད་མི་དགོས་ཏེ། དགོས་པ་མང་དུ་ཡོད་ཀྱང་། སྔ་མ་སྔ་མ་ཕྱི་མའི་ཁྱད་པར་ཐུ་ཆུ་ཡེད་པས; མི་འགལ་ཞེས་པའོ།།

2) 'འགྲོ་བ མཆོག' ནི་-སྤྱོད་ཐ་མཐར་ཐུག་ཏུ; ཇི་གས པའི་ཚངས་ཀུས་པོ།།

དེ་སྐད་ཡིན་ལས་ :—

རིགས་བ་ཡང་དག་ཡོངས་ཤེས་ནས།།

ཐུང་དང་དོན་བྱ་རིག་པ་སྐྱས།།

ཉེ་བར་ཐུང་བྱེད་ཐུང་ནས།།

འགྲོ་བ་མཆོག་ཏུ་འགྲོ་བར་འགྱུར ।।

(ཞེས་) གསུངས་པས་སོ།།

५३) आह— यद्येवमिहानुत्तरमेवेदं कस्मान्नोपन्यस्तमिति ?

(ཁ་ཅིག་,) "གལ་ཏེ་འདི་སྐད་, འདིར་འདི་ཐུ་ན་མེད་པ་ཉིད་ཡིན་ན། ཅིའི་ཕྱིར་ (དང་པོ་ཉིད་དུ) ཉེ་བར་འཛིགས་པར་མ་བྱས," ཞེ་ན་

५४) उच्यते । अव्युत्पन्नं विनेयगणमधिकृत्य तत्प्रथमतयैव तस्याप्रयोजकत्वात् ।।

བརྗོད་པར་བྱ་སྟེ། རྣམ་པར་མ་སྦྱངས་པ་[1]འདི་ (མ་སྨིན་པའི) གདུལ་བྱའི་ཚོགས་རྣམས་ཀྱི་དབང་དུ་བྱས་ཏེ། དེ་རྣམས་དང་པོ་ཉིད་ན་དེའི་དགོས་བྱེད་མིན་པའི་ཕྱིར་[2]རོ།།

५५) अपरस्त्वाह — । इदमिह श्रोतॄणां प्रयोजनमुक्तम्, कर्तुस्तर्हि किं प्रयोजनमिति वाच्यम् ?

གཞན་དག་ནི་— "འདིར་ཉན་པ་པོ་རྣམས་ཀྱི་དགོས་པ་ནི་བཤད་མོད། བྱེད་

---

1) དོན་ནི; དེ་ནས་བཞི་གཞུང་ལ་སྦྱངས་བཞི་ཡོད་དེ། ཀྱེ་མ་སྐྱེས་བཞི་གདུལ་བྱ; ཞེས་པ་སྟེ། "ཅyutpanna" ཞེས་པ; ཆ་ཚངས་པ, སྦྱངས་པ, ཐུང་བ, ཁས་ལེན་ཚངས་པ་ལས་ཐུག་གྱང; འདིར་གང་ཟག་གི་ཁྱད་ཆོས་ཡིན་པས་,' སྦྱངས་པ་མཐའ་ཕྱེད་པ་རེད།།

2) དོན་ནི; གཉ་དང་པོ་པའམ་དང་པོ་ཉིད་དུ་ཐུབ་མེད་ཀྱི་དགོས་པ་ལ་དངོས་སུ་སྨྲོད་མི་དགོས་པའམ; འཇིག་མི་དུས་པས; དགོས་པ་གཞན་འགྲུབ་མ་དགས་རེམ་ཀྱིས་འཇིག་དགོས; ཞེས་པའོ།།

བ་བོ་དེ་དགོས་པ་ཅི་ཡིན་[1], བརྗོད་པར་བྱ་དགོས་སོ་," ཞེ་ན་

५६) उच्यते । तस्याप्यनन्तरपरंपरभेदमिन्नमिदं[2]मेव । अनन्तरं तावत्सत्त्वानुग्रहः[3] । परंपरं तु परमगतिप्राप्तिरेव ।

བརྗོད་པར་བྱ་སྟེ། དེའི་ཡང་དེ་མ་ཐག་པ་ (རྣམ་པར་མ་ཚོད་པ) དང་། བརྒྱུད་པའི་དབྱེ་བ་འདི་ཁོ་ན་ལྟར་[4]རོ། །བར་མ་ཚོད་པ་ (ཡི་དགོས་པ་) ནི་, རེ་ཞིག་སེམས་ཅན་རྗེས་སུ་འཛིན་པ་ཙམ་ལ། བརྒྱུད་པ་ (ཡི་དགོས་པ་) ནི་, འགྲོ་བ་མཚོག་ཐོབ་པ་ (གོ་འཕང་མཚོག་ལ་རེག་པ) ཉིད་དོ།།

५७) तथा चोक्तम् ।–

सम्यङ्न्यायोपदेशेन यः सत्त्वानामनुग्रहम् ।
करोति न्यायबाह्यानां[4] स प्राप्नोत्यचिराच्छिवम् ।।

དེ་ལྟར་ཡིན་པ་ཡང་,–

རིགས་པ་ཡང་དག་ཉེ་བར་བསྟན་པ་ཡིས།།
གང་ཞིག་རིགས་པའི་ཚུལ་ལས་ཕྱི་རོལ་དུ།།

---

1) ཕྱིར་ན་སོ་དེ་དགོས་པ་ནི, བསྟན་བཅོས་སྔོན་ས་སོས་བསྟན་བཅོས་བསྟན་པའི་དགོས་པ་ཁང་ཡིན; བཤད་དགོས་སོ; ཞེས་བཤད།।

2) 'इदमिति'-प्रयोजनम् (द्रष्टव्य–पं. पृ. ४२, B. O. I.)।

3) 'འདི་ཁོ་ན'-ཞེས་བའི་འདི་སྐྱེའི་དོན་ནི-ཞེ་ཅི་ཡང་ཡོད་དེ; ཞེས་བཤད། । དོན་ནི་-དེ་མ་ཐག་པའི་དགོས་པ (དངོས་ཀྱི་དགོས་པ) ནི; གཅོ་སོང་ཐུབ་པ་སོ་ལ་སྦྱོང་བས; དེ་ཉིད་ཀྱི་བསྟན་དོན་ཤིན་ཅི་མ་ལོག་བར་རྟོགས་པ་ཉིད་ཡིན་ལ། བརྒྱུད་པའི་དགོས་པ་ནི; གཉིས་ཀ་ལ་སྦྱོང་བས; སྐྱེས་མེད; ཅེས་བཤད།।

4) न्यायबाह्यानां = न्यायाद्बाह्या बहिर्भवास्तेषाम्" इति-(द्रष्टव्य.-न्या.पं. पृ०४२ B.O.T)

5) "अलं = ज्ञपै," ཞེས་བ-ཟེད་པ་དང, རྒྱས་པ་དང, མང་དུ, སོགས་དོན་མང་སོང་འདུག་ཀྱང; འདིར་རྟོགས་པའི་དོན་ཅན་དོ།।

གྱུར་བའི་སེམས་ཅན་རྣམས་སྒྲུ་འཛོམ་བྱེད་པ།།
དེ་ནི་རིང་མིན་ཉེ་བ་ཡོབ་བར་འགྱུར།[1]།།

(ཞེས) བསྡུའོ་བས་སོ།།

५८) अलं[2] विस्तरेण ॥
ཡོངས་བར་བཀྲད་མིན་ཏོ།།

५९) 'इति शास्त्रसंग्रहः' ।
इतिशब्दः परिसमाप्तिवाचकः । एतावानेव[3] ।
'ཞེས་པ' (འདི་རྣམས་ནི) བསྡུན་བཅོས་ཀྱི་དོན་བསྡུས་པའོ།།'
'ཞེས' (ཚི་ཏེ) – ཞེས་བའི་སྒྲ་ནི་འདི་, ཡོངས་སུ་རྫོགས་པའི་རྗེད་
བྱེད་ཅིང་དེ། འདི་ཙམ་[4]ཞེག་གོ, ཞེས་བའོ།།

६०) शिष्यतेऽनेन तत्त्वमिति शास्त्रमधिकृतमेव । अर्यं (VI–र्य्यं) त[5] इत्यर्थः ।
शास्त्रस्यार्थः शास्त्रार्थः । तस्य संग्रहः शास्त्रार्थसंग्रहः ।

---

1) यह मत प्रायः सभी भारतीय मुक्ति-वादी विचार परम्परा में पाया जाता है – "प्रमाण-प्रमेय···तत्त्वज्ञानान्निःश्रेयसाधिगमः" न्या. सू. १।१।१॥, तदिदं तत्त्वज्ञानं निःश्रेयसाधिगमश्च(गमार्थ इत्यादिपाठः) यथाविद्यं वेदितव्यम्–न्या. भाष्य. १।१।१,पृ. ५. मिथिला–विद्यापीठतः प्रकाशितम् ॥

2) कः पुनः परमार्थः? "विप्रतिपन्नपुरुषप्रतिपादकत्वम्"-न्याय. वा. १।१।१॥ पृ० १७. मि. ॥

3) 'एतावानेव' = इत्यपरिमाणोऽष्टपदार्थप्रतिपादकः, इत्यर्थः(द्रष्टव्य पं. पृ. ४२.) ।

4) རྒྱ་ཀི་ཊཱི་ཀ་དཀྱུ་མ་ནའི་ཏཱམ་ཞེག་གོ; ཞེས་བའོ།།

5) यहां "अर्थ्यते" यह पाठ कोष्ठक में यद्यपि सम्भावित सत्यता के रूपमें रखा गया है, परन्तु-'अर्यते' ही शुद्ध पाठ प्रतीत होता है। 'अर्यते = गम्यते'' के अर्थ में है। अर्यते गम्यते उच्यते इत्यर्थः। (न्या. पृ० पं. ४२)।

དེ་ཁོ་ན་1ཉིད་ཀང་གིས་སྡོམ་བར་བྱེད་པ་དེ་ནི་, བསྡུན་བཅོས་ཏེ། ‘སྒྲོང་བར་བྱེད་པ་ཉིད’ དོ། ।(དེ་ཡང་) རྟོགས་བར་བྱེད་, ཅེས་བའི་དོན་ནོ།། བསྡུན་བཅོས་ཀྱི་དོན་ནི་, བསྡུན་བཅོས་དོན་ཏེ2། དེ་བསྡུས་པ་ནི་, བསྡུན་(བཅོས་ཀྱི) དོན་བསྡུས་བའོ།།

६१) संग्रहणं संग्रहः । एतावानेवाधिकृतशास्त्रार्थसंक्षेप इत्यर्थः । शास्त्रतः चास्याल्पग्रन्थस्यापि विश्वव्यापकन्यायानुशासनादितिवृद्धवादः ।

བསྡུས་བར་བྱས་པ་ནི་, བསྡུས་པ་སྟེ། འདི་རྣམས་ཁོ་ན་བསྡུན་བཅོས་འདིའི་དབང་དུ་བྱས་པའི་དོན་བསྡུས་བའོ་, ཞེལ་བྱ་བའི་དོན་ནོ།།

བསྡུན་བཅོས་ཀྱང་, འདི་ (རིགས་སྨོ་འདི) སྨྲེགས་བམ་གྱི་ཚུལ་དུ་ཆུང་མོད།། འཇིག་རྟེན་3ཁྱབ་བར་བྱེད་པའི་ ‘རིགས་པ’ རྗེས་སུ་བསྡུན་པའི་ཕྱིར་ར་, ཞེས་ཀྱང་པོ་འི་སྐྱ་བའོ།4།

साधनस्य विस्तार- निरूपणम्

६२) तत्र यथोद्देशस्तथा निर्देश इति कृत्वा साधनस्वरूपावधारणायाह ।– ‘तत्र पक्षादिवचनानि साधनम्’ ।

---

1) འདིར་‘དེ་ཁོ་ན་ཉིད་-ཅེས་ན; ཁྱབ་ཀྱི་གནས་ཚུལ་ཇི་སྲིད་པ་བཞིན་གཟི་དོན་ཡིན་ཀྱི; རྒྱང་ཐུང་བོཀྱས་ཀྱི་དོན་མིན་ནོ།।

2) ཚུལ་དེའིང་-བྱས་པ་བསྡུས་ཏེ། ཆོག་བསྡུར་ཀྱི་ཆོ་ག་ཐུས་འདུག་པ་དེའི་འཕྲལ་ཚུལ་ཡིན་ལ། བོད་སྐད་ལ་དེ་མེ་མཛོས་བས་-‘བསྡུན་བཅོས་ཀྱི་དོན་བསྡུས་བའོ་-ཞེས་པ་རང་མོད་བཞག་གོ།།

3) ‘‘विश्व’’ ‘ཁེཁྱབ’ཞེས་པ་-ཐུ་ཆོགས་སོགས་ལ་འཐུག་ཀྱང་འདི་དོན་འགྱུར་བ་ཐུས་ཏེ་-འཇིག་རྟེན་ནོ།།

4) ‘གོན་པོ་ཐི་སྒྲ་བ’ཞེས་པ་ནི་སྒྲིར་དམ་པ་གོང་མ་རྣམས་ཀྱིས་བཞེད་པ་ཐུལ་ཡིན་ཞེས་པས་ཐུང་མོད; འདིར་དང་’ -མཛོད་འགྲིལ་དུ་ཐུང་བའི་‘གོན་པོ་’ ཞེས་པ་དེ་དབྱིག་གཤེན་དང་མཚན་མཐུན་ཀྱི་སྒྲོས་དགོན་ཏེ་ཐབ་པ་ཞེ་ཐ་ཚིག་ཀ་མཚན་ཡིན་པས་ཐུང་ངོ།། – “वृद्धवाद: :– This is how the old commentators justify the title of ‘शास्त्र’ qiven to this

སྒྲུབ་པ་རྣམས་བར་བསྟན་པ་:—

དེ་ལ་, ཇི་སྙེད་དགོས་པ་ (བཤད་བྱ་), དེ་ལྟར་ངེས་བར་བསྟན་པ་ (བཤད་པ་) སྟེ། ཞེས་བའི་ (ཚུམ་ཅུ་) བས་ཏེ[1]། སྒྲུབ་པར་བྱེད་པའི་ངོ་བོ་ངེས་པར་གཟུང་བའི་ཕྱིར།

'དེ་ལ་, ཐོག་ལ་སོགས་པ་བརྟེན་པ་རྣམས་ཀྱི་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་སྟེ།'

(ཞེས) གསུངས་སོ།།

६३) **'तत्र' शब्दो निर्धारणार्थः । तत्र तेषु साधनादिषु साधनं तावन्निर्धार्यते इति । निर्धारणं च जातिगुणक्रियानिमित्तमिति ।**

'དེ་ལ' (ཞེས་བའི་) སྒྲ་ནི་, ངེས་གཟུང་གི་དོན་ཅུ་སྟེ། དེ་ལ་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་ལ་སོགས་པ་དེ་རྣམས་ལ[2], རེ་ཞིག་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་ངེས་པར་གཟུང་བར་བྱའོ, ཞེས་བའོ། །ངེས་པར་གཟུང་བ་ཡང་། རིགས་དང་, ཡོན་ཏན་དང་, བྱ་བའི་ཚུལ་མཚན་[3] (རྣམས་ཀྱི་སྐོ་ནས) ཞེས་བའོ།།

---

verse. Herc is again one more reference to commentators (See Supra) (नोटः—न्या. वृ. पं.-जापानी-P.

1) དོན་ནི་-བསད་ཐུ་ཅང; རྟེས་གྱུ་མཐུན་པའི་བསད་པ་རྟོགས། ཁྱད་གཞི་ཅང; རྟེས་གྱུ་མཐུན་པའི་ཁྱད་ཆོས; ཞེས་བའི་རེགས་བཅས་སོ; ཞེས་བའོ།། འདིར་-ངེས་པར་གཟུང་-ཞེས་པ་ནི; ལོགས་སུ་བགད་པའམ་དགག་བའོ།།

2) སྒྲུབ་ངག་སོགས་བཀྱུར་ལས; འདིར་'སྒྲུབ་ངག'རྟེད་ལོགས་སུ་བགད་ཏེ; དེའི་མཚན་རྟེད་སོགས་བཅུས་པར་ཐུ; ཞེས་བའོ།། -ཀྱུ་དམིར་ 'साधनम्' 'སྟུ་རྟེན་' ཞེས་པ་ = 'སྒྲུབ་པ' འམ, 'སྒྲུབ་བྱེད' ཞེས་པ་ཙམ་ལས་མེད་ཀྱང་། དེ་ནི་''वाक्य'-'སྟུ་ཀྱུ' ཞེས་བའི་ཚོག་གི་ལྷག་མ་ཅན་ཡིན་ཏེ། ''साधनवाक्य'' = སྟུ་རྟེན་སྟུ་ཀྱུ'' = ''སྒྲུབ་ངག' ཞེས་པ་རྟེད་དོ།།

3) 'ཀྱུ་མཚན' ཞེས་བའི་སྒྲ་ རེགས་སོགས་ལས་སྐྱུར་དགོས་སོ།།

६४) तत्र गुणनिमित्तं साधनत्वेन गुणेन निर्धार्यते इति । गोमण्डलादिव गौः क्षीरसंपन्नत्वेन गुणेन ।

དེ་ལ་ཡོན་ཏན་རྒྱུ་མཚན་དུ་བྱ་བ་ནི་, ཡོན་ཏན་ (དེ་ཉིད་) སྒྲུབ་བར་བྱེད་བའི་ཚུལ་གྱིས་ངེས་བར་གཟུང་བ་སྟེ། (དབེར་ན) བ་ལང་གི་ཀོར་གས་lལས་, བ་ (གཅིག) ཡོན་ཏན་འོ་མ་ཡོངས་སུ་ལྡན་བ་ཉིད་ཀྱིས (ངེས་གཟུང་བྱེད་བ་) བཞིན་ནོ་, ཞེས་བའོ།།

पक्षनिरूपणं = ཕྱོགས་བརྟན་པ:—

५५) पच्यते इति पक्षः । 'पच्' व्यक्तीकरणे[२] । पच्यते व्यक्तीक्रियते योऽर्थः स पक्षः । 'साध्य' इत्यर्थः । स च धर्मविशिष्टो धर्मी ।

(དེ་ཡང་) ཕྱོགས་སུ་བྱེད་བ་ནི་, ཕྱོགས་ནི— "བཙ་" བྱ་བྲག་ཏུ་བྱེད་

---

1) 'गोमण्डलाद्' ཞེས་པ་-"ཁ་ལང་ (སྣང) གཽ་ཀཀྱི་ལ་ཁོར་ལས"-ཞེས་པ་ཙམ་གྱང; 'ཆོས' ཞེས་པ་ དེའི་རྣམ་གྲངས་སུ་ཐུས་སོ།། དེ་ཡང; 'ཡོན་ཏན་ཉིད' སྒྲུབ་བྱེད་བྱ་གཟུང་ཞེས་བའི་ཏཔེའོ། ।

2) यहां पक्ष के सम्बन्ध में वृत्तिकारने 'पच्यते इति पक्षः' "तथा 'पच्' व्यीक्तकरणे' – इस प्रकार का व्याकरण सम्बन्धी व्युत्पत्ति का आख्यान किया है। परन्तु पाणिनि की अष्टाध्यायी में 'पच्' धातु का निदर्शन नही है, अपितु-'पचि' व्यक्तीकरणे," यह पाठ है (भ्वा. गण-पाठ-धातु-१७४) इस सम्बन्ध में सिद्धान्त-कौमुदी में-"पञ्चते' यह पाठ है,पच्यते यह पाठ नही मिलता है (सिद्धः. गण. भाग ३, पृ. ९२, मो. बना. प्रकाशित) इसकी टीका-'बालमनोरमा'में-'पचि' विस्तारे, इति चुरादौ वक्ष्यते"(पृ. ९३, भाग ३.)। चुरादिगण में–"पचि' विस्तारवचने" (अष्टा. धातु, सं. १६५२)। इसकी व्याख्या सिद्धान्त कौ. में "पञ्चयति, पञ्चयते, इति व्यक्तार्थस्य" यह पाठ है (सिद्धा. कौ. भाग ३. पृ. ३४२,)। वाचस्पतिमिश्र कृत न्यायवार्तिक-तात्पर्य-टीका में–" 'पक्ष' इति। 'पचि' व्यक्तीकरणे" इत्यस्माद् व्युत्पन्नम्। कर्मतया व्यज्यमानतया वा उपादानं स्वार्थस्य 'पक्षः' इति पदम्। उपादीयतेऽनेनेति व्युत्पत्त्या ।"–(तात्प टी. १।१।३१ पृ. ५०८)। = अतः यहां-'पच' यह पाठ यदि– 'पचि' उच्चारणार्थत्वेन 'इत्' हुआ हो, तो सम्भव है, अन्यथा अशुद्ध प्रतीत होता है।

བ་1ལའོ་' (བཀྲིམི- ཨཱཀྲྀཏི- གན་བཿ 174)', (ཞེས་བ་སྟངཿདེ)། ཕྱོགས་སུ་ཟེད་པ་སྟེ, དོན་གང་ཞེག་ (གིས་གང་) ཏེ་བག་ཏུ་བས་པ་ (བྱེད་པར་དུ་བས་པ) དེ་ནི, ཕྱོགས་དེ། 'བསྟུབ་པར་བྱ་བ' ཞེས་བའི་དོན་ནོ། । དེ་ཡང་ཆོས་ཀྱིས་བྱེད་པར་དུ་བས་པའི་ཆོས་ཅན་ནོ།།

६६) पक्ष आदिर्येषां ते पक्षादयः । अयं बहुव्रीहिः समासः ।

ཕྱོགས་ལ་སོགས་པ་གང་ཡིན་པ་དེ་རྣམས་ནི, ཕྱོགས་ལ་སོགས་པ་སྟེ། འདི་ནི, འབྲུ་མང་2པོ་བའི་ (ཚིག་) བསྡུས་པའོ།།

६७) अयं च तद्गुणसंविज्ञानश्च भवति । तत्र तद्गुणसंविज्ञानो यथा लम्बकर्ण इत्यादि । लम्बौ कर्णौ यस्यासौ लम्बकर्णः । लम्बकर्णत्वं च तस्यैव गुण इत्यर्थः ।

འདི་ཡང་, 'དེའི་ཡོན་ཏན་ཀུན་ཏུ་ཤེས་པ' (དང་བཅས་པ) ཡིན་ཏེ། དེ་ལ་དེའི་ཡོན་ཏན་ཀུན་ཏུ་ཤེས་པ་ནི། ཇི་ལྟར་_ 'རྣ་བ་རིང་བོ'- ཞེན་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་ (སྟེ་བྱ་) འོ། །གང་གི་རྣ་བ་དག་རིང་བོ་ཡོད་པ་དེ་ནི,_ རྣ་བ་རིང་བོ འོ། །རྣ་བ་རིང་བོ་ཉིད་ཡིན་པ་ཡང, དེ་ཉིད་ཀྱི་ཡོན་ཏན་ནོ། །ཞེས་

---

1) འདིར་-'ཕྱོགས' ཞེས་བའི་སྐབས་དོར་ "པཀྵः-पक्ष" ཞེས་པ་ཡནཅེ་ ཞེས་བའི་སྒྲིངས་ལས་ཀྱང་པ་ཡིན་ལ། དེ་ཡང་'བཅེ' ཞེས་སྒྲིངས་དོན་དེ་- སྒྲའི་བཀྲན་བཅོས'བ་ཅི་བ' ལས-'བཅེ' ཐུམ་ཀ་ཅི = 'བཅེ' སྒྲ་བྱ་བ་སྒྲུ་སྒྲིན་པ་ལའོ''। (པཱཎི. སྒྲིངས. ३७९, སྒྲིངས་མདོ. གོག. ५३७)। ཞེས་པ་ཡུར་ཡིན་ལ། དོན་དེ,-[སྒྲུབ་གཞི(ཚོགས་ཅན)གང་ཞེག; [སྒྲུབ་ཚོགས་བསྟུབ་ཐའི་ཚོགས་གང་ཡང་ངང་པ་ཞེག་གིས་བྱ་བྱག་ཏུ་ཐས་པ་སྟེ, [སྒྲུབ་པར་བྱ་ཐས་པ་ནི་'ཕྱོགས'སོ; ཞེས་པའོ།། དེ་ཡང; [སྒྲུབ་གཞི་[སྒྲུབ་ཚོགས་ནི; རྟོགས་འགོད་སྐབས་ལ་ཡོན་ཏན་ཀུན་གིས་ཉུར་འཇོད་པ་དག་གིས་ལེགས་སོ།།

2) འབྲུ་མང་ཅོ་ཞེས་པ་ནི;བཤད་སྒོད་གཞི་གཅིང་ལས་ཆོག་སྟུད་རྩུག་གི་ཚ་ཐུལ་ཞེག་ཚེན་འཁོན་ཏེ་ཁ་དེའི་མཚན་ཏེ་ནི-བསྟུ་ཐའི་ཆོག་དོན་གཅོ་མེ་ཆེ་བར་དེ་ལས་གཞན་བསྟུས་པའི་ཆོག་དོན་གཅོ་ཆེ་ཚ་སྒོད་པའི་ཆོག་བསྟུད་གང་ཡེན་པ་སྟེ། དཔེར་ན; 'འཇིག་རྟེན་མགོན་པོ' ཞེས་པ་འདིར། བསྟུ་ཐ་འཇིག་རྟེན་

བའི་དོན་ནོ[1]།།

६८) अतद्गुणसंविज्ञानो यथा पर्वतादिकं क्षेत्रमित्यादि । पर्वतः आदिर्यस्य तत्पर्वतादिकं क्षेत्रम् । न पर्वतः क्षेत्रगुणः ।

དེའི་ཡོན་ཏན་ཀུན་ཏུ་ཤེས་ཚ་མ་ཡིན་པ་ནི, རི་བོ་ལ་སོགས་པའི་ཞིང་, ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་སྦྱར་བྱའོ། །རི་བོ་ (དང་)་, ལ་སོགས་པ་, གང་གི་ (ཁྱད་ཆོས་ལ་ཡོད་པ) དེ་ནི[2], རི་བོ་ལ་སོགས་པའི་ཞིང་ངོ་། ।'རྣ' ཞིང་གི་ཡོན་ཏན་ནི་མ་ཡིན་ནོ།།

६९) किं तर्हि ? उपलक्षणमात्रमिति भावना । अयमिह (अ)[3] तद्गुणसंविज्ञानो बहुव्रीहिर्वेदितव्यः ।

ངང, མགོན་མོ; གཉེན་ག་ལས་གཞན་-ཐུབ་མོ་འམ; ཐུ་ངང; འཇི་ཅི་ཐུབ་པ་གོ་བའམ; བརྡོ་གཞི་ནོ། ।དེ་ཡང; བརྡ་སྤྲོད་པའི་གཞུང་ལས-अन्यपदार्थप्रधानो बहुव्रीहिः= ཨནྱཔདཱརྠཔྲདྷཱནོ བཧུཝྲཱིཧིཿ= ཚོག་དོན་ལས་གཞན་གཙོ་ཆེ་ཁ་དེ་-འབྲུ་མང་མོ ཞེས”། ।ཞེས་སྒངས་པ་ཡིན་ནོ(अ. वाद चन्द्र. पृ. १८९)। མང་མོ་ལ་ཚོག་དོན་གཞན་ལའོ= ''अनेकमन्यपदार्थे''(२-२-२४-अष्टा. पाणि.)। དེ་བཞིན་-'ཁྱོགས' ཞེས་པ་ཡང་འབྲུ་མང་གི་ཚོག་སྦྱར་དེ་-ཚོག་ཅན་ངང; བསྟན་བྱའི་ཚོག་གཉེ་ག་ལས་གཞན་པའི་ཚོགས་དོན་ཉེ་བར་སྟོན་པས་སོ། ।འདིར་'ཁྱོགས'ཀྱི་ཚོག་དོན་གཉེ་གའི་སྐོར་ཕྱི་ནང་གི་འདུ་བ་ངང; འཕྲལ་ཅ་མེ་མཐུན་པ་ཁང་ཡང; དེ་ཞེས་བཤད་གོ།།

1) འདིར་འབྲུ་མང་མོ་ལ; དེའི་ཡོན་ཏན་འཛིན་པ་ངང; མེ་འཛིན་པ་གཉེན་ལས། ཡོན་ཏན་འཛིན་པ་ནི; 'རྣ་བ་རིང་པོ' ཞེས་བཛོད་པ་ལྟ་བུ་ཉིད། དེ་ལ; 'རྣ་བ' ནི; འདིར་ཁྱད་གཞི་ཉིད; ཐུས་ངང། དེ་ལ་བཟེད་པའི་རིང་མོ་ནི; དེའི་ཁྱད་ཆོས་ཏེ; ཡོན་ཏན་ནོ། ।ཆོས་གཞི་བཛོད་དོན་ནི། རྣ་བ་ངང, རིང་མོ་གཉེན་ག་ལས་གཞན་པའི་དོན་གང་ཟག་ཅེ་ཐུབ་པ་རྣམས་ཏེ་ཞེས་མོ་གང་ལ་ཡོད་པ་དེ་ལོ།།

2) དོན་ནི; 'དེ་མོ' ཞེས་པ་ངང། 'ཐོགས་པ' ཞེས་པའི་ཚོག་དོན་གང་གི་ཡོད་ཏན་ཏེ། ཁྱད་ཆོས་གྱང་ཅེ་ན་ཡོམ་དུ་ཡོད་པ་དེ་ནི; དེ་མོ་ལ་ཐོགས་པའི་ཞེས་བྱ་ལ། དེ་ཐུབ་པའི་ཞེང་ནི; 'རིའ་མོ་ལ་ཐོགས་པའི་ཞེང་' ཞེས་པ་ཡིན་ནོ།།

3) यहां 'अतद्' होना चाहिये, पर मूल में 'तद्गुण' यह पाठ है ।।

ཅིའི་ཕྱིར་? ཞེས་ན, ཉེ་བར་མཚོན་ཏེད་ཚམ་མོ, ཞེས་ཤེས་བར་བྱ་སྟེ། འདི་ནི, འདིར་1དེའི་ཡོན་ཏན་ཀུན་དུ་མི་ཤེས་བའི་ (མི་འཇིག་བའི་) འབྲུ་མང་པོ་ཉིད་དུ་རིག་བར་བྱའོ།།

७०) **यथापर्वतादिकं क्षेत्रं, नद्यादिकं वनमिति । न पुनर्यथा लम्बकर्णः, ब्राह्मणादयो वर्णा इति ।२**

དབེར་ན། རི་ལ་སོགས་བའི་ཞིང, ཆུ་གྲུང་ལ་སོགས་བའི་ནགས, ཞེས་བ (སྦྱར་བྱ) འོ། །སྨོས, "རྣ་བ་རིང་པོ་དང, བྲམ་ཟེ་ལ་སོགས་བའི་རིགས་" ཞེས་བ་སྦྱར་བྱ་ནི་མིན་ནོ།།

---

1) 'འདིར'ཞེས་པ་ནི;-"ཕྱོགས་ཀ་སོགས་པ"-ཞེས་པ་ནའི་ཚོགས་སྡུད་འདིར་ནི',-ཞེས་པའོ།།

2) "पक्षादय" इस वाक्य में निहित विवादः- यहां देखने से तो प्रतीत होता है कि साधन वाक्य के अवयव के रूप में 'पक्षः' वचन का भी व्यपदेश किया गया है। कुछ विद्वान् इस बात को मानते भी है। परन्तु यह 'बहुव्रीहि' समास के भेदों का अवबोध न होने से उत्पन्न भ्रान्ति है। इसे वृत्तिकारने 'पक्षादय' इस समासपद का आख्यान करते हुये स्पष्ट किया और उन्होने 'पक्ष' वाचक 'पद' को साधन-वाक्य के अवयव के रूप मे स्वीकार नही किया है। बहुव्रीहि समास में निहित 'तद्गुण-संविज्ञान' एवं 'अतद्गुणसंविज्ञान' के विभेद करते हुए 'पर्वतादिकं क्षेत्रम्' इस समास पद के समान 'पक्षादय' इस समास पद को 'अतद्-गुणसंविज्ञानबहुव्रीहि' समास पद माना है। अभिप्राय-सौगत मत में 'पक्षवाचक' पद, साधन वाक्य के अवयव के रूप में अभीष्ट नही हैं। यह एक दोष माना जाता है। महां-केवल त्रिरूपलिङ्गाख्यान को ही साधन-वाक्य माना जाता है।- "त्रिरूपलिङ्गाख्यानं परा-र्थमनुमानम्" (३।१। न्या. बि. पृ. १५०, वही)। 'हेतुदृष्टान्तयोरेव साधनावयवत्वं न पक्षस्य।"(न्या. व्. पंजि. पृ. ४२)।

७१) पक्षादिवचनानि साधनमित्यादिशब्द उपलक्षणार्थः । अस्य चायमर्थः । आदीयतेऽस्मादित्यादिः, यथा पर्वतादिकं क्षेत्रमित्यादौ । न पुनरादीयते इत्यादिः, यथा ब्राह्मणादयो वर्णा इत्यादाविति[१] ।

ततः सुस्थितमिदं पक्षः आदिर्येषां ते पक्षादयः[२] ।

'ཕྱོགས་ལ་སོགས་པའི་བརྗོད་པ་རྣམས་, སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་སྟེ,। ཞེས་བྱ་བར་ 'ལ་སོགས་པའི་' སྒྲ་ནི། ཉེ་བར་མཚོན་པའི་དོན་ཏོ། །འདིའི་དོན་ཡང་, འདི་ཡིན་ཏེ། –'ལ་སོགས་པ་' ཞེས་པ་ནི་, འདི་ནས་གཟུང་སྟེ། (ཞེས་པ)་, ཡིན་ཏེ། རི་ལ་སོགས་པའི་ཁིང་, ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་ལྟ་བུའོ། །སྟེར་, "བྲམ་ཟེ་ལ་སོགས་པའི་རིགས" ཞེས་བྱ་བ་ལྟར་ལ་སོགས་པའི་སྒྲས་, ངེས་པར་གཟུང་བས་ན་, 'ལ་སོགས་པ' ཞེས་པ་མ་ཡིན་ནོ། ।

དེ་ནས་, ཕྱོགས་ (དང་) ལ་སོགས་པ་, གང་ཡིན་པ་དེ་རྣམས་ནི་, ཕྱོགས་ལ་སོགས་པའོ་, ཞེས་པ་འདི་, ལེགས་པར་གནས་པ་ཡིན་ནོ་[3]།།

७२) ते च पक्षोपलक्षिता हेतुदृष्टान्तः । तेषां वचनान्युक्तयः ॥

དེ་དག་ཀྱང་, ཕྱོགས་ཀྱིས་ཉེ་བར་མཚོན་པའི་དཔེ་དང་, དེའི་རྣམས་སོ།། །།དེ་རྣམས་ཀྱིས་བརྗོད་པ་རྣམས་ནི་བཤད་ཟིན་ཏོ།།

---

1) यहां से 'आदि' शब्द का अभिप्रायः तद्ग्रहण से नही, अपितु तस्माद् = वहां से लेकर यह अभिप्राय है।

2) अतः 'पक्षादय' यह 'पद' 'पक्ष' को साधन-वाक्य के अभिधेय लिङ्गादि का उपलक्षण मात्र है, अतः दोष नही है।

3) འདིར་-ཕྱོགས་ལ་སོགས་པ་ཞེས་པའི་སྒྲ་ནས་ཕྱོགས་བརྗོད་པ་སྒྲུབ་བྱ་གི་ཁས་ལྡན་རྟ་མེ་དགོངས་པ་ལེགས་པར་གནས་པ་ཉེ་ཤེས་དགོངས་སོ; ཞེས་པའོ།།

७३) किं साधनमिति ? इह च यदा साध्यतेऽमेनेति साधनं करणाभिधानार्थः साधनशब्दस्तदा पक्षोपलक्षितानि हेतुत्वादिवचनानि साधनम् यतस्तैः करणभूतैर्विवक्षितोऽर्थः परसंताने प्रतिपाद्यते ।

སྒྲུབ་བར་བྱེད་པ་ (དེ་ཡང་) ཅི་ཞེག་ཡིན་? ཞེ་ན་, འདི་ཡང་, གང་གི་ཚེ་, གང་གིས་སྒྲུབ་བར་བྱེད་པ་ནི, སྒྲུབ་པ་སྟེ། སྒྲུབ་བྱེད་ཀྱི་སྒྲ་,[1] རྟུ་མཚན་མངོན་བར་བརྗོད་པའི་དོན་ཅན་ཡིན་པ་དེའི་ཚེ། སྒྲུབ་པ་ནི་, ཕྱོགས་ཀྱིས་ཉེ་བར་མཚོན་པའི་དཔགས་ཉིད་ལ་སོགས་པའི་བརྗོད་པ་རྣམས་སོ། །གང་གི་ཕྱིར་ན་, རྟུ་མཚན་དེ་རྣམས་ཀྱིས་, བརྗོད་བར་འདོད་པའི་དོན་, ཐ་དད་པོ་འི་རྒྱུད་ལ་ (བློ་ངོར་) སྒྲུབ་བར་བྱེད་པས་སོ།།

७४) यदा पुनर्भावसाधनः सिद्धिः साधनमिति तदा पक्षादिवचनजन्यं प्रतिपाद्यगतं ज्ञानमेव साधनम् । तत्फलत्वात्पक्षादिवचनानाम् । कार्ये कारणोपचारात्[२]। यथेदं मे शरीरं पौराणं कर्मेति ।

---

1) འདིར་-'སྒྲུབ་བྱེད་ཀྱི་སྒྲ་ཞེས་པ་ནི་-'साधनम्' ཞེས་པ་དེ་ཡིན་ལ; སྒྲུ་དེ་རྟུ་མཚན་བརྗོད་པའི་དོན་ཅན་ཐུབ་ཅིང་ཐུབ་ཅེ་བརྗོད་པ་ན; སྒྲུབ་པ་(साधनम्) ཞེས་པ་ནི། ཕྱོགས་ཀྱིས་ཅི་ནས་མཚོན་པའི་(ཕྱོགས་ཅང་ཤེས་ཏུ་ཅི་བའི) རྟགས་ཅི་དེ་ནི; ཕྱོགས་ཆོས་ཅང་ཐུབ་པ་བརྗོད་པའི་ངག་(སྒྲ་ངག) ཅི་དོ་; ཞེས་བའོ། །འདིར་ཕྱོགས་ཀྱིས་ཅི་ནས་མཚོན་པ; ཞེས་སྨོས་ཀྱང་མཚོན་པ་ཙམ་ལས,དེ་སྒྲུབ་ཀ་ག་ཉིས་པ་ཤེས་ཀ་མེད་ཀུལ་ཐུང་གོང་དུ་བརྗོད་བཞིན་པ། 'ཕྱོགས་ལ་སོགས་པ' ཞེས་སྨོས་པའི་དོན་གོང་པ་ག་ཉིས་པ་ནི – 'अतः पक्षो न निर्देश्यः। तथा प्रतिज्ञायाः प्रयोगे निराकृते तस्या निगमनमपि दूरापास्तमेव । तर्हि पक्षलक्षणं निरर्थकत्वात्कर्तु न यूज्यते बौद्धस्य ।',''' इत्यत्र,-"सत्यमुक्तम् । न साधनवाक्यावयवत्वावस्य लक्षणमुच्यते किन्तु शिष्यस्य सम्यक्त्वलक्षणपरिज्ञानार्थम् । अन्यथा अद्युपन्यस्तस्य पक्षस्य गुणदोषावजानन् कथं तद्गुणदोषविचारणायां प्रवणः स्यात्" ।-द्रष्टव्य न्या. वृ. पंजि. पृ. ४३ । = ཞེས་པ་སྟེ་རོ།།

2) यदि ज्ञानं साधनं भावपक्षे, तर्हि "पक्षादिवचनानि साधनमिति" कथमुक्तमिति (अत्राह-कार्ये-प्रतिपाद्यगतज्ञाने, कारणस्य = पक्षादिवचनस्य उपचारात् = समारोपात्" इति ।

གང་གི་ཚེ་སྣང་, 'སྐྱེབ་པ' དངོས་པོ་ཡིན་པ་1སྟེ། 'གྱེབ་པ' ལ་'སྐྱེབ་བྱེད་' ཞེས་པ་དེའི་ཚེ་ནི་ ཕྱོགས་ལ་སོགས་པའི་བརྗོད་པ་ལས་བྱུང་པ་ (དེས་སྐྱེད་པ་) (དེའི་) བསྐྱེབ་པར་བྱ་བར་གྱུར་པའི(དེའི་བསྟན་བྱར་གྱུར་པ) ཤེས་པ་ (དྲགས་འཇོག་ཅིང་ཁྱབ་པ་དྲན་པའི་ཤེས་པ) ཉིད་ 'སྐྱེབ་པར་བྱེད་པ' སྟེ། དེ་ཉིད་ཕྱོགས་ལ་སོགས་པ་བརྗོད་པ་རྣམས་ཀྱི་འབྲས་བུ་ཡིན་པའི་ཕྱིར་རོ།།

(དེ་ཡང་) འབྲས་བུ་ (བྱ་བ་) ལ་རྟྭའི་ (བྱེད་པ) མིང་གིས་ཉེ་བར་བཏགས་པ་སྟེ། བདག་གི་ལུས་འདི་སྟོན་ཀྱི་ལས་སོ་, ཞེས་པ་ལྟ་བུའོ། ।

७५) यदा तु कर्तृसाधनः साधयतीति साधनं, तदा पक्षादिवचनान्येव कर्तृत्वेन विवक्ष्यन्ते, प्रतिपाद्यसंताने ज्ञानोत्पादकत्वात् इति । तदेवं पक्षादिवचनानि 'साधनम् । तद्यथा वृक्षा वनं, हस्त्यादयः सेना ॥

གང་གི་ཚེ་, བྱེད་པ་པོ་ (གཅོད་ཅེ་བའམ་གཞིར་བརྟག་ནས་ཆོག་སྦྱད་ཀྱི་ཚོ་གཅོད་པ་བྱེད་ན) སྐྱེབ་པ་ནི་, སྐྱེབ་པར་བྱེད་པས་ན་, 'སྐྱེབ་པ' ཞེས་བྱ་སྟེ། དེའི་ཚེ་, ཕྱོགས་ལ་སོགས་པའི་རྗོད་བྱེད་རྣམས་ཁོ་ན་, བྱེད་པ་པོ་ཉིད་ཀྱི་ཚུལ་དུ་ བརྗོད་པར་འདོད་པ་སྟེ། བསྟན་པར་བྱ་བའི་ (ཐ་རྙེལ་པོ) རྒྱུད་ལ་ཤེས་པ་ (ཚོད་མ) སྐྱེད་བྱེད་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ་, ཞེས་བྱའོ།།

द्रष्टव्या-न्या. वृ. पंजि. पृ. ४३ । =

1) ''སྐྱེབ་པ་དངོས་པོ་ཡིན་པ་ཉིད'',ཞེས་པ་སྟེ། བརྗོད་བྱའི་གཞུང་ལས་'གང་གཅོད་པོར་བརྗོད་པ་དང་; 'ཉེར་པ་' གཅོད་པོར་བརྗོད་པ་དང་; 'དངོས་པོ་' གཅོད་པོར་བརྗོད་པའི་བརྗོད་པ་གཟུམ་ལས། འདིར་སྐྱེབ་ཉེར་ (སྐྱེབ་པ; = साधनम्) ཅེས་པའི ཚོག་སྦྱད་ཀྱི་ཚོ་ག་ལས་གྲུབ་པའི་བརྗོད་པའམ,ཚོག་ཏེ; དངོས་པོ་བརྗོད་པའི་ཉེན་པསྟན་པའི་དབང་དུ་ཐུབ་པ; དེ་ཉིད་དངོས་པོ་བརྗོད་པའི་དོན་ཅག་དུ་སྟོང་ཙམ་ཞེས་པ; ཅེས་པའོ། འདིར་དངོས་པོ་ ཞེས་པ་ཡང; '-ཐུབ་བྱ་' ཞེས་པའི་དོན་ནོ།། བརྗོད་བྱའི་བཀུར་པ མང་ཡང; རེ་ཞེག་སྐབས་མིན་པས་བཤད་གོ ।

དེ་སྐད་ན་, ཕྱོགས་ལ་སོགས་བའི་བརྗོད་པ་རྣམས་ (ཅིའང) སྒྲུབ་བ (ར་བྱེད་པ) འོ། །འདི་སྐད་སྟེ། ཤིང་སྤྱོང་རྣམས་ཀྱི་ནགས, གླང་པོ་ལ་སོགས་བའི་དམག་[1] (སྟེ་, ཞེས་པ་སྐབས་དག) གོ ॥

७६) आह । एकवचननिर्देशः किमर्थम् ? उच्यते, समुदितानामेव पक्षादिवचनानां साधनत्वख्यापनार्थम् ।

उक्तं च दिङ्नागाचार्येण- "साधनं" इति चैकवचननिर्देशः समस्तसाधनत्वख्यापनार्थः ।

(འདིར་) གཅིག་ཚག་གིས་ངེས་བར་བསྟན་པ་, ཅིའི་ཕྱིར་ཏྱ་ཡིན་,? ཞེ་ན,: བཤད་བར་བྱ་སྟེ། ཕྱོགས་ལ་སོགས་པ་བརྗོད་བའི་ཚོག་རྣམས་ཅིང་[2], སྒྲུབ་བར་བྱེད་པ་ཅིང་ཏྱ་གོ་བར་བྱ་བ་ཅིང་ཀྱི་དོན་ཏྱའོ། སྒྲོབ་དཔོན་ཕྱོགས་ཀྱི་གླང་པོས་ཀང་, – "སྒྲུབ་པ" ཞེས་, གཅིག་ཚོག་གིས་ངེས་བར་བསྟན་པ་ནི་ (ཕྱོགས་ལ་སོགས་བའི་བརྗོད་པ་) ཡོངས་རྫོགས་སྒྲུབ་པ (ར་བྱེད་པའི་ངག) ཅིང་ཏྱ་བསྟན་བར་བྱ་བའི་དོན་[3]ཏྱའོ།། (ཞེས་བཤད་དོ)།།

---

1) ཁདིར, 'ཤིང་སྤྱོང་རྣམས་ཀྱི་ནགས' ཞེས་པ་ཐུ་སྐད་ཀྱི་དཔང་ཏྱ་ཐུས་པ་ཡིན་ཐྱི། བོད་སྐད་ཀྱི་ངང་བཞིན་ཐྱི་དཔང་ཏྱ་ཐུས་ཏ་-'ཤིང་དགས'-'གླང་དམག' ཅེས་ཐུས་ཏ; ཤེས་ཐྱ་ཁེལ་ས་ས་ོ། །དེ་ལང་ཐྱེངས་དོན་ཅིག་ཅིག་ཐྱིས་ཐྱེད་པ་ཡོད་ཐྱི་ཐྱེ་ཐྱ་ཡིན་ཐྱི་ཐྱེ་ཐྱ་ཡིན་ཐྱི་ཐྱེ་ཐྱ་ཡིན

७७) इत्यलं विस्तरेण ॥

ཞེས་, རྒྱས་པར་བཤད་པ་རྣམས་སོ། ॥

७८) एवं तावत्सामान्येन साधनमुक्तम् । इदं च न ज्ञायते किं कारकमुत व्यञ्जकम् । साधनस्य द्वैविध्यदर्शनात् ?

དེ་ལྟར་རེ་ཞེག་སྤྱིའི་སྒོ་ནས་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ (འི་ཚུལ་རྣམས) བཤད་པ་ཡིན་ལ། འདིས་1ཀྱང་, ཅི་ (འདི) བྱེད་པ་པོ་ (སྒྲུབ་བྱེད་) ཡིན་ནམ་, གསལ་བྱེད་ (སྒྲུབ་བྱེད) ཡིན་, ཤེས་པར་མི་འགྱུར་ཏེ། སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་རྣམ་པ་གཉིས་ཉིད་དུ་མཐོང་བའི་ཕྱིར་རོ།། (ཞེ་ན)

साधनस्य स्वरूपम्-སྒྲུབ་བྱ་གཅིག་ཏུ་ངེས་:—

७९) तत्र कारकं बीजाङ्कुरादेः । व्यञ्जकं प्रदीपादि तमसि घटादीनाम् । अतो व्यञ्जकत्वप्रतिपादनायाह ।

(བརྗོད་པར་བྱ་སྟེ།) དེ་ལ, བྱེད་པ་པོ་ནི, ས་བོན་དང་མྱུ་གུ་ལ་སོགས་པ་ (ལྟ་བུ་ཡིན་པ) དང་། གསལ་བྱེད་ནི, སྒྲིབ་མེ་ལ་སོགས་པས་, སྐྱན་བའི་བུམ་པ་ལ་སོགས་པ་ (ལྟ་བུའོ) རྣམས་སོ། །དེས་ན, གསལ་བར་བྱེད་པ་ཉིད་ (ལྟ་བུར་) དུ་བསྟན་པའི་2ཕྱིར་སྨྲས་པ།:—

---

1) འདིས་ཀྱང་-ཞེས་པ་ནི; སྒྲིབ་པགར་འདིས་ཀྱང; ཞེས་པ་ཡེད་ལ། དེ་ཡང; 'སྒྲུབ་པ' ཞེས་པའི་བྱེད་པ་བརྗོད་བདམ་ཙྪ་མཚན་པཙྪོད་པའི་སྒྲུབ་པཙྪོད་པའི་'སྒྲུབ་པ་ནི' དོན་གཉིས་སུ་མཐོང་སྟེ། གཅིག་བྱེད་དམ་གསལ་བྱེད་ལ་'སྒྲུབ་པ' (साधनम्) ཞེས་པའི་ཚུལ་གཉིག་དང་། སྒྲིབ་བྱེད་དམ་ཙྪ་ལ་'སྒྲུབ་པ'ཞེས་པའི་ཚུལ་གཉིས་སོ།། དེ་གཉིས་ཀང་ཡིན་མ་ངེས་པས; སྨྲ་བའོ།།

2) 'བསྟན་པ' སྟེ། – འདིར་མཐུན་ཐ རྟོགས་པར་ཐ་སྙད་བྱ་ཚུལ་གཅིག་ངོ་མོར་སྒྲིབ་པ་འགྲོ་བའི་ཚེ; སྒྲུབ་པ་ནི། མ་ངེས་པང; ཐུ་གྱི་ཚུལ་ལྟ་སྒྲུབ་པ་མིན་ཏྟ། མྱུར་བ་ནས་གཅིག་ཏུ་བྱ་བ་ལ་ཡང་སྐབས་བཞིན་སྒྲུབ་པའོ; ཞེས་བསྟན་པར་གྱིས་པར་ཐུ་སྟེ། ཞེས་པའོ།།

८०) "पक्षहेतुदृष्टान्तवचने हि प्राश्निकानामप्रतीतोऽर्थः प्रतिपाद्यते इति ॥"

"ཕྱོགས་དང་, གཏན་ཚིགས་དང་དཔེ་བརྗོད་པ་རྣམས་ཀྱིས་ནི་, ཕྱིར་ཞོག་པ་རྣམས་ཀྱི་1མ་རྟོགས་པའི་དོན་རབ་ཏུ་རྟོགས་པར་བྱེད་པའི་ཕྱིར་རོ། । ཞེས་པའོ།।"

८१) अस्य गमनिका; पच्यते इति पक्षः[२] । हिनोतीति हेतुः । 'हि' गतो[३] । सर्वे गत्यर्थाः ज्ञानार्थाः तथा दृष्टमर्थमन्तं नयतीति दृष्टान्तः । स च द्विधा साधर्म्यवैधर्म्यभेदात् ।

འདིའི་ (དག་གི་) རྣམས་བྱེད་ (བཤད་པ་) ནི། བྱ་བྲག་ཏུ་བྱེད་པས་ན་[4], 'ཕྱོགས' ཞེས་བྱ་ལ། རྟོགས་པར་བྱེད་པས་ན་, 'རྟགས' ཞེས་བྱའོ། । (དེ་ཡང་) "'ཧི་'འགྲོ་བ་ལའོ[5]" (ཇེངས་- १२५७. अष्टा. गणपाठ, पृ. २५६)।

---

1) འདིར་-ཆོག་པ་རྣམས་ཀྱིས་ཞེས་པོར་བསྡུས་སྤ་མ་རྣམས་ཐ་'ཇུག་སྒྲ་བྱུང་བ་ནི; མ་དག་པར་མངོན་ཏེ། དོག་ཏུ་འདི་འབྲེལ་སྒྲ་ཞེས་པའི་ཚུལ་སྟོན་བྱོང་བའམ་ཏེ་ཇུང་བའི་ཕྱིར་རོ།।

2) पच्यते (पंचयते) इतिपक्षः, यह पक्ष सम्बन्धी व्युत्पति एवं भेद पहले ही कहा जा चुका है, द्रष्टव्य-वृत्ति- ६५, के सम्बन्ध में।

3) यहां 'हेतु' शब्द- 'हि' धातो 'तुन्' प्रत्ययतः सम्पादित है। 'हि' धातु का अर्थ-'गति' एवं 'वृद्धि' दोनों होता है, पर यहाँ साधनार्थ मे 'तुन्' प्रत्ययेन सम्पादित हेतु के 'हि' का अर्थ 'गति' है। "हि गतौ वृद्धौ च"—पाणि. अष्टा. गणपाठ-पृ. २५६, धातु सं. १२५७; द्रष्टव्य । सिद्धान्त कौ. पृ. २९९, गण. स्वादि। जो गत्यर्थक हैं, वे सब ज्ञानार्थक भी होते हैं । अतः जो 'गमक' अर्थक है, वही ज्ञापकार्थक भी होता है। इस दृष्टि से यहाँ 'हि' 'ज्ञापक' अर्थ मे प्रयुक्त है।

4) ཅེ་བྱ་བྲག་ཏུ་བྱེད་པས་ན; 'ཕྱོགས་ཏེ་-ཞེས་སོགས་-སོང་ངུ་བཟོད་ཅེས་ལ། -"पक्ष' परिग्रहे"— 'ཁ་ཡོངས་སུ་འཛིན་པ་ལའོ"— ཞོས་སོགས་ནི་མང་པས་འཛིགས་ཏེ་མ་བྱེས་ན; བརྟ་སྤྲོད་པའི་གཞུང་ངང་སྤུང་འདི་པས་ན་ཏེ། གཞན་ངུ་ཀིས་པར་ཐོའོ།।

5) པོད་སྐད་ངུ་-'རྟགས་ཞེས་པའི་སྐད་དོད ཅེས་པ་སྤུང་ས;-'ཧེ་ངུ'= हेतुः"-ཞེས་པ་ཡོད་ལ། དེ་ཡང;

འགྲེ་བའི་དོན་ཅན་ཐམས་ཅད་, ཤེས་བའི་དོན་ཅན་ཡང་ཡིན་ནོ། །དེ་བཞིན་
ཏེ་, མཐོང་བས་དོན་མཐར་འདྲེན་པར་བྱེད་བ་ནི་, མཐོང་མཐའ་[1](སྟེ། དབེ་ཚོས་)
ཅན་, ཞེས་བྱའོ།།

དེ་ཡང་, ཚོས་མཐུན་པ་དང་, ཚོས་མི་མཐུན་པའི་དབྱེ་བས་རྣམ་པ་
གཉིས་སོ།།

८२) ततश्चैवं समासः । दृष्टान्तश्च दृष्टान्तश्च दृष्टान्तौ । हेतुश्च दृष्टान्तौ च हेतुदृष्टान्ताः । पक्षस्य हेतुदृष्टान्ताः पक्षहेतुदृष्टान्ताः । तेषां वचनानि पक्ष-हेतुदृष्टान्तवचनैः । 'हि' शब्दो यस्मादर्थे ॥

དེ་ནས་, (དེ་རྣམས་ཀྱི) ཚིག་སྡུད་ (བྱེད་ཚུལ་) ཀྱང་འདི་སྐད།:—

དབེ་དང་, དབེ་ནི་དབེ་དག[2]གོ། །ཁྱོན་ཚོགས་དང་, དབེ་དག་ནི་, རྟགས་

'ཧི = हि' ཞེས་བའི་སྒྲའི་བྱེད་ཀ་-'རྟུན་' ཞེས་བའི་ཚེན་བྱེད་རྟེ; 'སུཔ་' = सुप्' ཞེས་བའི་རྣམ་དབྱེ་སྡུད་རྟེ་ཤཱསྟྲཀཱར་ཀ་ཡིན་ཞེང་། 'དེ' ཞེས་བའི་བྱེད་དོན་ནི;-पाणिनीय-सूत्रे यदि 'ब्रूञ्'ཞེས་བའི་བྱེད་ཀྱི་ཚོགས་ལས-'हि' गतौ वृद्धौ च = " 'ཧེ་ནི་ཤཱསྟྲ་ཡང་; འཕེལ་ཀ་ལགོ།།'-(ཐུབ་ཀྱང་-१२५७ स्वाधिगत)- ཞེས་ཀ་སྐྱར་རྟེ། དེ་ཡང་ཀ་ཏེ་ཐུབ་ཀྱང་ཐོག་ཏུ་ཐུབ་ཀྱང་ཐོག་ཏུ་དབང་གིས་ཀྱི་ཤཱསྟྲའི་དོན་ཅན་ཏེ་ཤཱསྟྲ་ཐོག་ཏུ་ཐུབ་ཀྱང་ཐོག་ཏུ་དབང་གིས་ཀྱི་ཤཱསྟྲ་ཀ་ནི; ཤཱསྟྲ་སྦྱོར་བའི་གཞུང་གི་སྐྱེ་ཐུབ་ཀྱང་ཞེས་བ། 'དེ' ཞེས་ཀ་རྟོགས་བའི་དོན་ཅན་ཏེ་ཤཱསྟྲ་ཐོག་ཏུ་ཐུབ་ཀྱང་ངང་། དེ་ཡང་ཁྱེད་ཀྱི་ཚོ་ནས་དབང་གིས་ཀྱི་དོ་ཤཱསྟྲ་ཁྱེད་ཀྱི་ཤཱསྟྲ་ཀ་ཞེས་ཀ་ཡིན་རོ།།

1) བོད་སྐད་དུ་ཆོས་ནས་'དཔེ་ཚོས་ཅན་'ཞེས་བ་ཡི། དོན་ལ་ཤེས་པར་གཏན་ལ་ཕབ་པ་ཆོས། སྐྱོན་ཅན་ཤེས་པར་མི་མཚོན་ཏེ། དཔེའི་སྐད་དོན་-'दृष्टान्तः' ཞེས་བ་ནི; 'མཐོང་མཐའ་'ཞེས་བ་ཡིན། དོན་ནི; གང་གི་ཕྱིར་དུ་བསྒྲུབ་བྱའི་ཚོས་ལ་རྟགས་པས; རྟགས་ལ་བསྒྲུབ་བྱའི་ཚོས་ཀྱིས ཁྱབ་པ་མཐོང་ནས་ཤེས་པའི་ཐེ་ཚོམ་ཟད་པར་ཤེད་བྱེད་པ་ནི་ནི; མཐོང་མཐའ་ཅན་ནོ; ཞེས་བགོ།། མཐོང་མཐའ་ནི; མཐོང་ནས་ཐུ་ཚ་རྟོགས་མཐར་ཕོ།།

2) བཅའི་རྟེ་ཐར; ཚོ་ཅ་ཁ་གྲགས་པ་ཆུབ་མཚན་དང་། ཆུའི་དཀྱེ་ཤས་ཤེང་ཆུང་བ་ཆུ; ཆུའི་ཐུ་བཙུ་ཏ་

དབེ་རྣམས་སོ། །ཁྱོད་ཀྱི་དང་, དཔལ་དཔེ་རྣམས་ནི་, ཁྱོད་དཔལ་དཔེ་རྣམས་དེ། དེ་རྣམས་ཀྱི་བརྗོད་པ་རྣམས་ནི་, ཁྱོད་དཔལ་དཔེ་རྣམས་ཀྱི་བརྗོད་པ་རྣམས་སོ། །དེ་རྣམས་ཀྱིས་1དེ་, ཁྱོད་དཔལ་ཧཱ་བརྗོད་པ་རྣམས་ཀྱིས་ (ཞེས་པ་ལྟར་ཤེས་དགོས་) སོ། । ཡིན་ (ཏེ) ཞེས་བའི་སྐྱེ་མེ་—ཡང་ལས་, –ཞེས་བའི་དོན་ཅན་ནོ།།

प्राश्निकानिरूपम् ཞིབ་པའི་མཚན་ཉིད་བསྟན་པ།—

८३) प्रश्ने नियुक्ताः प्राश्निकाः विद्वांसः । स्वसमयपरसमयवेदिनः । उक्तञ्च स्वसमयपरसमयज्ञाः कुलजाः पक्षद्वयस्थिताः क्षमिणः ।
वादपथेष्वभियुक्तांस्तूलासमाः प्राश्निकाः प्रोक्ताः ॥

དྲི་བ་ལ་ངེས་བར་ཞུགས་པ་རྣམས་ནི, དྲི་བ་པོ་ (ཤེས་པ་) རྣམས་དེ། མཁས་པ་རྣམས་སོ། །(དེ་ཡང་) རང་གི་དུས་ (གྲུབ་མཐའ་)་དང་, གཞན་གྱི་དུས་ (གྲུབ་མཐའ་) རིག་པ་རྣམས་སོ། །ཇི་སྐད་དུ:—

རང་གི་དུས་དང་གཞན་གྱི་དུས་2ཤེས་ཤིང་།།

ཚོགས་ཀྱི་རིན་ཆེན་ཐྭོན་གསུང་ན་རྣམས་སུ་-ཁྱོགས་དང་, གཏན་ཚིགས་དང་; -ཞེས་མིགས་དང་' སྨྲ་མ་བསྟམ་སྟངས་བཞག་འདུག་གྱང་། དེགས་སྤུངས་ལ་ 'དང་' སྨྲ་བསྟམ་བའི་ཚིག་སྤུངས་ཀྱི་ཚེ་ག་ཐྭེད་འདུག་ཅིང་། འཕྲལ་བ་འདིར་ཡང; ཚོགས་སྤུངས་ཀྱི་བཤད་བའུག་བས; འདིར་ཕེགས་སྤུངས་ལས་ནུབ་པ་སྤོཾ་བའི་ཚུལ་དུ་ཟིས་པ་ཡིན།།

1) འདིར་-"རྣམས་ཀྱིས" ཞེས་རྣམ་དབྱེ་གཐུམ་བའི་མང་ཚིག་ལ; ཚོགས་སྤུངས་མ་ཐུབ་བར་གསལ་ཕོངས་འདུག་གྱང; ཁོང་དེའི་རྣམས་སུ་མེ་ཐྭོང་བ ནི; ཚན་པར་ཐྭོང་ངོ་།།

2) སྐྱེངས་མཐའ, 'समय' ཞེས་བ་ སམ्+ इ་བསྐྱངས, ཡེ+ ཐྭོངས་'ཟད' ཐྭེད་རྣམས་འདུས་པ་ལས་གྱུས་ཅིང;-'सम+इ+अच्'। 'समय'-ནི་དེ་དུས་དང, གྱུས་མཐའ་དང, དམ་བཅའ་ཞེས་ཁེད་

རིགས་ལས་སྐྱེས་ཤིང་ཕྱོགས་གཅིས་གནས་བཟོད་བ།།

སྐྱེ་བའི་ལས་དུ་མངོན་བར་ཞུགས་པ་དང་།།

ལྷིད་མཚུངས་པ་རྣམས་དྲི་བ་པོ་ ཞེས་བཤོད།།

(ཅེས) གསུངས་པ་ (སྡུ་བྱ) འོ།།

८४) तेषां प्राश्निकानामप्रतीतोऽनवगतोऽनवबुद्धोऽर्थः प्रतिपाद्यते ।

དྲི་བ་པོ (ཕྱིར་ཚོལ་བ་) དེ་རྣམས་ཀྱི་ (རྣམས་ལ) མ་རྟོགས་པ་དང་, མ་ངེས་པ་དང་, མ་གོ་བའི་དོན་རབ་ཏུ་སྟོན་པར་བྱེད་དོ།།

८५) आह । ये यथोक्ताः प्राश्निकाः, कथं तेषां कश्चिदप्रतीतोऽर्थ इति ?

གང་དག, "ཇི་སྐད་བཤད་པའི་དྲི་བ་པོ་རྣམས་ཀྱིས, ཅི, དེ་རྣམས་ཀྱི་དོན་འགའ་ཞིག་མ་རྟོགས་པ་ཡིན་ནམ", ? ཞེས་སྨྲ་ན།

८६) उच्यते । न तत्परिज्ञानमङ्गीकृत्यप्रतीतः । किंतु वादिप्रतिवादिपक्षप-रिग्रहसमर्थनासहत्वान्तर्गत इत्यतोऽप्रतीतोऽर्थः प्रतिपाद्यते ।

བཤད་པར་བྱ སྟེ།— དེ་ཡོངས་སུ་རྟོགས་པར་ཁས་ལྷངས་པའི་སྐྱོན་ནས་མ་རྟོགས་པ་ནི་མ་ཡིན་མོད། འོན་ཀྱང, ཚོལ་ཕྱི་ཚོལ་ (གཅིས་ཀས)

རྟེན་བཞི་ཕྱག་ཅམ་ལ་བརྟག་ཀྱང་། གདེང་ནི; དེ་ཀུན་མཐའི་དོན་ཅན་ཡིན་ལ། དེ་ཡང; ཚོལ་ཕྱི་ཚོལ་དག་གིས་རྟོག་དཔྱོད་དེ་དང་འབྲེལ་བའི་རྟགས་དང; སྐྱབ་ངག་མོགས་འགྲུབ་པའི་ཚོ། དེ་དང་དེའི་གཏན་སྐབས་དང་། གཏན་སྐྱེས་དེ་དང་འབྲེལ་བའི་དམ་བཅའ་མོགས; དངོས་མ་ཐེ་གཏན་ཚུལ་ཏེ། དུས་ཤེས་ཉ་རྟེན་ལ་སྐྱབ་པ་ཡིན་ནས; དེའི་དབང་དུ་ཐུབ་ཏེ། འདིར་'དུས' ཞེས་ཐ་མར་བསྡུར་བ་ཡིན་པོ།། 'སྐྱ' (समय) འདིའི་སྐོར་ངེས་ཚོག་དང, བརྟ་སྐྱེ་བ་དང, གྲུབ་མཐའ་མོ་མོ་དང, མཁོ་སྐྲག་མོ་མོ་ཞེས་གཤད་པ་ལྟ་སྨོས་ཀྱང་ཞེ་ཆ་དེ་ཙམ་མོ།། སྐབས་མེད་པས་དེ་ཁེ་ཆ་དེ་ཙམ་མོ།།

1) འདིར་'ཀྱི' ཞེས་པ་དྲུག་པར་མངོན་ཡང; འདི་ནི་ཐུབ་པའི་དོན་ཅན་ཏེ། བརྟ་སྐྱེ་བའི་གཞུང་ལས་-शेषे षष्ठी ཞེས་པ་དེ་ཡིན་ལ། དོན་དུ་བཞེ་བའི་མཚན་ཉིད་ཅན་དོ།། དེ་ཡང་ཚོལ་བ་རྟམས་'ལ' མ་རྟོགས་པའི་དོན་རབ་ཏུ་སྟོན་པར་བྱེད་དོ; ཞེས་པའོ།།

ཕྱོགས་ཡོངས་སུ་གཟུང་ནུས་པ་དང་ལྡན་ཅིག་ (བའི་སྒོ་ནས་) དུ་དེའི་ཁོངས་སུ་གཏོགས་པ་, ཞེས་བྱ་བ་སྟེ། དེའི་ཕྱིར། མ་རྟོགས་པའི་དོན་ངག་དུ་སྟོན་པར་བྱེད་པའོ[1]།།

८७) **ननु चात्र चतुर्थ्यां क्रियया चेति वक्तव्यलक्षणया भवितव्यं तत्किमर्थं षष्ठयत्रोच्यते ?**

གལ་ཏེ་ཡང་འདིར་, "བཞི་པ་ཉིད་ཀྱིས་བྱ་བས་ཀྱང་, ཞེས་བརྗོད་པར་བྱ་བའི་མཚན་ཉིད་ཀྱིས་དེ་གསལ་བར་བྱ་དགོས་པ་ལ་, ཅིའི་ཕྱིར། འདིར་དྲུག་པས་བརྗོད་པ་ཡིན་", ? ཞེ་ན[2]

८८) **कारकाणामविवक्षा शेष इति शेषलक्षणा षष्ठी । केषां प्रतिपाद्यते । सामर्थ्यात्तेषां न प्रतीतः अन्येषामश्रुतत्वात्तेषामेव प्रतिपाद्यते । 'इति' शब्दस्तस्मादर्थे ।**

བྱེད་པ་གཞན་ (རྣམ་དབྱེ་གཞན) རྣམས་བརྗོད་འདོད་མེད་པ་ལ་, ལྷག་

---

1) ཡིན་ཀྱང་; ཚོགས་ཕྱོགས་ཚོགས; ཞེས་ཀ་ནས, མ་རྟོགས་པའི་དོན་རྟོགས་པར་བྱེད; ཅེས་པའི་པར་ཀྱི་དོན་ནི:— འདིར་ཚོགས་ཕྱོགས་ནི; གོང་གསལ་ལྟར་བཤད་ཚུལ་རྟེན་མཚམས་བའི་སྒོ་ནས་བང་བང་གི་ཕྱོགས་འཇོག་ནུས་པ་ཞེས་པ་ཡིན་པ་ལ། དེའི་ཁོངས་སུ་གཏོགས་པ་ནི; ཚོགས་ཕྱོགས་གཉིས་ཀའི་མེམས་ལ་གནས་པའི་དམ་བཅའ་རྟེ། རྣ་བ་མོ་དེ་ཤེས་འདོད་ཀྱི་ཞེས་ཞེང། སྔ་ཚོགས་ལྟས་པར་འདོད་པ་ཡང་ཁོང་། རྣམ་བཅའ་གང་ཡིན་པ་ཡིན་ཞེང། དེ་ནི་མ་རྟོགས་པའི་དོན་རྟེ། དེ་ཉིད་མཐུན་བྱ་བའི་ཕྱིར་བྱ; ཚོགས་ཕྱོགས་ཚོགས་པ་ལ; ཏེ་བ་དང; རྟོགས་ལ་མོགས་པའི་སྒོར་བ་ལ་ཞུགས་པས་ཤེས་པ་ཡིན་ཏེ།། 'སྟོན་པར་བྱེད་ཅེས་ཅེས་བ་ནི; རྟོགས་དང་རྟུ་མཚན་གསལ་བར་བྱེད་པའི་སྒོ་ནས; འབྲེལ་བའི་ཐམ་ནས སྟོན་པར་བྱེད་པ་ཡིན་པས; ཚིགས་སུ་བཅད་པ་ 'प्रतिपाद्यते' ཞེས་བྱ་བ་ཡིན་ནོ།།

2) འདིར; དྲུག་པ་ཅིའི་ཕྱིར་བྱ་ཡིན། ཞེ་ན་བའི་ཏེ་བ་ནི; ཁང་བུ་-"ཕྱི་ཚོལ་རྣམས་ཀྱི་ཤ་རྟོགས་ན," ཞེ་ན་སོགས་ཀྱི་སྐབས་སུ;- ཕྱི་ཚོལ་རྣམས་'ལ'-ཞེ་ན་བཞི་པ་སྒྲུབ་ཅགོས་པ་ལ།-ཕྱི་ཚོལ་རྣམས་'ཀྱི'— ཞེས་དྲུག་པ་སྒྲུབ་པ་ཅེ་ཡིན། ཞེས་བའི་ཏེ་བའོ།།

མདོ, ཞེས་ (བ་ལྟར་) ལྷག་མའི་མཚན་ཉིད་ཅན་གྱི་དྲུག་བ[1]འོ། །ཅི་ཞིག་གིས་བསྟན་བར་བྱ, ? ཞེ[2]ན་ནུས་པ་ལས་དེ་[3], གང་དག་[4]གིས་མ་རྟོགས་པ་སྟེ། གཞན་རྣམས་མ་ཐོས་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར། དེ་རྣམས་[5]ཉིད་ངག་ཏུ་བསྟན་པར་བྱའོ། །'ཞེས་བྱ་བ' (ཤེ་དེ) ཡི་སྒྲ་ནི, 'དེའི་ཕྱིར་' (ཞེས་པའི་) དོན་ཅན་ནོ།

८६) **यस्मादेवं तस्माद्वचञ्जकमिदं साधनमप्रतीतार्थप्रतिपादकत्वात् प्रदीपवत् । व्यतिरेके बीजादि ॥**

གང་གི་ཕྱིར, འདི་ལྟར་ཡིན་པ་དེའི་ཕྱིར། འདི་ནི་གསལ་བྱེད་དེ, སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ, མ་རྟོགས་པའི་དོན་རྟོགས་བྱེད་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར། སྒྲོན་མེ་བཞིན་ནོ།། །།དེ་ལས་ལྡོག་པ་ནི (སྐྱེད་བྱེད་ནི་) ས་བོན་ལ་སོགས་པ་རྣམས་སོ།།

---

1) འདིར; 'རྣམ་དབྱེ་བྱུག་པ་ལྷག་མའི་དོན་ཅན་ཡིན'–ཞེས་པ་ནི། བརྟན་སྦྱོར་གཞི་གཞུང་ལས;–མིང་སོགས་ལ་རྣམ་'བྱེ སྦྱོར་བའི་ཚོ། བརྟ་བྱེད་མཁན་ནོ; བརྟ་བྱེད་པ་ཡོ་སྟེ། རྣམ་དབྱེ་གཞན་རྣམས་ཀྱི་སྦྱོར་བ་གང་ཡང་བྱེད་ཀྱི་མེད་ཅིང་། ཡང་ན་བྱེད་མེ་འདོད་པ་དེའི་ཚེ; དྲུག་པ་ཉིད་ལྷག་མར་ལས་པ་ན། དེ་ལ་'ལྷག་མའི་མཚན་ཉིད་ཅན' ཞེས་པ་ཡིན་ལ། དེ་ལྟ་བུའི་དྲུག་པ་ནི; ལྷག་མའི་དྲུག་པའོ། བརྟ. པ་ཎྜི་ཏ-མདོ་ཁཱ་-''ষষ্ঠী শেষে'' सं. ६०६, དེའི་སྡེ་-ཀུན་ཟིམ.-''कारकप्रातिपदिकार्थ-व्यतिरिक्तः स्वस्वामिभावादिसम्बन्धः 'शेषः', तत्र षष्ठी स्यात्''-सिद्ध.कौ.पृ.५७८;द्रष्टव्य।

2) 'ཅི་ཞེ་གྱ་གོས་བསྟན་པར་བྱ' ཞེས་པར་-'केषां'-ཞེས་'ཅི་རྣམས་ཀྱི' ཞེས་འོང་བཀོས་ཀྱང; 'ཅི་རྣམས་ཞེ་གྱ་གི་ཞེས་པས' བྱེད་པ་ཁོང་ནས་ཤེས་པའི་དབང་དུ་ཐུས་སོ།།

3) 'ནུས་པ་ལས' ཞེས་པའོ, རྟགས་ཁམ, སྒྲུབ་ངག་གི་བྱེད་ལས་སོ།། དེ་ཡང- གོང་དུ་ཅི་ཞེག''' ཅེས་སོགས་སུ-ལེགས་སྦྱར་ལ 'ཅི་རྣམས་ཀྱི' ཞེས་བྱུག་པའི་མང་ཚོག་ཤེད་པ། དོན་ནི་གང་ལ་ཅི་རྣམས་ཀྱི་དོན་བཞག་པར་བྱ་བ་ཡིན། ཞེས་པ་ཁེན་པས། དེ་ལ་ནུས་, ཞེས་སོགས་ལས་འོ།།

4) གང་དག་གིས, ཞེས་པར་ཡང་བྱུག་པའི་མང་ཚོག་གོང་སྐྱར་རོ།།

5) དེ་རྣམས་ཉིད་ནི་-མ་རྟོགས་པའི་དོན་རྣམས་སོ།།

६०) तत्र पक्षादिवचनानि 'साधनम्' इत्युक्तम् ॥

"དེ་ལ་ཕྱོགས་ལ་སོགས་པའི་བརྗོད་པ་རྣམས་ནི་, སྒྲུབ་པར་བྱེད་པའོ"

ཞེས་བྱ་བ་ (དེ) བཤད་ཟིན་ཏོ།། ॥

पक्षादिलक्षणनिरूपणम् ཕྱོགས་ལ་སོགས་པའི་མཚན་ཉིད་བསྟན་པ་:—

६१) अधुना यथोद्देशं निर्देश इतिन्यायमाश्रित्य पक्षलक्षणप्रतिपादनायाह ।:—

"तत्र पक्षः प्रसिद्धो धर्मी ।"

ད་ནི་, 'ཇི་ལྟར་དགོས་པ་དེ་ལྟར་བཤད་པ་'[1],— ཞེས་བའི་ཚུལ་ལ་བརྟེན་ནས་, ཕྱོགས་ཀྱི་མཚན་ཉིད་བསྟན་པར་བྱ་བའི་ཕྱིར་, སྨྲས་པ:—

"དེ་ལ་ཕྱོགས་ནི་, ངབ་ཏུ་གྲགས་པའི་ཆོས་ཅན"

६२) अस्य गमनिका ।—तत्रशब्दो निर्धारणार्थः । निर्धारणं च प्रसिद्धधर्मित्वादिगुणतोऽवसेयमिति । पक्षः इति लक्ष्यनिर्देशः ।

འདིའི་རྒྱས་བྱེད[2] (བཤད་པ་) ནི་,:— 'དེ་ལ' ཞེས་བའི་སྒྲ་ནི་, ངེས་པར་

---

1) འདིར; ཇི་ལྟར་དེ་གོས་ན; དེ་ལྟར་བགྲང་ན; ཞེས་ན་ནི། ཇི་ལྟར་བགྲང་ཐ; དེ་ལྟར་བགྲང་ན; ཞེས་ན་སྟེ། མདོར་བསྡུན་ཀྱི་རྣམ་གཞག་གི་ཚོར་དེས་ལྟར; ཆུས་བར་བགྲང་བར་ཐ་དེ་གོས་ཞེས་བའི་ཚུལ་ཀྱིས་སོ; ཞེས་བའོ།། དེ་ཡང; འདི་ཙར་ཆད་ཀྱིས་སྒྲུབ་ངག་གི་ཁང་བཞེན་ཏང; དེས་ཚུལ་གཏུམ་བརྟོལ་ཚུལ་ཁང; ཕྱོགས་ཆོག་སྒྲུབ་ངག་གི་ཙན་ལས་ཇུ་དགོས་མེན་སོགས་ལ་དོགས་དཔྱོད་དུ་ཁང་བཅས; ཆུས་བར་བགྲང་ཟེན་ལ། དེ་ནི་སྟེ། འདི་མན་ཀྱིས་དེའི་ཁུལ་ལམ; བསྒྲུབ་ཐ་ཕྱོགས་སོགས་བགྲང་བར་ཐ་བ་ལ; ཁང་གོ་ཕྱོགས་བསྟན་བར ཐབ་; ཞེས་བའོ།།

2) འདིའི་རྟོག་ཅིང; ཅེས་ན་འདི། གོང་འོག་རྣམས་ཐུ་ལན་མང་དུ་ཐུང་ཞིང་འབྱུང་ལ། དེ་ནི་ལེགས་སྦྱར་དུ་-'གམནिका''གམནི་ཀཾ' ཞེས་ན་དེ་ཡིན་ཅིང་། 'གམ་ཀམ་' ཞེས་བའི་རྟོགས་བའི་དོན་ཅན་ལྟ་ཅིང་ལ; ཅེ་ན་གོ རི་ཆེན་སྦྱར་བས་-'རྟོགས་བྱེད་དམ་གོ་བྱེད་' ཅེས་ན་སྟེ། དེ་ཡང་སྒྲ་ཐད་བསྒྲུར་

གཟུང་བའི་དོན་ཅན་ནོ། །འེས་པར་གཟུང་བ་ཡང་, རབ་ཏུ་གྲགས་1པའི་ཚོས་ཅན་ཉིད་ལ་སོགས་པ་, ཡོན་ཏན་ (ཁྱད་ཚོས) གྱི་སྐྱོ་ནས་འེས་པར་བྱ་བའོ་, ཞེས་བའོ། །'ཐྱོགས་པ' ཞེས་བྱ་བས་ནི་, མཚན་གཞི་2 (མཚོན་བྱ་) འེས་པར་བསྟན་ཏོ། །

๕๓) 'धर्मी'ति' । धर्माः कृतकत्वादयस्तेऽस्य विद्यन्ते इति धर्मी, शब्दादि । ཚོས་ཅན་ཞེས་པ་ནི་, བྱས་པ་ཉིད་ལ་སོགས་པའི་ 'ཚོས་རྣམས' དེའི་ (ཁྱད་ཚོས་སྒུ་གང་ལ) ཡོད་པ་ནི་, 'ཚོས་ཅན' ཞེས་བྱའོ། །(དེ་ཡང་) སྒྲ་ལ་སོགས་པ་ (ལྟ་བུ) འོ།།

๕๔) कथं प्रसिद्ध इत्यत आह ।–

"प्रसिद्धविशेषणविशिष्टतया स्वयं साध्यत्वेनेप्सितः । "

ཇི་ལྟར་རབ་ཏུ་གྲགས་པ་ (གྲུབ་པ) ཡིན, ? ཞེ་ན་དེའི་ཕྱིར་, སྒྲ་བ་ 'རབ་ཏུ་གྲགས་པ་3, ཁྱད་པར་གྱིས་ཁྱད་པར་དུ་བྱས་པས་རང་གིས་

ཡིན་ཀྱི་དོན་བསྟན་ནི; བསད་བནམ; འགྲེལ་པ; ཞེས་བའོ། དོན་ནི-གཞུང་གི་ཚོག་སྟུབ་པང, ངག; ཚོག་རོགས་པོ་སོང་འགྲལ་ཐ་ག་བར་ཆུད་བས་ན; ག་ཅེའང་ངེ། འགྲེལ་བའོ།།

1) 'རབ་ཏུ་གྲགས་པ'སྟེ། དོན་དུ་'གྲུབ་པ' ཞེས་པ་ཡིན་པ། ལོ་ཆེན་སྒྲ་མས་ནི་ཕྱར་བསྟན་པ་གྲགས་ཆེ་བས་ནི་ཕྱར་བཞག་གི། སྐབ་དོད་'སྒྲིཙྪ' प्रसिद्ध' ཞེས་པ -'རབ་ཏུ་གྲུབ་པ'ཞེས་པ་ཡིན་ལྟ། གྲགས་པ་མིན་ནོ།།

2) 'लक्ष्य' ཞེས་པ་མཚན་གཞི་ལ་ཐུགས་ཆེ་ཡང; མཚོན་བྱ་ལ་ཡང་འཇུག་གོ །

3) 'འདིར་'རབ་ཏུ་གྲགས་པ'ནི་''प्रसिद्धः' ཞེས་བའི་འགྲུར་ཡིན་ལ། དེ་དོན་གོང་ཀུ་ཐྱིས་ཅིའ་ཅིང་། 'རབ་ཏུ་གྲགས་བའི'ཞེས་འཇིལ་བའི་སྒྲ་མོད་གཞུང་ཚོང་མར་མཐུན་བར་ཆུང་མོད། དེ་ནི་ཀེན་ཀྱི་མ་རག་བར་མངོན་ནོ།།

བསྒྲུབ་བྱ་ཁོ་ནར་1འདོད་པའོ།།,

६५) तत्र प्रसिद्धं वादिप्रतिवादिभ्यां प्रमाणबलेन, प्रतिपन्नम् विशिष्यतेऽनेनेति विशेषणण् । तेन विशिष्टः प्रसिद्धविशेषणविशिष्टतया । प्रसिद्धविशेषणविशिष्टतया हेतुभूतया प्रसिद्धः ।

དེ་ལ་, རབ་ཏུ་གྲུབས་པ་ (གྲུབ་པ་) ནི་, ཚོལ་ཕྱི་ཚོལ་གཉིས་ཀས་ཚད་མའི་སྟོབས་ཀྱིས་རབ་ཏུ་གྲུབ་པའོ། །གང་གིས་ཁྱད་པར་དུ་བྱེད་པས་ན་, ཁྱད་པར་ (དུ་བྱེད་ཚིག་) ཏེ། དེས་ཁྱད་པར་བྱས་པ་ནི་, རབ་ཏུ་གྲུབས་པ་, ཁྱད་པར་གྱིས་ཁྱད་པར་ (ཅན་) དུ་བྱས་པའོ། །དེའི་དངོས་པོ་ནི་, རབ་ཏུ་གྲུབས་པ་ཁྱད་པར་གྱིས་ཁྱད་པར་ (ཅན་) དུ་བྱས་པ་ཉིད་དོ། །དེས་ན་, རབ་ཏུ་གྲུབས་པ་ཁྱད་པར་ གྱིས་ཁྱད་པར་ (ཅན་) དུ་བྱས་པ་ཉིད་ཀྱིས་ཏེ། རྟགས་ (ཡང་དག་ཏུ་) སུ་ཡང་པས་, རབ་ཏུ་གྲུབ་པའོ། । (འཁྲུལ་བའོ།།) ।

---

1) 'ཁྱད་པར་གྱིས་ཁྱད་པར་དུ་བྱས་པ'-ཞེས་པོཏ་ཀཽང; སྒྲུབ་དོན་ལ་མ་ཁྱབས་པར་མངོན་མོད། པོད་དམེ་སྟེ; ཐ. ཅི་.དགར་དང་། (ཤྱི་འགྲུར་ལ་ཡང;) དེང་མང་ལྟར་ རྟ་མ་པོཏ་རམ་དགར་ལ་རྟོག་ཐུབ་ཡང་དེ་བཞིན་དུ་འདྲག་ཅང་། པོད་སྐད་དུ་ཡོད་པའི་ཚད་གཞུང་གཞན་དུ་ཡང་འདི་ལྟང་བའི་ཐུང་དེ་བཞིན་དུ་འདྲག་པས། ཀྱཀཽ་ཆེ་པར་བརྟེན; དེ་བཞིན་པཞག་ལ་ཡིན་ཀྱི། དོན་ནི; 'ཁྱད་པར་གྱིས,ཁྱད་པར་ཅན་དུ་བྱས་པ་རྟེན་ཀྱིས' ཞེས་པའོ།། 'ཁསྒྲུབ་བྱ་ཁོ་ནར་འདོད་པ' ཅེས་པའི་ཁོ་ན་སྒྲུབ་ཡང; མ་དག་པར་མངོན་ཏེ། རྟག་གཅོད་ཀྱི་དོན་ལ་-ཙམ; ཁོ་ན ལ་པོཏ་ལ་རྟག་པར་དོན་གཅིག་པ་ཅན་ཡིན་མོད། དངོས་པོ་བརྟེན་པ་ལ་ 'ཁོ་ན'དི་སྒྲུབ་ཡང་མི་འོང་ཞེང་། འདིར་ནི་དངོས་པོ་མཚོན་པའི་དོན་ཅན་ཡིན་ལ། རྟག་གཅོད་ནི; རྟག་དཀྱིའི་རྒྱུ་པ་ལས་གྱོ་དགོས་པ་ཙམ་མོ; དེས་ན་བསྒྲུབ་བྱའི་ཚོས་དུ་ཞེས་པའོ།།

६६) अत्राहः । इह धर्मिणस्तावत्प्रसिद्धया युक्ता विशेषणस्य त्वनित्यत्वावेर्न युज्यते । साध्यत्वात् । अन्यथा विवादाभावेन साधनप्रयोगानुपपत्तेः ?

དེ་ལ་, "འདིར་ཆོས་ཅན་ཙམ་ཞིག་རྟོག་པས་དཔྱད་པའི་, རིགས་མོད། མི་དཔག་པ་ཉིད་ལ་སོགས་པའི་ཁྱད་པར་ (གྱུབ་པ་) ནི་, རིགས་པ་མ་ཡིན་ཏེ། བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ། །གཞན་དུ་ན་, རྟོག་པ་མེད་པའི་ཕྱིར། སྒྲུབ་པར་བྱེད་པའི་སྒྲུབ་པ་ཉེ་བར་གྱུབ་པ་མེད་པར་ (མི་རིགས་པར་) འགྱུར་རོ།།" ཞེས་ཟེར་ན།

६७) नैतदेवम् । सम्यगर्थानवबोधात् । इह प्रसिद्धता विशेषणस्य न तस्मिन्नेव धर्मिणि समाश्रीयते, किन्तु धर्म्यन्तरे घटादौ । ततश्च यथोक्तदोषानुपपत्तिः ।

འདི་ནི་, དེ་ལྟར་མ་ཡིན་ཏེ། དོན་ལེགས་པར་མ་གོ་བའི་ཕྱིར་རོ། । འདིར་རབ་ཏུ་གྲགས་པ་ཉིད་ཀྱི་ཁྱད་པར་ནི2། (ཤེས་འདོད་) ཆོས་ཅན་དེ་ཁོ་ན་ལ་རབ་ཏུ་བརྟེན་པ་མ་ཡིན་ཏེ། འོན་ཀྱང་, ཆོས་ཅན་གཞན་བུམ་པ་ལ་སོ་ཏྲ་པ་ལ་ (བརྟེན་པ) འོ། །དེའི་ཕྱིར་ན་, ཡང་རྟེན་བཤད་པའི་སྐྱོན་རིགས་པ་ (ཡོད་པ) མ་ཡིན་ནོ།།

---

१) 'अत्राह' इत्यादि'—यदि विशेषणमपि प्रसिद्ध गृह्यतेइत्यर्थं, तदा विवादाभावात् पक्षोपलसितहेतुदृष्टान्तवचनानि साधनप्रयोगस्य वैरर्थक्यमेवस्यात्, अतः विशेषणस्य प्रसिद्धता न युज्यते, इति । युनक्ति स्म युक्ता संगतेत्यर्थः (द्रष्टव्य पञ्जिका-पृ. ४४)

2) ར་ཏུ་གྲགས་པ་ཉིད་ཀྱི་ཁྱད་པར་ཆོས་པ་ནི་, ར་ཏུ་གྲགས་པ་ཉིད་ཀྱི་ཁྱད་པར་མེ་རྟག་པ་ཉང་, ཐུན་མ་ལ་སོགས་པ་སྟེ། བསྒྲུབ་ཐུའི་ཆོས་ཅང་, རྟགས་ལ་སོགས་པ་རྣམས་' ཞེས་བཤད། །དེ་ཡང་-ར་ཏུ་གྲགས་པ་ (གྱུབ་པ) ནི་ཕྱོགས་ཆོས་ཏེ། རྟགས་ཐུར་ཅང་པོ་དེ་སྐབས་སུ་ཁེས་འདོད་ཆོས་ཅན་ཅང་། རྟོག་ཁྱོ་དེ་སྐབས་ནི་, མཐུན་ཤའི་ཆོས་ཅན། སྤྱི་ཁ་ལ་བརྟེན་པའི་སྐབས་སུ་ནི་, མི་མཐུན་པའི་ཤའི་ཆོས་ཅན་ཏེ་ཁེད་པས། འདིར་ར་ཏུ་གྲགས་པ་ (གྱུབ་པ)ཡི་སྐྱ་ནི་-

६८) तथा स्वयमित्यनेनाभ्युपगमसिद्धान्तरूपस्य ग्रहः ॥

དེ་ལྟ་བས་ན་, 'བང་གས་' ཞེས་བྱ་བས་གང་གིས་ཁས་ལྷངས་པའི་ 'གྲུབ་པའི་མཐའ' (དམ་བཅས) ཡོངས་སུ་གཟུང་བར་བྱའོ།།

६९) 'साध्यत्वेनेप्सित' इति । साधनीयः समवेतव्यः साधनमर्हतीति वा साध्यः । तस्य भावः साध्यत्वम् । तेन साध्यत्वेन । ईप्सितः अभिमतः इष्ट इच्छया व्याप्त इत्यर्थः ।

'བསྒྲུབ་བར་བྱ་བ་ཉིད་ཀྱི་འདོད་པ' –ཞེས་བྱ་བ་ནི་, སྒྲུབ་བར་བྱེད་པོས་བཟམ་, སྒྲུབ་བར་བྱེད་དགོས་པཟམ་, སྒྲུབ་ཏུས་བས་ན། "བསྒྲུབ་བྱ" ལོ། །དེའི་དངོས་པོ་ནི་, བསྒྲུབ་བར་བྱ་བ་ཉིད་དང་། 'དེས་' ཏེ་, བསྒྲུབ་བར་བྱ་བ་ཉིད་ཀྱིས་ (ཚུལ་གྱིས) སོ། །འདོད་པར་གཤེགས་པ་ (ईप्सितः),

---

དགེ་ཚོམ་ཅན་གྱི་དོན་ཅན་ནོ།།

1) 'अभ्युपगम'-इत्यादि–वाक्तिना यद्वस्तुत्वेनोक्त्वा साध्यं प्रयुज्यते तदेव तस्य 'पक्षः' इति । अयं च-'स्वयम्' इति शब्देन गृह्यते-इति भावितव्यम् । (द्रष्टव्य. न्या. वृ. पंजि. पृ. ४४)।

1) འདིར་ཕྱོགས་ཀྱི་མཚན་ཉིད་ཀྱི་ཚོགས་རྣམས་ལས་ཁྱད་པར་ཅི་ཞིག་ཡོད་ཅེ་ན། ཚོགས་དེ་དག་ནི་ཐ་སྙད་དུ་སྨྲ་བ་ཁོ་ནས་ཁས་ལེན་པ་ཡིན་ཏེ། ཁས་ལེན་པ་ཉིད་ཀྱི་སྒྲུབ་བྱ་ཉིད་ལ་དགོངས་ནས་སོ། 'དབང་ཐུ་སྒྲུགས་པ་'དང་; 'ཁྱད་པར་གྱིས་ཁྱད་' ཞེས་སྨོས་རྟང་རབ་ཏུ་བཤད་པའི་ཕྱིར་དང་བྱེ་བྲག་ཏུ་སྟོན་ཏོ། དེ་ལས་ཕྱོགས་ཙམ་སྟོན་ལ་འོག་ནས་བཤད་པའང་ཡིན་ཏེ། ཁས་ལེན་པ་ཙམ་ཉིད་ཀྱི་ཚེ་ཕྱོགས་ཀྱི་ཆོས་ཅི་ཞིག་ཡོད་ཅེ་ན། ཁས་ལེན་པ

མངོན་བར་འདོད་པ་, འདོད་པ་སྟེ། འདོད་བས་བྱས་པ་[1], ཞེས་བའི་དོན་ནོ།།

१००) इह च विशेषणस्य व्यवच्छेदकत्वात्प्रसिद्धो धर्मीत्यनेनाप्रसिद्धविशेषस्य पक्षाभासस्य व्यवच्छेदो द्रष्टव्यः ।

འདིར་ཡང་, བྱེད་བར་རྟགས་བར་གཟོད་བྱེད་ཡིན་བའི་ཕྱིར། 'རབ་ཏུ་གྲུབ་བའི་ཆོས་ཅན' – ཞེས་བས་གང་གི, རབ་ཏུ་མ་གྲུབ་བའི་བྱེད་བར། ཕྱོགས་ལྟར་སྣང་བ (རྟགས་) རྟགས་བར་གཟོད་བར་བལྟ་བར་བྱ (ཤེས་བར་བྱ) འོ།། ।

१०१) प्रसिद्धविशेषणविशिष्टतयेत्यनेन स्वप्रसिद्धविशेषणस्य, उभयेन चाप्रसिद्धोभयस्य, स्वयमित्यनेन चाभ्युपगमसिद्धान्तपरिग्रहेण सर्वतन्त्रप्रतितन्त्राधिकरणसिद्धान्तानां व्यवच्छेदो द्रष्टव्यः ।

'རབ་ཏུ་གྲགས་ (གྲུབ) པ་བྱེད་བར་གྱིས་བྱེད་བར་ (ཅན་) དུ་བྱས་པ་ཉིད་ཀྱིས' ཞེས་བྱ་བ་གང་གིས་ནི། རབ་ཏུ་མ་གྲུབ་བའི་བྱེད་བར་དང་། གཉིས་ཀས་ནི་, ཡང་གཉིས་ཀ་ལ་རབ་ཏུ་མ་གྲུབ་པ་དང་། 'རང་གིས' ཞེས་པ་གང་གིས་ཀྱང་། མངོན་བར་འདོད་བའི་གྲུབ་བའི་མཐའ་ཡོངས་སུ་བཟུང་བས་,

ཀུན་ཁྱབས་ཅད་ལ་ཐང་། ཀུན་སོ་སོ་བ་དང་། དེའི (དུ་གྱུར་བའི) གྲུབ་བའི་མཐའ་རྣམས་རྣམ་བར་གཅོད་པར་ལྟ་བར[1]བྱའོ།།

---

1) འདིར་གྲུབ་མཐའ་(དམ་བཅའ་ཤོམ་ཡོགས་)ལ; རབ་ཏུ་དབྱེ་བ་རྣམ་པ་བཞིའི་རྣམ་གཞག་ཁས་ཐུབས་ཏེ། 'དངོས་གཞི' ཞེས་བའི་ཚིག་གིས་-'བསྒྲུབ་ཐུབ་ཅེའུ་ཞེས་བྱ་བ'-ཞེས་བའི་བསྒྲུབ་ཐུ་དེ; བཞི་པོ་'དེ་ལས་ཁྱབ་ཐུབས་བའི་གྲུབ་མཐའ' ཅེའུ་ཏུ་བཤད་པས; དེ་ལས་གཞན་རྣམས་རྣམ་པར་གཅོད་;ཅེས་བའོ།། དེ་ལང་འདིར་'བསྒྲུབ་ཐུ' དང; 'གྲུབ་མཐའ' དང; 'དམ་བཅའ་དང'; 'ཤོགས་རྣམས་དོན་གཅིག་བའི་དམངང་ཏུ་ཐུབ་ཁ་ཡིན་ལ། བསྟན་བཅོས་ཀུ་ནི་ལུང་དེགས་ཀྱིས་ཀོལ་ལས་དང་བཅས་ཏེ་གཏན་ལ་དབབ་བའི་གཏན་ཚམ; གྲུབ་བའི་མཐའ་ཡིན་བས་ན; གྲུབ་མཐའ་དང་། ཆོས་ཅེའི་ཆོས་སྣོད་བའི་ཤོགས་ཡིན་བས་ན-ཤོགས་དང་། སྒྲུབ་བྱེད་དམ; གཞལ་བྱེད་རྟགས་ཀྱིས་བསྒྲུབ་བར་ཐུ་བའམ; དེ་ལ་བཏུན་ཏམ་རྟོགས་བར་ཐུ་བ་ཡིན་བས་ན; བསྒྲུབ་ཐུ་ང་། ཆུ་མཚན་ལ་བཏུན་ཏམ་གཟུགས་བཅད་བའམ་མཐའ་གཅིག་ཏུ་བཤད་བས་ན་དམ་བཅའ་ཞེས་ཐུའོ། །ཤོགས་བའི་ སོང་གྲུ་ཁོང་ཡས་ཡི་ཡིན་ཡོད; རོགས་པ་ཅན་བའི་ཁཁམ་པ་བགྲའ་ཞེས་རྟེ་ཐུར་ཁས་ཡེ་ཡིན་ཏེ།—དེའི་མདོ་ནི་རྣམ་བཀྲེས་ཡས—

(न्याय वार्तिके)-'पक्षः सिद्धान्तपर्याय' इति न बुद्ध्यामहे। 'सिद्धान्त इत्युपपन्नप्रमाणकोऽर्थ-मर्थ इति, तत्प्रत्यक्षादम्युपगमः 'पक्ष' इत्यन्यतरवादिसंप्रतिपन्नस्यान्यतरं प्रति कर्मतया व-स्तुनो यदुपादानं स 'पक्षः'। यश्च कारकशब्दो यश्च वस्तुशब्दो नैतौ पर्यायौ, तद्यथा पर-शुरुच्छेदनमिति। परशुरिति करणमभिधीयते'—१।१।३१, पृ. ५० न्या. वा. द्रष्टव्य। ཞེས་ས་སྐྱར་རོ།།

གོང་དུ་གྲུབ་བའི་མཐའ་ལ་རྣམ་པ་བཞིར་ཡོད་ཅེས་བའི་བཞེ་ནི:— ཆུང་ཐུབས་ཅད་ཁ, ཆུང་ཁོ་ན་ཁ; གཅན་གཞི་(རྟེན་དུ་གྱུར་བའི་གྲུབ་མཐའ); ཁས་བླངས་བའི་གྲུབ་མཐའ་སྟེ; བཞིའོ། །འདིར་'ཆུང་'ཅེས་བའི་སྐྱེ་ནི; 'བསྟན་བཅོས་ཞེས་བའི་དོན་ཏོ། ཤེས་སྐྱེ་གྱི་རྣམ་གྲ-"सर्वतन्त्र-सिद्धान्तः, प्रतितन्त्रसिद्धान्तः, अधिकरणसिद्धान्तः, अभ्युपगमसिद्धान्तश्चेति" (न्या. वृ. पंजि. पृ. ४४, द्रष्टव्य)। ཞེས་བྱང་ཁ་ཐུར་རོ།། བཞི་པོ་དེའི་དགེ་རིམ་བཞིན—མངོན་གྲུབ་ལ་ཤོགས་བའི་ཚིག་ཁང; གཞན་ཐུ་ཁ་ཤོགས་པ་ཐུ།། བསྟན་བཅོས་ཀུན་ལས བཤད་བས་ཤོ།།

१०२) इह तु शास्त्रनिरपेक्षवादिनो लोकप्रसिद्धयोर्धर्मधर्मिणोः परिग्रहवचनमभ्युपगमसिद्धान्तस्तं स्वयमित्यनेनाह । ततश्च यदपि स्वयमितिवादिना यस्तदा साधनमाह ।

འདིར་ནི་, བསྟན་བཅོས་ལ་མ་ལྟོས་པར་, ཀོལ་བ་དག་གིས་འཇིག་རྟེན་ལ་རབ་ཏུ་གྲགས་པའི་ཆོས་དང་, ཆོས་ཅན་དག་ཡོངས་སུ་གཟུང་བའི་བརྗོད་བས་ (ཆོག་གིས་)། ཁས་ལྡང་བའི་གྲུབ་བའི་མཐའ་དང་། དེ་ཉིད་ (འདིར་) རང་གི་ཞེས་པས་བསྟན་པ་ཡིན་ནོ། །དེའི་ཕྱིར་ན། གང་ཡང་, 'རང་གིས' ཞེས་ (ཀོལ་བ་རྣམས་ལ) སྨྲ་བ་པོས་ (སྟ་ཀོལ་གྱིས་) གང་ (སྨྲ་བ་) དེའི་ཚེ་, སྨྲ་བ་ཉིད་བརྗོད་པ་ཡིན་ནོ།།

ཕྱུར་མོ་མོ་ན་ཏེ་-གྲངས་ཅན་ཕྱི་སྐབས་ཅན་རྟག་ན་ཡིན་ཟེར་བ་དང་། མངས་ཕྱུས་བའི་སྐབས་ཅན་མིན་རྟག་ན་ཡིན་ན་དང་། གཅེར་བུ་བའི་སྐབས་ཅན་རྟག་པ་ཡང་ཡིན་ལ; མི་རྟག་པ་ཡང་ཡིན་ཟེར་བ་ལྟ་བུ་སྟེ། གཞུང་ལུགས་གོ་སོ་རི་མཐུན་མོང་མ་ཡིན་བའི་ཁས་ལེན་ཡིན་བའི་ཕྱིར་རོ།། རྟེན་དམ; གཞིའི་གྲུབ་མཐའ་གང་ཡིན་ཀྱི་རྟེན་དམ་གཞི་སྟེ། དབེར་ན། གང་ཟག་ལ་བདག་ལུས་བཞག་གཞན་ཡིན་ན་དང་; ཡོད་པ་ཉིད་དང་། བདེན་པ་བཞི་ལྟ་བུའོ།། འདི་རྣམ་པ་མཐའ་པ་གཞན་མཐའ་ཅན་བརྟེན་བའི་ཕྱིར་རོ།། བཞི་པ་མངོན་གར་ཁས་བླངས་བའི་གྲུབ་མཐའ་ནི;–དོན་གང་ཞིག་གྲུབ་བའི་མཐའ་ཙམ་ལས་ཁས་བླངས་པ། རང་འདོད་པ་ཙམ་ཀྱིས་ཅི་ཡང་བརྟུབ་པར་བྱེད་པ་སྟེ། དབེར་ན; ཟླ་བའི་བྱེ་ག་ལྟའི་ཚེ་བླང་ཡོད; ཐུའི་སྟེང་མོར་བླངས་ཆེན་ཀྱི་ཁྲུ་ཡོད, ཅེས་དམ་བཅས་པ་ལྟ་བུའོ།། འདི་ལྟ་བུའི་འདོད་ཚུལ་ནི་–མཐའ་ཆེ་བ་ཕྱི་བ་དང་ཐུན་མོང་བ་ཡིན་ནོ། (द्रष्टव्य-न्या.वृ. पंजि. पृ. ४४)।

སྒྲུབ་གྲུབ་མཐའི་ཐ་སྙད་ནི་ཀྱི་ནང་གི་རྣམ་པ་ཅན; གང་གར་ཡང་ཕྱིས་ཀྱང་ན་ཙམ་མེན་ཀྱི། མདོ་ལས་ཀྱང་གྲུབ་མཐའི་རྣམ་གཞག་མང་དུ་སྟོང་སྟེ། ལང་གཤེགས་ལས:–

"द्विविधं महामते, सिद्धान्तनयलक्षणं···;यद्युत सिद्धान्तनयश्च देशनानयश्च; इत्यादि-द्रष्टव्य लङ्कावतारसूत्रम्-३। पृ. ६०,। ཡོད་ཀ་སྐྱུར་དུ་ཤེགས་སྐྱར་དང་ཆོག་དོན་ཐུང་མེ་ཀཏ་ན་ཀའུག ।

१०३) एतेन यद्यपि क्वचिच्छास्त्रे स्थितः साधनमाह तच्छास्त्रकारेण तस्मिन्धर्मिण्यनेकधर्माभ्युपगमेऽपि यस्तदाऽनेन वादिना धर्मः साधयितुमिष्टः स एव साध्यो नेतर इत्युक्तं भवतीति, यदुक्तं वादिमुख्येन तदपि संगतमेव ।

འདི་དག་གིས་, གལ་ཏེ་བསྟན་བཅོས་གང་ཡང་རུང་བར་གནས་པའི་སྐྱབས་བར་བྱེད་པ་ (དག་) བརྗོད་ལ། བསྟན་བཅོས་མཛད་པ་པོ་དེ་ཉིད་ཀྱིས་, ཆོས་ཅན་དེ་ཉིད་ལ་ (ཁྱད་) ཆོས་མང་པོ་ཞིག་ཁས་ལེན་མོད་ཀྱང་། གང་ (གི་ཆོ་སྐྱབ་བྱེད་བརྗོད་པ་) དེའི་ཚེ་ ('རང་གིས' ཞེས་བའི་དོན་) ཁོལ་བ་གང་གིས་, ཆོས་གང་སྐྱབ་བར་འདོད་པ་དེ་ཉིད་– 'བསྐྱབ་བར་བྱ་བ' –ཡིན་གྱི། གཞན་ནི་མ་ཡིན་ནོ་, ཞེས་བཤད་ཡོད་དོ་, ཞེས་ཁོལ་བ (སྐྱ་བ་ཆོས་ཀྱི་གྲགས[1]པ་) ཞི་ཞལ་ནས་ (རྣམ་འགྲེལ་སོགས་སུ་) གང་གསུང་བ་དེ་དང་ཡང་ལེགས་བར་མཐུན་པ་ཉིད་ཡིན་ནོ།།

ཐེ་ཚོམ་གཅི་གཞུང་ག་ནི- 'सिद्धान्त'-''तन्त्राधिकरणाभ्युपगमसंस्थितिः सिद्धान्तः''- न्या. सू. १।१। २६ ॥ "तन्त्रम्"·····अर्थसमूहस्योपदेशः शास्त्रम्" न्या. भाष्य १।१। २६ ॥ सिद्धान्तस्य भेदः-"स चतुर्विधः सर्वतन्त्रप्रतितन्त्राधिकरणाभ्युपगमसंस्थित्यर्थान्तरभावात्"। न्या. सू. १।१।२७ । དེ་མཚན་དུ་མཛོད་སྐྱབས་ ५८ དང་३,་བར་ག་བསྡུ་བར་ཐུགས། । इन सूत्रों के विशेष ज्ञान के लिये इन सूत्रों से सम्बन्धित न्याय-वार्तिक एवं उस की तात्पर्यटीका विशेषरूप से द्रष्टव्य है ।

1) འདི་ནི་སློབ་, श्लोक-वार्तिक-तात्पर्य-टीका, འདི་ཐད་ཀྱི་དགག་ལྡོག་བྱ་གཞན་དགོས།

व्यावर्तकस्य प्रयोजनम्– [illegible]

१०४) साध्यत्वेनेति साध्यत्वेनैव न साधनत्वेनापि । अनेन च साध्यहेतुदृष्टान्ताभासानां पक्षत्वमुदाहृतं[1] ।

'བསྒྲུབ་བར་བྱ་བ་ཉིད་ཀྱིས' ཞེས་བཤད། བསྒྲུབ་བར་བྱ་བ་ (ཉིད་དེ།) ཁོ་ན་ཉིད་ཀྱི་(ཚུལ་དུ) ཡིན་གྱི། སྒྲུབ་བར་བྱེད་པ་ཉིད་ཀྱིས་ཀྱང་ (ཞེས་པ) ནི་མ་ཡིན་ནོ། །གང་གིས་ན་, (སྒྲུབ་) ཡང་བསྒྲུབ་བར་བྱ་བ་དང་, དཔེ་ཉིད་སྟང་བ་རྣམས་ཐོབ་གས་ཉིད་ཡིན་པ་རྣམ་པར་སེལ་ལོ།།

१०५) 'ईप्सित' इत्यनेन च नोक्तमात्रस्यैवेत्युक्तं भवति[2] । इच्छ्यापि व्याप्तः 'पक्षः' । इत्येतच्च परार्थाच्चक्षुरादय इत्यत्र दर्शयिष्यामः ।

'འདོད་པ' ཞེས (སྨོས་པ) གང་གིས་ཀྱང, (ཆོག་ཟིན་ལ) བརྗོད་པ་ཙམ་ཁོ་ན, ཞེས་བརྗོད་པ་མིན་གྱི། འདོད་པས་ཁྱབ་པ་ཡང་ཐོབ་གས་ (ཀྱི་ཡན་ལག་དྲུ་དགོས) སོ, ཞེས་བྱ་སྟེ། འདི་ཡང་ "མིག་ལ་སོགས་པ་གཞན་གྱི་དོན་ཡིན་དེ" ཞེས་བྱ་བ་དེར་བསྟན་པར་བྱའོ།།

---

1) यहां साध्य-निर्देशन काल में हेतु दृष्टान्तादि के आभास धर्म 'पक्ष' होने की शंका यद्यपि असंगत सी प्रतीत होती है, फिर भी साध्य-साधकभाव से चाक्षुषत्वादि हेत्वादि में भी साध्यभाव की प्राप्ति हो सकती है यथा –"यद्यपि चाक्षुषत्वादिहेत्वाभासो हेतुस्थाने प्रयु' क्तो वर्तते, तथापि साध्यासाधकत्वात्साध्य एवासौ परं यः पदार्थः साध्यत्वेन विषयीकृतः साधयाम्येनं हेतुं ते इत्येवंभूतयेच्छया स साध्यः साध्याभिप्रायेण निर्दिष्टः पक्षो भवति । तथा च सति हेतुदृष्टान्ताभासयोः साध्यसाधकत्वेन साध्ययोरपि न पक्षव्यपदेशस्तयोः साधनाभिप्रायेण निर्देशात् । यदा तु हेतुदृष्टान्तयोः परसिद्धयोः साधनान्तरेण सिसाधयिषया निर्देशः क्रियते तदा प्रतिज्ञात्वमभ्युपगम्यते एव ।

2) यद्यपि परार्थानुमाने वचनोक्त एव पक्षः, इह वचनेनानुक्तोऽपि पक्षो भवति सामर्थ्योक्तत्वात्तस्य" इति अस्य भावार्थः- (द्रष्टव्य-न्या. वृ. षं. पृ. ४५) ।

१०६) इत्यनेन धर्मविशिष्टो धर्मी पक्षः, इत्यावेदितं भवति। ततश्च न धर्ममात्रं न धर्मी केवलः न स्वतन्त्रमुभयं न च त्रयोः सम्बन्धः, किन्तु धर्मधर्मिणोर्विशेषणविशेष्यभाव इति भावार्थः ॥

ཞེས་བྱ་བ་འདི་དག་གིས་ནི་, ཆོས་ཅིས་ཁྱད་པར་དུ་བྱས་པའི་ཆོས་ཅན་ནི་- 'ཐྱོག་མས་སོ་,' ཞེས་ཀུན་དུ་རིག་པར་བྱས་པ་ཡིན་ནོ། །དེའི་ཐྱིར་1ཡང་, ཆོས་ཙམ་དང་, ཆོས་ཅན་ཙམ་དང་, དེ་གཉིས་རང་མཚན་ (སོ་སོ་) བ་དང་། དེ་གཉིས་ཀྱི་འབྲེལ་བ ཡང་ (བསྟུན་བྱ་) མ་ཡིན་ནོ། །འོན་ཀྱང་, ཆོས་དང་, ཆོས་ཅན་དག་གི་ཁྱད་པར་དང་ཁྱད་པར་ཅན་ (གྲི་ཚུལ་དུ) གནས་པ་2 (ཅིད་བསྟུན་བྱའམ་, ཐྱོག་ཡིན་ནོ་, ཞེས་བྱ་བ) འོ་, ཞེས་པ་ (ཅིད) དགོངས་པའི་དོན་ནོ།།

३०७) इह चोक्तलक्षणयोगे सत्यप्यश्रावणः शब्द इत्येवमादीनामपि प्रत्यक्षादिविरुद्धानां पक्षत्वप्राप्त्यातिव्याप्तिर्नाम लक्षणदोषः प्राप्नोतीत्यतस्तन्निवृत्त्यर्थमाह।

प्रत्यक्षाद्यविरुद्ध इति वाक्यशेषः।

ཡང་, འདིར་བཀྲད་པའ་མཚན་ཉིད་དང་ལྡན་པ་ཡོད་ཀྱང་, སྒྲ་མཉན་བྱ་མ་ཡིན་, ཞེས་པ་ལྟ་བུ་ལ་སོགས་པའི་, མངོན་སུམ་ལ་སོགས་པས་བསལ་བ་རྣམས་ 'ཐྱོག་ཅིད་' དུ་འགྱུར་བའི་ 'ཁྱབ་ཆེས་པ' ཞེས་པའི་མཚན་ཉིད་ཀྱི་སྐྱོན་དུ་འགྱུར་རོ་, ཞེས་པ (འི་དོགས་པ་འབྱུང་སྲིད་ལ) དེས་ན་, དེ་བསལ་བའི་ཕྱིར།-

---

1) གོང་སྐྱོས་ཤུ་མཚན་དེ་རྣམས་ཕྱིར་ཞེས་བཀོ།།

2) विशेषणविशेष्यभाव-ཁྱད་པར་ཁྱད་པར་ཅན་ཐུན་ཚུལ་ནོ།།

"མངོན་སུམ་ལ་སོགས་པས་གཙོད་པ་མིན་པ", ཞེས་བརྗོད་པ།[1] རྟོག་མཛོ།། (ཞེས) གསུངས་སོ།།

१०८) प्रत्यक्षादिभिरविरुद्धः । आदिशब्दादनुक्तानुमानादिपरिग्रहः । इत्ययं वाक्यशेषो वाक्याध्याहारो द्रष्टव्य इति । उदाहरणप्रदर्शनायाह ।

མངོན་སུམ་ལ་སོགས་པ་རྣམས་ཀྱིས་གཏོད་པ་མེད་པ་སྟེ། སོགས་པའི་སྒྲ་ཡིས་, མ་བརྗོད་པའི་ (རྟོག་གེས་མ་ཟིན་པའི་) རྗེས་སུ་དཔག་པ་ལ་སོགས་པ་2ཡོངས་སུ་གཟུང་བར་ཟད་ཀྱི། འདིར་, ཞེས་བརྗོད་པ་ལྟོག་མའོ་, ཞེས་(པ་) ནི་, བརྗོད་པ་ (རྟོག་གོང་མས) ཡོངས་སུ་བསྡུས་བར་མཐའ་གཅིག་བར་བྱའོ་, ཞེས་བྱའོ། །དེའི་ཡོངས་སུ་བསྡུན་པར་བྱ་བའི་ཕྱིར་སྨོས་པ།— "འདི་ལྟ་སྟེ། སྐྱ་'མི་དྲུག་' ཅེས་བཤད། རྟག་ཅེས་པ་(ལྟ་བུ) འོ།།"

---

1) བྱགས་འགྱུར་དང་, སེང་གྱང་འགྱུར་ ལས;- 'བརྗོད་བྱ'- ཞེས་བྱང་ས་ནི་, ཡེག་རོ་རམ, མ་དག་སར་མངོན་ཏེ། 'ལྟུབ = वाक्य' ཞེས་ས, ཚིག, ངག, ཡང་ན་བརྗོད་པ" ཞེས་ཚིགས་ཀྱི, 'བརྗོད་བྱ'ཞེས་པའི་དོན་ཅན་ནི་ཡིན་གསོ།[i] རོན་ནི, 'འདོད་པ' ཞེས་པའི་ཚོག་དེའི་ཁོང་དུས་མངོན་གྱུམ····' ཞེས་སོགས་ཀྱི་ཚོག་རྣམས་ལྟག་པའི་ཚུལ་དུ་འགེལ་ཏུ་ཁོད་པའོ།།

2) རྟེན་གྱ་དགག་ས་ལ་སོགས་ས་ནི་, རྟེན་དགག་དང་ ལྡང་དང་, བྱགས ས་སོགས་ཀྱིས་གསལ་ས་སྟེ། རྟེན་དགག་དང་, ལྡང་གིས་གསལ་བ་མེད་པ་, ཞེས་སོགས་སྒྲ་ཁེས་དགོས་སོ།།

3) अध्याहारः,- ཚོག་གོང་མའི་ཁོངས་སུ་ཚོག་མཐུག་ལྟག་ས་རྣམས་ཁོངས་སུ་བཏུས་པའི་ཚུལ་དུ་ཁོད་པ་དེ་རྣམས་སོ་ཞེས་བཤད།།

१०६) तद्यथेत्युदाहरणोपन्यासार्थम् । तत्र बौद्धादेरनित्यः शब्दः, वैयाकरणादेर्नित्य इति ।

उक्तः सोदाहरणः पक्षः ॥

'འདི་ལྟ་སྟེ།' ཞེས་བ་ནི་, དབེ་ཅེ་བར་འགོད་བའི་རྟེན་དུའོ། །དེ་ལ་, སངས་རྒྱས་བ་ལ་སོགས་བ་ནི་, སྐྱ. མི་རྣག་བ་དང་། བརྟ་སྤྲོད་བ་ལ་སོགས་བ་ནི་, (སྐྱ) རྣག་ཅེས་ (འདོད་) བ་ (ལྟ་བུ་) འོ།།

ཐོག་མས་ནི་, དབེ་དང་བཅས་ཏེ་བཤད་ཟིན་ཏོ།།

हेतुनिरूपणम्:- རྟགས་ཀྱི་ཚུལ་བསྟན་པ:-

११०) साम्प्रतं हेतुमभिधित्सुराह "हेतुस्त्रिरूपः"

ད་ནི་གཏན་ཚིགས་བསྟན་པར་བཞེད་ནས་,-

"གཏན་ཚིགས་ནི་ཚུལ་གསུམ་མོ།།" (ཞེས་) གསུངས་སོ།།

१११) तत्र हिनोति गमयति जिज्ञासितधर्मविशिष्टानर्थानिति हेतुः । स च त्रिरूपः । त्रीणि रूपाणि यस्यासौ त्रिरूपः त्रिस्वभाव इत्यर्थः ।

དེ་ལ་, འགྲུབ་བར་བྱེད་པ་སྟེ་, རྟོགས་པར་བྱེད་[1]པ་ (ཞེས་བྱ་བ་ཡིན་ལ) (དེ་ཡང་) - ཤེས་འདོད་ཀྱིས་ཁྱབ་བའི་ཚོས་ཀྱིས་ཁྱད་བར་དུ་བྱས་པའི་དོན་

---

1) ཁདིད:-རྟགས་ཀྱི་སྐད་དོད་'ཧི་'ཏུ: = हेतुः' ཞེས་པ་ནི; 'ཧི་' ཞེས་པའི་སྒྲའི་བྱེད་ལས་གྱུར་པ་ཡིན་ཞེང་། हि (ཧི) ཞེས་པའི་བྱེད་ལས་ལ་ 'ཏེད' ཞེས་པའི་དང་ཚིག་རྟགས་དཔེ་དང་ཐོ་སྦྱོར་པ་ན; "ཧི ཏེ = हिनोति" ཞེས་གྱུར་ཅེང་། དེ་ཡང; 'ཧི' ཞེས་པའི་བྱེད་ལས་ནི་འགྲུབ་པའི་དོན་ཅན་ཡིན་ཏེ།- བརྟ་སྤྲོད་པའི་གཞུང་ལས་ :- འགྲོབ་པའི་དོན་རྟགས་གང་ཡིན་རྟགས་ཀྱི་པའི་དོན་ཡང་ཡིན་ལ། དེས་ན་ 'ཧི' ཞེས་པའི་བྱེད་

(རྟོགས་པར་བྱེད་པ་ཅན་) ནི་, 'དགས'1 ཞེས་བྱའོ། །དེ་ཡང་ཚུལ་གསུམ་པ་(ཅན་) ཏོ།། གང་གི་ཚུལ་ (རྟགས་པ) གསུམ་དུ་ཡོད་པ་དེ་ནི་, ཚུལ་གསུམ་པ་ཅན་ཏེ། (དེ་) གསུམ་གྱི་བདག་ཉིད་ཅན་, ཞེས་བའི་དོན་ཏོ།།

त्रिरूपनिरूपणम्:—

११२) एकस्य वस्तुनो नानात्वमपश्यन् पृच्छक आह—

"किं पुनस्त्रैरूप्यम्"

किमिति परिप्रश्ने पुनरिति वितर्के। त्रिरूपस्य भावस्त्रैरूप्यम् । एवं पृच्छकेन पृष्टः सन्नाहाचार्यः—

"पक्षधर्मत्वम्, सपक्षे सत्त्वम्, विपक्षे चासत्त्वमेव"।

ཚུལ་མོ་'མོང་བསྟན་པ:—

དངོས་པོ་གཅིག་གི་ (ཁྱད་ཆོས་སམ་རང་བཞིན་) ཏུ་མ་ཉིད་མཐོང་བས་ཐོགས་སྤྱས་སྐྱས་པ་,—

'སྐྱར་ཚུལ་གསུམ་པོ་དེ་2ཡང་གང་?

(འདིར་) 'གང་'? ཞེས་བྱ་བ་ནི་, ཡོངས་སུ་དྲི་བ (ནི་དོན་) ཏུའོ།། 'སྐྱར' ཞེས་པ་ནི་, རྣམ་པར་རྟོག་པའི་ (དོན་ཏོ) འོ། །ཚུལ་གསུམ་གྱི་དངོས་

ལ་''ཏྲི-ཏྭ'' ཞེས་པའི་སྐྱེ་མ་མོ་ནི་ཀྱི་སྒྲིག་སྤྱིན་ཏེ་ཆོ་ག་བྱས་པ་ན་ 'हेतुः केऽपि:' ཞེས་གྲུབ་ཅང་-དོན་ནོ་''རྟོགས་སྐྱེ་-ཅེས་པའོ།།

1) རྟགས་ཀྱི་སྒྲ་དོན་ལ་སྒྲ་ཐུབ་པས་བསྟན་བྱས་ན་'རྟོགས་སྐྱེ་ཅེས་བྱང་ལ། མོ་སྒྲ་དུ་-'རྟགས་'ཞེས་པ་ནི; དོན་འཕྲུང་བ་ཞེས་སོ།། 'རྟོགས་སྐྱེ་''ཅེས་པ་ཡང་-ཀྱེས་འདོད་ཀྱི་ཡིགས་པའི་ཆོས་ཅན; བསྟན་ཐའི ཆོས ཀྱིས བྱེད་པར་བྱ་བྱས་ཏེ རྟོགས་པར་སྐྱེད; ཅེས་པའོ།།

2) ཚུལ་གསུམ་མོ་ ཞེས་པའི་'མོ'སྐྱ་ནི་ གྲངས་སྐྱོན་གཅིག་པའི་སྐྱའི་ཚུལ་དུ་ཡོད་ཀྱང་ཏེ་ནི; 'ཚུལ་གསུམ་ཉིད' ཅེས་པ་ལྟར་དངོས་པོ་བརྗོད་བྱ་ཁྱིམ་དགོས་སོ།། དོན་ནི་-'त्रैरूप्यम'-ཞེས་པ'ཚུལ་གསུམ་ཉིད' རྟགས་ཚུལ་གསུམ་པ་ཅན་ལྟ་བུའི་དངོས་པོར་ཇི་ལྟར་འཇོག་ཅེས་པའོ།།

པོ་ནི་, ཚུལ་གསུམ་ཉིད་དོ། །དེ་ཐུར་དུ་བ་པོས་དྲིས་པ་ལ། སློབ་དཔོན། ཀྱིས་སྨྲས་པ།–

"ཕྱོགས་ཀྱ་ཆོས་ཉིད་དང་། མཐུན་པའི་ཕྱོགས་ལ་ཡོད་པ་ཉིད་དང་། མི་མཐུན་པའི་ཕྱོགས་ལ་མེད་པ་ཉིད་ཁོ་ན་ (ར་ངེས་ཟབ) བོ།།"

११३) अस्य गमनिका । उक्तलक्षणः पक्षस्तस्य धर्मः पक्षधर्मस्तद्भावः पक्षधर्मत्वम् । पक्षशब्देन चात्र केवले धर्म्येवाऽभिधीयते । अवयवे समुदायोपचारात् ।इदमेकं रूपम् ।

འདིའི་རྟོགས་བྱེད་ (ཅེས་པ་) ནི་, – བཤད་མ་ཐག་པའི་མཚན་ཉིད་ཅན་ཕྱོགས་དང་། དེའི་ཆོས་ནི་, ཕྱོགས་ཀྱི་ཆོས་སོ། །དེའི་དངོས་པོ་ནི་, ཕྱོགས་ཀྱི་ཆོས་ཉིད་དོ། །ཕྱོགས་ (ཞེས་པའི) སྒྲས་ཀྱང་འདིར་ཆོས་ཅན་ཁོ་ན་ཙམ་ཞིག་མངོན་པར་བརྗོད་པ་ཡིན་ལ། (དེ་ཡང་) ཡན་ལག་ལ་, ཆོག་པའི་ (མིང་) ཉེ་བར་བཏགས་པའི་ཕྱིར་རོ། །འདི་ནི་། ཚུལ་གཅིག་གོ ।

११४) तथा 'सपक्षे सत्त्वम्' । सपक्षो वक्ष्यमाणलक्षणः । तस्मिन्सत्त्वमस्तित्वं सामान्येन भाव इत्यर्थः । इदं द्वितीयं रूपम् । तथा विपक्षे चासत्त्वमिति तृतीयं रूपम् । विपक्षो वक्ष्यमाणलक्षणस्तस्मिन्पुनरसत्त्वमेवाविद्यामानतैव । च शब्दः पुनःशब्दार्थः ।

དེ་བཞིན་དུ་,– མཐུན་པའི་ཕྱོགས་ལ་ཡོད་པ་ཉིད་དེ། མཐུན་པའི་

---

1) འདིར་–ཉེ་དུ་ཅིག་ཁ་དོང་ནོ་བཏོད་གཅིག་སྟེ་ཡིན་ལང; དེ་ནི་ངེས་པ་འབྱམ; ཁོ་ན་ཞེས་པའི་ཚོགས་ཀྱི་ཐུང་ངོ་ཅན་ཏེ། དོན་ཀྱིས་སོ།། དེ་ལང་ཚུལ་གཅིག་གིའི་མཐར་སྐུར་དགོས་པར་དོན་ཤུས་ཀྱང་སོ།

2) འདིར; ཕྱོགས་ཞེས་པའི་སྐྲས་ཆོས་ཅན་ཁོ་ན་བཏོད་པ་ནི; བཏོད་འདོད་དང་། སྐབས་ཐོབ་གཉིས་ལ་ཡོད་པར་མི་མས་སོ། ।

ཐུགས་ནི་,འཆད་པར་འགྱུར་བའི་མཚན་ཉིད་དོ། །དེ་ལ་གནས་པ་སྟེ་, ཡོད་པ་ཉིད་དོ་, (དེ་ཡང་) སྤྱི་ཡི་ཚུལ་གྱིས་ཡོད་པ་, ཞེས་བའི་དོན་ནོ། །འདི་ནི་, ཚུལ་གཉིས་པའོ།།

དེ་བཞིན་དུ་, མི་མཐུན་པའི་ཐུགས་ལ་མེད་པ་ཉིད་ (དུ་ངེས་པ་,ཞེས་[1]) ཀྱང་ཞེས་བྱ་སྟེ། ཚུལ་གསུམ་པའོ།།

མི་མཐུན་པའི་ཐུགས་ནི་, འཆད་པར་འགྱུར་བའི་མཚན་ཉིད་ཅན་དེ། དེ་ལ་སྣང་མེད་པ་ཉིད་ཁོ་ན་སྟེ། ཡོད་པ་མ་ཡིན་པ་ཉིད་ཁོ་ནའོ། །'ཀྱང་' གི་སྒྲ་ནི་, 'སྣང་ཡང་' ཞེས་བའི་སྒྲའི་དོན་ཅན་ནོ།།

११५) **स च विशेषार्थं इति दर्शितमेव।**

དེ་ཡང་, ཁྱད་པར་གྱི་ 'དོན་ནོ' ཞེས་བསྟན་པ་ཉིད་དོ།།

११६) **आह इहैवावधारणेऽभिधानं। किमर्थम्?**

उच्यते अत्रैवै[2] कान्तासत्त्वप्रतिपादनार्थम्। सपक्षे त्वेकदेशेऽपि सत्त्वमदुष्ट-मेवेति।

འདིར་[3], 'ཁོ་ན' ངེས་གཟུང་དུ་བརྗོད་བའི་དོན་ཅི་,? ཞེ་ན་ བརྗོད་པར་བྱ་སྟེ། འདིར་, 'ཁོ་ན' (ཞེས་པ་ནི) མཐའ་གཅིག་དུ་མེད་པ་ཉིད་སྟོན་

---

1) འདིར་'མེད་པ་ཉིད་དུ་ངེས་པ' ཞེས་པ་ནི; གང་ལ་སྐྱེ་བའི་ཚེགས་མེད་ཅ། འདི་དོན་གྲོགས་ཀྱི་གོ་མ་ཙམ་ཐུ་ཤེས་མཐའ་དག་ཐུབ་པའི་ཕྱིར་ཏེ། ཤེས་སྣང་གཉིས་ཀར; "विपक्षे चा-सत्त्वमेव" = "མེ་མཐུན་པའི་ཐུགས་ལ་མེད་པ་ཉིད་ཁོ་ནའོ་ཞེས་བྱའོ་"། ཞེས་བྱའོ།།

2) यहां 'एव' शब्द का अभिप्राय विपक्ष में सर्वथा 'सत्' न होना—अर्थात् "विपक्षे सर्वथा-भाव' होना प्रदर्शित करना है। यह अन्ययोगव्यवच्छेदक के रूप में प्रयुक्त है। यह 'विपक्षे चासत्त्वमेव' का 'एव'कार है।

3) 'འདིར' ཞེས་པ་ནི; རྟགས་མེ་མཐུན་ཐུགས་ལ་མེད་པ་ཉིད་དུ་རྟོག་པའི་སྐབས་འདིར; ཞེས་པའོ།།

བའི་དོན་དུའོ། །མཐུན་བའི་ཕྱོགས་ལ་ནི་, ཕྱོགས་ (ཡུལ) གཅིག་ལ་ཡོད་པ་ཉིད་ཀྱིས་ཀྱང་, སྐྱོན་མེད་པ་ཁོ་ནའོ་, ཞེས་བྱའོ།།

११७) **तथा च सत्येकान्ततो विपक्षव्यावृत्ताः सपक्षैकदेशव्याप्तिनोऽपि प्रयत्नानन्तरीयकत्वादयः सम्यग्घेतव एवेत्यावेदितं भवति ॥**

དེ་ལྟར་ཡིན་པ་ཡང་, མི་མཐུན་བའི་ཕྱོགས་ལས་མཐའ་གཅིག་ཏུ་ལྡོག་པ་ཡོད་ན། མཐུན་བའི་ཕྱོགས་ཀྱི་ཕྱོགས་གཅིག་ལ་ཁྱབ་བས་ཀྱང་, རྩོལ་མ་ཐག་ཏུ་བྱང་བ་ཉིད་ལ་སོགས་པ་, དཀོས་ཡང་དག་ཁོ་ན[1]འོ་, ཞེས་རབ་ཏུ་ཤེས་བར་བྱའོ།། ॥

सपक्षादिनिरूपणम्ः— མཐུན་ཕྱོགས་ཀ་སོགས་ཀ་མཐུན་ཀ:—

११८) **सपक्षे सत्त्वमित्यादि यदुक्तं तत्र सपक्षविपक्षयोः स्वरूपमजानानो विनेयः पृच्छति ।**

"कः पुनः सपक्षः को वा विपक्ष इति"?

अयं तु प्रश्नो निगदसिद्ध एव ।

མཐུན་བའི་ཕྱོགས་ལ་ཡོད་པ་ཉིད་, ཅེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་ཇི་སྐད་བཤད་པ་ལ། མཐུན་བའི་ཕྱོགས་དང་, མི་མཐུན་བའི་ཕྱོགས་དག་གི་རང་བཞིན་ (ངོ་བོ་) མི་ཤེས་པ་ (ཤེས་བར་འདོད་) བའི་2གཏུམ་བྱས་ (འདི་ལྟར་) དྲིས་བར་བྱེད་དེ།

---

1) དགེད་དག། བྱང་སྡུམ་ཆོས་ཅན། མེ་རྟག་རྟུ། རྩོལ་བྱང་ཤེས་པའི་ཕྱིར། ཞེས་པའི་ཆོ་ག; སྐྱོལ་བྱང་སྡུ་མེ་རྟག་བར་སྡུམ་པའི་མཐུན་ཕྱོགས་ལ་རྣམ་གཉིས་ཐུ་འཐབ་ཀྱང་; དེ་སྡུམ་ཀྱི་རྟག་ཡང་དག་ཤེས་; ཞེས་པའོ།།

2) ཤེས་སྡུར་བྱ་–अजानानो = 'མི་ཤེས་པའི་'ཞེས་བྱང་ཡང; དོན་དེ་ཤེས་པར་འདོད་པའི་ཞེས་པའོ།།

"སྒྲ་, མཐུན་བའི་ཐྲོག་ནས་དེ་ཡང་གང་, མི་མཐུན་བའི་ཐྲོག་ནས་དེ་ཡང་གང་,? ཞེ་ན"

(ཞེས་བ་སྟེ) འདི་ (དེ་དོན་) ནི་, དྲི་བ་བརྗོད་པ་ཉིད་ལས་རབ་ཏུ་གྲུབ་བོ།།

११६) निर्वचनं त्विदं–

"साध्यधर्मेत्यादि"।

अस्य गमनिका। इहोपचारवृत्त्या धर्मे साध्यत्वमधिकृत्योच्यते। साध्यश्चासौ धर्मश्च साध्यधर्मः अनित्यत्वादिः।

ངེས་བརྗོད་ (སྒྲ་བཤད་) ནི་འདི་ལྟར :—

"བསྒྲུབ་བར་བྱ་བའི་ཆོས"

ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་སྟེ། འདིའི་རྟོགས་དྲིན་ (འགྲེལ་པ) ནི་[1] འདིར་ཆོས་ (ཡ་གྱལ་) ལ་, བསྒྲུབ་བྱ་ཉིད་དུ་ཉེ་བར་བཏགས་ན་འཇུག་[2]པའི་ དབང་དུ་བྱས་ཏེ་བཤད་ན། (ཤེས་འདོད་ཆོས་ཅན་གྱི་སྟེང་དུ) བསྒྲུབ་བར་བྱ་བ་ཡང་ཡིན་ལ། དེ་ཆོས་ (ཡ་གྱལ) ཀྱང་ཡིན་པས་ན་, བསྒྲུབ་དུའི་ཆོས་དེ། མི་རྟག་པ་ཉིད་ཅེས་སོགས་པའོ།།

१२०) समानः सदृशस्तस्य भावः सामान्यं तुल्यता। साध्यधर्मस्य साध्यधर्मेण वा सामान्यं साध्यधर्मसामान्यम्।तेन समानोऽर्थः सपक्ष इति।

མཚུངས་པ་ནི་, འདྲ་བར་མཐོང་ (སྣང་) བ་དང་། དེའི་དངོས་པོ་ནི་,

---

1) 'རྟོགས་ཉེད' ཅེས་བའི་དོན་གོང་དུ་བཤད་པ་ལྟར་རོ།།

2) 'བསྒྲུབ་བྱ་' ཞེས་བའི་སྒྲ་དེའི་ཆོས་ལ་བརྟགས་ན་འཇུག; ཅེས་སོ།།

མཚོངས་པ་ཉིད་དེ་, མཉམ་པ་ཉིད་ཅེས་པ1འོ། །བསྟུབ་པར་བྱ་བའི་ཚོས་ཀྱི་ འམ་, བསྟུབ་པར་བྱ་བའི་ཚོས་ཀྱིས་ (སྐྱོ་ནས) མཚོངས་པ་ནི་, བསྟུབ་པར་བྱ་ བའི་ཚོས་ཀྱི་སྟེའོ། །དེའི་སྐྱོ་ནས་མཚོངས་པ་ནི་, 'མཐུན་པའི་ཕྱོགས་' ཞེས་ བྱའོ།། །

१२१) **समं तुल्यं मानमस्येति समानः । तुल्यमानपरिच्छेद्य इति भावना । अर्थो घटादिः । न तु वचनमात्रम् । समानः पक्ष सपक्ष इति ।**

(སམམ་ ནི་) འདྲིའི་མཚོངས་པ་སྟེ་, མཉམ་པ་དང་, (མཉམ) (དེ་ལྟར) འཇལ་བ་ནི་, མཚོངས་པར་འཇལ་བ་ (འདྲ་བ) འོ། ། (དེ་ཡང་) མཚོངས་ པར་འཇལ་བ་སྟེ། ཡོངས་སུ་གཅོད་པར་བྱ་བ་, ཞེས་ཤེས་པར་བྱ2འོ། ། དོན་ནི་, བུམ་པ་ལ་སོགས་པ་སྟེ། བརྗོད་པ་ཙམ་ནི་མ་ཡིན་ནོ། །མཚོངས་ པའི་ཕྱོགས་ཡིན་པས་ན་, མཐུན་ཕྱོགས་སོ་, ཞེས་བྱའོ།།

---

1) འདིར་མཚོངས་ཞེས་པའི་དོན་གསལ་བར་བྱེད་པ་མོ་ནི་–'सम्'-སམ་ཞེས་པའི་རྗེར་བསྟུར་ (उपसर्ग) ཕྱི་སྟུ་དེ་ཡིན་ལ། དེ་ཡང་'མྲན'(मान)ཞེས་པའི་སྒྲའང་དོན་འབྲེལ་ཏེ་'समान' 'སམྲན,' ཞེས་ གྲུབ་ཅེང་། 'མྲན'ཞེས་པ་-ཚད་མ,འཇལ་བ,སོགས་ལ་འཇུག་ཅེང་། དེ་ཡང; ཆ་ཤང; ཕྱི་ཡང, སོགས་དང་འབྲེལ་ཆོ; དེ་དང་དེའི་ཚད་སྟོན་ལ། ཐུང་དང,གང་ཟག་སོགས་དང་འབྲེལ་ཆོ; ཡུལ་དང་ པ་ནི་གནས་ཚད་དང་། ཡུལ་གྱི་བང་གཞིན་གན་ཚུན་ལ་ལྡོག་ཅོང་པོ; བང་གཞེན; བང་སྟུའི་མཚན་རྗེར་ སོགས་ཀྱི ཐུ་རས་མཐུན་པའམ་མཚོངས་པའི་དོན་ལ་འཇུག་པས; འདིར་ནི་སྟུའི་དོན་ཏོ; བང་གཞེན་ མཚོངས་པའི་དོན་ཅན་ནོ།། དེ་ཡང་'མམ'ཞེས་པའི་'མ'ཡིག་མི་མངོན་པར་བྱས་ཏེ; 'མྲན'ཞེས་པ་ དང་མཚམས་སྦྱར་བས' 'མམྲན་'ཞེས་པ་གྱུར་ལ། དོན་ནི; 'མ'མཐུན་པའམ མཚོངས་པ་དང་། 'མྲན' ཚད་དེ-བསྟུས་ན་-གནས་ཚད་མཐུན པའམ; བང་གཞེན་མཐུན་པའོ།། དེ་ལྟ་བུའི་ཚོས་གཉིས་ཀྱི་ མཐུན་ཚོས་དེ་ལ; དེགས་པའི་གཞུང་ལུགས་རྣམས་སུ་'སྟུ' ཞེས་གྲགས་སོ།།

2) 'གཞལ་བྱ' ཞེས་པའི་དོན་ཏོ།།

१२२) अथवा उपचारवृत्त्या धर्मिणि साध्यत्वमधिक्रियते। ततश्च साध्यस्य धर्मः साध्यधर्मः। शेषं पूर्ववत्। अनुपचरितं तु साध्यम्। धर्मविशिष्टो धमीति भावार्थः॥

ཡང་ན, ཆོས་ཅན་ལ་བསྒྲུབ་བྱ་ཉིད, ཅེས་ཉེ་བར་བཏགས་ནས་འཇུག་པའི་དབང་དུ་བྱས་ལ། དེའི་ཕྱིར་ཡང, བསྒྲུབ་པར་བྱ་བའི་ཆོས་ནི་བསྒྲུབ་ཆོས་དང་། སྐྱག་མ་ནི་སྟ་མ་བཞིན་ནོ །ཉེ་བར་མ་བཏགས་པ་ནི་ བསྒྲུབ་བྱ་སྟེ། ཆོས་ཀྱིས་ཁྱད་པར་ (ཅན་) དུ་བྱས་པའི་ 'ཆོས་ཅན་' ཞེས་པ་ཉིད་བསམ་པའི་ (འདིའི་དགོངས་པ) རྟོགས་ནོ།[1]!

१२३) साम्प्रतं सपक्षस्यैव उदाहरणमुपदर्शयन्नाह।–

"तद्यथा अनित्ये शब्दे साध्ये"····।

इत्यादि। तद्यथेत्युदाहरणोपन्यासार्थः। अनित्ये शब्दे साध्ये किं ?

"घटादिरनित्यः"

पदार्थसंघातः

"सपक्षः"·····।

साध्यानित्यत्वसमानत्वात्॥

དེ་ནི, མཐུན་པའི་ཕྱོགས་ཉིད་ཀྱི་དབེ་ཚེ་བར་བསྟན་པའི་ཕྱིར་སྨྲས་པ།–

"འདི་ལྟ་སྟེ། སྒྲ་མི་རྟག་པར་བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་ལ"

ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་སྟེ། 'འདི་ལྟ་སྟེ', ཞེས་པ་ནི། དབེ་ཚེ་བར་འགོད་པའི་དོན་དུའོ། །སྒྲ་མི་རྟག་པར་བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་ལ་ (དེ་) ཅི་ཡིན་? (ཞེ་ན)

"བྱམ་པ་ལ་སོགས་ཅ་མི་རྟག་པ་སྟེ།"

---

1) མེ་རྟག་གཞ་ཁྱད་གར་དུ་ཐུག་གཤེ་"སྒྲ་ཡང་བསྒྲུབ་ཐབྱོ་ཞེས་གསོ།།

(རྗེས) འདྲས་བའི་དངོས་1པོ་ནི།

"མཐུན་བའི་ཕྱོགས་སོ" ॥

(ཞེས་བྱ) སྟེ། བསྒྲུབ་བར་བྱ་བ་ (འི་ཚེས་) མི་རྟག་པ་ཉིད་དང་ མཚུངས་ (མཐུན་) བའི་ཕྱིར་རོ།2།

१२४) अधुना विपक्षलक्षणप्रतिपादनायाह ।–

"विपक्षो यत्र साध्यं नास्ति"

विसदृशः पक्षो विपक्षः । स कीदृगिति स्वरूपतो दर्शयति ।

དེ་ནི་, མི་མཐུན་བའི་ཕྱོགས་ཀྱི་མཚན་ཉིད་བསྟན་བར་བྱ་བའི་ཕྱིར་ སྨྲས་པ་,–

"མི་མཐུན་བའི་ཕྱོགས་ནི་, གང་ལ་བསྒྲུབ་བར་བྱ་བ་མེད་པ་སྟེ།"

(ཞེས་པ་སྟེ) ཕྱོགས་ (བསྒྲུབ་བྱའི་ཚེས) དང་མི་འདྲ་ (མི་མཐུན་པ) བར་སྣང་བ་ (དམིགས་པ་) ནི་3, མི་མཐུན་ཕྱོགས་དེ། དེ་ཇི་ལྟར་ཡིན་, རང་གི་ངོ་ བོ་དེ་སྐོ་ནས་སྟོན་བར་བྱེད་དོ་,4 ཞེས་བའོ།།

---

1) འདྲས་བའི་དངོས་པོ; ཞེས་པོཐས་ལ–'བྱམ་པ་'ཞེས བའི་དོན་-རྟུལ་རྩོམ་བཀྲུད་འདྲས་བའི་དངོས་པོ··· ཞེས་སོ; ཞེས་བའོ།།

2) 'བྱམ་པ'ལྟ་བུ་-བྱས་བའི་རྟགས་ལས; སྐྱ་མི་རྟག་པར་སྐྱས་བའི་མཐུན་བའི་ཕྱོགས་ཏེ། དེ་སྐྱས་ཀྱི་ འགོད་ཚུལ་དང་མཐུན་པར་བྱམ་པ་དང་; མི་རྟག་པ ཚེས་མཚུངས་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ; ཞེས་བའོ། །དེ་ ལང; ཡིན་པར་མཐུན་པ་སྟེ; མི་རྟག་པ་ཡིན་པར་མཐུན་པའོ།།

3) མི་འབྱ་བར་ཐུང་བ་སྟེ = "विसदृशः" གང་ལ་བསྒྲུབ་པར་བྱ་བའི་ཚེས་ཀྱི་ངང་གཞིན་མི་དམིགས་པ; ཞེས་བའོ།།

4) དོན་དེ; དེའི་ངང་གི་ངོ་བོ་ཉིད་སྟོན་པར་བྱེད་པར་ཟིད་དོ; ཞེས་བའོ།།

१२५) यत्र यस्मिन्नर्थे। साधनीयं साध्यम्। नास्ति—न विद्यते। इह च साध्य-प्रतिबन्धत्वात् साधनस्य तदपि नास्तीति गम्यते। उदाहरणं दर्शयति। यथा—

'यन्नित्यम्'...।

इत्यादि। तत्र यन्नित्यमिति किमुक्तं भवति ? यदनित्यं न भवति—

"तदकृतकं दृष्टमिति।"

तत्कृतकमपि न दृष्टम्

यथाकाशमिति।

तत्र हि साध्याभावात् साधनाभावः।

གང་ལ་ནི་, དོན་གང་ལ་ (ཞེས་པ་ཡིན་ལ)། བསྒྲུབ་པར་བྱ་དགོས་པ་[1] (འོས་པ་) ནི་, བསྒྲུབ་བྱའོ། །མེད་པ་ནི་, ཡོད་པ་མ་ཡིན་པའོ། །འདིར་ཡང་སྒྲུབ་བྱེད་བསྒྲུབ་བྱ་དང་འབྲེལ་དགོས་པ་ལ་[2], དེ་ཡང་མེད་དོ་, ཞེས་གོ་བར་བྱའོ། །དེའི་བསྟན་པར་བྱ་བ་ནི། དེའི་ཕྱིར་,—

"གང་རྟག་པ་ཡིན་པ་དེ་,"

ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པའོ། །དེ་ལ་གང་རྟག་པ་ཡིན་པ་དེ་ཞེས་པས་ཅི་ཞིག་བསྟན་པ་ཡིན་, ?ཞེ་ན་ གང་མི་རྟག་པ་མ་ཡིན་པ་,—

"དེ་ནི་མ་བྱས་པར་མཐོང་སྟེ"

---

1) འདིར་-'साधनिय' = ཞེས་པའི་དོན་-སྒྲུབ་པར་འགྱུར་བའམ;' 'སྒྲུབ་པར་བྱེད་དགོས་པ་' ཞེས་འོངས་དགོས་ཀྱང་། 'བསྒྲུབ་པར་བྱ་དགོས'··· ཞེས་པ་ཚོགས་གཅིག་བྱས་པའམ་ཙམ་མོ།

2) འདིར་སྒྲུབ་བྱེད་དང; བསྒྲུབ་བྱ་འབྲེལ་··· ཞེས་པ་ཡང; བསྒྲུབ་བྱའི་ཡ་ཐུལ: བསྒྲུབ་བྱའི་ཚོས་ཉི། བྱས་པའི་རྟགས་ཀྱིས་སྒྲུབ་མེ་རྟག་པར་སྒྲུབ་པ་ལ; སྒྲུབ་བྱེད་བྱས་པ་ བསྒྲུབ་ཚོས་མེ་རྟག་པ་དང་འབྲེལ་ཞེས་པ་ཡུ་བྱའོ།། འབྲེལ་པའི་དོན་ཡང; རྗེས་སུ་འགྲོ་སྐྱེ་ཐེབ་པའི་དོན་ནོ།། དེ་ཡང་འདིར་མ་མཐུན་དགེ་བསྟན་པའི་སྐབས་སུ་'མེད' ཅེས་པ་ནི; 'རྗེས་འགྲོ་མེད' ཅེས་པའོ།། འདིས་ནི་སྐྱེ་གཅིག་གང་ཟུ་སྐྱེ་བས; ཚོས་མི་མཐུན་པའི་སྐྱོང་བའོ།།

ཞེས་བྱ་སྟེ། དེ་ནི་བྱས་པ་ཡིན་པར་ཡང་མ་མཐོང་སྟེ།

"དབེན་ན་, ནམ་མཁའ་བཞིན། ཞེས་བའོ།།"

དེ་ལ་ནི་, བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་མེད་པའི་ཕྱིར1། སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་ (ཡང་) མེད་དོ།།

१२६) साम्प्रतं विचित्रत्वादवधारणविधेः विपक्षधर्मत्वादिषु तमुपदर्शयन्नाह । -

"तत्र कृतकत्वम्"

इत्यादि । तत्रेति पूर्ववत् । कृतकत्वं प्रयत्नानन्तरीयकत्वं वा अनित्यादौ हेतुरिति योगः ।

དང་ནི་, ངེས་པར་བརྟག་པའི་ཚུལ་སྟ་ཚོགས་པ2རྣམས་ལས་, མི་མཐུན་པའི་ཆོས་ཉིད་ལ་སོགས་པ་ལ་ (ཚུལ) དེ་ཉེ་བར་བསྟན་པའི་ཕྱིར་, སྨྲས་པ་,-

"དེ་ལ་བྱས་པ་ཉིད་དམ3་,"

ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་སྟེ། 'དེ་ལ' ཞེས་པ་ནི་, སྔ་མ་ལྟར་རོ། । བྱས་པ་ཉིད་དམ་, རྩོལ་མ་ཐག་ཏུ་བྱང་བ་ནི་, མི་རྟག་པ་ལ་སོགས་4པ····· (བསྒྲུབ་པ) ལ་གཏན་ཚིགས་སོ་, ཞེས་སྦྱར་བར་བྱའོ།།

---

1) འདིར་ཡང;- བསྒྲུབ་པར་བྱ་བའི་ཆོས་མེད་པའི་དོན་གོ།།

2) 'སྟ་ཚོགས་པ' ཞེས་པ་ནི; ཚུལ་གསུམ་གོ་སོ སེ་མཛོན་ཏེ་ཀུ་ཚགས་ཟུང་ལྡེའ་བཅུང་རྣམས་ཏེ། དེ་རྣམས་ཀྱིས་བཅད་པ་གཅིག་ཚུལ་མེ་འདྲ་བ་རྣམ་ཁས;འདིར་'མི་མཐུན་ཕྱོགས་ཀ་ཏེ་ཤ་ཅེས་པ་དེ་གོ།།

3) 'དམ'ཞེས་པ་དོགས་མ་དང་སྦྱར་ཡོད་ཀྱང; གོ་སྐད་ཀྱི་ཁྱེའུ་ཆྱེས་ཏེ; གོང་མ་དང་སྦྱར་རོ།།

4) ཝེགས་སྦྱར་རྩ་འགྲེལ་གཉིས(O.I.B.P.) དང, ལྷ་རྟགས་ཤི་དགེ་ཀུན་ལ་མཐུན་པར་'ཝོགས' སྟ་འདུག་པ་ལྟར་བྱིས་པའོ།།

१२७) तत्र क्रियते इति कृतकः । अपेक्षितपरव्यापारो हि भावः स्वभावनिष्पत्तौ कृतक इति । तद्भावः कृतकत्वम् ।

"प्रयत्नानन्तरीयकत्वं वा"

इति । प्रयत्नश्चेतनावतो व्यापारः । तस्य प्रयत्नानन्तरं तत्र भावो जात इति वा प्रयत्नानन्तरीयः । स एव प्रयत्नानन्तरीयकः । तद्भावः प्रयत्नानन्तरीयकत्वम् । 'वा' शब्दः 'च' शब्दार्थः । स च समुच्चये ।

དེ་ལ་, བྱེད་པས་ (བྱས་པས་) ན་ བྱས་པ་སྟེ། རང་གི་ངོ་བོ་ཡོངས་སུ་འགྲུབ་པ་, གཞན་གྱི་བྱེད་པ་ (བྱ་བ་)ལ་རག་ལས་ཅའི་དངོས་པོ་ དེ་ནི, 'བྱས་པ'ཞེས་བྱ་ལ། དེའི་དངོས་པོ་ནི, བྱས་པ་ཉིད་དམ,

---

1) འདིར; 'བྱེད་པ' ཞེས་བཤད་དོན; སྒྲུབ་པ་ཞེས་པ་ཡིན་ལ། འོན་ཀྱང; སྒྲུབ་པ་ཞེས་བཤད་དོན; "प्रयत्नम्'-ཐམཏྣམ्" ཞེས་པ ཇང, བྱེད་པ་ཞེས་བཤད་སྣ་དོན་-'व्यापारः–བྱ་སྤྱད་' ཞེས་པ་གཉེན་སྐྱོ་དོ་གཅིག་པས; དེ་གཉེན་པ་མ་མོད་གོ་བའི་ཚེ་དུ་ (བྱ་པ་ཞེས་པ་ལ་)བྱེད་པ་ཞེས་བྱ་ལ། དེ་ ཡང, ལེགས་སྩུད་ཀྱི་ 'ཀྲིཾ' ཞེས་པ་དང་'ཐྲུཏྟ' ཞེས་པ་གཉེན་གཤེ་མོད་སྣད་ 'བྱེད་པའམ་བྱ་བ་' ཞེས་པ་ཡིན་ཀྱང་སྣམས་འདིར་ 'व्यापार ཐྲུཏྟ' ཞེས་བཤེད་ཉིད་ཀྱི་ངགོས་པ།। གཞན་ཡང, -འོག་ཏུ; 'སྒྲུབ་པ་ཐག་ཏུ་བྱང་པ་ཡིན་པ་ཉིད'ཅེས་པ་ཡང; ཤོང་པ་གཉེན་ཀྱི་མིང་དོན་ལ་ཆུད་གཉེན་པ་ཟབ་ཅིང་ཤིན་ཏུ་ཤེས་པ་ཉིད།། དེ་ཡང; – प्रयत्नानन्तरीय-ཞེས་པའི་མིང་དེ ཤས་ཀྱི་ཆུད་ཀྱི་མཐའ་ཅན་དོན་དུ་ 'ग'ངོ' སྤྱིད་པས'प्रयत्नानन्तरीयक' ཞེས་པ་གྲུབ་ཅིང་དེ་དེ་སྒྲུབ་པ་ཐག་ཏུ་བྱང་པ་ཡིན་པ་ཉིད་ཁོ་ན་ ཞེས་པའི་དོན་ཏོ། ཤས་ཀྱང་ཆུ་ཞེས་པ་ཡིན་ཏེ་ཆུ་ཞེས་པ་ཡིན་ལ། 'त्वा'= ཏྭ་' ཞེས་པའི་ཀྱེད་སྤྱིད་པས; 'प्रयत्नानन्तरीयकत्वा' ཞེས་པ་ཡང; དེ་ལ་རྣམ་དབྱེ་'सुप्' = 'སུཔ्' ཡང་སྤྱད་པས, प्रयत्नानन्तरीयकत्वम्= ཐམཏྣཏྟྭེཡཀཏྭམ्-ཏྭེ། 'སྒྲུབ་པ་ཐག་ཏུ་བྱང་པ་ཡིན་པ་ཉིད' ཅེས་པའོ།། འདི་རྣམས་ནི་སྤྱ་རྒྱ་གི་འཇུག་ཚུལ་ལ་བཀྲོད་པའི་སྐབས; སྤྱིའི་ཚ་ཤས་དེ་དེས་ཀྱང་མི་མཐུན་ཕྱོགས་གཅིག་ཚུལ་ (མིལ་ཚུལ) ཡང; བརྗོད་ཐ སྙད་ཚུལ་མི་འདྲ་བ་དེ་ཡོད་པའི་ཚུལ་ལེགས་པར་ཤེས་དགོས་པ། ཤིན་ཏུ་གལ་ཆེ་བས; རྩང་ཐབས་པ་ཡིན་ལ། དེ་བཞིན་དུ་སྤྱིའི་འཇུག་ཚུལ་གཉན་རྣམས་ལ་ཡང་ཤེས་པར་ཐབ་བོ།།

"རྩོལ་མ་ཐག་ཏུ་བྱང་བ་ཉིད་དོ།།"

ཞེས་བྱ་སྟེ། རྩོལ་བ་ནི་, སེམས་པ་དང་ལྡན་པའི་ལས་ (བྱ་བ) ཡིན་ལ། དེའི་ རྩོལ་བའི་དེ་མ་ཐག་ཏུ་སྟེ། དེར་སྐྱེས་པའམ, བྱང་བ་ནི་, རྩོལ་མ་ཐག་ཏུ་ བྱང་བ་དང་། དེ་ 'ཉིད' ནི་, རྩོལ་མ་ཐག་ཏུ་བྱང་བ་ཡིན་པ་དང་། དེའི་ དངོས་པོ་ནི་, རྩོལ་མ་ཐག་ཏུ་བྱང་བ་ཡིན་པ་ཉིད་དོ། ।'དམ' སྒྲ་ནི་, 'དང་' སྒྲའི་དོན་ཅན་ནོ། ।དེ་ཡང་, ཀུན་ཏུ་བསྟན་པའོ།།

१२८) **द्वितीयहेत्वभिधानं विपक्षव्यावृत्तेः । सपक्षैकदेशवृत्तिरपि सम्यग्घेतुः, यथा,–यमेवेति दर्शनार्थत्वाददुष्टमिति ।**

དཔག་གཉིས་པ་1མངོན་པར་བརྗོད་པ་ནི་, མི་མཐུན་པའི་ཕྱོགས་ལ་ ལྡོག་པ་དང་། མཐུན་ཕྱོགས་ཀྱི་ཕྱོགས་གཅིག་ལ་འཇུག་པས་ཀྱང་, དཔག་ (དེ་) ཡང་དག་ཡིན་དེ། ཇི་ལྟར་ན་, གང་ལ་ 'ཁོ་ན' ཞེས་པས་བསྟན་པའི་དོན་ (དེ་) ཉིད་ཡོད་པ, ཡིན་པའི་ཕྱིར་, སྐྱོན་མེད་2པའོ་, ཞེས་བྱའོ།།

अवधारणस्य प्रयोजनम्:– ངེས་པཌྱུང་གི་དགོས་པ་བསྟན་པ་

१२९) **अयं च हेतुः किं पक्षधर्म एव न तु पक्षस्यैव धर्मः । अयोगव्यवच्छेदमात्रफलत्वादवधारणस्य । यथा–चैत्रो धनुर्धर एव । अनेन चासिद्धानां चतुर्णामसाधारणस्य च व्यावृत्तिः ।**

ཡང་ཅི་དཔགས་འདི་, ཕྱོགས་ཆོས་ཉིད་ཡིན་ལ་, ཕྱོགས་ཉིད་ཀྱི་ཆོས་

---

1) དཔག་གཉིས་པ་ནི; འདིར;སྒྲ་ཆེ་དཔག་པར་སྒྲུབ་ཟ་ལ; རྩོལ་བྱང་ངོ་།།

2) 'སྐྱོན་མེད་' ཅེས་པ་ནི:–མཐུན་ཕྱོགས་ལ་རྟགས་གཉིས་སུ་འཇུག་ཀྱང, རྩོལ་བྱང་སྒྲ་ཆེ་དཔག་པར་སྒྲུབ་ པའི་དཔག་ཡང་དག་ཏུ་ཆེ་ཤུར་བའི་སྐྱོན་མེད་དེ། དེ་ལ; ཁྱབ་པ་གཉིས་ཀྱི་ངེས་པཌྱུང་གི་ཚོགས་ ཀྱིས་མཐུན་དོན་ཚང་བའི་ཕྱིར་རོ།། ཞེས་བའོ།།

ནི་མ་ཡིན་ (ནམ་,? ཞེ་ན)

ངེས་པར་བརྟག་པ་འདི་ནི་, མི་སླུན་པ་རྣམ་པར་གཅོད་པ་ཙམ་ཞིག་གི་ འབྲས་བུ་ཅན་ཡིན་པའི་ཕྱིར་ཏེ། དབེར་ན། "ནག་པ་གཞུ་འཛིན་པ་ (འཐོངས་སྐྱེན་པ) ཁོ་ན" (ཞེས་པ་ལྟ་བུ) འོ། །གང་གིས (ངེས་པརྟག་གང་གིས) མ་གྲུབ་པ་བཞི་རྣམས་དང་། མཐུན་མོང་མ་ཡིན་པ་ཡང་སྤོག (སེལ) པར་བྱེད།[1]།

१३०) तथा सपक्षे[2] एवास्त्यन्ययोगव्यवच्छेदः, यथा-पार्थ एव धनुर्धरः ।

अनेन तु साधारणादीनां नवानामपि हेत्वाभासानां व्यावृत्तिः ।

དེ་བཞིན་དུ– 'མཐུན་ཕྱོགས་ཁོ་ན་ལ་ཡོད་པ' –ཞེས་པ་ནི་, གཞན་སྤྱན་པ་རྣམ་པར་གཅོད་པ་སྟེ། དབེར་ན་, "གྲིང་སྐྱེས་ཁོ་ན་འཐོངས་སྐྱེན" (ཞེས་པ་ལྟ་བུ་)འོ། །འདིས་ནི་, མཐུན་མོང་བའི་མ་ངེས་པ་ལ་སོགས་པ་རྟགས་ལྟར་སྣང་དགུ་པོ་རྣམས་[3] (སེལ) སྤོག་གོ།

१३१) आह, यदि

'सपक्ष एवास्ति'

ततश्च तद्व्यतिरेकेणान्यत्र पक्षेऽप्यभावात्, धर्मत्वानुपपतिः ? न, अनवधृतावधारणात् । पक्षधर्मत्वस्यावधारित्वात् ।

---

1) མ་གྲུབ་པ་བཞི་ནི, ཁོག་ཏུབ་བྱེད་པའི་མཐུན་པའི་དཔེ་མེད་པ་ལས་ཁོ་ནོ།། –'སྤོག་པར་བྱེད་'ཅེས་པ་ལོངས་སྤྱད་ཀྱི་དབང་དུ་བྱས་པ་ཡིན་ཏེ; དོན་ནི་-'व्यावृत्तिः' ཞེས་སྤོག་པ་རྟེད་ཅིག་གོ།

2) गायकवाड संस्करण "तथा सफल एवास्यान्ययोगव्यवच्छेदः" इतिपाठः (Oriental Institute Baroda, 1968, P. 17-Edited by Anand Shankar B. Dhruva) परन्तु यह पाठ अशुद्ध प्रतीत होता है, क्योंकि उसके बाद आने वाले शब्द 'आह' से इसका कोई सम्बन्ध नहीं है, अपितु 'आह' से सम्बन्ध 'सम्बन्ध एवास्ति' से है।

3) འདིར་རྟགས་ལྔར་སྟང་གུ་, ཞེས་པ་ནི། མཐུན་མོང་གཞི་མ་ངེས་པ་སྟེ་དང་། འགལ་པ་གཞི་རྟེད།

སྨྲས་པ་, གལ་ཏེ།

"མཐུན་བའི་ཐྱོག་ཉིད་ལ་ཡོད་པ"

ཡིན་ན་ཡང་, དེའི་ཕྱིར། དེ་ལ་ལྷོག་པས་, གཞན་དུ་ཐྱོག་ལ་ཡང་མེད་པའི་ཕྱིར། (དེའི་) ཆོས་ཉིད་ཡིན་པ་མི་གྲུབ་བོ་ (ཞེ་ན)

མ་ཡིན་ཏེ། མ་ངེས་པ (ངེས་པར་མ་བཟུང་བ) ངེས་པར་བྱ་བའི་ཕྱིར་ཡིན་པས་, ཐྱོག་ཀྱི་ཆོས་ཉིད་ནི་, ངེས་པར་བྱས་ཟིན་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ།1।

१३२) **आह, यद्येवं**

'विपक्षे नास्ति एव'

इति तृतीयमवधारणं किमर्थम् ?उच्यते । प्रयोगोपदर्शनार्थम् ।उक्तम् च,

"अन्वयव्यतिरेकयोरेकमपि रूपमुक्तं कथं नु नाम द्वितीयस्याक्षेपकं स्यादिति[२] ।"

प्रभूतमात्रं वक्तव्यं तत्तु नोच्यते । ग्रन्थविस्तरभयात् । गमनिकामात्रमेतत् ।

བོག་ན་གསལ་ལོ། མ་ངེས་པ་ལྟ་ནི; སྒྲུབ་མཐུན་མོང་བའི་མ་ངེས་པ་བཞེ་དང; འགལ་པ་ལ་མེ་འབྲལ་བ་སྟེ་ལྟའོ།।

1) འདིར་'མ་ངེས་པ' ཞེས་མོགས་ཀྱི་དོན་ནི; 'མཐུན་ཐྱོག་ཁོ་ན་ལ་ཡོད་པ' ཞེས་བའི་ངེས་པཟུང་'ཁོ་ན' ན་ཞེས་བའི་སྒྲ་གཞན་སྤངས་རྣམ་གཅོད་ཡིན་ཡང; དེས་ཐྱོག་ཀྱི་ཡ་ཐུག་ཆོས་ཅན་ལ་རྟགས་ཡོད་པ་མེ་གཅོད་དེ། དེ་ལྟ་བུའི་སྒྲ་དེ་ངེས་པར་མ་བཟུང་བ་རྣམས་ངེས་པར་བཟུང་བའི་ཕྱིར་དུ་སྒྲུབ་པ་གང་ཞེག ཆོས་ཅན་ལ་རྟགས་ཡོད་པ ཉིད། ཐྱོག་ཆོས་ལ་ངེས་པཟུང་སྤྱིར་བས་སྤྱིས་བསྡུས་པའི་ཕྱིར།। གཞན་ཡང; རྣམ་གཅོད་ཀྱིས་བསལ་བྱ་ལོག་པ་ཡིན་ཀྱི; སྒྲོག་པ་མེད་པའི་ཚུལ་ལས་ཀྱང་གོས་པར་ཐལ་རོ།।

2) प्रमाणवार्तिके तु-अस्य भावः–

ख्याप्यते विदुषां वाच्यो हेतुरेव हि केवलः २९–१–पृ. ११)

तेनैव ज्ञानसंबन्धे द्वयोरन्यतरोक्तितः ।

अर्थापत्त्या द्वितीयेऽपि स्मृतिः समुपजायते ।। ३०–पृ० १२) इत्यनेन प्रोक्तम् ।

སྨྲས་པ, གལ་ཏེ་འདི་སྐད :—

"མི་མཐུན་པའི་ཆོས་ཅ་མེད་པ་ཁོ་ན,"

ཞེས, ངེས་བརྟུང་གསུམ་པ་ (སྒྲོས་པ་དགོས་པ) ཅིའི་དོན་དུ་ཡིན? (ཞེ་ན) བཤད་པར་བྱ་སྟེ། སྒྲོང་བ་ཉེ་བར་བསྟན་པའི་དོན་དུ་སྟེ[1]། (ཇི་སྐད་དུ་) ཡང,—

"རྟེན་སྐུ་འགྲོ་བ་དང་སྦྱོག་པ་གཉིས་ལས, ཚུལ་གང་ཡང་རུང་བ་ཞིག་བརྗོད་པ, ཅིའི་ཕྱིར, གཉིས་པ (ཡང) འཕེན་པར་མི་བྱེད[2]," ཞེས གསུངས (པ་སྟར) སོ།།

འདིར་བརྗོད་པར་བྱ་བ་རབ་ཏུ་མང་ཡང་། དེ་ནི, བརྗོད་པར་མི་བྱ་སྟེ། གཞུང་མང་བས་འཇིགས་པས་སོ། །འདི་དག་ནི་རྒྱས་བྱེད་ཙམ་ཞིག་གོ[3]།

१३३) "अनित्यादौ हेतुः"

इत्यत्रादिग्रहणात् दुःखादिपरिग्रहः । इत्युक्तो हेतुः ।

---

1) 'སྒྲོང་བ་ཉེ་བར་བསྟན་པའི་དོན་དུ' ཞེས་པ་ནི; འདིར་ཚུལ་གསུམ་གྱི་རྗེས་བཟུང་མོད་མོད་བསྟན་པ་ནི། ཆོས་མཐུན་པའི་སྐྱེ་བ་དང་། ཆོས་མི་མཐུན་པའི་སྒྲོང་བ་མོ་མོད་གོ་བར་ཐུབ་པའི་ཚེད་དུ་ཡིན་ཏེ་ཡང; སྟོན་པའི་སྐབས་ཀྱི་ཚུལ་རྣམས་དེ་དེ་དག་རྟགས་ཀྱི་ཐུན་ཚོད་ལག་ཏུ་བསྟོ་ཚུལ་དང; ཤེ་སྐྱེབ་ཀྱི་བརྗོད་ཚུལ ལོགས་ཤེགས་བར་གྱུར་བ་ཐུབ་དབང་ཉིད་དོན་དུའོ; ཞེས་བའོ།།

2) འདི་ལྟོགས་སྐང་གི་གསུང་ཡིན་ལོང; ..... ། དོ་ནི:—

དོན་ཐུབ་ཀོ་བས་གཅིག་ཏོས་ཀ།།

དྲན་པ་ཡང་དག་སྐྱེ བར་འགྱུར།། (རྣམ.ཐ. ৭-২০) ཞེས་པ་སྟར་རོ།།

3) 'རྟོགས་བྱེད་ཙམ་ཞེས' ཞེས་པ་ནི; ཆོག་གི་ཚོ་དོན་ཙམ་ཞེས་ཚོ; ཞེས་བའོ།།

"མི་དཔག བ་ལ་སོགས་པ་ལ་གདགས་ཚོགས་སོ།།"

ཞེས་བ་འདིར་, ལ་སོགས་བའི་སྒྲ་ལས་, སྡུག་བསྔལ་ལ་སོགས་པ་ཡོངས་སུ་བཟུང་བར་བྱའོ།།

ཞེས་དཔགས་བཤད་ཟིན་ཏོ།། ॥

दृष्टान्तनिरूपणम् དཔེ་བསྟན་པ:—

१३४) साम्प्रतं दृष्टान्तमभिधित्सुराह ।

'दृष्टान्त''

इत्यादि । दृष्टं तत्रार्थं अन्तं नयतीति-दृष्टान्तः । प्रमाणोपलब्धमेव विप्रतिपत्तौ संवेदननिष्ठां नयतीत्यर्थः । स च

''द्विविधः''

ད་ནི་, དབེ་མཚོན་བར་བརྗོད་བར་ (བསྟན་བར) བཞེད་ཏེས་, སྨྲས་པ:—

'དབེ'····।

ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་བའོ། །མཐོང་བ་དེར་དོན་ལ་ (བསྒྲུབ་བྱའི་ཆོས་ལ) མཐའ་ (དཔགས་ཀྱིས་ཁྱབ་པ་ལ་ངེས་པ་) འདྲེན་བར་བྱེད་པ་ནི་, མཐོང་མཐའ་[1] (སྟེ་, 'དབེ') ཞེས་བྱ་སྟེ། ཚད་མས་དམིགས་པ་ཉིད་ཀྱིས་, ལོག་བར་རྟོག་པ་དག་

---

1) བོད་དཔེ་ཡོངས་ལས་མཐའ་བར་'དཔེ' ཞེས་བྱང་བ་ནི; དོན་བསྒྲུར་ཕེད་ཐ་རྩང་ཟར་གོ་ཆུ་ཙམ་ཡོད་ཀྱང; བོད་བཀྲིས་ལ་ཆོག་དོན་བགད་སྐབས་སྒྲ་སྒྲུབ་ཏུམ་དང; དེའི་ཚེ་ག་བགད་སྐྱེས་མེད་སྐབས; 'དཔེ' ཞེས་བའི་སྒྲ་དོན་བཤད་ལ་སྐབས་ཡོད་ཀྱང་; ཁེད་ཀྱི་སྐད་དོན་གཞན་ལ་ 'व्यंजन = ཐུན་རྟེ' ཞེས ཡོད་བར་ཐུང་ལ། དེ་ནི་'གསལ་ཁྱིར' ཅེས་བ་ཡིན་ཞེང་། དེའི་དགང་ཀྱ་ཐབ་ཅེས་ཀྱང; དཔེ་ཞེས་བ'ཁྱབ་བ་གསལ་ཁྱེར' ཅེས་གོ་ཆུ་ཡིན་བར་ཐུང་ངོ་།། དཔེ་ཞེས་བའི་དོན་ཡོངས་གྲུབས་ནི་-उदाहरण' ཨུདཱཧརཎ་-ཞེས་བ་ནི་ཡིན་ནོ།། ལེགས་སྦྱར་ཀྱི་-दृष्टान्तः = དྲྀཥྚཱནྟཿ ཞེས བ་ནི; མཐོང་མཐའ་ཞེས་བའོ།།

ལ་1ངེས་པ་བརྗོད་2པོ་འདྲེན་པར་བྱེད་, ཅེས་པའི་དོན་ནོ། །དེ་ཡང་,-

"རྣམ་པ་གཉིས་དེ་"

१३५) द्वे विधे यस्य स द्विविधस्तदेव द्वैविध्यम् । दर्शयति 'साधर्म्येण वैधर्म्येण च' ।

གང་གི་རྣམ་པ་ལ་གཉིས་ཡོད་པ་དེ་ནི་, རྣམ་པ་གཉིས་དེ། དེ་ཁོ་ན་ནི་, རྣམ་པ་གཉིས་ཉིད་དོ། །(དེ) སྟོན་པར་བྱེད་པ་ནི་,-

"ཆོས་མཐུན་པ་ཉིད་དང་། ཆོས་མི་མཐུན་པ་ཉིད་3ཀྱིས་སོ།།"

१३६) समानो धर्मो यस्यासौ सधर्मा, सधर्मणो भावः साधर्म्यं तेन । विसदृशो धर्मो यस्यासौ विधर्मा विधर्मणो भावः वैधर्म्यं तेन । चशब्दः समुच्चये ।

གང་ (དག་) གི་ཆོས་ (དག) མཚུངས་པ་དེ་ནི་, ཆོས་མཐུན་པ་ཡིན་ལ་, ཆོས་མཐུན་པའི་དངོས་པོ་དེ་ནི་, ཆོས་མཐུན་པ་ཉིད་དོ། །དེ་ཉིད་ཀྱིས་4 (ཞེས་པའོ) । གང་ (དག་) གི་ཆོས་མི་འདྲ་བ་དེ་ནི་, ཆོས་མི་མཐུན་པ་དང་། ཆོས་མི་མཐུན་པའི་དངོས་པོ་ནི་, ཆོས་མི་མཐུན་པ་ཉིད་དོ། །དེ་ཉིད་ཀྱིས་ (ཞེས་སྦ་མ་ལྷང་ངོ་)5། 'དང་' སྒྲ་ནི་, བསྡུད་པ (འི་དོན་ཅན་ཏེ) འོ།།

---

1) 'ལོག་པར་རྟོག་པ་དག'-ནི, མ་རྟོགས་པ་དང; ཐེ་ཚོམ་དག་སྟེ། དེ་དག་པགལ་ནས་དང་ཕྱལ་ལ་ངེས་པ་མ་རྟོན་ པོ་འབྱེད; ཞེས་པའོ།།

2) ངེས་པ་མ་རྟོན་པོ་ཞེས་པོགས་ནི; དོན་འབྱུང་ཚེན་གྱི། སྒྲ་ཅིས་ལྷུང་ན; ཐྱོང་པ་མ་རྟོན་པོ་འབྱེད་པར་ བྱེད་ ཅེས་པའོ།།

3) 'རྟེད་ཅེས་པ; ཐ. སྐྱེ. རྟེ. པོགས་སུ་བཞག་ཤའི་ཁྱགས་མཐུར་ དང; ཕྱི་ཤ མཐུར་པོགས ཐ་མེད་ཀྱང; ཁེགས་སྐྱར་ཀྱི་རྟ་ན, སེང ཤཅང་གི་འཕྱག་ན, དེའི་དགའ་འཕྱག; ཚེན་སྐད་དུ་ཡོད་པའེ་མཚན་ འཕྱག་རྣམས་ལ མཐུན་པར་'རྟེད' ཡོད་དོ།།

4) 'དེ་རྟེད་ཀྱིས', ཞེས་པ་ནི; དེ་རྟེད་ཀྱི་སྐོ་ནས་དགེད་ཐུབ་པས་ན་མཐུན་དགེའོ; ཞེས་པའོ།།

5) དེ་རྟེད་ཀྱི་སྐོ་ནས; ཞེས་པོགས་སྐྱ་མ་ལྷུང་ངོ།།

१३७) "तत्र साधर्म्येण तावत्"

इति । तावच्छब्दः क्रमार्थः ।

'यत्र'

इति । अभिधेयहेतोरुक्तलक्षणस्य

'सपक्ष एवास्तित्वं ख्याप्यते ।'

सपक्ष उक्तलक्षणस्तस्मिंश्चास्तित्वं विद्यमानत्वं ख्याप्यते प्रतिपाद्यते वचनेन ।

"དེ་ལ་ཆོས་མཐུན་པ་ཉིད་ཀྱིས་ནི་དེ་ཞེས"

ཅེས་བྱ་སྟེ། 'དེ་ཞེས' གཅི་སྟྲ་ནི་, གང་རིམ་ (གསལ་བའི་) དོན་དྲུའོ།།

'གང་ལ'

ཞེས་པ་ནི། བརྗོད་པར་བྱ་བ་, བཤད་ཟིན་པའི་མཚན་ཉིད་ཅན་གྱི་རྟགས་,

"མཐུན་པའི་ཐྲོགས་ཉིད་ལ་ཡོད་པ་ཉིད་དུ་སྟོན་པ་སྟེ།།"

(དེ་ཡང་) བཤད་མ་ཐག་པའི་མཚན་ཉིད་ཅན་གྱི་མཐུན་ཐྲོགས་དང་། དེ་ལ་ཡོད་པ་ཉིད་དེ་, རྣམ་པར་གནས་པ་ཉིད་སྟོན་པར་བྱེད་པ་སྟེ, བརྗོད་པས་སྒྲུབ་པར་བྱེད་ (ཅེས་) པའོ།།

१३८) तच्चेदम्

"तद्यथा, यत्कृतकं तदनित्यं दृष्टं यथा घटादिरिति[1] ॥ यत्कृतकं तदनित्यं यथा घटादिः इति सुगमम् । अनेन साधनदृष्टान्ताभासः ॥

དེ་ཡང་འདི་སྐད–

"འདི་སྟེ་སྟེ། གང་བྱས་པ་ཉིད་ཡིན་པ་དེ་, མི་རྟག་པར་མཐོང་

---

1) तद्यथा तः इति' याक्त सूत्र मूलवृति में नहीं लिखा है । वृति में यत्कृतकं··· इत्यादि से वाक्य आरम्भ होता है । "यद्यथा·····इत्यादि सूत्र यहां विषय के उपस्थापन की दृष्टि से ही रखा गया है,

སྟེ། དབེར་ན་བུམ་པ་ལ་སོགས་པ (བཞིན་), ཞེས་བྱ་སྟེ[1]།"

གང་བྱས་པ་ཡིན་པ་དེ། མི་རྟག་པ་ཉིད་དེ། དབེར་ན་, བུམ་པ་ལ་སོགས་པ་, ཞེས་པ་སྟེ། གོ་སླའོ། །གང་གིས་, སྒྲུབ་པ་དང་། དབེ་ལྟར་སྟང་བ[2] (དག་ཀྱང་ཤེས་བར་བྱ) འོ།།

१३६) "वैधर्म्येणापि । यत्र साध्याभावे हेतोरभाव एव कथ्यते ।"

यत्रेत्यभिधेये । साध्यं अनित्यत्वादि, तस्याभावे हेतोः कृतकत्वादेः । किम् ?

'अभाव एव कथ्यते'

प्रतिपाद्यते वचनेन[3] ।

"ཆོས་མི་མཐུན་པ་ཉིད་ཀྱིས་ཀྱང་, གང་ལ་བསྒྲུབ་བར་བྱ་བ་མེད་པ་ལ, རྟགས་མེད་པ་ཉིད་དུ་སྟོན་པར་བྱེད་པ་སྟེ།"

གང་དུ, ཞེས་པ་ནི, བརྗོད་པར་བྱ་བ་ལ་ (ཞེས་པ་) སྟེ། བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་སྟེ, མི་རྟག་པ་ཉིད་ལ་སོགས་པའོ། །དེ་མེད་པ་ལ, 'རྟགས' (མེད་པ་སྟེ) ', བྱས་པ་ཉིད་ལ་སོགས་པའོ། །ཅི་ལྟར་ན?

"མེད་པ་ཉིད་བརྗོད་ (བས་) དེ།"

བརྗོད་པས་སྟོན་པར་བྱེད་ (ཅེས་) པའོ།།

---

1) འདི་སྐད་དུ། ཞེས་སོགས་ཀྱི་ཚོགས; འགྲེལ་པར་དངོས་སུ་མེད་ཀྱང་། འདིར; རྟ་འགྲེལ་འཇུག་པ་བཞི་པའི་ཚུལ་དུ་བཞག་པ་ཙམ་མོ།།

2) 'འདིར་དགེ་སྐྱེར་སྟང་བ 'ཞེས་བའི་དོན་ནི; རྟགས་མཐུན་པའི་ཕྱོགས་ལ་ཡོད་པ་ཉིད་དུ་བསྟན་པ་གང་གིས; སྒྲུབ་པ་དང; དགེ་སྐྱེར་སྟང་བ་དག་མེལ་ཚུལ་ལང་གིས་བཏགས; ཞེས་པའོ།།

3) यहां 'वचनेन' का अर्थ- साधन वाक्य के द्वारा अर्थात् "यद् नित्यं तत् अकृतकं दृष्टं यथा–आकाशः" इत्यादि वचन से जो नित्य एवं अकृतकत्व का निर्वचन हुआ है, वह अनित्य अभाव में कृतकत्व का अभाव का ही प्रतिपादन करता है।

१४०) तच्चेदमुदाहरणं दर्शयति ।

',यन्नित्यं तदकृतकं दृष्टं यथाकाशमिति'' ॥ सुगमम् ।

དེའི་ཡང་ དབེ་འདི་བསྟན་པར་བྱ་སྟེ།—

"གང་རྟག་པ་ཡིན་པ་དེ, བྱས་པ་མ་ཡིན་པར་མཐོང་སྟེ། དཔེར་ན་, ནམ་མཁའ (བཞིན) :, ཞེས་བའོ།།"

(འདི་ནི) གོ་བར་སློའོ།།

वैधर्म्यदृष्टांते शंकानिराकरणम्:— ཆོས་མི་མཐུན་པའི་དཔེ་ལ་སྐྱོན་པ་སྤོང་བ:—

१४१) आह; न सौगतानां नित्यं नाम किञ्चिदस्ति । तदभावात् कथं वैधर्म्यदृष्टान्तः इत्युच्यते ?

''नित्यशब्देनात्रानित्यत्वस्याभाव उच्यते''

བདེ་བར་གཤེགས་པ་ན་རྣམས་ཀྱི་ (ལུགས་ལ) 'རྟག་པ།' ཞེས་བྱ་བ་ཆུང་ཟད་ཀྱང་མེད་ལ། དེ་མེད་པས, (སྣྲ་མི་རྟག་པར་སྒྲུབ་པ་ལྟ་བུ་ལ) 'ཆོས་མི་མཐུན་པ་ཉིད་ཀྱི་དབེ' ཞེས་བྱ་བ་ (འདི) ཅི་ཞིག་བརྗོད, ? ཅེས་ཟེར་ན། 'རྟག་པ' (ཞེས་བའི) སྒྲས་ནི, འདིར་མི་རྟག་པ་ཉིད་ཀྱི་མེད་པ་བརྗོད་པ་ཡིན་ཏེ།

---

1) འདིར་'རྟག་པ'ཞེས་པ་མི་རྟག་པ་ཁཁཀ་ཙམ་གྱི་རྟག་པ་ཞེས་པ་མིན་གྱི། འདི་ནི; ཕྱི་རོལ་རྟག་སྒྲ་བའི་ངོ་བོ་ཡིན་པས; 'རྟག་པ'ཞེས་པ་མི་འགྱུར་བའི་ཐུན་མོང་གི་མཚམས་རྣམ; ནང་པས་དེ་ཐུ་སྐྱེ་དུ་ཡང་ཁཀ་པས; 'རྟག་པ་ཞེས་པ་མི་འགྱུར་བའི་དོན་ཡིན་དུ་ཁས་ལེན་ཏེ་ཁོས་པས་མཚམས་བའི་ངོ་བོ།། དེའི་ལས་དུ་སྐྱོན་དུ་མ་ཡིན་ཏེ་ཁས་ལེན་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་ཏེ། ཁོ་ནའ

१४२) अत्रेति प्रयोगे दृष्टान्तवाक्ये वा । किं नित्यशब्देन अनित्यत्वस्याभाव उच्यते ? अनित्यो न भवतीति नित्यः ।

'འདིར' ཞེས་པ་ནི་, སྒྲུབ་བཞམ་, དཔེ་ (བརྗོད་བའི་) ངག་འདིར་ (ཞེས་སྦྱར) རོ། །དགག་པ (ཞེས་བའི་) སྒྲས་, 'མི་དུག་པ་ཉིད་ཀྱི་མེད་པ' ཇི་ལྟར་བརྗོད, ? ཅེ་ན། མི་དུག་པ་ཡོད་པ་མ་ཡིན་པ་ནི1, 'དུག་པ' ཞེས་བྱའོ། ।

१४३) 'अकृतकशब्देनापि कृतकत्वस्याभावः'

उच्यते । इति च वर्तते । कृतको न भवतीत्यकृतकः । न तु वस्तु सन्नित्यमकृतकं वास्ति ।

'མ་བྱས་པ་ (ཞེས་པ) དེ་སྒྲས་ཀྱང, བྱས་པ་ཉིད་ཀྱི་མེད་པ2འོ།' । (ཞེས་པ་སྟེ)།

'བརྗོད་དེ།' ཞེས་པ་ཡང (སྦྱ་མ་ལྟར) ཡིན་ནོ། །བྱས་པ་ཡོད་པ་མ་ཡིན་པ་ནི3, 'མ་བྱས་པ' ཞེས་བྱ་ཡི། དངོས་པོ (ཞིག) དུག་པའམ,

---

1) འདིར་པོར་སྐད་དུ་-'ཡོད་པ་མ་ཡིན་ཞེས་པ་སྐྱེ་བོ་ཅོག་ཏུ་ཤེས་ཤིན་ལ། རོ་ནི; 'न भवति' ཞེས་པ; 'མུ' ཞེས་པའི་སྤྱིའམ་ལས་ཐུབ་ཅིང; དེ་ནི་འདིར་གང་ལ་མེ་དུག་པའི་བང་གཞི་མ་གྲུབ་པའི་ཚོགས་ཞེས་པ་ཡིན་ནོ།།

2) པོད་འགྲུར་དུ་-'བྱས་པ ཉིད་མེད་པ་ལའོ' –ཞེས་བྱང (གྲགས་འགྲུར-ཐུ. སྡེ. ཤེ. ཅ.-P. 181 a, वा. सं. कि. कि. पृ. ३,) ཡང་། ཕེགས་སྒྲུབ་ཀྱི་དཔེ་ཁག (वा. सं. कि. कि. संस्करण, पृ. ३। O.I.B. संस्करण–पृ. ३. मूल, वृत्ति. पृ. १८, तस्य टिप्पणी ई.) "अकृतकशब्देनापि कृतकत्वस्याभावः" = མ་བྱས་པའི་སྒྲས་ཀྱང,བྱས་པ་ཉིད་ཀྱི་མེད་པའོ"।-ཞེས་བྱང་། རོ་ནང་དེ་ལྟར་ཕེགས་སོ།།

3) བྱས་པ་ཡོད་པ་མ་ཡིན་པ་ནི; འདིར་བྱས་པ་ཟགས་པ་ཅམ་ཡིན་ལྟ; མེ་ དུག་པ་མ་ཡིན་པའམ; བྱས་པ་མ་ཡིན་པའི་དངོས་པོ་རྫས་སྐྱེས་ཞེག་ཡོད་པར་མ་ཐུབ་པ་མ་ཡིན; ཞེས་པའོ།།

མ་བྱས་པར་ཡོད་པ་ནི་མ་ཡིན་ནོ།།

१४४) अत्रेवोदाहरणमाह ।–

''यथा भावाभावोऽभावः'' इति[1] । यथेत्यौपम्ये । भावः सत्ता, तस्याभावो भावाभावः । असावभाव उच्यते । न तु भावादन्योऽभावो नाम वस्तुस्वरूपोऽस्ति ।

འདི་ཉིད་དཔེར་བརྗོད་པར་བྱ་བ་ནི་,—

"དཔེར་ན། ཡོད་པ་2མེད་ལ་མེད་པ་, ཞེས་བའོ།།3"

'དཔེར་ན' ཞེས་པ་ནི་, དཔེ་ཅན་གྱི་དོན་དྲའོ། ।'ཡོད་པ་,–ནི་, བྱང་བ་ཉིད་དེ།། དེའི་མེད་པ་ནི་, ཡོད་པའི་མེད་པའོ། ।དེ་ཉིད་ (དེ་ལྟ་བུའི་) མེད་པ་བརྗོད་པ་ཡིན་གྱི། ཡོད་པ་ལས་གཞན་དུ་ (གྱུར་པའི་) 'མེད་པ' ཞེས་པའི་དངོས་པོ་འི་རང་བཞིན་ཡོད་པ་ནི་མ་ཡིན་ནོ།།

१४५) एवं नित्यशब्देनात्रेत्यादिदार्ष्टान्तिकेऽपि भावितमेव ॥

དེ་བཞིན་དུ་, དཀ་པ་ (ཞེས་པ) འི་སྒྲས་–'འདིར'–ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་

---

1) यहां–'इति' शब्द मूल के अनुसार रखा गया है। वृत्तिगत मूल में-'इति' शब्द नही रखा गया है। (द्रष्टव्य-पृ. १६,)

2) ཀུནས་འགྱུར་དུ་–''ཡོད་དང,མེད་པ་དག་ལ་ཡོད་''-ཅེས་བྱུང་(ཐུ. སྡེ. ཅ.) དེའི་ཐད་ཀྱི་རྒྱུ་དཔེར་– ''यथा भावाभावोऽभावः'' ཞེས་པ ལྟེ།'ཡོད་པ་མེད་ལ་མེད་པ'-ཞེས་པ་ཡིན་ལ། འདིར་'དང་' སྒྲ་དང་'པ'སྒྲ་ལ བཟློག ཐ་མེད་པར་མངོན་ནོ།།

3) འདིར་'ཡོད་པ'-ནི་, 'भाव' ཞེས་བའི་དོན་ཡིན་ལ; དེ་ནི་དང་ གྲི་ངོ་བོ་རྒྱུ་ཀྱི་ལས་བྱུང་བའམ,དང་ གྲི་ངོ་བོ; བློ་མི་ བསྟུན་པའི་ངོར་བྱུང་བའམ་ གྱུས་པའི་དོན་ཏེ། གཞན་དུ་དངོས་པོ་དང; དངོས་མེད་ཅེས་ཀྱང་འབྱུང་ངོ།།

བའི་དབེ་ཅན་1ལ་ཡང་ཤེས་པར་བྱའོ།།

१४५) उक्ताः पक्षादयः ॥
ཕྱོགས་ལ་སོགས་པ་བཤད་ཟིན་ཏོ།། ॥

साधनावयवः སྒྲུབ་བྱེད་ཀྱི་ཡན་ལག:–

१४७) सह पक्षेण विषयभूतेन हेतुदृष्टान्ता इत्यर्थः ।
"एषां वचनानि"

एषामिति पक्षोपलक्षितानां हेतुदृष्टान्तानाम् ।वचनानि ये वाचकाः शब्दः ।
ཕྱོགས་དང་བླུན་ཅིག་བའི་སྐྱེ་ནས་ཤུལ་དུ་བྱུང་བ་, དཔེ་དང་, དབེ་རྣམས་སོ་, ཞེས་བྱ་བའི་དོན་ཏོ།།

'འདི་རྣམས་ཀྱི་བརྗོད་པ་རྣམས་ནི', —

'འདི་རྣམས་' ཞེས་པ་ནི། ཕྱོགས་ཀྱིས་ཉེ་བར་མཚོན་པའི་དཔེ་དང་, དབེ་རྣམས་སོ། '།བརྗོད་པ་རྣམས་'– (ཞེས་པ་ནི) གང་2དག་ (ཕྱོགས་ལ་སོགས་པ་) རྟོག་བྱེད་ཀྱི་སྒྲ་3རྣམས་སོ།

१४८) किम् ? परप्रत्यायनकाले प्राश्निकप्रत्यायनकाले साधनम् । यथा प्रयोगतो दर्शयति ।
ཇི་ལྟར? ཞེ་ན།

"གཞན་གྱིས་རབ་ཏུ་རྟོགས་པར་བྱེད་4པའི་དུས་ན"།

---

1) 'དབེ་'-ཞེས་པའི་སྐབས་དྲངས་པ་ལ་པཊྚིམ་ཏེ་ བཀའ;-'དཔེ་ཅན'-ཞེས་པ་ཡིན་གྱི། དེའི་སྐད་དོར་– "दार्ष्टान्तिक-ཏྲིཾཏྲཱ་ཏེ་ཀ"ཞེས་པའི་དོན་ནི;-"अन्वित्यवयव"-ཞེས་པ་ཙམ་དོ།།

2) བཀའ་"གང་དག"-ཅེས་པའི་ཁྱེས་ཆོག་ཏེ་ མང་ཆེས་ཀྱི་དོན་ཅན་ནོ།། 3) བཀའ་"རྟོག་བྱེད་སྒྲ"-ཞེས་པ་ནི་བའི་དབང་དུ་ཐུས་པ་ཡིན་གྱི; 'वाचकाः'= ཞེས་པའི་དོན་ནི་"རྟོག་བྱེད་རྣམས"-ཞེས་པ་ཙམ་དོ།།

4) པོད་ལག་ཏུ་རྣམས་སུ:– "དཔ་དུ་རྟོགས་པའི་དུས་ན"-ཞེས་པ་ཙམ་བཀླག་གྱང་། བའི་ཐད་ཀྱི་དཔེར་

(སྡེ་,) དྲི་བ་བོས་ (ཕྱི་ཚོལ་རྣམས་ཀྱིས་) རབ་ཏུ་རྟོགས་པར་བྱེད་པའི་དུས་སུ་

(དེ་ནི) "སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་སྡེ། "

(དེ་ཡང་) ཇི་ལྟ་བར་, སྒྲོར་བའི་སྐོ་ནས་བསྟན་པར་བྱ་སྟེ།—

१४६) "यथाः, –अनित्यः शब्दः इति पक्षवचनम् । कृतकत्वादिति पक्षधर्म-वचनम् यत् कृतकं तदनित्यं दृष्टं यथा घटादिरिति सपक्षानुगमवचनम् । यन्नित्यं तदकृतकं दृष्टं यथाकाशमिति व्यतिरेकवचनम् ।"

इति निगदसिद्धम् ।

"འདི་ལྟར་, – 'སྒྲ་མི་རྟག' ཅེས་བྱ་བ་ནི་, ཕྱོགས་བརྗོད་པའོ2། । 'བྱས་པའི་ཕྱིར', – ཞེས་པ་ནི། ཕྱོགས་ཀྱི་ཆོས་བརྗོད་པ་ཉིད་དོ། 'གང་བྱས་པ་ཡིན་པ་དེ་, མི་རྟག་པར་མཐོང་སྟེ། དཔེར་ན་, བུམ་པ་བཞིན།' ཞེས་པ་ནི་, མཐུན་ཕྱོགས་ལ་རྗེས་སུ་འགྲོ་བར་བརྗོད་པའོ།།

'གང་རྟག་པ་ཡིན་པ་དེ་, བྱས་པ་མ་ཡིན་པར་མཐོང་སྟེ། དཔེར་ན། ནམ་མཁའ་བཞིན།' ཞེས་པ་ནི་, ལྡོག་པ་བརྗོད་པའོ།།"

ཞེས་བྱ་བ་ (འདི་རྣམས་) ནི་, བརྗོད་པ་ (ཙམ་གྱིས་) གྲུབ་ (པས་, སོ་སོར་འགྲེལ་པས་བཤད་མི་དགོས་པར་གྲུབ) བོ།།

"प्रत्यायन–ষ্ঠ্যন্ত"= ཞེས་བྱང་ཆུབ་ཀ། དེ་ནི་རྟོགས་པར་བྱེད་པ; ཞེས་བྱ་བ་ཡིན་ནོང; དེ་བཞེས་ལེགས་རྟེ།–སྒྲུབ་པར་བྱེད་- ཅེས་པའི་བྱེས་ཏངས་པས་སོ།། དེས་ན; 'དབ་ཏུ་རྟོགས་པ'-ཞེས་པ་ནི; 'प्रत्यय-ষ্ঠ্যঅ'= ཞེས་པ་དང་། 'प्रत्यायन= ষ্ঠ্যন্ত' ཞེས་པའི་སྒྲ་དོན་ནོར་བའི་སྐྱོན་དོ; སྐྱབ་མོ།།

1) यहाँ, मूल पाठ में –'तद्यथा'–इति दृश्यते–(पृ. २। पं.८) ।

2) འདིར་ཕྱོགས་བརྗོད་'ཅེས་པར; སྤྱིར་ཕྱོགས་བརྗོད་པ་སྒྲུབ་ངག་གི་ཚན་ལས་ཏུ་མི་དགོས་པ་གོང་བུ་ཡང་རྒྱང་རྟགས་བཤད་ཟིན་ལ། དེ་ལྟར་ཆོག་ཅེན་ལ་ཡོད་པ་ནི། དོན་ཐུབ་རྟོགས་པར་བྱའམ; བརྗོད་པ་ལ་དགོངས་པར་གྱུར་བ་ཅུ་ཤ་དེ་ཀ་ལས་ཀ་གསུངས་ཏེ;; – "ཕྱོགས་ཆོག;–སྒྲུབ་ངག་གི་མཚན་ཉིད་

१५०) यावत्–

''एतान्येव त्रयोऽवयवा इत्युच्यन्ते'' ।

རེ་ཞེས་,

"འདི་རྣམས་ཁོ་ན་ལ་ཡན་ལག་གསུམ་ཞེས་བརྗོད་དོ།།"

१५१) एतान्येव पक्षहेतुदृष्टान्तानां वचनानि । त्रय इति संख्या । अवयवा इत्युच्यन्ते ।

འདི་རྣམས་ཉིད་– ཕྱོགས་དང་, རྟགས་དང་, དཔེ་རྣམས་ཀྱི་བརྗོད་པ་རྣམས་སོ།། 'གསུམ་' – ཞེས་བྱ་བ་ནི་, གྲངས་སོ།[1] । (གང་གི? ཞེ་ན།) ཡན་ལག་རྣམས་ཀྱིའོ་, ཞེས་བརྗོད་པར་བྱའོ།།

१५२) पूर्वाचार्याणां संज्ञान्तरमेतत् । यथोक्तं साधनावयवाः । उक्तं साधनम् ।।

འདི་ནི་, སྔོན་གྱི་སློབ་དཔོན་རྣམས་ཀྱི་ (འདུ་ཤེས) མིང་གཞན་ (ཐ་དད་)

འཆད་པའི་སྐབས་སུ; ཕྱོགས་ཀྱི་མཚན་ཉིད་སྨོས་པར་མི་རིགས་སོ; ཞེ་ན; སྐྱོན་མེད་དེ། སྒྲུབ་བརྗོ་ཡན་ལག་ཏུ་མི་རིགས་ཀྱང་། (རིགས་སྨོད་)དང་ངེས་སུ་བསྟན་པ ནི; ཕྱོགས་མ་ཡིན་པ་ལ་ཡིན་པ་དང་། ཡིན་པ་ལ་མེད་པར་ཐོག་པར་རྟོག་པ་ཐམས་བའི་ཚེད་དུ་ཡིན་ནོ་" ཞེས་པར། (དད་དེག་ཊཱི.ཅ,)།। ལོ་ཅོ་བ་ཚེན་པོ་ནི; རིགས་སྨོ་ནི་ཚོག་དེས་-བསྟན་པར་འོས་པའི་ཐ་སྙད་མཚོན་པ་ཙམ་ཡིའོ་དོན་དུ་བཞེད་དེ; དེ་ཉིད་དུ་(དད་དེག་དུ)དངོས་པ་ཡུང་དང་། ཆུས་པར་དེ་གསུང་ལས་ཤེས་པར་བྱའོ།། སྐོས་པའོ་ཚོས་མཚོག་ནི;-དེ་སྒྲུབ་བརྗོ་གི ཡན་ལག་ཏུ་མ་བསྟན; ཞེས་མི་བཞེད་པར; རྟག་པ་མཐའ་བཟང་གི་ཚུལ་དུ་བསྟན་པར་བཞེད་དེ། འཐད་ལྡན་པར་དེ་ཀ་དུ་དངོངས་པ་ལས་"ཕྱོགས་སྒྲུབ་བརྗོ་གིས་དངོས་སུ་སྐྱོན་མི་རིགས་གིང་། ཁས་ཉི་སྐྱོན་ན་ཡང་མཚོན་ཉིད་ཀྱི་བའི་ལྷུ་གུ་དང་ལྡན་པ་ཞེས་བསྟན་པར་བྱ་བ་ཡིན་ནོ་," ཞེས་རྟག་པ་མཐའ་བཟང་གི་ཚུལ་དུ་ཡིན་པར་སྐྱོན་དགོད་ཚོས་མཚོག་བཞེད་པ་ལྟར་ངོ་, ཞེས་བྱང་ངོ།།-དད་དེག. (ཅ,།རྃ)

1) འདིར; 'གྲངས'ཞེས་པ་ནི; སྒྲུབ་ངོ་གི་ཡན་ལག་གི་གྲངས་སོ།།

བའོ།[1] །སྒྲུབ་བར་བྱེད་པའི་ཡན་ལག་རྣམས་, ཇི་ལྟ་བ་བཞིན་བཤད་ཟིན་ཏོ།། སྒྲུབ་པ་བཤད་ཟིན་ཏོ།། ॥

साधनाभास སྒྲུབ་པ་ལྟར་སྣང་:—

१५३) अधुना तदाभास उच्यते ।

དེ་ནི་, དེ་ལྟར་སྟང་བ་རྣམས་[2]བཤད་བར་བྱ་སྟེ།—

पक्षाभासनिरूपणम् ཕྱོགས་ལྟར་སྣང་བསྟན་པ་ལ:—

१५४) तत्रापि पक्षादिवचनानि साधनमिति पक्षस्योपलक्षणत्वात्प्रथमं पक्षः उक्तः । इहापि पक्षाभास एवोच्यते साधयितुमित्यादि ।

དེ་ལ་ཡང་[3], 'ཕྱོགས་ལ་སོགས་པ་བརྗོད་པ་རྣམས་ནི་, སྒྲུབ་བར་བྱེད་པ་སྟེ།' ཞེས་པ་, ཕྱོགས་ཀྱི་ཆོ་བར་མཚོན་བར་བྱེད་པ་ཉིད་ཡིན་པའི་ཕྱིར། དང་བོར་ — 'ཕྱོགས་' བཤད་པ་ཡིན་ལ། འདིར་ཡང་, 'འགྲུབ་བར་

---

1) འདི་ནི་'སཾज्ञान्तरं' पूर्वाचार्याणां & c.-This 'संज्ञान्तरं' of 'पूर्वाचार्याणां' Goes as far back as the terminology of the Nyāyasūtra of Gotama.(Gaekwada से प्रकाशित अंग्रेजी–'Notes' पृ. ३२)। ཡིན་གྱང་; འདིར་སཾज्ञा་ཀྱི་སྒྲུབ་དགོད་རྣམས་ཀྱི་མིང་གཞན་ཡིན་; ཞེས་བ་ཙམ་ཀྱི་དོན་གང་ཡང་གི་ཚུ་མི་ཐུབ་ཀ; སཾज्ञा་ཀྱི་སྒྲུབ་ཁགོག་ (དེ་ར་བ་ཅན་གཞི་སྒྲུབ་དགོད་) ཁོ་ར་མ་ཀ་མོགས་བཞི་སྒྲུབ་ངག་གི་རྣམ་གཞག་ལས་འདི་མིང་ཙམ་དུ་ཡང་བ་ཙམ་ཡིན་ཏོ; ཞེས་བཤད་ད་ཡང་དོགས་པ་མེ་ཚོར་བས; དེས་ན་སྒྲུབ་ངག་ལས་ཁག་གཙམ་སྒྲུབ་ཆུང་བ་འདི་ལས; 'སྒྲུབ་ངག་གི་ལས་ཁག་གཙམ'–ཞེས་བ་འདི; སཾज्ञा་ཀྱི་སྒྲུབ་དགོད་གི་ཏཱ་ལ་མོགས་པ་རྣམས་ཀྱི་བཞིད་མ་ལས་མེང་ཙམ་དུ་ཡང་བ་(ཙམ་)ཡིན; ཞེས་བའི་དོན་ཡིན་ནམ་དགུད་དགོས་སོ།།

2) 'རྣམས'–ཞེས་ཚུ་དགེད་མིད་ཀྱང; བོད་སྐད་ལྟ་བུང་བཞིན་ལ་བཤོས་པའོ།།

3) 'དེ་ལ་ཡང'–ཞེས་བ་ནི; མཚམས་སྦྱོར་ཀས་ཁ་ཅིག་དེ། གོང་དུ་སྒྲུབ་ངག་བཤད་པའི་སྐབས་དེ་ཡང; ཞེས་བའོ།།

བྱ་བར་འདོད་པ་ — ཞེས་སོགས་ཕྱོགས་ལྟར་སྣང་བ་ཉིད་ (དང་པོར) བཤད་བར་བྱའོ།།

१५५) "साधयितुमिष्टोऽपि प्रत्यक्षादिविरुद्धः१ पक्षाभासः ।"

"བསྒྲུབ་བར་བྱ་བར་འདོད་པ་ལ་ཡང་། མངོན་སུམ་ལ་སོགས་བས་ བསལ་བ་རྣམས་ནི, ཕྱོགས་ལྟར་སྣང་བ་རྣམས་[2]རྟེ།" —

१५६) सिसाधयिषया वाञ्छितः; अपिशब्दात्प्रसिद्धो धर्मीत्यादि, तदन्यलक्षणयुक्तोऽपि ।

རབ་ཏུ་སྒྲུབ་བར་བྱེད་འདོད་པ་སྟེ, (སྒྲུབ་) འདོད་བའོ། । 'ཡང་' གི་སྒྲ་ལས, རབ་ཏུ་གྲགས་པའི་ཆོས་ཅན་ལ་སོགས་པ, དེ་ལས་གཞན་པའི་ མཚན་ཉིད་དང་ལྡན་པ་ཡང་ངོ་[3]།།

१५७) किम् ? प्रत्यक्षादिविरुद्धः ।

གང་? ཞེ་ན། མངོན་སུམ་ལ་སོགས་བས་བསལ་བའོ།།

१५८) विरुध्यते स विरुद्धः । प्रत्यक्षादयो वक्ष्यमाणलक्षणास्तैर्विरुद्धो निराकृतः प्रत्यक्षादिविरुद्धः ।

किम् ? पक्षाभासः ।

བསལ་བར་བྱེད་བས་ན, བསལ་བའོ། ।མངོན་སུམ་ལ་སོགས་པ་

---

1) 'पक्षादिविरुद्धः'-इतिपाठः, (गायकवाड-संस्करणे-पृ. १९. पं १६) ।

2) འདིར;-'རྣམས'-ཞེས་བཤད་ཚོགས་གསལ་བྱེད་ཀྱི་སྒྲ་ཐེག་སྤྱད་ཅུ་བར་མེད་ཀྱང; དོན་ཀྱི་དེ་ཙམ་ལ། གྲགས་འཇུར་- (द्र. ब्रुवि-सर) གཤེགས་གར;-'སབས་ཐ་རྣམས'-ཞེས་བྱ་ཆོས་ལ་མངོ་ཚོགས་སྤྱོད་ པའྱང་ཀྱང་། 'ཕྱོགས་ལྟར་སྣང་ཐ'-ཞེས་ཐ་བས; བྱ་གཞི་ལ་མངོ་ཚོགས་མེད། ཐེག་སྤྱོད་ཅུ་ཤེས་ གཤེགས་གར་ལང;-"प्रत्यक्षामासः पक्षाभासः" ཞེས་བྱ་གཞི་བྱ་ཆོས་གཤེགས་ཀ་ལ་མངོ་ཚོག་མེ་ མངོན་དོ།།

3) འདིར;-'དེ་ལས་གཞན་པའི་མཚན་ཉིད་དང་ལྡན་པ'-ཞེས་པ་'དེ་ལས་གཞན་པའི་མཚན་ཉིད་ནི;

རྟགས་ནི་, བཤད་བར་བྱ་བའི་[1] (འགྲུབ་བའི) མཚན་ཉིད་ཅན་རྟགས་ཡིན་ལ། དེ་རྟགས་ཀྱིས་བསལ་བ་སྟེ་, ངེས་བར་བསལ་བ་[2] (མེད་པ་འམ་, མ་ཡིན་བར་བྱས་པ) ནི་, མངོན་སུམ་ལ་སོགས་པས་བསལ་བའོ།།

ཅི་ཞེག་? ཅི་ན། ཕྱོགས་ལྟར་སྣང་བ་ (རྟགས་) འོ།།

१५६) तस्यात्रोक्तलक्षणः पक्षः । आभासनमाभासः आकारमात्रम् । पक्षस्येवाभासो यस्यासौ पक्षाभासः पक्षाकारमात्रम् । न तु सम्यक् पक्ष इत्यर्थः ।

འདིར་, དེའི་མཚན་ཉིད་བཤད་ (པ) ལ་, ཕྱོགས་ལྟ་[3]བུར་སྣང་བ་ནི་, ལྟར་སྣང་སྟེ། རྣམ་པ་ཙམ་ཞེག་གོ །ཕྱོགས་ཉིད་ཀྱི་(རྟགས་བ་ལྟར་) སྣང་བ་གང་ཡིན་པ་དེ་ནི་, ཕྱོགས་ལྟར་སྣང་སྟེ། ཕྱོགས་ཀྱི་རྣམ་པ་ཙམ ཞེག་གོ ། དེ་ནི་ཕྱོགས་ཡང་དག་མ་ཡིན་, ཞེས་བའི་དོན་ནོ།།

१६०) 'तद्यथा' इत्युदाहरणोपन्यासार्थः । प्रत्यक्षविरुद्ध इत्यादि । प्रत्यक्षं वक्ष्यमाणलक्षणम् ।

'འདི་ལྟ་སྟེ'— ཞེས་བ་ནི་, དཔེ་ཉེ་བར་འགོད་པའི་དོན་ཏོ། ། (དེ་ཡང་) –'མངོན་སུམ་གྱིས་བསལ་བ'— ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པའོ། ། མངོན་སུམ་ནི་, བཤད་བར་འགྱུར་བའི་མཚན་ཉིད་ཅན་ (རྟགས་ཡིན) ནོ།།

མངོན་སུམ་ལ་སོགས་པས་བསལ་བ; ཞེས་དེ་མ་སྤྲུལ་ཏུ་བྱང་བ་དེའོ།།

1) འདིར་བཤད་པར་བྱ་བ་ནི; འོག་ཏུ;-'དེ་ལ་མངོན་སུམ་ནི་རྟོག་པ་དང་བྲལ་བ་'...-ཞེས་སོགས་སུ་བཤད་པར་བྱ་ཞུ་དེ་རྟམས་ སོ: ཞེས་པའོ།།

2) འདིར; ངེས་པར་བསལ་བ་ = nirākṛtaḥ' ཞེས་པ་ནི; མངོན་སུམ་ལ་སོགས་པས; བསལ་བྱ་དེ་མེད་པར་མ; ཡིན་པར་ངེས་པར་ཟད; གྲུབ་པའི་དོན་ཏོ།།

3) འདིའི; ཚིགས་སྤྲུར་ལ;-'आभासः'-ཞེས་པའི་སྐྱ་ལ;-'ཕྱུ་བ'-ཞེས་པའི་དོན་ཆོག་ཅེས་ལ་མེད་སོད; སྐབས་སྦྱོར་ལ་ལཕྱོས་ཏེ། དོན་སྦྱོར་ཀྱི་དབང་ལས་སྤྲུར་བའོ།།

१६१) इह पुनः प्रत्यक्षशब्देन तत्परिच्छिन्नो धर्मः परिगृह्यते, शालिकुडवन्यायात् ।

འདིར་སྐད་ཡང་, མངོན་སུམ་གྱི་སྐས་, དེས་ཡོངས་སུ་བཅད་པའི་ཆོས་ཡོངས་སུ་བཟུང་བར་བྱ་སྟེ། 'འབྲས་' ལ་'ལྡེའི་' རིགས་པས་སོ།[1]

१६२) ततश्च प्रसिद्धधर्मशब्दलोपात् प्रत्यक्षप्रसिद्धधर्मविरुद्धः, प्रत्यक्षविरुद्धः । एवमनुमानविरुद्धः, आगमलोकस्ववचनविरुद्धाश्चेति भावनीयमिति ।

དེ་ནས་, ཡང་ "རབ་ཏུ་གྲུབ་པའི་ (གྲགས་པའི་) ཆོས" (ཞེས་པའི) སྐྲ་, མི་མངོན་པར་སོང་བ་ཡིན་པས། མངོན་སུམ་གྱིས་བསལ་བ་ (ཞེས་པའི་དོན) ནི་, མངོན་སུམ་གྱིས་རབ་ཏུ་གྲུབ་པའི[3] (གྲགས་པའི་) ཆོས་ཀྱིས་བསལ་བའོ། །དེ་བཞིན་དུ་, རྗེས་སུ་དཔག་པས་བསལ་བ་དང་། ལུང་ (ཡིད་

---

1) འདིར; འབྲས་ལ་ལྡེའི་རིགས་སམ (=ཚུལ་གྱིས); ཞེས་པ་ནི། ལྡེས་ཚོད་ཐུབ་པའམ་ཚོད་པས་བཅད་པའི་འབྲས་དང; གློ་ཕོགས་ལ; ཟེ་གང; ཟེ་སྐྱ་ཟེར་བ་ལྟ་བུ་དང་། སྐྱང་གིས་ཚོད་པའི་མར་སོགས་ལ; སྐྱང་གང, སྐྱང་དོ, ཟེར་བ་ལྟ་བུ་སྟེ། དེ་ལས; 'སྐྱང་གང' ཞེས་བརྗོད་པའི་ཚོ། འཇལ་བྱེད་སྐྱང་མེ་གཟུང་གི; དེས་འཇལ་བའི་ཐུས་ཁང་དེ་གཟུང་བ་ལྟར། 'མངོན་སུམ་གྱིས་བསལ་བ' ཞེས་བརྗོད་པའི་ཚོ; བསལ་བྱེད་མངོན་སུམ་དངོས་སུ་མེ་གཟུང་བར; དེས་བསལ་བའི་ཁྱབ་ཁང་ཡིན་པ་དེ་གཟུང་དགོས; ཞེས་བཤད།། དེ་ལང; ཀུ་དམེར་-'शालीकुडव-न्यायात्'-ཞེས་པ་དེ; शाली= འབྲས་ས་ལུ་དང་། 'कुडव:'= ནི་སྐེགས; སྐེབ་ཞེས་པ་ཡིན་ལ། 'न्याय' རིགས་པའམ་"ཚུལ་ཞེས་པའོ།།

2) इस स्थल पर मोटदेशीय अनुवादों में 'प्रत्ययिष्ट (विश्वस्त) यह शब्द मिलता है । इसके बारे में कुछ बातें 'मूलगत वाक्य की टिप्पणी में लिखी जा चुकी है; वही देखें (···) ।

3) ཡོངས་གྲུབ་ཕྱིར་ན; འདིར་-'མངོན་སུམ་ལ་རབ་ཏུ་གྲུབ་པའི་ཆོས་ཀྱིས་བསལ་བ' ཞེས་དོང་དགོས་ཀྱང་། 'प्रत्यक्षप्रसिद्धधर्मं·····' ཞེས་པའི་དོན; 'མངོན་སུམ་གྱིས་རབ་ཏུ་གྲུབ་པའི་ཆོས'-ཞེས་པ་ཡིན་ཀྱི། གྲགས་པའི་དོན་འདིར་རྟོང་མེ་ཤེགས་སོ།།

ཚེས་བས་) དང་། འཇིག་རྟེན་དང་། རང་གི་ཚོག་གིས་བསལ་བ་རྣམས་ལ་ཡང་ཤེས་བར་བྱའོ་, ཞེས་བྱའོ།།

१६३) **'अप्रसिद्धविशेषणादिशब्दार्थमुदाहरणनिरूपणायामेव वक्ष्यामः ।**

'ཁྱད་བར་རབ་ཏུ་གྲགས་པ (གྲུབ་པ) མ་ཡིན་པ' ལ་སོགས་པའི་སྒྲའི་དོན་ནི་, དཔེ་ངེས་པར་བསྟན་པའི་སྐབས་ཉིད་དུ་བརྗོད་པར་བྱའོ།།

१६४) **साम्प्रतमुदाहरणानि दर्शयति ।**

དེ་ནི་ དཔེ་རྣམས་ (གོ་རིམ བཞིན་དུ) བསྟན་པར་བྱ་སྟེ། —

प्रत्यक्षविरुद्ध **མངོན་སུམ་གྱིས་བསལ་བ:—**

१६५) **'तत्र प्रत्यक्षविरुद्धः' इत्युद्देशः । 'यथा अश्रावणः शब्दः'–इत्युदाहरणम् ।**

'དེ་ལ་, མངོན་སུམ་གྱིས་བསལ་བ་ནི' ।

ཞེས་པ་འདི་ནི་, བསྡུད་[1]པའོ།།

"དཔེར་ན་, སྒྲ་མཉན་དུ་མ་ཡིན་, ཞེས་པ་ (ཐུ་བྱ་) བོ།" །ཞེས་བྱ་བ་ནི་དཔེའོ།།

१६६) **अत्र शब्दो धर्मी । अश्रावणत्वं साध्यधर्मः । अयं च साध्यमानस्तत्रैव धर्मिणि प्रत्यक्षप्रसिद्धेन श्रावणत्वेन विरुध्यते इति-'प्रत्यक्षविरुद्धः' ।**

---

1) འདིར་-'བསྡུད་པ'-ཞེས་པ་-'བསྡུད་པ,ཞེས་བའི་སྒྲའི་བྱུས་པང་ཚ་ཚིག་ཡིན་གྱི། སྒྲིར; 'उद्देश्यधर्म उद्देश' ཞེས་པ་ནི; བསྡུད་བྱའི་དངོས་པོའམ; བསྡུ་བའི་དམིགས་ཡུལ་ལམ; ལས་དང་པོ་པ་གང་ཡིན་གྱི་'དམིགས་ཡུལ' ཞེས་པ་ཡིན་ལ། निर्देश' ཞེས་པའམ, विधेय, निर्देश्य, ཞེས་པ་རྣམས་ནི; བསྡུད་བྱའི་སྒོར་གྱི་བསྡུད་པ་རྣམས་ལ་ཟིར་བ་ཡིན། དེ་ན, 'उद्देश-'निर्देश' ཞེས་པ་དང; 'उद्देश्य-विधेय' ཞེས་པ་རྣམས་ནི; པོད་འགྲུར་གཞུང་ཆེན་མོ་རྣམས་སུ-'བསྡུས་པ་དང་''བསྡུད་པ;' ཞེས་པའམ; 'བསྡུས་བསྡུད་གཉིས,-ཞེས་པ་དེ་ཡིན་ནོ།།–མངོན་རྟོ. ཀ२, ག. ཐད་ལམ།།

འདིར་ སྒྲ་ནི་ཚོས་ཅན་ཞེ། །མཉན་པར་བྱ་བ་མ་ཡིན་པ་ཉིད་ནི་, བསྒྲུབ་པར་བྱ་བའི་ཚོས་སོ། །དེ་ཡང་, བསྒྲུབ་པར་བྱ་བའི་ཚོས་ཅན་དེ་ཉིད་ལ་, མཉན་ཡང་བྱ་སྟེ་ཉིད་ཀྱི་སྐྱོན་ནམ་མངོན་སུམ་གྱིས་རབ་ཏུ་གྲུབ་པས (གྲུབ་པ་ཙམ་གྱིས) བསལ་བར་བྱེད་དེ་, ཞེས་བྱ་བ་ནི་,— མངོན་སུམ་གྱིས་བསལ་བའི། ।

१६७) आह, श्रावणत्वं सामान्यलक्षणत्वात्प्रत्यक्षगम्यमेव न भवति; (तत्) कथं प्रत्यक्षप्रसिद्धधर्मविरुद्धः इति ?

(དེ་ལ་ཁས་ཅིག) མཉན་བྱ་ཉིད་ནི་, སྤྱིའི་མཚན་ཉིད་ཅན་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར། མངོན་སུམ་གྱིས་རྟོགས་པར་བྱ་བ་ཉིད་དུ་མི་འགྱུར་བས་, (དེ) ཇི་ལྟར་མངོན་སུམ་གྱིས་རབ་ཏུ་གྲུབ་པའི་ཚོས་ཀྱིས་བསལ་བ་ཡིན་? ཞེས་ཟེར་རོ།།

१६८) अत्रोच्यते; भावप्रत्ययेन स्वरूपमात्राभिधानात्सामान्यलक्षणत्वानुपपत्तेरदोष इति ।

བཤད་པར་བྱ་སྟེ། — དངོས་པོ་ནི་ཀུན་1གྱིས་, རང་གི་ངོ་བོ་ཙམ་

---

1) 'ཤེས་རྟོག་གིས་' ཞེས་པ་ནི་-ཞེས་པ་ནི་-'भावप्रत्यय'-ཞེས་པ་ཉིད་ལ། དེ་ནི་བརྗོད་བྱ་ངེས་གཞུང་བས; མིང་ཚིག་གང་ཡིན་ཀྱི་མཐའ་ལ་སྦྱོར་དུ་རྗེད་པའི་ཀྱིས (प्रत्यय) ཞེས་སྦྱི། དེ་ལང་མིང་སོགས་ཀྱི་བརྗོད་བྱ་གང་ཡིན་དེའི་དངོས་པོ། དེའི་གཏན་སྐྱབས་བྱས་ཏེ་བསལ་དགོས་པའི་ཚོ་སྦྱོར་བ་ཡིན། དཔེར་ན- श्रावणत्वम् ཞེས་པ་ལྟ་བུར་; 'श्रावणः' ཞེས་པ་ཚོས་ཏེ། 'त्वम्' ཞེས་པ་དངོས་པོ་ཉིད་ཅེ;-'श्रावण + त्वा' ཞེས་གཏན་ཚིགས་སྦྱོར་གྱི་ཚོ་ག་བྱས་ཏེ; རྣམ་དབྱེ་སྦྱོར་བའི་ཚོ; 'श्रावणत्वम्' ཞེས་གྲུབ་ཅིང; དོན་དེ་-'མཉན་བྱ་ཉིད'-ཞེས་པ་ཡིན་ལ། དེ་ལང; मनन् ཐུ = श्रावणम्, ཞེས་པའི་བརྗོད་བྱ་-मनन् ཐུའི་དངོས་པོ་ཅེ; གཏན་སྐྱབས་དགེགས་པའམ་དུ་བསྒྲུབ་དགོས་པའི་ཚོ 'त्वा' ཞེས་པ་སྟེ-'ཉིད' ཅེས་པའི་ཀྱིས་སྒྲུབ་པའི་ཚོ; मनन् ཐུའི་དང་སྐྲོག་ཐུབ་པར་བྱ་གོ་ས་བཞིས་རོ།། ཀྱི་དོན་བརྗོད་པ་དང; སྤྱི་རྟགས་དངོས་སྒྲུབ་རྣམས་ནི; སྤྱི་(རྟགས་དངོས་)

ཞིག་མངོན་བར་བརྗོད་བའི་ཕྱིར། སྒྲུབ་མཚན་ཉིད་ཅི་བར་མ་གྲུབ་1པས་ སྐྱོན་མེད་དོ་, ཞེས་བྱའོ།།

१६६) अत्र च बहु वक्तव्यं, तत्तु नोच्यते । अक्षरगमनिकामात्रफलत्वात्प्रयासस्य ॥

འདིར་ཡང་, བརྗོད་བར་བྱ་བ་མང་མོད། དེ་ནི་, བརྗོད་བར་མི་བྱ་སྟེ།། ཡིག་དོན་རྟོགས་ (གོ་བར་བྱེད་པ) པ་ཙམ་ཞིག་, འབད་བའི་འབྲས་བུ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ།།

अनुमानविरुद्धः རྗེས་སུ་དཔག་པས་བསལ་བ:—

१७०) "अनुमानविरुद्धो—यथा, नित्यो घटः इति" ।

"རྗེས་སུ་དཔག་པས་བསལ་ (གནོད་) བ་ནི་, 'བུམ་པ་རྟག' ཅེས་བ་སྟ་བྱའོ།།[2]"

१७१) अत्र घटो धर्मी । नित्यत्वं साध्यधर्मः । स चानुमानप्रसिद्धेनानित्यत्वेन तत्रैव धर्मिणि बाध्यते ।

འདིར་, བུམ་པ་ནི་, ཆོས་ཅན་དང་། 'རྟག་པ' ཉིད་ནི་, བསྒྲུབ་བར་བྱ་བའི་ཆོས་སོ། །དེ་ཡང་, ཆོས་ཅན་དེ་ཉིད་ལ་, 'མི་རྟག་པ་ཉིད' རྗེས་སུ་

ཉེ་གོང་གསལ་'ཕྱིར' (त्वा) དེའི བརྗོད་བྱ་འདྲ་བ་རོ།།

1) འདིར, 'མཐུན་ཕྱོགས་ཉིད' ཅེས་བཞི་དང་མི་ ཕྱིན་ཏྱི་བརྗོད་ཕྱར; སྒྲིགམ་སྒྲུ་མཚན་ཁས་མི་ལེན་ཞིང; མཐུན་ཕྱེ་གཞི་སྣང་ཉིད་དེའི་བརྗོད་བྱ་ཡིན་པས; སྐྱོན་མེད; ཅེས་བའོ།།

2) སྒྲུབ་ཚད་མས་བསལ; ཞེས་བའམ; ཚད་མས་གནོད་ཅེས་བཞི་དོན; ཚད་མས་མ་དམིགས་པའམ; དེས་མེད་པར་དམིགས་པ་ཡིན་ལ། འདིར; རྗེས་དཔག་གིས་གནོད་ཅེས་བའམ; བསལ་བའི་དོན་ཏུ; སྒྲུབ་རྗེས་དཔག་གིས་མེད་པར་དམིགས་པའམ; ཡང་ན་དེས་ཁ་དམིགས་པ་ཙམ་ཡིན་ལྟུ; སྒྲུ་མེ་རྟག་ཉིད་ཀྱི་རྗེས་དཔག་གིས; སྒྲུ་རྟག་འགོག་ཀྱི་ཕྱིར་ཕུག་སྒྲུ་རྟག་པ་ཐུ་ཐུ་གནོད་ཅེས་པ་ཡིན། དེ་ཡང་

དཔག་པས་རབ་ཏུ་གྲུབ་པ་ཉིད་ཀྱིས་ (གྲུབ་ཅམ་ཉིད་ཀྱིས) གཞོད་དོ་[1] (བསལ་ལོ་ཞེས་བའོ)།།

१७२) **अनुमानं चेदम् , अनित्यो घटः, कारणाधीनात्मलाभत्वात्, प्रदीपवत्**[२]।।

རྗེས་སུ་དཔག་པ་ཡང་འདི་ལྟར་ — བུམ་པ་ (རྫོས་ཅན), མི་རྟག་པ་ཡིན་ཏེ། རྒྱུད་གཞན་དབང་ལས་ (རང་གི་) བདག་ཉིད་ཐོབ་པ་[3] (གྲུབ་པ་) ཡིན་པའི་ཕྱིར། (དཔེར་ན་) སྒྲོན་མེ་བཞིན་ (ཞེས་པ་ལྟ་བུ་ཡིན་) ནོ།।

आगमविरुद्धः ལུང་གིས་བསལ་བ:-

१७३) **आगमविरुद्धो यथा, वैशेषिकस्य 'नित्यः शब्दः' इति साध्यते** ।

ལུང་གིས་བསལ་[4]བ་ནི, (དཔེར་ན་) དྱེ་བྱག་པས་[5] 'སྒྲ་རྟག' ཅེས་སྒྲུབ་

གང་ཟག་མོ་མ་ལ་བསྒོམ་ཏེ། དེའི་སྐྱོང་ནས་མའི་དོན་ཤེས་ཕྱི; སྒྲ་རྟག་འཇིག་ཚོར་བང; དེའི་ཞེན་ཁུལ་ལ་གནོད་པ་ནེ་མ་ཤེས་ནོ།། གཉན་བྱ་ན; བདེན་མེད་རྟོགས་པའི་ཤེས་རབ་གཅིག་གིས་བདེན་འཛིན་ཚོར་ལ་གནོད་ཅིགོས་ན; མེམས་ཅན་འགར་མེད་བྱ་སྐྱོལ་བར་ཡང་མྱ་ལོ།། དེ་བཞིན་བྱ; གནོད་ཀྱེལ་གཉན་རྣམས་ལ་ཤེས བར་བྱའོ།།

1) འདིར་'གཞོད་',ཅེས་པ་ནི་-'बाध्यते' ཞེས་པ་སྟེ། སྨས་ = 'विरुद्धः' ཞེས་པ་སྟེ; སྨས་པའི་རྣམ་གྲངས་སོ།།

2) 'प्रदीपवत्' यह शब्द यहां विचारणीय है। सामान्यतः अनुमान वाक्यों का प्रयोग दो तरह से होता है,-परार्थ एवं स्वार्थ। यहां जो प्रयोग दिखाया गया है, वह स्वार्थानुमान का प्रयोग है। स्वार्थानुमान का प्रयोग उसी समय होता है, जब कि पूर्वपक्षी को त्रिरूपलिङ्ग की प्रमाणतः ख्याति (ज्ञान) प्राप्त हो और साध्य के प्रति संदिग्ध-जिज्ञासा व्याप्त हो। ऐसी हालत में उसके लिये दृष्टान्त का प्रयोग व्यर्थ होता है, क्योंकि व्याप्त प्रसिद्ध है।

3) དོན་ནི; གྲུམ་པ་གྲུམ་པའི་ངོ་བོ་གྲུབ་པ་ཉི; རྒྱུད་གཞན་དབང་ཡིན; ཞེས་པའོ།།

4) འདིའི་ཐུབ་པོས་བསྟན་རྣམས་སུ་'ཡིད་ཆེས་པས' ཞེས་པ་མེ་འཐུབ་པ་ཞོང་(·····) བུ་པཀུང་ཟིན།།

5) ཉེ་བྱག་''བའི' ཞེས་པོ་བསྟན་རྣམས་སུ་འཇིག་སྟེན་རྣམས་ལོ།།

བ་ལྟ་བུའོ།།[1]

१७४) वैशेषिकोऽहमित्येवं पक्षपरिग्रहं कृत्वा यदा शब्दस्य नित्यत्वं प्रतिजानीते, तदागमविरुद्धः । यतस्तस्यागमे शब्दस्यानित्यत्वं प्रसिद्धम् ।

གང་གི་ཚེ་, བདག་ནི་བྱེ་བྲག་པའོ་, ཞེས་པ་འདི་ལྟ་བུ་སྒྲོགས་ཡོངས་སུ་བཟུང་བར་བྱས་ན། 'སྒྲ' རྟག་པ་ཉིད་དུ་དམ་བཅས་པ་དེའི་ཚེ། (དེ་ནི) ལུང་དང་འགལ་བའོ[2]།། གང་གི་ཕྱིར་ན་, དེའི་ལུང་ལས་ 'སྒྲ' མི་རྟག་པ་ཉིད་དུ་རབ་ཏུ་གྲགས་སོ།།

१७५) उक्तं च—"बुद्धिमत्पूर्वा वाक्यकृतिर्वेदे"[3]

(वैशेषिक-सूत्र ६।१।१।)

"तद्वचनादाम्नायस्य प्रामाण्यमित्यादि" ।[4]

(वैशेषिक-सूत्र १।१।३।)

རྗེ་སྐད་དུ་) ཡང་, རིག་བྱེད་ལ་ (ཀྱི) ཚིག་དུ་བྱས་པ་ (ཆོག་ལེའུར་བྱས་

---

1) བོད་དང་ཀེ་ཀྱན་ལས་མཐུན་པར་; དང་མོ་འཇིག་རྟེན་པས་བསལ་བ་དང་། དེ་ནས་ལུང་གིས་བསལ་བ་སྟེ; གོ་རིམ་ཟློག་ནས་འདྲག་གྱང; ཀྱ་དང་རྣ་འགྲེལ་ཀྱན་ལས་མཐུན་པར་ལུང་གིས་བསལ་བ་དང་མོར་འདུག་པས་འདིར་རིམ་པའོ།།

2) དོན་དེ; བྱེ་བྲག་པའི་དམ་བཅའ་དེ; ཁོ་བང་གི་ལུང་གིས་བསལ; ཞེས་པའོ།།

3) अन्यत्र-"बुद्धिपूर्वा वाक्यकृतिर्वेदे"-इति पाठ० उपलभ्यते(O.P.S, वै. सूत्र-६।१।१,) इस सूत्र का अर्थः-'अग्निहोत्रम् जुहुयात स्वर्गकामः, इत्येवंभूता रचना भगवतो महेश्वरस्य बुद्धिपूर्वा सा ततः प्रमाणम् आप्तप्रमाणितत्वस्य सत्यताव्याप्तेः(चन्द्र.वृत्ति. ६।१।१,पृष्ठ-४५. मुनि जम्बुविजय द्वारा सम्पादित-गायकवाड संस्करण. १९६१)।

4) इस सूत्र को भी अन्यत्र दो तरह के पाठ-भेद मिलते हैं।- वैशेषिक सूत्र–O.P.P.S. के अनुसार "तद्वचनादाम्नायप्रामाण्यम्"-इति पाठः । उपस्कारकृदभिमतसूत्रपाठे-"तद्वचनादाम्नायस्य प्रामाण्यम्"-इति । (१।१।३।वै.)। इस का अभिप्राय–"तदिति हिरण्यगर्भपरामर्शः, हिरण्यं रेतोऽस्येति कृत्वा भगवान् महेश्वर एवेज्यते। आप्तेनोक्तत्वस्य सत्यता

བ་) ནི་, ཐོག་དང་ལྡན་པ་ (ཐོ་ནི་ཏ་བ་) སྟོན་དུ་སོང་བ་རྣམས་སོ་, (ཞེས་དང་)

(ཏེ་མདོ་ ৩।৭।৭)

དེ་བདེན་པའི་ཚིག་ཡིན་པའི་ཕྱིར་, (རིག་བྱེད་རྣམས་) ཚད་མ་ཉིད་དོ་, ཞེས་བྱའོ།།

(ཏེ་མདོ་ ৭।৭।২।)

ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་གསུངས་པས་སོ།། ।।

लोकविरुद्धः འཇིག་རྟེན་ཕྱིས་བསལ་བ་:—

१७६) **'लोकविरुद्धो-यथा, शुचि नरशिरःकपालं' प्राण्यङ्गत्वात्, शङ्खशुक्तिवत्, इति ।'**

'འཇིག་རྟེན་གྱིས་བསལ་བ་ནི། མིའི་མགོ་ཐོད་གཙང་སྟེ། སེམས་ཅན་གྱི་ཡན་ལག་ཡིན་པའི་ཕྱིར། དུང་དང་, ཉ་ཕྱིས་བཞིན། ཞེས་པ་ལྟ་བུའོ།།'

१७७) **अत्र नरशिरःकपालं धर्मित्वेनोपादीयते । शुचित्वं साध्यधर्मः । स च साध्यमानस्तत्रैव धर्मिणि लोकप्रसिद्धेनाशुचित्वेन निराक्रियते, इति ।**

འདིར་མིའི་མགོ་ཐོད་ནི་, ཆོས་ཅན་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་དཔྱད་པར་བྱའོ།། གཙང་བ་ཉིད་ནི་, བསྒྲུབ་པར་བྱ་བའི་ཆོས་སོ།། དེ་ཡང་, བསྒྲུབ་པར་བྱ་བའི་1

व्याप्तत्वादिहाप्तेन हिरण्यगर्भेणोक्तत्वादाम्नायस्य प्रामाण्यं साध्यते इति। (चन्द्र. वृत्ति. १।१।३। वै.पृ.२, मु. जम्बुविजय द्वारा सम्पादित, गायकवाड़ संस्करण-१९६१)। འདི་རྣམས་ཞེས་བྱ་བ་གསུངས་པས་ཀྱང་; འདི་ལྟང་སྟངས་སོགས་ཀུང་; འདི་བསྟན་པ་ཙམ་སྟོགས་པར་ཐད་པས; ཚུམ་པར་མ་མོ་ནི་གཞུང་ཡང; འཁྲིལ་པ་མོགས་ལས་ཤེས་སོགས་སོ།།

1) འདི་ལེགས་སྦྱར་བ་-'साध्यमानः' ཞེས་ཨོ་ཅ་ནི་ནོ་ 'བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་ཡང་སྣ་ཚོགས་པ་-ཞེས་པ་ཡིན་ལ། དོན་ནི; བསྒྲུབ་པར་བྱ་བའི་ཆོས་རྟག་པ་ལྟུ་བུ་ཚོས་གྱུ་སྣ་ཚོགས་པའི་གཞི་སྒྲུབ་བྱ་ཡང་། བསྒྲུབ་བྱའི་ཆོས་-གཙང་པ་-གང་ལ་ཞུ་ཆོས་གྱ་སྣ་ཚོགས་པའི་གཞི་-མེའི་མགོ་ཐོད་ལྟ་བུ་ཆོས་ཅན; ཞེས་པ་སྟེ། དེ་དག་ནི; བསྒྲུབ་པར་བྱ་བའི་ཆོས་ཅན་ནོ།།

ཚོས་ཅན་དེ་ཉིད་ལ་, མི་གཙང་བ་[1]ཉིད་འཇིག་རྟེན་གྱིས་རབ་ཏུ་གྲུབ་བས་བསལ་[2] བར་བྱེད་དོ།།

१७८) **आह, इह हेतुदृष्टान्तोपादानं किमर्थम् ? उच्यते, लोकस्थितेर्बलीयस्त्वख्यापनार्थम् । नानुमानेनापि लोकप्रसिद्धिर्बाध्यत इत्यर्थः ॥**

འདིར་, རྒྱས་དང་། དེ་ཉིད་བར་བསྟན་པ་ (རྟེན་དུ་ཉིད་བར་བཟུང་བ) རྣམས་ཅིའི་དོན་དུ་ཡིན་,? ཞེ་ན།[3] བཤད་བར་བྱ་སྟེ། (དེ་ནི་) འཇིག་རྟེན་གྱི་གནས་སྐབས་ (དེ་) སྟོབས་དང་ལྡན་པ་ཉིད་དུ་རྟོགས་བར་བྱ་བའི་དོན་དུའོ་ (ཞེས་པ་) སྟེ། རྗེས་སུ་དཔག་བས་མ་ཡིན་ (མི་བསལ་) ཡང་ (མི་གནོད་ཀྱང་) འཇིག་རྟེན་གྲགས་པས་གནོད་[4] (བསལ་བར་བྱེད་) དོ་, ཞེས་པའི་དོན་ནོ།།

स्ववचनविरुद्धः རང་ཚིག་གིས་བསལ་བ་:—

१७९) **'स्ववचनविरुद्धो-यथा, माता मे वन्ध्या इति ।'**

'རང་གི་ཚིག་གིས་བསལ་བ་ནི་, ངའི་མ་, མོ་གཉམ་ཡིན་, ཞེས་པ་ལྟ་བུའོ།།'

---

1) འདིར་མི་གཙང་ཞེས་པའི་ 'མི'སྣ-Gaekwad's-संस्करण-ལ་མི་འདུག་གྱང་; ཚད་བར་མངོན་ནོ།། དེར་-''लोकप्रसिद्धशुचित्वेन''-ཞེས་འདུག་ (G.O.P-२०, पं १७।३)

2) འདིར་; 'འཇིག་རྟེན་གྱིས་བསལ'—ཞེས་པ་ནི; འཇིག་རྟེན་གྲགས་པས་ཏེ། གྲགས་པའི་རྗེས་དཔག་ཚད་མས་བསལ;-ཞེས་པ་ཡིན་གྱང་དོན་ནི་ཐ་སྙད་ཙམ་མོ།།

3) དོན་ནི; འདིར་འདི་ལྟ་བུའི་རྒྱས་དང་དགེ་རྟེ་བར་བཟུང་བའི་དགོས་པ་ཅི་ཡིན; ཞེས་བྱ་བའོ།།

4) འདིར; རྗེས་དཔག་གིས་མི་བསལ་བ་ཡང; འཇིག་རྟེན་སྐྱོབས་དང་ལྡན་པར་གསུངས་པ་ནི;—''གང་གིས་དང་ལྡ་ག་གནས་འཇིག་རྟེན་ཚད་མར་འདོད་པས ན།། འདིར་ནི་རིགས་པ་སྨྲས་པ་རྟེན་ཅིང་ལྡ་ཀོ་ ་ཅེ་ཞེག་ཐུ།། དཀྲ་མ་འཇུག་པ་-ཤེསབ་ཅ་ཀ; । ཞེས་པ་དང་ཕྱོགས་མཐུན་པར་མངོན་ནོ།། འཇིག་རྟེན་ཡང; མངོན་སུམ་དང; ཉེའི་ཤུལ་དུ་ཐུར་བའི་གྲགས་པའི་རྟགས་ལ་བརྟེན་པའི་ཚད་མ་རྣམས་ལ་དོན་གྱིས་གོ་ཡང; ཐལ་ཆེར་ཐུ་མཚན་མེད་པའི་ཐ་སྙད་ཅུང་ཟད་རྣམས་སོ།།

१८०) इह च माता साध्यधर्मित्वेनोपात्ता । वन्ध्येति च साध्यधर्मः । स च साध्य मानस्तत्रैव धर्मिणि स्ववचनप्रसिद्धेन मातृत्वेन विरुध्यते ।

འདིར་ཡང་, 'མ' ནི་བསྒྲུབ་པར་བྱ་བའི་ཆོས་ཅན་ཉིད་དུ་ཉེ་བར་བརྟག་པ་ཡིན་ལ། མོ་གཤམ་ཞེས་པ་ནི་, ཡང་བསྒྲུབ་པར་བྱ་བའི་ཆོས་སོ།། དེ་ཡང་, བསྒྲུབ་པར་བྱ་བའི་ཆོས་ཅན་དེ་ཉིད་ལ་, 'མ' ཡིན་པ་ཉིད་ཀྱི་སྐྱོན་ནས་རང་གི་ཚིག་གིས་རབ་ཏུ་གྲུབ་པ་ཉིད་ཀྱིས་རྣམ་པར་བསལ་བར་བྱེད་དོ།།

१८१) विरोधश्च मातृशब्देन प्रसवधर्मिणी वनितोच्यते; वन्ध्याशब्देन तद्विपरीता । ततश्च यदि माता कथं वन्ध्या ? वन्ध्या चेत्कथं मातेति ?

བསལ་བ (འགལ་བའི་ཚུལ་) ཡང་, 'མ' (ཞེས་བའི་) སྒྲས་, (བྱ) སྐྱེད་པའི་ཆོས་ཅན་བྱད་མད་ (ཞེག་) བརྗོད་ལ། མོ་གཤམ་ (ཞེས་བའི་) སྒྲས་ནི་ (གཞི་དེ, བྱ་སྐྱེད་ཀུས་ཀྱི་ཆོས་) དེ་ལས་སྡོག་པའོ།།

དེའི་ཕྱིར་ཡང་, གལ་ཏེ་ 'མ' ཡིན་ན (དེ) མོ་གཤམ་དུ་ཇི་ལྟར་འགྱུར? མོ་གཤམ་ཡིན་ནའང་, དེ་ 'མ' ཏེ་ཇི་ལྟར་འགྱུར་? ཞེས་བའོ།།

अप्रसिद्धविशेषणः ཐུན་མོང་ལས་ཁྱད་གྱུར་པ་མ་ཡིན་པ:–

१८२) तथा···'अप्रसिद्धविशेषणो यथा, बौद्धस्य सांख्यं प्रति विनाशी शब्दः इति ।'

དེ་བཞིན་དུ,

'ཁྱད་ཆོས་རབ་ཏུ་མ་གྲུབ་པ་ (མ་གྲུབ་ཀྱང) ནི་, སངས་རྒྱས་བཞས་, གྲངས་ཅན་གྱི་ངོར། 'སྒྲ'(ཆོས་ཅན།) འཇིག་པ(ངེ་རང་བཞིན)1 ཡིན་, ཞེས་པ་

གཞན་ཡང,–'འཇིག་རྟེན་གྱི་གཙོ་ཐོབ་པ་བཏུས་པ་'ཞེས་སོ།། -ཅེས་བའི''འཇིག་རྟེན་གྱི་གཙོ་'-ཉེ་ཡང་སྐབས་འདིའི་'འཇིག་རྟེན་གྱི་གཙོ་'ལྟར་མིན་པས་ངན་ཐུབ།།

1) ཀཱཤི་ཐྲ་ཁོ་ད་ཤམེ (ཐུ་ཤས་ཅ, ཐེ་ཤས་ཅ རྟེ་ཤས་-181 bo) རྣམས་གྱུ-'སྒྲ་འཇིག་ཅེས;-

ལྟ་བུའོ།།

१८३) न प्रसिद्धमप्रसिद्धम् । विशिष्यते अनेनेति विशेषणम् , साध्यधर्मलक्षणम् । ततश्चाप्रसिद्धं विशेषणं यस्मिन् स तथाविधः ।

རབ་ཏུ་གྲགས་པ་མ་ཡིན་པ་ནི་, མ་གྲགས་པའོ། །གང་གིས་(གང་) ཁྱད་པར་དུ་བྱེད་པས་ན་ཁྱད་པར་གྱི་ཚིག[1], ཞེས་བྱ་སྟེ། (དེ་ཡང་) བསྒྲུབ་པར་བྱ་བའི་ཆོས་ཀྱི་མཚན་ཉིད་(ཅན་)ཉིད་དོ། །དེ་ནས་, ཡང་གང་དུ་ཁྱད་པར་ (དེ) རབ་ཏུ་མ་གྲུབ་པ་དེ་ནི་དེ་ལྟ་བུའོ།།

१८४) एवं शेषेष्यक्षरगमनिका कार्येति ।

ཡིག་དོན་རྗེགས་བྱེད་(གོ་བྱེད་) འདི་ལྟར་, སྨྲ་མ་རྣམས་ལ་ཡང་(བྱོས་པར་) བྱའོ།།

१८५) अत्र च 'शब्द' इति निर्देशः ।विनाशीति साध्यधर्मः । अयं च बौद्धस्य सांख्यं प्रति अप्रसिद्धविशेषणः ।

འདིར་ཡང་, 'སྒྲ' ཞེས་བྱ་བ་ནི་, ངེས་པར་བསྟན་པ་(ཆོས་ཅན་དེ)འོ།།

ཞེས་བྱའོ་ཡང་། འཇིག་པའི་སྐད་དོད་-'विनाशी-ཞེས་པ་ཡོད་ལ། དེ་ནི་'འཇིག་པ་ཅན་-ཞེས་པ་ཡིན་ཏེ། विनाश='འཇིག་པ'ངོ། ཕྱི='ཅན་ཞེས་པའི་དོན་ཅན་ཏེ། ཁྱད་གཞི་གསལ་བྱེད་དུ་སྤྱད་པའི་ཕྱིར་རོ།། དོན་ནི; འཇིག་པའི་ཆོས་ཅན་ནམ; ཀཇིག་པའི་ངང་གཞི་ཅན་ཞེས་པ་ཡིན་རོ།།

1) པོད་སྐད་ཀྱི་བྱེའོ་ལ; ཁྱད་པར་དུ་བྱེད་ཆོས་ངོ། ཁྱད་པར་དུ་ཕྱ་ཆོས་ངོ། ཁྱད་པར་དུ་ཕྱས་པའི་ཆོས་པམ; ཁྱད་པར་ཅན་གྱུམ་གྱ་ལ 'ཁྱད་པར་ཞེས་པའི་སྒྲ་གྱི ཚོང་དུ་འཇུག་ཚུལ་ཡོད་ཀྱང་། འདིར་ནི་ཀྱུ་དམིའི 'विशेषण' ཞེས་པ་ཉིད་ཡིན་པས; ཁྱད་པར་དུ་བྱེད་ཆོས་ཉིད་ཡིན་རོ།། འདིར་'འཇིག་པ' ཡུངས་ཅན་ལ་མ་གྲགས་པའི་དོན་ཡང་; སྒྲོ་འཇིག་པ་ཙམ་ཡུངས་ཅན་ལ་མ་གྲགས་པ་མིན་ཏེ། 'སྒྲ'རྣམ་འགྱུར་བ་ཡང་རྣམས་ཅན་མེ་རྟག་པར་ཁྱངས་ཅན་ལ་གྲགས་ཟིན་པའི་ཕྱིར་རོ།། དེས་ན; འདིར་འཇིག་པ་ནི; ཐངས་ཀྱས་པའི་འདོད་པ་ལྟར་ཀྱི་ཐལ་གྱི་ཐལ་མེད་དུ་འཇིག་པ་དེའོ།།

'འཇིག་པ' ཞེས་བྱ་བ་ནི་' བསྒྲུབ་པར་བྱ་བའི་ཚོས་སོ།། སངས་རྒྱས་པའི་(བསྒྲུབ་
བྱ) འདོ་ཡང་། གྲངས་ཅན་གྱི་ངོར་ཁྱད་པར་རབ་ཏུ་མ་གྲུབས་པ(མ་གྲུབ་པ)འོ།།

१८६) **न हि तस्य सिद्धान्ते किंचिद्विनश्वरमस्ति । यत उक्तम्:–**

''तदेतत्त्रैलोक्यं व्यक्तेरपैति नित्यत्वप्रतिषेधात् । अपेतमप्यस्ति विनाशप्रतिषेधादित्यादि ।[१]''

(योगसूत्रम्–३, १३, व्यासभाष्य)

---

1) यहां (गायकवाड-संस्करण-१९६८) में उद्धृत (पृष्ट. २१,पं.४.में) योगसूत्र-भाष्य के अंश, मूल योगसूत्र एवं भाष्य-(भारतीय विद्या प्रकाशन संस्करण) के पाठ से कुछ भिन्न है, यथा- ''तदेतत्त्रैलोक्यं व्यक्तेरपैति, नित्यत्वप्रतिषेधात् । अपेतमप्यस्ति, विनाशप्रतिषेधादित्यादि'' दूसरा पाठ–''तदेतत्त्रैलोक्यम्, व्यक्तेरपैति । कस्मात्? नित्यत्वाप्रतिषेधात् । अपेतमप्यस्ति; विनाशप्रतिषेधात्' (योगसूत्र, व्यासभाष्य ३।१३। पृष्ठ, ११२-१३) । तथा–'एतेन भूतेन्द्रियेण धर्मलक्षणावस्थाः परिणामा व्याख्यताः(१३)ཞེས་བྱ་བ་ནི; གྲངས་ཅན་པ; རྣམ་གཉིས་པ་དང་། གྲུབ་མཐའ་པ་ཁོ་ནས་ཅི་ཡང་; ཞེས་ནི་རྣམ་གཉིས་པ་རྣམས་ཀྱི་རྩ་བའི་གཞུང་བྱ་གྲུབ་པ,–
'पातंजल योगसूत्र' ཞེས་པ་ཉོའོ།། གྲངས་ཅན་གྱི་མཚོག་ཉིའི་ངོས་ནི;–(1) 'तदेतत्त्रैलोक्यं' ཞེས་པ་སྟེ། 'तद्-ཞེས་པ་ནི་ གཅོ་མོགས; རྩ་བའི་ངང་གཞེན་ནོ།། एतत्-ཞེས་པ་ནི; 'ཉེ་བྱང' ཞེས་པ་སྟེ། དེ་ཡང; གང་གང་གསལ་བྱེད་པ; དེ་དེ་ཉིད་ལ་ཐེམ་ནས་གཅིག་པ་'ཉེ་བྱང'ཞེས་བྱ་བ་ཡིན་ཏེ། ཇི་སྐད་དུ;- यद्यस्मादुत्पन्नं तत्तस्मिन्नेव लयं गच्छतीत्येवम् । ཞེས་བཤད་དོ།། 'त्रैलोक्यम्'-'ལྷག་ཆེན་གསུམ་གྱི' ཞེས་པ་ནི; ཚེན་པོ་ལ་སོགས་པ་སྟེ། མཐོ་དེས་དང; ཨེའི་ལྷག་ཆེད་དང; ཁ་དོག་གི་མཚན་ཉིད་ཅན་གྱི་གཟུགས་རྣམས་ནི; ལྷག་ཆེན་གསུམ་མོ།། 'व्यक्ते:'=གསལ་བ་ལ་(དང་); ཞེས་པ་སྟེ། འཇིག་ཆེན་གསུམ་པོ་དེ་ནི་གསལ་ལ(རྣམ་འགྱུར) བའོ།། ''अपेति''=འཇིག་པའམ; མེ་མངོན་པར་འགྱོ་བ་སྟེ། 'तिरोभाव' ཞེས་པའི་དོན་ཡིན། དེ་ལང་རིང་དུ་འགྱོ་པའམ; མེ་མངོན་པའམ; མེ་གསལ་བའི་དངོས་པོ་ཐུབ་པའི་དོན་ནོ། འཇིག་ཆེན་གསུམ་གྱི་དངོས་པོ་ཙོ་དེ་དག་ཀྱང་ཉེ་བར་ཞི་བའི་ཕྱིར་ཏེ་འཇིག་གི་རྣམ་གཞན་ཐུབ་པས། ''नित्यत्वप्रतिषेधात्''=རྟག་པ་ཉིད་(དུ་སྨྲ་བའི་ལོག་རྟོག་རྣམས་) སོ་སོར་ཁེགས་པར་འགྱུར་བའི་ཕྱིར་རོ།། དེ་ལང་འདིར་སྨྲོས་རྟག་པར་

དེའི་གྲུབ་བའི་མཐའ་ལ་ནི། འཇིག་བའི་རང་བཞིན་(ཞེས་བྱ་བ) སྒྲ་ཟད་ཅིག་ཀྱང་ཡོད་པ་མ་ཡིན་ནོ།། ཇི་སྐད་དུ (དེའི་མདོ་ལས་):—

"དེས་ན་, འཇིག་རྟེན་གསུམ་པོ་འདི། གསལ་ཞིང་འཇིག་པ(མི་མངོན་པར་འགྱུར་བ)[1] ཡིན་ཏེ། 'དུག་པ་ཉིད་ཡིན་པ' རབ་ཏུ་བསལ་བའི (སེལ་བའི) ཕྱིར་རོ།།

ཞིག་པར་གྱུར་ཀྱང་, ཡོད་པས་ནི། 'རྣམ་པར་འཇིག་པ'རབ་ཏུ་སེལ་བའི་ཕྱིར་རོ།། ཞེས་བྱ་ལ་སོགས་པའོ།།"

(ཞེས) བཤད་དོ།། [རྣལ་འབྱོར་གྱི་མདོ་ ३, २३ ཀུ་བའི་འགྲེལ་པ་]

१८७) **आह, यद्येवं न कश्चित्पक्षाभासो नामास्ति । तथाहि–विप्रतिपत्तौ इष्टार्थसिद्धयेऽनुमानप्रयोगः ।**

ཡོད་པའི་ཚོས་ཁྱིམ་པའི་དོན་མེད་ཀྱི། རྣམ་མཁའ་ལ་སོགས་པའི་དངོས་པོ་ལ་རྟེན་རྣམ; དེཁུས་པ་ཅན་ལ་སོགས་པ་རྣམས་ཀྱིས་ཁས་ལེན་པའི་–རྟམས་པ་མེད་པ; མ་སྐྱེ་བ; གཅིག་བུའི་བང་པའིཞེ་ནི; 'རྟག་པའོ' ཞེས་པའི་རྟག་པ་–"ཞེས་པའི་ཕྱིར་རོ" ཞེས་པའོ།། ཇི་སྐད་དུ:- "नैयायिकादिभिरुक्तस्या प्रच्युतानुत्पन्नस्थिरैकस्वाभावँ नित्यमित्यस्य निषेधात्"–(द्रष्टव्य, न्या. वृ. पंजिका-पृष्ठ ५२, पं. १२) ।

(ii)–"अपेतमप्यस्ति" ཞེས་པར་ཐུབ་ཀྱང་ཡོད་པས་ནི། རྣམ་པར་འཇིག་པ་ཞེས་པའི་ཕྱིར་རོ།། དེ་ཡང་འདིར; འཇིག་པ་ཙམ་ཞེས་པའི་དོན་མེད་དེ། ཁྱབ་ཅན; རྣམ་འགྱུར་རྣམས་ཀྱི་མི་མངོན་པར་སོང་བ (तिरोभाव) དེ ཐ་ན་ལ་འཇིག་པའི་ཐ་ཆུད་ཁས་ལེན་པའི་ཕྱིར་རོ།། དེས་ན་འདིར; "विनाशप्रतिषेधात्" = རྣམ་པར་འཇིག་པ་རབ་རྟུ་ཞེས་པའི་ཕྱིར; ཞེས་པའི'རྣམ་པར་འཇིག་པ' ནི། རྣམ་པ་འགྱུར་པ་ཙམ་ངང; ལས་ངང་ཐ་སོགས་འགྱུར་པའི་དོན་མེད་ཀྱི། འདི་ནི་མངས་རྒྱས་པ་རྣམས་ཀྱི་འདོད་པ་ཆོས་ཐམས་ཅད་ཁྱབ་པ་ཡོངས་ཀྱི་ཐ་ཆུད་པ་མེད་དུ་འཇིག་པ་མ་ཐུབ། = निरन्वयविनाश' ཞེས་པ་དོའོ།། ཇི་སྐད་དུ; बौद्धाभ्युपगतस्य निरन्वयविनाशस्य निराकरणात्" इति (द्रष्टव्य-न्या. वृ. पंजिका पृष्ठ–५२, पं १३) ।

སྐྱེས་པ་,གལ་ཏེ་འདིར་[1], ‘ཕྱོགས་སྔར་སྐྱང་བ་ཞེས་པ་ཙང་ཟད་ཀྱང་མེད་མོད། དེ་ལྟར་ཡིན་ནའང་། ཡོག་བར་དོག་པ་ལ་, འདོད་དོན་སྒྲུབ་བའི་ཚེད་ཅུ་རྟེས་སུ་དཔག་བའི་སྐྱོང་བ་བཀོད་པ་ (ཙམ་) ཡིན་ནོ།།

१८८) **विप्रतिपत्तिरेव चेतद्दोषकर्त्रीति, कृतोऽनुमानम् ?**

ཡང་ ‘ཡོག་བར་དོག་པ་ཉིད[2]’ འདི་སྐྱབ་བྱའི་ ‘སྐྱོན་བྱེད་པ་ཡོ་[2]’ ཞེས་བྱ་ན།

---

1) “སྐྱབ་ས; གལ་ཏེ་འདིར”–ཞེས་སོགས་ཀྱི་དོན་ནི;–ཁ་ཅིག་ན་ རང་མཐུས་ས་རྣམས་ཀྱི་ལུགས་ལ། སྐྱབ་བྱ་དང་; སྐྱབ་ངག་གི་ཡན་ལག་ཏུ་ཕྱོགས་བརྗོད་པ་མེད་ལ། དེ་ལྟ་ན; ཕྱོགས་སྔར་སྐྱང་གི་རྣམ་གཞག་འདི་ཇི་ལྟར་ཡིན། ཞེས་བྱ་བ་ལ– ལན་དུ; སྐྱབ་བྱེད་པགོད་པའི་སྐབས་སུ་ཕྱོགས་བརྗོད་པ་དགོས་པ་མེད་པའི་ཕྱིར; དེ་མེད་པ་བདེན་མོད། བསྟན་པཅོས་སུ་བཤད་པ་ནི; སྟོང་པ་དང་། སྐྱབ་བྱེད་པགོད་པའི་སྐབས་ཀྱི་ཚེ་དེ་དང་དུ་ཐུས་པ་མིན་ལ། བསྐྱབ་པར་བྱ་མཁས་པ་ཉིད་ཕྱོགས་ཞེས་པའི་དོན་ དང; རྣམ་གཞག་གསར་དུ་བསྐྱབ་དགོས་པའི་སྐོན་མ་ལ་བསྟན་པའི་དཔང་དུ་ཐུས་པ་ཡིན་པས། མི་འཐུད་པའི་སྐྱེན་མེད་དོ།

དེ་ལྟར་ན; གལ་ཏེ་འདིར; རྟེན་དཔག་གི་སྡོང་བའི་ཚན་ལག་ དུ་ཐུལ་བའི་‘ཕྱོགས་ཆུང་ཐ་ཞེས་(ཐ དིན་ པ) ཡིན་ན།། དེ་ལྟར་ཡིན་རུངང་སྟེ། དེ་ལྟར་ཡིན་པའི་ཕྱུ་མཚན་ཡང་། ཚོལ་ཕྱི་ཚོལ་སྟོན་པ་དང་། རྟགས་དང; སྐྱབ་ངག་ལ་སོགས་བའི་སྡོང་བ་བཀོད་པའི་སྐབས་སུ་ནི། ཕྱོགས་ཀྱི་མཚན་ཉིད་སོགས་བཤད་མ་ཡིན་ཞེང་། དེ་བརྗོད་པ་ལ་དགོས་པ་ཡང་མེད་དོ།། དེས་ན; ལོག་པར་རྟོག་པ་ལ་སྟེ། ཚུལ་གྱབ་ཅང; དམ་བཅས་སམ་ཕྱོགས་ལ; ལོག་རྟོག་ཁམ; ཐེ་ཚོམ་དང་སྔོན་པའི་ཚོལ་བ་རྟོགས་སྔོན་ཅང སྟོང་བའི་ཚེ། དེ་ལ་དང་གིས་བསྐྱབ་པར་བྱ་བ་འདོད་པའི་དོན་ནི; སྐྱབ་པར་བྱེད་པའི ཚེད་དུ; ཇེས་སུ་དཔག་པའི་སྡོང་བ་སྟེ། རྟགས་སྔོན་དུ་འགྲོ་བ་ཅན་ཞེས་བྱ་སྐྱབ་བྱེད་ཅེས་པས་ཟེག་པའོ་ཞེས་ཟེར་རོ།།

2) (གོང་དུ་བཤད་པ་དེ་ལ) ཡང་ཁ་ཅིག་འདི་ལྟར་དོགས་ཏེ། སྐྱ་དང; ཐུམ་པ་དང; འདུས་པ་སོགས་ཚོས་ཅན་དུ་བཟུང་སྟེ། རྟག་མེ་རྟག་དང། འཇིག་མེ་འཇིག་དང། དོན་བྱེད་མེ་བྱེད་སོགས་གང་ཡིན; ཚོལ་ཕྱི་ཚོལ་ཐན་ཚོགས་སྟོང་པ་དང་། ཐེ་ཚོམ་ཟ་བ་དང་། མ་གྲུབ་པ་དང་། ལོག་པར་རྟོག་པ་རྣམས་རྟེད་དེ་,སྐྱ་འཇིག་པ་དང; མེ་རྟག་པ་ཡིན་པ་ལྟ་བུའི་‘ཕྱོགས་ལ་ལྟར་ཆུང་དུ་བྱེད་པའི་ཐུ་

དེ་ལ་ ཅིའི་ཕྱིར་, རྟེན་སྐྱ་དབག་པ་ དེ་རྟེན་སྐྱ་དབག་པར་རྗེ་ལྟར་འགྱུར་བ ཡིན་?

१८६) अत्रोच्यते; न विप्रतिपत्तिमात्रं तद्दोषकर्तृ युक्तिविरुद्धत्वात् ।

འདི་ལ་བརྗོད་པར་བྱ་སྟེ། ཡོག་པར་རྟོག་པ་ཙམ་ཞེག་ནི, དེའི་སྐྱོན་བྱེད་པོ་མ་ཡིན་ཏེ། རིགས་པ་དང་འགལ་བའི་ཕྱིར་རོ།།1

१८७) तथापि, उपपत्तिभिर्दृष्टान्तसाधने कृतेऽनुमानप्रयोगः इष्टार्थसिद्धये भवति । नान्यथा ; पुनः साधनापेक्षत्वात् ।

དེ་ལྟར་ཡིན་པ་ཡང་, རིགས་པ་ (སྒྲུབ་བྱེད་) རྣམས་ཀྱིས་2དཔེ་སྒྲུབ་པར་

མཚན་ཉམ; ཕྱོགས་སྐྱེན་ཅན་བྱ་བྱེད་པ་ཁོ་ནར་ཡིན་ལ། དེ་ལྟ་བུའི་ཚུལ་མཚན་གང་ལ་ཡོད་པའི་ཚེ་ལ་ལ; ཅོའེ་ཕྱིར; རྟེན་སྐྱ་དཔག་པའི་སྐྱོར་པ་ཐགོད་དགོས་པ་ཡིན། ཚུལ་མཚན་གང་ལ་བསྟོས་ཀྱང་། དེ་ལྟ་བུའི་ཚེ་ལ་ལ་བསྒྲུབ་བྱ་སྒྲུབ་པའི་རིགས་པ་ཡང་དགེ་སྐྱོར་པ་ཐགོད་པ་འཐད་པ་མ་ཡིན་ནོ; ཞེས བཤད།།

1) འདི་གང་ཞེས་ལྟ་སྟོང་ལས་ཏེ། དེ་ལ་ལོག་པར་རྟོག་པ་ནི་སྟོང་པའམ་ཕྱོགས་སོ སོར་མེ་མཐུན་པར་འཛིན་པའི་དོན་དང་། དེ་ཙམ་ཞེག་གིས་ནི་'བསྒྲུབ་བྱ་སྒྲུབ་ཅན་བྱ་བྱེད་མེ་ནུས་ལ། འདིར་ནི; རྟག་མེ་རྟག་པོཞེས་སྨོ་འབྱེད་པ་སྟེ། བསྒྲུབ་བྱར་གྱུར་པ་དེ་སྒྲུབ་ཅན་བྱ་བྱེད་པ; ཅེས་པའི་བྱེད་པོ་ཞེས་བྱ་བ་ལ་ཡོད་པ་དོན་ལ; ཞེས་བཤད།། དེ་ཡང; འབྲུ་འགྲེལ་ལྟ་དཔང་བྱ་ཐབས་ནི; བརྗོད་པར་བྱ་སྟེ་ནི; དང་ལྡན་ཀྱང་ཡོད་པར་བྱ་སྟེ; ཞེས་བཤད།། འདིར་ལོག་པར་རྟོག་པ་ཙམ་ཞེག་སྟེ། སྟོང་པའི་ཁྱབ་པ་ཁོ་ནར་ཟིན་པ་ཁར་དང་། དེ་ལོག པར་རྟོག་པ་ཙམ་ཞེག་གིས་ནི། གཞི་ཡིན་པ་ཙམ་དང་། གཞི་དེ་ལ་མེ་ཆོམ་ཐ་པ་དང; དེ་ལ་ལོག པར་རྟོག་པ་ཙམ་ཞེག་གིས་ནི། གཞི་དེ་ཕྱོགས་སམ; བསྒྲུབ་བྱར་རྟུང་བྱེད་པ་དང་། དེ་སྐྱོན་ཅན་བྱ་བྱེད་པ་མ་ཡིན་ཞེང་། དེ་དག་དེའི་ཚུལ་མཚན་ཡང་མ་ཡིན་ནོ། ཕྱོགས་ཙམ་རྟུང ཡིན་པ་ཉེ་བ་ནི; རེགས པ་དང་འགལ་བའི ཕྱིར་ཏ་སྟེ། རེགས་པ་དང་འགལ་བ་ཉེ་བ་ཀྱི་སྐྱོན་རྣམ་པར་འཇོག་པ་ཡིན་པས, ལོག་རྟོག་དང་སྨན་པའི་ཚེ་ལ་རྟོག་སྨན་ལ; རྟེན་དཔག་གི་སྟོང པ་ཉིད་མེད་ཀྱི་ཐག་གཅོད་སྐྱེས་མེད་དོ་, ཞེས་བཤད།།

2) དུམ་པ་འཇིག་པར་སྒྲུབ་པའི་རེགས་པའམ་སྒྲུབ་བྱེད་རྣམས་ཀྱིས་ནི། 'སྒྲུབ་བྱ་འཇིག་པར་སྒྲུབ་པའི་སྒྲུབ་བྱེད་ཀྱི་དགེ་ཚོས་ཅན་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་ཡིན་ལ། དེའི་རྟེན་གྱི་རྟེན་གྱི་དཔག་པའི་སྟོང་པམ;

བྱས་ཏེ, (དེ་ལ) རྗེས་སུ་དབག་པའི་སྒོར་བ་ (གང་ཡིན་པ་དེ་ནི) འདོད་པའི་དོན་ (བསྒྲུབ་བྱ) སྒྲུབ་པ་ལ་ (སྒྲུབ་པའི་ཆེད་དུ་བཀོད་པ) ཡིན་ནོ།། གཞན་དུ་ནི་མ་ཡིན་ཏེ། (ཡིན་ན, དེ) སྒྲུབ་ཡང་སྒྲུབ་བྱེད་ (གཞན) ལ་ལྟོས་དགོས་པའི་ཕྱིར་ (ཐུག་མེད་དུ་འགྱུར་བའི་ཕྱིར་) རོ།།

१६१) अतो दृष्टान्तं प्रसाध्य प्रयोगः कर्तव्य इति । अप्रसाधिते तु पक्षाभासः । इति कृतं प्रसङ्गेन ।

དེའི་ཕྱིར། དཔེ་ཆོས་ཅན་ལེགས་པར་བསྒྲུབས་ཏེ, སྒྲུབ་བ་བཀོད་པར་བྱའོ, ཞེས་བྱའོ།། རབ་ཏུ་བསྒྲུབས་པ་མེད་པ་ལ་ནི, ཕྱོགས་ལྟར་སྣང་བའོ།། ཞེས་བྱ་བ་ (འདི་ནི) འཕྲོས་དོན་གྱི་ཚུལ་དུ་བྱས་པའོ།།

अप्रसिद्धविशेष्यः ཁྱད་པར་ཅན་དམ་བཅའ་བ་ནི་:—

१६२) तथा, 'अप्रसिद्धविशेष्यो यथा,—सांख्यस्य बौद्धं प्रति चेतन आत्मेति' ।

ཁྱད་པར་ཅན་རབ་ཏུ་གྲགས་པ་མ་ཡིན་པ་ནི། གྲངས་ཅན་པས་སངས་རྒྱས་པའི་ངོར, བདག་ནི་སེམས་པ་ཅན་ནོ, ཞེས་པ་ལྟ་བུའོ།།

१६३) तत्र विशेष्यो धर्मीत्यनर्थान्तरम् । इह चात्मा धर्मी । चेतनत्वं साध्यधर्मः ।

དེ་ལ, ཁྱད་པར་གྱི་གཞི་ནི, ཆོས་ཅན་ཞེས་པ་ཡས་དོན་གཞན་མ་ཡིན་ནོ།། འདིར་ཡང, བདག་ནི་ཆོས་ཅན་ནོ།། སེམས་པ་ཅན་ཉིད་ནི, བསྒྲུབ་པར་བྱ་བའི་ཆོས་སོ།།

१६४) इति पक्षः सांख्यस्य बौद्धं प्रति अप्रसिद्धविशेष्यः । आत्मनोऽप्रसिद्धत्वात् । 'सर्वे धर्मा निरात्मान' इत्यभ्युपगमात् । आक्षेपपरिहारौ पूर्ववत् ॥

འདོད་པའི་དོན་ཉེ་བསྒྲུབ་བྱ་སྒྲུབ་པའི་ཚེད་དུ་རྟེན་གྱི་ཐུགས་པའི སྒོར་བ་འགོད་ཅ་ཡིན; ཞེས་བའོ།།

ཞེས་བྱ་བ་ (འདི་ནི་) གྲུབ་ཅན་བའི་ (འདོད་པ་ལྟར་བཀོད་བའི་)ཕྱོགས་ཏེ།། སངས་རྒྱས་བའི་ངོར་ཐུབ་པར་ཅན་རབ་ཏུ་1མ་གྲུབ་པ་ཡིན་ཏེ། བདག་རབ་ཏུ་མ་གྲུབ་བའི་ཕྱིར་རོ།། (དེ་ལྟར་ཡང་སངས་རྒྱས་པ་རྣམས་) 'ཆོས་ཐམས་ཅད་བདག་མེད་པ་ཉིད་དོ་' ཞེས་མངོན་པར་ཁས་ལེན་བའི་ཕྱིར་རོ།།

སྒྲུབ་2ཡོངས་སུ་སྟོང་བ་ནི་སྔ་མ་བཞིན་ནོ།།

དེ་བཞིན་དུ་.

अप्रसिद्धोभयः གཉིས་ཀ་རབ་ཏུ་མ་གྲུབ་པ་:—

१६५) अप्रसिद्धोभयो यथा, वैशेषिकस्य बौद्धं प्रति सुखादिसमवायिकारणमात्माः इति ।

གཉིས་ཀ་རབ་ཏུ་གྲུབས་པ་ (གྲུབ་པ་) མ་ཡིན་པ་ནི་ཁྱེ་བྱག་བས་, སངས་རྒྱས་བའི་ངོར་, བདག་ནི་བདེ་བ་ལ་སོགས་བའི་ (འདུ་) ལྡན་བའི་ཕྱིར་[4]འོ་, ཞེས་པ་ལྟ་བུའོ།།

१६६) उभयं धर्मधर्मिणोः । तत्रात्मा धर्मी । सुखादिसमवायिकारणत्वं साध्यधर्मः ।

---

1) འདིར་ཐུབ་པར་ཅན་-ཞེས་པ་ནི; ཆོས་ཅན་དམ; བསྒྲུབ་ཐའི་ཆོས་གང་ལ་ཐུབ་ཆོས་ཀྱི་ཚུལ་དུ་སྒྲུབ་དགོས་པའི་ཐུབ་གཞི; གིས་འདོད་ཆོས་ཅན་ཏེ་ཞེས་ལེན་ལ། དེ་ཡང; སྐབས་འདིར་གྲངས་ཅན་ཀྱིས་མངས་ཀྱས་པ་ལ་པགོད་པའི་སྒྲོལ་བ་ཉིད་ཆོས་ཅན་ཏེ། སངས་ཀྱས་པའི་ངོར་མ་གྲུབ་པའམ། སྒྲོལ་བ་ཉིད་སྐོང་ཀྱི་བསྒྲུབ་ཐ་མི་གྲུབ; ཅེས་པའོ།།

2) འདིར་'རྒྱུན་སྐྱོང'ཞེས་པ་ནི: དང་པའིཁ་དང་འབྲེལ་བའི་སྒྲོན་མེན་ཀྱི;-'आक्षेप'-ཞེས་པ་སྟེ། གཞན་ཀྱི་སྒྲོ་འདོགས་པའམ་བརྗོད་པའི་སྒྲོན་རྣམས་སྐྱོང; ཞེས་པའོ།།

3) "आत्मसमवायः सुखदुःखयोः··· वैशे. सू. १०। १।

4) འདིའི་སྡུད; པོད་དེའི་རྣམས་ཀྱ(ཐ. སྡེ་ཚ. ཅ-181 b,) 'འདུ་བའི་ཀྱི་ཞེས་འདུག་ཅང; འདི་ནི་

(དེ་ལ་) གཉིས་ཀ་ (ཞེས་བ་ནི་), ཆོས་དང་ཆོས་ཅན་གཉིས་ཀའོ།། དེ་ལ་བདག་ནི་, ཆོས་ཅན་ནོ། བདེ་བ་ལ་སོགས་པའི་འདུ་1བའི་རྒྱུ་ཡིན་པ་ཉིད་ནི་, བསྒྲུབ་པར་བྱ་བའི་ཆོས་སོ།།

১৫৭) **वैशेषिकस्य हि कारणत्रयात्कार्यं भवति । तद्यथा, समवायिकारणात्, असमवायिकारणात् , निमित्तकारणाच्च[২] ।**

བྱེ་བྲག་པའི་ (ལུགས་ལ་) ནི་, རྒྱུ་གསུམ་ལས་འབྲས་བུ་འབྱུང་སྟེ་ འདི་ལྟ་སྟེ།— ལྡན་པའི་རྒྱུ་དང་, ལྡན་པ་མ་ཡིན་པའི་རྒྱུ་དང་, བྱེད་རྒྱུ་ (རྣམས་) ལས་ཀྱང་ངོ་།།

১৫৮) **तथाहि, तन्तवः पटस्य समवायिकारणम् , तन्तुसंयोगोऽसमवायिकारणम्, तुरीवेमादयस्तु निमित्तकारणम् ।**

དེ་ལྟར་ཡིན་པ་ཡང་, སྐྲ་མ་ནི་, སྐམ་བུའི་ལྡན་པའི་རྒྱུ་དང་། སྐྲ་མ་འདྲུམ་པ་ནི་, ལྡན་པ་མ་ཡིན་པའི་རྒྱུ་དང་། སྒྲོན་དམྱུག་3དང་, ཐག་

ঐশেষিক-শব্দং হি-'সমবায়'ঞ্জেষ-ম'দে'ঔন'ঝ। ম'দ'গ্যু'গ্রুম'অঘব'ঋঞ্জব অৎ'ম'ন'অৎ'(ব্রহম'অঞ্জব'গ্রুম'অঘব'ঙ'ম'ক্তু'ষ্ণুঘ'অঘব'ঋম'ন্নৎ; ন'ষ্টি'২ৎ'ব্যুঁঝ; ন'ষ্টি'অঞ্জব; ম'শ্বম'), শ্বাঁৎ'শ্বঝঝ'ষ্ণু'ন'ব্ব'ব্যুঁঝ'ন্ন'ক্তু'ষ্ণুঘ'অঘব'ন্ন'ক্তু'ষ্ণুঘ'অঘব'ন্ন'ক্তু'ষ্ণুঘ'অঘব

ཤིང་སོགས་ནི་བྱེད་ཀྱི་ (འབྲས་བུ་བསྐྱེད་བའི་བྱ་བ་བྱེད་པ་ཙམ་དང་ལྡན་པ་) ཙམ་ཡིན་པ་ (ལྟ་བུ་) འོ།།

१६६) **इत्थमात्मा सुखदुःखेच्छादीनां समवायिकारणम् । आत्ममनःसंयोगोऽसमवायिकारणम् । स्रक्चन्दनादयो निमित्तकारणम् ।**

དེ་བཞིན་དུ་, བདག་ནི་བདེ་བ་དང་, སྡུག་བསྔལ་དང་, འདོད་པ་ལ་སོགས་པ་རྣམས་ཀྱི་ལྷན་བའི་རྒྱུ་དང་། བདག་དང་ཡིད་ (གཉིས་) ཀྱི་འཕྲོད་འབྱུ་ནི་, ལྷན་པ་མ་ཡིན་བའི་རྒྱུ་དང་། (མེ་དོག་ལ་སོགས་བའི་) འཕྲེང་བ་དང་, ཙནྡན་ལ་སོགས་ (བའི་བྱུག་པ་དྲི་ཞིམ་རྣམས་) ནི་, (ལྟོན་ཅིག་) བྱེད་བའི་རྒྱུ་ཡིན་ནོ།།

२००) **इत्येवं वैशेषिकस्य बौद्धं प्रति अप्रसिद्धोभयः । न तस्यात्मा विशेष्यः सिद्धो नापि समवायिकारणं विशेषणम् । सामग्र्या एव जनकत्वाभ्युपगमात्१।**

ཞེས་བྱ་བ་འདི་སྐད་, བྱེ་བྲག་བའི་ (ངགོད་བའི་སྒྲོངས་བ་དེའི་ཚེས་དང་ཚེས་ཅན་) གཉིས་ཀ་སངས་རྒྱས་བའི་ངོར་རབ་ཏུ་མ་གྲུབ་བའོ།། (གང་གི་

བད་སེམས་སོ།།

1) 'प्रतीत्यसमुत्पाद' इति कस्मादुच्यते? सहेतुकः सप्रत्ययो' नाहेतुको नाप्रत्ययः, तस्मात् प्रतीत्यसमुत्पाद इत्युच्यते ।···यदिदं हेतूपनिबन्धतः प्रत्ययोपनिबन्धतश्च ।···चैककारणाधीनो" इति यावत् (शालिस्तम्बसूत्रम्-पृ. १०१-१०२ मि० संस्करण १९६१)।

हेतुना यः समग्रेण कार्योत्पादोऽनुमीयते ।
अर्थान्तरानपेक्षत्वात् स स्वभावोऽनुवर्णितः ॥ ७ ॥
सामग्रीफलशक्तीनां परिणामानुबन्धिनि ॥ ८ ॥
(प्रमाणवा. स्वा.)

ཞེས་སོགས་སྟེ། མངོན་རྟོག་པ་རྣམས་ཀྱི་གཙོ་གྱེ་ན་དང་; མེ་མཐུན་པའི་རྒྱུ་ལས་སྐྱེས་པའི་དངོས་པོ་ལས་མེ་ལེན་ནོ།།

ཐྱིར་ན་) དེའི་ཁྱད་གཞི་ 'བདག' ཀྱང་མ་གྲུབ་ལ། ཁྱད་ཆོས་ 'ལྡན་བའི་ རྒྱུ' ཡང་གྲུབ་པ་མ་ཡིན་ཏེ། (སངས་རྒྱས་པ་རྣམས་, རྒྱུ) ཆོགས་པ་ཚང་བ་ ཉིད་, སྐྱེད་ཟེད་ཡིན་པར་མངོན་པར་འདོད་པའི་ཐྱིར་རོ།།

२०१) **आक्षेपपरिहारौ पूर्ववत् ॥**

(ཐ་རོལ་བོ་ཉིའི་རྩོད་པའི) སྐྱོན་སྤོང་ནི, སྔ་མ་བཞིན་ནོ།།

प्रसिद्धसम्बन्धः ग्रन्थे ग्रन्थकृता द्योतनीयः

२०२) **तथा; ,प्रसिद्धसम्बन्धो यथा, श्रावणः शब्द इति ।**

'འབྲེལ་བ་རབ་ཏུ་གྲུབ་པ་ནི', [1] (དབེར་ན་) 'སྒྲ' མཉན་བྱ་[2]ཡིན་, ཞེས་ བ་སྟ་བྱའོ།།'

२०३) **प्रसिद्धो वादिप्रतिवादिनोरविप्रतिपत्त्या स्थितः । सम्बन्धो धर्मधर्मिल-क्षणो यस्मिन् स तथाविधः ।**

རབ་ཏུ་གྲུབ་པ་ (གྲགས་པ་) ནི་, རྩོལ་ཞི་རྩོལ་གཉིས་ཀས་ (རྣམྦུང་བྱེ་ལ་) ལོག་རྟོག་ (ཞེ་ཚོམ་) མེད་པའི་ སྐོ་ནས་གནས་པའོ།། འབྲེལ་བ་ནི་, གང་ལ་[3]ཆོས་དང་ཆོས་ཅན་གྱི་མཚན་ཉིད་ཅན་ གྲུབ་པའོ།།

---

1) འདིའི་ཐད་; གྲགས་བསྡུར་ལས་(ཐ་,ཅ) རབ་ཏུ་གྲགས་པ་ཡང་འབྲེལ་ཏེ་' ཞེས་བྱང་ཡང; མི་ལེགས་པས་བཞག་གོ།།

2) རྟེ་དགར་བྱ་-འདིའི་ཐད་-'ཁབ་ཏུ་གྲགས་པ་ཡང་འབྲེལ་ཏེ། དམིར་ན; 'མེ་རྩྭ་མ་མེད་ ཅིས་པ་ལྟུ་བུའོ" ཞེས་བྱང་ (རྟེ་ཅེ). 181 b.) །འདིའི་ཐད་ཀྱིའི་དགེ་བསྐོས་མོང་གཅིག་ཏུ་དང་རྩོད་ཁྱོན་གཅོད་ཀྱིས་ གྲུབ་པ་ལས:- 'ཐད་ཀྱོན་གྲུབ་པ རེ་-ཞེས་བྱང་། སྡེ.ཅེ་ཀོ་ ८७॥ ལྟར་ན་མེའི་དུས་ཀ་ཅིག་ལས- "སྒྲ་མཉན་བྱ"-ཞེས་བྱང་(ཀོ.ཅ.)।

3) 'གང་ལ'-ཞེས་པ་ནི; 'བསྡུས་བྱ་གང་ལ་ཞེས་བའོ།། དེ་ཡང; བསྡུས་བྱ་གང་ལ་ཆོས་དང་ཆོས་ཅན་

२०४) इह शब्दो धर्मी, श्रावणत्वं साध्यधर्मः । उभयं चैतत् वादिप्रतिवादिनोः प्रसिद्धम् ।

འདིར་, 'སྒྲ' ནི་ཆོས་ཅན་དང་། 'མཉན་བྱ་ནི་བསྒྲུབ་པར་བྱ་བའི་ཆོས་སོ།། འདི་གཉིས་ཀ་1ཡང་, ཚོལ་ཕྱི་ཚོལ་གཉིས་ཀས་རབ་ཏུ་གྲུབ་བའོ།།

२०५) 'एषां वचनानि'

इत्यादि । एषामिति नवानामपि परामर्शः । वचनानि प्रतिज्ञादोषा इति सम्बन्धः; कारणमाह ।

'འདི་རྣམས་ཀྱི་བརྗོད་པ་ནི,'

ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་སྟེ། 'འདི་རྣམས་' ཞེས་པ་ནི, བརྗག་པ་དབུ་བོ་རྣམས་སོ།། 'བརྗོད་པ་རྣམས་' (ཞེས་བྱ་བ་) ནི, དམ་བཅས་པའི་སྐྱོན་རྣམས་སོ་, ཞེས་འབྲེལ་བ་ཡིན་ལ། (དེའི་) རྒྱུ་མཚན་བརྗོད་པ་ནི,—

२०६) 'धर्मस्वरूपनिराकरणमुखेन'

पञ्चानामाद्यानाम् । स्वं च तद्रूपं च स्वरूमित्यर्थः । निराक्रियतेऽनेनेति निराकरोतीति वा निराकथम् । प्रतिषेधमित्यर्थः ,

'ཆོས་ཀྱི་ངང་བཞིན་འགོག་པར་བྱེད་པའི་སྐྱོ་ནས།2'

འབྲེལ་པའི་མཚན་ཉིད་ཅན་བྱ་གནས་པ་དེ། གཏན་ཚིགས་བྱེད་ཀྱི་ཚིག་གམ;སྒྲུབ་ཅིང་བའོ; ཞེས་བའོ།།

1) འདིར; 'གཉེན་ཀ་ཡིན' ཅེས་སྦྱོར་བྱ་ཚུལ་བཤད་པ་ཡིན་ལ། དེ་ལང་ཚུར་གཞི་ཚུར་ཆོས་གཉེན་ཀ་དེ་དེ་ནས་གྲུབ་པས་སྒྲུབ་བྱ་སོང་བ་མེད་ཀྱི། བཤ་ཚུན་འབྲེལ་པའི་མཚན་ཉིད་དང་ལྡན་པའི་ཚུལ་བྱུང་པས་སྒྲུབ་བྱ་སོང་བའོ།། གཉན་པ་ན; སྒྲ་མི་རྟག་པ་ཡང; ཡང་དག་མེད་པར་རྟག་ཏུ། ཕྱི་ནོལ་གྱི་གཉེན་ཀ་གྲུབ་པས་སོ།།

2) འདིའི་ཐད; གྲགས་པས་བསྒྲུབ་རྟེ་དགའ་དང་སྟེ་དགའ་(ཅ)གཉེན་ཀར་-སྒོ་རྟེ'ཞེས་བྱང་།

(ནི) སྒོ་མ་ལུ་བོ་རྣམས་[1] སོ།། རང་དང་, དེའི་བཞིན་ཏེ[2] རང་བཞིན་ཞེས་བའི་དོན་ཡིན་ལ། གང་གིས་འགོག་པར་བྱེད་པའམ, འགོག་པར་བྱེད་པས་ན, འགོག་པ་སྟེ། བསལ་བར་བྱེད, ཅེས་བའི་དོན་ནོ།།

२०७) धर्मस्वरूपस्य निराकरणं तत्तथा, मुखमिव मुखं द्वारमिति भावः ।

ཆོས་ཀྱི་རང་བཞིན་འགོག (བསལ) པར་བྱེད་པ་སྟེ། དེ་ནི་དེ་ལྟར་རོ།། ཁ་དང་མཚུངས་པས་ན, 'ཁ་' སྟེ,[3] སྒོ་ཞེས་ཤེས་པར་བྱའོ།།

२०८) धर्मस्वरूपनिराकरणमेव मुखम् , तेन धर्मस्वरूपनिराकरणमुखेन धर्मयाथा-त्म्य४प्रतिषेधद्वारेणेत्यर्थः ।

ཆོས་ཀྱི་རང་བཞིན་འགོག་པར་བྱེད་པ་ཉིད་ནི་སྒོ་དང་། དེས་ན, ཆོས་ཀྱི་རང་བཞིན་འགོག་པར་བྱེད་པའི་སྒོ་ནས (ཞེས་བྱ སྟེ།) ཆོས་ཀྱི་ཇི་ལྟ་བའི་བདག་ཉིད་བསལ་བར་བྱེད་པའི་སྒོ་ནས, ཞེས་པའི་དོན་ནོ།།

---

1) སྒོ་ན་མ་ལུ་ནི; གོ་རིམ་བཞིན་-(i) མངོན་གྱུར་དང་(ii) རྟེན་དགག་དང་(iii) ཁྱད་དང་(iv)འཇིག་རྟེན་གྱགས་པ་དང; (v) དང་ཚོག་སྒྲ་ཕྱི་འགག་པས་བསགས་པ་དང་ལྡན།།

2) འདི་ནི་'རང་བཞིན'ཞེས་བའི་ཆོག་དེ་ཆོག་སྟུང་ཀྱི་ཆོ་ག་ཐུས་པ་ལས་གྱུས་པ་ཡིན་པས; དེ་བཀའ་པ་ཡིན་ལ; དེ་ཡང་ स्व = 'རང་' དང; हृद = ག་རྒྱག་པ་བམ་'བཞིན' ཞེས་པ་ཡིན་ཞེང། དེ་ག་རྟེས་ཀྱི་རྣམ་དཔྱེ་བསྟུས་ཏེ; ཆོག་སྟུང་ཐུས་པས- 'རང་བཞིན' ཞེས་གྱུས་ཅིང; དོན་ཡང་དེ་ལྟར་རོ; ཞེས་བའོ།།

3) 'ཁ་' དང་མཚུངས་པས་ན་'ཁ'སྟེ,-ཞེས་པ་འདི་ག་ཟའི་པ་ཞེག་མེད་ཀྱང། འདི་ནི-'mukha' ཞེས་པ་དེའི་དོན་ཡིན་ལ; 'ཁ'དང་ཕྱིར་ཐོན; ཟླ་བའི་ཀ་དོང; དལ་གྱིའི་ཚ; = मुखतः निर्गतः, चन्द्रमुखी, असिमुख, ཞེས་གོ་རིམ་བཞིན; ཁ་དང; ཀ་དོང་དང; ཚ་རྣམས་ལ་'mukha' ཞེས་པའི་སྒྲ་འཇུག་ཚུལ་ཡོད་ཀྱང། འདིར་ནི་དལ་གྱིའི་ཚ་ལྟ་བུ་ལ་'ཁ'ལམ'mukha' ཞེས་པ་ལྟ་བུའོ།།

དེ་ཡང་འདིར་མིང་ཚུང་གི་,'ཁ' མིན་ཐུ; ཕྱིར་པ་ཚོ་ལ་ཡོད་པའི་ཐུ་བ་ཀུས་ལ་ཐེག་རྟེན་དོ།།

4) आत्मनोऽनतिक्रमेण यथात्मा, तस्य भावो याथात्म्यम् । धर्मस्य याथात्म्यम् धर्मयाथात्यम्, इति ।।

२०९) प्रतिषिध्यते चाश्रावणः शब्दः । इत्येवमादिषु पञ्चसु प्रत्यक्षादिप्रसिद्धं धर्मयाथात्म्यमिति भावना ।

བསལ་བར་བྱས་པ་ཡང་, སྒྲ་མཉན་བྱ་མ་ཡིན་པ་(ལ་སོགས་པ་) འོ།། ཞེས་བྱ་སྟེ། དེ་ལྟར་དང་པོ་ལྟ་བུ་རྣམས་ལ་, མངོན་སུམ་ལ་སོགས་བས་(དེ་དང་འགལ་བའི་དོན་) ཆོས་ཀྱི་ཇི་ལྟ་བའི་བདག་ཉིད་རབ་ཏུ་གྲུབ་བས་སོ[1]་, ཞེས་ཤེས་པར་བྱའོ།།

२१०) तथा- 'प्रतिपादनासम्भवतः'

त्रयाणाम् । तत्र प्रतिपाद्यतेऽनेन प्रतिपादयतीति वा प्रतिपादनम् । परप्रत्यायनमिति हृदयम् ।

དེ་བཞིན་དུ་,

'རབ་ཏུ་བསྟན་པར་བྱེད་[2] མི་སྲིད་པའི་ཕྱིར།'

གསུམ་པོ་རྣམས་ཀྱི་(འབྲས་བུ་གྲུབ་མི་སྲིད་དོ་, ཞེས་པའོ)། དེ་ལ་, གང་གིས་སྟོན་པར་བྱེད་པའམ་, སྟོན་པར་བྱེད་པས[3] ན་, བསྟན་པའོ། । གཞན་གྱིས་རབ་ཏུ་རྟོགས་པར་བྱ་བའི་ཕྱིར་དུའོ་, ཞེས་བྱ་བ(དེ་ཆོག་ལྟུགས་མ)

---

1) བསྒྲུབ་ཐུབ་ཕྱིར་ཁྱབ་པོ་ཉེ་བོ་དེ; མངོན་སུམ་ལ་སོགས་པས; དེའི་སྟེང་ཕྱོགས་ཀྱི་ཆོས་ཀྱི་ངང་གཞིས་ཐེ་ཚོམ་ཟ་བཞིན་དུ་རབ་ཏུ་གྲུབ་པས་བསལ་ཞིང་འགོག་ལ། 'ཁྱད་པར་རབ་ཅུ་མ་གྲུབ་པ་' ལ་སོགས་པ་ཚུལ་མ་བཞི་དེ་, ཆོས་ཀྱི་ངང་གཞིས་ཚད་མས་མཐུན་པའི་སྟོ་ནས་ཕྱིར་ཡོད་ཅིང་འཇོག་པ་དེ་མ་ཡིན་ལ། ཡིན་ཀྱང་ཁས་བླངས་པའི་གྲུབ་མཐའ་ (अभ्युपगमसिद्धान्त) ཙམ་ངང། སྒྲུབས་སྟོབ་ལ་བཙལ་ཙམ་ལྟོ་སྟོ་ནས་ཕྱིར་ཡོད་ཅིང་, ཕྱིར་ཕྱིང་ཙམ་མོ་, ཞེས་གཏུགས་ཀྱིས་གོ ངོ།།

2) རྟེ་དགས་, སྟེ་དགས་, ཏུ་དགས་རྣམས་སུ་མཐུན་གང་, 'ཁང་དགུ་གང་དག་ཏུ་རྟོགས་ཀ་མེད་པའི་ཕྱིར་ངང' ཞེས་ཐུ་ན་འདུག །རྟེ.181 b.ཐུ.སྟེ. ཅེ།

3) འདིར་ 'གང་གིས་སྟོན་གང་ཟིར་'- ཅིས་ཀ་ནི་ཟིར་པ་ཡོ་གང་གིས་དངོས་གྲུ་སྟོན་གང་ཟིར་ཅིས་ཀ་ཡིན་ལ། 'སྟོན་གང་ཟིར་' ཅིས་ཀ་གཉིས་པ་ནི་, ཟིར་པ་ཡོ་ ཅི་ཟིར་ཡོ་གཞན་ཞེས་གི་སྟོ་ནས་ཐུ་བ་

དེ་སྐྱེ་བོ་ཅན [= ཁོང་ན་གནས་པ་ཡིན] ནོ།།

२११) तस्यासम्भवः प्रतिपादनासम्भवः तस्मात् प्रतिपादनासंभवतः । न च दृष्टान्ताद्यप्रतिपत्तौ प्रतिपादनं सम्भवति ।

དེ་མི་སྲིད་པ་ནི་, རབ་ཏུ་བསྟན་པར་བྱེད་མི་སྲིད་པ་དང་། དེའི་ཕྱིར་ན་, རབ་ཏུ་བསྟན་པར་བྱེད་མི་སྲིད་པའི་ཕྱིར་རོ།། དང་པོར་དཔེ་ཚོས་ཅན་རབ་ཏུ་བསྒྲུབས་ན་(དེའི་རྗེས་སུ) བསྟན་པར་བྱེད་པ་ཡང་སྲིད་པ་མ་ཡིན་ནོ།།

२१२) तथा,

' 'साधनवैफल्यतश्चैकस्य ।

विफलस्य भावो वैफल्यम् साधनस्य वैफल्यं साधनवैफल्यम् । तस्मात्साधनवैफल्यतः । च (शब्द)समुच्चये ।

དེ་བཞིན་དུ་—གཅིག་གི་[1]ཡང་

'སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་འབྲས་བུ་མེད་པའི་ཕྱིར་དང་།'

འབྲས་བུ་མེད་པའི་དངོས་པོ་ནི་, འབྲས་བུ་མེད་པ་ཉིད་དོ། །སྒྲུབ་པར་བྱེད་པའི་འབྲས་བུ་མེད་པ་ཉིད་ནི་, སྒྲུབ་བྱེད་འབྲས་བུ་མེད་པ་ཉིད་དོ། །དེའི་ཕྱིར་ན་, སྒྲུབ་བྱེད་འབྲས་བུ་མེད་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ། །དང་(གི་སྒྲ)ནི་སྡུད་པའོ།།

२१३) ततश्च एषां वचनानि;

प्रतिज्ञादोषाः ।

प्रतिज्ञा पक्षः इत्यनर्थान्तरम् । दोषाभासः इति च तुल्यम् । इत्यभिहिताः । पक्षाभासाः ॥

བྱེད་པར་བརྗོད་པའི་ཚིག་ཅི་, ཐུབ་པས་བྱེད་པའམ་སྒྲུབ་ཅེས་པའོ།། མདོ་སྡེའི་པ་དང་, སྒྲུབ་པ་ཉན. ཅེས་པ་སྐྱར་རོ།།

1) གཅིག་གི་ཡང་,-ཅེས་པ་ནི, ཚོལ་ཕྱི་ཚོལ་གཉིས་གཅིའི་ཤང་དུ་ཐུས་ཏེ། གཅིག་གི་ཡང་དོན་གྲུབ་པ་དང་། ལོག་རྟོག་ཟེལ་བའི་སྐྱེས་བྱེད་འབྲས་བུ་ཙམ་དུ་བསྟན་པ་མེད་པ་སྟེ་, མེད་པ་ཁོ་ནའོ་,ཅེས་སོ།།

དེའི་ཕྱིར་ན་, འདི་རྣམས་ཀྱི་བརྗོད་པ་རྣམས་ནི་,

དམ་བཅའ་བའི་སྐྱོན་རྣམས་[1] སོ།།

དམ་བཅའ་དང་, ཕྱོགས་ནི་དོན་གཉན་མ་ཡིན་ནོ། །སྐྱོན་དང་, ལྡན་སྣང་བ་, ཞེས་པ་ཡང་འདྲ་བ་ཉིད་(མཚུངས་བའམ་དོན་གཅིག་པ་ཉིད་)དོ།།

ཞེས་བྱ་སྟེ་, 'ཕྱོགས་ལྡན་སྣང་རྣམས་'

མངོན་པར་བརྗོད་ཟིན་ཏོ།[2]

हेत्वाभासाः རྟགས་ལྟར་ཐུང་:–

२१४) **साम्प्रतं हेत्वाभासानभिधित्सुराह**

'असिद्धानैकान्तिकविरुद्धा हेत्वाभासाः'

དེ་ནི་, གཏན་ཚིགས་ལྟར་སྣང་བ་རྣམས་མངོན་པར་བརྗོད་པར་འདོད་ནས་སྨྲས་པ་–

"མ་གྲུབ་པ་དང་, མ་ངེས་པ་དང་,[3] འགལ་བ་རྣམས་ནི་,[4] གཏན་ཚིགས་

---

1) ཅི་དགར་, སྡེ་དགར་, སོགས་ཀ་མཐུན་པར་, 'སྐྱོན་རྣམས་'- ཞེས་བྱུང་ཙང་། ལྷུ་རྩ་རྣ་ནའི་དགེ་གཅིག་ལས་, 'དམ་བཅའ་བའི་སྐྱོན་ཞེས་བརྗོད་པ་ནི། ཕྱོགས་ལྟར་ཐུང་བ་རྣམས་སོ;།' ཞེས་བྱུང་། འདི་ནི་ལེགས་སྦྱར་ཀྱི་ཚིག་གཅིག་མཚམས་མ་ཕེབ་པའི་སྐྱོན་ཏོ།། (डागयब छुलठिमस, सम्पादित १९६८)

2) ཐུ་བར་–उक्तः पक्षाभासः' ཞེས་ཙོ་ག་, उक्तः ཞེས་པའི་ཚིག་གི་རྣམ་གྲངས་གྱ་ཐུས་ཏེ་འདིར་- 'अभिहिसाः' ཞེས་པ་ཡིན་ཀྱང་། གྲགས་པས་ན་སྡེ་དགར་དང་, ཅི་དགར་རྣམས་ཀྱ་- 'ཕྱོགས་ལྟར་ཐུང་བ་རྣམས་བསྟན་ཅིག་ཏོ' -ཞེས་པའི་ཚིག་མེ་ཏུང་ངོ་ (1816,,སྡེ་ཅ)།།

3) མ་གྲུབ་ན ''དང་', མ་ངེས་པ་ 'དང་', ཞེས་ 'དང་' སྒྲ་བསྡུས་ཏེ་ལེགས་སྦྱར་ལ་ཚིག་སྡུད་ཐུས་འདྲག་ཀྱང་, འདིའི་བོད་དུ་རྣམས་རྣམས་ཀྱ་ 'དང་' སྒྲ་མ་བསྡུས་པར་བཞག་འདྲག་ཅིང་, གོ་བའི་བཤད་འདྲག་བས་བཞག་གོ ।

4) ཐུ. སྡེའི་དགེ་རྣམས་ལས་མཐུན་པར·····འགལ་བ་སྟེ། གཐུམ་ནོ་རྣམས་ནི་གྲུབ,ཚོགས་ལྟར་ཐུང་བ་རྣམས་ནོ་ཞེས་བྱུང་ (ཐུ་, སྡེ་ ཅ. ཉི. 1861)

ལྟར་སྣང་བ་རྣམས་སོ།།"

२१५) असिद्धश्च अनैकान्तिकश्च विरुद्धश्च-असिद्धानैकान्तिकविरुद्धाः । हेतु-वदाभासन्ते इति हेत्वाभासाः ।

མ་གྲུབ་པ་དང་, མ་ངེས་པ་དང་, འགལ་བ(རྣམས)ནི་, འགལ་མ་ངེས་མ་གྲུབ་པ་རྣམས་སོ།།[1] གཏན་ཚིགས་དང་འདྲ་བར་སྣང་བ་རྣམས་ནི་, གཏན་ཚིགས་ལྟར་སྣང་བ་རྣམས་སོ།།

असिद्धः म་གྲུབ་པའི་གཏན་ཚིགས་:-

तत्रासिद्धश्चतु प्रकारः

२१६) यथोद्देशं निर्देशं इति न्यायमङ्गीकृत्यासिद्धप्रतिपिपादयिषयाह,-

ངེ་ལྟར་བསྟན་པ་, དེ་ལྟར་བརྗོད་པ་, ཞེས་པའི་རིགས་པ་བདག་གིར་བྱས་ཏེ། མ་གྲུབ་པ་བསྟན་པར་བཞེད་ནས་སྨྲས་པ་,—

२१७) तत्र, एषु असिद्धादिषु । असिद्धः सिध्यति स सिद्धः प्रतीतः न सिद्धः असिद्धः, अप्रतीतः । चतुःप्रकारश्चतुर्भेदः ।

'དེ་ལ་མ་གྲུབ་པ་ནི་, རྣམ་པ་བཞི་སྟེ།'

དེ་ཁ, (ཞེས་པ་) ནི་, མ་གྲུབ་པ་ལ་སོགས་པ་འདི་རྣམས་ལ་(ཞེས་པ)འོ།། མ་གྲུབ་པ་ནི་, གྲུབ་པར་བྱེད་པ་དེ་ནི་གྲུབ་པ་ཡིན་པ་སྟེ་, དེ་གསལ་བའོ། । གྲུབ་པ་མ་ཡིན་པ་ནི་, མ་གྲུབ་པ་སྟེ། མ་དོགས་པའོ།། རྣམ་པ་བཞི་ནི་, (དེ་ལ) དབྱེ་བ་(རྣམ་པ)བཞི་ཡོད་(ཅེས)པའོ།།

२१८) प्रकारान् दर्शयति,-

'उभयासिद्धः···...।'

इत्यादि । तद्यथेति पूर्ववत् । उभयोर्वादिप्रतिवादिनोः असिद्धः उभयासिद्धः।

---

1) བོད་སྐད་ལ་ཚོག་བསྡུད་ཀྱི་ཚ་གཅལ་མེད་བས་འདི་ལྟ་བུའི་འཁྲུལ་ངག་ཐོད་མེ་དགོས་ཀྱང་།, འདིར་

དབྱེ་བ་རྣམས་སྟོན་པར་བྱེད་པ་ལ:—

1 'གཉིས་ཀ་ལ་མ་གྲུབ་པ····।'

ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པའོ།། འདི་སྐྱེ་སྟེ, ཞེས་པ་ནི་སྦྱ་མ་བཞིན་ནོ།། རྒོལ་ཕྱི་རོལ་གཉིས་ཀ་དག་གིས་མ་གྲུབ་པ་ནི, གཉིས་ཀ་ལ་མ་གྲུབ་པའོ།།

२१९) अन्यतरस्य वादिनः प्रतिवादिनो वा असिद्धः अन्यतरासिद्धः ।

རྒོལ་བའམ་ཕྱི་རོལ་གང་ཡང་རུང་བས[1] མ་གྲུབ་པ་ནི,

2 'གང་ཡང་རུང་བས་མ་གྲུབ་པའོ"།।

२२०) संदिह्यते स संदिग्धः । संदिग्धत्वादेवासिद्धः, संदिग्धासिद्धः ।

ཐེ་ཚོམ་ཟ་བར་བྱས་པ་ནི, ཐེ་ཚོམ་ཟ་བའོ།། ཐེ་ཚོམ་ཟ་བའི་ཕྱིར་ན་མ་གྲུབ་པ་ནི་

3 "ཐེ་ཚོམ་ཟ་ནས་མ་གྲུབ་པའོ།।"

२२१) आश्रयो धर्मी, सोऽसिद्धो यस्यासौ, आश्रयासिद्धः ।

च समुच्चये । इतिशब्द परिसमाप्त्यर्थः ।।

ཅེན(ཞེས་པ)ནི, ཆོས་ཅན་ནོ།། གང་གི་དེ་མ་གྲུབ་པ་དེ་ནི, —

4 "གཞི་[ཅེན་]མ་གྲུབ[2]པའོ།।"

ཡང་གི་སྒྲ་ནི་ཀུན་ཏུ་བསྡུད་པའོ།། ཞེས་བྱ་བ་ ཅེ། ཇི་ཙིའི་སྒྲ་ནི ཡོངས་སུ་རྫོགས་པའི་དོན་ཅན་ནོ།།

བཀོད་པ་ནི་ལེགས་སྦྱར་ལ་ཚོགས་སྡུད་ཡོད་པས, དེའི་དབང་དུ་ཐུབ་པའོ།།

1) འདིར, གཉིས་ཀ་ 'ལ་' ཞེས་པ་དང་། གང་ཡང་རུང་བ་ 'ལ་' ཞེས་ལ་སྒྲ་ལེགས་པར་མི་སིམས་ཏེ། ཐུ་དཔེར་ན་གཉིས་ཀ་ལ་ཐྱིད་སྒྲ་མངོན་པས་སོ།།

2) གཞི་མ་གྲུབ་པ་ཡང; ཆོས་ཅན་རྒོལ་བས་མ་གྲུབ་པ་ཡིན་ཞེ། སྒྲུབ་ཚད་མས་གྲུབ་པ་མིན་པར་སིམས་སོ།།

१ उभयासिद्धः ཕྱོགས་གཉིས་མ་གྲུབ་པ:—

२२२) इदानीमुदाहरणान्याह

'तत्र शब्दानित्यत्वे··· ।'

इत्यादि । तत्रेति पूर्ववत् । शब्दानित्यत्वे साध्ये, अनित्यः शब्दः इत्येतस्मिन् चाक्षुषत्वादिति ।

དང་ནི་, དབེ་རྣམས་བཤད་བར་བྱ་བ་ (དེ་ཡིར) སྐྱེས་བ་

'དེ་ལ་སྒྲ་མི་རྟག་པ་ཉིད་དུ···।'

ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་བཀོ། ।དེལ, ཞེས་བྱ་བ་ནི་སྦྱ་མ་བཞིན་ནོ། । སྒྲ་མི་རྟག་པ་ཉིད་དུ་སྒྲུབ་པ་ལ་ནི, སྒྲ་མི་རྟག་པ་, ཞེས་བྱ་བ་འདི་། མིག་ (ཤེས) ཀྱི་བརྒྱང་བྱ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་, ཞེས་བཀོ།[1]

२२३) चक्षुरिन्द्रियग्राह्यश्चाक्षुषस्तद्भावश्चाक्षुषत्वम् । तस्मादित्ययं हेतुरुभयासिद्धः ।

མིག་གི་དབང་པོས་བཟུང་བར་བྱ་བ་ནི་, མིག་གི་བཟུང་བྱ་དང་། དེའི་དངོས་པོ་ནི་, མིག་གི་བཟུང་བར་བྱ་ཉིད་དོ། ।དེའི་ཕྱིར་, ཞེས་བྱ་བ་འདི་ནི། རྟགས་ཏེ་, གཉིས་ཀས་མ་གྲུབ་བཀོ། ।

२२४) तथाहि चाक्षुषत्वं न वादिनः प्रसिद्धं नापि प्रतिवादिनः । श्रोत्रेन्द्रियग्राह्यत्वाच्छब्दस्य ।

དེ་ལྟར་ཡིན་པ་ཡང་། མིག་གི་བཟུང་བྱ་ཉིད་དུ་ཁོལ་བས་མ་གྲུབ་ཅིང་། ཕྱི་ཁོལ་གྱིས་ཀྱང་མ་གྲུབ་པ་ཡིན་ཏེ། སྒྲ་ནི་མཉན་བྱའི་དབང་པོས་

---

1) ཀ་སྟེ; དཔང་རྣམས་སུ-'ཞེས་པ་ལ་སོགས་པ'-ཞེས་བྱུང་། འདིར་མིག་གིས་བཟུང་བྱ་དང; མིག་གི་དབང་པོས་བཟུང་བར་བྱ་མ; ཤེས་གྲུབ་ནི; ཆེད་དང་བང; ཆེ་མགོ ཕྱི་ཐྲུབ་པར་མ་ཆེས་ཁར་སྒྲུབ་ཕྱི་དོན་ཅན་ཆུ་དབང་བྱ་ཐུན་པར་མངོན་གོ།།

བཟློང་བྱ་ཡིན་པའི་ཕྱིར་རོ།།

अन्यतरासिद्धः, གང་ཡང་རྟེན་པ་ག་མ་གྲུབ་པ:–

२२५) कृतकत्वादिति शब्दाभिव्यक्तिवादिनं प्रति अन्यतरासिद्धः ।

'སྒྲ་མངོན་པར་གསལ་བར་སྒྲུབ་པའི་ངོར་, (སྒྲ) བྱས་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར། ཞེས་བྱ་བ་ནི་, གང་ཡང་རྟེན་པ་ལ་མ་གྲུབ་པའོ།།'

२२६) शब्दानित्यत्वे साध्ये इति । वर्तते कृतकत्वादित्ययं हेतुः, शब्दाभिव्यक्तिवादिनं मीमांसकं कापिलं वा प्रत्यन्यतरासिद्धः ।

སྒྲ་མི་རྟག་པ་ཉིད་དུ་བསྒྲུབ་པ་ལ་, ཞེས་བྱ་བ་སྟེ། ཡོད་དེ[1], བྱས་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར། ཞེས་བྱ་བའི་རྟགས་འདི་, སྒྲ་མངོན་པར་གསལ་བར་སྒྲ་བརྗོད་ཀྱི་སྟེ་, སྤྱོད་ (དབྱོད) པ་བཞམ་, སེར་སྐྱ་བའི་ངོར་, གང་ཡང་རྟེན་བས་ (ལ) མ་གྲུབ་པའོ།།

२२७) तथाहि– न तस्य तालवोष्ठपुटादिभिः क्रियते शब्दः; किंत्वभिव्यज्यते इति ।।

དེ་སྐད་ཡིན་པ་ཡང་། དེའི་ (ལུགས་ལ) སྒྲ་ནི་ཀན་དང་མཚུངས་འདབ་མས་བྱས་པ་མིན་གྱི། ཡིན་ཀྱང་ (དེ་དག་གིས) མངོན་པར་གསལ་བར་བྱས་པ་ཡིན་ནོ་, ཞེས་བྱ་བའོ།།

संदिग्धासिद्धः སྲི་ཚོམ་ཟ་རྣམ་མ་གྲུབ་པ:–

२२८) तथा, 'वाष्पादिभावेन'···।

इत्यादि । वाष्पो जलादिप्रभवः स आदिर्यस्य रेणुवर्त्यादेः स वाष्पादिस्तस्य भावः सत्ता, तेन वाष्पादिभावेन । संदिह्यमानः किमयं धूम उत वाष्प उत रेणुर्वर्तिरिति संदेहमापद्यमानः ।

---

1) 'ཡོད་དེ' ཞེས་པ་ནི; མི་རྟག་པར་ཡོད་པའམ; དེའི་ངང་པཞེན་ལ་འཛིག་པའི་དོན་རོ།།

དེ་བཞིན་དུ་, 'རྒྱངས་པ་ལ་སོགས་པའི་དངོས་པོས་1···· །'
ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་སྟེ། རྒྱངས་པ་ནི་, ཆུ་ལ་སོགས་པ་ (ལས) རབ་ཏུ་འབྱུང་ (སྐྱེ་) བའོ། །དེ་ལ་སོགས་པ་ (ཞེས་པ་) གང་གི་ནི་, རྟུལ་གྱི་ཀ་བ་ (རྟུལ་གྱི་ཕྱུང་པོ་) ལ་སོགས་པའི་ (ཞེས་པ་ཡིན་ལ)། དེ་ནི་ རྒྱངས་པ་ལ་སོགས་པའོ། །དེའི་དངོས་པོ་སྟེ་, ཡོད་པ་ (གནས་པ) ཉིད་དོ།། དེས་ན་, རྒྱངས་པ་ལ་སོགས་པའི་དངོས་པོས (ཞེས་བྱ་བའོ)།།

ཐེ་ཚོམ་ཟ་བཞེད་པ་ (ཞེས་པ་) ནི། ཅི་འདི་དུ་བའམ་, རྒྱངས་ པའམ་, རྟུལ་གྱི་ཀ་བ་ (རྟུལ་གྱི་ཕྱུང་པོ་) ཡིན་ ? ཞེས་, ཐེ་ཚོམ་ལ་ཀུན་ཏུ་ གནས་2པའོ་ཞེས་བའོ།།

२२६) **'भूतसंघातः ; सूक्ष्मः क्षित्यादिसमूहः । किम् ? अग्नेः सिद्धिरग्निसिद्धिस्तस्यामग्निसिद्धौ ।**
'འབྱུང་བ་འདུས་པ་ནི···· ।'

རབ་ཏུ་ཕྱ་བའི་ས་ལ་སོགས་པའི་ཚོགས་འདུ་བའོ། །ཅི་ཞེག་ (གྱི་ ཕྱིར་) ན? མེའི་ (དངོས་པོ་) སྒྲུབ་པ་སྟེ་, མེ་སྒྲུབ་པ་དང་། དེའི་ (རང་ བཞིན་སྒྲུབ་པ་) ལ་སྟེ་, མེ་སྒྲུབ་པ་ལའོ།།[3]

---

1) སྟེ.ཐ ཅི་དགར་རྣམས་སུ་-'དངོས་པོར་-ཞེས་བྱུང་། ཅི. 1816.,སྟེ་ཐ.ཅི) ।।-'དངོས་པོས' ཞེས་ བའི་དོན་ནི; དངོས་པོ་དེས་འཁྲུལ་བའི་ཕྱིར་ཐུབ; ཞེས་པ་ཡིན་ལ; 'དངོས་པོར' ཞེས་པ་ནི; དངོས་པོ་ དེ་ཁེ་ཚོམ་དེས་ཡུལ་དུ་ཐུབ་པའི་དོན་ཏམ་དུ་ཐྲུང་ངོ་།།

2) ཁེ་ཚོམ་ཀྱི་ཕྱོགས་སུ་ཀྱས་དུ་ཕྱུང་བས; བསྟུབ་ཐུ་ལ་ངེས་པ་མི་འབྱེད་ཞེས་བའོ།།

3) དུ་བ་ཡིན་མེན་ཁེ་ཚོམ་ཟ་བའི་ཀཞེའམ་དངོས་པོ་འཐུང་བ་འདུས་པའི་ (སྟོང་ཕྱུང་པ་ལ་སོགས་པའི)རྟགས་ ལ་དུ་བར་བསམ་རས; མེ་སྒྲུབ་པ་ལ་དེ་རྟགས་སུ་བཀོད་པའི་ཚེ; རྟགས་ལ་ཁེ་ཚོམ་ཟུམ་ཁྲལ་བས; དེ་ མ་གྲུབ་པའི་རྟགས་ཁོ་ནའོ; ཞེས་བའོ།།

२३०) **अग्निरत्र धूमादिति उपदिश्यमानः प्रोच्यमानः संदिग्धासिद्धः । निश्चितो हि धूमो धूमत्वेन हुतवहं गमयति नानिश्चित इति ॥**

འདིར་མེ་ཡོད་དེ། དུ་བ་ཡོད་པའི་ཕྱིར་, ཞེས་བརྗོད་པ་སྟེ་, རབ་ཏུ་སྨྲ་བ་ནི་,

"ཐེ་ཚོམ་ཟ་ནས་མ་གྲུབ་པའོ།།"

(གཞི་དེ) དུ་བ་ཡིན་པར་ངེས་པ་ན་, དུ་བ་ཉིད་ཀྱིས་སྒྲིབ་སྟེགས་ཟ་ (མེ) རྟོགས་པར་བྱེད་ཀྱི། (གཞི་དེ་དུ་བ་ཡིན་མིན་) མ་ངེས་པ་ལས་ནི་མ་ཡིན་ཏོ་, ཞེས་བྱའོ།།

आश्रयासिद्धः, ཚོས་ཅན་མ་གྲུབ་པ་:–

२३१) **तथा, 'द्रव्यमाकाशमित्यादि··· ।' आकाश इति धर्मिनिर्देशः । द्रव्यमिति साध्यो धर्मः । गुणाश्चास्य षट् । तद्यथा;–**

"संख्या– परिणामम्– पृथक्त्वम्– संयोगः– विभागः- शब्दश्चेतिः ।"

དེ་བཞིན་,–'ནམ་མཁའ་ཡོངས་སུ་ཡོད་དེ་,'

ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་སྟེ། ནམ་མཁའ་ཞེས་པས་ནི་, ཆོས་ཅན་ངེས་པར་བསྟན་པའོ། ।'ཡོངས་' ཞེས་བྱ་བ་ནི་, བསྒྲུབ་པར་བྱ་བའི་ཆོས་སོ། । འདི་ལའི་[2]ཡོན་ཏན་ཡང་དྲུག་སྟེ། འདི་ལྟ་སྟེ།

"གྲངས་དང་,ཚད་དང་, ཐ་དད་པ་ཉིད་དང་, འདུས་པ་དང་, ནམ་པར་དབྱེ་བ་དང་, སྒྲ ཞེས་བྱ་བ་ནམས་སོ།།[3]"

---

1) 'त आकाशे न विद्यन्ते'-वैशे. सू. २।१।५। तस्य गुणाः, शब्द-सङ्ख्या-परिमाण-पृथक्त्व-संयोग-विभागः (चन्द्रानन्द. वृ. २।१।५।)

2) འདི་ལའི་=ནམ་མཁའི་ཨོན་ཏན་···।

3) ཆུ་བྱག་ལའི་མདོ་-२।१।४, ཏང; དེའི་འགྲེལ་པ་བྱ་བ་ཀུན་དགས་མཛད་པར་ २।१।५ ལྟ་བར་ཐུབོ།།

२३२) तत्र गुणानामाश्रयः गुणाश्रयस्तद्भावस्तत्त्वं तस्मात् गुणाश्रितत्वादिति । अयं हेतुराकाशासत्त्ववादिनं बौद्धं प्रत्याश्रयासिद्धः । धर्मिण एवासिद्धत्वात् ॥

དེ་ལ་, ཡོན་དག་རྣམས་ཀྱི་རྟེན་ནི་, ཡོན་དག་གི་རྟེན་ནོ། །དེའི་དངོས་པོ་ནི་དེ་ཉིད་དོ། །དེའི་ཕྱིར་སྟེ་, ཡོན་དག་གི་རྟེན་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་, ཞེས་བའོ།།

རྒྱས་འདི་ནི་, ནམ་མཁའ་དངོས་མེད་དུ་སྨྲ་བའི་སངས་རྒྱས་བའི་ངོར་, གཞི་ (ཆོས་ཅན་) མ་གྲུབ་པ་ཡིན་ཏེ། ཆོས་ཅན་ཉིད་མ་གྲུབ་བའི་ཕྱིར་རོ།།[1]

२३३) तथा च तस्यायं सिद्धान्तः,–

''पञ्च इमानि भिक्षवः संज्ञामात्रं संवृतिमात्रं प्रतिज्ञामात्रं व्यवहारमात्रं कल्पनामात्रम् । कतमानि पञ्च ? अतीतः अद्धा (अध्व), अनागतः अद्धा (अध्व), प्रतिसंख्यानिरोधः, आकाशम्, पुद्गल इति ।''

དེ་ལྟར་ཡིན་པ་ཡང་, དེའི་གྲུབ་བའི་མཐའ་སྟེ་:—

''དགེ་སློང་དག, ལྔ་པོ་འདི་རྣམས་ནི་, མིང་ཙམ་དང་, ཀུན་རྫོབ་ཙམ་དང་, དམ་བཅའ་ཙམ་དང་, ཐ་སྙད་ཙམ་དང་, རྟོག་པ་ཙམ་མོ། །ལྔ་པོ་ (དེ) གང་ཞེ་ན? འདས་བའི་དུས་དང་། མ་འོངས་བའི་དུས་2དང་།

---

1) དེ་ཡང་འདིར་:—སངས་རྒྱས་པ་རྣམས ཀྱི་གྲུབ་མཐའ་མཐའ་ལ་ནི; དོན་བྱེད་བའི་ནུས་པ་དང་སྡེབ་པའི་ཆོས་ཉིད་དངོས་པོར་འདོད་ལ། དོན་བྱེད་བའི་ནུས་པས་རྫོངས་པ་ལ་ནི; དངོས་པོ་ནི་མཚན་ཉིད་མེ་འདོད་ལས། ལུགས་འདིར་ནམ་མཁའ་མེ་ཏོག་གི་ཚེས་རྣམས་ལ་དངོས་པོ་ནི་མཚན་ཉིད་ཡོད་པར་མེ་འདོད་དོ།། དེས་ན; དངོས་པོར་ཐལ་བ་དང; རྫས་སུ་ཐལ་བ་དང; ཡིན་ལུགས་སྨྲ་ལ་སོགས་པའི་རྟེན་དུ་ཐལ་བའི་ནམ་མཁའ; སངས་རྒྱས་པ ལ་;གྲུབ་པའི་མཐའ་དང; ཁས་ལེན་དང; ཚད་མ་གང་གིས ཀྱང་གྲུབ་པ མེད་པས; ཆོས་ཅན་མ་གྲུབ་པ་ཡིན; ཞེས་བའོ།།

2) འདིར; 'अतीतः अद्धा' ཞེས་པ་ 'अतीत' འདས་པ་དང; 'अद्धा' ཞེས་པ་ཐུན་དང; ཇི་ཙམ་པོ་ཚོགས་ལ་ཡང་འཇུག་པས; འདི་འདས་པ་ཞེས་པའི་ཚིག་དང་ལྡན་པས་སྐབས་ 'དུས' ཞེས་པ་ཡིན་ནོ།།

སོ་སོར་བརྟགས་འགོག་དང་། ནམ་མཁའ་དང་། གང་ཟག་, ཅེས་བྱ་བ་ནམས་སོ།།"

२३४) ननु चान्योऽप्यस्ति असिद्धः, स च द्विधा ।– प्रतिज्ञार्थैकदेशासिद्धः, यथा अनित्यः शब्दोऽनित्यत्वात् । अव्यापकासिद्धश्चेति, यथा सचेतनास्तरवः स्वापात् । स कस्मान्नोक्तः ?

(འདིར་ཁ་ཅིག་) གལ་ཏེ་ཡང་མ་གྲུབ་པ་ (དེ་རྟགས་གོང་སྨོས་ནམས་ལས་) ལས་) - ཞེན་ཡང་ཡོད་ལ། དེ་ཡང་ནམ་པ་གཅིས་ཏེ། དམ་བཅས་པའི་དོན་གྱི་ཕྱོགས་གཅིག་གིས་མ་གྲུབ་པ་ནི་, སྒྲ་མི་རྟག་པ་ཡིན་ཏེ། མི་རྟག་པ་ཡིན་པའི་ཕྱིར་ (ཞེས་པ་) ལྟ་བུ་དང་། ཁྱབ་པར་བྱེད་པ་མ་ཡིན་པས་མ་གྲུབ་པ་ཡང་སྟེ། ཤིང་ནམས་སེམས་དང་ལྡན་པ་ཡིན་ཏེ། (ལོ་མ་འཁྲམས་ནས་) ཉལ་བའི་ཕྱིར་, ཞེས་པ་ལྟ་བུ་ཡིན་ན། དེ་ (དག་) ཅིའི་ཕྱིར་མ་བཤད་པ་ཡིན?

२३५) (तत्र) आचार्य आह, अन्तर्भावात् । क्व पुनरन्तर्भाव इति चेत् ? उभयासिद्धे । तस्माददोषः ।

(དེ་ལ) སློབ་དཔོན་གྱིས་སྨས་པ་[1], (གོང་དུ་བཤད་པ་དེ་ནམས་ཀྱི) ཁོངས་སུ་འདུས་བའི་ཕྱིར་རོ། །སྐབས་ཡང་དེ་གང་གི་ཁོངས་སུ་འདུས་, ?

---

1) "སློབ་དཔོན་གྱིས་སྨས་པ;"ཞེས་བའི་དགག་བཟློག་བས-"आचार्य आहेति; उत्तरदाता 'सूरिब्रूत' इत्यर्थः = སློབ་དཔོན་གྱིས་སྨས་པ; ཞེས་པ་ནི་གན་འདེབས་པ་པོ་སྟེ; སྟ་ 'རིས་སྨས་པ; ཞེས་བའི་དོན་ནོ" ཞེས་བྱང་བས། འདི་'སྟ་'རི'ཞེས་པ་དེ་སྐ་ཡིན་མ་པགས་ལ། འགྲེལ་པ་སྔོན་པ་པོ་དང་གེས་དང་ཉེ་བ་ आचार्य = 'སློབ་དཔོན་སྨས་པ' ཞེས་བའི་ཚོག་པའ་སྨྲོད་ཤེད་ཁྱེད་མེ་སྨེད་ཅེང། 'སློབ་དཔོན་ཞེས་པ་ཕྱོགས་སྨང་མིན་ཏེ། 'ཁོངས་སུ་འདུས་བའི་ཕྱིར' ཞེས་བའི་ཚོག་དེ་ཕྱོགས་སྨང་གི་ཡིན་བར་མ་ངེས་བའི་ཕྱིར་རོ།། དེས་ན་འདིར་ 'पाइर्वदेव' ཀྱི་'སྟ་'རི'ཞེས་པ་དེ་སྐ་ཡིན? དཔྱད་ཐར་ཐུང་ངོ།། द्रष्टव्य पंजिका-पृ. ५७, पं. २४ ।।

ཞེ་ན; གཉིས་ཀ་ལ་མ་གྲུབ་པའི་ (ཁྱབ་སྟ) སྐབས། །དེའི་ཕྱིར་, སྐྱོན་མེད་དོ།།

२३६) आह; यद्येवमसिद्धभेदद्वयमेवास्तु– उभयासिद्धोऽन्यतरासिद्धश्चेति । शेषद्वयस्यात्रैवान्तर्भावात् । तथा चान्यैरप्युक्तम्;–

"असिद्धभेदौ द्वावेवाद्वयोरन्यतरस्य वा ।।"

इत्यादि । (..... ...)

སྨྲས་པ་, གལ་ཏེ་འདིར་, མ་གྲུབ་པའི་དབྱེ་བ་ནི་གཉིས་ཁོ་ན་སྟེ། གཉིས་ཀ་ལ་མ་གྲུབ་པ་དང་, གང་ཡང་རུང་བ་ལ་མ་གྲུབ་པ་, ཞེས་པའོ། । ལྷག་མ་རྣམས་ནི་གཉིས་པོ་འདི་ཁོ་ནའི་ནང་ཏུ་འདུས་པའི་ཕྱིར་རོ། །ཇི་ལྟར་ཡང་, —

'མ་གྲུབ་དབྱེ་བ་གཉིས་ཉིད་དེ།།
གཉིས་ཀ་དང་ནི་གང་རུང་ལའོ།།'

ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་སྟེ། གཞན་དག་གིས་ཀྱང་བཤད་དོ།།

(.....)

२३७) नैतदेवम् । धर्म्यसिद्धिहेतुसंदेहोपाधिद्वारेण भेदविशेषस्य सिद्धेः । विनेयव्युत्पत्तिफलत्वाच्च शास्त्रारम्भस्य ।

पर्याप्तविस्तरेणोक्तोऽसिद्धः ।।

འདི་ནི་དེ་ལྟར་མ་ཡིན་ཏེ། ཆོས་ཅན་མ་གྲུབ་པ་དང་། རྟགས་ལ་ཐེ་ཚོམ་ཟ་བའི་ཁྱད་པར་[1] (དངོས་པོ་དེ་སྐྱོན་གཉིས་) གྱི་སྐོ་ནས་དབྱེ་བའི་ཁྱད་པར་གྱུབ་པ་ཡིན་ལ། གཏུམ་བྱ་ (རྣམས་ཀྱིས་དོན་མདོར་བསྡུས་པའི་སྐོ་

---

1) འདིར་'ཁྱད་པར་'ཞེས་པ་ནི -उपाधि- ཉེ་བར་གནས་པ་སྟེ། གཞུང་རྣམས་ཐུ་-ཉངོས་སྐྱོན, ངོན་སྐྱོན; སྐྱ་སྐྱོན་, ཞེས་སྐྱོན་ཁུལ་ཐུ་ཁྱད་ཆོས་སུ་གནས་པ་གསལ་བྱེད་དེའོ།།

ནས་) དོགས་བར་བྱེད་པ་ཉིད་བསྟན་བཅོས་རྩོམ་པའི་འབྲས་བུ་ (དགོས་པ)
ཡིན་པའི་ཕྱིར་རོ།།

མ་གྲུབ་པ་འཚམ་པར་རྒྱས་པར་བཤད་ཟིན་ཏོ།། ||

अनैकान्तिकः, མ་ངེས་པ་ (མང་པོ་ནི་རྟེས་འགྲོ་ཅན):—

२३८) सांप्रतम् अनैकान्तिकः उच्यते। स च षट् प्रकारः षड्विधः। एकान्ते भव (भाव?) ऐकान्तिकः। न ऐकान्तिकोऽनैकान्तिकः। षट् प्रकारा अस्येति षट्प्रकारः षड्विध इत्यर्थः।

དེ་ནི་, མ་ངེས་པ་ (རྟམས་) བཤད་པར་བྱ་སྟེ། དེ་ཡང་, རྣམ་པ་དྲུག་སྟེ། (དབྱེ་བ) རྣམ་པ་དྲུག་གོ །གཅིག་གི་རྟེས་སུ་ཡོད་པ་ནི་, གཅིག་གི་རྟེས་སུ་འགྲོ་བ་ཅན་དང་། གཅིག་ (ཉིད་ཀྱི) རྟེས་སུ་འགྲོ་བ་ཅན་མ་ཡིན་པ་ནི་, གཅིག་མ་ཡེན་པའི་ (མང་པོ་ནི་) རྟེས་སུ་འགྲོ་བ་ཅན་ནོ་ (མ་ངེས་པའོ།) །འདིའི་རྣམ་པ་ལ་དྲུག་ཏུ་ཡོད་པས་ན་, རྣམ་པ་དྲུག་སྟེ། རྣམ་(པའི་དབྱེ་བས་དབྱེ) བ་དྲུག་, ཞེས་བྱ་བའི་དོན་ནོ།།

भेदः དབྱེ་བ་བསྟན་པ:—

२३९) भेदानेवाह,

'साधारणः·····।'

इत्यादि। अन्वर्थम्। इत्युदाहरणमेव वक्ष्यामः।

དབྱེ་བ་རྣམས་ཉིད་ (བསྟན་པའི་ཕྱིར་) སྨྲས་པ:—

'ཐུན་མོང་བ་····।'

ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པའོ། །རྟེས་ (སུ་འབྲེལ་བའི) དོན་ནི། དེའི་ཚེ་བར་

---

1) 'शब्दः'-इति वृत्तिगतमूले नोपलभ्यते। सम्भवतः स्खलितमिति, अनुमीयते।

བསྟན་པ་ཉིད་ (ཀྱི་སྐབས་དེ་དང་) དེར་བརྗོད་པར་བྱའོ།།

साधरणः ཐུན་མོང་བ:–

२४०) 'तत्र साधारणः शब्दः१ प्रमेयत्वान्नित्य इति ।,

'དེ་ལ་ཐུན་མོང་བ་ནི་, སྒྲ་[1] (ཚོས་ཅན) རྟག་པ་ཡིན་ཏེ། གཞལ་བྱ་ཉིད་ (ཡིན་པའི) ཀྱི་ཕྱིར། ཞེས་པའོ།།'

२४१) तत्रेति पूर्ववत् । द्वयोर्बहूनां वा यः सामान्यः स साधारणः । प्रमीयते इति प्रमेय–ज्ञेय इत्यर्थः । तद्भावः प्रमेयत्वं, तस्मात्प्रमेयत्वात्–प्रमाणपरिच्छेद्यत्वात् ।

'དེ་ལ་ཞེས་བྱ་བ་ནི་སྤྱི་མ་བཞིན་ནོ། །གཉིས་སམ་, མང་པོ་རྣམས་ཀྱི་ཡང་རུང་, སྤྱི་གང་ཡིན་པ་དེ་ནི་, ཐུན་མོང་བའོ། །རབ་ཏུ་འཇལ་བར་བྱ་བ་ཡིན་པས་ན་, གཞལ་བྱ་སྟེ། ཤེས་བྱ་ཞེས་བྱ་བའི་དོན་ནོ། །དེའི་དངོས་པོ་ནི་, གཞལ་བྱ་ཉིད་2དང་། །དེའི་ཕྱིར་ན་, གཞལ་བྱ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་ཏེ། ཚད་མས་ཡོངས་སུ་གཅད་པར་བྱ་བ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་ (ཞེས་པ་) སོ།།

२४२) नित्य इत्यत्र शब्दाख्यो धर्मो गम्यते । इदं च सपक्षेतराकाशघटादिभावेन साधारणत्वात् संशयनिमित्तमिति ।

'རྟག་པ' ཞེས་བྱ་བ་འདིར། སྒྲ་ (ཞེས་) བྱགས་པ་ནི་, ཆོས་ཅན་དུ་གོ་བར་བྱའོ། །འདི་ཡང་ (རྟགས་འདི་ཡང་) མཐུན་པའི་ཕྱོགས་ནས་མཁའ་དང་, གཞན་བྱམ་པ་ལ་སོགས་པ་ལ་ཡོད་པའི་སྐྱོན་ནས་, (དེ་དག་གི) མཐུན་མོང་བ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་, ཐེ་ཚོམ་ཀྱི་རྒྱུ་ཉིད་དོ་, ཞེས་པའོ།།

---

1) 'སྒྲ'ཞེས; ཁཉྩེ་བར་ཙོར་རྩ་ཚོག་ཏ་མེ་ཁདྲག । द्रष्टव्य-ग.सं. १९६८ ।

2) 'གཞན་ཐ་ཅེད་པ' ཞེས་པའོ།།

२४३) आह च-

'तद्धि नित्यानित्य···'

इत्यादि । तत् प्रमेयत्वं धर्मः । हि रूपप्रदर्शने । नित्यश्चानित्यश्च नित्यानित्यौ; नित्यानित्यौ च तौ पक्षौ च नित्यानित्यपक्षौ । तयोर्नित्यानित्यपक्षयोरित्यर्थः ।

ཡང་སྨྲས་པ་,-

'དེ་ནི་, དྲག་པ་དང་མི་དྲག་པ···· ।'

ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་སྟེ། 'དེ' (ཞེས་པ་ནི) གཞལ་བར་བྱ་བ་ཉིད་ཀྱི་ཆོས་སོ 1། ।'ནི' (hi) (ཞེས་བྱ་བ་དེ་ནི) རྫུལ་ (རང་བཞིན་གང་ཡིན་པ་དེ་ལ་བཀར་ན) རབ་ཏུ་གསལ་བ (འི་དོན་ཏུ་) འོ། ।དྲག་པ་དང་,-མི་དྲག་པ་ནི་, དྲག་མི་དྲག་དག་གོ ।དྲག་མི་དྲག་དག་དང་, དེ་དག་གི་ཕྱོགས་ནི་, དྲག་མི་དྲག་གི་ཕྱོགས་དག་གོ ।དེ་དག་གི་ (སྟེ) དྲག་མི་དྲག་གི་ཕྱོགས་དག་གི་, ཞེས་བྱ་བའི་དོན་ནོ།།

२४४) किम् ?

'साधारणत्वात्' ।

तुल्यवृतित्वादनैकान्तिकम् ॥

(དེ་དྲག་མི་དྲག་གི་ཕྱོགས་དག་གི) ཅི་ཡིན་? ཞེ་ན2

'ཐུན་མོང་བ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར།'

(ཞེས་པ་སྟེ) མཚུངས་པར་འཇུག་པ་ཅན་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར།

'མ་ངེས་པའོ' (ཞེས, རྟོགས་པར་བྱའོ་ཞེས་པའོ།)।

---

1) 'གཞལ་བྱ་ཡིན་ན' ཞེས་པའོ།།

2) 'ཞེ་ན' ཞེས་པ་ཐུབ་དབང་ཆེན། དོན་གྲུབ་ཡེག།

२४५ प्रयोग एव दर्शयति ।

किं घटवत् प्रमेयत्वादनित्यः शब्दः, आहोस्विदाकाशवत् प्रमेयत्वान्नित्य इति ।

प्रकटार्थं दर्शयति।

སྒྲོར་བ་ཉིད་བསྒྲུབ་བར་བྱ་སྟེ།

ཅི་1བུམ་བ་བཞིན་, གཞལ་བྱ་ཡིན་བའི་ཕྱིར་ན་, སྒྲ་མི་རྟག་པ་ཡིན་ནམ་? ཡང་ན་, ནམ་མཁའ་བཞིན་དུ་, གཞལ་བྱ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར།, རྟག་པ་ཡིན་, ཞེས་བའོ།།,

དོན་གསལ་བར་བསྒྲུབ་པ་ (འདི་ཉིད་) ཡིན་ནོ།།

२४६) "अहो नायं संशयहेतुः । एतत्प्रयोगमन्तरेण प्रागेव संशयस्य भावात् । तद्भावभावित्वानुपपत्तेः । उक्तं च,:–

अनैकान्तिकभेदाश्च नैव संशीतिकारणम् ।
संदेहे सति हेतूक्ते सद्भावस्याविशेषतः।।"

इत्यादि ।

"ཀྱེ་མ་འདི་ནི་ཐེ་ཚོམ་གྱི་རྒྱུ་མ་ཡིན་ཏེ། འདིའི་སྒྲོར་བ་ (བཀོད་པ་) མེད་བའི་སྔོན་ཉིད་ན་ (དང་པོ་ཉིད་དུ) ཐེ་ཚོམ་ཡོད་བའི་ཕྱིར། དེ་ཡོད་པ་གྲུབ་ནས་ (སྒྲོར་བ་བཀོད་པ་ནི་) འཐད་པ་མ་ཡིན་བའི་ཕྱིར་རོ། (ཇི་སྐད་དུ) ཡང་

མ་ངེས་པ་ཡི་དབྱེ་བ་ཡང་།།

ཐེ་ཚོམ་ཉིད་ཀྱི་རྒྱུ་མིན་ཉིད།།

ཐེ་ཚོམ་ཡོད་ལ་རྟགས་བརྗོད་ལ།།

---

1) འདིའི་ཐད་ཀྱི་ཁོང་ཁས་བླངས།;-'དེ་ལ་ཐུན་མོང་མ་ཏེ། འདི་ལྟར; གཞལ་བྱ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་སྒྲ་རྟག་ཅེས་བའོ།། འདི་ནི་རྟག་མེ་རྟག་གཉིས་ཀྱི་ཁྱབས་ཅན་ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར། ཐུམ་མ་ལ་སོགས་པ་བཞིན་གཞལ་བྱ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རྟག་ཅེས་པ་ལྟ་བུའོ།།-ཞེས་བྱང་-ཏི.ཅེ-182a.p.75-1-1।

ཡོད་ཅ་ཙུད་བར་མེད་ཕྱིར་རོ།།[1]”

ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་གསུངས་པས་སོ།། (ཞེ་ན་)

२४७ नैतदेवम्, संशयस्याविवक्षितत्वात्। तमन्तरेणापि प्रयोगोपपत्तेश्च। क्वियते च विपर्यस्तमतिप्रभृतिप्रतिपत्त्यर्थमपि प्रयोगः। तत्रापि संशयहेतुत्वादनैकान्तिकमिति॥

འདི་ནི་དེ་སྐད་མ་ཡིན་ཏེ། (དེ་སྐད་བྱའི་) ཐེ་ཚོམ་[2]གྱི་བརྗོད་འདོད་མེད་པའི་ཕྱིར་དང་། དེ་མེད་པར་ཡང་སྒྲུབ་པ་ (བཀོད་པ) ཉེ་བར་འཐད་པའི་ཕྱིར་དང་། ཡང་ཕྱིན་ཅི་ལོག་པའི་བློ་ (ཅན) ལ་སོགས་པ་ལ་བསྟན་པར་བྱ་བའི་དོན་དུ་ཡང་སྒྲུབ་པ་འགོད་པར་བྱེད་པ་ཡིན་ནོ། །དེར་ཡང་, ཐེ་ཚོམ་གྱི་རྒྱུ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར། མ་ངེས་པ་ (མང་པོ་དེ་མཐའ་ཅན་) ཉིད་དོ་, ཞེས་བྱའོ།།

असाधारणम् ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པ་:—

२४८) ‘असाधारणः, श्रावणत्वान्नित्य (शब्दः) इति’ । आदि ।

---

1) མ་ངེས་པའི་རྟགས་ཐེ་ཚོམ་གྱི་ཕྱུང་བཤད་པ་མི་འཐད་དེ། མ་ངེས་པ་རྣམས་ཐེ་ཚོམ་གྱི་ཐུ་མ་ཡིན་པའི་ཕྱིར་ཏེ། སྒྲོ་བ་དེ་རྣམས་མ་བཀོད་པའི་སྐྱོན་ཅི་ཡང་ཐེ་ཚོམ་གྱུན་ཟིན་པའི་ཕྱིར་རོ།། ཐེ་ཚོམ་ཟོད་ཅང་གྱུན་ཟིན་པ་ལ་རྟགས་ཀྱི་སྒྲོ་བ་བརྗོད་པ་ཡིན་ན་ཡང་མི་འཐད་དེ། དེ་ལྟར་བརྗོད་པ་ལ་དགོས་པ་མེད་པའི་ཕྱིར་ཏེ། སྒྲོ་བ་བཀོད་པ་སྐབས་ཆོད་པའི་ཐེ་ཚོམ་དེ་ལ་ཟུར་བ་འཕྲོད་པ་མེད་པའི་ཕྱིར་རོ།། ཞེས་པ་ཁ་ཅིག་གི་དོགས་པའོ།།

2) འདིར་“དེ་ལྟ་བུའི་ཐེ་ཚོམ་གྱི་བརྗོད་འདོད་...”ཞེས་སོགས་ཀྱི་དོན་ནི; འདི་རྣམས་ཀོང་དུ་(संख्या-२४२ སྐེ) ‘ཐེ་ཚོམ་གྱི་ཐུ་ཉིད་རོ།’ ཞེས་པའི་ཚེག་ལ་འཕྲེས་པའི་ཀོང་གསལ་དོགས་པ་རྣམས་ཀྱི་ལན་ཡིན་ལ། དེ་ལང་མ་ངེས་པའི་རྟགས་རྣམས་ཐེ་ཚོམ་གྱི་ཐུ་མ་ཉིད་མེ་འཐད་པར་སྟོན་པ་ལ། ལན་དུ; ཐེ་ཚོམ་ནི་རྣམ་པ་གཉིས་ཏེ། རེགས་པ་ལང་ངག་གིས་བསལ་ཐུབ་ཀྱང་ཡིད་ངག་པའི་དོན་ལ་ཐེ་ཚོམ་པ་དང་། ཕྱིན་ཅི་ལོག་པ་སྟེ་ཆུ་མཚན་ལྟང་ནང་ལ་བརྟེན་པའི་ཐེ་ཚོམ་གཉིས་ལས། འདིར་མ་ངེས་པ་ནི་ཐེ་ཚོམ་ཕྱེ་མའི་ཕྱུང་བརྟེན་པ་ཡིན་ཀྱི། དང་པོ་དེ་ཕྱུང་ནི་མ་ཡིན་ནོ།། འདི་ལྟ་བུའི་

'ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པ་ནི, མཉན་བྱ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར། (སྒྲ), རྟག་པའོ་,ཞེས་པའོ།།' (ཞེས་བྱ་བ་ལ) སོགས་པའོ།།

২৪৯) साधारणविलक्षणः असाधारणः असामान्यः पक्षधर्मः सन् सपक्षविपक्षाभ्यां व्यावृत्त इत्यर्थः ।

ཐུན་མོང་བ་ལས་མཚན་ཉིད་མེ་མཐུན་པ་སྟེ། ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པའོ། । (དེ་ཡང་) སྒྲ་ཐུན་ (མོང་) མ་ཡིན་པའི་ཕྱོགས་ཀྱི་ཆོས་ (ཆོས་ཅན་ཁོ་ན་ལ་ཡོད་པའི་ཆོས) ཡིན་ན་, མཐུན་ཕྱོགས་དང་མི་མཐུན་ཕྱོགས་དག་ལས་ལྡོག་གོ་[1], ཞེས་བྱ་བའི་དོན་ནོ།།

২৫০) उदाहरणमाह; 'श्रावणत्वान्नित्य इति ।'

श्रवणेन्द्रियग्राह्यः श्रावणस्तद्भावः श्रावणत्वम्, तस्मात् । नित्यः अविनाशी । शब्दः इति गम्यते ।

དབེ་བསྟན་པ་ལ་སྐྱེས་པ་, མཉན་བྱ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་ (སྒྲ) རྟག་པའོ་, ཞེས་པ་སྟེ། རྣ་ཤེས་ཀྱིས་བརྒྱང་བར་བྱ་བ་ནི་, མཉན་བྱ་དང་། དེའི་དངོས་པོ་ནི་,

---

སྤེ་ཆོམ་མེད་པར་ཡང་རྟགས་སོགས་ཀྱི་སྤྱོད་པ་བགོད་པ་གཅིག་ཏུ་བཤད་དེ། རྟགས་སྤྱོད་ལ་ཡང་དཀྱུ་སོང་བས་མ་ངེས་པའི་ཕྱིར་རོ།; ཞེས་བྱ་བའོ།།

1) དོན་དེ; ཚུལ་གསུམ་ལས། རྟགས་གང་གི་ཕྱོགས་ཆོས་སྨྲ་བ་ན; རྟགས་སུ་འགྱུར་ཆུའི་ཆོས་དེ། གཞན་འདོད་ཆོས་ཅན་ཐམ་ཕྱི་ཐུན་མོང་ཡིན་པའི་ཆོས་སྨྲ་བ་སོང་བའི་ཆོ; དེ་མཐུན་ཕྱོགས་དང; མི་མཐུན་ཕྱོགས་ལ་སོགས་པའི་གཞི; ཆོས ཅན་ལས་གཞན་ཁ་ཅིག་ལས་ལྡོག་པར་འགྱུར་བས། ངེས་པ་མེ་འགྱུར་ལ; མི་ལྡོག་ན་མཉན་ཐུ་ལྟུ་བུ་རྟགས་སུ་འགོད་པའི་ཆོ། དེ་སྐྱེའི་ཐུན་མོང་ཡིན་པའི་ཆོས་སུ་འདོད་པ་རྣམས་པར་འགྱུར; ཞེས་པ་སྟེ། འདི་ནི་མཚན་ཉིད་ལ་མཉེན་པའི་འགལ་བ་འབྱུང་བས་མ་རིག་པའོ།། དེས་ན་འདི་ 'अनैकान्तिक' ཞེས་པའི་སྐྱོན་མེ་ཚངས་པས; དེ་ལྟ་དེ་སྐྱེ་འཇིག་པ་ཙམ་ལ་བཤད་བྱ་མེད་དོ།།

མཉན་བྱ་ཉིད་དང་། དེའི་ཕྱིར (ཞེས་པ་ནི་མཉན་བྱ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་, ཞེས་པའོ)།། དྲག་པ་ནི་– མི་འཇིག་པའོ།། 'སྒྲ' ཞེས་བྱ་བ་ནི་, གོ་བར་བྱ་བའོ།། (ཆོས་ཅན་ནོ)।

२५१) तत्रेदं श्रावणत्वं स्वधर्मिणं विहाय न सपक्षे आकाशादौ, नापि विपक्षे घटादौ वर्तते इति संशयनिमित्तम् ।

དེ་ལ་, མཉན་བྱ་ཉིད་འདི་རང་གི་ཆོས་ཅན་རྣམ་པར་སྐྱངས་ནས་, མཐུན་ཕྱོགས་ནམ་མཁའ་ལ་སོགས་པ་ལ་ཡང་མེད་ལ། མི་མཐུན་ཕྱོགས་བུམ་པ་ལ་སོགས་པ་ལ་ཡང་ཡོད་པ་མ་ཡིན་ནོ་, ཞེས་བྱ་བ (འདི་ནི) ཐེ་ཚོམ་གྱི་རྒྱུ་ཉིད་དོ།།

२५२) अत एवाह; तद्धीत्यादि । तत् श्रावणत्वम् । हि रूपप्रदर्शने । नित्यानित्यपक्षाभ्यां व्यावृत्तत्वात्; संशयहेतुरिति योगः ।

དེའི་ཕྱིར་སྨྲས་པ་,—

'དེ་ནི་' ཞེས་བྱ་ལ་སོགས་པ། 'དེ' (ཞེས་པ་ནི) མཉན་བར་བྱ་བ་ཉིད་དོ། 'ནི' (ཞེས་པ་ནི) ཚུལ་རབ་ཏུ་བསྟན་པའི་ཕྱིར་དྲུའོ།།

'དྲག་པ་དང་མི་དྲག་པའི་ཕྱོགས་དག་ལས་རྣམ་པར་ཐྲོག་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར།'

ཐེ་ཚོམ་གྱི་རྒྱུའོ་, ཞེས་སྦྱར་བར་བྱའོ།།

२५३) अन्यत्र वर्तिष्यत इतीदमपि निराकुर्वन्नाह–

'नित्यानित्यविनिर्मुक्तस्य चान्यस्य चासंभवात् ।'

यदस्ति तेन नित्येन वा भवितव्यमनित्येन वा नान्यथा । विरोधाःदतिप्रसंगाच्च ।

---

1) 'विरोधात्' = नित्यानित्य दोनों अन्योन्य परिहार विरुद्धलक्षण धर्म होने के कारण इन दोनों से अतिरिक्त किसी तीसरी कोटि की वस्तु होना सम्भव नहीं है। यदि वैसी तीसरी

(དཔག་མེ་དཔག་ལས)གཞན་དུ་ཁོད་བར་འགྱུར་, ཞེས་པ་འདི་ཡང་བསལ་བར་བྱ་ཞདོ་ཕྱིར་སྨོས་པ།—

"དཔག་པ་དང་མི་དཔག་པ་རྣམ་བར་སྤངས་བའི་གཞན་ཡང་མི་སྲིད་བའི་ཕྱིར།"

གང་ཡོད་པ་ཡིན་ན་ནི, དེ་དཔག་བའམ, མི་དཔག་པ་ཉིད་ཀྱི་སྐྱོན་ཞས་ཡོད་དགོས་ཀྱི, གཞན་དུ་ནི་མ་ཡིན་སྟེ། འགལ་བ་དང་[2], ལྡོན་དུ་ཐལ་བར་འགྱུར་བའི་ཕྱིར་ཡང་ངོ་།།

२५४) अतः संशयहेतुः संशयकारणम् । कथमित्याह–

'किंभूतस्य····· ।'

इत्यादि । किं प्रकारस्य किं नित्यस्यहोस्विदनित्यस्यास्येति ।

དེའི་ཕྱིར, གང་རོམ་གྱི་ཡན་ལྟོད་དེ། ཇི་ཙམ་གྱི་རྒྱུ་མཚན་ནོ།། ཇི་ལྟར་? ཞེས་སྨོས་པ–

'ཇི་ལྟ་བུར་གྱུར་བའི་····।'

ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་སྟེ། ཚུལ་ཅི་ལྟ་བུའི་ (ཞེས་པ་) སྟེ། ཅི་འདི་དཔག་བའམ, ཡང་ན་མི་དཔག་པ (འི་ཚུལ་དུ་ཁོད་པ) ཡིན, ཞེས་པའོ།།

कोटि की कोई चीज माने तो अतिप्रसङ्ग होगा । = འདིའི; འགལ་བ་དང; ཞེས་པ་ནི; རྟག་མེ་རྟག་དངོས་འགལ་ཞིན་གཅིག་གཅིག་མེ་སྟེ་ལ། དེ་ལྟར་ཁས་ལེན་ན་ཐལ། རྟ་ཅང་ཐལ་བར་འགྱུར་རོ; ཞེས་བཤད།།

2) འདི་དག་གི་དོན་མདོར་བསྡུས་ན:–སྒྲ་རྟག་པ་མོགས་ཐུ་སྒྲས་པ་ལ; མཐུན་ཕྱོགས་ཐུ་ཐགོད་པའི་ཚོ་ མཐུན་ཕྱོགས་རྟག་མོ་རྟག་མོགས་སྒྲ་ལས་གཞན་པའི་ཚོ་ལ་དམིགས་ན་ཀོ; དེའི་དབང་གིས་མཐུན་ཕྱོ་ སྒྲ་ལ་དམིགས་པའི་ཚོ;དེ་དང་འབྲེལ་པའི་ རྟག་པ་མོགས་ཀྱང་དམིགས་དུས་ཀྱི། གཞན་དུ་མིན་ཞེས་པའོ།།

२५५) प्रस्तुतस्य शब्दस्य श्रावणत्वमित्येतदुक्तं भवति । यदि तदन्यत्र नित्ये वा ऽनित्ये वोपलब्धं भवति ततस्तद्बलेनेतरत्रापि निश्चयो युज्यते, नान्यथा । विपर्ययकल्पनाया अप्यन्यनिवारितप्रसरत्वात् । इत्यत्र बहु वक्तव्यम् । अलं प्रसङ्गेन ॥

བཤད་མ་ཐག་བའི་སྒྲ་ (དེ) མཉན་བྱ་ཅིད་ཅེས་དེ་ཉར་བཤད་པ་ཡིན་ལ། གལ་ཏེ་, (སྒྲ) དེ་ལས་གཞན་དུ་, རྟག་བཅས་མི་རྟག་པ་ལ་དམིགས་པ་ (གྲུབ་པ) ཡོད་ན། དེ་ནས་དེའི་སྟོབས་ཀྱིས་དེ་ལས་གཞན་དུ་ (སྒྲ འདིར་) ཡང་ངེས་པ་ [ཚད་མས་གྲུབ་པ] རིགས་པ་ཡིན་གྱི། གཞན་དུ་ནི་མ་ཡིན་ཏེ ।ཕྱིན་ཅི་ལོག་གི་རྟོག་པ་ལས་ཀྱང་, གཞན་བསལ་བར་གྱུར་བར་ཐལ་བར་འགྱུར་བ་ཅིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ། ।ཞེས་བྱ་བ་འདིར་ཡང་བཤད་པར་བྱ་བ་མང་མོད། འཕྲོས་དོན་འདི་ཙམ་ཞེག་གོ།

२५६) आक्षेपपरिहारौ पूर्ववत् । एवं शेषेष्वपि भावनीयमिति ॥

སྐྱོན་ (རྩོད་) སྤྱང་བའི་ཚུལ་ནི་སྔ་མ་བཞིན་ནོ། ।འདི་བཞིན་ལྟག་མ་རྣམས་ལ་ཡང་ཤེས་པར་བྱའོ་, ཞེས་བྱའོ།।

सपक्षैकदेशवृत्तिः མཐུན་ཕྱོགས་ཀྱི་ཁྱབ་གཅིག་ལ་འཇུག་པ་:–

२५७) 'सपक्षैकदेशवृत्तिः·····।'

इत्यादि । समानः पक्षः सपक्षः, तस्यैकदेशः सपक्षैकदेशः, तस्मिन्वृत्तिरस्येति सपक्षैकदेशवृत्तिः । तथा विसदृशः पक्षो विपक्षस्तं व्याप्तुं शीलमस्येति विपक्षव्यापी ।

'མཐུན་ཕྱོགས་ཀྱི་ཤུལ་གཅིག་ (ཕྱོགས་གཅིག་) ལ་འཇུག་1པ·····।' ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་སྟེ། མཐུན་པ་ (ཡང་) ཡིན་ལ་, ཕྱོགས་ (ཀྱང་) ཡིན་

1) ཐ. སྡེ་ དཔར་རྣམས་སུ་-ཁྱབ་ལ་ཞུགས་པ་-ཞེས་པ་ཞུགས།།

ཐ་ནི་མཐུན་ཕྱོགས་དང་། དེའི་ཕྱོགས་ (ཡུལ) གཅིག་ནི་, མཐུན་ཕྱོགས་ཀྱི་ ཡུལ་གཅིག་གོ། འདི་ དེ་ལ་འཇུག་པ་ནི་, མཐུན་ཕྱོགས་ཀྱི་ཡུལ་གཅིག་ ལ་འཇུག་པའོ།།

དེ་བཞིན་དུ་, མི་མཐུན་པ་ (ཡང་) ཡིན་ལ་, ཕྱོགས་ (ཀྱང་) ཡིན་པ་ ནི་, མི་མཐུན་ཕྱོགས་དང་། དེ་ལ་ཁྱབ་བར་བྱེད་བའི་ངང་ཚུལ་ (རང་བཞིན་) ཅན་ཞེས་བྱ་བ་འདི་ནི་, མི་མཐུན་ཕྱོགས་ལ་ཁྱབ་པ་ཅན་ནོ།།

२५८) उदाहरणमाह–

'यथा, अप्रयत्नानन्तरीयकः शब्दोऽनित्यत्वादिति ।' शब्दो धर्मी । अप्रयत्नानन्तरीयकत्वं साध्यो धर्मः । अनित्यत्वादिति हेतुः ।

དཔེ་སྟོན་པ་—

'དཔེར་1ན། སྒྲ་རྩོལ་བ་ལས་བྱུང་བ་མ་ཡིན་པ་ཉིད་དེ། མི་རྟག་པ་ ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར།' ཞེས་བྱ་སྟེའོ།། 'སྒྲ' ནི་ཆོས་ཅན་དང་། རྩོལ་བ་ལས་བྱུང་ བ་མ་ཡིན་པ་ཉིད་ནི་, བསྒྲུབ་བྱའི་ཆོས་སོ། །མི་རྟག་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་, ཞེས་ པ་ནི་རྟགས་སོ།།

२५९) तत्र, अप्रयत्नानन्तरीयकः पक्षः ।

अप्रयत्नानन्तरीयकोऽर्थः । अस्य साध्यः विद्युदाकाशादिपदार्थसंघातः किम् ? 'सपक्षः' । तत्रैकदेशे विद्युदादौ वर्ततेऽनित्यत्वम् नाकाशादौ । नित्यत्वात्तस्य ।'

དེ་ལ་, རྩོལ་མ་ཐག་པ་ལས་བྱུང་བ་མ་ཡིན་པ་ཉིད་ནི་, ཕྱོགས་སོ།།2

རྩོལ་བ་ལས་བྱུང་བ་མ་ཡིན་པའི་དོན་,

---

1) རྒྱ.ཐ.སྡེ.དཔར་སྣ–'དཔེར་ན'–ཞེས་པ་མེ་བཏུག །

2) ཐ.སྡེ.རྒྱ.ཅེ་ པར་རྣམས་སུ-འདི་མི་མཐུན་པའི་ཚོགས་ནི་རྩོལ་བ་ལས་བྱུང་བའོ། ཞེས་བྱུང།།

'འདིའི་

བསྒྲུབ་བར་བྱ་བ་,—

'སྒྲོག་དང་ནམ་མཁའ་ལ་སོགས་པ་,'

དངོས་པོ་ནི (ཆོག་གི་དོན་) ཆོགས་རྣམས་ཅི་ཡིན? ཞེ་ན་

'མཐུན་པའི་ཕྱོགས་སོ། །དེ་ལ་ཡུལ་གཅིག་སྒྲོག་ལ་སོགས་པ་ལ་ནི། མི་རྟག་པ་ཉིད་ཡོད་ལ། ནམ་མཁའ་ལ་སོགས་པ་ལ་ནི, མེད་དེ།'

དེ་དག་རྟག་པ་ཉིད་ཡིན་པའི་ཕྱིར་རོ།།

२६०) तथा, 'अप्रयत्नानन्तरीयकः पक्षोऽस्य, घटाद्विर्विपक्षः । तत्र सर्वत्र घटादौ विद्यतेऽनित्यत्वम् ।'

प्रयत्नानन्तरीयकस्यानित्यत्वात् । यस्मादेवं-

'तस्मादेतदपि'

अनित्यत्वं,

'विद्युद्घटसाधर्म्येण', विद्युद्घटतुल्यतया

'अनैकान्तिकम्' ।

དེ་བཞིན་དུ།—

རྩོལ་མ་ཐག་ལས་བྱུང་བ་མ་ཡིན་པ་ནི་, འདིའི་མཐུན་ཕྱོགས་དང་། བྱམ་པ་ལ་སོགས་པ་མི་མཐུན་ཕྱོགས་སོ། །དེ་ལ་, བྱམ་པ་ལ་སོགས་པ་ལ་ནི་ཐམས་ཅད་དུ་མི་རྟག་པ་ཉིད་ཡོད་དེ།

རྩོལ་མ་ཐག་དུ་བྱུང་བ་མི་རྟག་པ་ཉིད་ཕྱིར་རོ། །གང་གི་ཕྱིར་ན་དེ་ལྟར་ཡིན་པ་,

དེའི་ཕྱིར། འདི་ཉིད་ཀྱང་,

མི་རྟག་པ་ཉིད་དེ།

སྒྲོག་དང་བྱམ་པ་ཆོས་མཐུན་པ་ཉིད་ཀྱིས་ (ཞེས་པ་) དེ། སྒྲོག་དང་ བྱམ་པ་ (མི་རྟག་པ་ཉིད་དུ་) མཚུངས་པ་ཉིད་ཀྱི་སྐྱོན་ནས།

མ་ངེས་པའོ།།

२६१) भावनिकामाह,—

किं घटवत् अनित्यत्वात् प्रयत्नानन्तरीयकः शब्दः, आहोस्विद् विद्युदाविवद-नित्यत्वादप्रयत्नानन्तरीयक इति ।

प्रकटार्थम् ॥

གྲུབ་དོན་ (གནད་དོན་) ནི་, སྐྱེས་པ་,—

'ཅི་བྱམ་པ་1བཞིན་དུ་མི་རྟག་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར། སྒྲ་རྩོལ་མ་ཐག་ཏུ་བྱུང་བ་ཡིན་ནམ? འོན་ཏེ, སྒྲོག་ལ་སོགས་པ་བཞིན་དུ་མི་རྟག་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར། རྩོལ་མ་ཐག་ཏུ་བྱུང་བ་ཡིན། ཞེས་ (ཐེ་ཚོམ་ཟ་) བའོ།།'

དོན་གསལ་བ་ཉིད་དོ།།

विपक्षैकदेशवृत्तिः, མེ་མཐུན་ཕྱོགས་ཀྱི་ཁྱད་གཅེས་ལ་བརྟག པ:—

२६२) 'विपक्षैकदेशवृत्तिः सपक्षव्यापी ।'

समासः सुकर एव । उदाहरणमाह, —

यथा,— प्रयत्नानन्तरीयकः शब्दोऽनित्यत्वात् । प्रयत्नानन्तरीयकः पक्षो-ऽस्य, घटादिः सपक्षः । तत्र सर्वत्र घटादौ विद्यतेऽनित्यत्वम् ।

---

1) གྲགས་བསྡུར་ཏེ་ཐ་སྙི་དགར་རྣམས་ཀུ-'ཐེ་ལྟར་བྱམ་པ་ལ་ མོགས་པ།' ཞེས་བྱུང་། ཏེ་ཐ་སྙི་ཅེ་। གོང་འོག་མང་པོ་ཞེག་ཏུ་དེ་ལྟར་ བྱུང་ཡང་། བརྟན་སྒྲོད་བའི་ལུགས་ཀྱི་ རོད་པ་ཆེན་པོ་སྟེ། རྩེ་ཆོག་དང་; ཐེ་ཚོམ་གསལ་བྱེད་ལ་ཆོག་གི་ ཐོག་མར་'ཅེ་དང་། དེས་ཏེ་ཐ་དད་པ་གོམས་ཀྱི་ སྐབས་'ཐེ' ཞེས་སྒྲོད་བའི་ཚུལ་ཁོ་ནས་ཐེ་ཚོམ་ཟ་ཟེར་མ་ཤེས་པའི་སྐྱོན་རོ།།— ཇི་སྐད་དུ;—'ཞེས་ཏེ་སྒྲ་འབྱུང་ཚིར་ལ་'ཅེ'།། ཐུབ་པ་ཡང་ཚ་ལ་ཀ་སྐྱུར་མ་

མི་མཐུན་ཕྱོགས་ཀྱི་ཡུལ་གཅིག་ལ་འཇུག་ཅིང་, མཐུན་ཕྱོགས་ལ་ཁྱབ་པ་ཅན་ནི།—

(འདིའི) ཚོན་སྣང་གི་སྐྱ་བ་ཉིད་ཡིན་པས་, དེའི་བརྗོད་བར་བྱ་བ་ལ་འབེན་ན། སྐྱ་རྩོལ་མ་ཐག་ཏུ་བྱང་བ་ཡིན་ཏེ། མི་རྟག་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར། (དེ་ལ་) རྩོལ་མ་ཐག་ཏུ་བྱང་བ་ནི་འདིའི་ཕྱོགས་[1]དང་། བྱམ་པ་ལ་སོགས་པ་ནི་, མཐུན་པའི་ཕྱོགས་སོ། །དེ་ལ་བྱམ་པ་ལ་སོགས་པ་ཐམས་ཅད་ལ་མི་རྟག་པ་ཡོད་ལ།

२६३) **प्रयत्नानन्तरीयकः पक्षोऽस्य, विद्युदाकाशादिर्विपक्षः ।**
तत्रैकदेशे विद्युदादौ विद्यतेऽनित्यत्वम् ।.....
.....नाकाशादौ । तस्मादेतदपि विद्युद्घटसाधर्म्येण पूर्ववदनैकान्तिकम्;
इति सूत्रार्थः ।

རྩོལ་མ་ཐག་ཏུ་བྱང་བ་ནི་འདིའི་ཕྱོགས་དང་[2]། བློ་དང་, ནམ་མཁའ་ལ་སོགས་པ་ནི་, མི་མཐུན་པའི་ཕྱོགས་སོ།།

མཐུན་དང་མཐའ་མ་གཅིག་པ་དང་; བརྗོད་བྱ་གཞན་མཚུངས་རྒྱུ་སོགས་ལས་གཅིག་ཏུ་སོན།། ཡིགས་སྒྲ་ཐུ་ཡང་-'ཅི'ལ་ किम् དང་'ཇི'ལ་ यथा, यत् ཞེས་སོ་སོ་ཁོ་ན་བྱུང་ངོ་།།

1) སྤེ་དཔར་སོགས་ལས་''སྩོལ་པ་ལས་བྱུང་བའི་སྐྱ་ནི་འདིའི་ཕྱོགས་སོ'' ཞེས་བྱུང་། ཡེན་ཏུང; ཡིགས་སྒྲ་ཐུ་ཀཱཏྱཱ་རྟམས་ཐུ་ཤེས་འདོད་ཚེན་ནས་ནན་དང་། དེས་ཚོན་ནན་དང་། བསྐྱབ་ཐུའི་ཚོན་དང་། བསྐྱབ་ཐུ་རྟམས་ལ; ཕྱོགས་ཞེས་བའི་སྐྱ་མཐུན་གར་འཇུག་པ་ཤེས་ཏུ་མངོ་གས། འདེའ་'ཚོལ་བྱུང' ཕྱོགས་ཞེས་བའི་སྐྱས་བརྗོད་པ་མི་འཐུག་ལ། དེ་ལ་དཔེ་བཅད་བའི་དོན་ཏུ་ཡམས་ན་ 'སྐྱ' ཞེས་བའི་ཚོག་སྒྲུང་མོད། ཐུ་དཔེ་ཐུ་ཚོམ་ལ་གཏུགས་ (o.g; མཱ. ཝྲ. पंजिका, notes; वा. सं. वि. वि. सं.) ཏུང་'སྐྱ' ཞེས་བའི་ཚོག་མི་མངོད་པས; མི་འགྲུབ་པར་སེམས་སོ།།

2) འདེར; 'སྩོལ་མ་ཐག་ཏུ་བྱང་བ་ནི; འདིའི་ཕྱོགས་སོ' ཞེས་པ; ཐུ.སྒྲི.ཀྱི-དཔར་རྟམས་ལ་མི་འདུག—

དེ་ལ་ (ཕྱོགས་གཅིག་གི) ཡུལ་གཅིག་བློག་ལ་སོགས་པ་ལ་, མི་དགག་པ་ཉིད་ཡོད་ལ། ནམ་མཁའ་ལ་སོགས་པ་ལ་མེད་དོ། །དེའི་ཕྱིར་འདི་ཡང་བློག་དང་བྱམ་བའི་ཚོས་སུ་མཐུན་པའི་སྐྱོ་ནས་, སྔ་མ་བཞིན་དུ་མ་ངེས་པའོ། ། ཞེས་བྱ་བ་འདི་ནི་མདོ་ཌི་2དོན་ནོ།།

२६४) उक्तश्चैवंपरीत्येन स्वधिया भावनीयमिति ।।

བཤད་པ་ (རྣམས) ཕྱིན་ཅི་ (མ?) ལོག་པ་ཉིད་ཀྱི་སྐྱོ་ནས་, རང་གི་བློ་གྲོས་ཀྱིས་གཞལ་བར་ (དོགས་པར་) བྱ་དགོས་སོ་, ཞེས་བྱའོ།།

उभयपक्षैकदेशवृत्तिः གཉིས་ཀའི་ཕྱོགས་གཅིག་གི་ཁྱབ་པ་འཇུག་པ:–

२६५) उभयपक्षैकदेशवृत्तिः···।

उभयपक्षयोः सपक्षविपक्षयोरेकदेशवृत्तिरस्येति उभयपक्षैकदेशवृत्तिः ।

'གཉིས་ཀའི་ཕྱོགས་གཅིག་གི་ཡུལ་ལ་འཇུག་པ'।

གཉིས་ཀའི་ཕྱོགས་དག་གི (ཞེས་པ) ནི་, མཐུན་པའི་ཕྱོགས་དང་, མི་མཐུན་པའི་ཕྱོགས་དག་གི་ཡུལ་གཅིག་ལ་འཇུག་པ་ཅན་འདི་ནི་, གཉིས་ཀའི་ཕྱོགས་གཅིག་གི་ཡུལ་ལ་འཇུག་པའོ།།

ཐ.སྐྱེ.ཅེ. ཏྲ. 182 a, ཐུ་དཀོན།།

1) མདོ = དེགས་པ་ལ་འཇུག་པའི་མདོ།།

2) "उक्तवैपरीत्येन" ཞེས་འདིར་"པཀད་པ་ཕྱིད་ཅེ་ལོག་པ་ཞེས་འབྱུག ཀྱང་། གོ་པ་མི་ལེགས་པས། 'उक्तावै···'ཞེས་པཀད་པ་ཕྱིད་ཅེ་མ་ལོག་པ་ཞེས་འདོད་དགོས་མམ་དཔྱད།། यदि इस पाठ को अशुद्ध मान लिया जाय तो इसका पाठ 'उक्तावै···' होगा। यदि इसे शुद्ध मान कर ही चलना हो, तो तात्पर्य यही होगा कि-मैने (सूरी) गलती से कहीं गलत व्याख्या कर दी हो, तो पाठक उसे अपनी बुद्धि के बल से शुद्ध कर लें।

२६६) उदाहरणमाह:—

यथा,– नित्यः शब्दोऽमूर्तत्वादिति । नित्यः पक्षोऽस्याकाशपरमाण्वादिः सपक्षः । तत्रैकदेश आकाशादौ विद्यतेऽमूर्तत्वम्, न परमाण्वादौ ।

དབེ་བརྗོད་པར་བྱ་བ་ནི:—

དཔེར་ན་, སྒྲ་རྟག་ཏུ། ཡུས་ཅན་མ་ཡིན་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་, ཞེས་བྱ་བ་སྟེ། རྟག་པ་ནི་, འདིའི་ཕྱོགས་དང་། ནམ་མཁའ་དང་རྡུལ་ཕྲ་རབ་1ལ་སོགས་པ་ནི་, མཐུན་ཕྱོགས་སོ། །དེ་ལ་ཡུལ་གཅིག་2ནམ་མཁའ་ལ་སོགས་པ་ལ་ནི་, ཡུས་ཅན་མ་ཡིན་པ་ཉིད་ཡོད་ལ། རྡུལ་ཕྲ་རབ་ལ་སོགས་པ་ལ་ནི་མེད་དོ།།

२६७) नित्यः पक्षोऽस्य घटसुखादिर्विपक्षः । तत्रैकदेशे सुखादौ विद्यतेऽमूर्तत्वं न घटादौ । तस्मादेतदपि सुखाकाशसाधर्म्येणानैकान्तिकम् ।

एतदपि सूत्रं निगदसिद्धम् ।।

རྟག་པ་ནི་འདིའི་ཕྱོགས་ཡིན་ལ། བྱམ་པ་དང་བདེ་བ་ལ་སོགས་པ་ནི་མི་མཐུན་ཕྱོགས་སོ།།3 དེ་ལ་, (མི་མཐུན་ཕྱོར་ཀྱི་) ཡུལ་གཅིག་བདེ་བ་ལ་སོར་བ་ལ་, ཡུས་ཅན་མ་ཡིན་པ་ཉིད་ཡོད་ལ། བྱམ་པ་ལ་སོགས་པ་ལ་མེད་དོ།།

---

1) ཀུན་ཏུ་ལྡུང་-སྡེ. དཔང་ལྟས–'རྡུལ་ཕྲན་ཞེས་བྱང་།–ཡེན་ཀྱང་གཞུང་རྣམས་སུ (མཛོད་སོར) རྡུལ་ཕྲན་དང; རྡུལ་ཕྲ་དབ་གཉིས་སོ་སོར་བཤད་ལ། ཀོ་དགེར་ཡང; परमाणु = རྡུལ་ཕྲ་དབ; अणु = རྡུལ་ཕྲན; ཞེས་སོ་སོར་ཡོད་དོ།།

2) སྡེ་ཚེ. དཔང་དག་ལས་འདི་ཕྱར་–'མཐུན་ཕྱོགས་ཀྱི་ཁྱབ་གཅིག་ནམ་མཁའ་ལ་····'ཞེས་བྱང། སྡེ་ཚེ. 182 a ।

3) 'འདི་མི་རྟག་པའི་ཕྱོགས་བྱམ་པ་དང་བདེ་བ་ལ་སོགས་པ་ནི་མི་མཐུན་ཕྱོགས་སོ་'–ཞེས་བྱང། ཚེ. 182 b. । སྡེ་ཚེ. ।

དེའི་ཕྱིར། འདི་ཡང་བདེ་བ་དང་ནམ་མཁའ་ལ་ཆོས་མཐུན་པ་ཉིད་ཀྱི་སྐོ་ནས་, མ་ངེས་པའོ།།

མདོ་དེ་ (ཆོག་) འདི་ཡང་བརྗོད་པ་ཙམ་གྱིས་གྲུབ་པས (ལོག་སྟེ་སྒྲུབ་པའམ་མི་དགོས) སོ།།

विरुद्धाव्यभिचारः འགག་པ་ལ་མི་འབྱུང་བ:–

२६८) तथा, विरुद्धाव्यभिचारी···।

अधिकृतहेत्वनुमेयविरुद्धार्थसाधको विरुद्धः । विरुद्धं न व्यभिचरतीति विरुद्धाव्यभिचारी ।

'འགལ་བ་ལ་མི་འབྱུལ་བ་ནི་, ···'

བརྗོད་པ་1 'རྟགས་2' (ཀྱིས་) རྗེས་སུ་དཔག་བྱ་དང་འགལ་བའི་དོན་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་ནི་, འགལ་བ (དེ་དོན་) ཡིན་ལ། འགལ་བ་ (དེ) ལ་འབྱུལ་བར་མི་བྱེད་པ་ནི་འགལ་བ་ལ་མི་འབྱུལ་བའོ།།

२६९) **उपन्यस्तः[3] सन् तथाविधार्थानिराकृतेः प्रतियोगिनं न व्यभिचरतीति भावः । ततश्चानेन[4] प्रतियोगिसाध्यमपाकृत्य हेतुप्रयोगः कर्तव्य इत्येतदाह[5] ।**

(རྟགས) ཉེ་བར་བཀོད་པ་ན་, རྣམ་པ་དེ་ལྟ་བུའི་དོན་མ་བསལ་བའི་ཕྱིར།། འགལ་རྫས་ལ་འབྱུལ་བ་མེད་པ་, ཞེས་བའི་དོན་ཏོ། །དེའི་ཕྱིར་, གང་

---

1) བརྗོད་པ = འདོད་འགོད་ཀྱི་འགག་པ་ལ་མི་འབྱུལ་བའི་སྤྱིར་བ་དེ་གཞིར་གཞག་ན།།

2) རྟགས་ཀྱིས = གོང་གསལ་སྤྱིར་བ་དེའི་རྟགས་སུ་བགོད་པ་དེས།།

3) उपन्यस्तः = शब्दनित्यानित्यत्वे साध्ये उपन्यस्तहेतुः ।

4) ततश्चानेन = ततश्च विरुद्धव्यभिचारिहेतुप्रयोगेण ।

5) कथितः ।

གཞིས་བསྒྲུབ་པར་བྱ་བའི་འགལ་རྟེན་བསལ་བར་བྱས་ (རིང་དུ་བྱས) ཏེ། རྟགས་ཀྱི་སྒྲོར་བ་ (བཀོད་པར) བྱ་དགོས་, ཞེས་པ་འདི་ཉིད་བརྗོད་དོ།།[1]

२७०) अन्ये तु विरुद्धश्चासावव्यभिचारी विरुद्धाव्यभिचारीति व्याचक्षते । इदं पुनरयुक्तमेव । विरोधादनेकान्तवादापत्तेश्च ।

གཞན་དུ་ནི་, འགལ་བ་ཡང་ཡིན་ལ་, དེ་ཉིད་འཁྲུལ་པ་མེད་པ་ (ཡང་) ཡིན་པ་ནི་, འགལ་བ་ལ་མི་འཁྲུལ་བའོ་, ཞེས་རྣག་པར་མཐོང་སྟེ། འདི་ནི་, སྐྱར་ཡང་མི་འཐད་པ་ཉིད་དེ་འགལ་བའི་ཕྱིར་དང་། མ་ངེས་པར་སྐྱ་བའི་ (སྐྱེ་བ) སྐྱོན་ཡོད་པའི་ཕྱིར་རོ།།

२७१) उदाहरणमाहः—

यथाऽनित्यः शब्दः कृतकत्वाद् घटवत् । नित्यः शब्दः श्रावणत्वात् शब्दत्ववत् उभयोः संशयहेतुत्वात्, द्वावप्येतावेकोऽनैकान्तिकः समुदितावेव' ।

དཔེ་བསྟན་པ་ —

'དབེར་ན་, སྒྲ་མི་རྟག་སྟེ། བྱས་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར། བུམ་པ་བཞིན།

---

1) ཅེ་པར་བཀོད་པ་ན;-ཞེས་པ་ནས་བརྗོད་དོ: ཞེས་པའི་བར་ཀྱི་དོན་ནི།– གཤམ་གསལ་སྒྲོར་བ་-'སྒྲ་ཚོམ་ཅན། མེ་རྟག་པ་ཡིན་ཏེ། ཐམ་པ་ཡིན་པའི་ཕྱིར། བུམ་པ་བཞིན། དེ་ཚོམ་ཅན། རྟག་སྟེ། མཉན་ཐ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར། སྒྲ་ཉིད་བཞིན'–ཞེས་པ་གཞིར་གཞན་པ་(བརྗེན་པ་) ལ། 'ཐམ་པ'དང་། 'མཉན་ཐ' དག་རྟགས་སུ་ཉེ་བར་བཀོད་པའི་ཚེ་ན། ཚོམ་ཅན་སྒྲ་ལ; བསྒྲུབ་པར་ཐ་བའི་ཚོམ་གཅིག་འགལ་བའི་དོན་རྟག་པ་དང་མི་རྟག་པ་དེ་ཕྱུ་བྱའི་རྣམ་པ་ཅན་དག་མ་ངེས་པའི་ཕྱིར། རྟགས་དེ་འགལ་བ་ལ་མི་འཁྲུལ་བའོ།། དེ་ཡང་རྟགས་སྐྱེ་ཚོམ་ཅན་ལ་ཉེ་བར་བཀོད་པ་ན; དེའི་བསྒྲུབ་ཐའི་ཚོམ་དང་འགལ་བའི་དོན་འགལ་བ་ཡིན་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་ཏེ; རྟགས་དེས་བསལ་བའི་ཚོམ་ཀྱི་འགལ་བ་མེད་པའི་དོན་ཏོ།། དེས་ན; རྟ་ཡང་དག་གི་སྒྲོར་བ་རྣམས་དེས་བསྒྲུབ་པར་ཐ་བའི་ཚོམ་དེའི་འགལ་བ་བསལ་པར་ཐ་བའི་སྒོ་ནས་བཀོད་དགོས;ཞེས་འགལ་བ་ལ་མི་འཁྲུལ་བའི་སྒྲོར་བ་འདིས་གཤམ་གསལ་པར་བསྟན་པ་ཡིན་ནོ།། ཞེས་བའོ།།

སྒྲ་རྟག་སྟེ། མཉན་བྱ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར། སྒྲ་ཉིད་བཞིན། (ཞེས་བྱ་བ་ནི[1])
གཉིས་ཀ་དག་ལ་ཐེ་ཚོམ་གྱི་རྒྱུ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར། གཉིས་པོ་འདི་དག་ཀྱང་,
(གཅིག་ཏུ) མ་ངེས་པ་གཅིག་ཏུ་ལེགས་པར་བཤད་པ་ཉིད་ཡིན་ནོ།།'

२७२) अनित्यः शब्दः कृतकत्वाद् घटवदिति वैशेषिकेणोक्ते, मीमांसक आह; नित्यः शब्दः श्रावणत्वात् शब्दत्ववत्। शब्दत्वं हि नाम वेणुवीणामृदङ्गपणवादिभेदभिन्नेषु सर्वशब्देषु 'शब्द'इत्यभिन्नाभिधानप्रत्ययनिबन्धनं सामान्यविशेषसंज्ञितं नित्यमिति

སྒྲ་མི་རྟག་ཏེ། བྱས་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར། བུམ་པ་བཞིན། ཞེས་པ་, ཅི་བྱག་བས་སྒྲས་པ་ལ། སྦྱོད་པ་བས་, སྒྲ་རྟག་ཏེ། མཉན་བྱ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར། སྒྲ་ཉིད་བཞིན་, ཞེས་རེར་རོ། །སྒྲ་ཉིད་ནི་, བློང་བྱ་དང་། པི་ཝང་དང་, རྔ་དང་, ང་ཆུང་ལ་སོགས་པ་རྣམས་ཀྱིས་དབྱེ་བ་ཐ་དད་པའི་སྒྲ ཐམས་ཅད་ལ་, 'སྒྲ' ཞེས་ཐ་མི་དད་པའི་མངོན་པར་བརྗོད་པ་རྟོག་པའི་རྒྱུ་ཅན་སྤྱི་(ཉིད) ཅེ་བྱག་གི་མིང་གིས་བརྗོད་པ་དེ་, རྟག་པའོ་,[2] ཞེས་བཤོ།།

२७३) उभयोः संशयहेतुत्वादिति। एकत्र धर्मिणि उभयोः कृतकत्वश्रावणत्वयोः संशयहेतुत्वात् संदेहहेतुत्वात्।

གཉིས་ཀ་དག་ལ་ཐེ་ཚོམ་གྱི་རྒྱུ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་, ཞེས་པ་སྟེ། ཆོས་ཅན་

---

1) 'ཞེས་བྱ་བ' ཞེས་ཐ་འདི་རིགས་འཇུག་ᄀᄀ་པར་ཡོད་ = 'शब्दत्ववदिति' – O. I. B. मूल पृ. ५. पं. १, । འགྲེས་པའི་སྒྲས་ས-'शब्दत्ववत्'-ཞེས་'इति' ཞེས་པའི་སྒྲ་མི་བྱུང་། न्या. वृ. पृ. २६. पं. २१ । འདི་དག་གཉིས་ཡིན་ཏུང་····।

2) འདིར་རྟག་པར་འདོད་པའི་སྒྲ་ནི་ཐུབ་ཡེན་གྱང་ཁྱོ་བྱག་གི་མིང་གིས་བརྗོད་ད; རེས་བྱ་པ་ཡིན་ལ། དོན་ནི་ཁྱོ་བྱག་གི་མིང་; ཐུབ་ཡ་བཅས་པ་ཡིན་པས; དེ་ལྟ་བུའི་ཐུབ་གསལ་ཁྱེད་ཁྱོ་བྱག་གི་སྒྲ་དེའི་བརྗོད་ད་'སྒྲ'ཉེ་ནི་རྟག་པའོ; ཞེས་པའི་དོན་ནོ།།

གཅིག་ལ་, བྱས་པ་ཉིད་དང་, མཉན་པར་བྱ་བ་ཉིད་གཉིས་ཀ་ཐེ་ཚོམ་གྱི་རྒྱུ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་ཏེ་, སོམ་ཤི་ཡི་རྒྱུ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ།།

२७४) तथा चैकत्र धर्मिणि कृतकत्वश्रावणत्वाख्यौ हेतू संदेहं कुरुतः, किं कृतकत्वाद् घटवदनित्यः आहोस्विच्छ्रवणत्वच्छब्दत्ववन्नित्यः इति ।

དེ་སྐར་ཡིན་པ་ཡང་,— ཚོམ་ཅན་གཅིག་ལ་, བྱས་པ་ཉིད་དང་, མཉན་པར་བྱ་བ་ཉིད་དུ་གྲགས་པ་ (ཞེས་བྱ་བ) དག་གི་རྟགས་དག་ནི་, ཐེ་ཚོམ་ (ཉིད་སྐྱེད) པར་བྱེད་པ་དག་སྟེ། ཅི་, བྱས་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་, བྱམ་པ་བཞིན་ (སྐྲ་འདེ) མི་རྟག་པ་ཡིན་ནམ? ཡང་ན་, མཉན་བྱ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར། སྐྲ་ཉིད་བཞིན། (སྐྲ་འདེ) རྟག་པ་ཡིན? ཞེས་པའོ།།

२७५) एवं संदेहहेतुत्वे प्रतिपादिते परश्चोदयति, किं समस्तयोः संदेहहेतुत्वम् उत व्यस्तयोः ? यदि समस्तयोः संदेहहेतुत्वम्, तदाऽसाधारणान्न भिद्यते । श्रावणत्वं चासाधारणत्वेनोक्तम्?

དེ་སྐར་ཐེ་ཚོམ་གྱི་རྒྱུ་ཉིད་དུ་ཡེགས་པར་བསྟན་པ་ལ། ཕ་རོལ་པོ་ཁོལ་བར་བྱེད་དེ།—

ཅི་, ཚོགས་པ་དག་ཐེ་ཚོམ་གྱི་རྒྱུ་ཡིན་ནམ? འོན་ཏེ་, བྱེ་བྲག་ (རེ་རེ) པ་དག་ཡིན? གལ་ཏེ་, ཚོགས་པ་དག་ཐེ་ཚོམ་གྱི་རྒྱུ་ཉིད་ཡིན་ན་ནི་, དེའི་ཚེ་, ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པ་ལས་ཐ་དད་དུ་མི་འགྱུར་ཏེ། མཉན་པར་བྱ་བ་ཉིད་ཀྱང་ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པ་ཉིད་ཀྱི་སྐོན་ནས་བཤད་པས་སོ།།

२७६) अथ व्यस्तयोस्तदपि न । व्यस्तयोः सम्यग्घेतुत्वात्?

དེས་ན་བྱེ་བྲག་ (རེ་རེ་བ་) དག་ཡིན་ན་, དེ་ཡང་མ་ཡིན་ཏེ། རེ་རེ་བ་དག་ (རེ་རེ་ནས་) རྟགས་ཡང་དག་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ།།

२७७) अत्रोच्यते;— समस्तयोरेव संदेहहेतुत्वम् । ननूक्तम् असाधारणान्न भिद्यते । तन्न; यतो भिद्यत एव । परस्परसापेक्षो विरुद्धाव्यभिचारी चेति ।

འདི་ལ་བརྗོད་བར་བྱ་སྟེ། (གཏེར་ཀ) ཚོགས་པ་དག་ཁོ་ན་, ཐེ་ཚོམ་གྱི་རྒྱུ་ཉིད་དོ། །གལ་ཏེ, 'ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པ་ལས་ཐ་དད་དུ་མི་འགྱུར་རོ་(ཞེས) སྨྲས་ན།

དེ་ (ཡང་) མ་ཡིན་ཏེ། གང་གི་ཕྱིར་, ཐ དད་བར་གྱུར་པ་ཁོ་ན་སྟེ། ཐུན་ཚུན་བསྟེས་པ་ལས་, འགལ་བ་ལ་མི་འཇུག་པ་ཅན་ནོ་, ཞེས་པ་ཡང་ངོ་།།

२७८) एककः असहायोऽसाधारणः । स चानेनांशेनाऽऽचार्येण भिन्न उपात्त इति, तस्माददोषः । उक्तं च मूलग्रन्थेः—

द्वावप्येतावेकोऽनैकान्तिकः समुदितावेव ।

(न्या. प्र. १७१, पृ.....पं....)

གཅིག་ (ལ་) གཅིག་མཐུན་པ་མེད་པ་དག་ནི་, ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པའོ།། དེ་ཡང་ཆ་ཤས་གང་གི་སྐོ་ནས་སློབ་དཔོན་གྱིས་སོ་སོར་ (ཐ་དད་དུ) གཟུང་1 ངོ་, ཞེས་བྱ་སྟེ། དེའི་ཕྱིར་སྐྱོན་མེད་དོ། །གཞུང་རྫ་བར་ཡང་།

'འདི་དག་གཅིག་ (སྡུ་ཡོད་) ཀྱང་, མ་ངེས་པ་གཅིག་ཏུ་ལེགས་པར་བཤད་པ་ཡིན་ནོ།།" (རིགས. ཪ. ১৭১, ཤོག.····ཡིག.····) (ཞེས) གསུངས་སོ།།

---

1) མ་ངེས་པ་ལ; རྒྱུ མོང་མ་ཡིན་པ་ནི་གོང་གསལ་ལྟར་ལ། 'དེ་ཡང་ཆ་ཤས་ཞེས་སོགས་ཀྱི་དོན་ནི; སྤྱིར་མ་ངེས་པ་དེ་ལྟར་ཡིན་པ་ལ; འདེར་འགལ་བ་ལ་མི་འཇུག་པའི་སྐབས་སུ་ནི; མ་ངེས་པའི་རྟགས་ཏེ་–(སྒྲ་རྟག་ཏུ་མཐོང་ཕྱིར་) སྒྲ་པ་དགོད་ལྡོག་ཆ་ཤས་སུ་གཟུང་བའི་སྒྲ་ནས་བཀོད་པ་ཡིན་པས; དེ་དག་ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པ་དང; ཡང་དག་ཏུ་ཐལ་བའི་སྐྱོན་མིད; ཅེས་བའོ།།

२७६) अनुद्भावितेतु तदभाव इति । अत्र बहु वक्तव्यम् । तत्तु नोच्यते । संक्षेपरुचिसत्त्वानुग्रहार्थोऽयमारम्भः ।

इत्युक्तोऽनैकान्तिकः ॥

འབྲུང་བ་མེད་པ་ལ་ནི་ (རྩོད་པ་མེད་པ་ལ་ནི་) དེ་མེད་པའང་ (འགལ་བ་ལ་མི་འཐུལ་བ་ཉིད་མི་འགྲུབ) ཞེས་བྱའོ། །འདིར་བཤད་བར་བྱ་བ་མང་ལ། དེ་ནི་མི་བཤད་དེ། མདོར་བསྡུས་པ་ལ་དགའ་བའི་སེམས་ཅན་རྣམས་སྐུ་འཇོམ་པའི་དོན་དུ་འདི་བརྩམ་པའི་ཕྱིར་རོ།།

ཞེས་, མང་པོ་དི་མཁའ་ཅན་ (མ་ངེས་པ་),

བཤད་རྫོགས་སོ།། ॥

विरुद्धेः འགལ་བའི་རྟགས་—

२८०) सांप्रतं विरुद्धमाह—

'विरुद्धश्चतुःप्रकारः', इत्यादि ।

དེ་ནི་འགལ་བ་(དེ་རྟགས་ནམས་) བཞིད་པར་བྱ་སྟེ།

'འགལ་བ་ནི་, རྣམ་པ་བཞི་སྟེ།'

ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་ (གསུངས་པ) བོ།།

२८१) विरुध्यते स विरुद्धः । तथा ह्ययं धर्मस्वरूपादिविपरीतसाधनो धर्मेण-धर्मिणा वा विरुध्यत एवेति चतुःप्रकारश्चतुर्भेदः ।

འགལ་བར་བྱས་པ་ནི་, འགལ་བ་སྟེ། དེ་ལྟར་འདི་ནི་, ཆོས་ཀྱི་རང་བཞིན་ལ་སོགས་པ་ཕྱིན་ཅི་ལོག་ཏུ་སྒྲུབ་པའི་ཕྱིར། ཆོས་ཀྱིས་སམ་, ཆོས་ཅན་གྱི་སྐྱོན་ནས་འགལ་བར་བྱེད་ (འགྱུར་) པ་ཉིད་, ཅེས་བྱ་སྟེ། རྣམ་པ་བཞི་ནི་, དབྱེ་བ་ (རྣམ་པ) བཞིའོ།།

२८२) 'तद्यथा– 'धर्मस्वरूपविपरीतसाधनः'

इत्यादि । तद्यथेति भेदोपन्यासार्थः । शब्दार्थमुदाहरणाधिकार एव वक्ष्यामः ।

'འདི་ལྟ་སྟེ། ཆོས་ཀྱི་རང་བཞིན་ཕྱིན་ཅི་ལོག་ཏུ་སྒྲུབ་པ, ཞེས་བ་ལ་སོགས་པ་སྟེ། འདི་ལྟ་སྟེ་, ཞེས་བ་ནི། དབྱེ་བ་ཉིད་བར་གཞག་པའི་དོན་ཏོ།། །སྟེ་དོན་ (མདོ་ཡི་སྟེ་དོན་) ནི་དབེའི་སྐབས་ཀྱིད་དུ་བཤད་པར་བྱའོ། ।

२८३) 'तत्र धर्मेत्यादि । —

'तत्र धर्मस्वरूपविपरीतसाधनो यथा, नित्येति'

पूर्ववत् । धर्मः पर्याय इत्यनर्थान्तरम् । तस्य स्वरूपमसाधारणमात्मलक्षण-धर्मस्वरूपम्, तस्य विपरीतसाधन इति समासः ।

एवं शेषेष्वपि द्रष्टव्यमिति ।

དེ་ལ་ཆོས་ཉེས་པ་ལ་སོགས་པ་ནི།

དེ་ལ་ཆོས་ཀྱི་རང་བཞིན་ཕྱིན་ཅི་ལོག་ཏུ་སྒྲུབ་པ་ནི། དབེར་ན། རྟག་པ་ཡིན་དེ་, ཉེས་སོགས་སྦྱ་མ་བཞིན་ནོ། །ཆོས་ནི་རྣམ་གྲངས་ཉེས་པ་ (ལས) དོན་གཉན་1མ་ཡིན་ནོ། །དེའི་རང་བཞིན་ནི་, མཐུན་མོང་མ་ཡིན་པའི་བདག་ཉིད་ཅན་གྱི་མཚན་ཉིད་དེ་, ཆོས་ཀྱི་རང་བཞིན་ཡིན་ལ། དེ་ལས་ཕྱིན་ཅི་ལོག་ཏུ་སྒྲུབ་པ་, ཉེས་བྱ་སྟེ། (འདི་ནི་) ཆོག་བསྡུད་ (ཀྱི་ཚུལ་) ཡིན་ནོ། ।

དེ་བཞིན་དུ་ལྟུག་མ་རྣམས་ལ་ཡང་ཤེས་པར་བྱའོ་, ཉེས་བྱའོ། ।

धर्मस्वरूपविपरीतसाधनम्: ཆོས་ཀྱི་རང་བཞིན་ཅི་ལོག་ཏུ་སྒྲུབ་པ:—

२८४) उदाहरणम्:—

अधुनोदाहरणमाह,— 'यथा, नित्यः शब्दः, कृतकत्वात्, प्रयत्नानन्तरीयकत्वाद्वा, इत्ययं हेतुर्विपक्ष एव भावाद् विरुद्धः ।'

དང་ནི་, དབེ་རྣམས་བརྗོད་པར་བྱ་སྟེ། —

'དབེར་ན་, སྒྲ་རྟག་སྟེ། བྱས་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར། ཡང་ན་རྩོལ་མ་ཐག་ཏུ་བྱུང་བ་ཡིན་པའི་ཕྱིར། ཉེས་བྱ་བའདིའི་རྟགས་, མི་མཐུན་ཕྱོགས་ཁོ་ན་ལ་ཡོད་པའི་ཕྱིར། འགལ་བ (དེ་རྟགས་) ཡིན་ནོ།།'

२८५) अत्र धर्मस्वरूपनित्यत्वम्। अयं च हेतुविपरीतमनित्यत्वं साधयति । तेनैवाविनाभूतत्वात्। तथा चाह,—

"विपक्ष एव भावाद्विरुद्धः" ।

འདིར་ཆོས་ཀྱི་རང་བཞིན་ནི་, 'རྟག་པ་ཉིད་' ཡིན་ལ། ཡང་རྟགས་

---

1) དོན་གཉན་མ་ཡིན་པ་ནི;= འདིར་ཆོས་ཉེས་པ་ནི་མཐུན་མར་བྱ་བའི་ཆོས་ཀྱི་དོན་ལས་རྣམ་གྲངས་གཞན་མ་ཡིན་དོ; ཉེས་པའོ།།

འདིས་ནི་, (ཆོས་ཀྱི་རང་བཞིན་དེ་ལས) ཐུན་ཅི་ལོག་པ་མི་རྟག་པ་ཉིད་སྒྲུབ་པར་བྱེད་དེ། དེ་ཉིད་ (ཡིན་པའི་སྐོ་ནས་དེ) མེད་ན་མི་འབྱུང་བ་ཉིད་ཀྱི་ཐུན་མོང་ངོ་། །དེ་སྐད་བས་ན་ཡང་སྨྲས་པ:—

"མི་མཐུན་པའི་ཐུགས་ཁོ་ན་ལ་ཡོད་པས་, འགལ་བ་ཡིན་ནོ།།"

२८६) **आह, अप्रमपक्षधर्मत्वादसिद्धान्न विशिष्यते; कथं विरुद्ध इति?**

अत्रोच्यते; नावश्यं पक्षधर्म एव विरुद्धता, अन्यथाप्याचार्यप्रवृत्तेः । अधिकृतप्रयोगज्ञापकात् ।

(ཡང་ཁ་ཅིག) སྨྲས་པ་,–འདིའི་ཐུགས་ཆོས་མ་གྲུབ་པ་ཉིད་ཀྱི་ཐུན།[1] མ་གྲུབ་པ་ལས་ཁྱད་པར་དུ་མི་འགྱུར་བས་, འགལ་བ་ཇི་ལྟར་ཡིན་? ཞེ་ན། འདི་ལ་བརྗོད་པར་བྱ་སྟེ།– འགལ་བ་ཉིད་ལ་ཐུགས་ཆོས་ (གྲུབ་པ) ཁོ་ནའི་ངེས་པ་མེད་དེ། གཞན་དུ་ཡང་སྒྲུབ་དབོན་གྱིས་བཤད་[2]པའི་ཐུན་ཏེ། (གང་ལ་) བརྟེན་པའི་[3]སྐྱོན་བ་ (ཉིད་འདིར་) གོ་བྱེད་ (ཀྱི་གཞི་) ཡིན་པའི་ཐུན་རོ

---

1) འདིར་ཐུགས་ཆོས་མ་གྲུབ་པའི་དོན;–སྒྲ་རྟག་པར་སྒྲ་པའི སྐྱོད་པ་པའི་ངོར། སྒྲ་ཐུས་པར་མ་གྲུབ་པས; རྟགས་འདིའི་ཐུགས་ཆོས་ཇི་ལྟར་གྲུབ་ཏེ། མ་གྲུབ་པ; ཞེས་པའོ།། ཇི་སྐད་དུ:–

नित्यशब्दवादिनो मीमांसकस्य चाक्षुषत्ववत्कृतकत्वं शब्दधर्मतया न सिद्धं किंतु तालवादिभिः शब्दाभिव्यक्तिरेव तस्य सिद्धेत्यपक्षधर्मताऽस्त्येव । अपक्षधर्मश्च हेतुरसिद्ध एव भवतीति ।– न्याय. वृ. पंजिका– पृ. ६१, पं- ६-१०, ।।

2) 'སྒྲོན་དབོན་ཀྱིས་བཤད་པ'= आचार्यप्रवृत्तेः, སྒྲོན་ प्रवृत्तेः ཞེས་པའི་དོན; ཆེག་ཀྱོགས་ཀྱི་དབང་གིས– འཇུག་པ, ཞུགས་པ; ཤུ་བ; རྟོག་པ; འགྲོ་བ,སྒྲོང་བ,སྐོགས་ལ་འཇུག་གྱང་། འདིར་རྟོག་པར་བྱེད་པའི་དོན་ཅན་ཞེས་བཤད་པས; བསྟན་པའི་དོན་ནོ།།

3) 'བརྟེན་པ' ཞེས་པ་ནི་ = अधिकृत-ཞེས་པའི་དོན་ཡིན་ལ། དོན་ནི; དཔེར་བརྗོད་ཀྱི་ཚུལ་དུ་བཀོད་

२८७) न चायमसिद्धान्न विशिष्यते इति। विपर्ययसाधकत्वेनासिद्धेः। एतत्प्रधानत्वाच्चोपन्यासस्य। अन्यथाऽनैकान्तिकस्याप्यसिद्धत्वप्रसङ्गः। नित्यत्वादिसाधनत्वेन प्रमेयत्वादीनामपि असिद्धत्वात्। इत्यलं प्रसङ्गेन। गमनिकामात्रमेतत्॥

མ་གྲུབ་པ་ལས་ཁྱད་པར་དུ་མི་འགྱུར་བ་ཡང་མ་ཡིན་ནོ་, ཞེས་བྱ་སྟེ། ཕྱིན་ཅི་ལོག་ (བདེ་དོན་) སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་ཉིད་ཀྱི་སྐོ་ནས་མ་གྲུབ་པ་ལས་ (ཁྱད་པར་དུ་གྱུར་པར་བྱས) སོ། །འདི་ལྟར་ (རྟགས་ཀྱི་སྤྱོད་བ་) ཉེ་བར་བཀོད་པ་ (རྣམས་ཀྱང་) གཅོ་ཆེ་1བའི་ (སྐོ་ནས་བཀོད་པའི་དབང་དུ་བྱས་པའི་) ཕྱིར་ཡང་ངོ་། །གཞན་དུ་མ་ངེས་པ་ཡང་, མ་གྲུབ་པ་ཉིད་དུ་ཐལ་བར་འགྱུར་ཏེ། རྟག་པ་ཉིད་ལ་སོགས་པ་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་ཉིད་ཀྱི་སྐོ་ནས་གཞལ་བྱ་ཉིད་ལ་སོགས་པ་རྣམས་ཀྱང་མ་གྲུབ་པ་ཉིད་ཡིན་པའི་ཕྱིར་རོ།།

ཞེས་བྱ་སྟེ་འཕྲོས་དོན་འདི་ཙམ་མོ། །འདི་ནི་ (ཆོག་དོན་) གོ་བྱེད་ཙམ་ཡིན་ནོ།།

धर्मविशेषविपरीतसाधनः ཆོས་ཀྱི་ཁྱད་པར་འགལ་པ:—

२८८) 'धर्मविशेषविपरीतसाधनः, इत्यस्योदाहरणम्;'—
यथा,—परार्थाश्चक्षुरादयः संघातत्वात् शयनासनाद्यङ्गवत् इति।

པའི་སྤྱོད་ཅེ་ཉེད་ལ་གཞིར་གཞག་པའམ་པ་རྟེན་དམ་ཤེས་དགོས་ཏེ; ཅེ་ཉེད་ཤེས་བྱེད་ཀྱི་གཞི་ཡིན་པས; ཞེས་བཤད་དོ; ཞེས་པའོ།།

1) 'གཅོ་ཆེ་', དོན; སྤྱིར་འགལ་པ་དང; མ་གྲུབ་པ་རྟང; མ་ངེས་པ་རྣམས་ཀྱི་ངག་དབྱེ་རྣམས; ཁྱད་པས་ནམ; རྟག་ཀྱི་སྒྲུབ་བྱ་འབྱུར་ཚུལ་ཤས་ཆེ་ཐང་གི་སྐོ་ནས་ཡིན་པས་སྒྲུབ་མེད; ཅེས་པ་ཡིན་ཞང་། ཡོངས་གྲུགས; ཕྱོགས་ཆོས་གྲུབ་ཅིང་ཁྱབ་པ་འགལ་པ; འགལ་རྟག་ཀྱི་མཚན་ཉིད་ཡིན་པས; 'གཅོ་ཆེ'ཞེས་པ་དབྱད་ཐུབ་ཐང་ངོ།།

2) 'शयनासनाद्यङ्गविशेषवत्'-इति-उपलभ्यते मूलपाठे। O. I. B. 1968. P. 50।···

ཆོས་ཀྱི་ཁྱད་པར་ཕྱིན་ཅི་ལོག་དུ་སྨྲས་པར་བྱེད་པ་ནི་,
ཞེས་བྱ་བ་འདིའི་དགེ་བོ་ —

དབེན་ན། མིག་ལ་སོགས་པ་, གཞན་གྱི་དོན་དུ་ཡིན་ཏེ། འདུས་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར། མལ་ཆ་དང་སྦུན་ལ་སོགས་པའི་ཡན་ལག་ (གི་ཁྱད་པར་[1]) བཞིན། ཞེས་པའོ།།

२८५) कः पुनरेषम्? आह, सांख्यो बौद्धं प्रति। इह चक्षुरादयो धर्मिणः। आदिशब्दात् शेषेन्द्रियमहदहंकारादिपरिग्रहः, पारार्थ्यसाध्यधर्मः।

སྨྲས་ཡང་འདི་ཇི་སྙར་ཡིན? ཞེ་ན, སྨྲས་པ, གྲངས་ཅན་པས་སངས་རྒྱས་པའི་ངོར་རོ། །འདིར་མིག་ལ་སོགས་པ་ནི, ཆོས་ཅན་ནོ། །སོགས་པའི་སྒྲ་ལས་དབང་པོ་ལྔ་མ་རྣམས་དང་། ཆེན་པོ་དང་། ང་རྒྱལ་ལ་སོགས་པ་ཡོངས་སུ་བཟུང་བར་བྱའོ། །གཞན་གྱི་དོན་ཉིད་ནི, བསྒྲུབ་པར་བྱ་བའི་ཆོས་སོ།།

२९०) अस्य च विशेषोऽसंहतपरार्थत्वमिष्टम्, अन्यथा सिद्धसाध्यतापत्त्या प्रयोगवैफल्यप्रसङ्गः।

འདིའི་ཁྱད་པར་ཡང་, འདུས་པ་མ་ཡིན་པ་གཞན་གྱི་དོན་ཉིད་འདོད་པ་ཡིན་ཞེ། གཞན་དུ་ན, གྲུབ་མཐའ་སྒྲུབ་པའི་སྐྱོན་དུ་འགྱུར་བས, སྐྱོར་བ་འབྲས་བུ་མེད་[3]པར་ཐལ་ལོ།།

---

1) 'ཁྱད་པ་ཞོགས་པའི་ཚད་ཀྱི་ཁྱད་པར་གཞི་'-ཞེས་བྱུང་།– O. I. B. 1968.
ཏེ.ཐེ. དགར་རྣམ་བ་ཁྱད་པར་ཞེས་པའི་ཚོག་མེ་ཁྱང་།།

2) 'प्रयोगवैकल्यप्रसङ्गः। इति पाठः उपलभ्यते– O. I. B. P. 28,-8.।

3) ཀུ་དགེར་– སྐྱོར་བ་མ་ཚང་བར་གྱུར་ལོ; ཞེས་བྱུང་།– གཞི་···।

२६१) संघातत्त्वादिति हेतुः । तत्र द्वयोर्बहूनां वा मेलकः संघातस्तस्य भावः संघातत्वं तस्मात्संघातत्वात् । शयनासनाद्यङ्गवदिति दृष्टान्तः ।

འདུས་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་, ཞེས་བྱ་བ་ནི་དཔག་སོ། །དེ་ལ་གཉིས་སམ་, མང་པོ་རྣམས་ཀྱི་ཚོགས་པ་ནི་འདུས་པའོ། །དེའི་དངོས་པོ་ནི་, འདུས་པ་ཉིད་དོ།། །།དེའི་ཕྱིར་ན་, འདུས་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་ (ཞེས་པ) རོ། །མལ་ཆ་དང་, སྟན་ལ་སོགས་པའི་ཡན་ལག (གི་ཁྱད་པར་) བཞིན་, ཞེས་བྱ་བ་ནི་དཔེའོ།།

२६२) शयनं पल्यङ्कादि । आसनमासन्दकादि । तदङ्गानि प्रतीतान्येव । यथेतदङ्गानि संघातत्वाद् देवदत्तादिपरार्थानि वर्तन्ते । एवं चक्षुरादयोऽपीति भावार्थः ।

མལ་ཆ་ནི་, ཉལ་ཁྲི་ལ་སོགས་པའོ། །སྟན་ནི་འབབ་ལ(སྟན་) ལ་སོགས་པའོ།། །།དེའི་ཡན་ལག་ནི་, གང་བ་ཉིད་དོ། །རྗེས་སུ་, ཡན་ལག་འདི་རྣམས་འདུས་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་, བླུས་སྦྱིན་ལ་སོགས་པའི་གཞན་གྱི་དོན་ (བྱེད་པ) ཡོད་པ་, དེ་བཞིན་, མིག་ལ་སོགས་པ་ཡང་ངོ་། ཞེས་བྱ་བ་ནི་, བསམ་ (བཞིད) པའི་དོན་ནོ།།

२६३) अधुना विरुद्धमाह, अयमित्यादि ।

अयं हेतुः, संघातत्वलक्षणो, यथा येन प्रकारेण पारार्थ्यं परार्थभावं चक्षुरादीनां साधयति, तथा तेनैव प्रकारेण संहतत्वमपि, सावयवत्वमपि परस्यात्मनः साधयति । तेनाप्यविनाभूतत्वात् ।

ད་ནི་འགལ་བ (དེ་ཚུལ་རྣམས) བཤད་པར་བྱ་བ་ལ། —

'འདི' ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པའོ།།

དཔག་འདི་ — འདུས་པ་ཉིད་ཀྱི་མཚན་ཉིད་ (ཅན་དེ་ཉིད) རོ། ། 'དབེར་ན་'— རྣམ་པ་གང་གི་སྐོར་ནས་, གཞན་གྱི་དོན་ཉིད་དུ་སྟེ། གཞན་གྱི་

དོན་གྱི་དངོས་པོར་,

'མིག་ལ་སོགས་པ་རྣམས་ཀྱི་ (ས) སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་, དེ་བཞིན་དུ།'

རྣམ་པ་དེ་ལྟ་བུའི་སྐྱོན་ཞེས་, འདྲས་པ་ཉིད་ཀྱང་, ཡན་ལག་དང་བཅས་པ་ཉིད་ཀྱང་,

གཞན་གྱི་ 'བདག་[1]ཉིད' སྒྲུབ་པར་བྱེད་དོ།།

དེ་[2] (ལས་གཞན་དུ་) མེད་ན་མི་འབྱུང་བ་ཉིད་ (ཀྱིས་འབྲེལ་བ་གྲུབ་པ་ཉིད་) ཀྱི་ཕྱིར་རོ།།

२६४) **तथा चाह,**

'उभयत्राव्यभिचारात् ।'

उभयत्रेति परार्थे संहतत्वे च अव्यभिचारात्-गमकत्वादित्यर्थः ।

དེ་ལྟར་ཡང་སྨྲས་པ:—

གཉིས་ཀ་ལ་མི་འབྲེལ་བའི་ཕྱིར་[3]རོ།།

གཉིས་ཀ་ལ་ཞེས་བྱ་བ་ནི་, གཞན་གྱི་དོན་དང་, འདྲས་པ་ཉིད་ལ་མི་འབྲེལ་བའི་ཕྱིར་ཏེ། (དེའི) རྟོགས་བྱེད་ (གོ་བྱེད་) ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ་, ཞེས་བྱ་བའི་

---

1) སྡེ.ཏྲི. སོགས་པོར་ཏཱ་རེ་རྣམས་སུ་- 'བདག་ཉིད'–ཅེས་པ་མེད་ལགས།། དེར་ནི-"འདི་རྟགས་ཐ་ལྡན་མིག་ལ་སོགས་ཀ་རྣམས་ལ་གཞན་གྱི་དོན་ཉིད་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་དེ་ལྟར་འདྲས་པ་ཉིད་ཀྱང་གཞན་དོན་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་ཙམ་ལ་མཐའ་ཅད་ཐུན་ལ་སོགས་པའི་ཚེན་ལས་ཀྱང་ལྡོག་པ་ཙམ་ལས་སོ།།" ཞེས་བྱའོ། སྡེ.ཅེ.- 182 b. 183 a. ॥

2) དེ་མེད་ན་མི་འབྱུང་བ་···དོན་ནི་= མལ་ཆར་དང་ཐུན་སོགས་ལ་རྣམས; ཐེ་ལྡོང་ལྷས་སྦྱིན་ལ་སོགས་ལ་མེད་ན་མི་འབྱུང་བ་ལྟར། མེག་སོགས་ཚན་ལག་དང་བཅས་པའི་འདྲས་པ་རྣམས་ཀྱང; དེ་ལས་གཞན་མེམས་པ་ཅན་ཀྱི་བདག་དེ་མེད་ན་མི་འབྱུང་བས; བདག་ཡོད་པར་འགྲུབ་པོ; ཐུམ་ངུ་བསམ་པའོ།།

3) 'གཉིས་ཀ་ལ་མི་འབྲེལ་བའི་ཕྱིར'–ཞེས་པ་འདི; སྡེ.ཏྲི.ཐུ.ཏཱ་རེ་རྣམས་སུ་མེ་འདུག། ཆད་པར་མངོན།།

དོན་གོ།།

२६५) तथा चैवमपि वक्तुं शक्यते एव; संहतपरार्थश्चक्षुरादयः संघातत्वात्; शयनासनाद्यङ्गवदिति ।

དེ་བཞིན་དུ་, ཡང་འདི་ལྟར་ཡང་བརྗོད་རིགས་1པ་ཉིད་དེ། མིག་ལ་སོགས་པ་འདུས་པ་, གཞན་གྱི་དོན་ཡིན་ཏེ། འདུས་ (ཤིང་བཟལགས་) པ་ཉིད་ཡིན་པའི་ཕྱིར། མལ་ཆ་དང་, སྐྱེན་ལ་སོགས་པའི་ཡན་ལག་ (གི་ཁྱད་པར་) བཞིན། ཞེས་པའོ།།

२६६) शयनासनाद्यङ्गानि हि संहतस्य करचरणोरुग्रीवादिमत एवार्थं कुर्वन्ति नान्यस्य । तथो (नो?) पलब्धेरिति ।

མལ་ཆ་དང་སྐྱེན་ལ་སོགས་པའི་ཡན་ལག་རྣམས་ཁོ་ན་, (སྐྱར་) འདུས་པའི་ལག་པ་དང་, ཀང་པ་དང་, ལྟེ་བ་དང་, མགྲིན་པ་ལ་སོགས་པ་རྣམས་, 'བདག' ཁོ་ནའི་དོན་བྱེད་ཀྱི། གཞན་གྱི་ནི་མ་ཡིན་ཏེ། དེ་སྐར་ (མ་?) དམིགས་པའི་ཕྱིར་, ཞེས་པའོ།།

२६७) आह, विपक्ष एव भावाद्विरुद्ध इति सामान्यविरुद्धलक्षणं तत्कथमिहोपपद्यते इति ?

སྨྲས་པ་, མི་མཐུན་ཕྱོགས་ཁོ་ན་ལ་ཡོད་པའི་ཕྱིར་, འགལ་བའོ་, ཞེས་བྱ་བ་ནི། འགལ་བ་སྤྱིའི་མཚན་ཉིད་ཡིན་ལ། དེ་འདིར་ (ཆོས་ཀྱི་ཁྱད་པར་ཕྱིན་ཅི་ལོག་དུ་སྒྲུབ་བ་འདིར) ཇི་སྐར་འཐད་པར་འགྱུར? ཞེ་ན་,

२६८) उच्यते; असंहतपरविपक्षो हि संहत इति तत्रैव वृत्तिदर्शनात् किं नोपपद्यते? आक्षेपपरिहारौ पूर्ववत् ।।

---

1) ཐུ་རྨེའི་- शक्यते- ཞེས་པ་ = 'དུས' ཞེས་པ་ཡིན; དོན་ནི་ངེས་ཞེས་པ་ཉིད་ལོ།།

བརྗོད་བར་བྱ་སྟེ། འདྲས་པ་མ་ཡིན་པ (ནི) གཞན་མི་མཐུན་ཕྱོགས་ཅིད་དེ, 'འདྲས' པ་ཞེས་པ་དེ་ཅིད་ལ (དེ་ཁོ་ན་ལ) འཇུག་པར་མཐོང་བའི་ཕྱིར་ཅིའི་ཕྱིར་,མི་འཐད་ (ཅེ་བར་འགྱུར་བར་མི་འགྱུར)?

སྐྱོན་སྤྲོང་དག་ནི, སྒྲ་མ་བཞིན་ནོ།

धर्मिस्वरूपविपरीतसाधनः ཆོས་ཅན་གྱི་རང་བཞིན་ཕྱིན་ཅི་ལོག་ཏུ་སྒྲུབ་པ:–

२६६) धर्मिस्वरूपविपरीत ·····।

इत्यादि । धर्मा अस्य विद्यन्ते इति धर्मी । उदाहरणं तु यथा न द्रव्यम्, इत्यादि । कः पुनरेवम्? आह,– वैशेषिको बौद्धं प्रति । केन पुनः सम्बन्धेन, इति?

ཆོས་ཅན་གྱི་རང་བཞིན་ཕྱིན་ཅི་ལོག·····།

ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་སྟེ། 'ཆོས' གང་ལ་ཡོད་པ, ཞེས་བྱ་བ་དེ་ནི, ཆོས་ཅན་ནོ། །དཔེ་ནི,

དཔེར་ན་, ཐས་མ་ཡིན·····།

ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པའོ། །སྐར་ཡང་, དེ་ཅི་ལྟར?ཞེ་ན, སྐྱས་པ་བྱེ་བྲག་པས, སངས་རྒྱས་པའི་ངོར་རོ། །སྐར་ (ད) འབྲེལ་བ་ཅི་ཞིག་གི་སྐོ་ནས? ཞེ་ན,

३००) उच्यते; तस्य सिद्धान्तो—

"द्रव्यगुणकर्मसामान्यविशेषसमवायाः षट्पदार्थाः१ ।"

ततः पृथ्व्यापस्तेजोवायुराकाशं कालो दिगात्मा मन इति द्रव्याणि२ ।

---

1) द्रव्य-गुण-कर्म-सामान्य-विशेष-समवायाऽभावाः इति सप्त पदार्थाः–द्रष्टव्य-तर्कसंग्रह-पृ.२। अभिधेयत्वं प्रमेयत्वं ज्ञेयत्वं वा पदार्थसामान्यलक्षणम्, इत्यादि ।– वही··· ॥

2) 'पृथिव्यापस्तेजो वायुराकाशं कालो दिगात्मा मन इति द्रव्याणि– १।१।४। वै. सू. । = गुणवत्त्वम्–द्रव्यत्वजातिमत्त्वं वा द्रव्यसामान्यलक्षणम् ।– अन्नम्भट्ट-कृत तर्क-संग्रह–पृष्ठ २।

བཤད་པར་བྱ་སྟེ། རྫས་ དང་ ཡོན་ཏན་ དང་ ལས་དང་ སྤྱི་དང་ བྱེ་བྲག་ དང་ འབྲེལ་ (སྦྱོར་) པ་རྣམས་དེ། ཚིགས་གྲི་དོན་བྱེད་རྣམས་སོ།།

དེ་ལས་, ས་དང་ ཆུ་དང་ མེ་དང་ རླུང་དང་ ནམ་མཁའ་དང་ དུས་ དང་ ཕྱོགས་དང་ བདག་དང་ ཡིད་, ཅེས་བྱ་བ་ནི་རྫས་རྣམས་སོ།།

३०१) **'गुणाश्चतुर्विंशतिः ।– रूप–रस–गन्ध–स्पर्श–संख्या–परिमाणनि–पृथक्त्वं–संयोग–विभाग परत्वापरत्व–बुद्धि सुख–दुःख–इच्छा–द्वेष–प्रयत्नाश्चेति सूत्रोक्ताः । च शब्दात्,–द्रव्यत्वम्–गुरुत्वम्–संस्कारः–स्नेहः–धर्मः अधर्मः शब्दश्चेति । एवं चतुर्विंशतिगुणाः ।**

ཡོན་ཏན་ནི, ཉི་ཤུ་རྩ་བཞི་སྟེ།— གཟུགས་ དོ་ དྲི་ རེག་བྱ་ གྲངས་ ཚད་རྣམས་དང་། ཐ་དད་བ་ཉིད་ འབྲས་བུ་ (སྦྱོར་བ)–རྣམ་པར་དབྱེ་བ་ གཞན་ཉིད་ གཞན་མ་ཡིན་པ་ཉིད་ ཐུག་ བདེ་བ་ སྡུག་བསྔལ་ འདོད་པ་ སྡང་བ་ རྩོལ་བ་དང་བཅས་པ་ (འདི་རྣམས་) ནི་ མདོ་ལས་བཤད་པ་རྣམས་སོ། །'དང་' (च) གི་སྒྲ་ལས་ རྫས་ཉིད་ སྤྱི་ བ་ཉིད་ འབྲས་བྱེད་ (གོམས་པ) སྐུམ་པ་ ཆོས་ ཆོས་མ་ཡིན་པ་–སྒྲ་ དང་བཅས་ཏེ་འདི་ལྟར་ཡོན་ཏན་ཉི་ཤུ་བཞིའོ།།

---

1) रूप-रस-गन्ध-स्पर्शाः सङ्ख्याः-परिमाणानि पृथक्त्वं-संयोग-विभागौ-परत्वापरत्वे-बुद्धयः सुखदुः खे-इच्छाद्वेषौ-प्रयत्नश्च गुणाः ।-१।१।५. वै. । = 'गुणत्वजातिमत्त्वं गुणसामान्यलक्षणम्'–द्रष्टव्य-अन्न. त. पृ. २ । टिप्पणी ।

३०२) पञ्च कर्माणि ।– तद्यथा– उत्क्षेपणम्– अवक्षेपणम्– आकुञ्चनम्–प्रसारणम्– गमनम् इति कर्माणि[1] ।

ལས་རྣམས་ནི་ (རྣམ་པ་) ལྔའོ། འདི་ལྟ་སྟེ། གྲེན་དུ་འཕེན་པ་ ཐུར་དུ་འཕེན་པ་ སྐུམ་པ་ སྒྱེལ་བ (འཕེལ་བར་བྱ་བ) འགྲོ་བ་ཞེས་བྱ་བ་སྟེ་ ལས་རྣམས་སོ།།

३०३) गमनग्रहणाद् भ्रमणरेचनस्पन्दनाद्यवरोधः ।

འགྲོ་བ་ (ཞེས་བའི་སྐྱ་) སྨོས་པ་ (སྐྱ་ད) ལས་, འཁོག་པ་དང་ རེངས་པ་དང་ གཡོ་བར་བྱེད་པ་ལ་སོགས་པ་དང་ བཀག་པ་ (རྣམས་གཅད་ཀྱང) འོ།

३०४) सामान्यं द्विविधं परमपरञ्चेति[2] । तत्र परं सत्ता 'भावो' महासामान्यमिति चोच्यते । अपरं द्रव्यत्वादि । तत्र सत्ता द्रव्यगुणकर्मभ्योऽर्थान्तरम्[3] ।

སྤྱི་ནི་རྣམ་པ་གཉིས་དེ། གཞན་དང་གཞན་མ་ཡིན་པ་ཞེས་བྱ་བའོ། । དེ་ལ་གཞན་ནི་, ཡོད་པ་ཉིད་དེ་དངོས་པོ་ (ཡིན་ལ་, དེ་ནི་) 'སྤྱི་རྟེན་པོ་' ཞེས་བརྗོད་ (པ་དེ་ཉིད་) དོ། །གཞན་མ་ཡིན་པ་ནི་, 'རྡུལ་ཉིད་ལ་སོགས་

---

1) उत्क्षेपणमवक्षेपणमाकुंचनं प्रसारणं गमनमिति कर्माणि-१।१।६। वै. ।
संयोगभिन्नत्वे सति संयोगासमवायिकारणत्वं-कर्मत्व जातिमत्वं वा कर्मसामान्यलक्षणम् ॥
तत्रैव द्रष्टव्यम् ॥

2) "सामान्यं विशेष इति बुद्धि-अपेक्षम्"-वै. सू. १।२।३। "सामान्यं द्विविधं परमपरं च ।
तत्र परं सत्ता । अपरं सत्ताव्याप्यं द्रव्यत्वादि" (उपस्कर-वै. भ. १।२।३।) 'परसामान्य
को वैशेषिक-सत्ता, भाव, महासामान्य, कहते है । "भावः सामान्यमेव" वै. सू. १।२।४।
"भावः सत्ता सामान्यमेव" चन्द्र. वृ. १।२।४। सत्ता भावो महासामान्यमिति चोच्यते"–
मणिभद्र-वृ. ।

3) "द्रव्यगुणकर्मभ्योऽर्थान्तरं सत्ता" वै. सू. १।२।८। द्रष्टव्य-तर्कचन्द्रवृत्ति-पृ. ६ ॥

བའོ།། །དེ་ལ་ཡོད་པ་ཉིད་ (सत्ता)ནི་, རྫས་དང་ ཡོན་ཏན་དང་ ལས་རྣམས་ལས་དོན་གཞན་ནོ།[1]།

३०५) कयापुनर्युक्त्या ? इत्यत्राह—

न द्रव्यं[2] भावः, एक द्रव्यवत्त्वादिति' हेतुः। सामान्यविशेषवदिति; दृष्टान्तः।

སྨྲས་རིགས་པ་ཅི་ཞེག་གིས་ ?ཞེ་ན་, དེ་ལ་སྨྲས་པ:—

'ཡོད་པ་ཉིད་ (དེ) རྫས་མ་ཡིན་ཏེ། རྫས་གཅིག་པ་ཅན་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར[3]།।'

ཞེས་བྱ་བ་ནི་རྟགས་སོ། ।

སྒྱུ་དང་བྱེ་བྲག[4]བཞིན།।

ཞེས་བྱ་བ་ནི་དབེ་ཚོས་ཅན་ནོ།।

३०६) अधुना भावार्थ उच्यते। न द्रव्यं भावः (सत्ता)। द्रव्यादन्य इत्यर्थः।

ད་ནི་, བསམ་དོན་ (དགོས་པའི་དོན་) བརྗོད་པར་བྱ་སྟེ། 'ཡོད་པ་ཉིད་' ནི་, རྫས་མ་ཡིན་ནོ་ (ཞེས་པ) སྟེ། རྫས་ལས་གཞན་པའོ་, ཞེས་པའི་དོན་ནོ།।

३०७) एकद्रव्यवत्त्वादित्यत्र एकं च तद्द्रव्यं च एकद्रव्यमस्यास्तीति आश्रयभूतमिति एकद्रव्यवान्। समानाधिकरणाद्। बहुव्रीहिः। कदाचित्कर्मधारयः "सर्वधनाद्यर्थ" इति वचनात्।

(1 ཡོད་པ་ཉིད་ནི་རྫས་ཏང་ཡོད་དུ་ཏང་བས་རྣམས་བས་དོན་གཞན་ནོ"—ཐུ་མདོ. ११।२।८।

2) "एकद्रव्यवत्त्वान्न द्रव्यम्"-वै. १।२।९। "गुणकर्मसु च भावान्न कर्म न गुणः"-वै.सू.१।२।१०।

3) 'རྫས་གཅིག་པ་ཅན་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རྫས་མ་ཡིན་ནོ'-ཐུ་མདོ-११।२।७; "ཡོད་དུ་ཏང་བས་ལ་ཡང་ཡོད་པས་བས་མ་ཡིན; ཡོད་དུ་ཏ་མ་ཡིན་ནོ"-ཐུ. ११।२।१०। "कया युक्त्या इति चेत्। उच्यते न द्रव्यं सत्ता द्रव्यादन्येत्यर्थः एक द्रव्यवत्त्वात्'''। एवं न गुणः सत्ता, गुणेष्वभावात् गुणेषुभावात् गुणत्ववत्'। तथा न सत्ता कर्म कर्मसु भावात् कर्मत्ववत्"—मणिभद्र. वृ. ।।

4) ཀ.ཁེ་ངམང་རྣམས་སུ=" སྒྱུ་ཏང་ཐུང་མང་བཞེན།" ཞེས་སོ།।

རྫས་གཅིག་པ་ཅན་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་, ཞེས་བྱ་བ་འདིར་, རྫས ཡང་ཨིན་ལ་, གཅིག་ཀྱང་ཡིན་པ་ནི་, རྫས་གཅིག་སྟེ། དེ་གང་ལ་ཡོད་པ་ཞེས་བྱ་བ་ཡིན་ཏེ། རྟེན་ཅུང་ཟུར་བ་ཞེས་བའོ། །(དེ་ནི་) རྫས་གཅིག་པ་ཅན་གོ། །འདིར་ནི་ཁྱད་གཞི་ཁྱད་ཆོས་རྟེན་ཐུན་མོང་བའི་ཕྱིར། འབྱུང་མང་པོ་ (ཞེས་བའི་ཚོག་སྦྱད་བྱས) བའོ། །འགའ་ཞིག་གི་ཚེ་, ལས་འཇོག་པ་ (ཡང་ཏེད་རྩང་སྟེ) "ནོར་ཐམས་ཅད་ལ་སོགས་པའི་དོན" — ཞེས་བྱ་བའི་ངག་ལས་སོ།།

३०८) तद्भावस्तत्त्वं तस्मादेकद्रव्यवत्त्वात् । एकस्मिन्द्रव्ये वर्तमानत्वादित्यर्थः।

དེའི་དངོས་པོ་ནི་, དེ་ཉིད་དེ། དེའི་ཕྱིར་ན་, རྫས་གཅིག་པ་ཅན་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ། །(དེ་ཡང་) རྫས་གཅིག་ལ་གནས་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་, ཞེས་བའི་དོན་ནོ།།

३०९) वैशेषिकस्य हि अद्रव्यं[1] द्रव्यं अनेकद्रव्यं च द्रव्यम् । तत्राद्रव्यं द्रव्यमाकाशकालदिगात्मनः परमाणवः । अनेकद्रव्यं तु द्वयणुकादिस्कन्धाः । एकद्रव्यं तु द्रव्यमेव नास्ति ।

བྱེ་བྲག་བའི་ (ལུགས་ལ་) ནི[2], རྫས་མ་ཡིན་བའི་རྫས་དང་། རྫས་མང་པོ་བའི་རྫས་ཏེ། དེ་ལ་རྫས་མ་ཡིན་བའི་རྫས་ནི་, ནམ་མཁའ་དང་,

---

1) परमाण्वाकाशादि द्रव्यमद्रव्यं कारणद्रव्याभावात्, अनेकद्रव्यं वा घटादि समवायिकारणद्रव्ययुक्तत्वात्, सत्ता पुनः इत्यादि । चन्द्र. वृ. वै. १।२।६। O.S. । अपि च- वैशेषिकाणां हि अद्रव्यं वा द्रव्यं अनेकद्रव्यं वा द्रव्यम्। तत्राद्रव्यं द्रव्यमाकाशं कालो दिग् आत्मनः परमाणवः। अनेकद्रव्यं तु द्व्यणुकादिस्कन्धाः। एकद्रव्यं तु द्रव्यमेव न भवति। मणि.- वृ. वै. पृ. ६१-६२।

2) བྱེ་བྲག་པའི་ལུགས་ལ།— རྫས་མ་ཡིན་པའི་རྫས ཞེས་པ་ནི; བསྟེན་བྱ་སྤྱིའང་ཅུང་ཟུར་རྫས་མེད་པ་ཅན་གྱི་རྫས་ཏེ། རྣམ་པ་ཐམས་ཅན་དུ་རྣམ་པར་མི་འགྱུར་བ་རྟག་པའི་རྫས་ནམ་མཁའ་ལ་སོགས་པའོ།།

དུས་དང་། ཐུ་གས་དང་, བདག་དང་, རྟུལ་ཐུ་རབ་རྣམས་སོ།།

རྗེས་མང་པོ་པ་ནི། — གཅིག་རྟུལ་ (རྟུལ་ཐུ་རབ་གཅིག་ཚོགས་པ་ཡན་ཆད་) ཅན་ལ་སོགས་པའི་ཐུང་པོ་རྣམས་སོ1། །'རྗེས་གཅིག' ནི, རྗེས་ཙམ་ཡང་མ་ཡིན་ནོ་ (རྗེས་ཅིད་དུ་མེད་དོ)།

३१०) **एकद्रव्यवांश्च भावः२ । इत्यतो द्रव्यलक्षणविलक्षणत्वात् न द्रव्यं भाव इति ।**

ཡོད་པ་ཅིད་ནི་རྗེས་གཅིག་པ་ཅན་ནོ། །ཞེས་བྱ་སྟེ། དེ་ནས, རྗེས་ཀྱི་མཚན་ཅིད་དང་མཚན་ཅིད་མི་མཐུན་པའི་ཕྱིར། 'ཡོད་པ3ཅིད' ནི, རྗེས་མ་ཡིན་ནོ, ཞེས་བྱའོ།།

३११) **दृष्टान्तः, सामान्यविशेषः । स च द्रव्यत्व-गुणत्व-कर्मत्वलक्षणः । द्रव्यत्वं हि नवसु द्रव्येषु वर्तमानत्वात्सामान्यं, गुणकर्मस्वो व्यावर्तमानत्वाद्विशेषः ।**

དཔེ་ཚོས་ཅན་ནི, སྤྱི་དང་བྱེ་བྲག་གོ །དེ་ཡང་རྗེས་ཅིད་དང་, ཡོན་ཏན་ཅིད་དང་, ལས་ཅིད་ཀྱི་མཚན་ཅིད་ (ཅན་) ནོ། །རྗེས་ཅིད་ནི, རྗེས་དགུ་

ནམ་མཁའ་ལྟ་བུ་གཅིག་ཏུ་ཡང་མ་ཡིན་ཏེ་ཐ་སྙད་ཀྱང་ཡོད་དོ།། ཇི་སྐད་དུ-"आकाशादीनां च न जन्यं नापि जनकमित्यद्रव्यमाकाशादीनां नित्यत्वम् इति यावत्"–ཞེས་བྱ་བ་ལྟར་རོ།། पंजिका पृ. ६७ ।।

1) རྗེས་མང་པོ་པ་ནི་རྟུལ་བྲ་རབ་གཅིག་ཡན་ལྷ་ཆོག་པ་ལ་མོག་པ་འབྱུང་བའི་ཏངོག་པོ་རྟགས་ཏེ། མེ་རྟག་པའི་རྗེས་རྟགས་སོ།། ཇི་སྐད་དུ-"अनेकद्रव्यं वा घटादि समवायिकारणद्रव्ययुक्तत्वात्"...। ཞེས་པ་ལྟ་བུའོ།।– चन्द्र. वृ. वै. सू. १।२।६।।

2) भावः सत्ता–चन्द्र. वृ. १।२।४। "सद् द्रव्यं सन् गुणः सत् कर्म इति सत्ता'-चन्द्र. वृ. १।१।७। O.S. ।। एवं च एकैकस्मिन्द्रव्ये वर्तमानश्च भाव इत्यर्थः-न्या. पंजि. पृ. ६७।O.J.B.।

3) གོང་འགག་མང་པོར་–'ཡོད་པ་ཅིད་' ཅེས་པ་འདི་ 'सत्ता' ཞེས་པ་ལྟ་ भावः' ཞེས་པའི་རྟགས་ཡིན་པས་ 'सत्ता' ཞེས་པའི་དོན་'ཡོད་པ་ཅིད་'ཅེས་གཞན་ལས་ཕྱི། ཤུ་དམིགས་ནི་ 'भावः' ཞེས་པ་ཅིད་ཡོད། དེ་ནི "དངོས་པོ་"-ཞེས་པ་ཡིན་ནོ།।

རྣམས་ལ་ཡོད་བའི་ཕྱིར་, སྤྱི་དང་། ཡོན་ཏན་དང་ལས་དག་ལས་རྣམ་བར་ལྡོག་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར། ཅེ་བྱག་ (ཁྲད་བར་) གོ།

३१२) एवं गुणत्वकर्मत्वयोरपि भावना कार्येति। ततश्च सामान्यं च तद्विशेषश्च स इति सामान्यविशेषस्तेन तुल्यं वर्तत इति सामान्यविशेषवत् द्रव्यत्ववदित्यर्थः।

དེ་བཞིན་དུ། ཡོན་ཏན་ཉིད་དང་, ལས་ཉིད་དག་ལ་ཡང་ཤེས་བར་བྱའོ་, ཞེས་བའོ། །དེ་ནས་, ཡང་སྤྱི་དང་, དེའི་ཅེ་བྱག་ཅེས་བྱ་བ་དེ་, སྤྱི་དང་བྱི་བྱག་སྟེ། དེ་དང་མཚུངས་བར་འཇུག་པ་ཞེས་བྱ་བ་ནི་, སྤྱི་དང་ཅེ་བྱག་བཞིན་, ཞེས་པ་སྟེ། ཇས་ཉིད་བཞིན་ཞེས་བྱ་བའི་དོན་གོ།།

३१३) ततश्चैतदुक्तं भवति। – 'यथा नवसु द्रव्येषु प्रत्येकं वर्तमानं द्रव्यं न भवति, किं तु सामान्यविशेषलक्षणं द्रव्यत्वमेव एवं भावोऽपीत्यभिप्रायः।

དེའི་ཕྱིར་ཡང་འདི་སྐད་སྨས་པ་ཡིན་ཏེ། — ཇི་སྐད་ཇས་དག་བོ་དེ་དེ་ལ་ཡོད་པ་ (ད་སྐད་བ་དེ) ནི་, ཇས་མ་ཡིན་ལ་, ཡིན་ཀུང་སྤྱི་དང་བྱི་བྱག་གི་མཚན་ཉིད་ཅན་ 'ཇས་ཉིད་བཞིན། དེ་སྐད་ཡོད་པ་ཉིད' (དངོས་–भावाः) ལ་ཡང་ (ཤེས་བར་བྱའོ་,) ཞེས་བྱ་བ་ནི་, (གོང་གསལ་བཤད་པ་རྣམས་ཀྱི) མངོན་བར་འདོད་བའི་དོན་ (སྨྲིང་པོར་བསྡུས་པ་ཡིན་) ནོ།།

३१४) आह, यदि नाम द्रव्यं न भवति, तथाऽपि गुणो भविष्यति कर्म च इत्येतदपि निराचिकीर्षुराह—

"गुणकर्मसु च भावात्"

ततश्च न गुणो भावः, गुणेषु भावाद् गुणत्ववत्। यदि च भावो गुणः स्यान्न तर्हि गुणेषु वर्तते, निर्गुणत्वाद् गुणानाम्। वर्तते च गुणेषु भावः। सन् गुण इति प्रतीतेः।

སྐྱེས་པ་, གལ་ཏེ་ཡང་རྟག་ཏུ་ཡིན་མོད། དེ་ལྟ་ན་ཡང་ཡོད་ཤུལ་
དུ་ནི་འགྱུར་བ་ (ཡིན་པ་) དང་། ཡས་སུ་ཡང་ངོ་, ཞེས་བྱ་ཕྱི་ཡང་བསལ་
བར་འདོད་དེ་སྐྱེས་པ་:—

"ཡོད་དུན་དང་ཡས་ལ་ཡང་ཡོད་བའི་ཕྱིར་རོ།།"

(རྒྱུ་མཚན) དེ་ཡས་ཀྱང་, ཡོད་དུན་མ་ཡིན་དེ། ཡོད་དུན་རྣམས་ལ་ཟད་པ་
(ཡོད་པའི) ཕྱིར་དང་། ཡོད་དུན་རྣམས་ལ་ཡོད་དུན་མེད་པའི་ཕྱིར་རོ།།

ཡོད་པ་ཉིད་ (དངོས་པོ་) ནི་, ཡོད་དུན་རྣམས་ལ་ཟད་པ་ཡང་ཡིན་དེ།
'ཡོད་དུན་ཡོད་པ'—ཞེས་རྟོག་ (པ་ལ་སྣང་) བའི་ཕྱིར་རོ།།[1]

३१५) तथा न कर्म[2] भावः, कर्मसु भावात्कर्मत्ववत् । यदि च भावः कर्म स्यात्, न तर्हि कर्मसु वर्तते, निष्कर्मकत्वात्कर्मणाम् । वर्तते च कर्मसु भावः । सत्कर्मेति प्रतीतेः ।

व्यत्ययोपन्यासस्तु प्रतिज्ञाहेत्वोर्विचित्रन्यायप्रदर्शनार्थम् ।

དེ་བཞིན་དུ་, 'ཡོད་པ་ཉིད' 'ཡས' (ཀྱང་)མ་ཡིན་དེ། (དེ་ཉིད་)
ཡས་རྣམས་ལ་ཡོད་བའི་ཕྱིར་, ཡས་ཉིད་བཞིན། གལ་ཏེ་, 'ཡོད་པ་ཉིད'
'ཡས' ཡིན་ན་ནི་, དེས་ན་ཡས་རྣམས་ལ་མི་འཇུག་སྟེ། ཡས་རྣམས་ཡས་
མེད་པ་ཅན་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ།། 'ཡོད་པ་ཉིད' ཡས་རྣམས་ལ་འཇུག་པ་ཡང་
ཡིན་དེ། 'ཡས་ཡོད་པ' ཞེས་རྟོག (བའི་ཐེའོ་སྤངས་ལ་ཡོད་)བའི་ཕྱིར་རོ།།

ཕྱིན་ཅི་ལོག་ཏུ་ཉེ་བར་གཞག་པ་ནི་, ཁམ་ཁའི་དཔལ་ལྡན་ཞི་ཁྲོས་

---

1) གཞན་དུ་ན; ཡོད་དུན་ལ་ 'ཡོད་པ'-སྐྱོན་བས། དེ་ཤེད་བར་བྱས་ལོ; ཞེས་བྱ་བ་ཚིག་ཏུ་མོ།།

2) न कर्म भावः, = भाव कर्म नहीं है ।

བའི་རྒྱལ་ (སྡུ་ཚོགས་པ) རབ་ཏུ་བསྟན་བའི་དོན་ཏོ།།

३१६) इत्येवं वैशेषिकेणोक्ते बौद्ध आह—।

अयं च हेतुः त्रिप्रकारोऽपि

यथा द्रव्यादिप्रतिषेधं[1] साधयति तथा भावस्य' धर्मिणोऽभावत्वमपि साधयति।

तेनाप्यविनाभूतत्वात्, तथा चाह—

उभयत्राव्यभिचारात्। उभयत्र द्रव्यादिप्रतिषेधे भावाभावे च गमकत्वात्।

ཞེས་བྱ་བ་འདི་སྐད་དུ་ བྱག་པས་བཤད་པ་ལ་སོགས་ཀྱས་བས་སྨྲས་པ་,

དགག་འདི་ཡང་, རྟགས་བ་གསུམ་ཀ་ཡང་།

ཇི་སྐད་ (ཡོངས་བཅོད་ཀྱི།2) རྟགས་ལ་སོགས་པ་ བཀག་པ་ (མེད་པ)

སྐྱབ་བར་བྱེད་བ་དེ་གཞིག་ཀྱ། ཡོད་བ་ཉིད་ཀྱི་ (ཡོད་བར་སྐྱབ་བའི) ཚོས་ཅན་

ལ་མེད་པ་ཉིད་ཀྱང་སྐྱབ་བར་བྱེད་དེ།

དེ་ལས་མེད་ན་མི་འབྱང་བ་ཉིད་ཀྱི་ (སྐོ་ནས་འབྲེལ་བའི) ཕྱིར་རོ། ।

དེ་སྐད་དུ་ཡང་སྨྲས་པ། —

'གཅིས་ཀ་ལ་མི་འཐུལ་བའི་ཕྱིར་རོ།།

གཅིས་ཀ་ལ,— རྟས་ལ་སོགས་བ་ལ་ཡོད་བ་ཉིད་དང་མེད་བ་ཉིད་ (སྐྱབ་བ་

གཅིས་ཀ་ལ) ཡང་གི་ བྱེད་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ།།

३१७) तथा च; यथैतदुक्तं शक्यते, न द्रव्यं भावः, एकद्रव्यत्वात् द्रव्यत्ववत्।

एवमिदमपि शक्यते, भावो भाव एव न भवति, एकद्रव्यत्वात्, द्रव्यत्ववत्। न

च द्रव्यत्वं प्रागपि, द्रव्यत्वविशेषत्वात।

དེ་སྐད་ཡང་, དབེན་ན། འདི་སྐད་ (ཡང་) བརྗོད་རིགས་དེ། ཡོད་

---

1) 'भावास्य' इति पाठः मूले-पृष्ठ-१. पं १४।

2) ཐ་སད་ བར་འདེད་'ཡོད་'ས་ཉིད་ཀྱི་'' ཞེས བྱང་། ཀཁ. ८ ཡཁ. १० ॥

བ་ཉིད་ནི་ཡོན་མ་ཡིན་ཏེ། ཡོན་གཅིག་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར། 'ཡོན་ཉིད' བཞིན། དེ་བཞིན་དུ་འདི་ (སྐར) ཡང་བཤད་ཟུས་ཏེ། 'ཡོད་བ་ཉིད་' ཡོད་བ་ཉིད་ཀྱང་མ་ཡིན་ཏེ[1]། ཡོན་གཅིག་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར། 'ཡོན་ཉིད' བཞིན། 'ཡོད་བ་ཉིད' ཡོན་ཉིད་ཀྱང་མ་ཡིན་ཏེ ཕྱི་དང་བྱེ་བྲག་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ།།

३१८) एवं न गुणः, गुणेषु भावात्, गुणत्ववत् । अत्रापि भावो भाव एव न भवति, गुणेषु भावात्, गुणत्ववत् । न च गुणत्वं भावः, सामान्यविशेषत्वादेव ।

དེ་བཞིན་དུ་, ཡོན་ཏན་ཡང་མ་ཡིན་ཏེ། ཡོན་ཏན་རྣམས་ལ་ཡོད་བའི་ཕྱིར།། ཡོན་ཏན་ཉིད་བཞིན། འདིར་ཡང་, ཡོད་བ་ཉིད་ཡོད་བ་ཉིད་མ་ཡིན་ཏེ།། ཡོན་ཏན་རྣམས་ལ་ཡོད་བའི་ཕྱིར། ཡོན་ཏན་ཉིད་བཞིན། ཅི་བ་ཉིད་, ཡོན་ཏན་ཉིད་ཀྱང་མ་ཡིན་ཏེ། ཕྱི་དང་བྱེ་བྲག་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་, (ཞེས་བ་) ཁོ་ནའོ།།

३१९) एवं न कर्म भावः, कर्मसु भावात् । अत्रापि भावो भाव एव न भवति; कर्मसु भावात्, कर्मत्ववत् । न च कर्मत्वं भावः, सामान्यविशेषत्वात् ।

དེ་བཞིན་དུ་, ཡོད་བ་ཉིད་ལས་ (ཀྱང་) མ་ཡིན་ཏེ། ལས་རྣམས་ལ་ཡོད་བའི་ཕྱིར། ལས་ཉིད་བཞིན། འདིར་ཡང་, ཡོད་བ་ཉིད་ཡོད་བ་ཉིད་དུ་མི་འགྱུར་ཏེ། ལས་རྣམས་ལ་ཡོད་བའི་ཕྱིར། ལས་ཉིད་བཞིན། 'ཡོད་བ་ཉིད' (འདི) 'ལས་ཉིད་' ཀྱང་མ་ཡིན་ཏེ། ཕྱི་དང་བྱེ་བྲག་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་

1) 'ཡོད་བ་ཉིད' དམ; དངོས་པོ་ནི། རྫས་སོགས་དེ་གང་གི་ཕྱིར་བྱ་ཡང་མི འདུས་ཏེ། སྤྱིས་ཅན་ལ་ཡོད་པའི་ཕྱིར། ཞེས་བྱ་སྟེ། བྱེ་བྲག་པའི་ལུགས་ལ; རྫས་ལ་རྫས་གཏེ་སྟ་པ་སྟེ་བ་ཉིད་ཞེང་། ཡོན་ཏན་སོགས་ལ་ཡང་ཡོན་ཏན་གཞན་མེ་བཏེ་བས། དེ་ལ་གཏེ་ན; དེ་མ་ཡིན་དགོས་པས་སོ། །དེ་ན་ཡོད་པ་མ་ཡིན་པའི་ཐུག་པ་བཏོ་བའོ།།

(ཞེས་བཞི་)།

३२०) सामान्यविरुद्धलक्षणयोजना तु भावविपक्षत्वात्सामान्यविशेषस्य सुकरैव ।

སྤྱིར་འགལ་བའི་མཚན་ཉིད་ཀྱི་སྤྱིར་བ་ནི་ (སྤྱི་དང་འགལ་བའི་མཚན་ཉིད་ཀྱི་སྤྱིར་བ་ནི་) 'ཡོད་པ་ཉིད' མི་མཐུན་ཕྱོགས་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར། སྤྱི་དང་ཁྱད་པར་ (དག་) གི་,(ཞེས་བྱ་བ་སྟེ། (གི་) སྐྱ་བ་ཉིད་དོ།།

३२१) आह, 'अकस्मिद्धस्य विशिष्यते; इति कथं विरुद्धः ? तथाहि, न भावो नाम द्रव्यादिव्यतिरिक्तः कश्चिदस्ति सौगतानाम् । तदभावाच्चाश्रयासिद्ध एव हेतुरिति' ।

སྨྲས་པ་, འདི་ (ས) ནི་མ་གྲུབ་པ་ལ་ཁྱད་པར་དུ་མི་ (འགྱུར་) བྱེད་དོ་, ཞེས་བྱ་ན་, ཅིའི་ཕྱིར་ན་འགལ་ (དགས་ཡིན་) བར་ (བརྗོད་པ་) ཡིན་? དེ་ལྟར་ཡིན་པ་ཡང་, བདེ་བར་གཤེགས་པ་བ་རྣམས་ (ཀྱི་ལུགས་) ལ ཡོད་པ་ཉིད་ (དངོས་པོ་) ཅེས་པ་, ཤས་ལ་སོགས་པ་ལས་ལྷག་པའི་ (རྣམ་པ་གཞན་དུ་གྱུར་པའི) (དངོས་པོ་) ཆུང་ཟད་ཀྱང་ཡོད་པ་མ་ཡིན་ནོ། །དེ་མེད་པའི་ཕྱིར། (དགས་འདི་) གཞི་ (ཆོས་ཅན་) མ་གྲུབ་པ་ཁོ་ནའི་དགས་སོ་, ཞེ་ན་

३२२) अत्रोच्यते सत्यमेतत् । किन्तु परप्रसिद्धोऽपि विपक्षमात्रव्यापी विरुद्ध इति निदर्शनार्थत्वात् । एकस्मिन्नपि चानेकदोषजात्युपनिपातनात्, तद्भेददर्शनार्थत्वान्न दोष इति ।

འདི་ལ་བརྗོད་བེད་བྱ་སྟེ། དེ་ལྟར་བདེན་མོད། ཡིན་ཀྱང་, གཞན་ལ་1རབ་ཏུ་གྲུགས་པ་ཡིན་ཞིང་, མི་མཐུན་ཕྱོགས་ཁོ་ན་ལ་ཁྱབ་པ་ (ཡིན་པས)

---

1) 'གཞན་' ཞེས་སོགས་ཀྱི་དོན་ནི་འདི་ལྟར་; དངོས་པོ་(ཡོད་པ་ཉིད་) ཀྱིས་ཐུབ་བའི་ཆོས་མེད་བར་བསྟོད་པ་རྣམས་ཀྱི་ལུགས་ན། རྟགས་བསྟོད་(གོང་གསལ་རྟགས་ནི་) ཆོས་ཅན་མེད་རྣམས་མ་གྲུབ་བཞིན་མོད། ཐ་དད་པ་གང་ལ་དངོས་པོར་(ཡོད་པ་ཉིད་) གྲུགས་པའི་ཆོས་ཁོ་ནོར་བསྟོད་པ་

'འགལ་བའོ་ཞེས་, ངེས་པར་བསྟན་པའི་དོན་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ།།

(སྦྱོར་བ་) གཅིག་ལ་ཡང་1སྐྱོན་གྱི་རིགས་མང་པོ་ཉེ་བར་འབབ་

(འབྱུང་) བའི་ཕྱིར། དེའི་དབྱེ་བ་རྣམས་བསྟན་པར་བྱ་བའི་དོན་ཉིད་ཡིན་པའི་

ཕྱིར།། སྐྱོན་མེད་, ཅེས་སོ།།

३२३) **'आह, एवमविरुद्धभावः सर्वत्र विशेषविरुद्धभावादिति?'**

न; विरोधिनोऽधिकृतहेत्वन्वितदृष्टान्तबलेनैव निवृत्तेः ।

སྨྲས་པ་, དེ་ལྟ་ན་, མི་འགལ་2བའི་དངོས་པོ། ཐམས་ཅད་དུ་ཁྱད་

དེ་དག་ལ; ཡོད་པ་ཉིད་ (དངོས་པོ་) ཇི་ (སོགས་) ལས་གཞན་ཉིད་དུ་སྣང་བ་ལ; རྟགས་འདི་དང་ཐུ་ཐག་པ་ཉིད་དེ; རྟགས་འདིའི་ཕྱོགས་ཆོས་ཐུབ་པའི་རྗེས་ཆོས་ཅན་ཐུབ་པས; ཕྱོགས་ཆོས་ཐུབ་པ་ཉིད་དོ་; ཞེས་པའོ།། དེས་ན་ཕྱོགས་ཐུབ་ཅིང; མི་མཐུན་ཕྱོགས་ཀྱི་ན་ལ་འཇུག་པས; འགལ་བའི་རྟགས་ཉིད་དོ་; ཞེས་པའོ།།

1) གཅིག་ལ་ཡང་··· ।= དམིར་ན; ཡོད་པ་ཉིད (དངོས་པོ་) ཆོས་ཅན། ཇས་མ་ཡིན་ཏེ། ཇས་གཅིག་པ་ཅན་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར། ཞེས་ཕྱོགས་ཀ་ཐུབ་པ་པོགས་མང་པོ་ཡོང་སྟེ་ན་ལ་གྱུར་པ་ཡིན་ལ། སྐྱེ་རྟགས་ཀུ་བཀོད་པ་ལ; ཚུལ་གང་ཡང་རུང་བ་ཞེག་མ་ཐུབ་ན་མ་ཐུབ་པ་ཞེས་བརྗོད་དུ་རུང་ལ། དེ་ཐུ་ན་ཡང; ཕྱོགས་ཆོས་ཏེ; རྟགས་ཆོས་ཅན་ལ་མ་ཐུབ་ན་མ་ཐུབ་ཅང; དེ་བཞིན་དུ་གཞན་རྣམས་ཀོ་སོར་བཤད་པ་ནི; གཅོ་ཚེ་པ་ཉིད། སྐྱེ་ཀུ་དེ་གསུམ་ཀོ་སོར་གོ་བར་བྱ་བའི་དགོས་པའང་ཡིན་པའི་ཕྱིར། སྐྱེ་མེད་དོ་; ཞེས་པ་ཡིན། འདིར; གཅོ་ཚེ་པ་ཉིད; དགོས་པ་ཡང; སྐབས་ཀྱི་ཚོལ་བའི་ལོག་རྟོག་པའི་རྟེན་ཅིང; མི་ཚོམ་པ་དག་ལས་བའམ་བཐུམ་པ་ཁོ་ནར་ངེས་པ།

2) མི་འགལ་བའི·· ।–ཆོས་ཅན་ཀྱི་ངོ་ཕྱིན་ཅི་ལོག་ཏུ་འགྲུབ་ཀྱང་དེ་ཐུབ་ཡིན་ན; མི་འགལ་བའི་དངོས་པོ་སྟེ; རྟགས་ཡང་དག་རྣམས་ཀྱང། གཞན་ཅན་དུ་ཁྱད་པར་འགལ་བའི་སྐྱོ་ནས་འགལ་བར་གྱུར་ཏེ། དམིར་ན། སྒྲ་ཆོས་ཅན། མི་རྟག་ཏུ་ཡིན་ཏེ། ཐུབ་པ་ཡིན་ལ་ཞེས། ཁྱབ་པ་ཡིན། འདིར; གཅོ་ཚེ་པ་ཉིད; འགལ་བ་ཡང; ཐོག་མར་ཁྱབ་པ་ཡིན་ལ། ཕྱིས་ཀྱང་ཁྱབ་པ་ཡིན་ཏེ; ཐུབ་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར། ཞེས་པའོ། ཁྱབ་པ་ཡིན་ཏེ; ཐུབ་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར། ཞེས་པའོ། འདིར; གཅོ་ཚེ་པ་ཉིད

བང་ (ལ་བལྟོས་བས་) འགལ་བར་འགྱུར་བའི་ཕྱིར་རོ་, ཞེ་ན་

མ་ཡིན་ཏེ། འགལ་བ་ལ་བརྟེན་བའི་རྟགས་དང་རྗེས་སུ་འབྲེལ་བའི་

དབེ་ཚོས་ཅན་གྱི་སྟོབས་ཀྱི་ཕྱིར་རོ།།

३२४) तथाप्यनित्यः शब्दः पाक्यत्वाद्, घटवत्, । पाक्यः शब्दः इति विरुद्धप्रेरणया कृतकत्वान्वितापाक्यपटादिदृष्टान्तान्तरसामर्थ्यात्तन्निवृत्त्या न विरुद्धता ।

དེ་ལྟར་ཡང་, སྒྲ་མི་རྟག་སྟེ། འཚོད་བྱ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར། བུམ་པ་[1]

བཞིན། སྒྲ་ (ཡང་) འཚོད་བྱའོ་, ཞེས་བྱ་བའི་འགལ་བས་བསྒྲུབ་བ་ (འགལ་

བས་འཕངས་པ་) ལ། བྱས་པ་ཉིད་ལ་རྗེས་སུ་འགྲོ་བའི་འཚོད་པ་དང་, སྣོམ་བུ་

ལ་སོགས་པའི་དབེ་གཞན་གྱི་[2]རྒྱུས་པ་ཉིད་ཀྱས་དེ་ངེས་པར་བསལ་བས་ཡིན་

གྱི།། འགལ་བ་ཉིད་མོད་དོ།།

३२५) अनिवृत्तौ चाभ्युपगम्यत एव । अशक्या चेह तन्निवृत्तिरेकद्रव्यवत्त्वस्य तद्व्यतिरेकेणान्यत्रावृत्तेरिति ।

अत्र बहु वक्तव्यम् । अलं प्रसङ्गेन ॥

མི་བྱེད་པ་ཡང་, མྱོང་བར་འདོད་པ་ཉིད་ (ཁས་ལེན་བཞིན་, དམ་

བཅས་པ་ཉིད་) དོ།། །འདིར་, དེ་རྗེས་གཅིག་པ་ཅན་ཉིད་ལ་བྱེད་པ་ཡང་ཐུབ་

འཚོད་པ་ཉིད་ལ་མོད་ཀྱང་ཁྱབ་པ་སྒྲུབ་བྱེད་ཀྱང་ཡིན་ཏེ། དེ་དེའི་རྒྱུད་ལུ་ཐག་ཁམས་མི་འབྱུང་བས་མཐོང་བའི་ཕྱིར་རོ; ཞེས་ཐ་བའི་དོན་ནོ། འདི་ནི་ཕྱོགས་སྔོན་འགྲོ་མེད་ཅིང་མཐོང་བའི་ཕྱིར་ཏེ; ཞེས་བྱ་བའོ།།

1) འདིར་བུམ་པ་འཚོད་བྱའི་ཁྱབ་པ་ཉིད་ཡིན་ཏེ་ཞེས་ཟེར་བ་ཤེས་ཀྱི་ཕྱིར་ཏེ། མི་རྟག་པ་ཉིད་ཐ་སྙད་ཀྱི་ཚད་མས་གྲུབ་པའི་སྒྲ་འཇུག་པའི་ངང་ཏུ་བྱས་པ།།

2) དབེ་གཞན་དེ་དེ; གཞང་བུམ་པ་ཤེས་པའི་ཐོག་ནས་ཚད་མས་ཤེས་པ། དེས་ན་སྣོམ་བུ་ཤེས་ཏེ; ཞེས་པའི་དེའི་སྐྱོན་ལས; གཞང་གསལ་དོགས་སྟོང་པ་ཉིད་མེད་འགྲུབ་པར་གཅིག་ཏུ་སྣང་ནོ; ཞེས་པའོ།།

པ་མ་ཡིན་ཏེ། དེ་ལས་བློ་ནི་བདེ་སྐྱོ་བས་གཞན་ལ་ཐུག་པར་མཛད་བགྱིར་བདེ་
ཕྱིར་རོ, ཞེས་བྱའོ།།

འདིར་བཤད་པར་བྱ་བ་མང་མོད། འཕྲོས་དོན་འདི་ཙམ་མོ།།

४ धर्मिविशेषविपरीतसाधनः— ཆོས་ཅན་གྱི་ཁྱད་པར་ཕྱོགས་ཅན་གྱི་བསལ་བྱ་སྒྲུབ་པ་:—

३२६) धर्मिविशेषविपरीतसाधनो यथा ।

धर्मी भाव एव तद्विशेषः सत्प्रत्ययकर्तृत्वम् । यत उक्तं "सदिति यतो द्रव्यगुण-कर्मसु सा सत्ता[1]"(.....)

तद्विपरीतसाधनो यथा,

अवश्यमेव हेतुः

एकः द्रव्यवत्त्वाख्यः, 'अस्मिन्नेव पूर्वपक्षे'

न द्रव्यं भाव इत्यादिलक्षणे, 'अस्येव धर्मिणो',

भावाख्यस्य

'यो विशेषः'

धर्मः 'सत्प्रत्ययकर्तृत्वं नाम, तद्विपरीतमसत्प्रत्ययकर्तृत्वमपि साधयति ।' तेनापि व्याप्यत्वात् ।

'ཆོས་ཅན་གྱི་ཁྱད་པར་ཕྱོགས་ཅི་ཞིག་ཏུ་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་ནི། དངོས་ཀ།' (ཞེས་སོགས་ཏེ) ཆོས་ཅན་ནི་ཡོད་པ་ཉིད་ (དངོས་པོ་) དེ་ཉིད་ཡིན་ལ། དེའི་ཁྱད་པར་ནི་, ཡོད་བའི་ཏྱེན་གྱི་བྱེད་པ་པོ་ཉིད་དོ། །ཞེས་བྱ་—

"དྲྭ་དང་, ཡོན་དན་དང་, བཟས་རྫས་ལ་ (ཏྱེ་ཞེའོ) གང་ཞེས་ཡོད་པ, ཞེས་བྱ་ (བར་དོག་བའི་ཏྱེན་གང་ཡིན་) བ་དེ་ནི, 'ཡོད་པ་ཉིད' དོ།།

---

1) 'सदा नित्यं द्रव्यवत्' ' इति सू.—वै. सू. १।१।६।०.s.। तस्य वृत्तिः— 'सद् द्रव्यं सत् गुणः सत् कर्म इति सत्ता—चन्द्र. वृ.-१।१।६। कही।

དེ་ལས་, ཕྱིན་ཅི་ལོག་ (ཏུ) སྐྱབ་པ་ནི་, དབེན་ན།

དུགས་འདི་ཉིད་དེ།

ཇས་གཅིག་པ་ཅན་དུ་གྱུགས་པ་ (དེས)་,

ཕྱོགས་སྡུམ་འདི་ཉིད་ལ་, སྟེ།

'ཡང་པ་ཉིད' ནི་, ཇས་མ་ཡིན་དེ་, ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པའི་མཚན་ཉིད་ (ཅན་དེ་ཉིད་) ལ་,

ཆོས་ཅན་འདི་ཉིད་ཀྱི་

'ཡོད་པ་ཉིད' (དངོས་པོ་) དུ་གྱུགས་པའི་ (ཡོད་པ་ཉིད་ཅེས་བྱ་བའི་)

ཁྱད་པར་གང་

སྟེ། (ཁྱད་པར་གྱི་) ཆོས་,

ཡོད་པའི་ཀུན་གྱི་བྱེད་པ་[1]པོ་ཉིད་, ཅེས་བྱ་བ་དེ་ལ་ཕྱིན་ཅི་ལོག་

---

1) འདིར་ཡོད་པའི་ཕྱིར་གྱི་བྱེད་པ་པོ་ཞེས་པ་ནི; སྐྱེར་ཡོད་མེད་ཀྱི་ཕྱིར་ཞེས་པ་མེན་ཞེས། འདིའི་སྐད་དུ་ས་-सत्प्रत्यय' ཞེས་པ་ནི་ག-सत्=ཡོད་པ་དང་། प्रत्यय= ཕྱིར་རྟེ་ནི་ཁྱུས་ཅན་གྱི་སྐྱོབ་རྟོག་པ་ཞེས་པ་ཡིན་ལ། དེའི་བྱེད་པ་པོ་ཞེས་པ་དོ། དེ་ལང་བསྟན་པ། བྱམ་པ་ལྷ་བུ་ཆོས་ཅན་ནམ; གཞིར་ཐུམ་རེ། དེའི་སྐྱེང་བུ་ཡོད་པ་འཇོག་པའི་སྐྱོ་སྐྱེ་བ་ཏོ། གཞི་བྱམ་པའི་སྐྱེ་ཤེས་ཡོད་ན་'ཡོད་པ' ཞེས་པའི་ཐུན་ཚོད་ཁྱད་ཆོས་'ཡོད་པ' དེ་རྟེད་ཀྱིས་ཐུམ་པ་ཡིན་པས། དེ་ལྟ་བུའི་དངོས་པོ་ཉིད་-ཡོད་པའི་རྟེན་ (སྐྱོ་) ཤེ་ཕྱིར་པ་པོ་སྟེ། བྱམ་པ་ཡོད་པར་འཇོག་པའི་སྐྱོ་ནི་ཕྱིར་པ་པོ་ཞེས་པ་ཡིན་ཏོ།།

དེ་བཞིན་དུ། བྱམ་མ་མེད་པའམ་མེད་འཇོག་ཤེ་སྐྱོ་ནི་ཕྱིར་པ་པོ་ཡང; བྱམ་པ་ལ་ཡོད་པ་བཀག་པའི་དངོས་པོ་ཞེས་པ་ཁོ་ནའོ་ཞེ། དེ་ཀུན་ཅི་ཞེ་ཀུན་ཐུམ་པ་ཤེས་ཅེ་ཏུ་མི་བཤད་པའི་མཚན་ཉིད་ཅན་ཞེས་ཏོ། །དེས་ན་-ཡོད་པ་ཉིད་ཆོས་ཅན། ཡོད་པའི་ཕྱིར་སྐྱོ་ནི་ཕྱིར་པ་པོ་ཉིད་ཡིན་ཏེ། ཇས་ཀྱིས་པ་ཅན་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར། སྐྱེ་དང་ཕྱོ་སྐྱ་པའི། ཞེས་བཀོད་པའི་ཚོད།

ཡ, མེད་བའི་ཀུན་གྱི་བྱེད་པ་པོ་ཉིད་ཀྱང་སྐྱབས་བྱེད་དོ། །དེས་ན་བཅས་བ་ཅིད་ཀྱི་ཕྱིར་ཡང་ངོ་།།

३२७) तथा हृयेतदपि वक्तुं शक्यत एव; भावः [illegible] भवति, [illegible] द्रव्यत्वाद् द्रव्यत्वम् । न च [illegible] द्रव्यप्रत्ययकर्तृत्वात् । एवं गुणकर्मभावहेत्वोरपि वाच्यम् ।

དེ་ལྟར་ན་, འདི་ལྟར་ཡང་བརྗོད་རྟགས་ལ་ཉིད་མིན་ཏེ། ཡོད་པ་ཉིད་(དངོས་པོ་) ཡོད་པའི་ཀུན་ (ཐོབ་) གྱི་བྱེད་པ་པོ་ཉིད་མ་ཡིན་ཏེ། ཐུས་བཅིག་པ་ཅན་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར། 'ཐུས་ཉིད' བཞིན། 'ཐུས་ཉིད་' ནི་ ཡོད་པའི་ཀུན་གྱི (ཐོབ་པོ་) བྱེད་པ་པོ་མ་ཡིན་ཏེ། ཐུས་ཀྱི་ཀུན (ཐོབ་པོ་)བྱེད་པ་པོ་ཡོན་པའི་ཕྱིར།

རྟགས་དེས་ཡོད་ཉིད་བྱེད་པོ་སྐྱབ་པ་དང་ལྡན; མེད་ཉིད་(ཐོབ་)བྱེད་པོ་ཉིད་ཀྱང་སྐྱབས་པར་བྱེད་དེ། རྟགས་ མེ་མཐུན་ཕྱོགས་ཀ་ར་ལ་མཐོང་བས་ཏོ།།= विस्तारार्थः 'व्योमटीका'. वै.सू. द्रष्टव्या।

1) འདིར; ཡོད་པའི་ཉིད་ཀྱི་བྱེད་པ་པོ་དང; ཐུས་ཀྱི་ཉིད་ཀྱང་སྐྱབས་པར་བྱེད་པ་ཡིན་ཏེ། དེ་ ཡང་-ཀུན་-ཞེས་པ་འདི་ཐོབ་ཅེས་ཀ་ཡོངས་སུ་གོང་དུ་བརྗོད་ཟིན་ཅིང་། དོན་དེ; ཐུས་ཀྱི་ཁྱབ་བྱེད་ཀྱི་ཐོབ་པ་པོ་ཉིད་ཀ་ཡིན་ཏེ། ཡོད་པའི་ཁྱབ་བྱེད་ཀྱི་ཐོབ་པོ་ཉིད་དམིགས་ཀྱིས་ གཟུང་འགྲས་པ་ཡིན་ཏེ། དམིགས་པ་ཉིད་དང; མེད་འཐོབ་པོ་ཉིད་ཅེས་གཟུང་ཀྱང་ཁྱབ་པ་ཡིན་ཏེ། ཐུས་འཐོབ་པ་ཅིད་ཀྱི་ཕྱིར་ཏེ། ཡོད་འཐོབ་ཀྱི་ཐོབ་པ་པོ་ཉིད་ཀ་ཡིན་ཏེ། དམིགས་པ་ཉིད་ཀ་ཡིན་ཏེ། ཐུས་འཐོབ་པོ་ཉིད་ཀ་ཡིན་ཏེ། ཡོད་འཐོབ་ཀྱི་ཐོབ་པ་པོ་མ་ཡིན་དགོས་པ། །དེ་ལྟར; ཐུས་འཐོབ་པོ་ཉིད་ཀ་ཡིན་ཏེ། ཡོད་འཐོབ་ཀྱི་ཐོབ་པ་པོ་ཉིད་ཀ་ཡིན་ཏེ། ཐུས་ཀྱི་ཉིད་ཀྱང་སྐྱབས་པར་བྱེད་པ་ཡིན་ཏེ། ཡོད་ཀྱི་ཉིད་ཀྱང་སྐྱབས་པར་བྱེད་པ་ཡིན་ཏེ། ཐུས་ཀྱི་ཉིད་ཀ་ཡིན་ཏེ། ཡོད་ཀྱི་ཉིད་ཀ་ཡིན་ཏེ། དམིགས་པ་ཉིད་ཀ་ཡིན་ཏེ། ཐུས་ཀྱི་ཉིད་ཀ་ཡིན་ཏེ། ཡོད་ཀྱི་ཉིད་ཀ་ཡིན་ཏེ། ཐུས་ཀྱི་ཉིད་ཀ་ཡིན་ཏེ། ཡོད་ཀྱི་ཉིད་ཀ་ཡིན་ཏེ། དམིགས་པ

དེ་བཞིན་དུ་, ཡོད་དུན་དང་ཐས་ཡོད་བ་ཉིད་ཀྱི་དགག་ལ་[1]ཡང་བརྗོད་བར་བྱའོ།།

१२८) अत एवमुक्तम्

'उभयत्राव्यभिचारादिति'। भावितार्थमेव। आक्षेपपरिहारौ पूर्ववत्॥

उक्ता हेत्वाभासाः॥

དེས་ན་འདི་ལྟར་སྨྲས་ཏེ།—

'གཅིག་ཀ་ལ་མི་འཇུལ་བའི་ཕྱིར་རོ།།'

ཞེས་བྱའོ།། (འདིའི་) དོན་ནི་གསལ་ལོ་བ་ (གོ་བ་) ཉིད་ལ། སྒྲུབ་སྟོང་ནི་སྟ་མ་ལྟར་རོ།།

དགག་ལྟར་སྣང་བཤད་ཟིན་ཏོ།། ॥

---

1) 'ཡོད་དུན་དང་ཐས་ཡོད་བ་ཉིད་ཀྱི་དགག, ཞེས་བཤད་དེ་ནི་ཁ་ཅིག;— 'ཡོད་བ་ཉིད་ཡོད་དུན་ཀྱི་ཐུ་ཐ་ཡི་ཉིད་ཁ་ཅིག་ཡིན་ཟ་ཡིན་ནོ། ཡོད་དུན་ཅན་ཉིད་ཡིན་ནོ། དཔེར་ན། ཡོད་དུན་ཉིད་བཞིན། ཞེས་བཞི་དགག་རྣམས་ལ་ཡང་གོང་ལྟར་བརྗོད་བྱ་བ་ཐུབ་པས་ན་ཞེས་བཞི། ।

दृष्टान्ताभासाः— དཔེ་ལྟར་སྣང་བ་རྣམས་ཀྱི་སྐབས་སོ།

३२९) सांप्रतं दृष्टान्ताभासानामवसरः । ते उच्यन्ते । तत्र यथा दृष्टान्तो द्विविधः, एवं मूलभेदव्यपेक्षया तदाभासोऽपि तथा । आह,—

दृष्टान्ताभासो द्विविधः । साधर्म्येण वैधर्म्येण च ।

དེ་ནི་དཔེ་ལྟར་སྣང་བ་རྣམས་ཀྱི་སྐབས་སོ། །དེ་རྣམས་བརྗོད་བར་བྱ་སྟེ།། དེ་ལ་རྗེ་ལྟར་དཔེ་རྣམ་པ་གཉིས་ཡིན་པ་དེ་ལྟར། ཚ་བའི་དབྱེ་བ་ལ་རྣམ་པར་བལྟོས་པའི་སྐོན་ནས་, དེ་ལྟར་སྣང་བ་ཡང་དེ་བཞིན་ཏེ་ (བཤད་པར་བྱ་) འོ།། །།སྐྱེས་བ་:—

'དཔེ་ལྟར་སྣང་བ་རྣམ་པ་གཉིས་དེ། ཆོས་མཐུན་པ་ཉིད་དང་། ཆོས་མི་མཐུན་པ་ཉིད་ཀྱིས་སོ།།'

३३०) दृष्टान्त उक्तलक्षणः । दृष्टान्तवदाभास इति दृष्टान्ताभासः । दृष्टान्तप्रतिरूपक इत्यर्थः ।

सधर्मदृष्टान्ताभासः— ཆོས་མཐུན་པའི་དཔེ་ལྟར་སྣང་།

དཔེའི་མཚན་ཉིད་བཤད་ཟིན་ལ[1]། དཔེ་དང་འདྲ་བར[2] (ལྟ་བུར་) སྣང་བ་ཞེས་བྱ་བ་ (དེ་) ནི་, (दृष्टान्त=མཐོང་མཚན) དཔེ་ལྟར་སྣང་བ་སྟེ། དཔེའི་གཟུགས་དང་འདྲ་བའི་རྣམ་ཅན་, ཞེས་པའི་དོན་ཏོ།།

---

1) དཔེའི་དོན་དམ་མཚོན་ཏེ་དེ; གོང་དུ་དཔེའི་སྐབས་སུ་བཤད་ཟིན་ལ། ཞེས་བའོ།། འདྲ་བར་སྟང་བའམ། ལུ་བུར་སྟང་ཞེས་པའི་'ལུ་བུ'དི་སྐབས་ནི་ཁང་དུག་ཁེན་པ་མིག་རྟེ། མཚོན་ཏེ་དམ; ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པའི་ངོ་བོ་མེ་གཅིག་ཅིང་། རྣམ་པའི་ཆོས་ཀམ; ཁྱེ་ཆོས་ཀུག་ཞེས་གི་སྟོ་ནས་མཐུན་པ་ནི; འདྲ་བའི་དོན་ཏོ།།

३३१) तत्र साधर्म्येण तावद् दृष्टान्ताभासः पञ्चप्रकारः, पञ्चभेदः ।

तद्यथा,— साधनधर्माप्रसिद्धः,

इत्यादि । तद्यथेति सेदोपदर्शनार्थः । साधनधर्मोऽसिद्धो नास्तीत्युच्यते ।

དེ་ལ་ཚེས་མཐུན་པ་ཉིད་ཀྱི་དཔེ་ལྟར་སྣང་བ་ནམ་པ་ལྔའོ། ।(ཞེས་བྱ་སྟེ) དཔེའི་ལྟོས་ལྡོག།

འདི་སྐད་སྟེ། སྒྲུབ་བར་བྱེད་པའི་ཚེས་མ་གྲུབ་པ་དང་། ཞེས་བྱ་བ་སོགས་ཀ་སྟེ། འདི་སྐད་སྟེ་ཞེས་པ་ནི། རབ་ཏུ་སྟོན་པའི་དོན་དུ་(འབྱེན་པའི་དོན་དུ) འོ། སྒྲུབ་བར་བྱེད་པའི་ཚེས་ནི་, དཔལམ་ཅི་ (དེ) མ་སྒྲུབ་པ་ནི་, ཡོད་པ་མ་མཐོང་ཞེས་བཤད་ཟུགས་སོ།།

३३२) ततश्च साधनधर्मोऽसिद्धोऽस्मिन् सोऽयम्, तोयवत्तांसिद्धः । न तु बहुव्रीहौ निष्ठान्तं पूर्वं निपततीति कृत्वाऽसिद्धसाधनधर्मा इति ।

དེ་ནས་ཀྱང་, སྒྲུབ་བར་བྱེད་པའི་ཚེས་འདི་ལ་མ་གྲུབ་པས།, དེ་ན་འདི་སྒྲུབ་བར་བྱེད་པའི་ཚེས་མ་གྲུབ་པའོ། ---- ། (འདི་) འབྲུ་མང་པོ་ལ་ཞེས།2 (निष्ठा) = ངེས་གཟུགས) ཞེ་མཐའ་ཅན་སྔོན་དུ་གཞག་པ་, ཞེས་བྱ་བའི་ (དབང་བྱ་) ཀུན་ནས་, སྒྲུབ་བར་བྱེད་པའི་ཚེས་མ་གྲུབ་པ་, ཞེས་པ་ནི་མ་ཚིན་ནོ་,

---

1) 'འདི་ལ་... ། — དེའི་གང་ལ་མ་གྲུབ་པ་དེ་ནི; དེ་ལ་མ་གྲུབ་པའོ།

2) 'निष्ठा = गैरुङ्' ཞེས་པ་འདི་ནས་སྔོན་བཞིན་པའི་གཞུང་ལས་པཎི་ཆེན་ཞི་བ་ལྷ་བང་ཚན་ཞི་བ་... རིགས་ཀྱི་ཀུན་ནི་ཤེང་ཤེས་ --ན, ཁམས་ཀྱི་ ཁྱད་ཅིང་ ---ཀྱི་ཤེས་ཀྱི་ཁམས་སྐྱེ་ཞིང་ལ་ཚན་ཞི་ བྱང་དྲག་ཏུ་, ཀི་ཤ་ཁམས་ཀྱི་ཤེས་ཀྱི་ཁམས་ཀྱི་ཤེས་ཀྱི་ཁམས། དེ་ཤ་ཁམས་ཀྱི་ཤེས་ཀྱི་ཁམས་ཀྱི་ཚེས་ཀ་ཤེས་པ་ཤེས་ཤ་ཁམས་ཀྱི་ཤེས་ཀྱི་ཁམས་ཀྱི་ཤེས་ཀྱི་; ཚོགས་སྐྱེས་ཤེས་ཁམས་ཀྱི་ཤེས་ཀྱི་ཁམས་ཀྱི་ཤེས་ཀྱི་ཁམས་ཀྱི་ཤེས་ཀྱི

ཞེས་བྱའོ།།

३३३) न वाऽऽहिताग्न्यादिषु वचनात्। आहिताग्न्यादेश्चाकृतिगणत्वाद्विकल्प-वृत्तेरिति।

བསྐོས་བའི་ (འདུས་བྱས་བའི་) མེ་ལ་སོགས་པ་རྣམས་ལ་ (ཞེས་བའི་) ངག་ལས་ཀྱང་མ་ཡིན་ཏེ། आहित = བསྐོས་བའི་ (འདུས་བྱས་བའི་) མེ་ལ་སོགས་པ་ཡང་ आकृति= ཀུན་བྱེད་ཀྱི་ཚོགས་ (गण) བའི་ (ནང་ཚན་) ཡིན་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར། འདས་ང་ཅན་གྱི་ (ཚུལ་དུ་) འཇུག་པའི་ཕྱིར་, ཞེས་པའོ།།

३३४) अन्ये तु साधनधर्मेण रहितत्वादसिद्धः साधनधर्मासिद्ध इति व्याचक्षते। न चैतदतिशोभनम्। एवं साध्योभयधर्मासिद्धयोरपि भावनीयम्।

གཞན་དུ་ནི་, སྒྲུབ་བྱེད་ཀྱི་ཆོས་ཀྱིས་སྟོང་པ་ (བྲལ་བའམ་, དམན་པ) ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་, མ་གྲུབ་པ་ནི་, སྒྲུབ་བྱེད་ཀྱི་ཆོས་མ་གྲུབ་པ་, ཞེས་བྱ་བར་རྣམ་པར་མཁྱོང་ངོ་། དེ་ཡང་ཤིན་ཏུ་ལེགས་པ་མ་ཡིན་ནོ། །དེ་བཞིན་དུ་, བསྒྲུབ་བར་བྱ་བ་དང་, གཉིས་ཀའི་ཆོས་མ་གྲུབ་པ་དག་ལ་ཡང་གོ་བར་བྱའོ།།

३३५) अन्वयादिशब्दार्थं तूदाहरणाधिकारे वक्ष्यामः। स चावसरः प्राप्त एवेति यथाक्रमं निर्दिश्यते।

རྗེས་སུ་འགྲོ་བ་ལ་སོགས་པའི་སྒྲའི་དོན་ནི་, དཔེའི་གནས་སྐབས་སུ་བཤད་བར་བྱའོ། །དེ་ཡང་གནས་སྐབས་ཐོབ་པ་ཉིད་ལ་, ཞེས་གོ་རིམ་རྗེ་བ་ཞིན་དུ་ངེས་པར་བསྟན་པར་བྱའོ།།

सधर्मासिद्धः— སྒྲུབ་ཆོས་ཀྱི་ཚོགས་མ་གྲུབ་པ་ནི་—

उदाहरणम्:— དཔེ་རྣམས་བསྟན་པ་ལ་—

३३६) 'तत्र साधनधर्मासिद्धौ यथा,—नित्यः शब्दोऽमूर्तत्वात् ।'

यथेत्युदाहरणोपन्यासार्थः । नित्यः शब्द इति प्रतिज्ञा पक्षः । अमूर्तत्वादिति हेतुः ।

ཞེས་ལ་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པའི་ཚོགས་མ་གྲུབ་ན་ནི་, དབང་གི། སྒྲ་དུག་སྟེ། གཟུགས་ཅན་མ་ཡིན་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར།'

ཇི་སྐད་, ཞེས་པ་ནི་, དབེ་ཅེ་སྟར་འགོད་པའི་དོན་དུའོ། ।'སྒྲ་དུག' ཅེས་བྱ་བ་ནི་རྣམ་པར་གཞག་པའི་ཕྱོགས་སོ། ।གཟུགས་ཅན་མ་ཡིན་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་, ཞེས་པ་ནི་དཔྱིས་སོ།།

अन्वयमाह,—

३३७) यदमूर्तं वस्तु तन्नित्यं दृष्टं, यथा परमाणुरिति साधर्म्यदृष्टान्तत्वम् । एतद्गगनादीनामेव प्रकान्तत्वात् । नार्थो वैधर्म्येणेति च प्रदर्शितः । अयं च साध्यसाधनधर्मानुगत इष्यते । दृष्टं तु साध्यधर्मोऽस्ति, न साधनधर्मः ।

རྗེས་སུ་འགྲེལ་བ་བརྗོད་པར་བྱ་སྟེ—

གང་ཟུག་ཅན་མ་ཡིན་པའི་དངོས་པོ་དེ་དུག་པར་མཐོང་སྟེ། དབེ་ཅེ་ནི། རྡུལ་ཕྲ་རབ་(བཞིན)།

ཞེས་བྱ་སྟེ། ཆོས་མཐུན་པ་ཉིད་ཀྱི་དབེ་ནི་, ལྟང་སྟེ་བ་རྣམས་ཀྱི་(སྐྱོན་) ཉིད་(ཀྱི་) རབ་ཏུ་བྱེད་ (ཟེན་) པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་ཏེའོ། ।'དོན་[1]ཆོས་མི་

---

1) འདིར་དོན་ཞེས་པ་ནི,-'བྱེད་པ' ཞེས་བཤད; 'འབྲེལ་པ' ཞེས་པའོ།། དེ་ལང་དུམེ་འདིར་ཆོས་མེ་མཐུན་པ་ཉིད་ཀྱི་སྐྱོན་ཏེ་ཁས་བངས་གྱི་མ་ཐུན་པར་ཐུབ་པའི་དོན་བྱེད་ཀྱི་ཕྱིར་ཏེའོ་ཞེས་ཚང་མ་བཤད་པ; ཞེས་ཐ་སྙད།།

མཐུན་པ་ཉིད་ཀྱིས་མ་ཡིན་, ཞེས་པ་ནི་, རབ་ཏུ་མ་བསྟན་ (ཞེས་) བའོ།།

འདི་ཡང་, བསླུབ་བར་བྱ་བ་དང་སླུབ་པར་བྱེད་བའི་ཚོར་རྟེན་སྐུ་འགྲོ་བར་འདོད་པ་ལ།[1] འདིར་ནི་, བསླུབ་པར་བྱ་བའི་ཚོར་ཡོད་ལ་, སླུབ་པར་བྱེད་བའི་ཚོར་ནི་མ་ཡིན་ནོ།།

३३८) तथा चाह,—

'परमाणौ हि साध्यं नित्यत्वमस्ति ।'

अन्यकारणत्वेन नित्यत्वात् ।

साधनधर्मोऽमूर्तत्वं नास्ति । कुतः ? मूर्तत्वात् परमाणूनाम् ॥

मूर्तत्वं च मूर्तिमत्कार्यघटाद्युपलब्धेः सिद्धमिति ॥

དེ་ལྟར་ཡང་སྨྲས་པ།—

རྡུལ་ཕྲ་རབ་ལ་ནི་བསླུབ་པར་བྱ་ཞེ་དགུག་པ་ཉིད་ཡོད་དེ། མཐར་ཐུག་པའི་ཕྱུ་[2]ཉིད་ཀྱི་སྐོ་ནས, དགུག་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ།།

སླུབ་པར་བྱེད་པའི་ཚོར, ལུས་ཅན་མ་ཡིན་པ་ཉིད་མེད་དོ།། ཇི་ལྟར་ན?

རྡུལ་ཕྲ་རབ་རྣམས་, ལུས་ཅན་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ་, ཞེས་བྱའོ། །ལུས་

---

1) འདི་ཡང་ཐག་འདོད་པ་ལ; ཞེས་བའི་ཚེ་ཐུབ་ཅིའི་ཕྱིར་ཞེ་ན། འདི་ཡང་ཁྱོད་ཀྱི་ལུགས་ཀྱི་ཁོ་ནའོ། དང་ཉིད་བསླུབ་པར་ཐུབ་བ་དང་; སླུབ་པར་བྱེད་བའི་ཚོར་ཡོད་ཅེ་ན་རྟེན་ཐུབ་པའི་ཕྱིར་ཏེ། དེ་ཁོ་ནའི་ཕྱིར་བཟློག་ཐུབ་པའི་དོན་སྒྲུབ་པ་ཞེས་ཐག་འདོད་པ་ཡིན་ལ། འདིར་ཡང་ཁས་ལེན་དེ་ཉིད་དོ། བསླུབ་པར་བྱ་བ་ཞེས་སོགས་ཀྱི་དོན་མེད་བས; ཐུབ་ཐང་གི་སྒྲུབ་ཚུལ་བ་ཙམ་ཞིག་བའོ།།

2) མཐར་ཐུག་བའི་ཕྱུ་ནི; ཕྱུའི་མཐར་ཐུག་སྟེ། འབྱུང་བ་རྣམས་ཀྱི་སྟུམ་ཆུར་ཀྱི་ཕྱུའི་རྟ་བ་ཡིན་ལ། དང་ཉིད་སྟུམ་ཆུར་ཀྱི་ཕྱུ་གཞན་ལ་མི་ལྟོས་ཤིང; དེ་མེད་ལ། རྡུལ་ཀཞན་སྟུམ་བར་ཆུར་ཅིང; དང་

ཅན་ཉིད་ཀྱང་། ལུས་1དང་སྲན་བའི་བྱས་བ་བྱམ་བ་སོགས་ལ་དམིགས་ཐ་
ཚིས་གྲུབ་བོ་ ཞེས་བྱའོ།།

२ साध्यधर्मासिद्धः བསྒྲུབ་བར་བྱ་བའི་ཆོས་མ་གྲུབ་པ་:-

३३६) साध्यधर्मासिद्धो यथा,– नित्यः शब्दोऽमूर्तत्वाद् बुद्धिवदिति । यदमूर्तम् वस्तु, तन्नित्यं दृष्टं, यथा बुद्धिः । बुद्धौ हि साधनधर्मोऽमूर्तत्वमस्ति; साध्यधर्मो नित्यत्वं नास्ति, अनित्यत्वाद् बुद्धेरिति ।

सूत्रप्रयोगः सुगम एव ।

བསྒྲུབ་པར་བྱ་བའི་ཆོས་མ་གྲུབ་པ་ནི། དབེར་ན་, སྒྲ་རྟག་སྟེ། ལུས་
ཅན་མ་ཡིན་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་ བློ་བཞིན་ནོ།”

ཞེས་བྱ་སྟེ།

“གང་ལུས་ཅན་མ་ཡིན་པའི་”

དངོས་པོ་དེ།

གི་ངང་ལཞེན་རྣམ་པ་ཐམས་ཅད་བྱེད་པས་རྟག་པའོ; ཞེས་པའོ།། དེ་ཡང་ཉེ་བྱག་པའི་གཞུང་
ལས:–'द्रव्याणि द्रव्यान्तरमारभन्ते'-ཉེ་མདོ་ १।१।८।। 'उभयथा गुणः'-ཉེ་མདོ་ १।१।१२।
परमाणुद्वयणुकाद्यन्त्यावयविद्रव्येषु रूपादयः कार्योभयकारणैरविरोधिनो यथासम्भवम् ।
रूप-रस-गन्ध'' इत्यादि ।-चन्द्र. वृ. वै. पृ. ४, पं. २०, o.s. ।

1) ''तुल्यजातीयानां मूर्तिक्रियारूपादि मत्त्वं द्वयोर्बहूनां वा कारणानां कार्यारम्भकत्वात् ।
द्वयाकारणात्त्रसरेण्वाद्यवयविद्रव्याणां चादृष्टत्वात्'' । इति यावत् । वै. सू. चन्द्र. वृ. पृ. ४,
पं. २-३। o.s, द्रष्टव्य।। ཞེས་བྱང་ས་ཕྱོགས་རྣམས་ནས; ཐུབ་པོར་གཞུང་དེ་དག་རང་ལས་གཞན་
དགོས་སོ།।

2) སྐུང་མ་ཁྱོ་ཡང; ཉེ་རས་ཉེ་བྱག་ས་རྟེས་ཁྱབ་དང་བཅས་པའི་དབང་དུ་ཐུབ་ས་ཡིན་ལྟ། གྲངས་
ཅན་ས་སོགས་གྲུབ་མཐའ་གཞན་ལ་དེ་ས་ཡིན་ཏེ། དེ་དག་གི་ཐྱོ་ཤེས་སོར་བཏོར་ཅང; ཤེས་སོ་
ལ་རྟེས་ལ་སོགས་པའི་རྟ་ཙམ་ཁྱབ་པར་ཡང་བཏོར་བས་སོ། །བདེར་ཐུབ་ཅན་ཞེས་པའང་
'ཐོགས་ས་མིད་པའི་'-དོན་ཡིན་ཏེ། དགས་ས་ལ་བཏགས་པ་ཙམ་དག་གི་དམེ་ལས་བསྒྲུར་ས་ལས–

དཔག་བར་མཐོང་སྟེ། ཆྱོ་བཞིན[1]། ཆྱོ་ལ་ནི་, སྒྲུབ་བར་བྱེད་བའི་ཚེས་, ལུས་ཅན་མ་ཡིན་པ་ཉིད་ཡོད་ལ། བསྒྲུབ་བར་བྱ་བའི་ཚེས་, དཔག་པ་ཉིད་མེད་དེ། ཆྱོ་ནི་མི་དཔག་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ་, ཞེས་བྱའོ།།

མདོ་འི་སྤྱོར་བ་ (ཉིད་) གོ་སྐྱབ་ཅིང་ (ཀྱི་ཕྱིར་རྒྱས་པར་སྤྲོས་པར་མི་འདོད།) རོ།།

३४०) व्याप्तिं दर्शयति । यदमूर्तं वस्तु तन्नित्यं दृष्टं, यथा–
बुद्धिः । आह, कथमयं साध्यधर्मासिद्ध इति ?
अत्राह; बुद्धौ हि साधनधर्मोऽमूर्तत्वमस्ति । तदमूर्तत्वप्रतीतेः । साध्यधर्मो नित्यत्वं नास्ति । कुतः ? अनित्यत्वाद् बुद्धेरिति ।।

ཁྱབ་པ་བསྟན་པར་བྱ་བ་ནི། གང་ལུས་ཅན་མ་ཡིན་པའི་དངོས་པོ་དེ་, དཔག་པར་མཐོང་སྟེ། ཆྱོ་བཞིན། (ཞེས་པ་ལ) སྐྱས་པ་, ཅི་སྟེ་འདི་བསྒྲུབ་པར་བྱ་བའི་ཚེས་མ་གྲུབ་པ་ཡིན, ? ཞེ་ན་འདི་ལ་བརྗོད་གར་བྱ་སྟེ། —

ཆྱོ་ལ་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པའི་ཚེས་ལུས་ཅན་མ་ཡིན་པ་ཉིད་ཡོད་དེ། དེ་ལུས་ཅན་མ་ཡིན་པ་ཉིད་དུ་མཐོང་ (དོགས་**प्रतीतेः**) པའི་ཕྱིར་རོ། །བསྒྲུབ་པར་བྱ་བའི་ཚེས་དཔག་པ་ཉིད་ནི་མེད་དོ། །ཅི་སྟེ་ན? ཆྱོ་ནི་མི་དཔག་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ་, ཞེས་བྱའོ།།

སྒྲུབ་པར་བྱེད་པའི་ཚེས་པོགས་པ་མེད་པ་ཙོར་ཀྱང་–ཞེས་བྱང་བས་སོ།།

1) 'ཆྱོ་པཞེན་ཞེས་པ་འདིར་ གོང་གསལ་ཏུ་དག་གི་དས་ལས་བསྒྲུར་པ་ལས–'ཆོར་པ་པཞེན།'– ཞེས་བྱང་ང་། – སྡེ. ཅེ. གོག. ७०, གྱེགས།།

उभयासिद्धः གཉིས་ག་མ་གྲུབ་པ་:—

३४१) उभयासिद्धो द्विविधः,

कथम् ? इत्यत्राह,

सन्नसंश्चेति ।

सन्निति विद्यमानोभयासिद्धः । ततश्च असन्निति अविद्यमानोभयासिद्धः । प्रयोगो मौल एव द्रष्टव्यः । यत आह;—

གཉིས་ཀ་མ་གྲུབ་པ་ནི་, རྣམ་པ་གཉིས་དེ།

ཅི་ལྟར་? ཞེ་ན་འདི་ལ་སྨོས་པ་,—

ཡོད་པ་དང་མེད་པ་ཡང་ངོ་, ཞེས་བྱའོ།

'ཡོད་པ' ཞེས་བྱ་བ་ནི་, ཡོད་པ་ལ་གཉིས་ཀ་མ་གྲུབ་པའོ། །དེ་ནས་, 'མེད་' པ་ཞེས་པ་ཡང་, མེད་པ་ལ་གཉིས་ཀ་མ་གྲུབ་པའོ། །སྤྱིར་བ་ (འགོད་པའི་ཚུལ་) ནི་, རྟ་བ་ཉིད་ལ་ལྟ་བར་བྱའོ།[1] །ཇི་སྐད་དུ་, སྨོས་པ:—

३४२) 'तत्र घटवदिति विद्यमानोभयासिद्धः ।'

ततश्च नित्यः शब्दोऽमूर्तत्वाद्, घटवदित्यत्र न साध्यधर्मो नित्यत्वलक्षणः, नापि साधनधर्मोऽमूर्तत्वलक्षणोऽस्ति, अनित्यत्वात् मूर्तत्वाद् घटस्येति ।

'དེ་ལ་བུམ་པ་བཞིན་' ཞེས་པ་ནི་, ཡོད་པ་ལ་གཉིས་ཀ་མ་གྲུབ་པ་སྟེ།' དེ་ནས་, ཡང་སྒྲ་རྟག་སྟེ། ལུས་ཅན་མ་ཡིན་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར། བུམ་པ་བཞིན། ཞེས་པ་འདིར། བསྒྲུབ་པར་བྱ་བའི་ཆོས་རྟག་པ་ཉིད་ཀྱི་མཚན་ཉིད་ཀྱང་མེད་ལ། སྒྲུབ་པར་བྱེད་པའི་ཆོས་ལུས་ཅན་མ་ཡིན་པ་ཉིད་ཀྱང་ཡོད་པ་མ་ཡིན་ཏེ།

---

1) རྟ་བའི་སྤྱོད་པ་ནི:— སྒྲ་ཆོས་ཅན། རྟག་པ་ཡིན་ཏེ། ལུས་ཅན་མ་ཡིན་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར། བུམ་པ་བཞིན། ཞེས་པ་དེའོ།།

'བྱམ་པ་མི་དག་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་དང་། ལུས་ཅན་ཉིད་ཡིན་པའི་ཕྱིར་རོ།།'

३४३) तथाः 'आकाशवदित्यविद्यमानोभयासिद्धः' । ततश्च नित्यः शब्दोऽमूर्तत्वादाकाशवदिति । नन्वयमुभयसद्भावात्कथमुभयासिद्ध इत्याशङ्क्याह– ।

'तदसत्त्ववादिनं प्रति ।'

आकाशासत्त्ववादिनं बौद्धं प्रति, सांख्यस्येत्यर्थः ।

དེ་བཞིན་དུ།

ནམ་མཁའ་བཞིན་, ཞེས་པ་མེད་པ་ལ་གཉིས་ཀ་མ་གྲུབ་པ་སྟེ།

དེ་ཡང་, སྒྲ་དག་སྟེ། ལུས ཅན་མ་ཡིན་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར། ནམ་མཁའ་བཞིན་, ཞེས་པའོ། །གལ་ཏེ་འདི་གཉིས་ཀ་ཡོད་པའི་དངོས་པོ་ཡིན་པའི་ཕྱིར། གཉིས་ཀ་མ་གྲུབ་པ (ཞེས་པ་) ཇི་ལྟར་ཡིན? ཞེས་དོགས་པ་ལ་སྨོས་པ:—

'དེ་མེད་པར་སྒྲ་པ་པོ་ནམས་ཀྱི་ངོར'།

(ཞེས་བྱ་སྟེ) ནམ་མཁའ་མེད་པར་2སྒྲ་བའི་སངས་རྒྱས་པའི་ངོར་, བྱང་ཆུབ་ཅན་

---

1) 'तथाऽ आकाशवद्' इति- पाठ उपलक्ष्यते- G.O.S. पृष्ठ- ३२, पं. १७ ।

2) གོང་འཕེལ་མང་པོ་ཞིག་ཏུ་སངས་རྒྱས་པ་ལ; 'ནམ་མཁའ་མེད་པར་སྒྲ་པ་པོ' ཞེས་བྱུང་ཙམ། སངས་རྒྱས་པས་ནམ་མཁའ་དངོས་མེད་དུ་ཁས་ལེན་པ་ཡིན་ཏེ; ཡོད་པའི་ཆོས་ལས་ལོག་པར་ནི་མི་ཤེས་ཏོ།། ཡིན་ཀྱང; གཞུང་མང་པོར་ནམ་མཁའ་མེད་པར་གཏན་པ་ཙམ་ཡོད་པས།;— ཤེ་གེས་སྒྲིང་པོ་ཀུན་ལས་བཏུས་ལས–'ནམ་མཁའ་མོ་གཤམ་བྱ་ལྟ།། ལགོག་པ་ནམ་མཁའ་དང་ལྡན་པོ'།།— ཤེ་སྒྲིང.२३, སྡེ.ཚོ). དེ་བཞིན་དུ་དྲུས་ལགོར་བསྒྲུབ་ཆེན་ལྟེ་མེད་པོད་ལས– 'ནམ་མཁའ་མོ་གཤམ་བྱ་དང མཚུངས། ལགོག་པ་དག་ནི་ནམ་མཁའ་བཞིན། ལུ་སྒྲིད་ཤིམ་པོ་ཡོད་མ་ཡིན། ཞེས་པོགས་གཞུངས།— དྲུས་ཏེ. ཀོག. ३०, སྡེ་). ལའི་སྐབས་ཅུ་ཀྱི་དོན་བསྟན་ན– ནམ་མཁའ་དེ; མོ་གཤམ་བྱ་བྱ་ཕྱུང་དངོས་པོདམ་རྫས་ཀྱི་ཚོས་ལས་ལུང་མ་ཡིན; ཞེས་པ་ཡིན་ཏེ། མོ་གཤམ་བྱ་བྱ་ཕྱུང་ཚད་མའི་ཁུལ་ལས་ལུང; ཞེས་པ་མ་ཡིན་པོ།།

བས་, ཞེས་བྱ་བའི་དོན་ནོ།།

३४४) सति हि तस्मिन्नित्यत्वादिधर्मचिन्ता नान्यथेति ।।

ཡོད་ན་ནི་, དེ་ལ་རྟག་པ་ཉིད་ལ་སོགས་པའི་ཆོས་བསམ་བར་བྱ་ཡ་གཞན་དུ་ནི་མ་ཡིན་ནོ་, ཞེས་བྱའོ།།

अनन्वयः = རྗེས་འགྲོ་མེད་པ

३४५) 'अनन्वयः'

इत्यादि । अविद्यमानोऽन्वयोऽनन्वयः, अप्रदर्शितान्वय इत्यर्थः । अन्वयोऽनुगमो व्याप्तिरिति अनर्थान्तरम् ।

'རྗེས་སུ་འགྲོ་བ'

ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་སྟེ། རྗེས་སུ་འགྲོ་བ་ཡོད་པ་མ་ཡིན་པ་ནི། རྗེས་འགྲོ་མེད་པའོ། །(དེ་ཡང་) རྗེས་འགྲོ་རབ་ཏུ་བསྟན་པ་མེད་པ་, ཞེས་བྱ་བའི་དོན་ནོ། །རྗེས་འགྲོ་ནི་ཕྱིང་ (ཕྱི་བཞིན་) འགྲོ་བ་སྟེ། (རྗེས་སུ) དཔག་པ་ཞེས་བྱ་བ་ལས་དོན་གཞན་མ་ཡིན་ནོ།།

३४६) लक्षणमाह,—

'यत्र',

इत्यादि । यत्रेत्यभिप्रेयमाह । 'विनान्वयेन,'

विना व्याप्तिदर्शनेन,

'साध्यसाधनयोः'

साध्यहेत्वोरित्यर्थः ।

'सहभाव',

एकवृत्तिमात्रम् ।

'प्रदर्श्यते'

कथ्यते आख्यायते । न वीप्सया साध्यानुगतो हेतुरिति ।

མཚན་ཉིད་བརྗོད་བར་བྱ་སྟེ།—

'གང་ལ' — ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་སྟེ། །གང་ལ་ཞེས་པས་ནི་, བརྗོད་བར་བྱ་བ་དགག་གོ།།

རྟེས་སྐྱེ་འགྲོ་ག་མེད་པས་

(ཞེས་བྱ་བ་) ནི་, (རྟེས་སྐྱེ་འགྲོ་བའི་) ཁྱབ་བྱ་མཐུན་པ་མེད་པས་ (ཞེས་པའོ་)།

བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་དང་, སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་དག་གི་, སྟེ། བསྒྲུབ་བྱ་ (ཡི་ཆོས་) དང་དགས་དག་གི་, ཞེས་བྱ་བའི་དོན་ནོ།།

ལྷན་ཅིག་གནས་པ་,

སྟེ།། འཇུག་པ་གཅིག་པ་ཙམ་,

རབ་ཏུ་སྟོན་པར་བྱེད་དོ།།

(ཞེས་པ) ནི་, སྐྱ་བར་བྱེད་པའམ་, རབ་ཏུ་བསྒྲགས་པར་བྱེད (ཀྱིན་དུ་རྟོགས་པར་བྱེད་) པའོ། །བརྗོད་པའི་སྐོན་གས་དགས་བསྒྲུབ་བྱའི་རྟེས་སྐྱེ་འགྲོ་བ་ནི་མ་ཡིན་ནོ་, ཞེས་བྱའོ།།

३४७) उदाहरणमाहः—

'यथा घटे कृतकत्वमनित्यं च दृष्टमिति ।' घटः कृतकत्वानित्यत्वयोराश्रय इति । एवं सति आश्रयाश्रयिभावमात्रामिधानान्नावश्यम् व्याप्तिचारसंभवान्निष्टार्थसाधकत्वानुपपत्तिः ॥

དཔེ་བསྟན་པར་བྱ་སྟེ།—

དབེན་ན་, བྱམ་པ་ལ་བྱས་པ་ཉིད་དང་, མི་དགའ་བ་ཉིད་ཀྱང་མཐོང་ངོ་,

ཞེས་བ་ (ལྟ་བུ) འོ།།

(འདི་ནི) བྱམ་བ་ (དེ་) བྱང་བ་ཉིད་དང་མི་རྟག་པ་ཉིད་བཅིས་ཀའི་རྟེན་[1]ནོ་, ཞེས་བ་ (ཙམ་ཞེག་) ཡིན་ལ། དེ་ལྟར་ཡིན་ཐས་, རྟེན་བརྟེན་པའི་དངོས་པོ་, (ཚུལ་) ཙམ་ཞེག་མངོན་པར་བརྗོད་པའི་ཕྱིར་ (དང་) གཞན་དུ་འཐུལ་བ་སྟེད་པའི་ཕྱིར།, འདོད་པའི་དོན་གྱི་སྒྲུབ་བྱེད་ཉིད་དུ་མི་འགྱུར་རོ།།

विपरीतान्वयः = རྗེས་འགྲོ་ཕྱིར་ཅི་ལོག་ས:—

३४८) **विपरीतान्वयः**

इत्यादि । विपरीतो विपर्ययवृत्तिरन्वयोऽनुगमो यस्मिन् तथाविधः ।

'རྗེས་སུ་འགྲོ་བ་ཕྱིན་ཅི་ལོག་པ'

ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་སྟེ། ཕྱིན་ཅི་ལོག་ནི་, ཕྱིན་ཅི་ལོག་པའི་རྣམ་གྲངས་ལ་འཇུག་པ་དང་། རྗེས་སུ་འབྲེལ་བ་ (ཕྱི་བཞིན་འབྲེལ་བ) ནི། གང་ལ་རྗེས་སུ་འགྲོ་བའི་རྣམ་པ་དེ་ལྟ་བུའོ།།

---

1) འདི་ཁག་གི་དོན་ནི;— སྐྱ་ཚོམ་ཅག། མི་རྟག་པ་ཞེས་རྟེ། ཐམ་པ་ཞེས་གཞི་ཕྱིར། དགེར་ན། བྱམ་པ་ལ་ཐམ་པ་དང་མི་རྟག་པ་གཉིས་པ་མཐོང་བ་བཞིན། ཞེས་བགོད་པ་ན། ཁྱད་གཞི་བྱམ་གཞི་ཉིད་དུ་ཐམ་མི་རྟག་ཤེས་ཅག་ཏུ་གཤགས་པ་ཙམ་ཞེག་བརྗོད་པའོ་ཞེ། ཁྱད་གཞི་བྱམ་པ་ཏེ; ཐམ་པ་ལ་མི་རྟག་ཤཞི་ཚོམ་ཟ་ཐུབ་པའི་ཁྱད་པར་དུ་ཐམ་དེ་མཐོང་བས། དེའི་ཚོ་བྱམ་པ་དེ་ཐམ་མི་རྟག་གི་རྟེན་ཙམ་དུ་སོང་ཐ་ལས; ཐམ་པ་ལ་མི་རྟག་པའི་ཁྱད་པར་དུ་མ་སོང་བས། དེ་མཐུན་དགེ་ཙང་དགུ་མེན; ཞེས་བཤད།། དེ་ལྟར་ཙང་བྱམ་པའི་ཐམ་པ་མི་རྟག་པར་ངམ་ཀྱང; ག་པ་ཐམ་བ་ལ་སོགས་པའི་ཐམ་པ་རྟག་པར་འཁྲལ་ལྟེར་དེ། དེགས་པ་ཅན་པ་ལ་སོགས་པ་རྣམས; གཟུགས་ཀྱི་རྟེ་སོགས་ཀྱི་ཐམ་པ་ལ་མི་རྟག་པ་ངེས་ཀྱང; སྐྱེའི་ཐམ་པ་ལ་མི་རྟག་པས་ཁྱབ་པ་མ་ངེས་སོང་ཁྱབ་པ་ལས་མཁེན་པ་ཡིན་པ་ཞེས་བཤད་དོ།།

३४९) उदाहरणमाहः—

यत्कृतकं तदनित्यं दृष्टमिति वक्तव्ये यदनित्यं तत्कृतकं दृष्टमिति ब्रवीति । एवं प्राक्साधनधर्ममनुच्चार्य साध्यधर्ममुच्चारयति ।

དཔེ་བརྗོད་པར་བྱ་སྟེ།—

གང་བྱས་པ་ཉིད་ཡིན་པ་དེ། མི་རྟག་པར་མཐོང་ངོ་, ཞེས་བརྗོད་དགོས་པ་ལ། གང་མི་རྟག་པ་ཡིན་པ་དེ་, བྱས་པ་ཉིད་དུ་མཐོང་ངོ་, ཞེས་ཟེར་བ་ལྟ་བུའོ།།

དེ་ལྟར་སྔོན་དུ་སྒྲུབ་བྱེད་ཀྱི་ཆོས་མ་བརྗོད་པར་, བསྒྲུབ་བྱའི་ཆོས་བརྗོད་པ་ (ལྟ་བུ) འོ།།

३५०) आह; एवमपि को दोषः इति ?,

उच्यते; न्यायमुद्राव्यतिक्रमः । अन्यत्र व्याप्तिव्यभिचारात् । यथा-ह्यनित्यः शब्दः प्रयत्नानन्तरीयकत्वादित्यत्र यद्यदनित्यं तत्तत्प्रयत्नानन्तरीयकम् । अनित्यानामपि विद्युदादीनां तत्तत्प्रयत्नानन्तरीयकम् । अनित्यानामपि विद्युदादीनामप्रयत्नानन्तरीयकत्वात् ।

སྐྱོན་བ། དེ་ལྟར་ན་ཡང་སྐྱོན་ཅི་ཞིག་ཡོད་, ? ཅེ་ན་, (དེ་ལ) བརྗོད་པར་བྱ་སྟེ། (རྟོག་གེའི་) རིགས་བཞི་སྒྲུབ་རྒྱུ་ལས་རྣམ་པར་འདས་པར་འགྱུར་ལ། གཞན་དུ་ཁྱབ་པ་འཐུལ་བ་དགག་པའི་ (ཡང་) ཕྱིར་རོ།།

དཔེར་ན། སྒྲ་མི་རྟག་སྟེ། རྩོལ་མ་ཐག་ཏུ་བྱང་ཆུབ་ཅིང་ཀྱི་ཕྱིར། ཞེས་བ་འདིན། — གང་དང་གང་མི་རྟག་པ་ཡིན་པ་, དེ་དང་དེ་ནི, རྩོལ་མ་ཐག་ཏུ་བྱང་བ་ཉིད་དོ། (ཞེས་བྱ་བར་འགྱུར་ལ།) མི་རྟག་པ་ཡིན་པ་རྣམས་

---

1) སྒྲ་ནི་རྟག་པར་སྒྲུབ་པ་ལ་སྐྱོན་མ་གཏོགས་ཏེ་བྱང་བ་རྟགས་གྲུབ་བགོད་པ་ཙམ་ལས་ཁྱོད་ཀྱི་ཕྱིར་ཞེས་བྱ་བ་ཁས་ལེན་པ་ཙམ་ཡིན་ནོ་; རྟགས་ཀྱི་ཁྱབ་པ་ཐ་སྙད་དུ་ཡང་མི་སྲིད་པ་དེ་སྒྲུབ་མེད་ཡིན་པས་; རྟེན་ཁྱབ་དང་འབྲེལ་བ་གྲུབ་དགོས་པ་ལ; དེ་ལྟར་

ལ་ཡང་, བློ་ལ་སོགས་པ་རྣམས་, རྩོལ་མ་ཐག་ཏུ་བྱང་བ་མ་ཡིན་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ།།

३५१) इत्यलं प्रसङ्गेन ।

अयं साधर्म्यदृष्टान्ताभासः समाप्तः ।

འཕྲོས་རོན་, དེ་ཙམ་མོ།།

འདི་ནི་, ཆོས་མཐུན་པའི་དཔེ་ལྟར་སྣང་བ་སྟེ་, རྗེས་སོ།། ॥

वैधर्म्यदृष्टान्ताभासः ཆོས་མེ་མཐུན་པའི་དཔེ་ལྟར་སྣང་བ:

३५२) 'वैधर्म्येणापि,'

न केवलं साधर्म्येणैव । किम् ?

'दृष्टान्ताभासः'

प्राङ्निरूपितशब्दार्थः । 'पञ्चप्रकारः । तद्यथा साध्याव्यावृत्तः,' इत्यादि । तत्र साध्यं प्रतीतं तदव्यावृत्तमस्मादिति साध्याव्यावृत्तः । आक्षेप-परिहारौ पूर्ववत् ।

ཆོས་མི་མཐུན་པ་ཉིད་ལ་ཡང་,

(ཞེས་པ་སྟེ།) ཆོས་མཐུན་པ་ཙམ་ཉིད་ལ་མ་ཡིན་ནོ། ।(འོན་) ཅི་ཞེག? ཅེ་ན་ དཔེ་ལྟར་སྣང་བའོ།།

བྱས་པ་ཡང་མ་ཡིན་ཏེ། མེ་རྟག་པ་ཡིན་པ་ལ་ཡང་བློ་ལ་སོགས་པ་སྐྱེས་བྱུང་མ་ཡིན་པས; མངོན་སོ།།— འདིར་སྐྱེས་པ་ཞེས་པའི་སྒྲ་ལས; ཐུན་ཐའི་སྐྱེས་པ་ཉིད་གང་ཐའི; ཐུ་ཚེད་ཙམ་ཅི་སྐྱེས་པ་ཉིད་ཏེ། གཞན་དུ་ན; བློ་ལ་ལ་སོགས་པ་ཡང་སྐྱེས་བྱུང་དུ་སྣང་ལོ།།

དེ་ཡང; མངས་རྒྱས་པ་རྣམས་འདུས་བྱས་ལ་ཐ་བར་ཆམ་གྱི་སྒྲས་བར་འདོད་ཀྱང་།ཕྱི་རོལ་ཅི་རེག་ལ་སོགས་པས་རྟག་པ་ལ་ཐ་བའམ་སྐྱེས་པ་ཉིད་ཆམ་གྱི་མི་འདོད་ཅིང; འཐབ་ཐའི་ཆེད་དུ་ཐུན་ཐའི་སྐྱེས་པ་དགོས་པས; དཔང་ཐུག་སོགས་ཀྱི་རྣམ་གཞག་ཀྱིར་ཡིན་པས; སྐྱས་པ་ཐུན་ཐ''' ལ་རག་ལས་པར་འདོད་ཅིང་།། བཀའ་ཐ་མང་ཚང་སྒྲས་མིད་པས་གཞག་གོ།།

(འདི་དག་གི་) སྒྲའི་དོན་ནི་, སྐྱོན་དུ་ཁས་ལེན་ཚད་མ་ཡིན།

'རྣམ་པ་ལྟ་སྟེ། འདི་ལྟ་སྟེ། བསྒྲུབ་བར་བྱ་བ་ལྟོག་པ་མེད་པ།'

ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པའོ། །དེ་ལ་བསྒྲུབ་བར་བྱ་བ་ནི་གོ་བ་ཉིད་ཡིན་ལ་, དེ་འདི་ལས་ལྟོག་པ་མེད་ཅི་, ཞེས་བ་ནི། , བསྒྲུབ་བར་བྱ་བ་ལྟོག་པ་མེད་པའོ། །སྐྱོན་ཡོངས་སུ་སྤོང་བ་ནི་སྐྱ་མ་བཞིན་ནོ།།

३५३) एवं साधनोभयाव्यावृत्तयोरपि वक्तव्यम् । अव्यतिरेकादिशब्दार्थं तूदाहरणाधिकार एव वक्ष्यामः । स चावसरः प्राप्त एव ॥ ‹

དེ་བཞིན་དུ་, སྒྲུབ་བར་བྱེད་པ་དང་། གཉིས་ཀ་ལྟོག་པ་མེད་པ་དག་ལ་ཡང་བརྗོད་བར་ (ཤེས་བར་) བྱའོ།།

ལྟོག་པ་མེད་པ་ལ་སོགས་པའི་སྒྲའི་དོན་ནི་, དཔེའི་སྐབས་ཉིད་དུ་བཤད་བར་བྱ་ལ། དེ་ཡང་སྐབས་ཐོབ་པ་ (རང་རང་གི་སྐབས་སུ) ཉིད་ལའོ།།

साध्याव्यावृत्तः བསྒྲུབ་བར་བྱ་བ་ལྟོག་པ མེད་པ:—

३५४) 'तत्र साध्याव्यावृत्तः यथा, नित्यः शब्दोऽमूर्तत्वात्परमाणुवत् ' यथेत्युदाहरणोपन्यासार्थः । नित्यः शब्द इति प्रतिज्ञा । अमूर्तत्वादिति हेतुः । वैधर्म्यदृष्टान्ताभासस्य प्रक्रान्तत्वात्साधर्म्यदृष्टान्तो नोक्तः । अभ्यूह्यश्चाकाशादिः । वैधर्म्यदृष्टान्तस्तु परमाणुः ।

དེ་ལ་བསྒྲུབ་བར་བྱ་བ་ལྟོག་པ་མེད་པ་ནི་, དཔེར་ན། སྒྲ་རྟག་དེ་ལྟས་ཅན་མ་ཡིན་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར། རྡུལ་ཕྲ་རབ་བཞིན་ནོ།།

དཔེར་ན་ (རྗེ་ལྟར) ཞེས་པ་ནི་དཔེ་ཅེ་བར་འགྱུར་བའི་དོན་དུའོ། ། 'སྒྲ་རྟག' ཅེས་པ་ནི་, དམ་བཅའ་བའོ། །ལྟས་ཅན་མ་ཡིན་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་ཞེས་པ་ནི་, རྟགས་སོ། །ཆོས་མི་མཐུན་པ་ཉིད་ཀྱི་དཔེ་ལྟར་སྣང་བས་ན་དུ་རྫིན་

བ་ཉིད་ (དེའི་སྐབས་ཁོ་ན་ཡིན་བས) ཀྱི་ཕྱིར་, ཆོས་མཐུན་བ་ཉིད་ཀྱི་དབེ་མ····
བཀོད་ (མ་བཤད་) དོ།།

(འདིར) མངོན་བར་མེལ་ (བསལ) བར་བྱ་བ་ཡང་, ནམ་མཁའ་ལ་སོགས་བའོ།།
ཆོས་མི་མཐུན་བ་ཉིད་ཀྱི་དབེ་ནི་, རྟུལ་ཐུ་རབ་བོ།།

३५५) अयं च साध्यसाधनोभयधर्मविकलः साम्यमिष्यते । यत उक्तम् ।
'साध्याभावे हेतोरभाव एव कथ्यते१' इत्यादि ।

འདི་ཡང་, བསྒྲུབ་བར་བྱ་བ་དང་, སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་གཉིས་ཀ་དག་
གི་ཆོས་མ་ཚང་བས་, མཚུངས་བར་འདོད་དོ། །ཇི་སྐད་དུ།—

"བསྒྲུབ་བར་བྱ་བ་མེད་བ་ལ་, དཔེས་མེད་པ་ཉིད་བརྗོད་དོ"

(न्याय. प्र. पृ. २-पं. २-३)

ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་གསུངས་པས་སོ།།

३५६) न चायं तथेत्याह च ।—
'परमाणोर्हि',
सकाशात् ।
'साधनधर्मः'—
हेतुः । तमेव दर्शयति अमूर्तत्वमिति व्यावृत्तं निवृत्तम्, कुतः ?
अमूर्तत्वात्परमाणूनाम् ।

འདི་ནི་, དེ་ལྟར་ཡང་མ་ཡིན་ནོ་, ཞེས་ ཡང་སྨྲས་པ,—
རྟུལ་ཐུ་རབ་ལས་ནི་,—
ཐོག་མ་པ་ (ཤིན་ཏུ་ཐག་ཉེ་བ) དང་བཅས་པ་ལས,
'སྒྲུབ་པར་བྱེད་པའི་ཆོས'

---

1) मूल-पृष्ट २ और पंक्ति २-२, द्रष्टव्य, g.o.s. 1968 ॥

དྲག་པ་དེ། དེ་ཉིད་སྒྲོན་པར་བྱེད་དེ་

'ལྷས་ཅན་མ་ཡིན་པ་ཉིད',

ཞེས་བྱ་བའོ། །སྒྲུབ་པ་ནི, ངེས་པར་ཐོག་བའོ། །ཅི་ལྟར? ཞེ་ན་

'རྟུལ་ཕྲ་རབ་རྣམས་ལྷས་ཅན་མ་ཡིན་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་ཏའོ།།'

३५७) साध्यधर्मो नित्यत्वं तद्

'न व्यावृत्तम्'

कुतः ?

'नित्यत्वात्परमाणूनाम् ।'

བསྒྲུབ་པར་བྱ་བའི་ཆོས་དྲག་པ་ཉིད་དེ་ལ་

'སྒྲོག་པ་མེད་དེ།'

ཅིའི་ཕྱིར་ན? 'རྟུལ་ཕྲ་རབ་རྣམས་དྲག་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ།།'

३५८) आह,—साधर्म्यदृष्टान्ताभासेष्वादौ साधनधर्मासिद्ध उक्तः । इह साध्य-व्यावृत्त इति किमर्थम् ?

उच्यते;—तस्यान्वयप्रधानत्वात्

སྐྱས་པ་, ཆོས་མཐུན་པའི་དབེ་ལྟར་སྟང་བ་རྣམས་1ལ་, དང་བོར་སྐྱབ་བྱེད་ཀྱི་ཆོས་མ་གྲུབ་པ་བརྗོད་ལ། འདིར་བསྒྲུབ་པར་བྱ་བའི་ཆོས་སྒྲོག་པ་

) ཆོས་མཐུན་པའི་ཞེས་པ་དང་བོར་; ཞེས་སོགས་ཀྱི་དོན:— མཐུན་དཔེ་ལ་ལྟར་སྟང་སྒྲུབ་པའི་ཆོ; གང་ལྟས་ཅན་མ་ཡིན་པ་དེ་རྟུག་པར་མཐོང་ཐུ། ཞེས་སོགས་ལྟར; དང་པོར་རྟགས་དང; དེའི ཚེས་བྱ་བསྒྲུབ་ཐའི་ཆོས་བརྗོད་པའི་ཚུལ་ཀྱི་སྒྲུབ་པ་བགོད་པ་སྟར; ཁྱེད་དགོས་པ་ལ; འདོད་བསྒྲུབ་ཐའི་ཆོས་སྒྲོག་པ་མེད་པ; ཞེས་བསྒྲུབ་ཐའི་ཆོས་མེད་པ་དང་པོར་ བགོད་པ་ཇི་ལྟར་ཡིན;? ཞེ་ན་ དང་པོ་རྟགས་བསྒྲུབ་ཆོས་ཀྱི་ཚེས་སྒྲུབ་ཁའི་དབང་དུ་ཐས་པ་ཡིན་ལ; འདིར ངེ་ལས་སྒྲོག་པ་གི་བསྒྲུབ་ཆོས་མེད་པ་ལ་རྟགས་མེད་པར་སྒྲུབ་པ་གཙོ་ཆེ་བའི་དབང་དུ་ཐས་པ་ཡོ; ཞེས་བཤད།།

མེད་པ་, ཞེས་ (དང་པོར་བརྗོད་པ་) ཅིའི་ཕྱིར་ན་ཡིན་? (ཞེས་)

སྨྲས་པ།— དེ་ནི་རྗེས་སུ་འགྲེལ་བ་ (ཁྲབ་པ་) གཞོ་ཆ་བཅིང་ཀྱི་ཕྱིར་ནའོ།།

३५६) अन्वयस्य च साधनधर्मपुरःसरसाध्यधर्मोच्चारणरूपत्वात् । व्यतिरेकस्तु उभयव्यावृत्तिरूपः 'साध्याभावे च हेतोरभाव' इति । अतः साध्याव्यावृत्तः ॥

རྗེས་སུ་འབྲེལ་བ་ཡང་, སྒྲུབ་བརྗོད་བྱེད་བའི་ཚེས་སྟོན་ཏེ་འགྲུབ་པ་ཅན་གྱི་བསྒྲུབ་བར་བྱ་བའི་ཚེས་བརྗོད་བའི་ཚུལ་ཉིད (དུ) ཡིན་པའི་ཕྱིར་རོ། ལྡོག་པ་ནི་, གཉེས་ཀ་ལོག་པའི་རང་བཞིན་ཏེ། "བསྒྲུབ་བར་བྱ་བ་མེད་པ་ལ་ཡང་ — དཔག་མེད།" (न्याय. प्र. मूल. पृ. २. पं. २-३, g. o. s.) ཅ་, ཞེས་པ་ (སྡུད་བྱ་) འོ། །དེའི་ཕྱིར། བསྒྲུབ་བར་བྱ་བ་ལྡོག་པ་མེད་པའོ།། ॥

साधनाव्यावृतः སྒྲུབ་བྱེད་ལྡོག་པ་མེད་པ:—

३६०) तथा,

'साधनाव्यावृत्तो, यथाः कर्मवत्'

प्रयोगः पूर्ववदेव । वैधर्म्यदृष्टान्तस्तु 'कर्म' । तच्च उत्क्षेपणादि गृह्यते । तत्र कर्मणः साध्यं नित्यत्वं व्यावृत्तम् । अनित्यत्वात्कर्मणः । साधनधर्मो हेतुः । तमेव दर्शयति अमूर्तत्वमिति ।

तन्न

'व्यावृत्तम् । अमूर्तत्वात्कर्मणः ॥'

इति ।

དེ་བཞིན་དུ།

སྒྲུབ་བར་བྱེད་པ་ལྡོག་པ་མེད་པ་ནི། དངེར་ན་, 'ལས་' བཞིན།

---

1) न. यथा, ॥

ཞེས་བ་སྟེ།

སྒྲུབ་བ་ (འགོད་ཚུལ་ནི) སྐ་མ་ཁོ་ན་ལྟར་རོ། །ཆོས་མི་མཐུན་པ་ཉིད་ཀྱི་དབེ་ནི་, 'ལས' སོ། །དེ་ལྟང་, གྱེན་དུ་འཕེན་པ་ལ་སོགས་པ་ཀཻང་བར་བྱའོ། །དེ་ལ་,

བསྒྲུབ་བར་བྱ་བ་དག་པ་ཉིད་ལྟོག་སྟེ། ལས་མི་དག་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ།

སྒྲུབ་པར་བྱེད་པའི་ཆོས་ནི་,

དག་ས་ཏེ། དེ་ཉིད་སྟོན་པར་བྱེད་པ་ལ་,

ལུས་ངན་མ་ཡིན་པ་ཉིད་,

ཅེས་བྱ་བའོ། །དེ་ཉིད་

ལྟོག་པ་མེད་དེ། ལས་ (རྣམས) ལུས་ངན་མ་ཡིན་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ།།

ཞེས་བའོ།། ||

उभयाव्यावृत्तिः གཉིས་ཀ་མི་ལྡོག་པ་:—

३६१) 'उभयाव्यावृत्तः आकाशवदिति ।'

नित्यत्वसाधकः प्रयोगः परमाण्वादिसाधर्म्यदृष्टान्तयुक्तः पूर्ववत् । वैधर्म्य-दृष्टान्तस्त्वाकाशमिति ।

གཉིས་ཀ་ལྟོག་པ་མེད་པ་ནི་, ནམ་མཁའ་བཞིན། ཞེས་བྱ་བའོ།།

དག་པ་ཉིད་དུ་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པའི་སྦྱོར་བ་དང་། དཔེ་ཐུ་རབ་ལ་སོགས་པ་, ཆོས་མཐུན་པའི་དབེ་དང་སྦྱོར་བ་སྟ་མ་བཞིན་ནོ། །ཆོས་མི་མཐུན་པའི་དབེ་ནི་ནམ་མཁའོ་, ཞེས་བྱའོ།།

३६२) ततो हि आकाशात्, न नित्यत्वं व्यावृत्तं नाप्यमूर्तत्वम् । कुतः ?
'नित्यत्वादमूर्तत्वादाकाशस्येति ।'

'དེའི་ཕྱིར་ན་,

ནམ་མཁའ་ལས་, དག་པ་ཉིད་ཀྱང་མི་ལྡོག་ལ། ལུས་ཅན་མ་ཡིན་པ་ཉིད་ཀྱང་མི་ལྡོག་གོ། །ཅིའི་ཕྱིར་ན?

ནམ་མཁའ་ནི་, དག་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་དང་། ལུས་ཅན་མ་ཡིན་པ་ཉིད་ཀྱི་ཡང་ཕྱིར་རོ་ཞེས་བའོ།། ॥

अव्यतिरेकः ལྡོག་པ་མེད་པ་:—

३६३) अव्यतिरेकः,

इत्यादि । अविद्यमानव्यतिरेकः अव्यतिरेकः अनिदर्शितव्यतिरेक इत्यर्थः ।

ལྡོག་པ་མེད་པ་,

ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་སྟེ། ལྡོག་པ་ཡོད་པ་མ་ཡིན་པ་ནི་ལྡོག་པ་མེད་པ་སྟེ། (སྟོན་པ་གང་གིས་) ལྡོག་པ་ངེས་པར་མ་བསྟན་པ་, ཞེས་བའི་དོན་ནོ།།

लक्षणमाह, —

यत्र विना साध्यसाधननिवृत्त्या तद्विपक्षभावो निदर्श्यते ।
यत्रेत्यभिधेयमाह । विना साध्यसाधननिवृत्त्या प्रस्तुतप्रयोगे यदमित्यं तन्मूर्तं दृष्टमित्यादि लक्षणया । तद्विपक्षभावः साध्यसाधनविपक्षभावमात्रम् । निदर्श्यते प्रतिपाद्यते इति यावत् ।

(དེའི་) མཚན་ཉིད་བསྟན་པ་ནི་,—

གང་ལ་བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་དང་, སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་ལྡོག་པ་མེད་པར་, དེ་མི་མཐུན་ཕྱོགས་ལ་ཡོད་པར་སྟོན་པར་བྱེད་པའོ།།

གང་ལ་, ཞེས་པ་ནི་བརྗོད་བར་བྱ་བ་སྟེན་པའོ།། བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་དང་, སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་ལྟོག་པ་མེད་པ་ནི་, བཤད་མ་ཐག་པའི་སྟོང་བ་ལ་སྟེ། གང་མེ་རྟག་པ་ཡིན་པ་དེ། ལུས་ཅན་ཡིན་པར་མཐོང་སྟེ། ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པའི་མཚན་ཉིད་ཀྱིས་སོ།།

དེ་མི་མཐུན་ཕྱོགས་ལ་ཡོད་པ་ནི་, བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་དང་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པའི་མི་མཐུན་ཕྱོགས་ལ་ཡོད་ཙམ་མོ། །སྟོན་པར་བྱེད་པ་ནི་,- སྒྲུབ་པར་[1] བྱེད་དོ་, ཞེས་བྱ་བ་སྟེ་བའོ།།

३६५) दृष्टान्तमाह,—

'यथा घटेऽनित्यत्वं च मूर्तत्वं च दृष्टमिति'

इत्थं ह्येकत्राभिधेयमात्राभिधानाद्वैधर्म्याप्रतिपादनादर्थापत्त्यापि गम्यते प्रतिपत्तिगौरवादिष्टार्थासाधकत्वमिति ।।

དཔེ་སྟོན་པ་ནི་,—

དཔེར་ན། བུམ་པ་ལ་མི་རྟག་པ་ཉིད་དང་, ལུས་ཅན་ཡིན་པ་ཉིད་ཀྱང་མཐོང་ངོ་ཞེས་བའོ།།,

འདི་སྐད་, — གཅིག་ལ་མངོན་པར་བརྗོད་པར་བྱ་བ་ཙམ་ཞེག་མངོན་པར་བརྗོད་པའི་ཕྱིར[2]། ཆོས་མི་མཐུན་པ་བསྟན་པ་ལས་, དོན་ཐོབ་

---

1) འདིར་'པར'ཞེས་པའི་ཚེགས་སྦྱར་དུ་—'ཡावत्'-ཞེས་པ་ཡོད་ལ; དེའི་དོན་-ཇི་སྙེད་པ་- ཞེས་པ་ཡེད་ལ། དེའི་ཕྱིར་ན་འདིར་—'ཞེས་བྱ་བ་ཇི་སྙེད་པའོ'—ཞེས་འདོན་པ་ཁོ་ནའོ།། དོན་ནི; སྒྲོག་པ་ལ་བརྟེན་པའི་ཁྱབ་པ་བརྗོད་པའི་ཁྱད་པར་མ་སྤྱད་པར་བསྒྲུབ་ཐུབ་ཅང སྒྲུབ་བྱེད་མེ་མཐུན་ཕྱོགས་ལ་ཡོད་ཙམ་རྟོགས་པའི་སྤྱོད་ཡུལ་ཅན་ཡིན་པ་དེ་ཞེས་ཞེས་བའོ།།

2) མཐུན་དཔེ་དང་མེ་མཐུན་དཔེ་གང་ཟང་གཅིག་ལ་དང་གིས་བསྟན་ཐུབ་བརྗོད་པ་ཙམ་ཀྱིས, ཞེས་བའོ།།

ཀྱིས་ཀྱང་གོ་བར་བྱེད་དེ། སྒྲུབ་བྱེད་ཀྱི་སྟོབས་ཡས་, འདོད་1བའི་དོན་སྒྲུབ་བར་བྱེད་བ་ཉིད་དོ་, ཞེས་བྱ་བའོ།། ॥

विपरीतव्यतिरेकः ལྡོག་པ་ཕྱིན་ཅི་ལོག་པ་:–

३६६) विपरीतव्यतिरेकः,

इत्यादि । विपरीतो विपर्यस्तो व्यतिरेक उक्तलक्षणो यस्मिन् स तथाविधः । तमेव दर्शयति । 'यदनित्यम्' इत्यादि ।

ལྡོག་པ་ཕྱིན་ཅི་ལོག་པ་,

ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་སྟེ། ཕྱིན་ཅི་ལོག་པ་ནི་, ལོག་པར་གནས་པའོ། །རྣམ་པར་ལྡོག་པ་ནི་, བཤད་མ་ཐག་པའི་མཚན་ཉིད་གང་ལ་ (ཡོད་པ་སྟེ) དེ་རྣམ་པ་དེ་ལྟ་བུའོ། །དེ་ཉིད་སྟོན་པར་བྱེད་པ་ལ།

'གང་མི་རྟག་པ་ཡིན་པ་དེ'

ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པའོ།།

३६७) प्रस्तुतप्रयोग एव तथाविधसाधर्म्यदृष्टान्तयुक्ते व्यतिरेकमुपदेशयनन्–

དེ་མ་ཐག་པའི་སྒྲུབ་བ་ཉིད་ཀྱིས་, རྣམ་པ་དེ་ལྟ་བུའི་ཚོས་མཐུན་པའི་དཔེ་དང་ལྡན་པ་ལ་, ལྡོག་པ་ཉེ་བར་སྟོན་པ་ནི་, —

३६८) यदनित्यं तन्मूर्तं दृष्टमिति वक्तव्ये यन्मूर्तं तदनित्यं दृष्टमिति ब्रवीति ।

आह, एवमपि को दोषः इति ?

उच्यते; अन्यत्र व्यभिचारः ।

གང་མི་རྟག་པ་ཡིན་པ་དེ་ལྟོས་ཅན་ཡིན་པར་མཐོང་སྟེ། ཞེས་བརྗོད་དགོས་པ་ལ་, གང་ལྟོས་ཅན་ཡིན་པ་དེ་, མི་རྟག་པར་མཐོང་, ཞེས་ཟེར་བ་(ལྟ་བུ) འོ།།

---

1) འདོད་དོན = དམྱུད་ཐ།།

སྒྲས་པ་, དེ་ལྟར་ན་ཡང་སྒྲོན་ཅི་ཡོད་? ཅེ་ན་

བརྗོད་པར་བྱ་སྟེ། གཞན་དུ་རྣམ་པར་འཇྲལ་བར་འགྱུར་བའི་ཕྱིར་རོ།།

३६६) तथा ह्यनित्यः शब्दः प्रयत्नानन्तरीयकत्वादित्यत्र यदप्रयत्नानन्तरीयकं तन्नित्यमिति । व्यतिरेको विद्युता व्यभिचारः ।।

དེ་ལྟར་ཡང་, སྒྲ་མི་རྟག་ཏེ། རྩོལ་མ་ཐག་ཏུ་བྱུང་བ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར། ཞེས་བྱ་བ་འདིར། གང་རྩོལ་མ་ཐག་ཏུ་བྱུང་བ་མ་ཡིན་པ་དེ་, རྟག་པ་ཡིན་ནོ་, ཞེས་པ་ལ། གློག་གིས་ལྡོག་པ་འཇྲལ་བར་འགྱུར་རོ།།

निगमनार्थः གསྟན་བའི་དོན་:—

३७०) निगमयन्नाह—

'एषाम्'

इत्यादि । यथोक्तरूपाणः

'पक्षहेतुदृष्टान्ताभासानां वचनानि' किं न साधनम् ? आभासत्वादेव । किं तर्हि ?

'साधनाभासः'

इति

उक्तः साधनाभासः

བསྟན་དེ་བསྟན་བའི་ཕྱིར་སྒྲས་པ—

'འདི་རྣམས་ཀྱི་,

ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་སྟེ། ཇི་སྐད་བཤད་བའི་ཚུལ་རྣམས་ཀྱིས་,—

ཕྱོགས་དང་། གཏན་ཚིགས་དང་། དཔེ་ལྟར་སྣང་བ་རྣམས་ཀྱི་ བརྗོད་པ་རྣམས་དེ།

(དེ་རྣམས་) ཅེ་ཞེག? (ཅེ་ན་) སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་མ་ཡིན་པ་སྟེ། ལྟར་སྣང་བ་

ཁོ་ན་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ། །འོ་ན་ཅི་ཡིན་? ཞེ་ན།
སྒྲུབ་བར་བྱེད་པ་ལྟར་སྣང་བའོ།།
ཞེས་བྱ་བ་སྟེ།
སྒྲུབ་བར་བྱེད་པ་ལྟར་སྣང་བ་བཤད་ཟིན་ཏོ།། ॥

प्रमाणनिरूपणम्: ཚད་མ་བསྟན་པ་:-

३७१) अधुना दूषणस्यावसरः । तच्चातिक्रम्य बहुतरवक्तव्यत्वात्प्रत्यक्षानुमाने तावदाह ।

'आत्मप्रत्यायनार्थं पुनः प्रत्यक्षमनुमानं च द्वे एव प्रमाणे ।'

ད་ནི་སུན་འབྱིན་བའི་སྐབས་ཡིན་ལ1། (རེ་ཞིག་) དེ་ཡང་བོར་ནས། བཤད་

---

1) ད་ནི་ཐུན་འབྱེད་བའི་སྐབས་ཡིན་ཅ, ཞེས་པ་ནི- "སྒྲུབ་པ་དང་ཐུན་འབྱེད་ཏེ།" ཅེས་བའི་གོ་རིམ་ཀྱི་དབང་དུ་ཐུམ་པ། སྒྲུབ་པ་ལྟུང་ཐུང་དང་བཅས་པ་ཤུས་བསད་བཤད་ཟེའི་ཚེ་ཤེ་ན་རྟགས; ཐུན་འབྱེད་བཤད་དགོས་ཤུང་། བཤད་ཐ་གཅོ་ཆེ་ས་དང་མང ཐུང་གི་དབང་གིས་འཇིད་བཤད་པ་མང་པ་གཅོ་ཆེ་བར་ཐུམ་ཏེ། ཚད་མ་དང་པོར་བཤད་བར་ཐབ་དོ; ཞེས་བའོ།། འདི་ནི་མཁས་པ་མོ་མ་དེ་བཞེད་ཚུལ་ཙམ་ལས་ཚད་ལ་ཁྱབ་པ་ནི་མེ་འབྱུང་གོ།། སྒོ་དགོད་ཀྱིས་ཚད་མ་ཐུན་འབྱེད་ཀྱི་དང་པོར་བཤད་བའི་དགོས་པ་ནི་གཞན་དུ་ཞེམས་མོ།།

བར་བྱ་བ་རབ་ཏུ་མང་བ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར། རེ་ཞིག་མངོན་སུམ་དང་, རྗེས་དཔག་དག་བཤད་པར་བྱའོ།།

བདག་ཉིད་ཀྱིས་རབ་ཏུ་རྟོགས་པར་བྱ་བའི་དོན་དུ་ནི་, སྒྲུབ་ཡང་, མངོན་སུམ་དང་, རྗེས་སུ་དཔག་པ་སྟེ། ཚད་མ་ལ་གཉིས་ཁོ་ནའོ།།

३७२) **प्रत्यक्षं वक्ष्यमाणलक्षणम्, अनुमानं च । असमासकरणं विभिन्नविषय-ज्ञापनार्थम् । ¹स्वलक्षणविषयमेव प्रत्यक्षम् । सामान्यलक्षणविषयमेवानुमा-नम् । 'च' समुच्चये ।**

མངོན་སུམ་གྱི་མཚན་ཉིད་ནི་, འཆད་པར་འགྱུར་ལ, རྗེས་སུ་དཔག་པ་ཡང་ངོ་།། ཚོག་སྦྱད་མ་བྱས་པ་ནི་, རྣམ་པ་ཐ་དད་པའི་ཡུལ་ (ཅན་དུ) ཤེས་པར་བྱ་བའི་དོན་དུའོ།། མངོན་སུམ་གྱི་ཡུལ་ནི་རང་མཚན་ཡིན་ལ་, རྗེས་སུ་དཔག་པའི་ཡུལ་ནི་སྤྱིའི་མཚན་ཉིད་ (ཅན་) ཏོ་ན་ཅིག་གོ།། 'དང' (གི་སྒྲ་ནི) ཀུན་ཏུ་བསྡུད་པའོ།།

---

1) "न हि स्वसामान्यलक्षणाश्रयमन्यत् प्रमेयमस्ति । स्वलक्षणविषयं हि प्रत्यक्षम्, सामान्य-लक्षणविषयमनुमानमिति प्रतिपादयिष्यामः" । प्रमाणस. स्ववृत्ति । तुलना– नयचक्रवृत्ति-पृ. ८८. पं. ३-४-१८–२४, टी. १० । प्रमा. वा. म. पृ. १३८, १३९ = बौद्ध १९६८ ॥

३७३) द्वे एव प्रमाणे इत्यनेन संख्यानियममाह । तथा हि बौद्धानां द्वे एव प्रमाणे प्रत्यक्षानुमाने[1] । शेषप्रमाणानामत्रैवान्तर्भावात् । अन्तर्भावश्च प्रमाणसमुच्चयादिषु चर्चितत्वान्नेह प्रतन्यते ।

ཚད་མ་ལ་ 'གཉིས་ཁོ་ན་[2]' ཞེས་པ་གང་གིས་ནི, གྲངས་ངེས་པ་བསྟན་ཏོ། །དེ་ལྟར་ཡིན་པ་ཡང་, སངས་རྒྱས་པ་རྣམས་ཀྱི་ (ལུགས་ལ་) ཚད་མ་གཉིས་ཁོ་ན་སྟེ། མངོན་སུམ་དང་, རྗེས་སུ་དཔག་པའོ།།

ཚད་མ་ལྷག་མ་རྣམས་ནི, དེ་ (གཉིས་) ཁོ་ནའི་ནང་ somebody དུ་བསྡུས་པའི་ཕྱིར་རོ།། ཁོངས་སུ་བསྡུ་ཚུལ་ཡང་, ཚད་མ་ཀུན་ལས་[3]བཏུས་པ་ལ་སོགས་པ་རྣམས་སུ་བློང་ཟིན་པའི་ཕྱིར། འདིར་རྒྱས་པར་མི་དེབ་བོ།།

---

1) प्रत्यक्षमनुमानं च प्रमाणे लक्षणद्वयम् ।
प्रमेयं तत्र सन्धाने न प्रमाणान्तरं न च ॥ १।२। प्रत्य. ।
पुनः पुनरभिज्ञानेऽनिष्टासक्तेः स्मृतादिवत् ।– १।३। प्रत्य. ।
प्रत्यक्षमनुमानं च प्रमाणे लक्षणद्वयं प्रमेयम्, इत्याख्याय तस्य सन्धाने न प्रमाणान्तरं न च पुनः पुनरभिज्ञानेऽनिष्टासक्तेः स्मृतादिवद्, इति । स्ववृत्तिः ॥ "न च पुनःपुनरभिज्ञानेऽनिष्टासक्तेः स्मृतादिवत् । प्र. वा. अलंकार पृष्ठ २४२ ।

2) ཚད་མ་ཐ་དད་གཉིས་ཡིད་ཚེས་ཚད་མ་གཉིས།། = मानं द्विविधं विषयद्वैविध्यात्; प्र.वा.प्रत्य.-१ ।
དེ་མཐོང་ངུ–དང་ཀི་མཚན་ཉིད་གཅིག་གཙམ།། = मेयं त्वेकं स्वलक्षणम् ।। प्र.वा.२।५३।

3) ཇི་སྙམ་ཞེས་ཐ་ན་དེ་དེའི་དང་འགྲེལ་དེ;དེ་ལས་ཐེ་སྐད་དུ:– यत् तर्हीदमनित्यादिभिराकरैर्वर्णादि गृह्यतेऽसकृद्वा तत्र कथम् तद् ग्रहणमस्ति, अपितु तत्र सन्धाने न प्रमाणान्तरम्,…। इत्यादि (प्र.स्ववृत्ति । १।१।२, ।)

प्रत्यक्षनिरूपणम् མངོན་སུམ་གཞུང་མ་:—

३७४) अधुना प्रत्यक्षनिरूपणायाह ।

'तत्र प्रत्यक्षम्[1]'

इत्यादि । तत्रेति निर्धारणार्थः । प्रत्यक्षमिति लक्ष्यनिर्देशः ।

'कल्पनापोढम्'

इति लक्षणम् । अयं लक्ष्यलक्षणप्रविभागः ।

དེ་ནི་མངོན་སུམ་རབ་ཏུ་བསྟན་པར་བྱ་བའི་ཕྱིར་སྨྲས་པ་—

དེ་ལ་མངོན་སུམ་,

ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པའོ།། 'དེ་ལ' ཞེས་པ་ནི་, ངེས་པར་བཟུང་བའི་དོན་ཏོ།། 'མངོན་སུམ་' ཞེས་བྱ་བ་ནི་, མཚོན་བྱ་ངེས་པར་བསྟན་པའོ།།

'རྟོག་པ་དང་བྲལ་བ'

ཞེས་བྱ་བ་ནི་, མཚན་ཉིད་དོ།། འདི་ནི་མཆོག་བྱ་དང་མཚན་ཉིད་ཀྱི་རྣམ་པར་དབྱེ་བའོ།།

---

1) འདིར, प्रत्यक्षम् = མངོན་སུམ, ཞེས་པ་ལ; འཇུག་དོན་ཐད་ཀར་སྟོན་བྱེད་ཀྱི་ཡང་གཞན་ཡིན་ལ། སྒྲ་དོན་དང; ཚོགས་དོན་ལ་རྒྱང་ཐུང་ན:— 'མངོན་སུམ' ཞེས་པའི་ཚེགས་སྦྱར་ལས— 'प्रत्यक्ष' ཞེས་པ་ཡོད་ལ། དེ་དེ་ཚོགས་སྡུད་ཀྱི་ཚ་ཚ་ལས་གྱུས་པ་ཡིན་པས; ཚོགས་སྡུད་མ་ཐུས་པའི་སྟོན་ཀྱི་གཟུགས་ནི- 'अक्षम् अक्षम् प्रति'- ཞེས་པ་ཡོད་ཅིང་། དེ་ལ་མི་བདེ་བའི་ཚོགས་སྡུད་ཐུབ་སྟེ་རེ་བསྒྲུང་ཀྱི་སྒྲ- 'प्रति' གོང་དུ་གཞག་པས- प्रत्यक्ष, གྱུབ་ཅིང; དེ་ལ་རྣམ་དབྱེ 'སུཔ' 'སུབ' སྒྲུབ་པས-'प्रत्यक्षम्' ཞེས་པ་གྱུབ ལ། དོན་དེ་དག་ང་ཡོ་དག་ཡོ་ཡོ་ཡོ་སྟེ་དེ་ལ་ཡོད་པ་དེ་མངོན་སུམ་ཡོ; ཞེས་པ་ཡིན་ནོ- अक्षमक्षम् प्रति गच्छति-इति 'प्रत्यक्षम्'-द्रष्टव्य, प्रमाण-समुच्चय-स्ववृत्ति । अन्यत्र- धर्मोत्तर-[प्र. उद्. पृ. ३८, J. R. I. 1955] ཆོས་མཆོག་ལ་ཡོངས་པ་དེ-'प्रतिगतमाश्रितम् अक्षम् = प्रत्यक्षम्' ཞེས་དག་ཡོ་ཡོ་ཡོ་ལ་སྟེན་པ་དེ; མངོན་སུམ; ཞེས་འདོན་པར ཟིན། དེ་ཡང' अक्ष ཞེས་པ་དེ་མི་ཐད་པའམ་མི་དམན་པ་དང' प्रति ཡོ་ཡོ་དང; गत འགྲོ་བའམ་བསྟེན་པའི་

३७५) तत्र प्रतिगतमक्षं प्रत्यक्षम् । कल्पनापोढमिति । कल्पना वक्ष्यमाणलक्षणा सा अपोढा अपेता यस्मात् तत् कल्पनापोढम् । समासाक्षेपपरिहरौ पूर्ववत् ।

དེ་ལ་དབང་པོ་ལ་བརྟེན་པ་ནི་, མངོན་སུམ་མོ།། 'རྟོག་པ་དང་བྲལ་བ་' ཞེས་པ་ལ་, རྟོག་པ་ནི་འཆད་པར་འགྱུར་བའི་མཚན་ཉིད (ཅན་ཉིད་) དོ།། དེ་དང་བྲལ་བ་སྟེ་, གང་ལས་དེ་རིང་དུ་སོང་བ་ནི་, རྟོག་པ་དང་བྲལ་བའོ།།

ཚིག་སྡུད་ལ་རྩོད་སྤོང་ནི་སྔ་མ་བཞིན་ནོ།།

३७६) कल्पनयाऽपोढं कल्पनाया वाऽपोढं कल्पनापोढम् । 'यत्' इति तत्स्वरूपनिर्देशः । एवं भूतं चार्थं स्वलक्षणमपि भवति ।

རྟོག་པས་བྲལ་བར་བྱས་པའམ་, རྟོག་པ་ལས་བྲལ་བ་ནི་, རྟོག་པ་དང་

རོ་ཅེ་ཞེས་ཏེ། དེ་ལ་རིགས་ཀྱང་ཀྱི་གསུང་པ་ནི་– अक्षम् = इन्द्रियम्, गतम् आश्रितम्' ཞེས་སྨོས་དགོས་ཏེ།ཤེས་ཀྱི་མིག་ལ (दुर्वेकमिश्रः) 'ཆོས་མཆོག་གསལ་སྒྲོན' = धर्मोत्तरप्रदीप' ཞེས་བཤད་གསུངས་ཀྱང་(धर्मो. प्र. पृ. ३८. J. R. I. 1955। तुलना करें–नयचक्र.-पृ. ४६-७८-८१ । जै.आ.भ. १९६६ ।। अपिच,- साक्षादभिमुखोऽर्थः प्रत्यक्षः ।···। अक्षमक्षमाश्रित्य वर्तमानं विज्ञानमाश्रयेण व्यपदेशात् प्रत्यक्षमिति भविष्यति । - प्रशस्तपदा- पृ. २४ । ཀ་དེ་སྐབས་ཅན་ཀྱི་དོན་མདོར་བསྡུས་ན་ སྐྱེ་ प्रति ཞེས་བཤད་སྐྱེ་བཤད་དོན་ཅང་། སྐད་ན་དང་བསྟོན་པ་ སོགས་ལ་འཇུག་པས; སྐྱེ་བ་དོན་ཕྱོགས་ཀྱི་ རྟུང་པོ་ནི; བཤད་པའི་དོན་ཅན་དུ·····ཀྱང་ངོ། ཀུན་དུ་ཡི་ཤེ་དུགོང་ཀྱི་བཞག་པས། སྐྱེ་ प्रति ཡི་སྐྱེ་བསྟོན་པའི་དོན་ཅན་དུ་ བཤད་དོ། དེ་ལང་ प्रत्यक्षम् ཞེས་པའི་སྐྱ་ཁྱབ་དང་ཀྱེས་ཀྱི་དོན་ཅན་ཡིན་མོད། དབང་གིས་ ལ་ प्रत्यक्षः ཞེས་པའི་སྐྱ་བ་དགས་ཏས ལཏྭ་པར་བཤད་དེ་ཐ་སྙད་དུ– प्रत्यक्षं ज्ञानहेतुत्वात्साऽपि सोऽपि वा प्रत्यक्षः प्रत्यक्षेऽह्युपचारात् पुंस्त्वं स्त्रीत्वं वा, न्या. पंजि. पृ. ७७ । तथा च – घटनीलादीनामपरोक्षाणां प्रत्यक्षत्वं सिद्धं भवति । तत्परिच्छेदकस्य ज्ञानस्य तृणतुषाग्निवत् प्रत्यक्षकरणत्वात् प्रत्यक्षत्वं व्यपदिश्यते । इति – प्रसन्न पृ. २४ । मिथि. १९६० ।। ཞེས་པ་སྟུ་བྱའོ།།

བྱལ་བའོ།།

'ཀུང་' ཞེས་པས་ནི་, དེའི་རང་བཞིན་ངེས་པར་བསྟན་ཏོ།། དེ་ལྟ་བུར་གྱུར་པའི་དོན་ལའང་རང་གི་མཚན་ཉིད་ཀུང་ཡོད་དོ།།

३७७) आह,– 'ज्ञानम्' संवेदनम् । तच्च निर्विषयमपि भवति; अत आह अर्थे विषये । स च द्विधा स्वलक्षणसामान्यलक्षणभेदात् । अत आह, रूपादौ स्वलक्षण इत्यर्थः ।

དེ་ཐུབ་ན; प्रतिगतमक्षम्-प्रत्यक्षम्, ཞེས་ས; प्रति ཐོབ་པའི་དོན་ཅན་ཏུ་བྱས་ན; अक्ष-ཉམས་མེད་དེ་དོན་བསྟུང་དགའ་མོ་ཐུབ། དགའ་མོར་ཐོབ་ཅ; ཞེས་བྱང་ཚ; དེ་ནི; དགའ་མོ་ དེ་ངོར་བ་གེ་བདག་ཉིད་ཐོབ་པ་ཐུབ; ཐུབ་པ་ནི་མངོན་སུམ་མོ།། ཡང་ན; གཞན་རྣམས་འབྱུ་ཚ། ཐུབ-प्रति- པ་ཉིད་བདམ་བཙོས་པའི་དོན་ཅན་ཏུ་བྱས་ན; དགའ་མོ་ལ་བཉེན་ནས་བ་གེ་བདག་ཉིད་ཐོབ་པ་ཐུབ། དེ་ལས་ཐུབ་པ་ནི; མངོན་སུམ་མོ།། ཡང་ན; प्रति ཐུབ- མོ་མ་ཐུབ་བཟློག་པའི་དོན་ཅན་ཏུ་བྱས་ན; དགའ་མོ་མ་སོང་སྐྱབ་པ་ཐུབ། དགའ་མོ་མོར་བ་ཅ་ཚེ་བདག་ཉིད་ཐོབ་པ་ནི; མངོན་སུམ་མོ།། དེ་ཡང་སྣ་དོན་གཅོ་བོར་བྱས་ན-'དགའ་ཐུབ'-ཞེས་འཐུང་ཡང་། བོད་ལོ་སྒྲ་མ་རྣམས་ཀྱིས་'མངོན་སུམ' ཞེས་བ ཁོ་ནར་བསྟུང་འདུག་པས་ཁྱེད་ཚ་ལ་མཐའ་དག་ཀྱང་ཁ་ཅིག་ཏུ་ཞེན་ཏེ་ཁོ་ནར་གཞུག་ཏ་ཡིན་ཞེང་། དེ་ཡང; མངོན་པ་དང; མཐོང་བ་དང; རྟོགས་པ་རྣམ་གྲངས་སུ་བཤམ ཞེང་དེ་-गत ག་ཏ, ཞེས་བའི་···· དོན་དང་། ཐུབ་ प्रति, ཞེས་བ་ཉི་བསྟུར་ཡིན་པས་དེའི་དོན་སྐབས་ཀྱང་དོན་ལས་མོ་མོར་མ་མཛད་ཅེང་། 'སུམ' ཞེས་བ་ཚོགས་པ་ཐུབ། ཉེན་གསུམ་ལས་བདག་ཉིད་གཅོ་ཚེ་བས་དེ་ཉིད་ 'अक्ष' ཞེས་བའི་དོན་དུ་བཤམ་ཐུབ། प्रत्यक्षः ཞེས་པ་'མངོན་སུམ' ཞེས་བར་བསྟུར་ན་གིད་ཏུ་ལེགས་པར་མེམས་ཏ། མཁས་བས་སྐྱོན་ཁ་དག་ཀྱི་བའི་ཚུལ་གསལ་བས་མོ།། གཞན་དུ་ན་སྐྱོན་གིད་ཏུ་འགྲིག་དགག་བས; ཆ་བའི་སྐྱོན་ལ་ཚ་རེག་བའི་སྐྱོན་དུ་འགྱུར་རོ།།

སྐྱེས་པ་

ཤེས་པ་

སྟེ་ཀུན་ཏུ་རྟོག་བའོ། །དེ་ལ་ཡུལ་མེད་པ་ཡང་ཡོད་ལ། དེའི་ཕྱིར་[1]སྐྱེས་པ་ :—

དོན་ལ,

(ཞེས་པ་སྟེ་) ཡུལ་ལའོ། །དེ་ཡང་རྣམ་པ་གཉིས་དེ། རང་གི་མཚན་ཉིད་དང་, སྤྱིའི་མཚན་ཉིད་ཀྱིས་དབྱེ་བས་སོ། །དེའི་ཕྱིར་ཁ་སྐྱེས་པ :—

གཟུགས་ལ་སོགས་པ་

རང་གི་མཚན་ཉིད་ (ཀྱི་ཡུལ་) ལ་, ཞེས་པའི་དོན་གོ།།

३७८) **इह यदुक्तं कल्पनापोढमिति तत्स्वरूपाभिधान (१७)त एव व्याचष्टे- 'नामजात्यादिकल्पनारहितम् । तदक्ष[2]मक्षं प्रति वर्तते इति प्रत्यक्षम् ।'**

---

1) དེའི་ཕྱིར་···· | འདིར་ཁྱབ་མེད་པ་ནི; འཇུག་ཁྱབ་མེད་པ་སྟེ། དོན་ནི,-ཤེས་པའི་ཁྱབ་ཏུ་ལ་ཟང་སྤྱི་མཚན་ཉིད་གཉིས་གཅིག་ཡོད། ཤེས་པ་ཟང་ཉིད་ལ་ཡང་འཇུག་ཁྱབ་ཡོད་མེད་གཅིག་ཡོད་ཅིང་། འཇུག་ཁྱབ་མེད་པ་ཤེས་པའི་ཕྱིར; 'དོན' ཞེས་སྐྱབས་པ་ཡིན་ནོ།།

2) འདི་ཚོག་གསལ་དུ་ཕྱོགས་སྔར་བཀོད་འདུག་སྟེ; ཇི་སྐད་དུ– यस्तु-"अक्षमक्षम् प्रति वर्तत"- इति प्रत्यक्षशब्दं व्युत्पादयति । प्रसन्न. पृ. २४, पं. २५, मि० । ཛྫཱནཤྲཱིམིཤྲ་ (दुर्वेकमिश्र) འདི་ཉིད་ ཅོས་སྒྲུབ་ཀྱི་ཤེས་པའང་ཡོད་དེ། རྣམ་རིག་གཞི་གཉན་འདུག་སྟེ། – ཇི་སྐད་དུ:– 'यद्येवं समासस्तर्हि कथमाचार्यदिङ्नागेन-अक्षमक्षम् प्रति वर्तत इति प्रत्यक्षम् (इसको प्रमाणसमुच्चय का वाक्य मानना गलत है) इत्युक्तम् ? तदर्थमात्रं कथितमित्यदोषः धर्मोत्तर- प्र. पृ. २८, पं. २६-२७; J. I. १९५५)

འདིར་, 'དོག་པ་དང་བྲལ་བ' ཞེས་སྨྲས་པ། (དེས་ནི་) རེའི་རང་བཞིན་བཟློག་པ་ཉིད་ཡིན་ལ། དེ་ཉིད་གསལ་བར་བཞེད་ནས་,—

མིང་དང་རིའ་ལ་སོགས་བའི་དོག་པ་དང་བྲལ་བ་སྟེ། དེ་ཉིད་ 'དབང་।' བོ་དང་དབང་བོ་ སོ་ སོར་ཡོད་པ་ (འཇུག་པ་) ནི་, རང་རྒྱུད་མོ།།

३७६) तत्र नामकल्पना यथा डित्थ इति । जातिकल्पना यथा गौरिति । आदिशब्देन गुणक्रियाद्रव्यपरिग्रहः । तत्र गुणकल्पना शुक्ल इति । क्रियाकल्पना पाचक इति । द्रव्यकल्पना दण्डीति ।

དེ་ལ་མིང་གི་དོག་པ་ནི་, ཨིང་གི་བློང་བོ (ཌིཏྠ) ཞེས་པ་སྟེ་བྱ་དང་། རིགས་ཀྱི་དོག་པ་ནི་བློང་ཞེས་པ་སྟེ་བྱ་དང་། སོགས་སྐྱ་ལས་ཡོན་ཏན་དང་། བྱ་བ་དང, རྡས་རྣམས་ཡོངས་སུ་གཟུང་ངོ་། །དེ་ལ, ཡོན་ཏན་གྱི་དོག་པ་ནི, དཀར་བོ་, ཞེས་པ་དང་། བྱ་བའི་དོག་པ་ནི, འཆོད་པ་བོ་ཞེས་པ་དང་། རྡས་ཀྱི་དོགས་པ་ནི, དབྱུག་པ་ཅན་ཞེས་པ་ (སྟེ་བྱ) ཞེའོ།།

---

1) བོ་ཅ་བྱགས་ན་ཀུལ་ཤཚོན་ཀྱི་བསྡུས་ཏེ་བཤད་པས་ཤགས་ཚ་ལས་ ཀྲལང་ཁོ་ཁོ་ཁི་དབང་ཁ་ལ་ཁོད་པ་ཏེ་ཁཏོད་སྐྱབ་ཁོ་ཤ།— ཞེས་བྱང་—སྟེ་ ཅེ).ཅེ་དཀར་ཅེ). 184 ཀྱི་རགེ་ཁཞེས་ཁིང་སྐྱང་ཁཀྱི་ཁ་ཀྱུར་ཁ་ཏེ།— ཀཤཀྱས་ཁ་ཁོས་ཁ་ཁི་དོ་ཁ་ཀྱུར་ཁ་ཁོས་ཁ་ཁི་ཀྱོ་ཁ་དང་ཀྱབ་ཁ་ཁོ་ ཁོད་ཁཏོད་ཁཀྱུར་ཁཀྱོང་ཁ་ཁཏོད་ཁཀྱུར་ཁཏོད་ཁཏོད་ཁཏོད་ཁོ།། ཞེས་བྱང་། ཅེ་དཁང— p, 130-3-2 ཅེ) ཁ་ཁཞེས།། ཅེ.དཁང་—ཁོས. ཁ་-ཁཅ, ཅེ) ཁང་ཁཞེས།།

३८०) आभिः कल्पनाभी रहितं शब्दरहितम् । स्वलक्षणहेतुत्वात् । उक्तं च ।
"न ह्यर्थे शब्दाः सन्ति तदात्मानो वा येन तस्मिन्प्रतिभासमाने तेऽपि प्रतिभासेरन्नि" त्यादि ।
'तदक्षम्' इत्यादि । तदित्यनेन यन्निर्दिष्टस्य परामर्शः । अक्षाणीन्द्रियाणि । ततश्चाक्षमक्षं प्रतीन्द्रियमिन्द्रियं प्रति वर्तत इति प्रत्यक्षम् ।

རྟོག་པ་འདི་, རྣམས་དང་བྲལ་བ་སྟེ་, སྒྲ (སྒྲ་དོན་) དང་བྲལ་བའོ། (ཞེས་པ་ཡིན་ཏེ།) རང་གི་མཚན་ཉིད་ཀྱི་རྒྱུ་ (ཅན་) ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ། །སྨྲས་པ་ཡང་ཡིན་ཏེ།—

"དོན་ལ་ནི་, སྒྲ་[1]རྣམས་ཡོད་པ་ཡང་མ་ཡིན་ལ། དེའི་བདག་ཉིད་ལ་ཡང་ཡོད་པ་མ་ཡིན་ནོ། །ཁང་གིས་དེ་སྟོང་ངོ་སྟང་བ་ལ, དེ་ཡང་རབ་ཏུ་སྟང་བར་འགྱུར་བའོ།།" ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་བའོ།།

དེས་དབང་བོ་

ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་སྟེ། 'དེས་' ཞེས་པ་ནི་, ཁང་གིས་ངེས་

---

1) དོན་ (རྣམས་) ལ་ནི; སྒྲ་རྣམས, ཞེས་ཐ་ན་ལ་སོགས་པས་ནི– སྒྲ་དོན་ལྟོས་མེད་དུ་རྟོག་པ་ཉིད་ཏེ། དོན་ངང་སྒྲ་ལ་ནི་ཐུང་ལྟོས་ཡང་མེད་ལ། མདག་ཏུ་གཅིག་པའི་ལྟོས་པ་ཡང་མེད་ཅེས་བའོ།། དེ་ཡང་– མེ་ལ་དུ་བ་ཡོད་པ་བཞིན་ དོན་ལ་སྒྲ་རྣམས་ཡོད་པ་ཡང་མ་ཡིན་ལ། གཉགས་ལ་ཆྱི་བ་ཡོད་པབས; གཉགས་ལ་ཆྱི་བའི་ཚད་གཏི་ཏེ་ཉིད་ཡོད་པ་ཐུབ་སྟེ་ལ་དོན་ངང་དོན་ལ་ སྒྲ་ཡོད་ཡང་མ་ཡིན་ཏེ། ཡོད་ན; གཅིག་ལ་ཐོབ་མེག་ཅེག་ལ་སྒྲ་ཐུང་མར་ཤུགས་པ་དང་། 'ཐུ་དམ' ཞེས་བའི་སྒྲ་ཉི་ཤུ་ཚོགས་སྒྲ་དེ་ལ་གང་ཐུ་ཆྱི་བའི་ཚོ་ དང་ཐུ་ཤུ་ཆྱིས་ཚང་ངོག་ལ་ཚོགས་ཆྱི་ལ་ཡོད་ཅེས་ཆྱི་ལ་ཡོད་ཅེས་ཆྱི་ལ་ཡོད་ཅེ

པར་བསྟན་པའི་རིགས་པ1 (བཤད་པ) དེའོ། །ཉམས་མེད་རྣམས་ (ཞེས་པ་ནི), དབང་2པོ་རྣམས་(ཞེས་པའོ།།) དེ་ནས་, ཉམས་མེད་ཉམས་མེད་སོ་སོར་ (ཞེས་པ་ ནི), དབང་པོ་དང་དབང་པོ་ སོ་ སོར་ཡོད་པ་ (འཇུག་པ) ཞེས་བྱ་བ་སྟེ། མངོན་སུམ མོ།།

३८१) आह; यथेन्द्रियसामर्थ्यज्ज्ञानमुत्पद्यते तथा विषयसामर्थ्यादपि; तत्कस्मादिन्द्रियेणैव व्यपदेशो न विषयेणेति?

སློབ་པ་, རྗེ་ལྟར་དབང་པོའི་ནུས་པ་ལས་ཤེས་པ་ (དབང་ཤེས་) སྐྱེ་བ་དེ་བཞིན་དུ་, ཡུལ་ (དམིགས་ཀྱིན་) ཀྱ་ནུས་པ་ལས་ཀྱང་ཡིན་པས། དེས་ན་ཅིའི་ཕྱིར་, དབང་པོ་ཁོ་ནས་ (དེ་བསྟེད་བའི་ཚུལ་) རྣམ་པར་བསྟན་ལ་, ཡུལ་གྱི་སྐོ་ནས་མ་ཡིན་?, ཞེ་ན།

---

1) འདིར་– རིགས་པའམ་པཀྱ་པ་ནི;– གོང་དུ་དབང་པོའི་ཞེས་པའི་མེང་ 'प्रत्यक्ष' ཞེས་པ་ལ་ཆོག་སྟུང་མོཁས་ཀྱི་སྒྲོ་ནས་པཀྱ་པའི་རིགས་པ་དེ་ཞེས་པའོ།;

2) 'དབང་པོ' ཞེས་པོཁས་ལ,– 'ཨཀྵ' ཞེས་པ་ཡོངས་གྲགས་མིག་གི་སྐད་དོད་ཡིན་ཀྱང་། དེ་ཉིད་འདིར་སྒྲ་ཡང་འཕེ་དབང་བྱ་ཐུབ་ཅེ། 'དབང་པོ' ཞེས་པའ་པཀྱ་པ་ནི; ཀཱཏྱ་ཡ་ཀཱ (རྣམ་འགྲེལ་ངེས་ཀྱི་རྣམ་པཀྱ་པོཁས་) ལས་ཀཱཏྱ་ངས་པ་ཡིན། ཀཱཏྱ་ཆེ་ཆའི་དབང་བྱ་ཐུབ་པ་ཡིན་ལ། ཀཱཏྱ་འདིར་ཀོང་འོག་མང་པོད; ཨཀྵ' अक्ष = ཞེས་པའི་དོན་དབང་པོ་བསྟུང་པ་ནི' स्पर्श-ग्रहण ཞེས་པའི་སྒྲ་དོན་ 'རེག་པ' ཡིན་ཡང་། 'ཀོ' ཞེས་པའ་པསྟུང་པ་སྐབས་ཐོབ་ཀྱི་དབང་ལས་ཡིན་པ ཐུབ། ཀྱཁས་ཆའི་དབང་ལས་ཡིན་ཞེང་། འདིར་ 'अक्ष' ཞེས་པའི་སྒྲ་ལ་ཀྱེན་རྣམ་དབྱེ་མོཁས་སྤྲང་ཅེ; 'प्रत्यक्ष' ཞེས་པའི་སྒྲ་སྒྲ་ཆོག དང་, དེ་ཉིད་རྣམ་ཀྱངས་ཀྱིས་ཁགས་ཆོག་ལྟུར་པའི་སྐབས་ཡིན་པས་–अक्ष དང་ इन्द्रिय ཞེས་པའི་དོན་དང་ཀྱི་ཐྱངས་དོན་ཐུབ་པ་དགོས་པས་—अक्ष ཉམས་མེད་དང་, इन्द्रिय དབང་པོར་བཤད་དོ།།

३८२) अत्रोच्यते,– असाधारणत्वादिन्द्रियस्य, साधारणत्वाच्चार्थस्येति । तथा हि, इन्द्रियमिन्द्रियविज्ञानस्यैव हेतुरित्यसाधारणम् । अर्थस्तु मनोविज्ञानस्यापीति साधारणः ।

འདི་ལ་བཤད་བར་བྱ་སྟེ། དབང་པོ་ནི་ (དེའི་) ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པ་(དེ་ཏྲེན་) ཤེད་ཀྱི་ཕྱིར་དང་། དོན་ (དམིགས་རྟེན་གཟུགས་ལ་སོགས་པ་) ནི་ཐུན་མོང་བ་ཤེད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ། །ཞེས་བྱ་ལ། དེ་ལྟར་ཡིན་པ་ཡང་, དབང་པོ་ནི་, དབང་ཤེས་ཤེད་ཀྱི་རྒྱུ་ཡིན་པས་, ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པ་ཞེས་བྱ་ལ། དོན་ (ཡུལ་དམིགས་རྟེན་གཟུགས་སོགས་) ནི་, ཡིད་ཀྱི་རྣམ་པར་ཤེས་པའི་ཡང་ (དམིགས་པ་) ཡིན་པས་, ཐུན་མོང་བ[1], ཞེས་བྱའོ།།

३८३) असाधारणेन च लोके व्यपदेशप्रवृत्तिर्यथा–भेरीशब्दो यवाङ्कुर इति । उक्तं च भदन्तेन,[2] —

"असाधारणहेतुत्वादक्षैस्तद्व्यपदिश्यते" (प्र.स. १।४।)

इत्यादि ।

ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པས་ཀྱང་, འཇིག་རྟེན་ལ་རྣམ་པར་གྲགས་[3]པས་རྣ་བ་འཇུག་པ་སྟེ། དཔེར་ན། (སྐྱེས— ཞེས) ཇི་ཙམ་ཚེའི་བྱུང་དང་, ནས་

---

1) དེའི་དབང་པོ་དང་ཡུལ་ཐུན་མོང་ཤེད་མེད་ཀྱི་དོན་ནི་,– གཞན་ལ་རྟགས་ཀྱལ་པོ་མོ་དེ་ཡུལ་ཅན་བུ་ཅོག་ཏུ་ཤེས་ཏེ་, ཡུལ་དབང་ལས་ཤེད་ཀྱི། བདག་ཉིད་དབང་པོ་མོ་མོ་བའི་དབང་པོ་ལ་ལས་ཤེད་པས་ཁྱེད་པས་ཀྱི་བྱེ་བས་ཤེད་ཅིས་པའོ།།

2) भदन्तेन = दिङ्नागेन, इत्यर्थः ।

3) 'ཐུན་མོང་མ་ཤེད་པས་'– ཐུན་མོང་ཤེད་མེད་ཀྱིས་བཏུ་པས་ནི་, འཇིག་རྟེན་ཀྱི་ལ་ཐུབ་པོ།། འདི་ནི་རིགས་པ་བཞི་པས ཐ་ཐུབ་པའི་རིགས་པ་ཁོ་ན་ཤེད་ཀྱི། གཞན་དུ་བཤྲོས་སྐྱས་ཀྱི་རིགས་པ་ལ་སོགས་པས ནི་, ཐ་ཐུབ་ཐམས་ཅ། འཇིག་པར་འགྱུར་པས་སོ།།

(སོ་ག) ཀྱི་མྱུ་གུ་, ཞེས་བྱ་བ་ (སྡུ་བྱ་) འོ།།

(ཇི་སྐད་དུ་) བཅོམ་ལས་ (སྨྲོས་དཔོན་ཕྱོགས་ཀྱི་གླང་པོས) ཀྱང་:—

ཐུན་མོང་མིན་པའི་རྒྱུ་ཡི་ཕྱིར།།

དེ་ཡི་ཐ་སྙད་དབང་པོར་བྱས།། (ཚད་ཀྱི་— ། ཅ།)

ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་གསུངས་སོ།།

मानसप्रत्यक्षम्:— ཡིད་མངོན་:—

३८४) आह,— मनोविज्ञानाद्यपि 'प्रत्यक्षमिति'–उक्तं न च तदनेन संगृहीतमिति कथं व्यापिता लक्षणस्य?

སྨྲས་པ་ཡིད་ཀྱི་རྣམ་པར་ཤེས་པ་ལ་སོགས་པ་ལ་ཡང་, མངོན་སུམ, ཞེས་བརྗོད་ལ། དེ་གང་གིས་1ཀྱང་ཡོངས་སུ་མ་བསྡུས་པས, མཚན་ཉིད་ཀྱི་ (མཆོག་ཏུ་ལ་) ཁྱབ་པ་ཇི་ལྟར་གྱུར? ཅེ་ན།

३८५) उच्यते,— "कल्पनापोढं यज्ज्ञानमर्थे रूपादौ" इत्यनेनार्थसाक्षात्कारित्वग्रहणांतमनोविज्ञानादेरपि तदव्यभिचारात्संगृहीतमेव 'तन्मानसम्' ।

བཤད་པར་བྱ་སྟེ། "གཟུགས་ལ་སོགས་པའི་དོན་ལ", ཞེས་པ་གང་དོགས་པ་དང་བྲལ་བ་སྟེ།" ཞེས་བྱ་བ་གང་གིས, དོན་2མངོན་སུམ་དུ་

---

1) 'ཡིད་' ཅེས་སོགས་ཏེ། 'ཡིད་མངོན་' ཡོད་པར་མདོ་དང་བསྟན་བཅོས་གཉིས་ཀར་བཀྲལ་པས, ཡོད་པར་སྣང་ལ། འདིར བསྟན་མངོན་ཐུམ་གང་གིའང་ཁོངས་སུ་མ་གཏོགས་ཤིང, 'प्रत्यक्ष' ཞེས་བའི་དོན་ཡང་དེ་ལ་མེད་པས། འདིར་བསྟན་མངོན་ཐུམ་ཀྱི་མཚན་ཉིད་དེ་ཁྱབ་ཅང་བའི་ཕྱིར་དང་སྟན་ཏོ།། ཞེ་ན།

2) 'प्रत्यक्ष' ཞེས་པ་ལ་སོགས་པ་ནི་རྟེན་མཆོག་ཐའི་མིང་དོན་ལ་དབུལ་བ་ཡིན་ལ; མཚན་ཉིད་གི', 'དོན་མངོན་ཐུམ་དུ་རྟེན་བའི་ཞེས་པ་ཉིད་ཡིན' ཞིང, ཡིད་ཀྱི་རྣམ་པར་ཤེས་པ་གང་ལ་དེ་ཡོད་པ་

ཕྱེད་པ་ཉིད་ཡོངས་སུ་གཟུང་བའི་ཕྱིར། ཡིད་ཀྱི་རྣམ་པར་ཤེས་པ་ལ་སོགས་པ་ལ་ཡང་, དེ་ (བསྟང་ལ་) འཐུལ་བ་མེད་བའི་ཕྱིར། ཡོངས་སུ་གཟུང་བ་ཉིད་དེ། དེ་ནི་ཡིད་ཀྱི་མངོན་སུམ་མོ།།

३८६) **लौकिकं तु प्रत्यक्षमधिकृत्याव्ययीभावः । इति कृतं प्रसंगेन । गमनिकामात्रमेतत् ।।**

འཇིག་རྟེན་པ་lལ་ནི་, མངོན་སུམ་ལ་བརྟེན་ནས་མི་ཟད་པའི་ཚིག་སྡུད་བྱས་པ་ཉིད་ཀྱིས་གོ་བའོ།།

ཞེས་བྱ་བ་འཕྲོས་དོན་གྱི་དབང་གིས་ཡིན་ལ་, འདི་ནི་ (རྩོམ་དོན) གོ་ཕྱེད་ཙམ་མོ།།

ནི་, མངོན་གྱམ་ཉིད་བྱ་བའྱུམ་བས་, སྒྲུབ་མེད། ཅེས་བའོ།། ཡིད་མངོན་འདི་སྐྱེ་དངོས་ཚོར་མཚོག་ལ་སོགས་པས་ཅི་སྐྱེ་ཡུལ་ཅུང་, དེ་ནི་དབང་མངོན་ཕྱི་སྐད་ཅིག་པ་མ་ལ་འཐུང་བའི་ཤུས་མཐའི་སྐད་ཅིག་མར་ཐུབ་པའི་ཡིད་མངོན་ཡིན་ཕྱི། ཡིད་མངོན་པྱམས་ཅད་མིན་ཏེ། གཞན་བྱ་ན་རྟག་འབྱེར་མངོན་གྱམ་ཅི་ནས་ཀྱི་ཡུལ་བ་ཐུབ་པར་འགྱུར་རོ།།

1) གོང་གྱ; འཇིག་རྟེན་པ་ལ་ནི; ཞེས་སོགས་ཀྱི་དོན་ནི། མངོན་གྱམ་ཕྱི་དོན་པའི་སྐྱམས་གྱ; 'དབང་པོ་དང་དབང་པོ་མེ་ལ་ཡོད་པ' ཞེས་པ་དེར, དོན་མངོན་གྱམ་དུ་ཕྱེད་པ་ཙང་འབྱམ་ཡོད་པས་དེས་ཡིད་མངོན་ཙང་མཐུས་པར་སོང་མོད། ཡིན་ན་ཙང; ཅུ་བར་ 'གཟུགས་ལ་སོགས་པའི་དོན་ཤེས་པ་གང་ཟི་སྐྱེ་བ་དང་ཕྱེ་ནས་ཀྱི་ཤེས་པ་ཉིད་ཕྱེ་ན— ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་དེ་དག་གིས་བཐུས་དོན་ནི; དབང་ཤེས་ཀྱི་དང་མཐུང་བས; དེ་དག་གིས་ཡིད་མངོན་ཐི་ཕྱུར་བཐུས? ཞེས; དོགས་པ་ལ།— इन्द्रियाश्रितमेव ज्ञानं लौकरूढं न मनोविज्ञानादि— ন্যা. বৃ. পঁজি. পৃ. ৩৩-৩৮। ཞེས་པ་ཕྱིར། འཇིག་རྟེན་ལ་ཡོངས་སུ་གྲགས་པ་ནི; དབང་པོ་གཟུགས་ཅན་པ་ལ་རྟེན་ཅིང་ཤེས་པ་རྟེན་ཡིན་ཞེང་། ཡིད་མངོན་ནི་དེ་ཕྱིར་མ་ཡིན་པས། ཁཤེག་རྟེན་གཅོ་ཚེ་བར་ཐུབ་རྟེ་རྟེ་ལ་ཚེ་ཟད་ཅིང་ཤིང་ཤུས་ཐུབ་པ་ཐུབ་པ་ཡིན་ལ། ཡིད་མངོན་ནི་དེ་ལས་གཞན་ཕྱིར་ཏྱ་ཕྱི; དེ་ལ་རྟེན་དང་ཞེས་པ; དེ་ཕྱིས་ཐུབ་

अनुमाननिरूपणम्:- རྗེས་དཔག་བསྟན་པ:

३८७) इत्यादि। 'अनुमानम्' अनुमितिरनुमानम्। तच्च, लिङ्गादर्थदर्शनम्। लिङ्गं पुनस्त्रिरूपमुक्तम्।' पक्षधर्मत्वादि।

རྗེས་སུ་དཔག་པ་,

ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་སྟེ། རྗེས་སུ་རྟོགས་པ་ནི་, རྗེས་དཔག་སྟེ། དེ་ཡང་,— དཔག་ལས་དོན་མཐོང་བའོ།།

སྐད་ཡང་དཔག་ནི་, ཚུལ་གསུམ་[1]ཡིན་པ་ལ་བལྟད་དེ།

ཕྱོགས་ཆོས་ཉིད་ལ་སོགས་པའོ།།

३८८) 'तस्मात्,' त्रिरूपाल्लिङ्गात् 'यदनुमेयेऽर्थे' धर्मविशिष्टे धर्मिणि 'ज्ञानमुत्पद्यते' किं विशिष्टम्?

अग्निरत्र धूमात्, अनित्यः शब्दः कृतकत्वात्; तदनुमानमिति उदाहरणद्वयं तु वस्तुसाधन-कार्यस्वभावाख्यहेतुद्वयख्यापनार्थम्।

དེ་ལས་,

དེ་, ཚུལ་གསུམ་པ་ཅན་གྱི་དཔག་པས་, དོན་གང་ལ་རྗེས་སུ་དཔག་པའི་ (ཤེས་པ་) སྟེ། ཆོས་ཅྱིས་ཁྱབ་པང་དུ་བྱས་པའི་ཆོས་ཅན་ལ་, ཤེས་པ་སྐྱེས་

བསྟུན་པ་ཉིད་ལས་སོ; ཤེས་ཐ་བའོ།། ཇི་སྐད་དུ་ཆོས་མཆོག་གསལ་སྒྲོན་ལས- "समास एकार्थीभावः। स चायं समासस्तत्पुरुषसंज्ञको ज्ञातव्यः।" धर्मोत्तर- प्र. तु. ३८, J. R. I, 1955। ཞུས་པར་སྒྲོན, དེ་ཉིད་ལ་ (ཆོས་མཆོག་གསལ་སྒྲོན་ धर्मोत्तरप्रदीपः) བལྟ་བར་ཐོའོ།།

1) བོད་ཁུབ་ཁོངས་གྲགས་པས- 'ཚུལ་གསུམ་ཚང་བ' ཞེས་བྱང་ཁང་། ཚང་བའི་དོན་ཐུ་དཔེར་ན།

བར་གྱུར་བའོ།།

ཁྱད་བར་དུ་བྱས་པ་ (ཞེས་པ་དེ) གང་ཡིན་? ཞེ་ན།

འདི་ན་མེ་ཡོད་དེ་, དུ་བ་ཡོད་པའི་ཕྱིར། (ཞེས་དང་།) སྒྲ་མི་རྟག་སྟེ། བྱས་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ།།

དེ་ནི་རྗེས་སུ་དཔག་པའོ་, ཞེས་བྱའོ།།

དབེ་ (འདི་) གཉིས་ནི་, དངོས་པོ་ཇི་སྙེད་བྱེད་ (དངོས་སྟོབས་ཀྱ་རྟེ) དེ།། འབྲས་བུ་དང་། རང་བཞིན་ (ཀྱི་རྟགས་) གཉིས་བསྟན་པར་བྱ་བའི་དོན་དུའོ།། ॥

प्रमाणफलव्यवस्था ཚད་ཀྱི་འབྲས་བུ་རྣམ་གཞག་:—

३८६) अधुना फलमाह- उभयत्र, इत्यादि । उभयत्र प्रत्यक्षेऽनुमाने च । तदेव ज्ञानम्, प्रत्यक्षानुमानलक्षणं फलम्, कुतः ? अधिगमरूपत्वात् ।

དེ་ནི་འབྲས་བུ་བསྟན་པར་བྱ་སྟེ།

གཉིས་ཀ་ལ་,

ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་སྟེ། གཉིས་ཀ་ལ་ནི་, མངོན་སུམ་དང་, རྗེས་སུ་དཔག་པ་ལའོ།།

'ཤེས་པ་དེ་ཉིད'

དེ་, མངོན་སུམ་དང་, རྗེས་སུ་དཔག་པའི་མཚན་ཉིད་ (ཅན་ཉིད་) དོ།།

འབྲས་བུ་

(ཞེས་བྱ་བ་) ནི་, བྱས་པའོ། །ཅི་ཞིག་ལྟར་ན།

རྟོགས་1པའི་བདག་ཉིད་ (ངང་གཞིན་) ཡིན་པའི་ཕྱིར་ཞབོ།།

རྟོགས་པ་ནི་, ཡང་སུ་གཅོད་པ་སྟེ། དེའི་ངང་གཞིན་ (ངང་ཚུལ་ཅན་) ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ།།

अधिगमः परिच्छेदस्वभावत्वात् ।

३६०) **तथाहि परिच्छेदरूपमेव ज्ञानमुत्पद्यते । न च परिच्छेदादृते अन्यज्ज्ञानं फलम् । भिन्नाधिकरणत्वात् ।**

इत्यत्र बहु वक्तव्यम् । अलं प्रसङ्गेन ।

---

1) ·འདྲིད་ཚད་མའི་འབྲས་བུའི་སྐབས་སུ;– 'རྟོགས་པ' རྟེ་ཕུག་རྟོགས་པདམ; ཁོང་དུ་ཆུད་པ་ནི་ཚད་མའི་འབྲས་བུང་འཇོག་པ་ཡིན་ལ། དེ་ཡང, ཁྱབ་རྟོགས་པ་ནི་ཚད་མའི་ཐུན་མ་ཡིན་ཞེང་, དེ་ཚད་མ་ལས་ཁོས་སུ་མི་འཇོག་ཅང་ཚད་མ་བང་རྟེའི་ཕྱི ངོ་བོ་འཇོག་དགོས་པས; འདིར– རྟོའ་མའི་བདག་ཉིད་'– ཅེས་པ་ཡིན་རོ།། དེ་ཡང་ཐེ་སྐད་དུ;– དེས་ན་མའི་ཡིག་ན་ལས;– "तदेव च प्रत्यक्षं ज्ञानं प्रमाणफलम्" མངོན་གྱམ་ཀྱི་ཤེས་པ་དེ་ཉིད་ཚད་མའི་འབྲས་བུ་སྟེ། [१।१८]; ཞེས་པ་སྟེ་རོ། དེའི་འགྲེལ་པར་སློབ་དཔོན་དྲོན་པ་ཐུན་མོང་མངོན་གྱམ་ཀྱི་ཤེས་པ་དེ་ཉིད; ཚད་མའི་འབྲས་བུ་ཡིན་ཀྱི། མངོན་གྱམ་ལས་ཀྱང་དེ་འབྲས་བུ་མེད་དོ།། དེས་འགྲེལ་སློབ་པར. ཁོག་ 52. A. S. Cu. 191। རྟག་པར་འཇིག་པ་ལས་གྱང་— यत्रानुभवमात्रेण ज्ञानस्य स्वरूपात्मनः। भाव्यं तेनात्ममा येन प्रतिकर्म विभज्यते।। प्र. वा. प्रत्यक्ष. प. ३०२। पृ. ११., को.मा.। ཤེས་པ་དེ་ཉིད་འབྲས་བུར་མངོན་ཞུ་མཚོན་ཁང, ཁྱབ་རྟོགས་པའི་ཐུན་མོང་རྟེའི་བདག་ཉིད་ཡིན་པའི་ཕྱིར་ཏེ་སྟེ། ཐེ་སྐད་དུ:– अर्थप्रतीतिरूपत्वात्– དེས་ན. ཁོག་ ११। དོན་རྟོགས་པའི་ངོ་བོ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ།། ཞེས་ཤ་ཁྱབ་རོ།།

དེ་ལྟར་ཡིན་པ་ཡང་། ཤེས་1པ་ནི་ཡོངས་སུ་གཅོད་པའི་རང་བཞིན་ཁོ་ནར་སྐྱེ་བའི་ཕྱིར་རོ། །ཡོངས་སུ་གཅོད་པ་བོར་ཏེ། ཤེས་པའི་འབྲས་བུ་ཅན་ནི་, ཡོད་པ་ཡང་མ་ཡིན་ཏེ། རྟེན་2ཐ་དད་པའི་ཕྱིར་རོ།།

འདིར་བཤད་པར་བྱ་བ་མང་ཡང་, འཕྲོས་དོན་དེ་ཙམ་མོ།།

३६१) **सर्वथा न प्रत्यक्षानुमानाभ्यामन्यद्विभिन्नं फलमस्तीति ।**

(དེས་ན) རྣམ་པ་ཐམས་ཅད་དུ་ɜམངོན་སུམ་དང་རྗེས་སུ་དཔག་པ་དག་ལས་རྣམ་པ་ཐ་དད་པ (གཞན་པ་) འི་འབྲས་བུ་ཡོད་མ་ཡིན་ནོ་, ཞེས་བྱའོ།།

---

1) གེག་ག་ཞེག་པོགས་— འདོད་གེག་ག་གཅིག་རྟེད་ལ་ཐུབ་དང་འབྲས་བུར་འཇོག་ན་དེ་, གེག་ག་དེ་ཁྱབ་ཀྱི་གཉིང་རྣམ་ཡིན་ལ། གེག་གས་ཁྱབ་གཉིང་ན་རྟེད་དེའི་འབྲས་བུ་ཡང་ཡིན་ཏེ། གེག་ག་སྐྱེ་ན་དང་ཁྱབ འཇོག་རྣམ་གར་སྐྱེ་ག་དུས་གཅིག་ག་རྟེད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ།། ཇེ་སྐད་དུ-अर्थसारूप्यमस्य प्रमाणम् न्या. वि. १।२०। अर्थाधिगतेरेव प्रमाणफलम्,–धर्मोत्तर-पृ. ४. का. सं. ग्र. २२। १९५४।। 2) རྟེད་ཐུ་དད་ག་ཞེག་པོགས་དེ་–འདོད་ཁ་ཅིག; ཚད་མའི་འབྲས་བུ་དེ་ཁྱབ་རྟེགས་བའི་བདག་རྟེད་ཅན་རྟེད་ཀྱི་ཕྱིར་རྟེད་དུ་རྟེས་ན་མ་ཡིན་ཏེ། དེ་ལས་གཞན་ག་བློང་དོད་ལ་འཇུག་ན་དང་། འདོད་དོན་ཐོབ་ན་པོགས་ཀྱང་ཚད་མའི་འབྲས་བུ་ཡིན་ལ། དེ་ཁྱད་ཡིན་ལ་ཐྱེད་དང་གི་བསྟན་བཅོས་ལས་ཀྱང་གཞི་ཐའི་ཕྱིར་རྟེ། ཇེ་སྐད་དུ- सम्यग्ज्ञानपूर्विका सर्वपुरुषार्थसिद्धिरिति तद्व्युत्पाद्यते (न्या. वि. प्रत्य. १।१। प्रवृत्तेस्तत्प्रधानत्वात् हेयोपादेयवस्तुनि ।– प्र.वा. प्रमाण. ५ ।। ཞེས་ག་ཁྱད་དོ; ཞེ་ན། རྟེད་ཁ་དད་ག, ཞེས་པོགས་རྟེ། དེ་རྣམས་ཚད་མའི་འབྲས་བུར་འཇོག་ག་ནི; ཚད་མ་བསྟན་གཞི་དགོས་གཞི་ཆོས་དུ་ཞེན་ལ། འདོད་བསྟན་ཚད་མའི་འབྲས་བུ་ལ་ནི: ཚད་མ་དང་ངོ་བོ་གཅིག་གཞི་ཆོས; ཁྱབ་ 'རྟེགས་ག' རྟེད་ལས་གཞན་ཁོད་ག་མ་ཡིན་ཞིང འདོད་ག་ཙང་མ་ཡིན་ནོ།། ཞེས་ཐུའོ།།

3) རྣམ་ག་ཁྱམས་ཅད་དུ་, ཞེས་བྱ་ལ་ལ་པོགས་ག་ནི; གཞན་གྱི་རྟོད་ག་ཁྱི། ལན་ནི; སྐྱེ་ཚད་འབྲས་

३६२) आह, यद्येवं प्रमाणाभावप्रसङ्गः, तद्भावाभिमतयोः प्रत्यक्षानुमानयोः फलत्वात् प्रमाणाभावे च तत्फलस्याप्यभाव इति ।

སྨྲས་པ་, གལ་1)ཏེ་དེ་ལྟར་ཡིན་ན། ཚད་མ་མེད་པར་ཐལ་བར་འགྱུར་ཏེ། དེའི་དངོས་པོར་མངོན་པར་འདོད་པའི་མངོན་སུམ་དང་, རྗེས་སུ་དཔག་པ་དག་ནི་, འབྲས་བུ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ། །ཚད་མ་མེད་ན་, དེའི་འབྲས་བུ་ཡང་མེད་པར་འགྱུར་རོ་, ཞེ་ན།

३६३) तत्र प्रमाणाभावनिराचिकीर्षयाऽऽह,– 'सव्यापारवत्ख्यातेः प्रमाणत्व-मिति' सह व्यापारेण विषयग्रहणलक्षणेन वर्तत इति सव्यापारम् । प्रमाणमिति गम्यते ।

དེ་ལ་, ཚད་མ་མེད་པ (ར་ཐལ་བ་) བསལ་བར་བཞེད་ནས་, སྨྲས་པ་,–

ལ་བཞིར་ཐ་སྙིད་ཏེར་ལ་བསྡོམ་པ་མང་ངོར་ཀྱང་། འདིར་བསྡུས་ཚད་འབྲས་ལ་ཚད་མ་དང་ཉེ་བས་གཞན་ཀྱང་བཤད་པ་མེ་འཐད་པས; མངོན་རྟོག་ལས་གཞན་ཀྱང་དེའི་འབྲས་བུ; རྣམ་པ་ཐམས་ཅད་ཀྱང་ཤེས་པའོ་ཞེ་ན་ཡིན; ཞེས་བཤད།།

1) གལ་ཏེ་ཞེས་སོགས་ནི; ཀ་ཅང་ཐལ་བ་སྟེ།- གལ་ཏེ; ཚད་མས་བཙོག་རྟེའི་དངོས་པོ་མངོན་རྟོག་ཉེས་འབྲས་སྐྱེ་ཏེ་ཡིན་པ། 'ཚད་མ' ཞེས་བའི་སྒྲ་ལ་བརྟེན་ཐུ་མེད་པར་འགྱུར་རྟེ། ཆོས་གཅིག་རྟེད་ཀ; ཡང་གོས་དང་ཀ་ཐུ་ལ་འཐུག་ན་མེ་འབྱར་ཅང་། ཐུ་དེད་ཐ་ཚད་མ་མེད་པར་ཐལ་བར་འགྱུར་རྟེ། མངོན་རྟོག་ལས་གཞན་ཚད་མ་མེད་པའི་ཕྱིར་རོ།། ཞེས་བཤད།།

"བྱ་བ་1དང་བཅས་པ་ཅན་ (གྱི་སྐྱོ་ནས་ཡུལ་) རྟོགས་པའི་ཕྱིར། ཚད་མ་ཉིད་དོ, ཞེས་བྱའོ།།"

བྱ་པ་དང་ལྡན་ཅིག་པའི་སྐྱོ་ནས་ཡུལ་འཛིན་པའི་མཚན་ཉིད་ཀྱིས་ཉན་པ་ནི་ བྱ་པ་དང་བཅས་པ, ཞེས་བྱ་བ་སྟེ། ཚད་མ་ཞེས་གོ་བར་བྱའོ།།

३६४) सव्यापारमस्या विद्यते इति सव्यापारवती। ख्यातिरिति गम्यते । सव्यापारवती चासौ ख्यातिश्च सव्यापारवत्ख्यातिः प्रतीतिः। तस्याः सव्यापारवत्याः ख्यातेः प्रमाणत्वमिति।

བྱ་པ་དང་བཅས་པ་འདི་ལ་ཡོད་པ་ནི་, བྱ་པ་དང་བཅས་པ་ཅན་, ཞེས་ བྱ་སྟེ། རྟོགས་པ་ (ཤེས་པ) ཞེས་གོ་བར་བྱའོ། །བྱ་པ་དང་བཅས་པ་ཅན་ ཡང་ཡིན་ལ་, དེ་ཉིད་རྟོགས་པ་ཡང་ཡིན་པ་ནི་, བྱ་པ་དང་བཅས་པ་ཅན་གྱི་ 'རྟོགས་པ' སྟེ2། (ཡུལ་གྱི་རྣམ་པ་འཛིན་པའི་) འཇིག་སྟེང་ངོ་། །དེ་

---

1) ལས་བྱ་- ཐ་པ་དང ཞེས་པོཐས་རྟེ།- འདེར་ཐ་པ་ནི; ཁུལ་འཇིན་པའོ།། ཐི་སྐད་དུ། "व्यापारो नाम प्रमाणस्य नीलादिवस्तुग्राहकत्वम्"— न्या. वृ. पंजि. पृ. ७९।

2) འདིར་ཐ་པ་དང་བཅས་པ; ཞེས་པོཐས:— འདིར; དོཐས་པའི་ཐ་པ་ནི,- ཚོས་ཀུའི་ལ་ཆུ་འབྲས་ཆུ་རྟེན་གཞན་ཐུས་ཐ་ཐེ་ཆུང་འཐད་ཐུས་པའོ།། དེ་ཙང་གཏན་ལ་ཕེབ་ཚེ་ཤེས་ཀྱི་ཁམས་དང་ཐ་ཐ་འཇུག་པ་ཤེ་འཇུག་པ་ཐ་ཐ་ཐ; ཐུ་འབྲས་ཆུ་ཐ་དང་ལ་ཐ་ཐ་ཐ; ཚད་མ་ཤེད་པའམ; མངོན་གྱུར་ཚད་མའི་འབྲས་ཐུ་མ་ཤེས་པང་ཐ་ལས་པའོ; ཞེས་དོཐས་པ་ལ། ཤེས་པ་ལ་ཚོས་ལ་ཚད་མ་དང་འབྲས་ཆུའི་རྣམ་གཞག་ཁས་བླངས་པ་ལ་ཆུ་འབྲས་ཐ་ཐེ་ཆུ་ཐ་ཐ་ཐ་ཆུང་ངོ; ཤེས་ཀྱི་ཁམས་ཐ་ཤེས་ཐ་ཐ། ཐ་པ་དང་བཅས་པ་ཞེས་ཐོཐས་པ་ཐ་ཐུང་ཐ་ལ། དེ་ཙང་, ཐུ་ཆུ་འབྲས་ཐ; ཐཐུ་ཆུ་ཆུ་ཆུ་འབྲས་དང་། ཐཐུ་ཐ་ཆུ་ཐ་ཆུ་ཆུ་ཆུ

(རྟོག་བྱེད་) བྱ་བ་1དང་བཅས་པ་ཅན་ལས་, རྟོགས་པའི་ཕྱིར་ན་, 'ཚད་མ་ཉིད་ད' ཞེས་བྱའོ།།

३६५) एतदुक्तं भवति—'विषयाकारं ज्ञानमुत्पद्यमानं विषयं गृह्णदेवोत्पद्यते इति प्रतीतेः ग्राहकाकारस्य प्रमाणतेति''

(དེས་ན) འདི་སྐད་བཤད་དེ།— "ཡུལ་གྱི་རྣམ་པ་ཅན་གྱི་ཤེས་པ་(དེ) སྐྱེ་ཙམ་ནས་ཡུལ་འཛིན་བཞིན་པ་ཉིད་དུ་སྐྱེ་ཞེས་པ་ནི་, འཛིན་2སྐྱང་ (རྟོག་པ་ཉིད་) ལས་, འཛིན་པ (མིག་ཤེས་ལ་སོགས་པ) དེ་རྣམ་པ་ཚད་མར་བྱེད་(ཚད་མར་འགྱུར་བར་བྱེད) ཅེས་པའོ།།"

ལ་རྫས་པ་དུད་གས་ཁྱབ་ལ; གཞན་གཉིས་ལ་རྫས་པ་དུད་གས་མ་ཁྱབ་ཅིང་། འདིར་ཚད་མ་དང་, འབྲས་བུའི་རྣམ་གཞག་ཏེ; ཐ་སྙད་རྣམ་འཇོག་གི་དུས་བྱ་ཐབས་ཡིན་ལ།

1) དེ་ལང་གཟུགས་འཛིན་མངོན་སུམ་ལྟ་བུ་དང་མོ་སྐྱེ་ཙམ་ནས; ཡུལ་གཟུགས་ཀྱི་རྣམ་པར་སྐྱེས་མ་ནི; གཟུགས་འཛིན་མངོན་སུམ་ཀྱིར་བཞེན་རྣམ་དེའི་མཐུན་མོང་མ་ཡིན་བའི་ངོ་མོ་ཡིན་ལ། དེའི་ཐུས་མ་ནི་གཟུགས་འཛིན་པའམ་ཅི་ཡིན་ཞིང་, དེ་ནི་མངོན་སུམ་དེ་གཟུགས་ཀྱི་རྣམ་པར་སྐྱེས་མ་ལས་གཞན་མ་ཡིན་ཞིང་། དེ་ལས་གཞན་དུ་ 'གེས་པ་དེས་གཟུགས་ལ་གཅོད།' ཅེས་བའི་དོན་གཞན་ཤེས་པས; གེས་པ་དེ་གཟུགས་ཀྱི་རྣམ་པར་སྐྱེས་པ་ཉིད་དེས གཟུགས་ལ་གཅོད་པ་དང་; པཊཏ་པ་གཉིས་ཀ་ཡིན་པས; གཟུགས་འཛིན་མངོན་སུམ་ལྟ་བུས་པའམ་འབྲས་བུ; གཟུགས་འཛིན་མངོན་སུམ་ལས་གཞན་དུ་ཞེ་འཛིན་གྱི། དེས་ན་

2) གེས་པ་དེ་གཟུགས་ཀྱི་རྣམ་པར་སྐྱེ་བའི་ཚ་དང་ཕྱུག་རྒྱུ་བྱེད་པ་མོ་དང་། གཟུགས་འཛིན་པའམ་དེ་གཅོད་བའི་ཚ་དང་ཐུས་པའམ་འབྲས་བུ་ཡིན་ཏེ དེས་གཟུགས་ཇི་ལྟ་བ་བཞིན་དུ་འཛིན་པའམ་རྟོགས་པ་དེ; དེ་གཟུགས་ཀྱི་རྣམ་པར་སྐྱེ་བ་ཉིད་ཡིན་པའི་ཕྱིར་རོ།། "तस्मात् प्रमेयाधिगमे साधनं मेयरूपता ।।— प्र. वा. प्रत्य. ३०६ ।।

३६६) अन्ये तु संस्कारो व्यापारः, सद्व्यापारः प्रमाणव्यवस्थाकारित्वात् सन्नित्युच्यते, सोऽस्या विद्यत इति सद्व्यापारवती। शेषं पूर्ववत्। व्याचक्षते इत्युक्ते प्रत्यक्षानुमाने ॥

གཞན་དག་ན་, ཡོངས་བསྒོམ་ཡིན་ལ་, དེ་ཉིད་བྱ་བ་ཡང་ཕྱིན་པ་ནི་, བྱ་བ་ཡོད་པ་ནི་ (བྱ་བ་ལྡན་པ་ནི) ཚད་མའི་རྣམ་པར་འཇོག་པའི་ཉིད་ཡིན་པའི་ཕྱིར། 'ཡོད་པ' ཞེས་སྒྲུབ་ལ། དེ་ཉིད་གང་ལ་ཡོད་པ་ (དེ) ནི་, བྱ་བ་ཡོད་པ་ཉན་ནོ་, ཞེས་བྱའོ། །ལྷག་མ་ནི་སྔ་མ་བཞིན་དུ་རྣམ་པར་སྣང་བར་བྱའོ། ।

ཞེས་བྱ་བ་སྟེ། མངོན་སུམ་དང་རྗེས་སུ་དཔག་པ (ཞེ་སྐོང་)ལ་བཤད་ (ལ་རྫོགས་པར་བཤད་) ཟིན་ཏོ།། ॥

प्रत्यक्षाभासनिरूपणम् མངོན་སུམ་ལྟར་སྣང་བསྟན་པ།—

३६७) अधुना प्रत्यक्षाभासमाह,—

कल्पनाज्ञानमर्थान्तरे प्रत्यक्षाभासम् । एतदेव ग्रहणकःवाक्यं व्याचिख्यासुराह । 'यज्ज्ञानं घटः पट इति वा विकल्पतः शब्दारोपितम्'-समुद्यते । अथान्तरे सामान्यक्षणे ।

དེ་ནི་, མངོན་སུམ་ལྟར་སྣང་བ་བཤད་པར་བྱ་སྟེ།

དོན་གཞན་ལ་རྟོག་པའི་ཤེས་པ་ནི་, མངོན་སུམ་ལྟར་སྣང་བའོ།། དེ་ཉིད་གཅིག་ (བསྡུད་) པའི་ཚོག་རྣམ་པར་བསྟན་པར་བཞེད་ནས་སྨྲས་པ་, ཤེས་པ་གང་, བུམ་པ་ (འོ་ཞེས་བྱ་བ) འམ་སྨམ་བྱའོ་, ཞེས་པ་ནི་རྣམ་པར་རྟོག་པ་ལས་སྟེ་, སྒྲས་ཀྱན་དུ་སྒྲོ་བདགས་པ་ (འི་རྣམ་རྟོག་) སྐྱེ་བར་འགྱུར་རོ།།

དོན་གཞན་ལས་ནི་, སྤྱིའི་མཚན་ཉིད་ལའོ།།

३६८) **तदर्थस्वलक्षणाविषयत्वात्, सामान्यलक्षणविषयत्वादित्यर्थः । उक्तः प्रत्यक्षाभासः ॥**

དེའི་དོན་[1], རང་གི་མཚན་ཉིད་ཀྱི་ཡུལ་[2]མ་ཡིན་པའི་ཕྱིར། སྤྱིའི་མཚན་ཉིད་ཀྱི་ཡུལ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ། །ཞེས་པའི་དོན་ནོ།།

མངོན་སུམ་ལྟར་སྣང་, བཤད་ཟིན་ཏོ།། ॥

---

1) गृह्यते संगृह्यतेऽर्थोऽनेनेति ग्रहणम् । तच्च तद्वाक्यं च ग्रहणकवाक्यम् । संपिण्डितार्थ-ग्राहकवाक्यमित्यर्थः । न्या. वृ. पंजि, पृ. ८०, षं ६-७ G. O. R. S. ॥

1) དེའི་དོན་= འདི་ཐམ་པའོ་སྐམ་བུ་འཇོག་པའི་རྟོག་པའི་དོན་ཉེ་ཐུག་གོ།།

2) ངང་གི་མཚན་ཉིད་ཀྱི་ཐུག་ངང་མཚན་བུ་ཐུང་བའི་ཐུག་མ་ཡིན; ཞེས་བའོ།། འདི་རྣམས་ལ། སྡེ. དགར་ཉེ་དགར་རྣམས་ཐུ- "གང་གེས་ན་དེ་ཐམ་པའམ་སྐམ་བུ་ཞེས་རྟོག་ཅ་དང་མཐས་ཅ་དེ་དང་ཀྱི་མཚན་ཉིད་ཀྱི་ཐུག་ཉིད་ཀྱི་ཁས་མངོན་ཐམ་ཐུང་སྐྱེ་བའོ; སྡེ.ཅེ. ॥

अनुमानाभासनिरूपणम् རྗེས་དཔག་ལྟར་སྣང་བསྟན་པ་:—

३६६) सांप्रतमनुमानाभासमाह,

'हेत्वाभासपूर्वकं' हेत्वाभासनिमित्तं, 'ज्ञानमनुमानाभासम्' व्यभिचारात् । एतदेव व्याचष्टे ।

དེ་ནི་, རྗེས་སུ་དཔག་པ་ལྟར་སྣང་བ་རྣམས་བསྟན་པར་བྱ་སྟེ།

དཔག་ལྟར་སྣང་སྔོན་དུ་འགྲོ་བ་ཅན་གྱི་སྟེ་ གཏན་ཚིགས་ལྟར་སྣང་གི་ ཀུན་ (ཀུན་ལས) ཤེས་པ་ནི། རྗེས་སུ་དཔག་པ་ལྟར་སྣང་ངའོ།། (ཞེས་པ་སྟེ།) (འཇུག་ཡུལ་ལ) འཁྲུལ་བའི་ཕྱིར་རོ། །དེ་ཉིད་བསྟན་ངེས་བཞེད་ཏེས :—

४००) 'हेत्वाभासो बहुप्रकार उक्तः' अस्ति वादिभेदेन । 'तस्मात्' हेत्वाभासात् यदनुमेयेऽर्थे धर्मविशिष्टे धर्मिणि, ज्ञानम् अव्युत्पन्नस्य असिद्धादिस्वरूपानभिज्ञस्य भवति तदनुमानाभासम् ।

इत्युक्तं प्रत्यक्षादिचतुष्टयम् ।।

གཏན་ཚིགས་ལྟར་སྣང་གི་རྣམ་པ་མང་དུ་བཤད་ཟིན་ལ། (དེ་ ཡང་) ཏོག་ (ཕྱི་ཏོག་) བའི་[1]དབྱེ་བས་སོ།།

'དེ་ལས' ནི་གཏན་ཚིགས་ལྟར་སྣང་ལས་, གང་རྗེས་སུ་དཔག་པར་བྱ་བའི་དོན་ལ་, སྟེ། (བསྒྲུབ་བྱའི་) ཆོས་ཀྱི་ཁྱད་པར་[2]དུ་བྱས་པའི་ཆོས་ཅན་ལ་,

---

1) འདིར; གཏན་ཚིགས་ལྟར་སྣང་གི་དབྱེ་བ་ལ; རྟགས་ཡང་དག་གི་ཚུལ་ལྟོས་པས་ན; མ་གྲུབ་པ་དང་, མ་ངེས་པ་དང་, འགལ་པ་སྟེ། གཞུན་དུ་ངེས་དགོས་ཀྱང། དེ་རྣམས་ལ་གང་གིས་ཀྱི་ཁྱབ་པ་མང་དུ་ཐུས་པ་ནི་, ཏོག་པ་ལ་སོགས་པའི་དབྱེ་བའི་དབང་གི་ཡིན་ནོ།།

2) གཏན་ཚིགས་ལྟར་སྣང་པ་རྣམས་ནི་, ཆོས་ཀྱིས་ཁྱབ་པར་བྱ་ཐུས་པའི་ཆོས་ཅན་ལ་, བསྒྲུབ་ཐུ་སྒྲུབ་མེ་ནུས་ལ། དེ་ལ་བརྟེན་པའི་རྟགས་ཅན་ཀྱི་ཤེས་པ་ཡིན་པའི་ཕྱིར་རོ། དང་གི་ཞེན་ཡུལ་ལམ་འཇུག་ཡུལ་ལ་འཁྲུལ་པའི་ཤེས་པ་ཡིན་པའི་ཕྱིར་རོ།།

ཤེས་1པ་མ་དོགས་པར་མ གྲུབ་པ་ལ་སོགས་པ་ (ལ་བརྟེན་པ་) རང་བཞིན་
མི་ཤེས་པར་,གྱུར་པ་སྟེ། དེ་ནི་རྟེན་སྣུ་དཔག་པ་སྟུང་སྟང་བའོ།།
ཞེས་བྱ་བ་སྟེ། མངོན་སུམ་ལ་སོགས་པ་བཞི་པོ་བཤད་ཟིན་ཏོ།། ||

दूषणनिरूपणम्: སྐྱོན་འབྱེད་པའི་ངོ་བོ་ཉིད་:—

४०१) इदानीमुक्तशेषं दूषणमभिधातुकाम आह,— 'साधनदोषोद्भावनानि दूषणानि।' प्रमाणदोषप्रकटना[2]नीत्यर्थः। बहुवचननिर्देशः प्रत्येकमपि प्रतिज्ञादिदोषाणां दूषणत्वात्।

དེ་ནི་བཤད་པ་ལྷག་མ་སྐྱོན་འབྱེད་པ་མངོན་པར་བརྗོད་པར་ (བསྟན་
པར) བཞེད་ནས་, སྨྲས་པ། —

སྒྲུབ་པར་བྱེད་པའི་སྒོན་འབྱེད་པ་3རྣམས་ནི་, སྐྱོན་འབྱེད་པ་རྣམས་སོ།།

---

1) ཤེས་པ་མ་རྟོགས་པ་ནི་,- འཇུག་ཁུལ་མ་རྟོགས་པའི་ཤེས་པ་སྟེ། དེ་ལ འཁྲུལ་པའོ།། དེ་
བཞིན་- རང་བཞིན མི་ཤེས་པ་ཡང་, རང་གི་འཇུག་ཁུལ་ཤོ་ལ་མ་རེག་པས་, དེའི་རང་
བཞིན་མི་ཤེས་པའོ།། དམིགས་ན་, སྒྲ་རྟགས་འཛིན་རྟོག་པ་ལྟ་བུའོ།།

འདིར་, མེག་ཤིན་ཀྱེས་གཟང་ཐའི་རྟགས་ལས, སྒྲ་མི་རྟག་པར་རྟོག་པའི་ཐོ་ལྟ་བུ་དང་གི་
འཇུག་ཁུལ རང་བོ་ལ་མ་རེག་པ་མེད་མོད། དེ་ལྟ་ན་ང, རྟེན་ཙམ་མཚན་ལྟར་ཐུང་ལ་གཏེན་པས་
ཤེར་གཅོད་ཙམ་ཤེས་ཀྱི, ཚད་མ་ཤེས་པར་མ་རྟེན་ཏེ།།

2) प्रमाणदोषप्रकटनानि = प्रमाणं = साधनप्रमाणं, अतः साधनप्रमाणस्य दोषोद्भावनाः प्रकटाः इति।

3) སྒྲུབ་པར་བྱེད་པའི་ཐོག་འབྱེད་པ་ཞེས་བྱ་བ་ནི་, སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་ནི་གཏན་ཚིགས་ཏེ། ཚོག་གཙུམ་
རང་ལྟར་བའི་རྟགས་ཞེས་པ་ཤེར་ལ། དེ་ཡང་སྐྱོར་རྟགས་ལ་ནི་ལྟར་ཏགོས་ཀྱང་, ཐུན་མོང་རྟགས་
ལ་, ཐུན་ཚེམ་ཚོམ་རྣམས་མ་ཚང་བ་ནི་, མ་ཚང་བའོ;། དེ་ནི་སྐྱོར་ཏེ། དེ་འབྱེད་པའམ་ཤེས་

(ཞེས་པ་སྟེ)། ཚད་མའི་ (སྒྲུབ་བྱེད་ཚད་མའི) སྐྱོན་གསལ་3བར་ བྱེད་པ་རྣམས་, ཞེས་བྱ་བའི་དོན་ནོ། །མང་ཆོག་གིས་བསྟན་པ་ནི་, རེ་རེས་ ཀྱང་དམ་བཅའ་ལ་སོགས་པའི་སྐྱོན་རྣམས་སྤུན་འབྱེན་པའི་ཕྱིར་ཤད།།

४०२) एतान्येव दर्शयति।—'साधनदोषो न्यूनत्वम्' सामान्येन विशेषमाह। འདི་རྣམས་ཉིད་སྟོན་པར་བྱེད་པ་ནི་ —

སྒྲུབ་པར་བྱེད་པའི་སྐྱོན་ནི་མ་ཚང་བ་ཉིད་དོ། །(དེ་ནི་) སྤྱིའི་སྐྱོ་ནས་ བྱ་བྱག་བཤད་པ་ལ། —

४०३) 'पक्षदोषः प्रत्यक्षादिविरुद्धत्वम्। प्रत्यक्षादिविरुद्धा प्रतिज्ञेत्येवमादि। 'हेतुदोषः असिद्धानैकान्तिकविरुद्धत्वम्'। असिद्धो हेतुरित्येवमादि। एवं– 'दृष्टान्तदोषः साधनधर्माद्यसिद्धत्वम्। तस्योद्भावनमिति।'

ཕྱོགས་ཀྱི་སྐྱོན་ནི་, མངོན་སུམ་ལ་སོགས་པས་བསལ་བ་ཉིད་དང་། (ཞེས་པ་སྟེ) མངོན་སུམ་ལ་སོགས་པ་དང་འགལ་བའི་དམ་བཅའ་, ཞེས་པ་དེ་བྱ་བ་ལ་སོགས་པའོ།།

བར་བྱེད་པ་ནི། སྒྲུབ་བྱེད་པའོ།། དེ་ལང་སྒྲུབ་བྱེད་ཀྱི་སྐྱབ་དོད་ལ་ 'दूषण' ཞེས་པ་ཡོད་ལ་, དེ་དེ་ 'दुष्' ཞེས་པའི་ཅུང་ཟད་ལས་ཐུབ་ཅིང་, ཅུང་དོད་ནི་སྐྱོན་ཅན་ཡིན་ཏེ་ཞེས་ བྱ་བ་-ཞེས་པ་ཡིན་ཏེ- दुष् = 'वैकृत्ये' (व्या. कौ. दिवादि, धातु– ११८५ । ཀ=ཀས) । དེ་དག་- दुष् = སྐྱབ་པ་དང་། དེ་ལ་བྱེད་པའི་དོན་- णिच् ल्युट्, ཞེས་པའི་ཀྱིད་རྣམས་དེམ་བས་སྐྱུང་བས་ སྐྱོན་བརྗོད་པའོ།། དེ་ལང་, དེས་སྐྱོན་བརྗོད་ཀྱོས་ཐེ་སྐྱུང་ཡིན་, ?ཞེ་ན; दूषणं न्यूनतायुक्तिः। १३७। न्या. बिं. पृष्ठ. २५४। K. J. R. I. 1955 । तथा च ये पूर्वं न्यूनतादयः साधनदोषा उक्तास्तेषामुद्भावनं दूषणम्। ते परेष्टार्थसिद्धिप्रतिबन्धात्। १३८। न्या. बिं. वही। ཞེས་པ་སྐྱུང་དོ།།

3) སྐྱོན་གསལ་བ་དེ= སྐྱོན་ལ་སྐྱོན་ཡིན་པར་བསྒྲུབ་བའི་དོན་ཡིན་ཀྱི་སྐྱོན་བསལ་བ་སྟེ, མེད་པར་ཐུབ་ བའི་དོན་མ་ཡིན་ནོ།།

དཔག་ཏུ་སྒྲུབ་ནི་, མ་གྲུབ་པ་ཉིད་དང་། མ་ངེས་པ་ཉིད་དང་། འགལ་བ་ཉིད་དོ།།

(ཞེས་བྱ་སྟེ) 'མ་གྲུབ་པའི་དཔག' ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་དེ་སྟ་བཀོ།། དེ་བཞིན་དུ། — དབེའི་སྒྲུབ་ནི་, སྒྲུབ་པར་བྱེད་པའི་ཚོས་ལ་སོགས་པ་མ་གྲུབ་པ་ཉིད་དེ། དེ་སྤུན་འབྱིན་པའོ་, ཞེས་བྱའོ།།

४०४) तस्य प्रत्यक्षविरुद्धहेत्वादेः प्रकाशनं[1] 'प्राश्निकप्रत्यायनं' न तूद्भावनमात्रमेव । दूषणमिति सामान्येन दूषणजात्यनतिक्रमादेकवचनमिति ॥ उक्तं दूषणम् ,।

དེས་མངོན་སུམ་དང་འགལ་བའི་དཔག་ལ་སོགས་པ་གསལ་བར་བྱས་པས། ཕྱིར་ཞོལ་བ་རྣམས་ཀྱིས་རྟོགས་པར་བྱེད་ཀྱི། སྤུན་འབྱིན་པར་བྱེད་པ་ཙམ་ཞིག་ནི་མ་ཡིན་ན།།[2]

(དེ་ནས) སྤུན་འབྱིན་པའོ།།

---

1) प्रकाशकम् प्रसङ्ग वाक्य के द्वारा प्रकाशित ।

2) གྲུབ་འབྱེད་པ་འདིས་གཞན་གྱི་བསམ་གྲུབ་འབྱེད་པ་ཙམ་མིན་ཀྱི། དང་ཚུལ་འཆད་པའི་སྒོ་ནས་བསྟན་ཐུབ་རྟོགས་པར་བྱེད་པའི་བྱེད་པས་དང་སྟེ་དོ་; ཞེས་པའོ།།

ཞེས་, སྦྱིར་ (གོང་སྨོས་པ་ཐམས་ཅད) སྒྲུབ་བྱེད་པའི་རིགས་ལྟས་མི་འདྲབ་བས་, གཅིག་ཚོག་ཏུ་ (དྲུས་པ་ཡིན་) ཞེས་བའོ།།

སྒྲུབ་བྱེད་པ་བཤད་ཟིན་ཏོ།། ॥

दूषणाभासनिरूपणम्:– སྐྱོན་གྱི་སྣང་བྱེད་ཐམ་པ

४०५) अधुना दूषणाभासमाह,–

'अभूतसाधनदोषोद्भावनानि दूषणाभासानि[२]।' अभूतमविद्यमानमेव तद्यतः साधनदोषं सामान्येनोद्भवियन्ति प्रकाशयन्ति यानि तानि जातिः दूषणाभासानि ।

དེ་ནི་སྒྲུབ་བྱེད་པ་སྤང་བྱ་སྐྱོན་པ བཤད་པར་བྱ་སྟེ། –

---

1) གཉིས་ཀང་ལ་སྐྱོན་གའི་རིགས་མཐུན་གའི་རིལྟས་ཡིན་ལ། རིགས་ཀ་ཅན་གའི་གཉིང་ལས་ཐགྱུ་གའི་རིགས་མེན་གར་སེམས་སོ།། དེའི་རིགས་ལ་སྐྱག་ཚོད་ཟེར་ཡིན་རོ།།

2) तुलना–अभूतदोषोद्भावनानि जात्युत्तराणीति-न्या. वि. १४०।-''भूतदोषोद्भावनं तु यत् दूषणाख्यं तदेवोत्तीर्यते अनिष्टपक्षादनेनोत्तरयति, निर्वाहयति वा स्वपक्षमिति'' धर्मोत्तर–पृ. २५५. । ཀུན་གཉི་ངའེས་བྱ་ཞེ–

(क) ''साधर्म्यवैधर्म्याभ्यां प्रत्यवस्थानं जातिः'' न्या. सूत्र १।२।१८ तद्भाष्येः–

(ख) प्रयुक्ते हि हेतौ यः प्रसङ्गो जायते सा जातिः। पृ. ६८२।

(ग) प्रतीपमवस्थानं प्रत्यवस्थानम्, तथा सति छलस्य सम्यग्दूषणस्य जातिप्रसङ्गः (न्या. तात्पर्य. टी. वा)

3) जातिः, ཞེས་སོགས་ལ:– གཉེར་སྦྱིར་མཐུང་ཚིག་མའི་གཤུང་གཞན་འབ་སྐྱབ་བྱེད་ཐུང་ཞེས་ཚ་ 'སྐྱག་ཚོད་' ཅེས་ཀ་བྱང་ལ། ཐ་སྐད་དུ– "दूषणाभासस्तु जातयः" न्या. बि. १३९। "दूषणवदाभासन्त इति दूषणाभासाः; । के ते ? जातय इति। जातिशब्दः सादृश्यवचनः । उत्तरसदृशानि जात्यु-उत्तराणि" । धर्मोत्तर-प्रदीप. पृ. २५५ । ཞེས་ཀ་སྐྱང་རོ།།

སྒྲུབ་བར་བྱེད་པ་སྐྱོན་མེད་པ་ལ་, སྐྱོན་བརྗོད་པ་རྣམས་ནི་, སྒྲུབ་འབྱེད་པ་ལྟར་སྣང་བ་རྣམས་སོ།།

མི་འབྱུང་1བ་ནི་མེད་པ་ཉིད་དོ། །དེ་གང་གིས་, སྒྲུབ་བར་བྱེད་པའི་སྐྱོན་སྤྱིའི་སྐོ་ནས་ (སྤྱིའི་ཚུལ་དུ) སྒྲུབ་འབྱེད་བར་བྱེད་པ་སྟེ། གསལ་ངར་བྱེད་པའི་རེགས་གང་ཡིན་པ་དེ་རྣམས་ནི་, སྒྲུབ་འབྱེད་པ་ལྟར་སྣང་བ་རྣམས་སོ།།

दूषणाभासभेदनिरूपणम् སྐྱོན་དུ་བྱེད་ཕྱིར་སྣང་གི་དབྱེ་བ་ཁྱད་པ།

४०६) एतदेव दर्शयति,—

'सम्पूर्णे साधने', अवयवे 'न्यूनत्ववचनम् । न्यूनमिदमित्येवंभूतम् । 'अदुष्टपक्षे पक्षदोषवचनम्' इत्यादिनिगदसिद्धम् । यावद् एतानि 'दूषणाभासानि' किम्? इत्यत आह- 'नदृष्टेभिः परपक्षो दूष्यते ।' कुतः? निरवद्यत्वात्परपक्षस्य ।

འདི་ཉིད་བསྟན་པར་བྱེད་པ་ནི—

ཡང་དག་པར་ཚང་བའི་སྒྲུབ་བྱེད་ལ་,སྟེ། ཡན་ལག་ལ་, མ་ཚང་བ་ཉིད་དུ་བརྗོད་པ་སྟེ། འདི་ནི་མ་ཚང་བའོ་, ཞེས་དེ་ལྟར་ཡིན་བའོ།།

ཕྱོགས་སྐྱོན་མེད་པ་ལ་, ཕྱོགས་སྐྱོན་བརྗོད་པ་དང་། ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་རྣམས་ནི་, བརྗོད་པ་ཙམ་གྱིས་གྲུབ་པས་ (གོ་བས་འདི་ཉིད་ཀྱིས་བར་མི་སྟོ་བ་ཞེས)སོ།། གང་དག—

འདི་རྣམས་ནི་, སྒྲུབ་འབྱེད་པ་ལྟར་སྣང་བ་རྣམས་སོ།།

(ཞེས་པ་འདི་) ཅིའི་ཕྱིར་ན་ཡིན? ཞེས་པ་ལ་སྨྲས་པ:—

འདི་རྣམས་ཀྱིས་གཞན་གྱི་ཕྱོགས་ (ལ་སོགས་པ) སྐྱོན་དུ་མི་བྱེད་པས་སོ།།

ཅེའི་ཕྱིར་ན?

(དེ་སྐད་བྱའི) གཞན་གྱི་ཐོག་གས་ནི་གཞོད་པར་བྱ་བ་མ་ཡིན་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ།།

४०७) 'इत्युपरम्यते' शास्त्रकरणात् ॥

ཞེས་བྱ་བ་སྟེ། བསྟན་བཅོས་བྱེད་པ་ལས་ (རེ་ཞིག) ཉེ་བར་རྫོགས་སོ།། ॥

समापनम् མཚམས་གཅོ་ཐ་ན:—

४०८) शास्त्रपरिसमाप्तौ तत्स्वरूपप्रतिपादनायैवाह— 'पदार्थमात्रम्' इत्यादि । पदार्थमात्रमिति साधनादिपदोद्देशमात्रम् । 'आख्यातं' कथितम् । 'आदौ'- प्रथमम् । विङ्मात्रसिद्धये, न्यायदिङ्मात्रसिद्धचर्थम् ।

བསྟན་བཅོས་ཡོངས་སུ་རྫོགས་པར་བྱེད་པ་ལ, དེའི་རང་བཞིན་བསྟན་པར་བྱ་བའི་ཆེད་ཉིད་དུ་སྨྲས་པ:—

'ཚིག་དོན་ཙམ་ཞེག'ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་སྟེ། 'ཚིག་དོན་ཙམ'ཞེས་པ་ནི། སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་ལ་སོགས་པའི་ཚིག་གིས་ (སྟེ) བསྟན་བྱ་ཙམ་ཞེག་གོ། 'རབ་བཤད་བྱ' (ཞེས་པ) ནི། བརྗོད་པ་ཡན་ (ཞེས་པ་) ཏོ།།

'སྟོན་དུ' — དང་བོར་རོ།།

'ཕྱོགས་ཙམ་སྨྲས་བའི་ཕྱིར'— རིགས་བའི་ཕྱོགས་ཙམ་བསྟན་བའི་ཕྱིར་དྲའོ།།

४०६) यात्र युक्तिरन्वयव्यतिरेक लक्षणा । अयुक्तिर्वा असिद्धादिभेदा
'सान्यत्र'प्रमाणसमुच्चयादौ । 'सुविचारिता' प्रपञ्चेन निरूपितेत्यर्थः ॥

'གང་དེར་རིགས་དང་' ནི་རྗེས་སུ་འགྲོ་བ་དང་ལྡོག་བའི་མཚན་ཉིད་ཅན་ནོ། ।

'མི་རིགས་པ་' ནི་,མ་གྲུབ་པ་ལ་སོགས་བའི་དབྱེ་བ་རྣམས་སོ། ।

'དེ་དག་གཞན་དུ་' ནི་ཚད་མ་ཀུན་1ལ་བརྟུས་པ་ལ་སོགས་པ་ལའོ། ।

'ལེགས་དྲྭྱད་ཟིན།' སྟོས་(ཐ་དང་བཅས་) དེ་, ལེགས་བར་བཤད་ཟིན་དོ་,
ཞེས་བའི་དོན་ནོ།། ॥

४१०) न्यायप्रवेशकं यद् व्याख्यायावाप्तमिह मया पुण्यम् ।
न्यायाधिगमसुखदं संलभतामन्यो जनस्तेन ॥

རིགས་བར་འཇུག་ཅིང་རྣམ་བར་བཤད་པ་ལ།།

འདིར་ནི་བདག་གིས་བསོད་ནམས་གང་ཐོབ་པ།།

དེ་ཡིས་འགྲོ་ཀུན་རིགས་པ་བདེ་བླག་ཏུ།།

དོགས་ཀྱིང་ལེགས་པ་ལེགས་བར་ཐོབ་གྱུར་ཅིག ।

४११) समाप्ता चेयं 'शिष्यहिता'नामन्यायप्रवेशकटीका ।

---

1) འདིར་, གཞན་དུ་བགད་ཅེས་, ཞེས་བཞི་ཀ་སྐོང་ངོ་ hरिभद्रसूरि 'प्रमाणसमुच्चयादौ' ཚད་མ་
ཀུན་བཙུས་པ་ལ་སོགས་པ་ལའོ, ཞེས་སྨྲས་འདུག་པ་ལ་གཞེག་ཏུ་, ཀུན་བཏུས་སྐྱེས་དང་,
རིགས་པ་ལ་འཇུག་པ་འི་སྒོ་སྐྱེས་ཕྱིར་དོགས་པ་སྐྱེ་སྐྱེར་ཀྱང་; རིགས་པར་འཇུག་པ་འདི་བཤད་
ཅ་དང་། སྨྲས་ངག་སོགས་ཀྱི་མཚན་ཉིད་སོགས་རྣམ་པ་བའི་སྐབས་པ་བཞུ་ཏ་, སྐྱེས་ཕྱིར་ཕྱུ་བྱུང་ཙམ་
ཞུང་ངོ་།། སྟེ་རི, དུས་དབང་བཞུད་བའི་སྐབས་ཕྱུ་ཁྱུང་ཁ་ཙམ་ཐེག་བས. དུས་དེ་སྐབས་ཕྱོགས་སྐྱང་གི་
གཞུང་རྣམས་མ་ཐུམས་པ་ཙམ་དུ་ཁས་སྐྱེས་, ཐུབ་ཅོང་ཁོ་ཁྱུང་ཁོ་ན། མཐའ་གཅིག་ཏུ་ཁོ་ནའྱུག་
མེད་པའང་ངེམ་ཆི་དུས་ཁོ།།

'སྒོ་ན་ལ་ཕན་པ' ཞེས་བྱ་བ་རིགས་པ་ལ་འཇུག་པར་བྱེད་པའི་ཏིཀྐ་འདི་ཡང་, རྫོགས་སོ།། ॥

कृतिरियं हरिभद्रसूरेः ॥

འདི་ནི་, འཕྲོག་བྱེད་བཟང་པོ་ (འམ་,སེང་ཏེ་བཟང་པོ་) ལྟ་སྟན་ (ཏུའི་ཐུབ་སྟུ་རིཿ) གྱིས་བྱས་པའོ།། ॥

ཀྱོ་ སེང་བཟང་ལྟ་སྟན་གྱི་རིགས་པ་ལ་འཇུག་པའི་འགྲེལ་པ་སྒོ་ན་ལ་ཕན་པ་འདི་, ཀུ་གར་ཤྭེ་ཏཱམ་བྷིགས་ཏིམ་ཀལའི་རི་རྒྱུད་ཀྱི་ (किन्नोर) ས་ཁུལ་དུ་སྐྱེས་པའི་སྐད་གཅིག་སྨྲ་བ་སེམས་རྣོ་བས་, ཁྱད་ཆོས་ཀྱི་ལེགས་སྐྱེས་གཙུག་ལག་གི་སྒོ་ག་ཆེན་པོར་, ཐོས་བསམ་ལ་བརྩོན་པའི་སྐབས་སུ, ཚད་གཞུང་སྦྱི་དང་,བད་སྒོད་པའི་གཞུང་མང་པོར་གཏུག་ཏེ་, ལན་མང་འཆད་ཅིག་ཀྱིས་ཞུས་དག་དང་བཅས་ཏེ། རྫོགས་པའི་སངས་རྒྱས་བྱ་ངན་ལས་འདས་ནས་ལོ་ ༢༧༡༥, གྲོ་བཞིན་ཟླ་བའི་ཡར་ཚེས་ ༡༥ ཅིག་རྫོགས་པར་བསྒྲུབ་བ་དགེ་ལེགས་འཐེལ།།

རེགས་ཁ་ལ་འཇུག་པ་འདི་, གཞུང་ཀྱི་ཏ་ཀྵཱངཊ་ཚེ་ཁབ་, མོང་དོན་ཆགས་ཤིང་སྲི་ཁང་གི་རེགས་གཞུང་རྒྱ་ཚང་ལྟ་བུའི་དཔྱད་ཀ་སློབ་མེ་ལྟར་འདུག་ཀྱང་། བོད་ཁམས་གཙུག་ལག་ཚེན་མོ་ནི་ཁང་, འདིའི་ རྒྱ་ཁའི་འགྱུར་དཔྱ་མེན་གཅིག་ལས་མ་གཏུགས་གཅིང་། འདི་ལ་མོད་འཇིལ་ཀཱཊྷ་ཀྱང་ མེད་ཐུབས་, གཞུང་དོན་ཀུ་ཀཀ་པ་དང་། འགྲོ་དོན་ཡང་རྒྱང་མོང་ཟབ་ཀྱི་ལ། མེད་པཎ་ཆུ་སྟག་ཕྱི་འགྲེལ་པ་འདི་, དོན་ཐག་ཆུ་ཚེ་ཞེ་ཀ་འདྲུ་ཁ་བས, དོན་ཕྱི་ཀུན་ཁ་རིག་པའི་བརྡོ་རྡེ་མེད་སྐྱབས་ལོ་མང་དཀའ་ངལ་ལ་བརྟེན་ནས་བསྒྲུབ་དཀོན་ཐུང་།།

བསྟན་བའི་ཉི་མ་ནུབ་རིའི་གོ་བྱོན་ཚེ།།
སྐལ་བཟང་པདྨ་རཱ་རྒྱས་པ་དུས་ཀྱི་གཤེས།།
དེ་ལྟར་མཁའ་ལྟིང་ཆུལ་བོ་གཤེགས་ལམ་དུ།།
ཁྱེ་བྱག་རང་སྐད་འཆོར་ལ་ཉེས་ཅི་ཡོད།།
ཀ་རོག་ཞང་དང་རོན་ཆེན་རྣམ་གཉིས་དང་།
སྤྱང་ཀྲོང་ཞི་བའི་དབྱིངས་སུ་གཤེགས་པ་ནི།།
ས་ལའི་ལྷུངས་ཀྱི་གཙུག་ལག་རི་མོ་རྣམས།།
དྲ་བདུན་ཟིར་ཐག་ཆད་བའི་བད་ཚལ་བཞེན།།
བསོད་ནམས་ལས་ཀྱི་ས་བོན་གང་།།
བསྟན་བའི་ཆུ་མཆོར་ལྷུང་བ་ལས།།
ཐོན་བའི་འདུ་བྱེད་བརླྀ་འདི།།
འགྲོ་ཀུན་བདུད་རྩི་ཐོབ་ཕྱིར་བསྟོས།། ||
དགེ་ལེགས་འཕེལ།། ||

རྒྱུད་བཀོལ་དང་བོ།

རིགས་པ་ལ་འཇུག་པ་འདི་, ཆུ་གང་གི་སྐད་ཆས་བོད་སྐད་དུ་ཐད་ཀར་བསྒྱུར་བ་གཅིག་དང་། ཆུའི་སྐད་ལས་སློང་བོད་སྐད་དུ་བསྒྱུར་པ་གཉིས་སྟ་སྟེ་ཉི་ཁྲ་བཅས་ཀྱི་བསྟན་འགྱུར་ནང་བཞུགས་འདུག་པ་རྣམས་ཐག་ཚོན་བསྡུར་བས, མི་མཐུན་པ་མང་ཞིང་། གཞུང་འདིའི་རྩ་བ་བསྒྱུར་སྐབས་རྒྱུ་ཐེངས་བརྒྱད་པ་རྣམས་ཀྱང་ཆོག་ཆོད་ཀྱང་ཆོག་རྒྱང་ཐུང་ཡོད་པས, དེ་ཙམ་ཀྱིས་འགྱུར་ཁུངས་ཡོངས་རྫོགས་ཀ་མི་ཤུས་ལ། ཡོངས་རྫོགས་བཀོད་དགོས་ཤའང་, རྒྱུ་བརྗོད་ཤ་ཅང་ཆོག་ཚོགས་ཆེ་བར་འཇིགས་བས་མ་བཀོད་ལ། བྱོ་གསལ་དོན་གཅེར་ཅན་མང་པོ་ཞིག་འགྱུར་ཁུངས་སོགས་ལ་ཤེས་འདོད་ཀྱང་ཆེ་བས། དེ་དག་གི་དོན་དུ, ཆུའི་སྐད་ལས་བསྒྱུར་བའི་རིགས་འཇུག་དེ་ཡང་འདིར་རྒྱུ་བཀོལ་ཀྱི་ཚུལ་དུ་བཞག་པ་ཡིན་ལ། དེ་ཡང་འདིར་མཇོད་བྱ་མ་འདྲེས་པར་གོ་བར་བྱ་བའི་ཕྱིར། ཡིག་འབྲེང་བཟློས་པ་ཙམ་གསར་དུ་བཏགས་པ་ལས་གཞན་མིང་ཆོག་དག་ཆ་ཐམས་ཅད་འཇུག་རྟགས་སྐུ་ཕྲེང་བ་བསྒྱུར་བཅོས་མེད་བར་བཀོད་པ་ཡིན་ནོ།།

ཆུའི་སྐད་དུ།

གཡེན་(ཡེན་)མིང་གཞིའ་ཅང་ཡིའི་ལུན།

བོད་སྐད་དུ།

ཚད་མའི་བསྟན་བཅོས་རིགས་པ་ལ་འཇུག་པ་ཞེས་བྱ་བ།

འཇམ་བའི་དབྱངས་ལ་ཕྱག་འཚལ་ལོ།།

སྒྲུབ་ཐུས་པ་དང་སྦྱན་འབྱིན་ཐུས།།

ལྟར་སྣང་བཅས་བས་གཞན་གོ ་བྱེད།།

མངོན་སུམ་དང་ནི་རྗེས་སུ་དབག །

ལྟར་སྣང་བཅས་བས་བདག་དོག་བྱེད།། ། །།

འདིར་འདི་སྐད་ཅེས་བ་བསྟན་བཅོས་རྣམས་ཀྱི་དོན་ཀུན་ལས་བཏུས་པ་ཡིན་ལ། དེ་ལ་རྣམ་གཞག་ལ་སོགས་པ་ཆོག་རྣམས་སྒྲུབ་བར་བྱེད། ཕྱོགས་དང་། གཏན་ཚིགས་དང་། དེ་རྣམས་ཏྲ་མར་དབྱེ་ཡང་ཕྱིར་ཆོལ་རྣམས་འདྲེས་བའི་དོན་མ་རྟོགས་བའི་ཕྱིར་མངོན་བར་སྦྱོན་ཏོ།།

འདིར་བསྒྲུབ་བྱའི་མཚན་ཉིད་ནི། སྒྲུབ་བའི་ཚེས་ཅན་ལ་ཚེས་ཀྱི་ཁྱད་བར་སྒྲུབ་བར་བྱེད་བ་སྟེ། རང་གིས་བསྒྲུབ་བར་བྱ་བར་འདོད་བ་འཇི་ནི་བསྒྲུབ་བྱ་ཡིན་ནོ། །དབེར་ན། སྒྲ་མི་རྟག་བར་སྒྲུབ་བ་ལྟ་བུའོ།།

གཏན་ཚིགས་ཀྱི་མཚན་ཉིད་ནི་ཚུལ་གསུམ་ཚང་བའོ། །ཚུལ་གསུམ་གང་ཞེ་ན། ཕྱོགས་ཀྱི་ཆོས་ཀྱི་ལྡོག་བཞི་ (གཞི་) ལ་ཡོད་བ་དང་། མཐུན་ཕྱོགས་ལ་ཡོད་བ་དང་། མི་མཐུན་ཕྱོགས་ལ་མེད་བའོ།།

མཐུན་ཕྱོགས་མི་མཐུན་ཕྱོགས་གང་ཞེ་ན། བསྒྲུབ་བར་བྱ་བའི་ཆོས་ཀྱི་སྟེ་མཐུན་བ་ནི་མཐུན་ཕྱོགས་སུ་བརྗོད་དོ། །དབེར་ན་མི་རྟག་བ་སྒྲུབ་བ་ལ་བྱས་བ་ལ་སོགས་པའང་མི་རྟག་ཡིན་བས་མཐུན་ཕྱོགས་ཡིན་ནོ།།

མི་མཐུན ཕྱོགས་ནི་བསྒྲུབ་བར་བྱ་བའི་ཆོས་ཀྱི་སྟེས རོན་མཐུན་བ་ནི་མ་ཡིན་ནོ། །དབེར་ན་གང་རྟག་བ་ཡིན་བ་དེ་བྱས་བ་མ་ཡིན་བས་ཐུབ་ནམ་མཁའ་

ལ་སོགས་པ་བཞིན་ནོ། །འདི་དག་བྱས་པ་ཉིད་དམ་བརྟལ་མ་ཐག་ཏུ་བྱང་བ་དང་། ཕྱོགས་ཆོས་ཡིན་ལ་མཐུན་ཕྱོགས་ལ་ཡོད་བར་ངེས་པ་ཡིན་ནོ། །མི་མཐུན་ཕྱོགས་ལ་མེད་པ་ཙམ་དེ། མི་དག་བའི་གཏན་ཚིགས་ཡིན་ནོ།།

དཔེ ཡང་གཉིས་སུ་ཡོད་དེ། དང་བོ་ཆོས་མཐུན་བའི་དཔེ་དང་། གཉིས་པ་ཆོས་མི་མཐུན་བའི་དཔེའོ། །ཆོས་མཐུན་བའི་དཔེ་ནི་དོན་གང་ཡིན་པ་དེ་ལ་གཏན་ཚིགས་གསུམ་མཐུན་ཕྱོགས་ལ་ཡོད་པ་སྟེ། དཔེར་ན་བྱས་པ་དེ་མི་དག་བར་མཐོང་སྟེ་བྱས་པ་ལ་སོགས་པ་བཞིན་ནོ།།

ཆོས་མི་མཐུན་བའི་དཔེ་ནི་བསྒྲུབ་བྱའི་དོན་མེད་པ་གང་ཡིན་པ་དེ་ལ་···· གཏན་ཚིགས་ཡོད་པ་ནི་མ་ཡིན་ཏེ ཞེས་བསྟན་བའོ། །དཔེར་ན་གང་དུག་པ་དེ་བྱས་པ་མ་ཡིན་བར་མཐོང་སྟེ། ནམ་མཁའ་ལ་སོགས་པ་བཞིན་ནོ། །འདིར་ཐ་སྙད་དུ་མི་དག་བའི་སྒྲ་ནི་དག་པ་མ་ཡིན་བར་མཆོངས་རྟང་ཡིན་པ་དང་། བྱས་བའི་སྒྲ་ནི་མ་བྱས་པ་མ་ཡིན་བར་མཆོངས་རྟང་ཡིན་ལ། མེད་པ ཞེས་བརྗོད་བའི་སྒྲས་ཡོད་པ་མ ཡེན་པར་བསྟན་ཏོ།།

འདི་སྐད་དུ་དུ་མར་བརྗོད་པ་དེ་དག་ཕྱིར་ཚོལ་རྣམས་གོ་བར་རྟོག་ལ་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་ཞེས་བརྗོད་དོ། །དཔེར་ན་སྒྲ་མི་དག་པར་སྒྲུབ་པ་ནི་དམ་བཅས་བའི་ཚོག་ཡིན་ནོ། །བྱས་བའི་ཕྱིར་ནི་གཏན་ཚིགས་ཡིན་ནོ། །གང་བྱས་པ་དེ་མི་དག་པ་ཡིན་པར་མཐོང་སྟེ་བྱམ་པ་ལ་སོགས་པ་བཞིན་ནོ། །མཐུན་ཕྱོགས་སུ་བརྗོད་ལ་ཡོད་བའི་རྗེས་འགྲོ་ཡིན་ནོ། །གང་དུག་པ་དེ་བྱས་པ་མ་ཡིན་པར་མཐོང་སྟེ་ནམ་མཁའ་བཞིན་ནོ། །ལྡོག་པར་བརྗོད་ལ་ཡ་བྱལ་གསུམ་པོ་ནི་ཞེས་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ ཡང་དག་གོ །

བསྒྲུབ་བར་བྱ་བར་འདོད་ཀྱང་མངོན་སུམ་ལ་སོགས་བས་བསལ་བའི་
ཕྱིར་བསྒྲུབ་བར་བྱ་བ་ལྟར་སྣང་ངོ། །མངོན་སུམ་གྱིས་བསལ་བ་དང་། རྗེས་
དཔག་གིས་བསལ་བ་དང་། ཡིད་ཆེས་བས་བསལ་བ་དང་། གྲགས་བས་
བསལ་བ་དང་། རང་ཚོག་གིས་བསལ་བ་དང་། བསྒྲུབ་བྱའི་ཆོས་མ་གྲུབ་
པ་དང་། བསྒྲུབ་བྱའི་ཆོས་ཅན་མ་གྲུབ་པ་དང་། ཁྱིམ་ཁ་མ་གྲུབ་པ་དང་།
ཕན་ཚུན་གྲུབ་བའོ། །

དེ་ལ་མངོན་སུམ་གྱིས་བསལ་བ་ནི། དཔེར་ན་སྒྲ་མཉན་བྱ་མ་ཡིན་པར་
བརྗོད་པ་ལྟ་བུའོ། །

རྗེས་དཔག་གིས་བསལ་བ་ནི། དཔེར་ན་བྱམ་པ་ལ་སོགས་པ་ཏ་ག་
ཡར་བརྗོད་པ་ལྟ་བུའོ། །

ཡིད་ཆེས་བས་བསལ་བ་ནི་དཔེར་ན་བྱེ་བྲག་པས་སྒྲ་དུག་པར་བསྒྲུབ་པ་
ལྟ་བུའོ། །

གྲགས་པས་བསལ་བ་ནི་དཔེར་ན་རི་བོང་ཅན་ཟླ་བ་མ་ཡིན་ཏེ་ཡོད་···
པའི་ཕྱིར་ཞེས་པའམ། གཞན་ཡང་མིའི་མགོ་ཐོད་པ་ཙམ་ནི། སེམས་
ཅན་གྱི་ཚ་ཤས་ཡིན་པའི་ཕྱིར། དུང་ཆོས་བཞིན་ཞེས་བརྗོད་པ་ལྟ་བུའོ། །

རང་གི་ཚོག་གིས་བསལ་བ་ནི་དཔེར་ན་བདག་གི་མ་མོ་གཤམ་ཡིན་ནོ་
ཞེས་བརྗོད་པ་ལྟ་བུའོ། །

ཆོས་མ་གྲུབ་པ་ནི་དཔེར་ན་སངས་རྒྱས་བ་རྣམས་ཀྱིས་གྲངས་ཅན་པ་ལ་
སྐྱ་འཇིག་ཡོད་སྐྱབ་པ་ལྟ་བུའོ། །

ཆོས་ཅན་མ་གྲུབ་པ་ནི་དཔེར་ན་གྲངས་ཅན་པས་སངས་རྒྱས་པ་ལ་བདག་

ནི་སེམས་པ་ཅན་ཡིན་ཞེས་བརྗོད་པ་ལྟ་བུ འོ། ।

གཉིས་ཀ་མ་གྲུབ་པ་ནི་དབེན་ན་ཏེ་བྱག་བས་སངས་རྒྱས་པ་ལ་བདག་ནི་རྒྱུ་ཀུན་འདྲས་ཤིང་རེན་ཅིང་འབྲེལ་བར་སྣོང་བའི་ཏེད་པ་པོ་ཡིན་ནོ་ཞེས་བརྗོད་པ་ལྟ་བུའོ། ।

ཕན་ཚུན་གྲུབ་པ་ནི་དབེན་ན་སྐྱེ་མཉན་བ་ཡིན་ནོ་ཞེས་བརྗོད་པ་ལྟ་བུའོ། ।

འདི་སྐད་དུ་མར་བརྗོད་པ་དག་ང་བོ་བསལ་བའི་ཕྱིར་དང་། བསྒྲུབ་མི་དགོས་པའི་ཕྱིར་དང་། བསྒྲུབ་བར་ནུས་ཀྱང་འབྲས་བུ་མེད་པའི་ཕྱིར་བསྒྲུབ་བྱའི་སྐྱོན་ཡིན་པས་སྣང་ངོ་། །བསྒྲུབ་བྱ་ལྟར་སྣང་བཀག་རེས་དོ།། དེ་ནི་གཏུན་ཚིགས་ལྟར་སྣང་བཀག་པར་བྱའོ། ।

མ་གྲུབ་པ་དང་། མ་ངེས་པ་དང་། འགལ་བ་འདི་རྣམས་གཏུན་ཚིགས་ལྟར་སྣང་ངོ་། ।

མ་གྲུབ་བའང་བཞེ་ཡོད་དེ། གཉིས་ཀ་ལ་མ་གྲུབ་པ་དང་། གང་ཟག་ལ་མ་གྲུབ་པ་དང་། ཐེ་ཚོམ་ཟ་ནས་མ་གྲུབ་པ་དང་། གཞི་མ་གྲུབ་པའོ།།

གཉིས་ཀ་ལ་མ གྲུབ་པ་ནི། དབེན་ན་སྐྱ་མི་དུག་པར་སྐྱབ་པར་མི་གཙོ་གཅིང་བྱ་ཉིད་ཡིན་པའི་ཕྱིར་ཞེས་བཀོད་པ་ལྟ་བུའོ། ।

གང་ཟག་གཅིག་ལ་མ་གྲུབ་པ་ནི་སྐྱ་མངོན་པར་གསལ་བར་འདོད་པའི་བསྟན་བཅོས་ལ་ལྟོས་ནས་བྱས་པའི་ཕྱིར་ཞེས་བརྗོད་པ་ལྟ་བུའོ། ।

ཐེ་ཚོམ་ཟ་ནས་མ་གྲུབ་པ་ནི་ཐེ་ཚོམ་ཟ་བའི་རྒྱང་པ་ལ་སོགས་པ་ཐུབ་པོ་ངེས་ཀྱི་རྟགས་མཐོང་བའི་ཚེ་འབྱུང་བ་ཆེན་པོ་འདྲས་པའི་མེ་ཡོད་ཅེས་

སྒྲུབ་པ་ལྟ་བུའོ། །

ཁཉྙི་མ་གྲུབ་པ་ནི་ནམ་མཁའ་དངོས་པོར་ཡོད་དེ་ཡོན་ཏན་དེན་བའི་····
ཕྱིར་ཞེས་བརྗོད་ན། ནམ་མཁའ་མེད་པར་འདོད་པའི་བསྟན་བཅོས་ལ་ལྟོས་
ནས་ཁཉྙི་མ་གྲུབ་བའོ། །

མ་ངེས་པ་ལ་དྲུག་ཡོད་དེ་ཐུན་མོང་བ་དང་། ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པ་དང་།
མཐུན་ཕྱོགས་ཀྱི་ཕྱོགས་ཀྱི་ཕྱོགས་ཁཅིག་ལ་འཇུག་ལ་མི་མཐུན་ཕྱོགས་ལ ཆུབ་
པར་འཇུག་པ་དང་། མི་མཐུན་ཕྱོགས་ཀྱི་ཕྱོགས་ཁཅིག་ལ་མཐུན་ཕྱོགས་ལ་
ཆུབ་པར་འཇུག་པ་དང་། ཁྱེད་ཀའི་ཕྱོགས་རེ་ལ་འཇུག་པ་དང་། འཁྲུལ་
པ་ལ་མི་འཁྲུལ་བའོ། །

དཔེ་ཐུན་མོང་ཡིན་པ་ནི་དངེར་ན་སྒྲ་དུག་པ་ཡིན་ཏེ་གཞལ་བྱ་ཙམ་····
བའི་ཕྱིར་དུག་མེ་དུག་གི་ཕྱོགས་དག་ལ་ཐུན་མོང་དུ་ཇཕྱུག་བའི་ཕྱིར་དེ། མ་
ངེས་བའི་གཏན་ཚིགས་ཡིན་ནོ། །འདི་ལྟར་གཞལ་བྱ་ཉིད་ཙམའི་དུག་སེལ་ནི་
བྱམ་པ་ལ་སོགས་པ་བཞིན་ནོ། །སྒྲ་མི་དུག་པ་ཉིད་དམ་གཞལ་བྱ་ཉིད་ཙམ་
བའི་དུགས་ནི་ནམ་མཁའ་ལ་སོགས་པ་བཞིན་སྒྲ་དུག་པ་ཉིད་དོགས་པས་སོ། །

ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པར་བརྗོད་པ་ནི་དཔེར་ན་སྒྲ་དུག་སྟེ་མཉན་བྱ་ཡིན····
བའི་ཕྱིར་དེ་ཞེས་བརྗོད་བའི་ཚེ་དུག་མི་དུག་གི་ཕྱོགས་དག་ལ་དུག་མི་དུག་ཡས་
གཞན་ཡོད་པ་མ་ཡིན་པའི་ཕྱིར་གཏན་ཚིགས་འདི་ཐེ་ཚོམ་ཟ་བར་འགྱུར་རོ། །

མཐུན་ཕྱོགས་ཀྱི་ཕྱོགས་གཅིག་ལ་འཇུག་ལ་མི་མཐུན་ཕྱོགས་ལ་ཆུབ···
པར་འཇུག་པ་ནི་དཔེར་ན་སྒྲ་བརྟག་མ་ཐག་ཏུ་བྱང་བ་ནི་མ་ཡིན་དེ་མི་དུག་པ····
ཉིད་ཡིན་པའི་ཕྱིར་དེ། འདིར་བསྒྲུབ་བྱའི་ཆོས་བརྟག་མ་ཐག་ཏུ་བྱང་བ་ནི་མ་

ཡིན་ཏེ། མི་མཐུན་ཕྱོགས་གློག་དང་། ནམ་མཁའ་ལ་སོགས་པ་ཡིན་ཏེ། མི་དཀའ་བ་དེ་ཉིད་ནི་གློག་ལ་སོགས་པ་ལ་ཡོད་ལ་ནམ་མཁའ་ལ་སོགས་པ་ལ་མེད་དོ། །བརྟལ་མ་ཐག་ཏུ་བྱང་བ་མ་ཡིན་པ་བསྒྲུབ་བྱའི་ཆོས་དེ་ནི་མི་མཐུན་ཕྱོགས་བྱམ་པ་ལ་སོགས་པ་ལ་གཏན་ཚིགས་ཁྱབ་བར་ཡོད་ལ་གློག་དང་བྱམ་པ་ལ་སོགས་པ་མཐུན་ཕྱོགས་བྱས་ན་མ་ངེས་པ་སྟེ། མི་དཀའ་བ་ཉིད་ནི་བྱམ་པ་ལ་སོགས་པ་བཞིན་བརྟལ་མ་ཐག་ཏུ་བྱང་བ་ཉིད་དམ། མི་དཀའ་བ་ནི་གློག་ལ་སོགས་པ་བཞིན་བརྟལ་མ་ཐག་ཏུ་བྱང་བ་མ་ཡིན་པ་ཉིད་ཅུ་དོགས་པས་སོ། །

མི་མཐུན་ཕྱོགས་ཀྱི་ཕྱོགས་གཅིག་ལ་འཇུག་ལ་མཐུན་ཕྱོགས་ལ་ཁྱབ་བར་འཇུག་པ་ནི་དབེར་ན་སྒྲ་བརྟལ་མ་ཐག་ཏུ་བྱང་བར་སྣང་བ་ལ་མི་དཀའ་བའི་ཕྱིར་དེ་བཟོད་ཐལ་བའི་ཆེ་བསྒྲུབ་བྱའི་ཆོས་བརྟལ་མ་ཐག་ཏུ་བྱང་བ་འདི་ མཐུན་ཕྱོགས་བྱམ་པ་ལ་སོ་པ་ལ་མི་དཀའ་བ་ཉིད་ཁྱབ་བར་ཡོད་ལ་གློག་དང་ནམ་མཁའ་ལ་སོགས་པ་ནི་མི་མཐུན་ཕྱོགས་ཡིན་ཏེ། ཕྱོགས་གཅིག་གློག་ལ་སོགས་པ་ལ་ཡོད་ལ་ནམ་མཁའ་ལ་སོགས་པ་ཕྱོགས་གཅིག་ལ་མེད་བས་དེ་ཡང་ཡང་ཟློས་པ་ཡིན་ནོ།།

གཉིས་ཀའི་ཕྱོགས་རྣ་ལ་འཇུག་པ་ནི་དབེར་ན་སྒྲ་དཀའ་སྟེ་ཐོག་མེད་བའི་ཕྱིར་ཏེ། འདིར་དཀའ་བར་སྣང་བ་ན་མཐུན་ཕྱོགས་ནམ་མཁའ་དང་རྟག་ལ་སོགས་པ་ཡིན་ཏེ། གཏན་ཚིགས་ཐོགས་པ་མེད་པ་དེ་ནམ་མཁའ་ལ་སོགས་པ་ལ་འཇུག་ལ་རྟག་ཟློན་ལ་མི་འཇུག་གོ །མི་མཐུན་ཕྱོགས་བྱམ་པ་དང་བདེ་བ་ལ་སོགས་པ་ཡིན་ཏེ། བདེ་བ་ལ་སོགས་པ་ལ་ཡོད་ལ་བྱམ་པ་ལ་

སོགས་པ་ལ་ཡོད་པ་ནི་མ་ཡིན་ནོ། །དེའི་ཕྱིར་བདེ་བ་དང་ནམ་མཁའ་ལ་དབེ་མཐུན་པར་བྱས་པ་དེའང་མ་ངེས་པ་ཡིན་ནོ།།

འགལ་བ་ཚ་མི་འཐུལ་བ་ནི་དབེར་ན་སྐྱེ་མི་རྟག་པ་ཡིན་ཏེ་བསྒྲུབ་བྱ་ནི་བྱས་བའི་ཕྱིར་ཏེ་དབེར་ན་བྱམ་པ་ལ་སོགས་པ་བཞིན། །སྐྱེ་སྐྱབ་པ་དེ་རྟག་སྟེ་མཉན་བྱ་ཡིན་པའི་ཕྱིར་ཏེ་སྐྱ་ཉིད་བཞིན་ནོ། །དེ་གཉིས་ཀ་ལ་ཐེ་ཚོམ་ཟ་བ་ཡིན་པའི་ཕྱིར་མ་ངེས་པ་ཡིན་ནོ།།

འགལ་བ་ལ་བཞི་སྟེ། ཆོས་ཀྱི་ངོ་བོ་དང་འགལ་བའི་གཏན་ཚིགས་དང་། ཆོས་ཀྱི་ཁྱད་པར་དང་འགལ་བའི་གཏན་ཚིགས་དང་། ཆོས་ཅན་རང་སྟོབ་དང་འགལ་བའི་གཏན་ཚིགས་དང་། ཆོས་ཅན་ཀྱི་འཁྲུལ་བ་དང་འགལ་བའི་གཏན་ཚིགས་སོ།།

འདིར་ཆོས་ཀྱི་ངོ་བོ་དང་འགལ་བའི་གཏན་ཚིགས་ནི་དབེར་ན་སྐྱེ་རྟག་པ་ཡིན་ཏེ་བྱས་བའི་ཕྱིར་དང་། ཡང་ན་བརྟག་མ་ཐག་ཏུ་འབྱུང་བའི་ཕྱིར་ཞེས་བརྗོད་ན་གཏན་ཚིགས་འདི་ནི་མི་མཐུན་ཕྱོགས་ལ་ཡོད་པའི་ཕྱིར་འགལ་བ་ཡིན་ནོ། །

ཆོས་ཀྱི་ཁྱད་པར་འགལ་བའི་གཏན་ཚིགས་ནི་དབེར་ན་མིག་ལ་སོགས་པ་གཞན་གྱི་དོན་བྱེད་པ་ཡིན་ཏེ། འདྲས་ཤིང་བསགས་པ་ཡིན་པའི་ཕྱིར་ཏེ་མལ་ཆ་ལ་སོགས་པ་བཞིན་ཞེས་བརྗོད་ན། གཏན་ཚིགས་འདི་ནི་མིག་ལ་སོ་པ་གཞན་གྱི་དོན་བྱེད་པར་སྐྱབ་བཤམ། གཞན་དུ་ན་བསྒྲུབ་པར་བྱ་བའི་ཆོས་ཀྱི་ཁྱད་པར་དང་འགལ་བ་སྐྱབ་པར་བྱེད་པར་འགྱུར་ཏེ། མལ་ཆ་ལ་སོགས་པ་ཡང་འདུས་ཤིང་བསགས་པ་ཡིན་ཏེ་གཞན་གྱིས་ཡོངས་སྤྱོད་པའི་ཕྱིར་རོ།།

ཆོས་ཅན་གྱི་ང་ བོ་དང་འགལ་བའི་གཏན་ཚིགས་ནི་དབང་ཤེས་ཀྱི་ཡིད་ཀྱི་ཤེས་དང་ཡོན་ཏན་ལས་མ་ཡིན་ཏེ། རྟེན་གཅིག་ཡོད་བའི་ཕྱིར་དང་། ཡོན་ཏན་དང་ལས་ཡོད་བའི་ཕྱིར་ཏེ་བྱག་བཞིན་ཞེས་བརྗོད་ཀྱི། གཏན་ཚིགས་འདི་རྟེན་མ་ཡིན་པ་སྒྲུབ་བར་བྱེད་བའང་མ། གཞན་དུ་ཡོད་པ་མ་ཡིན་པ་སྒྲུབ་བར་བྱེད་བར་འགྱུར་ཏེ། དེ་གཅིག་ཀ་ངེས་བའི་ཕྱིར་རོ། །

ཆོས་ཅན་གྱི་ཁྱད་པར་དང་འགལ་བའི་གཏན་ཚིགས་ནི་དབེར་ན་སྔོན་གྱི་གཏན་ཚིགས་དེ་ཉིད་བསྒྲུབ་བྱའི་ཆོས་ཅན་གྱི་ཁྱད་པར་ཡོད་པ་ཉིད་སྒྲུབ་བར་བྱེད་པ་དང་། གཞན་དུ་ན་འདི་དང་འགལ་བའི་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་ཡོད་པ་ཉིད་མ་ཚིན་པར་སྒྲུབ་པར་བྱེད་བར་འགྱུར་ཏེ། རྟེན་ལ་སོགས་པ་འགོག་པ་བཞིན་དུ་གཅིག་ཀ་ངེས་བའི་ཕྱིར་རོ། ། གཏན་ཚིགས་ལྔ་སྦྱང་བཤད་ཟིན་ཏོ།།

དེ་ནི་དབེ་ལྟར་སྦྱང་བརྗོད་བར་བྱ་སྟེ། ཆོས་མཐུན་བའི་དབེ་ལྟར་སྦྱང་ལའང་ལྟ་ཡོད་དེ། སྒྲུབ་བྱེད་ཆོས་མ་གྲུབ་བ་དང་། བསྒྲུབ་བྱ་ཆོས་མ་གྲུབ་བ་དང་། གཅིག་ཀ་མ་གྲུབ་བ་དང་། མ་སྐྱེས་བ་དང་། ཕྱིན་ཅི་ལོག་ཏུ་སྐྱེས་བའོ། །

ཆོས་མི་མཐུན་བའི་དབེ་ལྟར་སྦྱང་ལ་ཡང་ལྟ་ཡོད་དེ། བསྒྲུབ་བར་བྱ་བ་ལྟོག་པ་མེད་བ་དང་། སྒྲུབ་བར་བྱེད་པ་ལྟོག་པ་མེད་པ་དང་། གཅིག་ཀ་ལྟོག་པ་མེད་བ་དང་། ལྟོག་པ་མ་བསྟན་བ་དང་། ལྟོག་པ་ཕྱིན་ཅི་ལོག་ཏུ་སྐྱེས་བའོ། །

སྒྲུབ་བྱེད་ཆོས་མ་གྲུབ་པ་ནི་དབེར་ན་སྒྲ་རྟག་སྟེ་ཐོག་པ་མེད་པའི་ཕྱིར། གང་ཐོག་པ་མེད་པ་དེ་ (སྟེ་?) རྟག་པར་མཐོང་སྟེ། རྟུལ་ཐུ་རྡ་བཞིན་

ཞེས་བརྗོད་ན། ཅིའི་ཕྱིར་རྟུལ་ཟྭ་རབ་ལ་བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་དཀའ་བ་ཉིད་ཡིན་པ་སྒྲུབ་བྱེད་ཀྱི་ཆོས་ཐོགས་པ་མེད་པ་མ་གྲུབ་སྟེ། རྟུལ་ཟྭ་རབ་རྣམས་ཐོགས་བཅས་ཉིད་ཡིན་པའི་ཕྱིར་རོ། །

བསྒྲུབ་བྱའི་ཆོས་མ་གྲུབ་པ་ནི་དབེར་ན་ཚོར་བ་བཞིན་ཞེས་བརྗོད་ན། སྒྲུབ་པར་བྱེད་པའི་ཆོས་ཐོགས་པ་མེད་པ་ཡོད་ཀྱང་བསྒྲུབ་བྱའི་ཆོས་དཀའ་བ་ཉིད་མེད་དེ། ཚོར་བ་ཉིད་ཐོགས་པ་ཡིན་ཏེ། ཐོགས་པ་ཡང་ཐོགས་པ་ཡིན་ནོ། །

གཉིས་ཀ་མ་གྲུབ་བ་ནི་དེ་ལ་ཡང་གཉིས་ཡོད་དེ། ཡོད་པ་དང་མེད་པའོ། །གལ་ཏེ་བྱམ་པ་བཞིན་ཞེས་བརྗོད་ན། ཡོད་པ་ལ་གཉིས་ཀ་མ་གྲུབ་བོ། །གལ་ཏེ་ནམ་མཁའ་བཞིན་ཞེས་བརྗོད་ན། ནམ་མཁའ་མེད་པར་འདོད་པའི་བསྟན་བཅོས་ལ་ལྟོས་ན་མེད་པ་ལ་གཉིས་ཀ་མ་གྲུབ་བོ། །

མ་སྐྱེ་བ་ནི་དོན་དེ་ལ་དབེ་སྐྱོང་བ་ཀ་ཏྲན་མེད་པས་བྱམ་པ་ཉ སོགས་···· པ་ལ་སྒྲུབ་བྱེད་དང་བསྒྲུབ་བྱའི་ཆོས་གཉིས་འབའ་ཞིག་ཁོ་ན་སྟོན་པ་སྟེ་དབེར··· ན་བྱམ་པ་ལ་བྱས་པ་ཉིད་དང་མི་དཀའ་བ་ཉིད་བརྗོད་པ་ལྟ་བུའོ། །

ཕྱིན་ཅི་ལོག་ཏུ་སྐྱེ་བ་ནི་གང་བྱས་པ་ཐམས་ཅད་མི་དཀའ་བ་ཉིད་ཡིན་··· ཏེ་ཞེས་བརྗོད་པར་བྱ་བ་ལས་མི་དཀའ་བ་ཐམས་ཅད་བྱས་པ་ཡིན་ཞེས་བརྗོད····· པའོ། །དེ་རྣམས་ནི་མཐུན་དབེ་ལྟར་སྣང་ངོ། །

ཆོས་མི་མཐུན་པའི་དབེ་ལྟར་སྣང་ནི་བསྒྲུབ་པར་བྱ་བའི་ཆོས་ལྡོག་པ··· མེད་པ་ཡིན་ཏེ། རེ་ཞིག་དབེར་ན་མི་དཀའ་རྣམས་ནི་ཐོགས་པ་ཡིན་ཏེ་རྟུལ་ཟྭ་རབ་བཞིན་ནོ། རྟུལ་ཟྭ་རབ་ནི་བསྒྲུབ་བྱའི་ཆོས་དཀའ་བ་ཉིད་མི་ལྡོག་པ་ཡིན་ཏེ། དེ་མ་ཡིན་པའི་རྟུལ་ཟྭ་རབ་དཀའ་བ་ཉིད་ཡིན་པའི་ཕྱིར།

སྒྲུབ་བྱེད་དེའི་ཚེས་ནི་ཐོག་མ་མེད་དོ། །དེའིར་ན་གཞན་ལས་བཞིན་ཞེས་བསྒྲུབ་བྱ་ལྡོག་པ་ལ་སྒྲུབ་བྱེད་མི་ལྡོག་པ་སྟེ། ཐ་རོལ་གྱི་ལས་རྣམས་ནི་ཐོག་མ་མེད་བའི་ཕྱིར་རོ། །

གཉིས་ཀ་ལྡོག་པ་མེད་པ་ན། ཡོད་བའི་བསྟན་བཅོས་ལ་ལྟོས་ནས་མཁའ་བཞིན་ཞེས་བརྗོད་ན། ནམ་མཁའ་ནི་རྟག་པ་ཉིད་དང་། ཐོག་མ་མེད་པ་ཉིད་མི་ལྡོག་པ་སྟེ་ཞེས་ནམ་མཁའ་རྟག་པ་ཉིད་ཡིན་པའི་ཕྱིར་ཏེ། ཐོག་མ་མེད་པའི་ཕྱིར་རོ། །ལྡོག་པ་བསྟན་པ་ནི་དེའིར་ན་བྱམ་པ་བཞིན་ཞེས་བརྗོད་ཀྱི། མི་རྟག་པར་མཐོང་བ ཉིད་དང་། ཐོག་མ་བཅས་སུ་མཐོང་བའི་ཕྱིར་རོ།།

ལྡོག་པ་ཕྱིན་ཅི་ལོག་ཏུ་སྣང་བ་ནི་ཐོག་མ་བཅས་ཐམས་ཅད་མི་རྟག་པ་····ཡིན་ནོ་ཞེས་བརྗོད་པ་ལྟ་བུའོ། །

དེ་ལྟར་བསྒྲུབ་བྱ་དང་། གཏན་ཚིགས་དང་། དེའི་བརྗོད་པ་རྣམས་ནི་ལྟར་སྣང་བ་ཡིན་ཏེ། སྒྲུབ་བྱེད་ཡང་དག་པ་ནི་མ་ཡིན་ནོ། །

དེས་ན་རང་གིས་མངོན་བར་རྟོག་བར་བྱ་སྟེ། མངོན་སུམ་དང་། རྗེས་སུ་དཔག་བའི་ཚད་མ་གཉིས་ཁོ་ནར་རིག་བར་བྱའོ།།

འདིར་མངོན་སུམ་ཚད་མ་ནི་རྟོག་པ་དང་བྲལ་ཞིང་མ་འཁྲུལ་བ་སྟེ། གཟུགས་ལ་སོགས་པའི་དོན་ལ་ཐ་སྙད་ལ་སོགས་པའི་རྟོག་པ་དང་བྲལ་བ་སོ་སོར་མངོན་གྱུར་མཐོང་བས་མངོན་སུམ་ཚད་མར་བརྗོད་དོ།།

རྗེས་སུ་དཔག་པའི་ཚད་མ་ནི་རྟགས་རྣམས་ལ་ལྟོས་ཏ་དོན་མཐོང་བ་ཡིན་ཏེ། གཏན་ཚིགས་ནི་ཚུལ་གསུམ་པའི་སྐར་བསྟན་ཟིན་ཏོ། །དེ་དག་རྟགས་ལ་བདེན་ནས་དོན་རྣམས་དབོག་པ་ཡིན་ལ། ཡང་དག་པའི་ངེས་པའི་ཤེས་པ་

དང་ལྡན་པ་དང་། མེ་ཡོད་ཤེས་བཞིན་མི་རྟག་པར་ཤེས་པ་ལ་སོགས་པ་སྟེ་རྗེས་སུ་དཔག་པའི་ཚད་མར་བརྗོད་དོ།།

ཚད་མ་གཉིས་པོ་དེ་ལ་ཡང་དག་པའི་ཤེས་པ་ཚད་མའི་འབྲས་བུ་ཡིན་ཏེ། རང་གི་མཚན་ཉིད་རྟོགས་པའི་ཕྱིར་རོ། །དོན་བྱེད་ནུས་པའི་དངོས་སུ་གཞལ་བའི་ཕྱིར་དེ་ཚད་མཉང་ཡིན་ནོ།།

རྟོག་པར་ཤེས་པཉང་མངོན་སུམ་ལྟར་སྣང་ངོ་། །ཤེས་པ་རྣམས་ཀྱི་བྱམ་པ་ལ་སོགས་པ་རྟོགས་པ་སྐྱེས་པ་དེ་མངོན་སུམ་ལྟར་སྣང་ཡིན་ཏེ། ཤེས་པ་དེ་ལ་དོན་རང་གི་མཚན་ཉིད་མི་སྣང་བའི་ཕྱིར་རོ།།

གཉ་ཏེ་གཏན་ཚིགས་ལྟར་སྣང་སྟོན་དུ་སོང་བ་ལ་སོགས་པ་དེའི་རྗེས་སུ་དོན་ལྟ་བུར་སྣང་བའི་ཤེས་པ་སྐྱེས་པ་དེ་རྗེས་དཔག་ཚད་མའི་ལྟར་སྣང་སྟེ། སྔར་བཤད་པ་བཞིན་དུ་གཏན་ཚིགས་ལྟར་སྣང་དུ་མ་རྟགས་སུ་བརྟུང་ནས་དོན་ལྟ་བུར་སྣང་བ་དཔག་པ་ལས་སྐྱེས་པའི་ཤེས་པ་དེ་རྣམས་རྗེས་དཔག་ཚད་མའི་····ལྟར་སྣང་སྟེ། ཡང་དག་པར་(མ)རྟོགས་པའི་ཕྱིར་རོ།།

དེ་ནས་གཉ་ཏེ་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་བོ་འི་སྐྱོན་རྣམས་ཡང་དག་པར་བརྗོད་པར་བྱེད་པ་ཅི་སྟུན་འབྱེན་ཡང་དག་པའོ། །སྒྲུབ་པར་བྱེད་པའི་ཡན་ལག་མ་ཚང་བ་ཉིད་དང་། བསྒྲུབ་པར་བྱ་བའི་སྐྱོན་ཉིད་དང་། མ་གྲུབ་པའི་གཏན་ཚིགས་དང་། མ་ངེས་པའི་གཏན་ཚིགས་དང་། འགལ་བའི་གཏན་ཚིགས་དང་། དཔེ་རྣམས་ཀྱི་གཏན་ཚིགས་གཉ་ལ་བར་བསྟན་ཏེ། ཕྱིར་ཞོལ་ཀྱི་འདྲི་བ་རྣམས་ལ་ལེགས་པར་ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱེད་པས། སྟུན་འབྱེན་ཡང་དག་གོ །

གཉ་ཏེ་སྒྲུབ་བྱེད་ཀྱི་སྐྱོན་རྣམས་གསལ་བར་མི་བརྗོད་པའམ། སྐྱོན་མ་

ཡིན་པ་ནི་སྐུན་འབྱིན་ལྟར་སྟང་སྟེ། སྒྲུབ་བྱེད་ཡན་ལག་ཚང་བ་ལ་མ་ཚང་བར་བརྗོད་པ་ཉིད་དང་། བསྒྲུབ་བྱ་སྒྲོན་མེད་པ་ལ་སྒྲོན་ཅན་ཡིན་པར་བརྗོད་པ་དང་། གཏན་ཚིགས་སྒྲུབ་པ་ལ་དབེ་གྲུབ་པ་ནི་མ་ཡིན་པར་བརྗོད་པ་དང་། གཏན་ཚིགས་ངེས་པ་མ་ངེས་པར་བརྗོད་པ་དང་། གཏན་ཚིགས་མ་འགལ་བ་ལ་འགལ་བར་བརྗོད་པ་དང་། དབེ་སྒྲོན་ཅན་མ་ཡིན་པ་ལ་དབེ་སྒྲོན་ཅན་ཡིན་པར་བརྗོད་པ་དང་། འདི་ལྟར་ཐམས་ཅད་སྐུན་འབྱིན་པ་ལྟར་སྟང་ངོ་། ། དེ་དག་གཞན་གྱི་བྱུབ་མཐའ་ལ་སྒྲོན་རྣམས་གསལ་བར་བསྟན་མི་ནུས་པའི་ཕྱིར་སྒྲོན་མ་ཡིན་པར་བརྗོད་པ་ཉིད་དོ། །དོན་འདི་རེ་ཞིག་བཞག་གོ། ॥

ཚོག་དོན་སྡུང་ཟད་བཤད་པ་འདི།།
ཐོག་མར་སྒྲུབ་པའི་ཕྱོགས་ཙམ་ཡིན།།
དེ་དག་ཚུལ་དང་ཚུལ་མིན་ཡང་།།
མཚོག་གི་གཞན་དུ་ཤེས་བར་བྱ།།

ཚད་མའི་བསྟན་བཅོས་རིགས་པ་ལ་འཇུག་པ་ཞེས་བྱ་བ་སྒྲོན་རབ་ཅོན་ཆེན་པོ་ཕྱོགས་ཀྱི་བློང་པོས་མཛད་པ་རྫོགས་སོ།། ॥

ཀུ་གང་ལས་ཀྱའི་ལོ་ཙྪ་བ ‘ཐང་སཾ་ཙང’ གིས་བསྒྱུར་ཅིང་སྒྲུབ་ཀྱིས་ཀྱའི་དགེ་བཤེས་ ‘སིང་ཀྱང་ཏྲེས’ དང་། བོད་ཀྱི་དགེ་བའི་བཤེས་གཉེན་སྟོན་གཞོན་ཤེས་རབ་དཔལ་གྱི་ཞབས་ཀྱིས་ཞུས་ཏེ་ཡང་དག་པར་སྦྱར་ཞིང་ཟབ་ཅིང་རྒྱས་པའི་དོན་ཤིན་ཏུ་ཐུགས་ཆེས་ཀྱི་རིན་ཆེན་ཀྱིས། དཔལ་ས་སྐྱའི་གཙུག་ལག་ཁང་དུ་ཀྱའི་དབེ་དང་བོད་ཀྱི་དབེ་

གཏོས་བོ་ཙ་ལེགས་བར་བཏུག་ཏིང་བཅོས་ཏེ་དག་བར་བསྒྲུར་བའོ།། ।।

[འདི་སྟེ་བསྟན་ཅི། ཤོག. ८७ ནས་ ७३. བར་བཞུགས]

ཨཱརྱ་སཾ།

ཐུབ་བཀོལ་གཉིས་པ།
ཕྱོགས་ཆོས་དགྱེའི་འཁོར་ལོ་བསྐོགས་སོ།།

ཨཱ། །ཏཱ་གཱ་ཏ་མ་རྟ་ཡེ་1 །
དེ་ཏྲ་ཅ་ཏ་ཧ་ཏུཿ །
བོད་སྐད་དུ།
གཏན་ཚིགས་ཀྱི་འཁོར་ལོ་གཏན་ལ་དབབ་པ།
འཇམ་དབལ་གཞོན་ཀུན་གྱང་པ་ལ་ཕྱག་འཚལ ལོ།།
འཕྲལ་བའི་དྲྭ་བ་འཇོམ་མཛད་བའི།།
ཐམས་ཅད་མཁྱེན་ལ་ཕྱག་འཚལ་ནས།།
གཏན་ཚིགས་ཚུལ་གསུམ་ཁོ་བོ་ཡི (ས) །།
གཏན་ལ་དབབ་པ་བཤད་བར་བྱ།། ༡ །།
རྗེས་སུ་དབག་བར་བྱ་བ་ལ།།
ཡོད་དང་མེད་དང་གཉིས་ཀ་ཡི།།
ཡོད་པ་ལ་ནི་ཡང་དག་སྟེ།།

---

1) སྟེ་དགར་བྱ་—"དེ་ཏྲ་ཅཱ་ཏ་མཱ་ཧཱ" ཞེས་འབྱུང་ངེང་། ཐུ་དགར་བྱ་—"དེ་ཏྲ་ཅཱ་ཏ་མ་རྟ་"—ཞེས་ཐ་ན་འབྱུང་མོད། འདི་གཉིས་ཀའི་བོད་སྐད་བྱ་—"གཏན་རྟགས་ཅི་འཁོར་ལོ་གཏན་པ་"—ཞེས་འབྱུག་གམ་, 'ཏཱ་' དང་ 'ཏ་མ་རྟ་' གཉིས་ཀར་སྐྱོན་ཡོད་ཀྱི་ཡི་ཡོད་པར་མི་གསལ་ལོ། །'དེ་ཏྲ་ཅཱ་ཏ་མཱ་ཧཱ་' 'དེ་ཏྲ་ཅཱ་ཏ་མཱ་ཧཱ་' ཞེས་ན་ཅེ་ལས་ཤད་ཀྱང་ཡོད་པ། 'དེ་ཏྲ་ཅཱ་ཏ་ཏ་' ཞེས་ན་ཙང་—'དེ་ཏྲ་ཅཱ་ཏ་མཱ་ཏུཿ' ཞེས་ན་ཅེ་ལས་ཤད་ཀྱང་ཡོད་པ།། ཐ་བཀོད་འདི་མིང་ལ་འདི་གཉིས་ཀ་ཡོད་པར་གསལ་ལོ།། ཐ་ བཞིད་ཁཾ० वि० इति० पृ० ४४७। गो० चन्द्र० पा० ।

མེད་དང་གཅིས་ཀ་མ་གྲུབ་ཅིན།། ༢ །།

ཐེ་ཚོམ་གཅིས་དེ་མ་གྲུབ་བཞིན།།

མ་གྲུབ་སྐྱང་བ་དེ་བཞིན་ཏེ།།

མཐུན་བའི་ཕྱོགས་ལ་ཡོད་པ་དང་།།

མེད་པ་དེ་བཞིན་གཅིས་ཀ་དང་།། ༣ །།

མི་མཐུན་ཕྱོགས་ལ་དེ་བཞིན་ནོ།།

གསུམ་ལ་རྣམ་པ་གསུམ་གསུམ་ [1] སྟེ།།

སྟེང་འོག་ཀྱིས ཁ་ཡང་དཀའ་གི།

ལོགས་ལ་འཁྲབ་བ་གཅིས་ཡིན་ཏེ།། ཿ །།

རྒྱུ་བཞི་མཐུན་མོང་མ་ངེས་ཡིན[2]།།

དབུམ་ནི་མཐུན་མོང་མ་ཡིན་པའོ།།

འདི་ཡན་ཆད་ཚུགས་བཞི་དང་ཀོང་པ་གཅིས་ཀྱིས, ཕྱོགས་ཆོས་ཅན་ཅི་ཟ་དཏུན་ཆོགས་དགུའི་མཚན་གཞི་དངོས་སུ་བསྟན་པ་ཡིན་ལ། སྐྱང་བ་དགུ་པོ་དེའི་རྟགས་རྣམས་གོ་རིམ་བཞིན་སྟོན་པ་ལ།

གཞལ་བྱ་རྒྱས་དང་མི་རྟག་དང་།།

བྱས་དང་མཉན་བྱ་རྩོལ་བྱང་དང་།། ཾ །།

མི་རྟག་རྩོལ་བྱང་ལྷུས་ཅན་མིན[3] །།

---

1) གསུམ་ལ་རྣམ་པ་གསུམ་ཡིན་ཏེ།། སྡེ. དེ་ཁྱེར།

2) རྒྱུ་བཞི་མཐུན་མོང་མ་ངེས་པཞིན། སྡེ. གོག. ཁ། ཚད་ཅེ།

3) མི་རྟག་རྩོལ་བྱང་ལུས་མིན་རྟག ། སྡེ. གོག. ཁཁ། དེ་ཁྱེར།

ཞེས་ཀང་བ་གསུམ་བྱང་ངོ། །དེ་བཞིན་དུ་དགྱེ་བོ་དེའི་བསྒྲུབ་བྱའི་ཆོས་དགྱེ་སྦྱོན་བ་ལ་གོ་རིམ་བཞིན་-

དྲག་དང་མི་དྲག་རྩོལ་བྱང་དང་།།
དྲག་དང་དྲག་དང་དྲག་བ་དང་[1]།།
རྩོལ་བྱང་མིན་དང་མི་དྲག་དྲག། ༦ །།

ཅེས་ཤྲཱི་གཅིག་གསུངས་སོ། །

ཡང་དྲག་དགྱེ་བོ་དེ་རྣམས་ཐེ་ཚོམ་འགོད་པའི་ཚུལ་སྦྱོན་བ་ལ་-

དྲག་ལ་ལ་ནི་སྒྲུབ་བ་ཁོད།།
སྡེང་ཀོག་མི་མཐུན་ལོག་སར་དང་སྨྲས།།
ཡང་དག་གཏན་ཚིག་གཅིག་གཉིས་ཡིན་ནོ།།
ཚོགས་དང་མི་མཐུན་སྡེང་ཀོག་སྨྲས།། ༧ །།
འགལ་བའི་གཏན་ཚིགས་གཉིས་ཡིན་ནོ།།
ཐུང་བཞི་པ་དང་སྡོལ་མར་སྨྲས།།
མཐུན་མོང་མ་ངེས་རྣམ་པ་བཞི།།
ལོག་སར་གཉིས་པད་ཀང་སྨྲས་བས་ནི[2]།། ༨ །།
མཐུན་མོང་མ་ཡིན་མ་ངེས་བཅོ།།

ཞེས་ཤྲཱི་གཉིས་དང་ཀང་བ་གཅིག་གསུངས་སོ། །འདི་དག་གི་སྦྱོར་བ་འགོད་ཚུལ་ནི་, ཐུང་གསལ་རེའུ་མིག་དུ་གསལ་བ་ལྟར་རོ། །

---

1) སྡེག་དང་དྲག་དང་དྲག་པ་དང་།། ཀ. ཏེ་ཁི་ཀ།
2) སྨྲས་བས་ཀ།། ཀ. ཏེ་ཁི་ཀ།

ཡང་གཏན་ཚིགས་དག་པོ་དེ་རྣམས་མཐུན་ཕྱོགས་དང་, མི་མཐུན་ཕྱོགས་ཀྱི་ཚུལ་རྣམས་དབེ་དང་བཅས་ཏེ་སྟོན་པར་བྱེད་པ་ལ་—

གཏན་ཚིགས་འཕྲུལ་འཁོར་རྣམ་དག་ཡི (ས?) [1] ॥

དབེ་ཡི་རྣམ་པ་འདི་སྟུ་སྟེ།།

ནམ་མཁའ་བྱམ་དང་བྱམ་མཁའ་དང་॥ ৯ ॥

བྱམ་པ་བློ་གྲོ་དང་ནམ་མཁའ་བཞིན [2] ॥

མཁའ་དང་བྱམ་པ་བློ་གྲོ་བཞིན་དང་॥

བློ་གྲོ་དང་ནམ་མཁའ་བྱམ་པ་བཞིན།॥

བྱམ་དང་བློ་གྲོ་དང་ནམ་མཁའ་ [3] བཞིན॥ ১০ ॥

ནམ་མཁའ་རྟུལ་ལྡན་ལས་བྱམ བཞིན॥

ཞེས་ཀོ་ལོ་ཀ་གཉིས་དང་ཀང་པ་གཅིག་སྟེ། དབེ་འདི་རྣམས་ནི, དཔག་དབྱ་བོ་དེ་མཐུན་ཕྱོགས་དང་མི་མཐུན་ཕྱོགས་དག་ལ་ཁྱབ་མ་ཁྱབ་སོགས་རྗེ····· ལྟར་འཇུག་བའི་ཚུལ་རྣམས་མཆོག་ཏུ་དགྱེ་རྣམས་སོ། །དེ་ཡང་འདི་ནི, དཔག་མཐུན་ཕྱོགས་ལ་སོགས་པར་རྗེ་ལྟར་འཇུག་ངེས་པའི་དབེ་ཙམ་ཟིན་པ་ཡིན་གྱི། ཐེ་ཚོམ་ཟ་བ་ལ་སོགས་པ་ནི་དེ་ལས་གཞན་ནོ, ཞེས་སྟོན་པ་ལ—

དེ་ནི་ངེས་པའི་དབང་བྱས་ཡིན།॥

ཐེ་ཚོམ་ཟ་བའི་ལུགས་ལ་ནི॥

---

1) 'རྣམ་དག་ཡེ' ཐུ་ཁོག. ১৩৭। ཅི།

2) མཁའ་དང་བྱམ་པ་མཁའ་བྱམ་དང་॥ ཐུ. ཏི་ཕྱི་ད།

3) བྱམ་པ་བློ་གྲོ་དང་མཁའ་བཞིན་དང་॥ སྡེ. ཁོག. ৩৯। ཚད་ཅི།

ཡོད་དང་མེད་དང་ཡོད་མེད་དང་། ११ ॥

ཕྱོགས་གཅིག་མཐའ་དག་སྟོང་ 1 བས་སོ། ११ ॥

ཞེས་གསུངས་སོ།།

ཕྱོགས་ཆོས་དགྱེ་འཁོར་ལོ་, ཞལ་དབེན་ཕྱོགས་ཀྱི་གླང་བོས་
མཛད་པ་རྫོགས་སོ།།

ཟ་ཧོར་གྱི་མཁས་པ་བོ་ཏྲེ་སཏྭ་དང་, དགེ་སློང་རྟ་རྨ་ལོ་ཀས་བསྒྱུར་ཅིང་ཞུས་ཏེ་
གཏན་ལ་ཕབ་བའོ།། ॥

1) སྟོང་བས་སོ།། ཀ. ཀོག. ཏེ་ཙི་ར། ཚད་ཅེ།

ཕྱོགས་ཆོས་འཁོར་ལ་དེ་ཆོགས་བཅད་དེ་དག་གི་དོན་གསལ་བྱེད་ཀྱི་
ཚུལ་རྒྱས་མཆན་མཛད་བྱང་མེད་བ་ཞིག་བསྟན་འགྱུར་དང་རྩ་གཞུང་དེ་དང་ལྡན་
གཅིག་ཏུ་འདུག་ཅིང་། དེ་ཉིད་རྩ་ཁཞུང་དང་ལྡན་ཅིག་ཏུ་བགོད་ན་མཛོས་
པར་མངོན་ཡང་། རྩ་གཞུང་དང་མ་འབྲེལ་བར་གོ་གཞི་ཆེད་དུ་འདིར་སོ་
སོར་བགོད་པ་ཡིན་ནོ། །དེ་ཡང་།—

།རྟག་དང་མི་རྟག་རྩོལ་བྱང་དང་།།
བར་དུ་རྟག་པ་རྣམ་གསུམ་དང་།།
རྩོལ་བྱང་མིན་དང་མི་རྟག་རྟག །
དགུ་པོ་འདི་ནི་བསྟུབ་བྱའི་ཆོས།། ༡ །།
གཞལ་བྱ་བྱས་དང་མི་རྟག་དང་།།
བྱས་དང་མཉན་བྱ་རྩོལ་ཡས་བྱང་།།
མི་རྟག་རྩོལ་བྱང་རེག་བྱ་མིན།།
དགུ་པོ་འདི་ནི་རྟགས་རྣམས་ཡིན།། ༢ །།
དང་པོ་གསུམ་པོ་མཐུན་ཕྱོགས་ལ།།
ཡོད་པ་གཞིར་བཞག་མི་མཐུན་ལ།།
ཁྱབ་བྱེད་གཉན་མེད་གཉིས་པ་འོ།།
བར་པ་རྣམ་གསུམ་མཐུན་ཕྱོགས་ལ།། ༣ །།
མེད་པ་གཞིར་བྱས་མི་མཐུན་ལས།

ཁྱབ་དང་མི་མཐུན་རྣམ་གཉིས་སོ།།
འོག་མ་གསུམ་པོ་མཐུན་ཕྱོགས་ལ།།
རྣམ་པ་གཉིས་པ་གཞིར་བྱས་ནས།། ཅ ||
མི་མཐུན་ཕྱོགས་ལ་ཁྱབ་པ་དང་།།
གཉན་མེད་རྣམ་པ་གཉིས་པ་ཡིན།།
རིམ་པ་བཞིན་དུ་གོ་བར་མཛོད།།
ཟློང་བཞི་དབོས་ཀྱི་མ་ངེས་པ།། ཉ ||
ཐོགས་གཉིས་ལ་ནི་འགལ་དུགས་དེ།།
དབུས་ཀྱི་དབུས་ནི་མཐུན་མོང་མིན།།
དབུས་ཀྱི་ཐོག་མཐའ་ཡང་དག་དགོད།།
ཐུབ་ཀྱིས་ཁྱོན་དུ་འཁྲམས་བར་མཛོད།། ཅ ||[1]

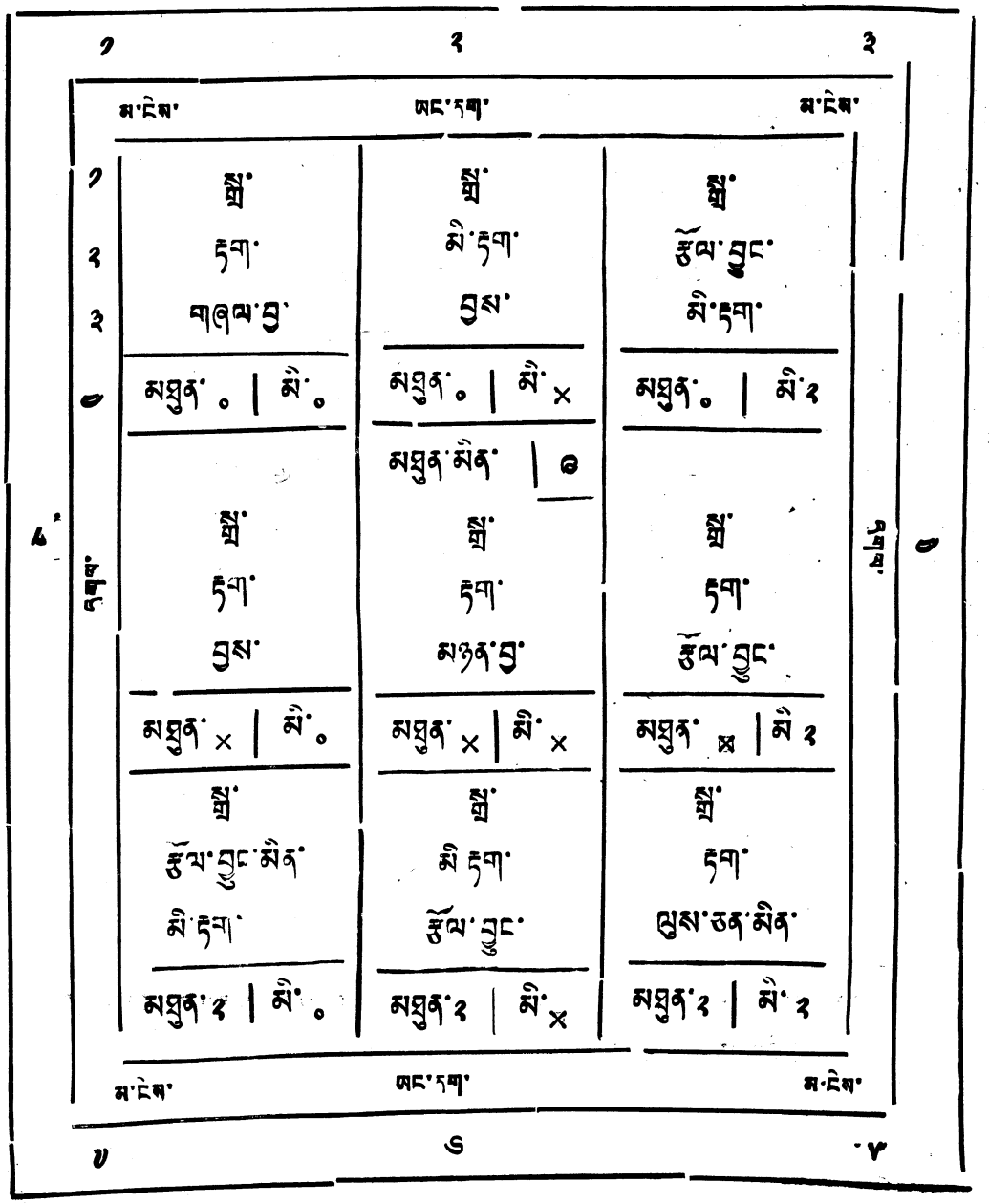
---

1) འདི་ཀོ་ཚ་ག་རྣམས་པོད་ཆགས་གཙང་མར་འདུག་པས་, འདི་པོད་ལ་ཞེས་གྱི་ཁ་ཚགས་ཀྱི་ཐད་ནས་ཁ་སྐོང་བྱས་སོ།།

ཐུང་མཆན་གཉིས་པ།

གལ་ཤོམ་གསལ་རེའུ་མིག་ནང་ཚང་དང་བོ་ནས་བཞི་བའི་བར་གོ་རིམ་བཞིན་ཆོས་ཅན་དང་, བསྒྲུབ་བྱའི་ཆོས་དང་། དཔགས་དང་། མཐུན་མེ་མཐུན་གྱི་ཕྱོགས་ཀྱི་གནས་སུ་གོ་བར་བྱའོ། །

ཕྱོགས་ཆོས་འཁོར་ལོ་འི་རེའུ་མིག་

གོང་གསལ་རེའུ་མིག་ནང་གི་དགས་རྣམས་གཡས་གསལ་འགྲེལ་བརྡོད་ལྡང་ལེས་དགོས།

༡ ० =ཁྲབ་བའོ།།

२ ४ =མེད་བའོ།།

३ ३= རྣམ་གཉིས་སུ་འཇུག་བའོ།།

४ མཐུན=མཐུན་ཕྱོགས།།

५ མི=མེ་མཐུན་ཕྱོགས།།